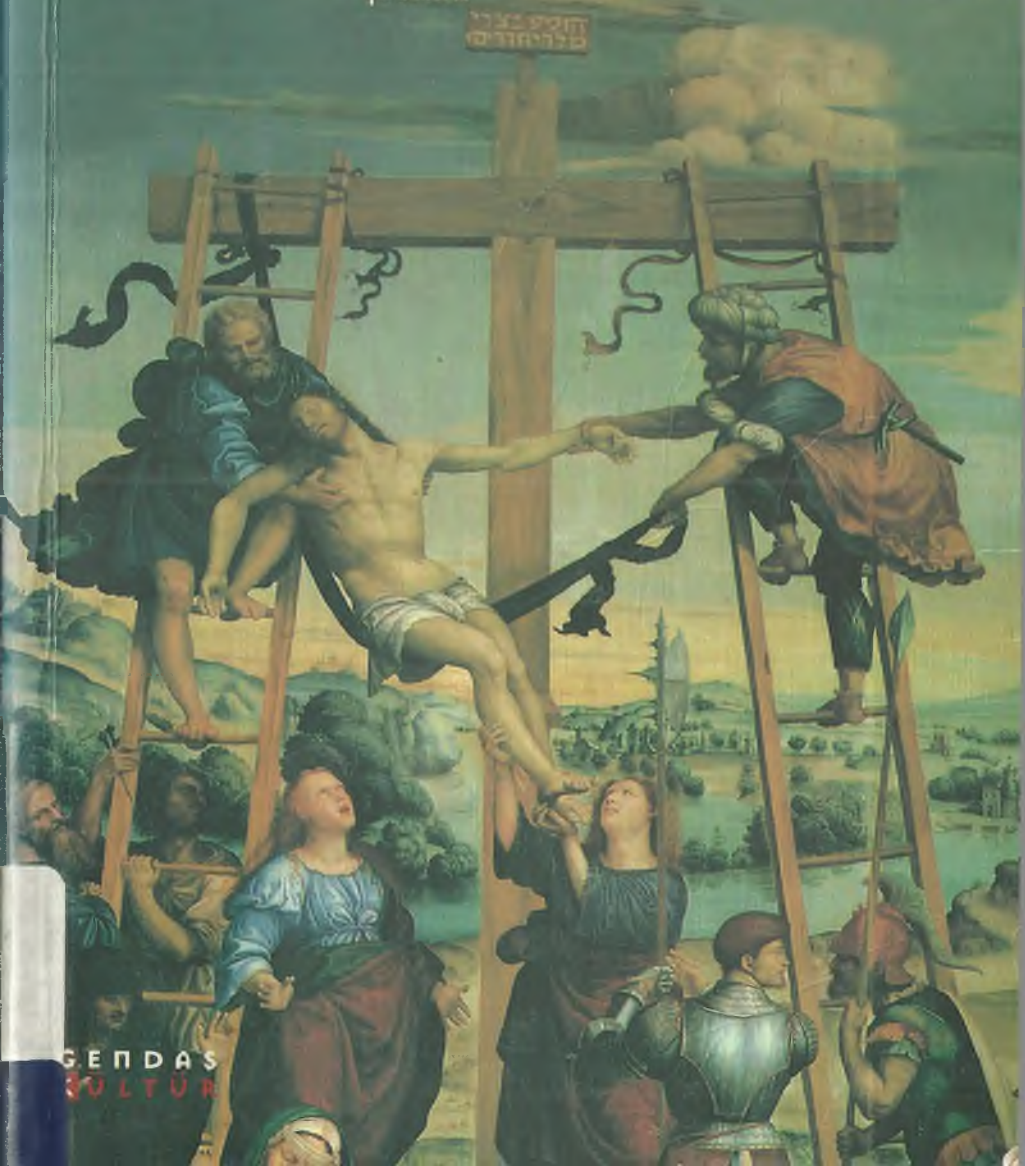

JOSÉ
SARAMAGO

İNCİL'DEKİ İKİNCİ İSA

ROMAN

GENİS
KÜLTÜR

José Saramago;

1922'de, Azinhaga, Ribatejo'da doğdu. Yoksul bir köylü ailenin oğlu olarak büyüdü. Lizbon'da okudu, fakat çocukluğunun büyük kısmı kırsal kesimde geçti. Ekonomik nedenler yüzünden okuldan ayrılıp makinistlik eğitimi almak zorunda kaldı. Teknik ressamlıktan, redaktörlüğe, editörlüğe ve çevirmenliğe kadar birçok işte çalıştı. 12 yıl boyunca bir yaynevinde yayın hazırlığı ve üretim departmanlarında görev aldı. 1972 ve 1973 yılları arasında Diario de Lisboa gazetesinde siyasi yorum yazıları yazdı (aynı zamanda kültür ilavesi editörlüğü ve yardımcı editörlük yaptı). 1976'dan sonra kendini tamamen yazmaya adanmıştı. 1993'te Lanzarote'ye (Kanarya Adaları) yerleşti. Pilar del Rio ile evlendi. 1998 Nobel Edebiyat Ödülü sahibidir.

Kitabın Özgün Adı:
O Evangelho Segundo Jesus Cristo
(José Saramago'nun isteği üzerine İngilizceden çevrildi.)

İncildeki İkinci İsa

Yeni Seri: 73
Dünya Edebiyatı: 38

© José Saramago & Editorial Caminho, SA - 1991
(Akçalı Telif Hakları Ajansı aracılığıyla)

© GENDAŞ A.Ş., İstanbul 2000

Tanıtım amaçlı kısa alıntılar dışında yayıncının
yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Birinci Baskı: Mart 2000
İkinci Baskı: Mayıs 2000

ISBN 975-308-173-1

Kapak, İç Baskı ve Cilt
Kaya Matbaacılık (0212-656 62 20)

GENDAŞ A.Ş.
Çatalçeşme Sk. No: 19 Cağaloğlu-İstanbul
Tel: (0212) 512 33 86 - 512 94 67 (Pbx) Faks: 520 82 12

José Saramago

İNCİL'DEKİ İKİNCİ İSA

İngilizceden Çeviren:
Emrah Çakmak

GENDAS
CULTURE

Sayın Teofilos,

Birçok kişi aramızda olup bitenlerin tarihçesini yazmaya girişmiştir. Nitekim başlangıçtan beri bu olayların görgü tanığı ve Tanrı sözünün hizmetkârı olan kimseler bunları bize iletmiştir. Ben de tüm bu olayları ta başından özenle araştırmış biri olarak, bunları size sırasıyla yazmayı uygun gördüm, öyle ki size verilen bilgilerin doğruluğunu bilesiniz.

Luka 1.1-4

“Quod scripsi, scripsi.”

“Gayrı ne yazdıysam, yazdım.”

Pontius Platus

Güneş dörtgenin üst köşelerinden birinden, izleyicinin gözüyle sol yandan gösteriyor kendisini. Bu güneş ile simgelenen bir insan başı aslında, göz kamaştırıcı ışınlar ve ne yöne döneceğini şaşırان rüzgâr gülleri gibi dalgalanan alevler saçıyor, ağlamaklı bir siması var, dinmek bilmeyen acılarla sarsılan bir adamın yüz ifadesi bu. Asla işitemeyeceğimiz bir çığlık çıkmakta açık duran ağızından, asla işitemeyeceğiz bu çığlığı çünkü gerçek değil tüm bu olanlar, karşımızda durup bizi meşgul eden şey yalnızca kâğıt ve mürekkepten ibaret bir manzara. Güneşin altında bir adam var ki bir ağaç gövdesine bağlanmış, edep yerini bir parça kumaş örtmekte, ayakları bir tahta parçası üzerinde duruyor, kaymasınlar diye, derince çakılan iki çiviyle sabitlenmişler. Adamın yüzündeki acı dolu ifadeye ve göğe dönük gözlerine bakılırsa, bu o iyi hırsız olmalı. Kıvrıkcık saçları da güvenilir bir işaret, ne de olsa melekler ve başmeleklerin saçları hep kıvrıkcık olur, anladığımız kadarıyla, tövbe etmiş bu günahkar ruh, şimdiden gökleri mesken tutan o kutsal varlıkların yanına doğru yola koyulmuş. Acaba budanıp bir işkence aletine dönüştürülen bu ağaç hâlâ toprağa kök salmış durumda mı, hâlâ topraktan mı beslenmekte, bilemiyoruz, zira ağacın alt yanını uzun sakallı bir adam figürü örtmekte. Esvabı dökümlü, zengin, göğce

değil ama yine de yukarı doğru bakıyor. Bu vakur duruş, bu keder dolu ifade, Aramatyalı Yusuf'un olabilir ancak, gerçi akla gelebilecek bir isim daha var, Kireneli Simon, lakin o da, bu idamlar gerçekleşmeden önce kendi istemi dışında olsa da suçluya haçı taşımakta yardım ettikten sonra, kendi işlerine döndü, acı çeken, çarmıha gerilmek üzere olan bir zavallıyı düşünecek hali yoktu, o an ticari kaygıları ağır basmaktaydı. Aramatyalı Yusuf, o iyi yürekli ve zengin adam, tüm zamanların en büyük suçlusunun bedeni barınabilsin diye bir mezar tahsis eden kişidir, ama bu cömertliği bile ruhunun takdis ve hatta ermişliğinin ilan zamanı geldiğinde bir işe yaramayacak. Başında, ne zaman dışarı çıksa yanına aldığı başörtüsü var, manzara dahilindeki o kadının saçları ise öne eğik omuzlarının üzerine salınmakta, başı üzerinde tüm görkemiyle bir hale yükselmekte, hale en iyisinden nakışlarla bezenmiş gibi duruyor. Diz çökmüş şu kadın Meryem olmalı, malumunuz, buradaki kadınların hepsinin ismi Meryem, tabii birisi dışında, onun adı Mecdelli Meryem olarak diğerlerinden ayrılmakta. Yaşamın gerçeklerini bilip de bu resme bakan herkes bu kadının Mecdelli Meryem olduğuna yemin etmekte tereddüt etmez, zira ancak onun gibi günahkar bir geçmişe sahip olan bir kadın giyebilir bu keder saatinde göğüslerinin yuvarlak hatlarını ortaya çıkaran bu kısa elbiseyi, yanından geçen erkeklerin şehvet dolu bakışlarını üzerine çekiyor utanılası bedeniyle, zavallı ruhları felakete sürükleyecek neredeyse. Yine de yüzündeki ifade kederli, güzel vücudu ise ancak acı çeken ruhunu yansıtabilmekte, ruhunu görmezden gelemeyiz her an herkesi baştan çıkarabilecek etin ardına gizlenmiş olsa da, eğer ressam isteseydi bu kadın tamamiyle çıplak da olabilirdi, o zaman bile hürmet ve övgüyü hak ederdi. Mecdelli Meryem, adı gerçekten bu ise tabii, bir kadının elini tutuyor, kadın yere yığılmak üzere, sanki yaşam gücü tükenmiş ya da ölümcül bir yara

almış gibi, Meccelli bu kadının elini kavranış sıkıca, öpmek üzere. Bu kadının adı da Meryem, manzara dahilindeki ikinci kadın ama kuşkusuz Meryemlerin en önemlisi, tabii resmin alt yanında tam ortaya yerleştirilmiş olmasının bir anlamı var ise. Acı dolu yüzü ve dermansız elleri dışında vücudunun herhangi bir kısmını görebilmek mümkün değil, çünkü bol kıvrımlı pelelerini ve bele bağlı olduğu hemen sezilen o kordonla yerinde durabilen fistanı onu örtüyor. Diğer Meryem'den daha yaşlı görünüyor ve herhalde bu, başındaki halenin neden diğer Meryeminkinden daha süslü olması gerektiğini açıklar, gerçi tek sebep bu olmamalı, ama en azından o gün orada varolan sınıfsal yapı hakkında bilgi sahibi olmayan izleyici böyle düşünüyor olacaktır. Lakin bu ikonografinin engin etkisini göz önüne alacak olursak, ancak böyle bir dramamın hiç sahnelenmediği başka bir gezegenin sakini bu kederli kadının Yusuf adında bir marangozun dul kalan eşi olduğunu, kader yahut kaderi tayin edence seçilmiş olan ve yaşamı boyunca pek tanınmasa da ölümünün ardından adı herkesçe anılan bir oğul ile birlikte pek çok çocuğa ana olan o kadın olduğunu fark etmekte gecikebilir. Meryem, İsa'nın Anası, kolunun dirseğe kadar uzanan kısmını, sol yanında yükselen ve yine diz çökmüş olan bir başka Meryem'in beline dayamış, bu Meryem'in dekoltesini göremiyoruz hatta hayal bile edemiyoruz ama belki de asıl Meccelli Meryem bu. Bu üçlüdeki ilk kadın gibi o da uzun saçlarını sırtına doğru salmış, ne dersene de hepsi de güzel kadınlar, saçları da güzel, ama sanki burada kalem biraz daha özenle kullanılmış, saç tutamları arasında biraz boşluk var ki bu da gravüre rengin tonunu biraz açma fırsatı tanımış. Meccelli Meryem'in aslında sarışın olduğunu ispatlamaya çalışmıyoruz, sadece sarışın kadınların, ister boya olsun saçları ister doğal renginde, günahın en baştan çıkarıcı araçları oldukları yönündeki yaygın inanca parmak basıyoruz. Herkesçe

malumdur Meccelli Meryem'in gelmiş geçmiş tüm kadınların en günahkarı olduğu ki, iyi mi kötü mü bilinmez ama dünya nüfusunun yarısınca benimsenen bakış açısını göz önünde bulundurursak, bu kadın sarışın olmalı. Anlatmaya çalıştığımız, daha önce de belirttiğimiz gibi, teninin ve saçlarının diğerininkinden daha güzel olması sebebiyle bu kadının asıl Meccelli sayılması gerektiği değil, diğerinin açık koynu ve sunulmuşçasına sergilenen göğüslerine rağmen asıl Meccelli bu, kimliğini ele veren şey de şu ki bu üçüncü Meryem, İsa'nın anasının koluna destek olurken, yukarı bakmakta, o iflah olmaz bakış öyle bir yükselmekte ki sanki tüm varlığı göğe çekiliyor, bir ışık ki başını çevreleyen hale ile parlıyor, bir ışık ki her düşünce ve hisse yol açabiliyor. Ancak ve ancak Meccelli Meryem kadar sevebilen bir kadın böyle bir ifadeye sahip olabilir, bu o olmalı, başkası olmaz, öyleyse artık yanındaki kadına geçelim. Bu dördüncü Meryem, bir acıma ve şaşkınlık ifadesi olarak ellerini havaya açmış, yanı başında henüz bıyıkları terlememiş bir genç adam var, dizleri sanki titrer gibi, ancak hararetle kaldırdığı sol eli ile sahne de coşkun dramayı sergilemekte olan kadınları işaret ediyor son derece teatral bir biçimde. Bu Yuhanna, gencecik, kıvrıkcık saçlı, titrek dudaklı. Aramatyalı Yusuf gibi o da resmin bir bölümünü kapatmakta, bedeni örtüyor diğer bir ağacın köklerinin toprakla birleştiği yeri, zavallı ağaç, hiçbir kuş onu mesken tutmamış. Yukarıda tüm görebildiğimiz ikinci bir çıplak adam, o da göğe yükselmiş, ilk hırsız gibi o da tahtaya çivilenmiş ama bunun saçları düz ve bakışları yere çevrilmiş, herhalde hâlâ görebiliyor aşağıdakileri. İnce yüzü acıma duygusu uyandırıyor, üçüncü hırsızın hali böyle değil, işkencenin sonunda hâlâ dik duruyor başı, yüzünü gösteriyor, normalde pek solgun olmayan yüzünü, iyi bir geliri vardı hırsızlıktan gelen. İkinci hırsız, hani şu zayıf ve düz saçlı olan, onu içine alacak toprağa doğru eğiliyor, ölü-

me ve hatta cehenneme mahkum olmuş bu zavallı yaratık kötü hırsız olmalı, kim ne derse desin dürüst bir adamdı, insanın ve Tanrının yasasından ıraktaydı o, ona uzun ve şeytanca bir yaşam sağlayabilecek o son tövbecarlığa inanmış gibi yapmaktan alı koydu kendini. Üst yanında, tıpkı ön taraftaki güneş gibi ağlayıp solmakta olan ay görülebiliyor, ay bir kadın kılığında ve pek uyumsuz ama bir kulağında küpe var, hiçbir ressam ya da şairin tekrarlayamayacağı türden bir özgünlük bu. Ay da güneş de aynı ölçüde aydınlatıyor yeryüzünü, ama ışığın yansıması dairesel bir hal alıyor ve hiç gölge yok ki bu da ufka kadar her şeyi kolayca görülür kılıyor, kuleler ve duvarlar, suyu parıldayan dere üzerindeki asma köprü, gotik tarzda kemerler ve ilerideki tepenin eteklerinde bir yel değirmeninin hareketsiz yelkenleri. Bu yanıltıcı bakış açısıyla nispeten yakında, kılıç kalkan kuşanmış, ellerinde mızrak dört atlı, gururla sürüyorlar atlarını, övülesi bir cda, lakin sanki rollerini tamamlamış gibiler ve o görünmez izleyicilere veda etmekte. Ayrılmak üzereymiş gibi duran şu emireri de sanki aynı biçimde veda etmekte, sağ elinde bir şey taşıyor, herhalde bir kumaş parçası, belki de bir bez ya da kâğıt, kim bilir, ama diğer iki asker huzursuz görünüyor, sinirliler, sanki bahsi kaybetmişler, gerçi bu kadar uzaktan yüzlerindeki ifadeyi çözebilmekte öyle kolay değil. Bu sıradan askerlerle süzülüyor havada, şehir duvarları arasında dört melek, ikisi tümüyle resmedilmiş. Ağlayıp dövünüyorlar, lakin bir melek var ki gayet sakin, çarmlıha gerilmiş adamın sağ yanına bir toprak kase uzatmış, açık bir yaradan akan kanın son damlasını almaya çalışıyor. Golgota diye bilinen bu yerde pek çokları bu aynı kaderi paylaştı ve daha pek çokları yaşayacak bu acıları ama yalnızca, ellerinden ve ayaklarından çivilenmiş olan bu çıplak adam, Yusuf ile Meryem'den olma İsa, kendinden sonra gelenlere hatırlanacak ve ismi büyük harflerle yazılarak onurlandırıl-

lacak. İŖte Aramatyalı Yusuf ile Mecdelli Meryem'in seyrettikleri kişi bu, ay ile güneşi ağlatan adam. Daha bir saniye önce İy Hırsız 6v6p K6t6 Hırsız yeren bu adam, anlayamadı ikisi arasında bir fark olmadığını, belki de aralarında vardı bir fark ama, 6yle olsa bile bu başka t6rden bir farktı, 66nk6 İy ve k6t6 kendi başlarına var değildir, iyi k6t6n6n yokluğu, k6t6 de iyinin yokluğu olabilir ancak. Başının 6zerinde binlerce ışınla güneş ve aydan 6ok daha fazla parlayan bir levha var ve onu Yahudilerin kralı ilan eden yazı Roma harfleriyle yazılmış, bir de tacı var başında yaralayıcı dikenlerden, ama sanki kimse farkında değil, dahası bir kan izi de yok, bu olsa olsa kendi bedenlerinin efendisi olma iznini alamayanların işi olabilir. İki hırsızın aksine İsa'nın ayakları altında bir destek yok, eğer gergin bacaklarından destek alacak canı olmasaydı v6cudunun t6m ağırlığı ağaca 6ivili ellerine binecekti, ama bu can t6kenmek 6zere ve daha 6nce bahsi ge6en o yaradan h6l6 oluk oluk kan boşalıyor. 6armıhı havada tutan iki destek arasında, ki bunlar da kara toprağa g6m6lm6ř ve mezar a6ar gibi iki yara a6mışlar asla iyileşemeyecek, bir kafatası duruyor, ve birka6 kemik daha, ama bizi ilgilendiren o kafatası, 66nk6 Golgota'nın anlamı bu, kafatası. Kimse bu kemikleri buraya kimin ne ama6la koyduğunu bilmiyor, herhalde kurnaz birisi buradakilere, toprağa, toza ve yokluğa d6n6şlerinden 6nce onları neyin beklediğini hatırlatmak istedi. Lakin bazıları bunun Adem'in kafatası olduğunu iddia ediyor, ge6miş zamanların derin 6amurundan, toprağın derinliklerinden 6ıkıp, asla oraya geri d6nemeyeceğinden, şu anda karşısında duran ve kendisi i6in olanaklı tek cennet olan bu yeri sonsuza kadar seyretmeye mahkum olmuş, bir cennet ki ta baştan, ve sonsuza kadar kaybedildi. Daha da geride, atlıların son bir manevra yapmakta olduğu o aynı yerde bir adam y6r6mekte ama başi bu yana d6n6k, bu tarafa bakıyor. Sol elinde bir kova var, sağ elinde

ise bir değnek. Değneğin ucunda sünger olmalı, bu kadar uzak-
tan görmek güç, kovada ise su ve sirke karışımı. Bir gün, ve o
günden sonra sonsuza dek her gün, bu adama iftira edilecek, İsa
su istediğinde ona kasten sirke verdiği söylenecek, güya bu onu
eğlendirmiş, gerçek şu ki adam sirke verdi çünkü o günlerde bu
susuzluğu gidermenin en yaygın ve en iyi yollarından biri idi.
Adam yürümekte, olayın sonunu beklemiyor, yapabileceği ka-
darını yaptı, ölüme mahkum üç suçlunun susuzluğunu giderdi,
onun için İsa ile hırsızlar arasında bir fark yoktu, oradaki her
şey dünyaya aitti ve dünyada kalacaktı, ancak ve ancak onlar
aracılığıyla yazılabilecekti tarih, öyle de oldu.

Gecenin sonuna daha zaman var. Kapının yanı başında bir çiviye asılı kandilin küçük bir badem tanesi büyüklüğündeki titrek alevi kararsızca yanmakta ama evi tepeden tırnağa saran, hatta uzak köşelerde katı bir maddeye dönüşen karanlığa, o kara boşluğa direnmekte zorlanıyormuş gibi görünüyor. Sanki biri gelip omzundan tutarak sarsmış Yusuf'u, uyanmış, ürkekçe bakınıyor etrafına, ama rüya görmüş olmalı, o ve karısından başkası yaşamaz bu evde, kadın da kımıldamaksızın yatıyor. Gecenin bir yarısı uyanmak bir yana, gün doğmadan açmaz gözlerini, sabah ayazında o kül rengi ışık demeti kapıdaki çatlaktan sızmadan kalkmaz yataktan. Kim bilir kaç kez düşündü kapıyı tamir etmeyi, işten artan bir tahta parçasıyla kapıdaki çatlağı örtmekten daha kolay ne olabilir ki bir marangoz için, ama şimdi o kadar alışkın ki gözlerini açtığında o ışık demetini görmeye, kendince şöyle bir sonuca varıyor, o olmazsa sonsuza dek uykunun gölgesine bürünecek, hem kendi bedeninin hem de dünyanın karanlığında. Kapıdaki çatlak evinin bir parçası, tıpkı duvarlar ve çatı, ocak ve kerpiç zemin gibi. Karısını rahatsız etmemek için fısıltıyla sundu şükran duasını, o dua ki her sabah, gizemli rüyalar ülkesinden döner dönmez okunmalı, Şükürler olsun sana ey her şeye gücü yeten Tanrı, Ey evrenin hükümde-

rı, merhametinle ruhumu yaşama döndürdüğün için sana şükürler olsun. Herhalde beş duyusu henüz tamamiyle yerine gelmemişti ki, gerçi belki de insanlar o zamanlar beş duyuları olduğunun farkında değildi ya da kaybetmek üzere oldukları başka duyuları da vardı bugün hiç mi hiç işe yaramayacak, Yusuf bedenini içine bir ruh adım adım girmekte iken seyretti uzaktan uzağa, geri dönüyordu ruh, sulama kanallarında dolanıp sonunda toprakça emilen ve ardından köklerden yukarı dallar ve yapraklara besin kaynağı olmak üzere süzülen su gibi. Yanı başında uzanan kadını şöyle bir süzdüğünde Yusuf bu uyanıklık haline geçiş sürecinin nasıl da zahmetli olabileceğinin ayrımına vardı, sonra birden aklıma o rahatsız edici düşünce geldi, derin uykudaki karısı o an gerçekten sadece ruhtan yoksun bir beden idi, çünkü uyuyan bedende ruh asla yer edemez, öyle olsaydı her sabah uyandığımızda Tanrı'ya ruhu geri bağışladığı için şükretmezdik. Sonra içinden bir ses şöyle sordu, O rüyaları gören kimdir biz uyurken, ve şöyle düşündü, Ruhun bedene dair hatırladıkları olmalı düşler, kabul edilebilir bir açıklama gibi göründü bu ona. Meryem kıpırdadı, ruhu yakınlarda olmalı, belki de burada evin içinde bir yerlerde, uyanmadı, kâbusunun ortasında, duyduğu keder ile belli belirsiz bir hıçkırık koyverdikten sonra bilinçsizce sokuldu kocasına, uyanırken buna cesaret edemezdi asla. Yusuf, Meryem'den uzaklaşmadan, kalın ve tüylü battaniyeyi üzerine çekip şöyle bir toparlandı. Kadının sıcaklığını hissedebiliyordu, kadın tıpkı kuru otlarla dolu bir sandık gibi kokular yayıyordu, adamın üzerindeki giysiye sinmekteydi kadının kokusu, sıcaklığı adamın sıcaklığına karışmaktaydı. Ardından usulca kapattı gözlerini, düşüncelerden sıyrıldı, ruhunu geride bıraktı ve yeniden derin uykuya daldı.

Yeniden uyandığında horoz ötmekte idi. Donuk, kül rengi bir ışık demeti kapıdaki çatlaktan süzülüyordu. Gecenin gölge-

lerinin dağılmasını bekleyen zaman, dünyaya ulaşmaya çabalayan yeni bir güne daha yol açıyordu. Çok şey borçlu olduğumuz güneşin Yeşua şehri kuşatan dört kralı yenebilsin diye lütfkâr biçimde Gibcon üzerinde durduğu o zamanları çoktan geride bıraktık. Yusuf doğruldu, battaniyeyi bir kenara attı ve işte horoz ikinci kez ötüyor, ona sunulması gereken ikinci bir şükran duası olduğunu hatırlatmakta. Sana övgüler olsun ey efendimiz olan Tanrı, evrenin hükümdarı, horoza gün ile geceyi ayıracak hikmeti bağışladığın için sana şükrolsun, dedi Yusuf, ve o an horoz üçüncü kez öttü. Genelde günün ilk ışıklarıyla komşu evlerin horozları birbirlerine ötmeye başlar, lakin bugün nedense diğerleri sessiz, sanki gece henüz bitmemiş ya da yeni başlıyormuş gibi. Yusuf karısının yüzüne baktı şaşkınlıkla, normalde en ufak gürültüde açardı gözlerini, bir kuş gibi duyarlı. Gizemli bir güç dolanıyordu Meryem'in üzerinde, havada salınan bir şeyler vardı, üzerine basıp kadını hareketsiz kılıyordu, ama tamamiyle değil, çünkü gölgeler arasında bile bedeni narince titrerken görülebiliyordu, durgun suyu yalayan rüzgârın uyandırdığı etkiye benziyordu bu. Hasta mıydı acaba, tam böyle düşünüyordu ki aniden şiddetle işeme ihtiyacı duydu, bu da çok garip. Sabahın bu erken saatlerinde böyle hissettiği pek nadirdir, hem de böylesine şiddetle. Karısını uyandırmamak için olabildiğince sessiz, malum bir erkek her zaman korumalı onurunu, kalktı yataktan ve gıcırdayan kapıyı usulca açıp dışarı, bahçeye çıktı. Günün o saatinde her şey kül rengi idi, donuk. Eşegini bağladığı o basık tavanlı ağıla gitti ve işedi yere dağılmış samanlar üzerine akan sidiğın çıkardığı tatmin edici sesin tadına vara vara. Eşek dönüp şöyle bir baktı, karanlıkta parlayan iki koca göz, burnunu yemliğe geri sokmadan önce salladı kulaklarını ve sonra döndü, ince, duyarlı dudaklarıyla dünden kalanları toparlamaya başladı. Yusuf su testisini aldı eline, tıpayı çıkarttı ve ellerini yıkadı, ku-

ruladı sonra ellerini giysisiyle, ardından Tanrı'ya şükretti sonsuz bilgeliğiyle yaşam için şart olan alet edevatı insanın hizmetine sunduğu için, eğer bunlar gerektiği gibi açılıp kapanmasaydı sonuç hiç kuşkusuz ölüm olurdu. Göğe baktı Yusuf ve o an sanki büyülendi. Güneş usulca belirmekte, şafağın kızılından hiç iz kalmamış, ne gülden iz var ne de kirazdan, ancak bulunduğu yerden görülebilen bulutlardan başka bir şey yok havada, alçak bulutlardan koca bir çatı, yumaklara benziyor bulutlar, hepsi aynı büyüklükte ve yer yer mora çalıyor renkleri, güneşin doğduğu yanda yoğunlaşıyor renk, diğer yan ise hâlâ karanlık ve öyle kalacak gecedden kalan diğerleriyle birlikte tamamen yitene değin. Yusuf göğü hiç böyle görmemişti, gerçi duymuştu yaşlıların Tanrı'nın sonsuz kudretinin şaşmaz kanıtları saydığı göksel cisimlerden bahsedildiğini, gök kubbenin yarısını saran gök kuşaklarından konuşurlardı, dünya ile göğü, cenneti bağlayan köprülerden, o tanrısal düzenden, lakin bu renge dair hiçbir şey duymamıştı, bu gizemli renk ki dünyanın başlangıcını simgeleyebileceği gibi sonunu da simgeleyebilir, işte yeryüzü üzerinde gururla yükselen gök ve onu baştan başa dolduran, birbirine sıkıca tutunan binlerce ulak bulut, sanki çorak arazi ve üzerinde taşlar. Birden yüreğini korku sardı, kendini Tanrı'nın yargı gününün tek tanığı sandı bir an, tek tanığı. Göğe ve yere sessizlik hakim, çevredeki evlerden hiç ses gelmiyor, insan sesi duyulmuyor, ağlayan çocuk da yok, ne dua ne de küfür, rüzgâr uğuldamıyor, tavuklardan çıt yok, köpekler havlamıyor. Horozlar niye otmüyor, diye söylendi kendi kendine, sonra telaşla tekrarladı soruyu, horozun ötüşü son kurtuluş umudu. Sonra gök değişmeye başladı. Pembe belirip yayılmaya başlıyor, fark ettirmeden mora ve bulutlara doğru yanaşiyor, sanki emekleyerek ilerlemekte, ve gök kızıla dönüyor, yok oldu, belli etmeden aydınlatıyor hava, altın oklar bulutları deliyor, bulutlar küçük yumak-

lar değil artık, alev alev yanan koca gemiler doldurdu gökyüzünü yelkenleriyle, gök artık özgür. Korkusunu yendi artık Yusuf, gözleri şaşkınlık ve meraktan fal taşı gibi açıldı, haklı, sadece o tanıklık edebildi bu sahneye. Yüksek sesle bir övgü sundu tüm yaratılanların efendisine, onun muhteşem işleri insanı basit sözlerle şükretmek için çabalamaya itiyor, bu kadarı da yeter Tanrı'ya, Şükürler olsun sana Tanrım, şu ve şu ve şu için. O henüz bunları söylerken, bu sözler mi yoksa ihmalkarlıkla açık bırakılan bir kapı mı davetiye çıkardı bilinmez, yaşamın tüm partırtısı daha önce hakim olan sessizliği dolduruverdi, sükunete yer kalmadı artık, yaşam şamatası çatlakları kapadı, yırtıkları yamadı, ufak bataklıklar ormanlarca örtülüp saklandı. Güneş yükseldi ve ışığını saldı, karşı konulmaz bir güzellik, iki koca el öten cennet kuşunu havaya saldı, kuşun açılan kuyruğunda binlerce sedef göz, derken yakındaki adsız kuş dayanamayıp koyveriyor feryadı. Rüzgâr Yusuf'un yüzünü okşadı, adamı sakalından ve fistanından yakaladığı gibi yalnız çöl rüzgârı misali kendi etrafında döndürmeye başladı, tabii tüm bunlar rüyadan ibaret değilse, belki de kan beynine sıçradı, bir titreyiş aldı bedenini tepeden tırnağa ve acil bir başka ihtiyacı belirdi.

Bir hortumun içindeymiş gibi döne döne girdi eve Yusuf ve arkasından kapıyı örttü. Bir an öylece durdu, gözlerinin karanlığa alışmasını bekledi. Kandil güçlkle aydınlatıyordu odayı. Çoktan uyanmıştı Meryem, sırtüstü yatıyordu, dinliyordu, boşluğu seyrediyordu bir şeyler bekler gibi. Yusuf sessizce yanaştı ve battaniyeyi kaldırdı. Faltaşı gibi açıldı kadının gözleri, etekliğini yukarı doğru çekmeye başladı çıplak tenine sürte sürte, adam kadının üzerine çıkarken zaten çoktan kaldırmıştı kendi fistanını. Meryem'in bacakları açık şimdi, herhalde hayal kurarken kendiliğinden açıldı bacakları ve bu ani karşılaşma sebebiyle bacaklarını açık bırakmaya karar verdi, belki de bu, sorumlu-

luğunu bilen evli bir kadının vefalı tutumuydu yalnızca. Tanrı, her zaman hazır ve nazır olduğundan, oradaydı, lakin malum, saf ruhtur kendisi ve bu sebeple Yusuf'un etinin Meryem'inkine değdiğini göremedi, etin nasıl ete girdiğini göremedi, nasıl birleştiğini, ve belki de o an orada değildi, Yusuf'un kutsal dölü Meryem'in kutsal rahmine düştü, ikisi de kutsaldı, yaşam pınarı ve yaşamın beşiği. Çünkü işin aslı, Tanrı'nın da anlayamadığı bazı şeyler vardır, her ne kadar her şeyi bizzat kendisi yaratmış olsa da. Dışarıda bahçede, ne Yusuf'un boşalırken attığı çığılığı ne de Meryem'in bastıramadığı o haykırışı duyabildi Tanrı. Yusuf bir dakikadan fazla kalmadı karısının üzerinde, belki daha da az. Etekliliğini indirdi kadın, battaniyeyi çekti üzerine ve koluyla örttü yüzünü. Yusuf odanın ortasında durdu, açtı ellerini havaya ve tavana bakarak en içten şükranlarını sundu Tanrı'ya, bu erkeklere özgü bir dua, Şükrolsun sana her şeye gücü yeten Tanrı, evrenin hükümdarı, beni kadın yaratmadığın için sana şükrolsun. Bu arada Tanrı orayı terk etmiş olmalı, çünkü duvarlar ne titredi ne de yıkıldı, yer de yarılmadı. Tüm duyulabilen Meryem'in bir kadına yaraşır biçimde teslimiyetçi bir ses tonu ile söyledikleriydi, Sana şükürler olsun Efendimiz, beni dilediğince yarattığın için. Şimdi, bu sözlerle Melek Cebrail'e söylenenler arasında bir fark yok, çünkü hiç kuşku yok ki, Dilediğin gibi olsun, ben senin kulunum, diyebilen kimse rahatlıkla bunları da söylemiş olabilir dua niyetine. Sonra marangozun karısı kalktı döşekten, kocasının yardımıyla topladı döşegi ve ardından, kocası ile paylaştığı battaniyeyi katladı.

Yusuf ile Meryem Celile yöresinde, Nasıra diye bilinen az nüfuslu önemsiz bir yerde yaşarlardı. Evleri diğer evlerden farklı değildi, tuğla ve kerpiçten, biçimsiz bir küp, olabildiğince yoksul görünümlü. Burada mimari dehanın özgün örneklerine rastlanmaz. Malzemedен tasarruf etmek için ev tepenin eteğine yapılmış, böylece bir duvar kazanılmış, dahası dama çıkmak da epeyce kolaylaşmış. Yusuf bildiğimiz gibi bir marangozdu ve işini iyi yapardı, ama sanatının erbabı da sayılamazdı. Bu eleştiriyi fazla da ciddiye almamak gerek, çünkü ancak zaman ve deneyimle şekillenir üslup ve unutmamalıyız ki Yusuf henüz yirmi yaşlarında, dahası yaşadığı yerde pek az kaynak ve deneyim edinme fırsatı bulabiliyor. Ve aslında bir insanın liyakatının sadece mesleki becerisi ile değerlendirilmesi yanlış bir tutum. Gençliğine rağmen bu Yusuf Nasıra'nın en dürüst ve dindar kimselerinden biridir, sinagoga gitmeyi asla ihmal etmez ve aldığı işin hakkını verir, engin bir konuşma yeteneği olduğu söylenemez ama hiç konuşamaz da değildir ve hatta mesleği ile ilgili benzetmeleri kullanma fırsatı bulursa kendini ifade etmekte güçlük çekmeyecektir. Yine de zengin bir hayal gücü olduğu söylenemez, kısa yaşamı boyunca kendinden sonra gelenlerce hatırlanması bir çift laf etmiş değildir, söylenecek her şeyi söyle-

yip geriye bir şey bırakmayan ama yine de pek karmaşık olan, sonraki yıllarda hatiplerin başına bela olan o parlak dizelerden bahsetmeye gerek bile yok.

Meryem'in yeteneklerine gelince, onlar daha da sınırlı, on altı yaşında bir kız çocuğundan ne beklenebilir, ki bu bizimkisi evli ama yine de hâlâ bir bebek, öyle ya, o günlerde bile insanlar bu türden benzetmeler kullanırlardı. Zayıf yapısına rağmen, o da diğer kadınlar kadar çok çalışıyor, yapağı tarıyor, yün eğiriyor, dokuyor, her sabah evin ekmeği için hamur yoğuruyor, kuyudan su alıp dik yokuşu tırmanarak evin su ihtiyacını gideriyor, testilerden biri başında biri kolunun altında, tırmanıyor o dik yokuşu. Akşama doğru yola koyulup efendimizin toprağında kırlara, bayırlara çıkıyor, çıra toplayıp anız kesiyor, elinde de bir sepet var, sığırların bıraktığı dışkıyı topluyor tezек ihtiyacını gidermek için, bir de deve dikenini topluyor o sepete, ateş yakmak ya da taç örmek için yaratılmış en iyi deve dikenini, burada, Nasıra'nın üst yamaçlarında bulunur bunlar. Aslında her şeyi eşeğe yüklese kolayca taşıyabilirdi ama Yusuf eşeği odun taşımada kullanıyor. Meryem yalınayak gidiyor kuyuya, kıra giderken de yalınayak, giysileri sürekli çamurlanıyor, dikenlere takılıyor ve bu yüzden sürekli yıkanmaları, tamir edilmeleri gerekiyor, yeni giysiler ise her zaman Yusuf'a ayrılıyor. Meryem gibi bir kadının elindekiyle yetinmek zorundadır. Sinagoga girerken yan kapıyı kullanıyor, yasa kadınların böyle yapmasını buyurur, içeri girdiğinde otuz kadın bulsa da karşısında, ya da Nasıra'nın tüm kadınları orada olsa da, hatta Celile'nin tüm kadınları hazır olsa bile sinagoga, on erkek içeri girene kadar beklemek zorundalar dini vecibelerini yerine getirmek için, bunu da aktif olarak yapamazlar zaten, ayın sırasında sessiz olmalılar. Kocası Yusuf'un aksine Meryem ne dindar ne de dürüst biridir, lakin kabahat onda değil, konuştuğu dili icat eden erkeklerde, çünkü bu dilde

dindar ve dürüst kelimelerinin dışıl hali bulunmaz.

Gökteki bulutların o gizemli mora büründüğü unutulmaz günün üzerinden tam dört hafta geçti, bugün güzel bir gün, nasıl olduysa Yusuf evde. Güneş batmak üzere ve Yusuf bağdaş kurmuş yemeğini yiyor elleriyle, gelenek böyle, bu arada Mer-yem ise yanı başında dikilmiş adamın yemeğini bitirmesini bekliyor, kadın ancak adam yemeğini bitirince karnını doyurabilecek. İkisi de sessizdi, adamın söyleyecek bir şeyi yoktu, kadın ise aklından geçeni ifade etmekte zorlanıyordu. Birden kapının önünde bir dilenci belirdi, bu yerde nadiren rastlanır böyle şeylere çünkü zaten herkes yoksuldur, dilenci kardeşimiz bunun farkına varamamış olamaz, dilenci dediğin sadaka bulabileceği yeri kokusundan tanır, ve burada öyle bir koku yok. Yine de Meryem kendine ayırdığı yemeğin birazını bir toprak kâseye koydu ve dışarıda yere bağdaş kurmuş olan dilenciye götürdü, soğan ve mercimek, biraz da nohut. Kocasından sözlü izin almasına gerek yoktu, adam başıyla onaylamıştı, malumunuz, o zamanlar söz azdı, basit bir baş hareketi insanın canını kurtarabilir ya da onu ölüme mahkum edebilirdi, tıpkı eski Roma'nın arcnalarında olduğu gibi. Gün batımı, gerçi biraz farklıydı ama, yine muhteşemdi, göğe dağılmış binbir kıvrımlı bulutların güzelliğini anmaya gerek yok burada, gülpembe, inci gibi, hatta sedefi, kirazımsı, bunların hepsi buraya, yeryüzüne ait sıfatlar, bunları kullanıyoruz ki anlaşılabilirim, yoksa, hepimizce malumdur bu renklerin gökyüzünde isimsiz olduğu. Bu kadar hızlı silip süpürdüğüne bakılırsa dilenci en az üç gündür aç geziyor olmalı, işte geliyor kâseyi geri vermek için, şükranlarını sunacak. Mer-yem kapıyı açınca adamı karşısında buluyor, lakin her nasılsa adam şimdi daha iri, daha uzun boylu görünüyor. Öyleyse açlık ile tokluk arasında büyük fark olduğu doğruymuş, çünkü bu adamın yüzü ve gözleri parlıyor, esrarengiz bir rüzgârla sallanı-

yor eski püskü giysisi, kadının gözleri kamaşıyor, derken o giysi birden şatafatlı bir esvaba dönüşüyor sanki, inanmak için olup bitene, gözle görmek lazım. Meryem elini uzatıp toprak kâseyi alıyor ama, ışığa dair garip bir yanılısma mı bilinmez, kâse saf altındanmış gibi duruyor. Ve kâse elden ele geçerken artık sesi bile değişen dilenci, yankılanan gür sesiyle şöyle söylüyor, Tanrı seni kutsasın iyi yürekli kadın, kocana ve çocuklarına, ne dilekleri varsa bağışlasın, kaderini benimkine benzemekten sakınsın, çünkü, ey Tanrım, bu zavallı dünyada başımı sokabileceğim bir göz odam bile yok. Meryem ellerini açıp aldı toprak kâseyi, çanak tutan bir çanak, sanki dilencinin kâseyi doldurmasını bekler gibiydi, sonra, doldurdu da dilenci kâseyi. Bir şey söylemeden eğildi ve yerden bir avuç toprak aldı, doğruldu ve parmaklarının arasından kâsenin içine akmasına izin verdi toprağın, sessizce dua etmeye başladı, Toprak toprağa, küller küllere, toz toza, sonu olmayanın başlangıcı da yoktur, her başlangıç bir sondan türer. Meryem, şaşırmış, sordu, Bunun anlamı nedir, lakin dilenci sadece şöyle söyledi, İyi kadın, rahmine bir çocuk düştü ve o insanlığın kaderidir, başlamak ve bitmek için, bitmek ve başlamak için. Hamile olduğumu nasıl bilebilirsin. Karnı şişmeden önce bile kadının, gözlerinde parlayan yeni yaşam görülebilir. Eğer bu doğruysa kocam çoktan görmüş olmalı gözlerimin parladığını. Belki de sen ona bakarken o sana bakmıyordu. Dudaklarımdan daha sözler çıkmadan, onları bilebilen sen, kimsin. Ben bir meleğim, ama bundan kimseye bahsetme. Sonra o parlayan esvabı birden yine paçavraya döndü, ani oldu bu mucizevi dönüşüm, Tanrı'ya şükürler olsun ki dilenci sessizce kaybolur kaybolmaz Yusuf geldi kapıya, fısıltılar ve Meryem'in yokluğu onu şüpheye düşürmüştü. Dilenci başka ne istedi, diye sordu, söyleyecek söz bulamadı Meryem, tekrarlamakla yetindi, toprak toprağa, küller küllere, toz toza, sonu olmayan başla-

maz, hiçbir şey başlamadan son bulmaz. Söylediği bu muydu. Evet, ve dedi ki babanın çocuğu, ananın gözünde parlarmış. Bana bak. Bakıyorum. Gözlerinde bir ışık görebiliyorum, ve Meryem şöyle söyledi ona, Senin çocuğun olmalı. Gökyüzü maviden gecenin karanlık gölgelerine dalarken, toprak kâse ışıltılı parlamaya başladı ve Meryem'in yüzü değişti, şimdi, gözleri sanki daha yaşlı bir kadının gözleriydi. Hamile misin, diye sordu Yusuf sonunda. Evet, hamileyim, diye yanıtladı Meryem. Neden hemen haber vermedin bana. Bugün söyleyecektim, yemeğini bitirmeni bekledim. Ve dilenci çıkageldi. Evet öyle oldu. Başka ne söyledi, uzun sürdü konuşmanız. Efendimizin bana, dilediğin tüm çocukları bağışlaması için dua etti. Ne koydu o kâseye ki böyle parlıyor. Sadece toz toprak. Toprak karadır, çamur yeşil, kum ise beyaz, bunlardan yalnızca kum parlar gündüz vakti, ama çoktan battı güneş. Affet beni, ben yalnızca bir kadının ve açıklayamam tüm bunları. Yerden toprak alıp kâseye koyduğunu söylüyorsun, o şu sözleri sarf ederken, toprak da kâseye akmış, Toprak toprağa. Evet böyle söylüyordu. Yusuf yeniden araladı kapıyı, sağa sola bakındı. Adamdan bir iz yok, kaybolmuş, dedi kadına, Meryem emindi artık geri dönerken, zira dilenci gerçekten bir melek ise, aynen bu şekilde, sadece kendi dileğince görünürdü göze. Kâseyi ocağın yanındaki taşın üzerine koydu, korların arasından yanan bir kömür parçası alıp kandili yaktı, fitil narince tutuşana kadar üfledi. Yusuf şaşkıncıyla içeri girdiğinde, şüphelerini gizlemeye çalışıyordu, başkahinin ciddiyetiyle yürüyordu, bu kadar genç bir adamda pek tuhaf duruyor bu tavır. Özenle incelemeye başladı parlak toprak dolu kâseyi, yüz ifadesi iğneleyici ve şüpheliydi, ama üstünlük taslamaya çalışıyorsa bilmeli ki boş çabası çünkü Meryem'in bakışları yere çevrilmiş, düşünceleri ise başka diyarlarda. Küçük bir sopayla Yusuf toprağı karıştırdı ve hayretle gördü ki karıştırılan toprak

özelliğini yitirmekte, lakin sonra yeniden canlanıyor, donuk yüzey her yana ışık saçmakta. Ben çözemedim, bu işte bir iş var, ya dilenci başka bir yerden getirdi toprağı ve sen buradan aldığını söyledin ya da bu bir büyü, kim görmüş Nasıra'da parlayan toprak. Meryem sessiz kaldı. Yağa bandığı ekmeğıyle kalan yemeğı yiyordu. Ekmeğı bölerken, kadına uygun mütevazı bir ses tonuyla sunması gereken şükran duasını sundu, Sana övgüler olsun Adonai, efendimiz olan Tanrı ve evrenin hükümdarı, topraktan ekmeğ çıkaran ulu Tanrı, sana şükrolsun. O sessizce yemeğini yerken Yusuf hâlâ kendi kendine söyleniyordu, sinagogta, Tevrat'tan bir dizeyi ya da peygamberlerin sözlerini yorumlar gibi bir hali vardı, ama bunlar Meryem'in sözleriydi, ekmeğı bölerken kendisinin de tekrarladığı sözler, parlak toprakta yetişecek buğdayın nasıl olabileceğini tasavvur etmeye çalışıyordu, nasıl bir ekmeğ yapıldı o buğdaydan, bu ekmeğı yedikten sonra nasıl bir ışık sarardı insanı. Emin misin dilencinin toprağı yerden aldığına, diye bir kez daha sordu Meryem'e, ve Meryem yanıtladı, Evet eminim. Belki de toprak hep parlaktı, Hayır, yerdeyken parlamıyordu. Bunlar bir kocanın yüreğini ağzına getirebilir, lakin Yusuf, o zamanlar ve o bölgede yaşayan her adam gibi inanıyordu ki, gerçek bilgelik, onu kadınların oyunları ile aldatmacalarından korumak üzere yanındaydı. Onlarla az konuşmak ve onlara olabildiğince az konuşma şansı tanımak, Kahin Yoşafat bin Yohanan'ının bilgece nasihatinden haberdar olan her ihtiyatlı kocanın izleyeceği yol olmalı, ölüm saatinde her adam karısı ile yaptığı her gereksiz sohbet için hesap verecektir. Yusuf karısı ile yaptığı konuşmanın gerekli olup olmadığını sordu kendine, gerekli olduğuna kanaat getirdi, olup bitenin garip gelişimini düşünüp, kahinin kutsal sözlerini asla unutmamaya yemin etti, adasıydı kahin, zira Yoşafat ile Yusuf aynı anlama gelir, Ölüm saati geldiğinde pişman olmaktan daha iyi böylesi,

Tanrı korusun. Sonra sinagogdaki ihtiyarlara gizemli dilencinin garip sözlerinden ve parlayan topraktan söz etmenin uygun olup olmayacağını düşündü, anlatması gerektiğine kanaat getirdi, bu yolla vicdanı rahat edecekti ve evinde yeniden huzur olacaktı.

Meryem yemeğini bitirdi. Kabı kacağı dışarı götürüp yıkadı ama dilencinin kullandığı kâseye dokunmadı. Evde iki ışık var şimdi, gecenin karanlığına güçlkle direnmeye çabalayan kandilin ışığı ve bir de kâsedden yükselen parlak bir çehre, titrek ama devamlı, yavaşça beliren güneş gibi. Yere bağdaş kuran Meryem kocasının yeniden konuşmaya başlamasını bekliyor, lakin Yusuf'un kadına söyleyecek başka bir şeyi yok, yarın ihtiyar heyetinin önünde yapacağı konuşmaya hazırlanıyor. Ne kadar şaşırıcı bir durum, karısı ile dilenci arasında tam olarak ne olduğunu bilmiyor, aralarında başka ne türden konuşmalar geçtiğini bilmiyor, ama yine de kadını daha fazla sorgulamak istemiyor. Kadının şimdiden iki kez anlatmış olduğu hikâyeye inanmak zorunda, Meryem yalan söylüyor olsa bile bunu asla bilemeyecek, lakin Meryem bilecek ve eğer gerçekten öyleyse, Yusuf'un haline gülüyor olacak yüzünü örttüğü örtünün ardından, Havva da böyle gülmüştü Adem'in haline, ama Adem'in sırtı dönükken yapabilmmişti bunu, zira o zamanlar baş örtüsü yoktu. Bir düşünce bir başkasını izledi ve sonunda Yusuf dilencinin şeytan tarafından gönderilmiş olması gerektiğine kanaat getirdi. Tek işi yoldan çıkarmak olan şeytan, bugün artık her şeyin farklı olduğunu görmüştü, insanlar daha ihtiyatlıydı şimdi, bu sebeple de, doğadan bir meyvayla baştan çıkartamayacağı insanı parlak toprakla baştan çıkartmaya çalışıyordu, tabii yine kadınların saflığından ve zayıflıklarından faydalanarak. Yusuf'un kafası iyice karışmıştı ama yine de bir sonuca varmış olması onu memnun etti. Kocasının kafasını meşgul eden, şeytanın geri dönüşüyle il-

gili o düşüncelerden haberdar olmayan Meryem bir tür boşluk hissiyle boğuşmakta şimdi, artık biliyor kocası hamile olduğunu. Bu içe dair bir boşluk değil hiç kuşkusuz, kendisi de biliyor rahminin, kelimenin tam anlamıyla, dolu olduğunu, bu dışarıya dair bir boşluk hissi, sanki dünya soldu, öylece kala kaldı. Hatırlıyor her gece neler yaptığını, lakin bunlar sanki başka bir yaşamın hatıraları, yemekten sonra uzun gece için yatağı hazırlamadan önce zamanını alan birçok iş yapardı, lakin şimdi toprak kâsenin çehresinden ona doğru süzülen ışık demetini seyrederken oturduğu yerden kalkmaya hiç mi hiç niyeti yok, seyrediyor ve doğacak olan çocuğunu bekliyor. Doğrusunu söylemek gerekirse düşünceleri o kadar da açık değil, kim ne derse desin, hepimizin görüp doğruladığı üzere, düşünce kendi etrafında dolağan bir yumak gibidir, yer yer gevşek, bazı yerlerde ise fazlasıyla sıkı dolandır iplik, bir yumak ki kafamızın içindedir. Yumak halindeki ipliğin tam uzunluğunu ise bilemeyiz, açıp ölçmemiz gerekir, lakin kim ne yaparsa yapsın, yardım olmaksızın becerilemez bu iş. Bir gün bir adam çıkıp gelecek ve insanı göbek deliğine, düşünceyi ise kaynağına bağlayan kordonun nereden kesilmesi gerektiğini söyleyecek.

Ertesi sabah Yusuf ihtiyarların tavsiyelerini ve yardımlarını almak üzere sinagoga gitti, çok huzursuz bir gece geçirmişti, defalarca gördü aynı kâbusu, koca bir kâseden aşağı düşüyordu, her defasında yukarıda bıraktığı, yıldızlı gökyüzüydü sanki. Hikâyesi pek garipti, aslında onun sandığından da garipti bu hikâye, çünkü malumunuz, hikâyenin tamamını o da bilmiyor. Eğer Nasıra'nın ihtiyarları onu böylesine saygın bir insan olarak tanımasaydı, vaazcı Sirak'ın şu bilgece sözlerine maruz kaldıktan sonra kuyruğunu bacaklarının arasına sıkıştırıp evin yolunu tutmak zorunda kalacaktı, Ölçüp biçmeden güvenmek aptallara yaraşır. Zavallı adam gece boyunca onu rahatsız eden kâbusu

göz önüne alarak aynı Sirak'ın şu sözleriyle karşılık verecek gücü bulamayacaktı kendinde, Rüyada görünen bir yansımadır, aynada bir yüz. Yusuf hikâyesini bitirdiğinde önce birbirlerine baktı ihtiyarlar, sonra da Yusuf'a, oradaki en yaşlı kimse heyetin sessiz şüphesini bir soruya dönüştürdü, Bu anlattıkların gerçek mi, ve şöyle yanıtladı marangoz, Gerçek, tamamiyle gerçek, Tanrı şahidimdir. Ardından Yusuf belli bir mesafede beklerken ihtiyarlar kendi aralarında tartıştılar, ta ki Yusuf'u çağırıp kararı bildirene kadar, üç elçi gönderip Meryem'i bu gizemli olay hakkında sorguya çekeceklerini bildirdiler, böylece daha önce kimsenin görmediği o dilencinin kimliğini belirleme şansları olacaktı, neye benzediğini öğreneceklerdi, tam olarak hangi sözleri sarfettiğini, sonra daha önce kimsenin Nasıra'da dilenen böyle bir adam görüp görmediğini soruşturacaklardı, birileri ortada dolaşan bir yabancı görmüş olabilir. Yusuf memnun oldu, çünkü karısıyla tek başınayken yüz yüze gelmek istemiyordu. Başta önde dolaşmayı alışkanlık edinmişti kadın ve bu Yusuf'un huzurunu kaçıyordu. Belki bu bir mütevazilik ifadesi ama kadının kinde tahrik edici bir eda vardı, ona verilen ve gizlemesi gereken bilgiden fazlasına sahip ve bunu etrafındakilere göstermeye çalışan bir kadının ifadesine benziyordu ifadesi. İyi dinleyin sözümü, kadının muzipliği sınır tanımaz, özellikle de masum görüneninki.

Böylece elçiler yola koyuldu, Yusuf önden gidiyordu, Abiatar, Dotaim ve Zakay, isimler burada zikredildi ki hikâyeyi başka kaynaklardan duymuş olanların zihninde tarihi bir hataya dair bir şüphe yer edemesin, duydukları hikâyeye gelenekle uyum içinde olabilir helki ama bu bizimkinden daha doğru olduğu anlamına gelmez. İşte isimler verildi ve sahiplerinin varlığı da hikâyemizde yer etti, artık şüpheye yol açacak bir şey kalmadı geride. Üç ihtiyarın sokakları geçerken sergilediği o alışılmadık cid-

diyet, rüzgârla sallanan asvapları ve sakalları çevredeki afacanların ilgisini çekti, adamların peşine takıldılar, sonra çocuk akıyla bizimkilerin yürüyüşünü taklit etmeye koyuldular, sinagogtan ta Yusuf'un evine kadar bir şamatayla takip ettiler elçileri, Yusuf ki bir hayli rahatsız olmuştu bu gürültü patırtıdan. Gürültüyü işiten kadınlar komşu evlerin kapılarında birer birer belirmeye başladı, bir şeyler olup bittiğini hemen anladıklarından, kendi çocuklarını da saldılar dışarı Meryem'in evinde olup biteni öğrenebilmek için. Boştu çabaları, çünkü yalnızca ihtiyarlar içeri alındı. Kapı sıkıca kapanmıştı yüzlerine, Nasıralı hiçbir kadın, en meraklısı bile, asla öğrenemedi o gün marangoz Yusuf'un evinde olup biteni. Merakları giderecek bir şeyler keşfetmeye zorunlu hissettiklerinden kendilerini, asla görmedikleri o dilencinin sıradan bir hırsız olduğu söylentisini yaydılar. Ne büyük adaletsizlik, çünkü o melek, tabii eğer bir melek idiyse gerçekten, çalmamıştı yediği yemeği. İki ihtiyar Meryem'i sorgularken üçüncüsü, Zakay, marangozun karısının verdiği tarif doğrultusunda yakın çevrede benzer bir dilenci gören olup olmadığını araştırmaya gitti, komşulardan hiçbiri yardım edemedi, Hayır efendim, dün buradan bir dilenci geçmedi, geçtiyse de benim kapımı çalmadı, yoldan geçen bir hırsız olmalı, evi soymaya kalkmıştır, evde birilerini bulunca dilenci numarası yapmış olmalı, sonra da telaşla kaçtı herhalde, çok eski bir numara bu.

Meryem anlattığımız gerçekleri dördüncü kez dile getirirken Zakay döndü Yusuf'un evine, kayda değer bir şey bulamamıştı dilenci hakkında. Bir suçlu gibi odanın ortasında ayakta duruyordu, kâse yerdeydi, içinde ise bir kalp gibi atan tuhaf toprak. Yusuf öte yanda oturuyordu, elçiler ise bir aradaydı, sanki hakimler kurulunu oluşturmuşlardı. Dotaim, üçlünün ikincisi, şöyle söyledi, Sana inanmadığımızı düşünme, ama o adamla konuşan tek kişi sensin, tabii o bir adam ise, kocan adamın yalnız-

ca sesini duyabilmiş, ve işte Zakay komşularından kimsenin o dilenciği görmediğini söylüyor. Tanrı şahidim olsun, yemin ederim gerçeği söylüyorum. Tamam gerçeği, ama tamamiyle mi, Efendimizin suyundan içeceğim ve O benim masum olduğumu kanıtlayacak. Acı su ahlaksızlıkla suçlanan kadınlar için uygulanan bir yöntemdir, ama sen kocanı aldatmış olamazsın, çünkü bunun için sana fırsat vermedi. Yalancılıkta ahlaksızlık değil mi. O başka türden bir ahlaksızlık. Sözlerim de yaşamımın geri kalanı kadar doğrudur. Sonra Abiatar, üçlünün en yaşlısı, şöyle söyledi, Artık seni sorgulamayacağız, gerçeği söylediyse Tanrı yedi kez ödüllendirsin seni, yalansa anlatıkların, yedi kez lanetlenesin. Bir süre sessiz kaldı ve ardından Zakay ve Dotaim'e dönerek sordu, Bu parlayan toprağı ne yapacağız, ihtiyatlı olmak lazım, burada bırakamayız, şeytanın bir hilesi olabilir bu. Sonra Dotaim şöyle dedi, Bu toprak geldiği yere dönsün, o koyu karanlığa. Zakay girdi araya, Dilencinin kim olduğunu bilmiyoruz, neden sadece Meryemce görülmeyi tercih ettiğini de, parlayan bu toprağın anlamını da bilmiyoruz. Dotaim önerdi, Bunu gözlerden uzağa, çöle götürelim ve atalım, rüzgâr onu dağıtsın, yağmur yıkasın. Zakay dedi ki, Eğer bu toprak kutsal bir hediye ise, götürmememiz gerekir, ama eğer bu iblisin işiyse, onu alan olacıklara katlanmalı. Abiatar sordu, Öyleyse ne öneriyorsun, Zakay yanıtladı, kâse buraya gömülsün ama önce kâsenin üzeri örtülsün, o toprak asıl toprakla biraraya gelmesin, zira Tanrı'nın lûfu, gömülse de kaybedilmiş sayılmaz, lakin şeytanın gücü toprağın altında, gözlerden uzakta azalacaktır. Abiatar sordu, Sen ne diyorsun Dotaim, ve şöyle yanıtladı, Ben de Zakay ile aynı fikirdeyim, söylediği gibi olsun. Abiatar Meryem'e dedi ki, Çekil de biz de ilerleyelim. Nereye gideceğim, diye sordu, kaygılanan Yusuf araya girdi, Eğer kâseyi gömeceksek bari evden uzağa gömelim, bu çatı altında, yakında bir yerlerde sürekli ya-

nan bir ışıkla asla rahat edemem. Abiatar onu sakinleştirdi, Bu mümkün, sonra dönüp Meryem'e, Sen burada kal, dedi. Adamlar dışarı çıktı, kâse Zakay'ın elindeydi. Yeri kazan kreĒin sesi duyuldu sonra, Yusuf işe koyulmuştu, ardından tanıdı Meryem Abiatar'ın sesini, Bu kadar yeter, yeterince kazdın. Meryem kapıdaki çatlaĒa yanaştı, kocasını kâseyi, üzerini başka bir anakla örttükten sonra kol derinliĒinde bir çukura yerleştirirken gördü. DoĒruldu, kreĒi yeniden eline aldı ve kapattı çukuru, sonra da ayaklarıyla iyice saĒlamlařtırdı topraĒı.

Adamlar bir süre avluda kaldı, taze kazılan topraĒa bakıp kendileri aralarında konuşuyorlardı, sanki bir hazine gmmşlerdi ve gömdükleri yeri iyice bellemeye çalışıyorlardı. Lakin sohbetin konusu bu deĒildi, Zakay'ın neşeli sesi duyulabiliyordu uzaktan uzaĒa, Söyle bakalım Yusuf, sen ne biçim bir marangozsun ki, hamile karına bir yatak bile yapmazsın. DiĒerleri güldü, Yusuf da katıldı onlara, bozulduĒunu belli etmemeye çalıştı. Meryem kapıya yaklaştıklarını gördü, işte Şimdi ocaĒın yanı başına oturmuş boş odayı seyrediyor, Yusuf ona bir yatak yaparsa onu nereye koyabileceĒini düşünüyor. Toprak kâseyi ve parlayan topraĒı unutmaya, dilencinin gerçekten bir melek mi yoksa Őakacı bir adam mı olduĒunu artık düşünmemeye çalıştı. EĒer bir kadın evi için bir yatak sözü aldıysa, artık sadece onu nereye koyacaĒını düşünmeye başlamalı.

Tammuz ayı ile Av ayı arasında bağ bozumu zamanı koyu yeşil yapraklar içinde ilk olgun incirler belirirken cereyan etti tüm bu olaylar. Bazıları sıradan, sıkça rastlanır türden olaylardı, örneğin bir kadın ve bir erkeğin hazlara teslim olması, sonra da şöyle diyecekti kadın kocasına, Senin çocuğunu taşıyorum, lakin bu olayların bazıları da epey garipti doğrusu, mesela müjdeyi vermenin bir dilenciye nasib olması ki esasen adamlar bu olaylar arasındaki tek bağ, Yusuf'un güvensizliği ve ihtiyar heyetinin ihtiyatı sayesinde meraklı gözlerden çoktan uzaklaştırılan o parlak topraktı. Sıcaklar hızla yaklaşıyor, tarlalar çorak, kuru topraktan başka bir şey kalmayacak geriye. Günün boğucu saatlerinde Nasıra sessizliğe ve yalnızlığa kuşanıyor. Ancak gece olup da yıldızlar gökte belirince bir yerleşim yeri olduğunun ayrımına varılabilir, cennetin yıldızlarının birbirlerine sürtünerek çıkardığı seslerden oluşan müzik duyulabilir o zaman. Yemekten sonra Yusuf avluya çıktı biraz hava almak için, kapının sağ yanına çömeldi. Nasıl da severdi akşam ayazının yüzünü ve sakallarını okşamasını. Meryem de geldi yanına, kocası gibi o da çömeldi, ama kapının diğer yanına, orada sessizce durdular, komşu evlerden yükselen sesleri dinlediler, günlük yaşamın telaşesini, bir gün çocukları olunca onlar da yaşayacak bunları. Bütün

gün dua etti Yusuf, Tanrım bize bir oğul bağışla, Meryem de sayıkladı durdu, N'olur bir oğlan olsun, lakin onun bir oğul istemesinin sebebi başkaydı. Karnı pek yavaş büyüyordu, fark edilir hal alması haftalar hatta aylar alacak, kendi halinde mütevazı bir kadın olduğundan komşularının pek azını tanırdı, tanıdıklarını da nadiren görürdü, fazla şişirilmiş bir balona döndüğünde herkes çok şaşırarak, Belki de bu kadar içine kapanık olmasının asıl sebebi, birilerinin hamileliği ile, ortaya çıktığı gibi kaybolan o dilenci arasında bir bağ kurabileceği korkusudur. Bu düşünceler bizi epeyce şaşırtacaktır, ama zihninin bulandığı gergin anlarda Meryem, tüm bunların nasıl gerçekleşebildiğini, karnında taşıdığı bebeğin kime ait olduğunu kendine soramadan edemiyor. Herkesin bildiği gibi, kadınlar hamileyken garip düşüncelere ve hayallere kapılırlar sıkça, bu hayallerin bazıları Meryem'inkilerden daha beterdir, biz yine de bahsetmeyelim Meryem'inkilerden, yoksa geleceğin annesinin gururuyla oynamış oluruz.

Zaman geçiyor, haftalar birbirini izliyor, güneyden esen çöl rüzgârları ile birlikte ülkeyi fırına çeviren Elul ayı hurmalarla incirlerin bal kıvamına geldiği zamanlarda ortalığı kasıp kavuruyor, Tişri ayı sonbaharın ilk yağınurlarını getirecek toprağı nemlendirmek için, sonraki ayda, Heşvan'da ise zeytinler toplanırken artık hava serinleyecek. Çok güzel bir şey yapamayacağını bilen Yusuf, Meryem en azından taşımakta güçlük çektiği karnını dinlendirebilsin diye, söz verdiği yatağı yapmaya başlamaya karar verdi. Kislev ayının son günleriyle Tebet ayının tümü boyunca yağın yağmur, avluda çalışmasını imkânsız kılıyordu. Açık bıraktığı kapıdan sızan ışığa muhtaç, evde çalıştı, kabaca kestiği tahta parçalarını rendeledi ve raspaladı, her yer talaş yığınlarıyla dolu oluyordu, Meryem onları avluya süpürene kadar, evin içini bir toz bulut kaplıyordu.

Şebat ayında badem ağaçları çiçek açtı. Adar ayında Romalı askerler Nasıra'da belirdiğinde, Purim bayramı çoktan kutlanmıştı, Celile yöresinde alışıldık bir manzara. Askerler köyden kente, kentten köye dolaşıyorlardı, Hirodes'in krallığının dört bir yanına dağılmışlardı, insanları, Sezar Augustus'un emri üzerine yapılacak olan, vali Publius Sulpicius Qirinius'un emri altındaki topraklarda yaşayan herkesin katılması gereken sayımdan haberdar ediyorlardı ki bu sayım da diğerleri gibi vergi listelerinin yeniden düzenlenebilmesi ve henüz Roma'ya vergi vermemiş olanların vergiye tabi kılınabilmesi için yapılmaktaydı. İstisnasız her aile kendi memleketinde sayıma katılmalıydı. Tel-lalı dinleyebilmek için meydana toplananların çoğu, imparatorun emirlerini pek ciddiye almadı, zira Nasıralıların çoğu nesillerdir burada yaşamaktaydı ve buraya kök salmış olduklarından sayıma burada katılacaklardı. Lakin krallığın farklı bölgelerinden gelenler de vardı, Samiriye'den, Gaulanitis'ten, Yahudiye'den, Pereya yahut İdumeya'dan, oradan buradan, uzaktan ya da yakından gelen insanlar, hepsi de yolculuk için hazırlanmaya başladı, uzaktan gelenler Roma'nın keyfi kararlarını homurdanarak karşıladılar, kimileri mahsulün ne olacağını düşünmeye koyuldu, çünkü keten ve buğdayın hasat zamanı gelmişti. Büyük aileler, tabii kendi ulaşım aracı olmayanlardan bahsediyoruz, kucaklarda bebekler, yanlarında dedeler ve nineler, nereden ucuza eşek alabileceklerini ya da makul bir fiyata kiralayabileceklerini düşünmeye koyuldular, önlerinde uzun ve zorlu bir yolculuk olanların yanlarına bol miktarda yiyecek almaları gerekiyordu, çölü aşacak olanlar ise su tulumları bulmalıydı, uyuyabilmek için yatak yorgan götürmeliydiler yanlarında, kapacak ve yedek giysiler de, çünkü soğuk ve nemli mevsim henüz sona ermedi ve açık havada uyumak zorundalar.

Yusuf ancak askerler emri başka diyarlara ulaştırmak için

kennden ayrıldıktan sonra aldı haberi. Komşusu Hananya, telaşla geldi ona olup biteni anlatmak niyetiyle. Şanslıydı Hananya, Nasıra'da kalabilecekti sayımda, hasat sebebiyle Fısıh bayramı kutlamaları için Kudüs'e gitmekten de kurtulmuştu. İki yolculuktan birden kurtulmuştu anlayacağınız. Hananya komşusunu uyardı gelmişti, lakin onu öyle bir ifadeyle uyardı ki, sanki bir yandan da için için gülmekteydi. Ey Tanrım, en kıymetli adamlar bile iki yüzlü olabiliyor, Hananya'yı yakından tanımıyoruz ki bir anlık bir hisse mi kapıldı, yoksa şeytanın başka işi olmayan melâkelerinden birinin oyununa mı geldi söyleyelim. Çivi çakmakta olan Yusuf, kapının önünde haykıran komşusunu duymadı başta. Kulakları daha iyi duyan Meryem, işitti o sesi, Yusuf, birileri kocasını çağırmakta idi, o kimdi ki tutup çekici, "Sağır mısın be adam, diye söylensin, birinin sana bağırdığını duymuyor musun. Hananya daha da yüksek sesle bağırmaya başladı, çekiç sustu, Yusuf komşusunun ne istediğini öğrenmek için çıktı dışarı. İçeri buyur edildi Hananya ve malum ricatların ardından, emin olmaya çalışan bir adamın ses tonuyla sordu, Sen nerelisin Yusuf, şaşırmıştı Yusuf, yanıtladı, Yahudiye'den geliyorum, Beytlehemliyim ben. Kudüs yakınlarında değil mi orası. Evet, Kudüs'e çok yakın. Fısıh bayramında gidecek misin oraya, diye sordu Hananya, ve Yusuf yanıtladı, Hayır, bu yıl gitmeyeceğim, çünkü karım her an doğum yapabilir. Aa, öyle mi. Neden sordun söyle bakalım. Derken Hananya ellerini göğese açtı ve başladı ağıtı yakmaya, Zavallı Yusuf, ne büyük derdin var, o yolculuk, burada yapacak bu kadar işin varken aleti cdevatı bir yana koyup onca yolu katetmeni bekliyorlar, yardım et bana Tanrım, sen ki tüm bunları uzaktan seyredersin. Bu beklenmedik ağıtın sebebini sormadan önce komşusunun dindarca sözlerini yineledi Yusuf, Tanrı benim de yardımcım olsun, sonra sesini alçaltmadan devam etti Hananya, Evet, Tanrı için her şey

mümkündür, O her şeyi bilir ve her şeyi görür, gökteki ve yerdeki her şeyi, Tanrı'ya övgüler olsun, ama, mazur gör saygısızlığımı, bu kez sana bir yardımı dokunabileceğini zannetmiyorum, çünkü Sezar'ın eline düştün bu kez. Ne söylemeye çalışıyorsun. Anlatmaya çalıştığım askerlerin gelip Nisan ayı sona ermeden önce tüm İsrailoğullarının yapılacak sayını için kendi memleketlerine gitmek zorunda olduklarını duyurdukları ki sevgili Yusuf, bu senin için uzun bir yolculuk anlamına geliyor.

Yusuf henüz bir tepki veremeden, Hananya'nın karısı Şua beliriverdi avluda ve kapı eşiğinde duran Meryem'e sokulup aynı kederli ses tonuyla söylenmeye başladı, Zavallı çocuğum, vah zavallı, olacak iş mi şimdi bu, çocuğunun doğumuna bu kadar az zaman kalmışken seni yolculuk etmeye zorluyorlar, hem de kim bilir nereye. Yahudiye'ye, Beytlehem'e, diye yanıtladı karısını Hananya. Aman ya rabbi, o kadar uzağa demek, diye bastı figanı kadın, kendisi de Kudüs'e yaptığı bir hac ziyareti sırasında Rahel'in mezarı hasında dua edebilmek için uğramıştı Beytlehem'e. Meryem önce kocasının konuşmasını bekledi. Bu haberin Meryem'in huzurunu kaçıracağından korkan Yusuf ölçülü bir ses tonu ve özenle seçilen ancak çılgına dönmüş komşularının canını sıkan şu kelimeleri sarf etti, Tanrı'nın her zaman Sezar'ın gücünü kısıtlayan işler yapmayı tercih etmediği doğru, lakin Sezar O'nun yanında bir hiçtir. Söylediği sözlerin yarattığı havayı bir an olsun koruyabilmek için suskun kaldı Yusuf, sonra devam etti, Fısıh bayramını burada, Nasıra'da kutlayacağız, ardından Beytlehem'e gideriz, Tanrı da dilerse Meryem doğum yapmadan önce döneriz evimize, ama belki de atalarının doğduğu yerde doğar çocuğumuz Tanrı'nın takdiriyle. Yolda bile doğabilir, diye söylendi Şua, Yusuf onu duymazdan geldi, ama hemen ardından yanıt vermeden de edemedi, İsrailoğullarının çoğu yolda doğmuştur, bizimki de onlardan biri olacak. Hananya ve

karısı bu sözlerdeki bilgeliğin heybetine verecek karşılık bulamadılar. Zor durumdaki komşuyu teselliye gelmişlerdi ve bunun sonucunda takdir bekliyorlardı, şimdi ise kendilerini kovulmuş gibi hissediyorlar. Derken Meryem Şua'yı yanına çağırıyor ve taraktan geçecek yün hakkında bir şeyler danışıyor, ve Yusuf, ortamı yumuşatmak için şöyle söylüyor Hananya'ya, İyi komşu, ben buralarda yokken evime göz kulak olursun değil mi, en azından bir ay uzak kalacağız buralardan, yolculuk epey zaman alacak gibi görünüyor, yedi gün de doğum sonrası için gerekli, bir aksilik olur da çocuk kız olursa daha da fazla. Hananya mülke gözü gibi bakacağına yemin ediyor ve ardından birden şöyle söyleyiveriyor. Burada, Nasıra'da ne karının ne de senin kimsen var, Fısıh bayramını akrabalarım ve dostlarımla birlikte bizde kutlamak ister misiniz, Meryem'in anasıyla babasının ölümleri ardından kimseleri kalmamıştı Nasıra'da, Meryem doğduğunda ikisi de öyle yaşlıydı ki herkes Yohakim'in nasıl olup da Anna'yı hamile bırakabildiğine şaşmıştı. Hadi oradan, diye tatlı tatlı azarladı Hananya'yı Yusuf, Tanrı İbrahim'e bir çocuk vereceğini söylediğinde hatırlamaz mısın İbrahim'in nasıl da bıyık altından güldüğünü, eğer Tanrı yüz yaşında bir adamla doksan yaşında bir kadından bile çocuk yapabiliyorsa neden benim kayınpederimle kayınvalidem onlardan geri kalsın, ki Yohakim ile Anna, İbrahim ve Sara'dan daha gençti, neden olmasın ki. Bunlar eskilerin işleri, o günler artık geride kaldı, diye yanıtladı Hananya, o zamanlar Tanrı her daim bizimleydi, sadece işleri aracılığıyla göstermezdi kendini. Kuramsal anlamda oturaklı bir yorum getirdi Yusuf, Tanrı zamanın kendisidir, sevgili komşum, Tanrı için zaman bölünmez bir bütündür. Hananya sessiz kalmayı tercih etti, zira ister şahsi ister vekaleti, ister Tanrı'nınki olsun ister Sezar'ınki, güçler üzerine o eski tartışmaya girmenin ne yeri ne de zamanı idi. Yusuf yaptığı tanrı-

bilimsel yorumun başarısına rağmen, Hananya'nın Fıfış bayramı için yaptığı daveti yanıtlamayı ihmal etmedi. Lakin hemen kabul etmek de istemiyordu, zira herkes bilir ki daveti fazla hevesli görünmeden kabul etmek, bir ağır başlılık ifadesidir, yoksa davet eden davet edilenin zaten tek beklediğinin bu davet olduğunu düşünebilir. İşte bu yüzden Yusuf eveledi geveledi, sonunda çok düşünceli olan komşusuna daveti için teşekkür etti. Kadınlar yeniden belirdi odada, şöyle söylüyordu Şua Meryem'e, Sen yün taramada ustasın be kadın, kocasının yanında övülen Meryem birden kıpkırmızı kesiliverdi.

Bu rahat Fıfış bayramına dair Meryem'in aklında yerecek tek tatlı hatıra yerde oturan erkelere hizmet etmede ve yemeğin pişirilmesinde hiçbir yardımda bulunmamasıydı. Diğer kadınlar bu koşullar altında bu türden ayrıcalıklara sahip olmaya hakkı olduğuna kanaat getirmişlerdi. Sakın yorma kendini, yoksa istenmedik bir şey gelebilir başına, bir şeyler biliyor olmalıydılar, çünkü hepsi de halihazırda anaydı ve küçük çocukları vardı. Tüm yapması gereken diğer adamlarla birlikte yere bağdaş kurmuş olan kocasının yanında olmaktı. Güçlkle eğilip kalkıyor, kocasının boşalan bardağını dolduruyor, tabağa mayasız ekmek, koyun eti, acı biber doğruyordu, bir de kurutulmuş ve ufalanmış çekirgeden yapılmış kurabiyeler koyuyordu ki bu sonuncusu Hananya'nın gözdesidir ve bir aile geleneğidir. Misafirlerin çoğu geri çevirdi bu kurabiyeleri, öğrendiklerini belli etmemeye çalıştılar ve biliyorlardı ki kendileri çöl de aç kalınca çekirgele-ri hurmaymış gibi yiyen peygamberlerin torunları idiler. Yemek sonuna yaklaşırken zavallı Meryem bir köşeye çekildi, karnı burnunda, başı öne eğik, güçlkle dinleyebildi fıkraları, şakaları ve ardından Tevrat'tan okunan bölümleri, her an bu dünyadan göçebilecekmış gibi hissediyordu kendini, yaşamı saf ve gizli, son bir düşünce ile bağlıydı yeryüzüne. Tüm bildiği, neyi ve ne-

den düşündüğünü bilmeksizin, öylece düşündüğü idi. Dalmıştı, sonra birden kendine geldi. Düşünde koca bir karanlığın içinde dilencinin yüzü belirivermişti, sonra da paçavralar içindeki bedeni çıkagelmişti. Melek, tabii eğer gerçekten bir melek ise, habersizce çıktı karşısına rüyada, oysa Meryem'in düşüncelerinin onunla bir ilgisi yoktu, kadının yüzüne bakıyordu şimdi. Şaşırıldı kaldı Meryem, ama benzetmiş olmalı, bir an belirip sonra kayboldu çünkü dilenci, şimdi küçük bir kuşun kalbi gibi atıyor zavallının kalbi. Bundan sonrası da hayal miydi bilinmez ama sanki birisi gelip kulağına bir şeyler fısıldadı. Erkeklerle oğulları hâlâ yerde oturuyorlar, kadınlar ise telaş içinde nasıl daha iyi hizmet edebileceklerini düşünüyorlar, gerçi erkekler doydu artık, işin içine şarap da girince sohbet iyice koyulaştı.

Kimseye fark ettirmeden kalktı Meryem ayağa. Gece olmuştu. Bulutsuz gökte ay yoktu, sadece göz kırpan bulutlar, sesleri bir tür yankı yapıyordu, boğuk, algılanamaz bir uğultuydu ki Yusuf'un karısı şehvani bir edayla, çok güç açıklaması, titrek, teninde ve kemiklerinde hissedebiliyordu. Avluyu geçip dışarı baktı. Kimseyi göremiyordu. Kapı kapalıydı, lakin havada bir telaş vardı, sanki biri yeni buradan geçmiş, kaçıp gitmişti ardında yalnızca geride kalanların kafasını karıştıran izler bırakarak.

Üç gün sonra, müşterilerine, geri döndüğünde başladığı işleri bitireceğine söz veren, Sinagotakilere veda eden ve eviyle birlikte tüm mal varlığını komşusu Hananya'ya emanet eden marangoz Yusuf, Nasıra'dan ayrılıp, Roma'dan gelen emir sebebiyle yapılacak olan sayım için Beytlehem'e gitti. Eğer haberler gökyüzüne bir iletişim kopukluğu ya da çeviride yaşanan bir sorun sebebiyle zamanında ulaşamadıysa, efendimiz olan Tanrı İsrail topraklarını bu kadar karışık gördüğüne şaşırması olmalı, malum, normalde Fıfış bayramının ardından insanlar dünyanın merkezinden, Kudüs'ten, çevre illere dağılırlardı, manzara gayet derli toplu olurdu. Belki alışkanlığı sebebiyle, ki alışkanlık her zaman kusurlu olduğundan bu küçük bir ihtimal, belki de ilahi basireti sebebiyle, ki bu daha makul görünüyor, Tanrı o kadar yüksekte bile hemen fark edebilecek ki bu hacılar yavaş yavaş memleketlerine doğru ilerlemekte, lakin bu şamata, bu telaş ne ola ki, Sezar'ın emirlerine uyma çabasında olanlar, zaten geçmez miydi bu yollardan yılın diğer zamanları. Sezar Augustus ile Tanrı'nın iradeleri tesadüfi biçimde çakışmış olmalı, eğer Tanrı gerçekten ilahi bilgeliğiyle Yusuf ve Meryem'in bu aynı zaman dilimi içerisinde Beytlehem'e gitmesini buyurduysa, böyle olmuş olmalı. Bu varsayımımız, başta boş ve anlansız gibi görün-

se de, öyle hafife alınmamalı, zira onun sayesinde, Yusuf ile Meryem'i amansız çölün ortasında yapayalnız, etraflarında tanıdık tek bir yüz olmaksızın, kendilerini tamamen Tanrı'nın iradesine ve meleklerin korumasına teslim eden iki insan olarak resmeden o adamların iddialarını çürütebiliriz. Nasıra hudutlarını terk eder terk etmez yolculukta yalnız olmayacaklarını anladılar. Yusuf ile Meryem iki büyük aile ile karşılaşmıştı, yaklaşık yirmişer kişiden oluşan iki koca aile, torunlar, çocuklar, nineler, dedeler, analar, babalar. Herkesin Beytlehem'e gitmediği doğrudu, ailelerden biri yolun yarısında Ramallah yakınlarında bir köyde kalacaktı, diğer aile ise daha güneye, Berşeba'ya kadar gitmek zorundaydı, Beytlehem'e varmadan bu insanlardan ayrılacaklardı ama yine de yol üzerinde başka yolcularla karşılaşma şansları olacaktı, öyle de oldu, karşı yönden gelip Nasıra'ya gidenler de vardı, onları da gördüler. Erkekler önden yürüyordu, yanlarında onüçüne basmış erkek evlatları, kadınlar, kızlar ve nineler ise henüz onüçüne basmamış oğlanlarla birlikte arkadan geliyordu. Yola koyulmadan önce adet olduğu üzere dua okudu erkekler, kadınlar da aynı kelimeleri mırıldanarak eşlik etti onlara, zira dinleyen kimse yoksa yüksek sesle konuşmanın bir anlamı yoktur, bir şey istemesen, sana bağışlanan için şükretsen bile.

Kadınlar arasında sadece Meryem'in doğumu yakın, çilesi o kadar büyüktü ki eğer Tanrı ona eşeğin inadını ve dayanma gücünü bağışlamış olmasaydı, çoktan vazgeçip yanındakilere onu yol kenarında terk etmeleri için yalvarmaya başlamıştı, oracıkta bekleyebilirdi pek yakın olduğunu bildiğimiz doğumu, lakin kim bilir ne zaman ve nerede doğacaktı bebek, bizimkilerin yanında Yusuf'un çocuğunun ne zaman doğacağını önceden bilebilecek kimse yoktu, böyle şeylere rağbet etmezlerdi zaten, tıpkı şans oyunlarına rağbet etmedikleri gibi, ne ince bir din ki ku-

marı yasak etmiş. O saat gelene ve bu kaygılı bekleyiş sona erene değin, hamile kadın Yusuf'un yakın ilgisinden nispeten uzak kalacak, Yusuf diğer adamlarla sohbeta dalmış, kocasından çok eşeğin uysallığına ve yumuşak sırtına güveniyor Meryem, eşek ki bu kez taşıdığı yükün hiç de öyle ağır olmadığını farkında olsa bile beraber yol aldığı hemcinslerinin hızına ayak uydurmaya çalıştığından yine yavaş ilerliyor, şaşkın olmalı. Kadınlar geride kalıyor, ara sıra seslenip erkelere biraz beklemelelerini rica ediyorlar, yine de fazla yaklaşamazlar. Erkekler sadece dinlenmek için duraklamış gibi yapıyor, hiç kuşku yok ki yol herkese açık, lakin horozun öttüğü vakit, tavuğun gıdıklama vakti değildir, olsa olsa yumurta bırakırken ses çıkarmaya hakları vardır onların, içinde yaşadığımız dünyanın hükmüdür bu. İşte ilerliyor Meryem hayvanın sırtında, kadınlar arasında bir kraliçe sanki, eşek üzerinde ilerleyen bir o var onca insan arasında, diğer eşeklere gelince, onlar bildik yükler taşımakta. İşleri kolaylaştırmak için, eşeğinin üzerine üç çocuk alıyor, hem rahata eriyor çocukların anaları, hem de Meryem kendini anneliğe hazırlıyor.

İlk gün hemencecik yoruldu ve pek az yol katedebildiler. Bacaklar saatler boyu süren yürüyüşe alışık değildi, bu yolculukta yaşlılar ve çocukların da bulunduğunu unutmamalıyız. Yaşlılar geçirdikleri yaşam süresince tüm güçlerini tüketmişlerdi ve daha iyisini yapabilecek halleri yoktu, çocuklar ise gelişen güçlerini nasıl kontrol altında tutacaklarını bilemediklerinden onca gürültü ve şamatanın sonunda yorgun düşüyordu, olsun, yaşamın da bir sonu var ise onu doya doya yaşamak akıl kararı. Yesreel adındaki geniş vadiye vardıklarında hemen yakındaki kervansarayda konaklamaya karar verdiler, yoğun trafik sebebiyle alt üst olmuştu kervansaray. Buradaki gürültü karmaşandan da beter, lakin insanın gözü ve kulağı bir alıştı mı hemencecik görüyor ki dört duvar arasına sıkışmış bu insanlar bir ne-

vi düzen sergilemekte, korkudan sağa sola koşuşturan, ne yöne gideceğini kestiremeyen fakat zamanla birbirlerini tanıyıp yeniden normale dönen karıncaların düzeni bu. Bunca kalabalığa rağmen, bu üç aile kemerli bir kubbe altında dinlenebilecekleri bir köşe bulabildiler kendilerine, erkeler bir köşeye sığındı, kadınlar bir köşeye, ve karanlık çöktükten sonra tüm kervansaray, insanlar ve hayvanlar, uykuya daldı. Ama bundan da önce kadınlar yemeği hazırlayıp kuyudan su çekmek zorundaydı, erkekler ise develerin yükünü indirip eşekleri suya götürdü, eşeklerin develerden sonra suya gitmesi gerekiyordu, çünkü deve iki galon suyu tek başına tüketir, bu yüzden ancak su yeniden dolduktan sonra eşeklere sıra gelir. Eşekleri suya götürüp sonra da yemledikten sonra ancak oturabildi yolcularımız yemeğe, tabii erkekler önce. Ne kadar da sıkça hatırlamamız gerekiyor Havva'nın Adem için ve Adem'in kaburga kemiğinden yaratıldığını. Ne zaman kabulleneceğiz bazı şeyleri ancak kökenlerine indiğimizde anlayabileceğimizi.

Erkekler bitirmişti yemeklerini ve köşelerine döndüler, kadınlar arta kalanla karınlarını doyururken, oradaki ihtiyarların en saygınlarından biri, Beytlehem'de yaşamasına karşın sayıma Ramallah'ta katılacak olan Şimon, yaşından ve bunun aracılığıyla geldiğine inanılan bilgeliğinden cesaret alarak sordu Yusuf'a kendisinin sadece ismen tanıdığı Meryem sayım sırasında henüz doğum yapmamış olursa neler olacağını. Soru açık ve bilimsel görünüyor, tabii o zamanlar böyle kavramlar var idiyse, öyle ya, ancak Roma hukuku üzerine uzmanlaşmış sayım yetkilileri bilebilir gelip, Sayıma katılacağım, diyen hamile bir kadının nasıl sayılacağını, zira kimse bilemez çocuğun kız mı erkek mi olacağını, ikiz olma ihtimalini de unutmamalı. Tam anılarıyla bir Yahudi olan marangoz, basit batı mantığı aracılığıyla, yasalara uymak zorunda olan herkesin yasaların eksikliklerini gidermek gi-

bi bir çabaya girmek durumunda olmadığını söyleyebileceğini hayal bile edemezdi, ayrıca eğer Roma belli güçlükleri önceden kestiremez durumda idiyse, bu ancak onun kötü yönetildiğini yahut kanun koyucularının yeterince akıllı davranmadığını gösterirdi. Bu çetin soruyla yüzyüze gelen Yusuf, ateş etrafında toplanan herkesi tartışmadaki üslubuna hayran ettirecek bir yanıt düşünmeye koyuldu, epey düşündü. Bir süre sonra gözlerini ateşteki odunlarla kıvılcımlardan ayırdı marangoz ve şöyle söyledi, Eğer Meryem sayımın son günü hâlâ doğum yapmamış olursa bu, Tanrı'nın, Romalıların çocuğun doğumunu görmesini istemediğini belirten bir işareti olacaktır. Şimon yanıtladı, Bu ne biçim bir fikir, Tanrı'nın neyi isteyip istemediğini bilebilir misin. Yusuf sordu, Tanrı benim yürüdüğüm yolları görüp attığım her adımı saymaz mı. Marangozun Eyüb'ün kitabında da bulunabilecek bu sözleri, kendisini o gece o tartışma anında tüm dinleyicilerin huzurunda tamamiyle Tanrı'ya adanmış olduğunun ve aslında Şimon'un iddia ettiği gibi, Tanrı'nın bilinemez yollarını bilebileceği gibi şeytani bir düşünce ileri sürmüş olmadığının bir kanıtıdır. Yaşlı adam böyle yorumlamış olmalı olup biteni, çünkü suskundu ve Yusuf'un devam etmesini bekliyordu. Dünya varolalı beri her adamın doğum ve ölüm günü, dedi Yusuf, mühürlenmiştir ve melekler tarafından korunmaktadır, sadece Efendimiz bu mührü kırabilir, tabii ilkin doğumunkini sonra ölümünkini, hatta bazen ikisini birarada, sağ ve sol elleriyle, hatta hatta bazen öyle yavaş davranır ki ölümün mührünü kırmada, dünya üzerinde varolan bazı canları unuttuğunu zannederiz. Yusuf nefes almak için durakladı, sonra hınzır bir gülcükle şöyle söyledi Şimon'a, Umalım da bu sohbet Tanrı'ya senin varlığını hatırlatmasın. Kalabalık bıyık altından gülmeye başladı, çünkü Yusuf ihtiyara hak ettiği saygıyı göstermiyordu. Ölkeyle dizini döven Şimon, kızgınlığını saklamaksızın şöyle

söyledi, Herhalde Tanrı senin doğum gününün mührünü kırma-
da aceleci davrandı ve zamanından önce geldin dünyaya, hal bu
olmalı senden daha fazla yaşamış, bilgelik sahibi kimselere böy-
le muamule ettiğine göre. Şöyle karşılık verdi Yusuf, Dinle Şi-
mon, bana çocuğum sayım gününden sonra doğarsa ne yapaca-
ğımı sordun, ben de yanıtlayamadım, Roma hukukuna yabancı-
yım ben, ve sanırım sen de öylesin. Ben de yabancıyım. Öyleyse
söyledim ben söyleyeceğimi. Ne söylediğini biliyorum, tekrarla-
mana lüzum yok. Bunu başlatan sendin, Tanrı'nın işlerini önce-
den bilebileceğimi söylediğimi iddia ettin, gururunu kırdıysam
affet beni, ama kırıcı konuşan ilk sendin, ki benim büyüğümün
ve bana örnek teşkil etmen gerekir. Ateşin çevresinde oturanlar
mırıldanmaya başladı, Yusuf'a hak veriyorlardı. Kuşkusuz ma-
rangoz Yusuf kazanmıştı tartışmayı, Şimon'un nasıl yanıt vere-
ceğini bekliyorlardı. Sıradan ve ruhsuzdu yanıtı, umursamaz bir
tavırla şöyle söyledi, Tüm yapman gereken soruma saygıyla ya-
nıt vermektir, Yusuf yanıtladı, Sana istediğin gibi bir yanıt ver-
seydim sorduğun sorunun ne kadar aptalca olduğu herkesçe bi-
linir olacaktı, öyleyse itiraf etmelisin ki sana herkesin merak et-
tiği bir konuda tartışma fırsatı sağlayarak, çok büyük saygı gös-
termiş oldum, Tanrı kullarını düşman gözlerden sakınır mı, onu
tartışacaktık. Şimdi de Tanrı'nın kulları senin henüz doğmamış
çocuğun mu oldu. Söylemediğim sözleri benim dudaklarımdan
çıkan kelimelermiş gibi göstermeye çalışma Şimon, böyle söyle-
medim ve asla da söylemem, dinle ve ne kastettiğimi anlamaya
çalış sadece. Şimon artık söyleyecek söz bulamadı, ailesiyle bir-
likte kalktı ve başka bir köşeye sığındı, akrabaları kendilerini
onu izlemeye mecbur sayıyorlardı aralarındaki kan bağı sebe-
biyle, ama doğrusu onlar da ihtiyarın söz düellosundaki zayıflı-
ğına içten içe hayıflanmaktaydı.

Gece için hazırlanan yolcularımızın boş şamatasını ve fısıltı-

larını izleyen o uzun sessizlik şimdi kervansaraydaki koyu sohbetlerle dağılıyor, derken bir kahkaha, hayvanların alışıldık gürültüleri, sıcağın bunalan devenin tükürük sesi. Sonra Nasıra'dan gelen kabile, tüm tatsızlığı unutup, günün sonunda hep birlikte okunması gereken, Tanrı'ya duyulan şükranı dile getiren o uzun mu uzun duayı mırıldanmaya başladı, Ey Tanrı, evrenin efendisi, sen ki gözlerimizi, ışıktan irak kılmaksızın kapatırsın. Bize huzur dolu uykuyu ve yarın mutlu ve sakin bir yaşama uyanışı bahset, emirlerine uyabilmemiz için bize destek ol. Bizi kötülükten koru ve şeytanın elinden kurtar. Erdemin yoluna sür bizi, kötü düşlerden, sapkın düşüncelerden, ölümcül hastalıklardan koru. Bizi ölümün kederinden sakın. Biraz sonra en yorgun olanlar olmasa da en erdemli olanlar huzur içinde uykuya daldı, hatta bazıları farkında değillerdi ama horluyorlardı. Sonra diğerleri de katıldı onlara, üzerlerinde yalnızca birer entari vardı, yalnızca çocuklar ile yaşlılar bir battaniye ya da yorganın sıcaklığının keyfini çatabiliyordu, onların bünyeleri hassastır da ondan. Odunsuz kalan ateşin alevleri yitmeye başladı, az sonra sadece korlar kalacaktı geriye. Kemerin altına yerleşen Nasıra kabileleri de dalmıştı derin uykuya. Lakin Meryem uyanıktı, sanki bir dev taşıyan karnını nereye yerleştireceğini şaşırılmış, ağrıyan sırtına belki bir faydası olur diye bir sepete dayanmaya çalışıyordu yattığı yerde. Diğerleri gibi o da dinlemişti yaşlı Şimon ile kocası arasındaki tartışmayı ve kocasının zaferine sevinmişti, tartışma ne kadar boş, ne kadar anlamsız olursa olsun, budur bir kadına yaraşan. Tartışma konusunun ne olduğunu artık bilmiyordu, hatırladığı birkaç şey de denizdeki gelgit gibi gelip giden o sancı nöbetlerinden biri sebebiyle yitip gitmişti, hiç görmemişti gelgiti ama bahsinin geçtiğini hatırlıyordu, bebek karnında kıvılcıkla içi boşalmış gibi oluyordu zavallının. Bu ne garip bir hayal, sanki içindeki o canlı, kadının omuzları-

na tırmanmaya çalışıyor. Sadece Meryem'in gözleri açıldı, karanlıkta yalnızca onun gözleri parlıyordu, son kor da karanlığa gömüldükten sonra bile ışıl ışıldı gözleri. Merak edilecek bir şey yok, her annenin başına gelir bunlar, marangoz Yusuf'un karısının bir ayrıcalığı yoktu, o sadece bunu dilenci kılığında bir melekten öğrendi, o kadar.

Kervansaray da bile sabahı müjdeleyecek horozlar vardı, lakin yolcularımız, zanaatkarlar, celepler, deve tüccarları, gecenin karanlığında kalkıp yolculuğun bir sonraki adımı için hazırlanmak zorundaydı. Geçen akşamkinden de çok gürültü yaparak yüklediler eşyalarla malları hayvanlara. Onlar yola koyulduktan sonra, kervansaray bir süre için sessizliğe ve huzura boğulacak, sıcak günün ortasında bunalıp kımıldamaksızın öylece duran keremkele misali. Geride kalanlar günü dinlenerek geçirmeye karar verenler sadece, ama akşama doğru bir başka kafile gelecek, bu insanlar daha pasaklı olacak belki ama, diğerleri gibi onlar da yorgun olacak, yine de bu durum şamataya engel olamayacak, onlar kervansaraya varır varmaz, her kafadan bir ses çıkmaya başlayacak, sanki binbir iblis mekân tutmuş olacak bu yeri. Arka planda yol alan Nasıra kafilesi şimdi daha kalabalık, on kişi daha katıldı onlara, burayı öyle ıssız bir yer zanneden çok yanılır, hele bir de Fıfış bayramı ile sayımın çakıştığını hesap edecek olursak, haklılığımız kanıtlanır.

Kimsenin Yusuf'a ihtiyar Şimon ile barışması gerektiğini söylemesi gerekmiyordu, haksız olan o olduğu için değil, lakin büyüklerine saygıyı elden bırakmadığından, uzun yaşamlarının sonunda hem anlama yetileri zaaliyete uğrayan hem de gençlerin alay konusu olan bu zavallılara pek acırdı. Bu sebeple sokuldu ihtiyara Yusuf ve şöyle söyledi, Dün geceki saygısızlığımı için af dilemeye geldim, sana saygıda kusur etmek istememiştim ama bilirsin insan doğasını, bir laf diğerini açar, insan kendini kay-

beder, ne söylediğini bilemez. Gözlerini yerden kaldırmadı Şimon, sessizce dinledi söylenenleri, bir süre bekleddikten sonra da yanıt verdi, Affedildin. Bu arkadaş canlısı tavrının daha fazla bir içtenlik ve şükran getireceğini uman Yusuf bir süre daha yanından yürüdü ihtiyarın. Ama gözlerini yerden hiç ayırmayan Şimon, onu görmezden gelmeye devam etti, ta ki Yusuf sonunda usanıp adımlarını hızlandırınca ya da değin. Sonra birden bire düşüncelerinden sonunda sıyrılmış gibi görünen Şimon Yusuf'un omzuna dokundu ve, Bekle, dedi. Şaşırmıştı Yusuf, döndü, Şimon durdu ve yineledi, Bekle. Diğerleri yola devam ediyordu, iki adamı yolun ortasında bırakıp ilerlediler. Kimseye ait değildi buldukları yer, erkeklerle kadınlar arasında bir yerdeydiler, arkadan kadınlar hızla yaklaşıyordu. Kadınlar arasında eşeğin adımları eşliğinde yükselip alçalan bir baş seçilebiliyordu, Mer-yem'in başı.

Yesreel vadisini geçtiler. Kayalıklarla çevrili yol önlerinde hâlen görülebiliyor, ancak bu yamacın ardından Samiriye dağları arasında gözden kaybolacak doğuya doğru, yamacın öte yanın-da ise Erden Nehri görülebilir, diğer yanda da kızgın kumlarıyla Yuda çölü, kimin olduğu hep tartışma konusu olsa da seçilmiş birkaç kişiye vaad edilen toprakların meşalesi bu. Bekle, dedi Şimon ve marangoz da dinledi sözünü, şaşkın, durdu öylece. Kadınlar gittikçe yaklaşıyordu. İhtiyar, Yusuf'u omuzlarından söyle bir sarsıp dedi ki, Dün gece dinlenmeye çekildiğimde bir hulya bahşedildi bana. Hulya mı. Evet hulya, hem de öyle sıradan bir şey değil, çünkü senin söylediğin o sözlerin gizil anlamları çıktı karşıma, hani söylemiştin ya, eğer çocuk sayımın son gününü henüz doğmamış olursa hu, Tanrı'nın, Romalıların çocuğun varlığından haberdar olmasını, onu deftere işlemesini istemediğini gösterir diye. Evet ben böyle söyledim ama sen ne gördün. Doğrusu, görmedim bir şey, ama Romalıların çocuğun varlığını-

dan haberdar olmamasının iyi olacağını hissettim bir an, kimse-
tli haberi olmasın bundan, eğer çocuk dünyaya gelecekse, en
uzundan yaşamı kederden de şöhretten de uzak olsun, şu önden
gülen adamlar yahut şu arkadaki kadınlar kadar, hepimiz kadar
uzadan olsun ölüm saati gelene, dünya son bulana değin. Nası-
lı pariban bir adamın oğlu için nasıl bir gelecek umulabilir ki,
anlattığım gibi olacak kuşkusuz. Ey Tanrım, sen adam, çocuğun
yaşamına yön verecek tek kişi değilsin. Haklısın, her şey Tan-
rının ellerinde, o her şeyi bilir. Ben de bunu söylüyorum. Ama
söyle bana çocuğum hakkında ne biliyorsan. Senin söylediğin ve
benim başka türlü anladığım o sözlerden fazlasını değil, yumur-
taya bakıp da içindeki civcivi görmek gibi bu. Tanrı yarattığını
sever ve sevdiğini yaratmıştır, çocuğum onun ellerindedir ve
bundan sonrası için bir şey yapamam. Bu doğru, ama bu günler
Tanrı'nın çocuğu anasıyla paylaştığı günler. Ama eğer erkek
olursa bana ve Tanrı'ya ait olacak. Hepimiz Tanrı'ya aidiz. Hepi-
miz değil, bazılarımız şeytanın yanında. Bunu nasıl bilebilirsin.
Eğer yasa kadınları sonsuza değin suskun olmaya mahkum kil-
meseydi, bilmemiz gerekeni belki onlardan öğrenebilirdik. Neyi
bilmemiz gerekiyor. Kadının hangi yanının şeytani, hangi yanı-
nın kutsal olduğunu ve ne tür bir insanlığa sahip olduğunu. Hiç
anlamıyorum, çocuğumdan bahsettiğini sanıyordum. Hayır, ço-
cuyundan bahsetmiyorum, kadınları anlamaya çalışıyordum, bi-
zim gibi varlıkları var eden kadınları, belki bilmeden de olsa,
doğamızdaki bu ikilemin de sorumlusu onlar, ne kadar bayağı,
ve ne kadar soylu, ne kadar erdemli ve ne kadar hilekar, ne ka-
dar sakın ve ne kadar belalı, yumuşak huylu, yine de isyankar
bu doğamız var.

Yusuf arkasına baktı, eşeği üzerinde Meryem yaklaşıyordu,
kemerin üzerinde bir de küçük oğlan vardı, bir an için Yusuf ka-
dınlar gurubunun başını çeken Meryem'i ilk kez gördüğünü, ço-

cuğun da halihazırda büyümüş olan kendi çocuğu olduğunu düşündü. Kulaklarında hâlâ Şimon'un garip sözleri yankılanıyordu, lakin bir kadının nasıl olup da bu kadar güçlü olabileceğini anlayamıyordu, özellikle de kendi karısının, oysa başka kadınlardan bir farkı olduğunu gösterememişti hiç. Yeniden yola koyulurken, dilenci hikâyesini ve parlayan toprağı hatırladı. Titremeye başladı, tüyleri diken diken olmuştu, ne yapacağını şaşırdı, dönüp yeniden baktığında Meryem'e, kendi gözleriyle gördü kadının yanında yürüyen o uzun boylu adamı, o kadar uzundu ki omuzları kadınların ortasından yükseliyordu, işte bu adam, geçenlerde gözden kaçırdığı o dilenci olmalıydı. Yusuf bir daha baktı, açıklama gerektiren bir durum, onca kadının arasında bir de o adam yürüyordu. Yusuf Şimon'a da bakmasını söyleyecekti, hayal görüp görmediğini anlayacaktı aklı sıra, lakin ihtiyar söyleyeceğini söylemiş, çekip gitmişti, aile reisi akrabalarının yanına dönmüştü, bu rolü oynayabileceği çok zamanı kalmamıştı artık. Tek şahidini de kaybeden Yusuf dönüp bir kez daha baktı Meryem'e doğru, bu kez dilenci kaybolmuştu.

Güneye doğru giderlerken, hızla geçtiler boydan boya Samiriye'yi, bir taraftan yolu gözlerken, diğer taraftan da korkuyla süzüyorlardı etraflarını. Bu bölgede yaşayan insanlardan tatsız bu şeyler, bir kötülük gelebilirdi, bu insanlar huysuzlukları ve taarrütsüzlükleri sebebiyle Nivine hükümdarı Salmanasar'ın on iki kavim dağıldıktan sonra buraya yerleştirdiği Asurlu kolonilerin mirasçısıydı. Yahudi kanı taşırlardı gerçi ama yine de hepsi kafirdi, Musa'nın beş kitabını tanımazlardı, Tanrı'nın tapınağı için seçtiği yerin Kudüs değil kendi bölgelerindeki Garizim dağı olduğu iddiasındaydılar. Celile'den gelen yolcularımız hızla geçti bu yöreyi ama, yine de bu düşman toprağında açık havada iki gece geçirmek zorunda kaldılar, korkudan nöbetçi bırakıyorlardı yatmadan önce. Samiriyelilerin vahşeti öylesine korkunçtu ki, susuzluktan ölmek üzere bile olsa bir ibraniye bir kâse su vermezlerdi. Böylesine tatsız koşullar altında olduklarından, geleneğin aksine, iki guruba ayrıldı erkekler, bunlardan biri kadınlarla çocukların önünden, biri de kadınlarla çocukların arkasından yürüyordu, niyetleri bu zavallıları hakaretlerden, küfürlerden, ve kim bilir, belki de olası daha büyük kötülüklerden korumaktı. Ama Samiriye sakinleri chlileşmiş olacak ki, Celile kafilesinin yol boyunca tüm karşılaştığı birkaç tehditkar ba-

kış, biraz da bağırış çağırıştan ibaret kaldı, çevre tepelerde yolculara taşlarla saldırmak için pusuya yatmış hırsızlar yoktu her nedense.

Ramallah'a varmadan az önce, ateşli inanç sahipleri ya da başka bir deyişle burnu iyi koku alanlar, Kudüs'ün kutsal kokusunu duyduklarına yemin ediyorlardı. Burada Şimon ile ailesi ayrıldı kafileden, zira daha önce de belirttiğimiz gibi, sayıma bu civarda bir köyde katılacaklardı. Oracıkta, yolun ortasında Tanrı'ya şükranlarını sunup, yolcularımız birbirlerine veda ettiler. Evli kadınlar Meryem'in aklına bin bir fikir sokmuştu, deneyimin meyveleriydi bunlar. Ardından yine yola koyuldular, bazıları aşığıya, vadiye indi, dört günlük yürüyüşün sonunda artık dinlenebileceklerdi, diğerleri Ramallah'a doğru ilerledi, oradaki kervansarayda sığınacak bir köşe bulacaklardı, hava kararıyordu çünkü. Kudüs'e vardıklarında Nasıra'dan gelenler de ayrılacak, çoğu Berşeba'ya doğru gidecek, ancak iki gün sonra varabilirler oraya, marangoz ile karısı ise hemen yakındaki Beytlehem'e gitmek zorundalar. Kucaklaşmalarla vedalar arasında Yusuf Şimon'u çağırdı, bir kenara çekti adamı, tüm alçak gönüllülüğü ile hulya hakkında başka bir şey hatırlayıp hatırlamadığını sordu. Sana daha önce de söyledim, bir hulya değildi benimkisi. Ne olursa olsun, doğacak çocuğumun kaderini bilmeliyim. Sen ki karşıma dikilmiş henüz doğmamış çocuğunun kaderi hakkında bir şeyler sorarsın, kendi kaderinden haberdar mısın. Ruhun gözleri daha derini görür, ve seninkiler, seçilmiş kimselere mahsus biçimde, Tanrı tarafından belli gerçekleri görmeye açılmış olduğuna göre, benim karanlıktan başka bir şey göremediğim yerde bir şeyler görebilirsin diye düşünmüştüm. Oğlunun kaderini asla, ama asla bilemeyeceksin, belki kendi kaderinle karşılaşsın yakında, ama sorma artık, lütfen, kaygılanmayı bırak, bugünü yaşa. Bu sözlerin ardından Şimon sağ elini Yusuf'un ba-

şu üzerine koydu, kimsenin duyamadığı sözcüklerle kutsadı Yusuf'u, sonra da onu bekleyen akrabalarının yanına döndü. rüzgarlı bir patikadan iniverdiler Şimon'un evinin bulunduğu vadiye, ev karşıdaki yamacın köşesindeydi, yorgun bacaklar gibi yerden fırlayan kayaların ortasında. Uzun zaman sonra Yusuf Şimon'un henüz sayılmadan öldüğünü haber alacaktı.

Gökkubbenin yıldızları altında, o ayazda, fark edilmekten korktuklarından ateş yakamadan geçirdikleri iki gecenin sonunda Nasıra kafilesi kervansarayın kemerleri altında biraz huzur bulmaya karar verdi. Kadınlar Meryem'e eşekten inebilmesi için yardım etti, sakinleştirmeye çalışıyorlardı kadını, Merak etme, şimdi geçer, zavallı kızcağız fısıltıyla karşılık veriyordu, Biliyorum, artık daha fazla beklemeyeceğim, işte şu koca karnım da kanıtı. Onu bir köşebaşına yerleştirip ellerinden geldiğince rahat ettirmeye çalıştılar, sonra gidip yemeği hazırlamaya koyuldular, geç oluyordu ve yolcular yemeği birlikte yemeye karar vermişti. O gece sohbet yoktu, dua ya da hikâyeler de ateşin etrafında, Kudüs'ün kutsiyeti sessizlik gerektiriyordu, her adam soruyordu kendi kendine, Bana benzeyen ama tanıyamadığım bu adam da kim. Söylenen tam olarak bu değil aslında, insan böyle başlamaz kendi kendine konuşmaya, bilincinde bile değillerdi akıllarından geçenlerin, lakin hiç şüphe yok ki kamp ateşinin etrafında oturup kıvılcımları seyre dalan insanın sessizliği ancak bu türden sözlerle anlatılabilir, bir sessizlik ki tüm sözlerle bedel. Oturduğu yerden Yusuf Meryem'in yüzünü görebiliyordu alevin ışığında, ışığın kızıl aksi kadının yanağını okşuyordu, karanlıkta vücut hatları ortaya çıkıyordu, Yusuf o an aslında karısının çekici bir kadın olduğunu anladı, şaşırılmıştı, çekici, tabii bu kadar çocuksu bir ifadeye sahip bir insana yakışırsa böyle bir sıfat. Doğal olarak şimdi vücudu şişlerle doluydu, biçimsizdi hatları, lakin Yusuf ona baktığında, gördüğü çocuğun do-

ğumundan sonra geri gelecek olan o alımlı hatundu. Aniden, aylar süren zorunlu iffetin sonunda, sanki isyan eder gibi olan bedenini şehvet sardı, bir arzu dalgası dolaşıyordu damarlarında, onu nefessiz bırakmıştı. Meryem acı dolu bir çığlık attı, ama Yusuf ona yardıma gitmedi. Başından kaynar sular dökülmüştü sanki Yusuf'un, iki gün önce Meryem'in yanında yürürken gördüğü dilencinin tatsız hatırası mahfetmişti adamı. Meryem hamile olduğunu fark edeli beri bu dilencinin anısı ikisini de rahatsız ediyordu, zira Yusuf o adamın dokuz aydan beri karısının aklından çıkmadığını biliyordu. Kendinde karısına adamın nasıl biri olduğunu ya da nereye gitmiş olabileceğini soracak gücü de bulamıyordu. Çılgına dönerdi herhalde kadın, Yusuf'un duymak istediği son şey şu yanıtı, Adam mı, ne adamı. Eğer Yusuf daha da ısrar edecek olsaydı hiç kuşku yok ki Meryem diğer kadınları şahit gösterecekti, Aranızda daha önce bizimle yürüyen bir adam gören var mı, onu gördüklerini reddedeceklerdi, başlarını sağa sola sallayacaklardı muhtemelen, hatta biri hayıflanarak şöyle de yanıtlayabilirdi, Her zaman kadınların etrafında dolaşan bir adam, ancak tek bir şeyin peşinde olabilir. Ama Yusuf Meryem'in gerçekten hayret ettiğine inanmayacaktı, ister bir adam olsun o, ister bir hayalet, her ne ise işte o gün kadınlar arasında yürüyen, onu görmediğine de inanmayacaktı. Kendi gözlerimle gördüm senin yanında yürüdüğünü, diye ısrar edecekti, ama Meryem, ısrar edemeyecekti, Kutsal yasada yazıldığı üzere, kadın kocasına itaat etmeli, yanımda yürüyen bir dilenci gördüğünde ısrar ediyorsan, sana karşı gelmeyeceğim, ama inan ki ben öyle birini görmedim. O aynı dilenciydi. Ama bunu nasıl söyleyebilirsin, geçen defa onu görmedin ki. Ondan başkası olmaz. Herhalde pek yavaş yürüyen bir yolcuydu o, önce erkekler geçti yanından sonra da biz geçtik, sen dönüp baktığında da, tesadüfen bizim aramızda görmüş olmalısın onu. Yaa, demek ya-

nında bir adam olduğunu itiraf ediyorsun. Öyle değil, yalnızca haddini bilen bir eş olarak seni tatmin edebilecek bir açıklama yapıyorum. Yusuf yarı kapalı gözlerle yüzünde bir gerçek görebilmek umuduyla seyrediyor Meryem'i, ne yazık, yüzü ayın karanlık tarafı gibi, gölgede kalmış, vücut hatları sönmekte olan korlunun zayıf ışığında belirgin yine de. Başu düşüyor sonunda, anlamaya çalışmaktan vazgeçmiş gibi, uykuya dalarken, bir de gayıp düşünce götürüyor yanında, gelecekten çıkagelen oğlunun ta kendisiydi o dilenci, şunu söylemek için gelmişti, Bir gün işte böyle olacağım, ama sen bunu göreceksin kadar yaşamayacaksın. Yusuf bir gülümseyişle daldı uykuya, kederli bir gülümseyişle. Meryem'in şöyle söylediğini duyduğunu zannetti, Dilerim Tanrı'dan ki, bu gece o dilenci başını sokabileceği bir yer bulsun. Çünkü, size doğrusunu söyleyeyim, bu dünyadaki pek çok şey çok geç olmadan farkedilebilirdi, tabii eğer kocalar ve karılar birbirlerine kocalar ve karılar gibi açılabilseydi.

Sonraki sabah erken vakitte, geceyi kervansarayda geçiren yolcuların çoğu Kudüs'e doğru yola koyuldu, yürüyecek olanlar biraradaydı, böylece Yusuf, Berşeba'ya giden hemşerilerini gözden kaybetmeden, karısının yanında yürüyebiliyordu bu kez, gördüğü dilenci gibi yani, dilenci miydi yoksa hayalet mi, her neyse işte. Yusuf şimdi ikna oldu ki Tanrı, henüz doğmamış olan oğlunu ona göstermekle büyük iyilik yaptı, kundağa sarılı, ufak telek, şekilsiz bir yaratık değildi oğlu, ne sümüklüydü, ne de pis kokular yayıyordu, koca bir adamdı o, babasından bile daha uzun boylu, hatta bu boyda adam zor bulunur soyumuzda. Yusuf oğlunun yerini almaktan pek memnun, aynı anda hem baba hem çocuk oldu, bu duygu öylesine güçlü ki gerçek çocuğu, anasının karnında Kudüs'e doğru ilerleyen o ufak yaratık, neredeyse önemsiz oldu.

Kudüs, Kudüs, diye haykırıyor hacılar coşkuyla kent uzak-

tan uzağa görününce, karşı dağın tepesinde yükseliyor işte, gerçekten muazzam bir şehir, evrenin merkezi. Güneşin altında her yana ışık saçıyor, güneş batarken altına dönüşen, ay ışığında ise fildişine bürünen kristal bir taç bu karşınızdaki. Kudüs, Ey Kudüs. Tam bu anda tapınak çıkıyor ortaya, sanki Tanrı tarafından yerleştirilmiş oraya, yolcularımızın yüzlerini, saçlarını ve fistanlarını okşayacak bir rüzgâr kutsal bir nezaket olabilirdi, çünkü göğe baktığımızda, bulutlar arasından fışkıran koca bir el görebiliyoruz, parmakları çamurlu, avcunun içinde ise bu dünyadaki her adamın, hatta her yaratığın yaşam ve ölüm çizgileri, lakin bizim için de artık, Tanrı'nın kendisinin yaşam ve ölüm çizgilerini görmemizin vakti geldi. Huşu ile titremeye başlayan yolcularımız ellerini göğe açıyorlar, seslerini yükseltiyorlar şükranlarını sunabilmek için, dirlik düzen yok artık, herkes kendinden geçmiş, aralarında metanetli birkaç kişi de var gerçi, onlar da güçlkle hakim oluyorlar kendilerine, bakışları göğe çevrilmiş, olabildiğince içten, onlar da dua etmekte, sanki Tanrı ile yüz yüze konuşmalarına müsaade edilmiş. Yokuş aşağı ilerliyorlar, vadiyi geçtikten sonra onları kutsal şehrin kapılarına götürecektir son bir yokuş tırmanmaları gerekecek ve o yokuşu tırmanırken adım adım daha da yükselecek karşılarında tapınak, Antonia kalesi de öyle, hatta bu mesafeden bile, sinir bozan kalenin surlarında nöbet tutan Romalı askerlerle parlayan kalkanlar görülebilecek. Nasıra kafilesi burada veda etmek zorunda, çünkü Meryem çok yoruldu ve şehir surlarının manzara dahiline girmesiyle iyiden iyiye hızlanan adımlara ayak uyduramayacak.

Ve böylece Yusuf ile Meryem başbaşa kaldılar yolun ortasında, kadın gücünü toplamaya çalışıyordu, adam ise gecikmeden dolayı telaşlanıyordu, pek az bir mesafe kalmıştı hedefe varmaya. Sessiz yolcularımızın üzerinde parlıyor güneş, Meryem kendine hakim olamıyor, basıyor çığılığı. Yusuf kaygıyla soruyor,

Ağrın çoğalıyor mu, zavallı kadının ağzından ancak şu kelime çıkabiliyor, Evet. Derken yüzüne bir inançsızlık ifadesi çöküyor, anlayabileceğinin ötesinde bir şey çıktı karşısına. Hiç kuşku yok ki bedeninde hissetti o acıyı, lakin acı sanki bir başkasına aitti. Kime aitti öyleyse. İçindeki çocuğa tabii ki. Nasıl olur da bir başkasının acısını hissedebilir, bu nasıl aynı zamanda onun da acısı olabilir, akustığın garip bir hilesi mi bu, bu yoksa bir yanı mı onu üreten sestен daha güçlü olan. Yusuf telaşla soruyor, Sancın hâlâ kötü mü, ve Meryem nasıl yanıtlayacağını bilemiyor. Hayır dese yalan söylemiş olur, evet dese, aslında o da doğru değil, hiçbir şey söylememeye karar veriyor, acı orada, onu hissediyor, ama o kadar uzaktan uzağa hissediyor ki, sanki kar-nında acı ile kıvranmakta olan o çocuğu seyrediyor sadece, yardımına gidemediği o çocuğu. Hiçbir emir verilmedi, Yusuf sıkıca tutuyor dizginleri ama eşek yine de devam ediyor Kudüs'e gid-en yolu hızla katetmeye, sanki dolu bir yemlik ve uzunca bir dinlenme vaadiyle koşmakta sabırsızca. Beytlehem'e varana de-ğün daha çok yol katetmeleri gerektiğini bilmiyor, dahası, oraya vardıklarında da işler pek öyle kolay olmayacak. Jül Sezar örne-ğün, söylemişti bir keresinde, Geldim, gördüm, yendim, ne de görkemliydi edası, derken kendi oğlu oldu katili, tek bahanesi çocuğun, üvey evlat olması idi. Baba ile oğul arasındaki çekiş-me, miras kalan suç, geri dönen kan ve kurban edilen masum-lar öteden beri yer edegelmıştır dünyamızda ve bunların sonu gelecek gibi değildir.

Şehir surlarından içeri girerlerken, Meryem artık çılgınlıklarına hakim olamıyordu, sanki bir kargı saplıyorlardı vücuduna. La-kin sadece Yusuf duyabiliyordu çılgınları, öylesine gürültülüydü ki içerideki kalabalık, hayvanlardan daha çok ses çıkarıyorlardı, hep bir ağızdan bir pazar yeri uğultusu yaratmışlardı ve kimse kimseyi duyamıyordu. Yusuf verdi kararını, Sen bu halde yola

devam edemezsin, yakında bir baraka bulalım, yarın ben Beytlehem'e gidip senin doğum yapmak üzere olduğunu anlatacağım, eğer gerçekten gerekiyorsa daha sonra da yaptırabilirsin kaydını, ben de iyi bilmiyorum Roma yasalarını, kim bilir, belki de yalnızca aile reisi yaptıracaktır kaydı, özellikle bizim durumumuzda, pek iyi olurdu böylesi. Meryem onu rahatlatmaya çalıştı, Sancım dindi, ve doğruyu söylüyordu, ona çığlık attıran o sancı bir sızlamaya dönüşmüştü, rahatsızlık veriyordu ama katlanılabildi, nasıl demeli, bu sanki, başörtüsü takmak gibi. Yusuf rahatlamıştı. Kudüs'ün dar sokaklarının kargaşasında sığınacak bir yer arama fikri onu çok kaygılandırmıştı, sığınacak bir yer aramak, özellikle de bu koşullar altında, yani karısı doğurmak üzereyken ve her ne kadar itiraf edemese de, her adam gibi o da bu sorumluluktan fazlasıyla ürkmekte iken, ne korkunç. Beytlehem'e vardıklarında, ki orası da ancak Nasıra kadar büyüktür, her şeyin kolay olacağını düşündü kendi kendine, zira küçük yerlerde insanlar biraz daha arkadaş canlısı olur. Artık Meryem acı mı çekiyor, güçlülere direnmeye mi çab alıyor önemli değil, yola koyuldular bir kez Beytlehem'e doğru ve yakında varacaklar. eşek kıcıma bir şaplak yiyor, hızlanmasını rica eden bir şaplak değil bu, zaten bu kalabalıkta daha hızlı gitme ihtimali yok, Yusuf'un rahatladığını ifade eden bir hareket bu. Tüccarlar daracık sokakları işgal etmiş, farklı diller konuşan, farklı ırklardan onca insan, durmadan tosluyorlar birbirlerine, ama her ne hikmetse, ne zaman bir Romalı yetkili ya da bir deve sürüsü görünse yolun diğer tarafında, yol açılıyor, kalabalık ikiye ayrılan Kızıl Deniz gibi yarıyor. Nasıra'dan gelen çift yavaş adımlarla, yani bir yanda Yusuf'un, bir yanda eşeğin yavaş adımlarıyla, ilerliyor pazar yerini dolduran cahil, düşüncesiz adamların arasından, ki malum, onlara, Bakın bu adamın adı Yusuf, yanındaki, doğum yapmak üzere olan kadın ise

onun karısı, adı Meryem, Beytlehem'e gidiyorlar sayım için, demek çok anlamsız olurdu. Onları tanıtına girişimimize kayıtsız kalındıysa bilinmeli ki bunun sebebi içinde yaşadığımız dünyada hemen her yaşta ve koşulda Yusuf ve Meryemler bulunabilmesi ihtimalidir, hem de her zaman. Bunlar bebek bekleyen tek Yusuf ve Meryem değil, kim bilir, belki de aynı cinsiyette, yani tercihen erkek, iki bebek daha doğacak aynı saatte ve belki de bu bebekleri birbirinden yalnızca bir yol ya da bir ekin tarlası ayıracak. Gelgelelim bu bebeklerin kaderi farklı olacak, ikisine de Yeşua adı konsa bile, ki bu isim İsa ile aynı anlamdadır. Eğer bizi henüz doğmamış bir çocuğun adını önceden bilmeye çabalamakla suçlayan olursa bilsin ki suç marangozda, kendisi bir süre önce doğan ilk oğluna bu ismi vermeye karar verdi.

Güney kapısından çıkan yolcularımız Beytlehem'e ilerliyorlar, yakın zamanda hedeflerine varacaklarına pek memnunlar, yorucu yolculuğun sonunda artık dinlenebilecekler. Meryem'in dertleri bitmedi henüz, çünkü o, yalnızca o, nerede ve ne zaman gerçekleşeceği bilinmeyen doğuma tahammül etmek zorunda. Kitabı Mukaddes'e bakılırsa Beytlehem Davut'un memleketi ve Yusuf kökünün o soyda olduğu iddiasında, lakin zaman içinde tüm akrabaları ölmüş ya da Yusuf onlarla bağını kaybetmiş ve bu da bizi şuna götürüyor ki henüz kente varmadık ama, bu çift orada kalacak bir yer bulmakta güçlük çekecek. Beytlehem'e vardıklarında Yusuf gördüğü ilk kapıyı çalıp şöyle söyleyemiyor, Çocuğumun burada doğmasını istiyorum, evin kadını da güler yüzle karşılamalı tabii ki, İçeri buyur, içeri buyur Yusuf Efendi, su kaynıyor, döşeği yere serdim, temiz giysimiz de var, kendini evinde hisset. Kurdun kuzu ile gezdiği altın çağlarda böyle gelişebilirdi olaylar. Lakin bu demir çağı, vahşi ve iç karartıcı. Mucizelerin zamanı geçti ya da henüz gelmedi, aslında mucize, gerçek mucize, kim ne derse desin iyi değildir, şeylerin olağan dü-

zenine müdehale etmektir onu geliştirmek niyetiyle. Yusuf onu bekleyen sorunlarla yüzleşmek için sabırsızlanmıyor, ama kara kara düşünüyor yol kenarında sancılar yeniden başlarsa ne yapacağını, bu hiddetle dürtüyor eşeği, aptal hayvan, çabuk git. Sadece eşek bilir bunun ne büyük zahmet olduğunu, Tanrı hep insanları düşünüyor, hem bütün insanları da değil, çünkü bazıları eşekler gibi, hatta daha beter yaşıyor, dahası Tanrı onlara yardım etmek için bir şey yapmıyor. Kafileden biri Yusuf'a Beytlehem'de bir kervansaray olduğunu söyledi, kalacak yer sorununa bir çözüm olabilir bu. Gel gelelim mahsun bir marangoz bile, hamile karısının pek meraklı cecleplerle çobanların diline düşmesini, o meraklı bakışlara maruz kalmasını istemez, bu adamlardan bazıları gözettikleri hayvanlardan daha kaba, hem de çok daha kaba, bunların bir fazlası var çünkü, Tanrı bunlara konuşma yetisi bağışlamış, en azından hayvanlar sessiz duruyor. Yusuf sonunda sinagogtaki ihtiyarlara danışmaya karar veriyor ve bunu daha önce yapmadığı için kızıyor kendine. Biraz rahatladığını hissediyor, Meryem'e sancısının devam edip etmediğini soracak gibi oluyor, ama sonra vazgeçiyor ve hiçbir şey söylemiyor, unutmamalıyız ki çocuğun ana rahmine düşüşünden doğuma kadar tüm bu süreç kirlidir, kadının korkunç rahmi, o iblis beşiği, o içsel labirent, kan ve sıvı, patlayan zar, bebekle çıkan o artıklar, ey Tanrım, neden oğlumun bu pislikte dünyaya gelmesine mani olmuyorsun. Hem senin için hem de bizim için ne iyi olurdu dün, bugün ve yarın, başlangıçta, ortada ve sonda hepimizi kutsal ışığınla yaratsaydın, soylularla basit insanları, kralarla marangozları ayırmasaydın. İşte böylece Yusuf sanki daha ciddi meselelerle ilgilenmekteymiş gibi umursamazca sordu. Nasıl hissediyorsun. Tam zamanında gelen bir soru, çünkü Meryem çektiği acıya, daha doğrusu onu çeken acıya dair yeni bir şeyler duyumsamaya başladı.

Yaklaşık bir saattir yoldalar, Beytlehem artık uzakta olamaz. Pek şaşırıldılar lakin Kudüs'ü Beytlehem'e bağlayan yol bomboştu, oysa Kudüs'e bu kadar yakinken burada gidiş gelişin çok daha yoğun olması doğal olurdu. Yolun ikiye ayrıldığı, bir yönün Berşeba'ya bir yönün Beytlehem'e gittiği o noktada sanki dünya çekilmiş, kendini örtmüş gibiydi. Dünyayı bir kişilik olarak düşünenecek olursak, gözlerini örten ve yalnızca gelip geçenin ayak seslerini dinleyen bir adama benzetebiliriz halini, bu arada biz de kuşları dinlemekte olurduk herhalde, dallarda gizlenen kuşlar içinse biz o gözü kapalı adam olurduk şu halde.

Sağ yanda Rahel'in mezarı var, Yakup'un on dört yıl beklediği gelin. Yedi yıllık hizmetin karşılığı Lea'yı almıştı, yedi yıl daha sabrettikten sonra ise sevdiği kadını, Yakup'un Bünyamin adını koyduğu çocuğu Beytlehem'de dünyaya getirip ölen kadını, sağ kolum olan oğlum demektir Bünyamin, son nefesini verirken Rahel ona, haklı olarak, kederimin oğlu anlamına gelen Benoni ismini layık görmüştür, dileyelim Tanrı'dan ki bu bir lanet olmasın. İşte evler görünmeye başladı, Nasıra'dakiler gibi bunlar da çamur rengi, ama daha mat bir çamur, sanki yeşille grinin birleşimi. Meryem bayılmak üzere, her an bedeni biraz daha öne yatıyor semerin üzerinde. Yusuf yardıma geliyor, dengede durabilmek bir kolunu Yusuf'un omzuna doluyor Meryem. Bu dokunaklı sahneye tanıklık edecek kimsenin olmaması ne kötü, az rastlanır böylesine. Bu halde vardılar Beytlehem'e.

Meryem'in haline rağmen Yusuf etrafta bir kervansaray olup olmadığını sordu, en azından bir sonraki sabaha kadar dinlenebilirlerdi. Meryem'in acısı büyüktü ama doğumun yakınına dair bir isaret yoktu henüz. Kasabanın diğer yanına vardıklarında karşılına çıkan, herzamanki gibi pis ve şamatalı, yarı ahır, yarı çarşı olan kervansarayda sessiz bir köşe bulamadılar, dahası vakit daha erkendi ve ceceplerle çobanların çoğu henüz

gelmemişti. iftimiz geri döndü. Yusuf Meryem'i bir incir ağacının altında sessiz bir yere bıraktı ve ihtiyarlara danışmaya koştu. Bekiden başkası yoktu sinagogta, o da sokaktaki veletlerden birini çağırdı, Yusuf'u ihtiyarlardan birinin evine götürmesini buyurdu, belki onun bir yardımı dokunurdu. Talih, ki aklına ești sürece masumlara yardım eder, bu son dakikada Yusuf'u karısını bıraktığı o meydana götürdü, tam zamanında kurtardı kadını incir ağacının cılız gölgesi sebebiyle ölmekten, neredeyse canından oluyordu, halbuki bu yre de bolca bulunur incir ağacı ve ikisi de önceden düşünmüş olmalıydı gölgesinin cılız olduğunu. Böylece, mahkum ruhtar gibi, yeniden yola koyulup ihtiyarı aramaya başladılar, lakin kırsal bölgeye gitmişti ve epey bir süre orada kalacaktı. Bunu ğrenen marangoz sabır diledi ve haykırdı, Yok mudur burada allah rızası için hamile karıma sığınacak bir yer bulabilecek biri. Tüm istediği sakin bir kseydi, kendi yorganlarını getirmişlerdi. Kim bilir, belki de burada kadına doğumda yardım edecek bir ebe bile yoktu. Tüm bu mahremiyeti dile getirmiş olmanın verdiği utanç ile marangozun yüzü kızardı. Cariye içeri girip evin hanımına olup biteni anlattı, geri döndüğünde ise o evde kalamayacaklarını, evin hanımının sığınacak başka bir yer aramalarını buyurduğunu söyledi. Kasabada böyle bir yer bulma ihtimali olmadığından, evin hanımı evre tepelerde bir mağara aramalarını öneriyordu. Peki ebe ne olacak, diye sordu Yusuf ve cariye, hanımın izin vermesi ve marangozun kabul etmesi halinde bizzat kendisinin yardıma gelebileceğini söyledi, zira bütün hayatı boyunca bu tür işler yapmış ve birçok doğumda bulunmuştu. Ne zalim zamanlar bunlar, hamile bir kadın kapıya geliyor, biz de onu avludan geri çevirip mağarada doğum yapmasını söylüyoruz, kurt gibi, ayı gibi mağarada doğuracak. Vicdanımız sızladı, kalktık oturduğumuz yerden, kapıya gidip, başları üzerinde bir çatıya böylesine mh-

taç olan bu çifti kendi gözlerimizle görmek istedik. Zavallı kızın yüzündeki o acı ifade yüreğimizi burktu, sabırla anlatmaya koyulduk neden onları içeri alamayacağımızı, ev çocuklar yüzünden bayağı kalabalıktı zaten, hatta torunlar da vardı, yeğenler de. Gördüğünüz gibi, burada hiç yer yok, ama cariye sizi ahır olarak kullandığımız bir mağaraya götürecekt. Hiç hayvan yok şimdi orada, rahat edebileceğiniz bir yer. Genç çift bu cömert öneriye minnettar kaldı, ve sonra çekildik kendi köşemize, üsümüşe düşeni en iyi şekilde yapmıştık, vicdanımız rahattı artık.

Tüm bu gidiş gelişlerle, bu yürüyüş ve duraklamalarla, bu rica ve şükranlarla mavi göğün rengi solmuştu ve güneş yakında dağın ardında kaybolacaktı. Cariye, ki adı Salomi idi, bizimkilerle rehberlik etti. Biraz köz alınmış ateş yakabilmek için, bir de toprak çanak var içinde su ısıtacağı, tuz da almış, yeni doğan çocuğu bununla temizleyip böylece onu hastalıklardan koruyacak. Meryem bez getirmişti yanında, Yusuf'un da bıçağı vardı göbek bağını kesmek için, belki de dişlerini kullanacaktı cariye Salomi bu işte, her ne ise, doğuma hazırlardı artık. Ne olursa olsun ahır da ev kadar iyidir, yemlikte bir gece geçiren herkes bilir yemlikle beşik arasında bir fark olmadığını. Eşek de bir fark görecektir değildir, ot otur sonuçta, cennette de aynıdır, dünyada da. Mağaraya vardıklarında akşam güneşi tepeleri altın rengindeki ışıyla aydınlatıyordu hâlâ. Yavaş ilerliyorlarsa sebebi yollarının uzun olması değil, artık Meryem'in başını sokabileceği bir yer vardı, acılarına teslim olabilirdi artık. Yavaş ilerlemelerini rica etmişti, çünkü eşek her tökezlediğinde büyük acılarla boğuşmak zorunda kalıyordu kadın. Dışarda solmakta olan ışık mağaranın karanlığıyla boy ölçüşemiyordu, lakin yanında getirdiği korlar üzerine yaydığı otların ve kuru dalların yardımıyla cariye oyle bir ateş yaktı ki sanki şafak yeniden söktü mağaranın içinde. Sonra duvarı oluşturan taşlardan birine asılmış olan kandili

yaktı, Meryem'e uzanması için yardım etti ve Süleyman'ın yakındaki kuyularından birinden su çekmeye gitti. Döndüğünde Yusuf'un çığına dönmüş olduğunu gördü, suçlamamalıyız zavallı adamı, bir adamın bu türden bir telaşe ile başa çıkabilmesi beklenemez, yapabileceği tek şey karısının elini tutup her şeyin yolunda gitmesini umut etmektir. Gel gelelim Meryem tek başına. O zamanlar bir Yahudi erkeği böyle bir şey yapsaydı yer yerinden oynardı çünkü. Cariye girdi içeri, cesaret verici birkaç söz söyledi, sonra kadının bacakları arasına eğildi, çünkü içeri bir şey girerken ya da dışarı bir şey çıkarken kadının bacakları ayırık olmalı. Salomi artık hatırlamıyordu kaç bebeğin dünyaya gelmesine yardım ettiğini ve zavallı Meryem'in acıları tüm o diğer kadınların acılarından farklı değildi, zira Tanrı günahtan sonra şöyle söylemişti Havva'ya, Acını ve çocuklarını çoğaltacağım, acı ile getireceksin dünyaya çocuklarını, yüzyıllar acılarla, sancılarla geçti ama Tanrı henüz doymadı, işkence devam ediyor. Yusuf yok oldu birden, mağaranın girişinde de değildi, dayanamamıştı Meryem'in çığlıklarına, kaçmıştı, çığlıklar adamı takip ediyordu yine de, sanki toprak feryadı basan. Öyle bir gürültü koptu ki yakınlardaki çobanlar gelip Yusuf'a olup biteni sormaya başladı, Sanki toprak çığlık atıyor, yanıtlıyordu marangoz, Karım şuradaki mağarada doğum yapıyor. Biri sordu, Sen bu yöreden değilsin, öyle değil mi. Değilim, Nasıra'dan geldik, Celile'dedir, sayıma katılacağız, varır varmaz karım fenalaştı ve işte şimdi orada. Solan ışık bu dört adamın yüzlerini seçilemez kılıyordu, yakında gözden tamamen kaybolacaklar, sadece sestere duyulacak. Yiyecek bir şeyin var mı, diye sordu çobanlardan biri. Var biraz, diye yanıtladı Yusuf, bir ses şöyle söyledi ardından, Çocuk doğduğunda haber et, biraz koyun sütü getiririm, diğer bir ses girdi araya, Ben de peynir getiririm. Sonra uzun bir sessizlik, ve üçüncü çoban konuşuyor. Sanki yerin di-

binden geliyor sesi, Size ekmek getireceğim.

Yusuf ile Meryem'in oğlu doğdu, her çocuk gibi o da anasının kanına bulandı, bundan önce ise anasının karnındaki sükunette acı çekmekteydi. Ağlıyordu, çünkü ağlatmışlardı, tek sebep buydu, ağlatmışlardı. Şimdi örtülere sarınmış yatıyor yemliğin içinde, yanı başında bir eşek, ısırarak gibi değil hayvan, bağlı olduğu ip kısa tutulmuş, yanaşamıyor yemliğe. Salomi dışarıda doğumda arta kalanları gömüyor Yusuf yaklaşırken. Adam içeri girene kadar bekliyor dışarıda, serin geceyi içinde hissetmek istiyor ve sanki doğumu yapan kendisiymiş gibi yorgun hissediyor, sadece bir hayal bu, asla kendi çocuğunu kucağına alamadı.

Bayırdan aşağı üç adam iniyor. Bunlar çobanlar. Birlikte giriyorlar mağaraya. Meryem boylu boyunca uzanmış, Yusuf dirseğini yemliğin bir köşesine dayamış herhâlde oğlunu seyrediyor. İlk çoban öne çıkıp şöyle söylüyor, İşte benim koyunumdan süt, kendi ellerimle sağdım. Meryem gözlerini açıyor ve gülümsüyor. Sıra ikinci çobanda, Bu peyniri süttten kendim yaptım. Meryem başını sallıyor ve yine gülümsüyor. Üçüncü çoban iri yapıyla bir an tüm mağarayı kaplıyor, şöyle söylüyor yeni doğan bebeğin ana babasına bakmaksızın, Hamuru kendi ellerimle yoğurdum, toprağın altındaki ateşte pişirdim ekmeğimi. Adamın ağzından bu sözler çıkar çıkmaz, Meryem anlıyor onun kim olduğunu.

Dünya var olalı beri, doğan her insan için bir diğeri ölür. Şu anda ölüme yakın olan kimse ise Kral Hirodes, tahmin edilebileceği üzere birçok bela var başında ve bunlar yetmezmiş gibi bir de amansız bir uyuz hastalığına yakalandı, hastalık çılgına çevirmiş adamı. Sanki yüzbinlerce karınca küçük vahşi çeneleriyle bıkıp usanmaksızın kemirmekte bedenini. Kralın hekimleri, Mısır'dan Hindistan'a kadar dünyanın dört bir yanında bulunan tüm merhemleri denediler, dahası kafasızca, ya da kafalarını kaybetme korkusuyla buldukları türlü kutsanmış otları şifalı bitkiler kitabının tariflerine uygun olsun olmasın, suda ya da yağda eritip banyolar hazırladılar ama nafile. Kuduz köpekler gibi ağzından köpükler saçan kral, çektiği acılar sebebiyle gün geçtikçe daha da sinirleniyor, derdine derman bulamazlarsa bütün hekimleri çarımha gerdireceğini söylüyordu, tek derdi actısı değildi, titreme nöbetlerine de tutuluyordu, kendini yerden yere vuruyordu, kıyafetinin altında karıncalar çoğalıp kemirmeye devam ettikçe gözleri yerinden oynuyordu. En kötüsü ise son günlerde başlayan şu yanmaydı, kralın cinsel organına musallat olan kurtçuklar onu canlı canlı yemekteydi sarayda yayılan dedikodulara bakılırsa. Hirodes'in çığlıkları gece gündüz sarayın koridorlarında yankılanmakta, hadımları gece gündüz uyanık

tutuluyor, alt düzeydekilerin uşakları kralı görünce korkudan sığınacak delik aramaya başlıyor. Hirodes nerceye gitse pis kokular yayıyor, giysilerine boyalı saçlarına sürülen onca esans bir layda sağlayamıyor. Tek bir şey var onu yaşama bağlayan, dinmek bilmez öfkesi. Hekimlerle nöbetçilerin eşliğinde bir tahtrevanda sarayı bir baştan diğer başa hainlerin peşinde dolaşiyor, her yana pusu kurmuş olduklarını hayal ettiği hainlerin peşinde, uzunca bir süredir zihnini meşgul eden bir saplantı bu. Oturduğu tahtrevandan parmağıyla rastgele birini işaret ediveriyor, bazen fazlaca etkili olmaya çalışmakla suçladığı bir hadımı, bazen saygı ile boyun eğilmesi gereken yasaya terbiyesizlik eden küfürbazları azarlayan bir Ferisi'yi, bunları isim isim saymanın bir manası yok şimdi, bu parmakla oğulları İskender ve Aristobul'u bile işaret etti, zavallılar tutuklandı ve sonra da davayı görmek için toplanan soylular heyetinin kararıyla ölüme mahkum edildiler, sapkın düşünde oğullarını kınından çıkmış kılıçlarla üzerine üzerine gelirken gören kralın başka seçeneği kalmamıştı, en korkunç kâbusunda ise kendi kesik başını görmüştü bir aynada. Bu acı sondan kurtulabilmişti, şimdi ise daha biraz önce tahta varis olan öz oğullarının cesetlerini seyre dala bilir huzur içinde, komplo kurmak, görevi kötüye kullanmak ve kibirli davranmakla suçlayıp boğdurttuğu kendi öz oğullarının cesetlerini.

Şimdi de hasta zihninin en karanlık derinliklerinden çıkagelen bir başka düş mahfedyor kralı, Hirodes tamamen bitkin düşüp de daldığı uykulardan çığlıklar atarak uyanıyor. Rüyasında Mika peygamber onu yakalamaya geliyor, İshaya'nın zamanında yaşamış olup Asurluların Samiriye ve Yahudiye'de sergilediği vahşete tanık olan peygamberdir kendisi. Mika çıkıyor karşısına, peygamberlere yaraşır biçimde zenginlere ve iktidar sahiplerine sövmeye koyuluyor, özellikle de bu sapkın zamanların

efendilerine. Savaşın tozunu üzerinde taşıyan, kuşandığı kılıçta kan izleriyle yürüyen Mika bu dünyaya ait olamayacak bir gümbürtüyle giriyor kralın rüyasına. Şimşekler çakan yumruklarıyla tunçtan dev kapıları aralayıp uyarıyor peygamber, Efendimiz kutsal tapınaktan inecek ve bu dünyanın tepelerinde dolanacak. Devam ediyor ardından, Vay haline yatağında fenalıklar düşüncesinin, gün ışığınca yaparlar düşündüklerini ancak, güçleri buna yeter. Ardından tarlalara göz koyup, toprakları zorla ele geçirenlere, evleri işgal edenlere, er kişiye meskeninde şiddet uygulayanlara, mal mülk hakkını hiçe sayanlara sövüyor. Gecelerce bu sözleri tekrarlayan Mika, bir çağrıya kulak verir gibi sisin içinde kaybolup gidiyor. Hiroides'i soğuk terler içinde uyandıran, peygamberin sözlerinin hiddeti değil, geceleri çıkagelen bu ziyaretçinin tam başka bir şey daha söyleyeceksen aniden yitip gittiğini düşünmek çıldırıyor insanı. Peygamber elini kaldırıyor ve mühürlüyor dudaklarını, kralı titreme nöbetlerine bırakıyor. Şimdi, herkes bilir ki ardında onca ceset bırakmasına rağmen en ufak bir vicdani rahatsızlık duymayan Hiroides bu uyarılara kulak asmayacaktır. Pek sevgili kardeşi Mariamne'yi suda boğduran, büyükbabasını ipte sallandıran, karısını zina etmekle suçlayıp idama yollayan kendisidir. Bundan sonra bir süre şuurunu kaybettiği ve sanki hâlâ hayattaymış gibi Mariamne'ye seslendiği doğru, ama bu hastalıktan çabuk kurtuldu, kayın validesinin onu tahttan indirmek için bir oyun tertip etmekte olduğunu fark etmekte gecikmedi, üstelik bu, kayınvalidenin tertip etmeye çabaladığı ilk oyun da değildi. Hemencecik, Hiroides'in her iki taraf için zarardan başka bir şey getirmemiş olan evlilikle girdiği ailenin mezarlığında yerini aldı hain, bu evlilik tahta üç varis sağlamıştı gerçi, Iskender ile Aristobul'un acı sonlarını biliyoruz, Antipater'in sonu da diğerlerinden farklı olmadı ne yazık ki. Ama unutmamalıyız, hayat tamamen kötü talih ve trajed-

diden ibaret değildir, Hirodes'in teselli ve tatmin bulacak en az on karısı daha vardı, gerçi şimdi ne kral için ne de kendileri için bir şey yapabiliyorlar. Yani Yahudiye ve Samiriye'nin, Percya ve Idumeya'nın, Celile ve Gaulanitis'in, Trakonitis, Auranitis ve Bataneya'nın büyük kralı için geceleri düste hiddetle beliren bir peygamberin hiç bir önemi olmayacaktı, tabi düşün ortasında yok olup geride bunca şüphe bırakmasaydı, kralı bekleyen bir tehlike olmalıydı, lakin nasıl bir tehlikeydi bu, nerede pusuya yatmıştı.

Bu arada Beytlehem'de, hatta denilebilir ki Hirodes'in sarayının dibinde, Yusuf ile ailesi mağarada yaşamaya devam ediyordu. Orada uzun süre kalmaya niyetleri yoktu, bir ev aramak yersiz olurdu, bu öyle kolay bir iş değildi o zamanlar, bir ev yapmak güç istiyordu ve oda kiralamanın toplumsal ve ticari faydaları henüz keşfedilmemişti. Sekizinci gün Yusuf çocuğunu sinagoga götürüp sünnet ettirdi. Taştan bir bıçakla ve hayranlık verici bir ustalıklarla kesti haham feryatları içindeki çocuğun ön zarını. Bu ön zarın akibeti kendi başına bir romana bedel, soluk renkli bir deri parçasının azıcık kan akıtılarak kesilişi ve ardından Hristiyanlığın dokuzuncu yüzyılında her nasılsa Papa I. Pascalis'in onu bulması ve kutsamak için şatafatlı bir merasim tertip etmesi. Bu ön zarı görmeyi arzu eden herkes İtalya'nın Viterbo kentindeki Calcata Kilisesi'ni ziyaret edebilir, kutsal emanet orada saklanmakta, imanlılar inançlarını pekiştirebilsin, meraklı dinsizler meraklarını tatmin edebilsin diye orada özenle korunuyor özel bir kutuda. Yusuf oğlunun adını İsa koydu, Tanrının kütüğünden önce Sezar'ın kütüğüne işlenmiş olan isim buydu. Belli herhangi bir tinsel getiri olmaksızın vücudundan ufak bir parça vermiş olan çocuk mağaraya varana dek ağladı, orada anası onu beklemekteydi, malum ya ilk çocuk, telaşlıydı ana. Söylenmeye başladı, Zavallı küçüğüm, zavallı küçüğüm,

sonra göğsünü açtı ve çocuğu emzirmeye koyuldu. Önce sol göğsünden emzirdi, kim bilir belki de bunun sebebi sol göğsün kalbe daha yakın olmasıydı. İsa, ki henüz ismini bilmiyordu el kadar bir bebek olduğundan, çenesinde Meryem'in göğsünün tatlı dokusunu, teninde kadının nemli teninin sıcaklığını hissedince huzur içinde bıraktı kendini anasının ellerine. Ana sütünün tadı ağzını doldurduğunda, sünnetin acısını ve rahatsızlığını artık duymaz oldu, an be an içi huzur doluyordu, tüm acı sanki bir eşiğe takılmıştı ve duyulur tarafa geçemiyordu. Büyüdüğünde tüm bu ilk duygulanımlarını unutacak, bunları deneyimlemiş olduğuna bile inanamayacak, hepimizin başına gelmiştir bu, nerede doğarsak doğalım, ne yaşamış olursak olalım hepimiz yaşamışızdır bunları. Ama Yusuf, olur da ona bunu soracak cesareti bulabilirsek, ki bu yakışksız koşullar altında zor bu, şu anda bir habanın düşünmesi gereken şeylerin çok daha ciddi meseleler olduğunu söyleyecektir, doyuracağı bir boğaz daha var şimdi, çocuk anasının göğsünden besleniyor diye yersiz ya da garip bir düşünce sayılamaz bu. Aslında Yusuf kaygılanmakta haklı. Nasıra'ya dönene kadar nasıl sürdürecekler yaşamlarını. Meryem hâlâ zayıf ve uzun bir yolculuğa çıkacak durumda değil, dahası, loğusalık döneminin geçmesi ve kanının temizlenmesi için sünneti takip eden otuzüç gün boyunca beklemesi gerekiyor. Nasıra'dan getirdikleri az miktarda paranın çoğu harcanmış durumda ve Yusuf alet edevat olmadan, odun alacak parayı bulamadan marangozluk yapamaz burada. Yoksullar için hayat zordu o zamanlar, Tanrı'nın herkesin imdadına yetişecek hali de yoktu. Mağaradan bir feryat yükseldi ve sonra birden kesildi, Meryem'in İsa'yı sağ göğsüne aldığıнын işareti, bu kısa ayrılık bile çocuğun edep yerindeki acının tazelenmesine yetebilmişti. İyice doyduktan sonra anasının kollarında uyuyakalacak İsa, kadın sanki duyarlı ve güvenilir bir ebenin ellerine

emanet eder gibi yerleştirirken onu yemliğe gözleri yarı açık olacak. Mağaranın girişine çömelmiş olan Yusuf hâlâ ne yapacağını düşünüyor. Beytlehem'de onun için bir iş olmadığını biliyor, çırak bile olamaz, bunu bile sordu ama reddedildi. Eğer bir tene ihtiyacım olursa çağırırım seni, insanın karnını doyuramayacak boş vaatler bunlar, gerçi unutmamalı, bu ulus varolalı beri bu türden vaatlerle beslendi.

Defalarca kez şahit olunmuştur buna, özel türden bir yetiye sahip olanlarda bile, bir çözüm bulmanın en iyi yolu düşüncele ri doğru zaman gelinceye kadar serbest bırakmaktır ki bunun sonucu olarak kişi zamanı gelince aniden bulur karşısında çözüm yolunu, avının üzerine aniden atlayan bir kaplan gibi koyulur işe. Ve böylelikle Beytlehem'in marangozlarının boş vaatleri Yusuf'u Tanrı'nın hakiki vaatleri üzerine düşünmeye itti, sonra Kutsal Tapınak geldi aklına, henüz inşaatı sona ermemişti ve muhtemelen işçiye ihtiyaç duyulacaktı, sadece tuğlacı ile taş işçisine değil tabii ki, marangoza da ihtiyaçları olacaktı, sadece rende yapmak ve kalas dikmek için bile olsa marangoz bulunmalıydı, tam da Yusuf'un yeteneklerine göre işler bunlar. Onu işe alacak olurlarsa bile bir derdi olacak, her gün hızlı adımlarla bir buçuk saatlik bir yürüyüş, Kudüs'e uzanan yol yoktu, dahası o zamanlar yokuş çıkanlara el verecek koruyucu arızler de yoktu, belki de eşekle gidebilirdi ama bu da eşeği bırakacak güvenli bir yer bulmasını gerektirecekti. Tanrı'nın seçtiği toprak burası, ama Mika peygamberin gece uyarılarına bakılırsa az değil buradaki hırsız sayısı. Meryem çocuğu doyurup uyuttuktan sonra mağaradan çıktığında Yusuf bunları düşünmeye dalmıştı. İsa nasıl, diye sordu baba sorunun ne kadar aptalca olduğunu bile bile, ama halihazırda bir ismi bile olan bir erkek evladın babası olmaktan duyduğu gururu gizleyemiyordu. Çocuk iyi, dedi Meryem, onun için ismin bir önemi yoktu. Hayatı

boyunca ona evladım demek daha mutlu edebilirdi kadını, tabii yaşam boyu başka evlatları da olabileceğini unutmamalı, hepsine birden evladım diye hitap etse Babil Kulesinin kargaşası yaşanırdı. Kendine itimat edemeyen insanlara özgü bir tavırla, sessizliğin dünüştürmüş gibi şöyle söyledi Yusuf, Ekmek paramızı kazanmamız lazım, ama Beytlehem’de bana göre bir iş yok. Merzem bir şey söylemedi, söylemesi de beklenmiyordu zaten, sadece dinlemek için oradaydı, aslında kocası güvenilir bir kimse sayıp konuşmakla yeterince yücelmişti onu. Yusuf güneşe baktı, yola çıksa yetişebilir miydi acaba. Mağaraya girdi, pırlantı pırtısını toplayıp çıktı dışarı ve şöyle söyledi, Tanrı’nın adıyla koyuluyorum yola, bana evinde bir iş vermesidir umudum, ona büyük umutlar bağlayan benim gibi basit bir marangoza merhamet edeceğine inancım tamdır. Yusuf sol omzu üzerine aldı çıkını, toparlandı ve tek kelime daha etmeden çıktı yola.

Herşey bu kadar kötü olamaz. İnşaat hızla devam ediyordu gerçi ama hâlâ işçi alıyorlardı, özellikle de az masraflı olanları. Yusuf marangoz başı tarafından sınandı ilkin, başarılıydı, ki bu bizi Yusuf’un becerileri ile ilgili yaptığımız yorumların haklı olup olmadığını düşünmeye sevk etmeli. Yeni tapınak işçisi binbir şükran duası sıraladı yol boyunca. Arasına karşısına çıkan yolcuları durdurup Tanrı’ya övmeye davet etti onları, herkes gönüllüydü bu işe, çünkü bu insanlar bir adamın coşkusunu herkesçe paylaşılabilir bir nimet sayarlar. Yoksul insanlardan bahsediyoruz tabii ki. Yusuf Rahel’in gömüldüğü yere geldiğinde aklında değilse bile yüreğinde bir düşünce belirdi, ya bir çocuk daha bekleyen bu kadın ölürse, mazur görün üslubu lütfen, ya ölürse adamın ellerinde, henüz tanışmadan karşısındakiyle yok olur giderse. Göz açıp kapayınca kadar ayrılıyor beden bedenden, ağaçtan düşen meyvalar kadar ayrı oluyorlar o zaman. O an daha da üzücü bir fikir takıldı kafasına, çocuklar ölüyor çünkü

babaları ile anaları onları dünyaya getiriyor, oğluna o an çok acıdı, masum olmasına rağmen ölmeye mahkumdu zavallı. Yakup'un sevgili karısının mezarı başında dikilen marangoz Yusuf'un omuzları çöktü, boynu büküldü, soğuk terler dökmeye başladı, şimdi yolda ona yardıma gelecek kimse de kalmamıştı. Hayatında ilk kez dünyanın bir anlamı olduğundan şüphe etmeye başladı, tüm umudunu kaybetmiş bir insan olarak haykırdı, Burada öleceğim. Bu sözler başka koşullar altında ve intihar etmeye karar verenlerin cesaret ve inanmışlıklarıyla söylenmiş olsaydı, acıdan ve ağıttan irak, açılırdı canlıların dünyasından ayrıldığımız o kapı. Ne var ki çoğu insan ne yapacağını bilemez, yuksekteki bir bulut, örümceğin ağı, kelebek kovalayan bir köpek, yeri eşeleyip civcivine yem arayan bir tavuk ve hatta yüzdeki bir kaşıntı bile dağıtabilir dikkatleri, Ben ne düşünüyordum biraz önce. Bu sebeple Rahel'in mezarı bir anda yeniden küçük, penceresiz, badanalı bir yapıya dönüverdi, oyunda ihtiyaç duyulmadığından unutulmuş, kaybolmuş bir zar gibi. Girişteki kayanın üzerinde hacıların ellerinin izleri duruyor, çok eski zamanlardan beri gelirler buraya, mezar zeytin ağaçları ile çevrilidir, yaşlı Yakup zavallı annenin mezarı için burayı seçtiğinde herhalde çoktan yaşlanmıştı bu ağaçlar, toprağı temizlemeye yetecek kadar ağaç olmasını istemiş olmalı. Ne olursa olsun, kuşku duymadan söyleyebiliriz ki kader gerçektir ve her adamın kaderi diğerlerinin ellerindedir. Yusuf yeniden yola koyuldu, ama zamana ve mekâna layık bir dua etmeden değil tabii ki. Dedi ki, Efendimiz olan Tanrı, atalarımızın, İbrahim'in, İsak'ın ve Yakup'un Tanrısı, her şeye gücü yeten yüce rabbimiz, sana övgüler olsun.

Mağaraya döner dönmez gidip oğluna haktı, yemlikte uymakta olan oğluna, sonra iş bulduğunu söyledi karısına. Kendi kendine düşünüyordu, Ölecek oğlan, ölmesi gerekiyor, yüreği

kederle doldu, sonra düşündü ki doğanın düzeni gereği kendisi oğlundan önce ölecek ve bu oğluna bir tür ölümsüzlük bahşedecek, kavramsal bir kargaşa, bir sonsuzluk ki aramızdan birinin yaşamına biraz daha devam etmesini sağlayacak tanıdığımız ve sevdiğimiz kimselerin yok oluşu pahasına.

Yusuf marangozbaşına yalnızca birkaç hafta kalacağını söylememeye özen göstermişti, en fazla beş hafta kalacak, Meryem'in arınması için oğlanı Tapınak'a götürmeye ve bir de eşyaları toplamaya yetecek kadar zamanı olsun yeter. Geri çevrilmektense hiçbir şey söylememeyi tercih etti. Bu da gösteriyor ki Nasıralı marangoz memleketinin çalışma usülleri hakkında hiçbir şey bilmiyor, hiç kuşku yok ki kendini düşünüyordu, haklıydı, kendi kendinin efendisiydi daha önce, diğer işçileri hiç mi hiç düşünmemişti, o zamanlar hemen hepsi günlük yövmiye ile çalışırdı. Geriye kalan günleri dikkatle sayıyordu, yirmi üç, yirmi iki, günleri şaşırılmamak için mağara duvarına çizikler bile atmıştı, on dokuz, her defasında çiziklerden birini karalıyordu, onaltı, bu arada Meryem onu hayranlıkla seyrediyordu, on dört, on üç, Meryem ki Tanrı'ya şükrediyordu, dokuz, sekiz, yedi, altı, ona bu kadar zeki bir koca bağışladığı için, bir koca ki eline ne alsın işe yarar kılıyordu. Yusuf dedi ki, Tapınağa gittikten sonra yola çıkabiliriz, Nasıra'daki işlere dönme zamanı şimdi, müşteriler beni bekliyor, ve Meryem de kınar gibi görünmemeye özen göstererek karşılık verdi, Fakat mağarayı ve çocuğun doğumuna yardım eden cariyeyi bize veren o kadına teşekkür etmeden gidemeyiz, cariyeye hâlâ her gün gelip çocuğun nasıl olduğunu soruyor. Yusuf cevap vermedi. Bu kadar basit ve bu kadar önemli bir nezaket gereğini gözden kaçırdığını asla itiraf edemezdi, eşyaları toplayıp eşeğe yükledi, merasim sırasında bağladı yüklediklerini ve daha sonra da teşekkür ya da vedalaşmalarla vakit kaybetmeksizin Nasıra'ya doğru yola devam etti. Meryem hak-

lıydı, bir teşekkür bile etmeden yola çıkmak edepsizlik olacaktı, lakin işin aslı, Yusuf zaten edepçe epey eksigi olan bir adamdı. Bu eksigin yüzüne vurulmuş olması canını sıktı, karısına öfke duymaya başladı, böyle zamanlarda vicdanı rahatlatmanın ve pısmanlığın üstünü örtmenin tek yoludur öfke. Öyleyse birkaç gün daha kalmaları gerekiyordu, teşekkür edip vedalaşmaları gerekiyordu ve böylece Beytlehem sakinlerine Celileli dindar bir aile oldukları izlenimini bırakacaklardı, nazik ve sorumluluk sahibi, Kudüs ve çevre illerde yaşayan insanların Celileliler ile ilgili düşüncelerine ters düşen bir izlenim olurdu bu.

O hatırlanması gün işte geldi çattı, İsa Meryem'in kucagında tapınağa gidiyor, başlangıçtan beri hep onlarla olup yardımını hiç esirgemeyen sabırlı eşiğin üzerinde ilerliyor Meryem. Yusuf eşiği yularından çekmekte, acelesi var, eve dönmeye az bir vakit kaldı gerçi ama tüm bir iş gününü kaybetmek istemiyor. Sabah erken saatte, şafak gecenin karanlığını dağıtmakla meşgulken koyuldular yola. Rahel'in mezarını geride bırakmışlardı bile. Yanından geçerken ön tarafını nar misali bir kızıl aydınlatmaktaydı, geceki gibi değildi o zaman yapı, donuk ya da silik bir hali yoktu, ay ışığındaki o beyazlığı da kaybolmuştu, hani kemikleri hatırlatan o beyazlığı. Az sonra bebek İsa uyandı, annesi yola koyulmadan önce bebeğinin bezini değiştirmişti, bildiği tek şey vardı İsa'nın, o da zırlamak, yine zırlamaya başladı, karın acıkmıştı. Bir gün hepimiz gibi o da konuşmayı öğrenecek, o zaman başka türden bir açığı ifade edebilecek ve başka şeylerin göz yaşını dökecek.

Kudüs yakınlarındaki dik yokuşlardan birini hacılar ve tüccarlar arasında tırmanmaya başladılar, insanlar şehre akıyordu, herkes varan ilk insan olmaya can atıyordu ama ikişerli gruplar halinde kalabalığı kontrol eden Romalı askerlerle ya da Herodes'in paralı ordusunun birlikleriyle karşılaştıklarında adımları-

nı yavaşlatıyor, heyecanlarını gizliyorlardı, ne olur ne olmaz. Her milletten insan vardı Hirodes'in ordusunda, zorla hizmete alınan Yahudiler, Idumeliler, Galatlar, Trakyalılar, Cermenler ve Cefileliler, okçuluktaki ustalıklarıyla ünlü Babilliler. Rende, bal-yoz, çekiç ve çivi gibi barışçıl silahlarla savaşan bir marangoz olarak Yusuf öyle bir korkuya kapılıyor ki bunların arasına girdiğinde, öylesine hor görüyor ki bu adamları, ne yapacağını şaşırıyor, doğal davranamıyor bir türlü. Boynu bükük yürüyor, ve Meryem, ki haftalar boyu, bir cariyeden başka konuşacak kimse bulamadan o mağarada kapalı kalmıştı, zevkle bakınıyor etrafına sebebi kolayca anlaşılabilir bir gururla, kucığında yeni doğmuş oğlu, yapıca zayıf olmasına rağmen kocasına ve Tanrı'ya bir oğul bağışlayabilmiş bir kadın o. Öylesine neşeli ki, ellerinde silahlarıyla koca bıyıklı, kaba Galyalı askerler bile gülümsüyor ailenin yanından geçerken, katı kalpler kucığında ilk çocuğuyla ilerleyen anneyi görünce yumuşuyor. Yenilenen dünyayı çürük dişlerini göstere göstere gülümseyerek selamlıyorlar, dişler çürük olsun varsın, mühim olan iyi niyet.

İşte orada Tapınak. Yakından bakıldığında, başları döndüren bir yapı. taş taş üzerine bir dağ sanki, taşlar ki hiçbir dünyasal güç onları kaplayamaz, kaldıramaz, yatıramaz ya da yerleştiremez ama yine de oradalar işte, kendi ağırlıklarıyla yapışmışlar birbirlerine, hiç harç yok, tüm dünyanın bu şekilde yapı taşlarıyla inşa edilmiş olduğunu düşündürüyor. Aşağıdan bakıldığında pervazlar göğü yırtıyormuş gibi görünüyor, yeni ve bambaşka bir Babil kulesi, Tanrı bile kurtaramayacak sanki onu, o da aynı yıkım, kargaşa ve kangölüne mahkum sanki. Soran sesler olacak. Neden, binlerce kez soracaklar, bir cevap olması gerektiğine inanacaklar, yok olacak sonra sesler, çünkü sessiz kalmak daha iyi olacak. Yusuf eşiği kervansarayda hayvanlara ait olan yere bağlamaya gidiyor. Fısıh ve diğer dini kutlamalar süresince

öylesine kalabalık oluyor ki burası, deve kuyruğuyla sinekleri kovmaya çalışsa da kuyruğunu sallayacak yer bulamıyor, lakin şimdi işler daha kolay, sayımın son günü de bitmiş, yolcu yoluna koyulmuş çoktan. Dışarıda dört yanı sütunlarla çevrili mekânda ki ortasında tapınak yer almakta, feci bir kalabalık var, tekeleler, kuş satanlar, celepler, kendilerince türlü sebeplerle buraya gelmiş olan hacılar, Kral Hirodes'in yapurduğu tapınağı görmeye gelen sayısız yabancı. O kadar geniş bir mekân ki öte yandaki kimse ancak bir sivrisinek büyüklüğünde buradan bakıldığında, öyle ya, Kral Hirodes'in mimarları Rabbin yanında insanın ne kadar da önemsiz bir varlık olduğunun altını çizmek arzusundalar, özellikle de Yahudi olmayan insanın. Yahudilere gelince, eğer buraya amaçsızca gezinmeye gelmedilerse, hedefleri mekânın orta yeri olmalı, dünyalarının merkezi orası, kutsalların en kutsalı orada bulunuyor. İşte ona doğru ilerliyor Yusuf ile Meryem, küçük İsa oraya gidecek babası tapınağın kahyasından iki güvercin aldıktan sonra, bu tür dini mevzuların tekele bağlanmış olmasından çıkar sağlamakta bir mahsur görmediğine göre ona ancak bu isim yaraşır. Zavalılı kuşlar onları bekleyen kaderin farkında değil, havadaki et kokusu ve iplere asılmış kanatlar kimsenin umrunda değil, insanların sürükleye sürükleye kurban etmeye götürdüğü öküzler sayesinde az sonra manzara daha da kanlı ve pis olacak ama ona bile ses çıkarmayacaklar. Yusuf nasırlı ellerin avuçlarına yerleştiriyor güvercinleri bebeği beşiğe yerleştirir gibi, masum yaratıklar sessizce sığınıyorlar parmakların ardına, parmaklar şimdi bir kafesin telleri gibi. Sanki şöyle söylemeye çalışıyorlar Yusuf'a, Biz memnunuz efendimizden. Ama Yusuf'un elleri kumruların titreyen bedenlerini farkedecek ve bunun anlamını çözebilecek kadar duyarlı değil.

Tapınağa girişi sağlayan on üç kapıdan biri olan o ahşap kapıdan giriyorlar içeri. Taş levhalara Latince ve Yunanca, Yaban-

cıların buradan öteye gitmesi kutsal yasaya aykırıdır ve yasayı çiğnemenin cezası ölüm olacaktır, yazılı. Yusuf ile Meryem içeri giriyorlar, İsa'yı aralarına almışlar, hiç kuşku yok ki sağ salim çıkacaklar tapınaktan, oysa güvercinler Meryem'in arınışı uğruna can verecekler. Voltaire hayranı kimse alaycı ve saygısız ama gerçekten sade bir tavırla şöyle bir yorum yapmaktan alıkoyamayacaktır kendini, ister güvercin olsun ister kuzu, isterse bambaşka bir yaratık, bu dünyada kurban edilecek masumlar olmasaydı arınışlığa ermek mümkün olmazdı. Yusuf ile Meryem sonunda terasa yükselen ondört basamağı da tırmanıyorlar. Kadınlara ait olan ön avluya ulaşacaklar, solda ayinde kullanılmak üzere saklanan yağlar ve şarapların bulunduğu kiler, sağda ise Levi soyundan kahinlerin odaları var. Nasireler olarak anılan bu sabır küpü kahinlerin saçlarını kesmeleri, ölü bedene yanaşmaları ve şarap içmeleri kesinlikle yasaktır. Avlunun diğer yanındaki girişin iki yanında, iyileşeceklerine inanan cüzzamlıların kahinleri beklediği oda ile odunların saklandığı depo duruyor. Sunağın ateşi asla ama asla çürük ya da kurtlu odunlarla beslenmemeli, bu sebeple odunlar hergün kontrol ediliyor. Meryem buradan öteye geçemez, kıymetli kapı olarak bilinen Nikanor kapısına çıkan on beş basamağı tırmanıp duracak, kadınların İsrailoğulları'nın avlusuna açılan kapıdan ileri gitmesi yasaktır. Adaklarını sunan imanlılar ve onlara hizmet veren kahinler tıka basa doldurmuş avluyu, dindarlık ya da uysallık o günlerde bu günden farklı biçimde anlaşılmıyor idiyse şunu belirtmemiz gerekiyor ki buradaki havanın dindar olmakla uzaktan yakından ilgisi yoktu, etrafta yanık yağın dumanı, taze et ve buhur kokusu, şevkle çabalayan insanların şamataları, kurban edilecek hayvanların bağırışları, küfürler, ve bir de bir zamanlar zevkle şakiyan bir kuşun son çığlıkları. Meryem kahine arınmaya geldiğini söylüyor ve Yusuf kahine güvercinleri veriyor. Meryem bir an elle-

ıttı kuşların üzerine kapatıyor, yapacağı tek şey bu, sonra kahlülle beraber kayboluyor Yusuf. Meryem'in Yusuf dönene kadar buradan ayrılacağı yok, kucagında bebeği, gelip geçene engel olmamak için bir kenara çekilip beklemeye koyuluyor.

İçeride alev alev yanan bir ateş var, ve bir de hayvanların kurban edildiği sunak. İki taş masa üzerinde büyükbaş hayvanlar kurban edilmekte, koyunlar ve keçiler sırada bekliyor. Hemen yakında üzerinde demir kancaların bulunduğu taş sütunlar bulunuyor, kesilen hayvanların etleri bunlara asılıyor. O yana bakıldığında ellerinde bıçaklar, baltalar, testereler ile dur durak bilmeksizin çalışan kasaplar görülebilir. Odunların dumanı, bululaşan kan, ter, yanık et ve deri kokusu yüzünden nefes almak güçleşiyor. Bu manzarayı seyre dalan kişinin, tüm yaratıkların babası olduğunu iddia etmesine rağmen Tanrı'nın nasıl olup da bunca vahşet, kan ve yıkımdan zevk alabildiğini anlayabilmesi için, herhalde bir ermiş olması gerekir. Yusuf kahinlerin avlusu ile İsrailoğullarının avlusunu ayıran sınırın ötesinde bekleyecek ama oradan bile dört insan boyunu aşan devasa sunak görülebilir. Sunağın ilerisinde asıl tapınak duruyor, Çinlilerin ta o zamandan beri üretmekte oldukları iç içe geçmiş kutuları anımsatan bir manzara, herbir kutu diğerinin içinde saklı, uzaktan bakıp kutsal tapınağa şöyle söylüyor insan, İşte tapınak karşımda, sonra yabancılara mahsus avluya girip bir daha, İşte tapınak karşımda, şimdi de marangoz Yusuf kahinlerin avlusu ile İsrailoğullarının avlusunu birbirinden ayıran çitlere dayanmış kendince, İşte tapınak karşımda, demektedir, kim aksini iddia edebilir ki, ön cepheye bulunup da başları Yunan usulü, ayı pençelerini anımsatan motiflerle süslü sütunlar ile kanatsız köca kapının çetcevesi karşısında duruyor işte, gelgelelim kişi Tanrı'nın evine, tapınakların tapınağına girmek istese, onca yasağa karşı gelip Hecel adlı kutsal mekânı boydan boya geçmek, ve sonunda

Debir denen son kutuya ulaşmak zorunda, kutuların sonuncusu, asıl tapınak, bir kutu ki içi evrenin kendisi gibi bomboş, en kutsal yer burası, penceresiz, taş duvarlı, gün ışığından ırak, tüm taşların birbirinin aynı olacağı yıkım ve yokoluş anına dek hiç ışık görmeyecek olan korku dolu bir oda. Tanrı ne kadar ulaşılmazsa, o kadar Tanrı. Yusuf'a gelince, masum iki güvercinin ölümüne şahit olan sayısız Yahudi çocuğundan birinin babası, ki bu çocuk da en az güvercinler kadar masum, annesinin kucağında dünyanın hep aynı olacağını düşünüyor olmalı, tabii bir şeyler düşünecek hali varsa.

Bu devasa yapıda yer almak üzere taş ocaklarından getirilen ve kırıldıklarından bu yana asla madeni bir aletle temasta bulunmayan iri ve kaba taşlardan oluşan sunağın yanı başında cübbesi ile bir kahin, Levi soyundan gelen başka bir kahinin kendisine güvercinleri vermesini bekliyor. Güvercinlerden birini alıp bir köşeye götürüyor ve ardından bir anda elleriyle güvercinin başını boynundan ayırıyor. Kan sıcıyor etrafa. Kahin hayvanın kanından birkaç damla sunağın dibine damlatıyor, geri kalan kanın dışarı akabilmesi için güvercini içinden su akan bir kanalın ucuna yerleştiriyor. Kanın son damlası da aktıktan sonra eline alıyor güvercini, artık güvercin onun malı. Diğer güvercine layık görülen şeref, tüm bedeninin yakılması olacak. Kahin kutsal ateşe çıkan rampayı tırmanmaya başladı, sonra sunağın sağ köşesinde kuşun kafasını boynundan ayırıyor, kanı köşeleri sığır boynuzları ile süslü platforma akıtıp ardından hayvanın iç organlarını çıkarıyor. Kimsenin umrunda değil olup biten, öyle ya, hayvanın ölümü çabuk oluyor, bakışlarını yukarı yönelten Yusuf kahinin hayvanın başını ve gövdesini tuzla ovduktan sonra ateşe atmasının ardından birbirine karışan onca koku ve duman arasında kendi kurbanının kokusunu tanıma çabasında. Yusuf emin olamıyor. Yanan hayvanların yağlarıyla

kuduran alevler arasında güvercinin parçalara ayrılmış bedeni Lauri'nin dışının kovuğunda bile kalmayacak. Aşağıda ise diğer kalınlar sabırsızlıkla beklemekte, bir buzağı başına yediği sert bu darbe ile yere yığılıyor, Ey Tanrım, ne kadar da zayıf yarattın bizleri, ne kadar da kolay ölmek. Yusuf'un işi bu kadar, karısı ile çocuğunu alıp gidecek artık, Meryem şimdi yine temiz, bu gerçek bir arınmışlık hali mi, orası şüpheli. Kadın böyle bir duruma erişme hakkını nereden bulmuş ki. Akıntıların yeniden düzene girmesi aslında zamana ve perhize bağlıydı, şimdi her şey eskisi gibi, lakin dünya iki güvercin sesinden daha oldu, buna başın çocuk sayısında bir kişilik bir artış söz konusu. Girdekleri kapıdan çıktılar dışarı. Yusuf eşeği getirdi, Meryem büyükçe bu taşın yardımıyla eşeğe binerken Yusuf oğlunu kucagında tutuyordu, daha önce de almıştı oğlunu kucagina ama bu kez başlan bedenlerinden ayrılan, iç organları deşilen güvercinlerin taze hatırası çocuğu annesine vermesine engel oluyordu, çocuk sanki babasının kollarında daha güvende olacaktı. Tapınağın surlarına kadar eşlik etti karısıyla oğluna, sonra içeri geri döndü Yusuf bir gün daha işe gelecek ve ardından Tanrı'nın da yardımıyla Nasıra'ya, evine doğru yola koyulacaktı.

Mika peygamber o güne değin saklı tuttuğu şeyi o gece açıkladı. Kral Hirodes, bir gece daha ona işkenceler çektiren düşünceme kapamıştı gözlerini, peygamberin aynı uyarılarla sövgülerden sonra yok olup gitmesini bekliyordu, artık duya duya bunları da almıştı zaten, lakin bu kez peygamberin ayrılmaya niyeti yoktu, daha önce hiç söylemediği sözler söyleyecekti bu gece. Sen ki Beytlehem, Yahudiye'nin illeri arasında pek sıradan kalırsın, velakin İsrail'in yeni hükümdarı senden gelecektir. Dedin bir tını ile dalgalandı odanın içinde bu sözler. Hirodes'in gözleri açık, yatağında boylu boyunca yatıyor, bu vahyin olası anlamları üzerine düşünmeye başladı, acaba gerçekten bir anla-

mı var mı. Öylesine derindi ki düşünceleri, derisinin altında onu kemiren karıncaları ve kalan son kas liflerine saldıran, onları kemiren ve çürüten kurtçukları hiç mi hiç umursamıyordu. Bilinmedik bir yanı yoktu vahyin, her Yahudi'nin bildiği şeylerdi bunlar, dahası Hirodes önceleri vahiyleri hiç kafasına takmazdı. Aile içindeki komplolar onu yeterince meşgul ediyordu. Gelgelelim bu vahiy sanki onu yeni bir şeyle yüz yüze getirdi, tüyleri ürperiyordu, yepyeni bir tehlikeydi bu, bu heceler altında yeni bir şeyler bekliyordu onu. Bu saplantıdan kurtulmaya, yeniden uykuya dalmaya çalıştı, ama bedeni karşı geliyordu, her yanı ağrıyordu. Düşüncelerin ardına sığınmak alınacak ilk tedbir olmalı. Kral Hirodes tavanı, kenar süslerini, paravanların ardında yanan ve hoş kokular salan iki meşalenin titreyerek aydınlattığı kirişleri seyrediyor ama bir anlam bulamıyordu. Sonra aniden nöbet bekleyen hadımlardan birine seslendi var gücüyle, yanına gelmesini emretti. Bir kahin gelsin hemen buraya, anlaşıldı mı, Mika peygamberin kitabını da yanında getirsin, diye bağırdı hadıma.

Sonraki bir saat boyunca saray ile tapınak, tapınak ile saray arasında müthiş bir koşuşturmaca yaşandı. Kahin yatak odasına girdiğinde gün ağırıyordu. Oku, diye buyurdu Hirodes kahin yatak odasına girer girmez, ve kahin başladı okumaya, Tanrı Yotam, Ahaz ve Hizkiya'nın Yahudiye'ye hükmettikleri zamanlarda seslenmiştir Moreşetli Mika'ya. Devam etti okumaya, ta ki Hirodes, Bir sonraki bölüme geç, diyene kadar, neden çağrılmış olduğunu bir türlü anlayamayan kahin bir sonraki bölüme atladı, Sakının ey. İstirahatgâhlarında iblisle bir olup fenalık tasarlayanlar, ama burada durdu. buldukları durumla okunan sözler arasındaki tesadüfi birliktelik onu ürkütmüştü, yaptığı densizlik canını sıkılmıştı. Hirodes'in okunan bu sözleri unutacağı umuduyla hızla devam etti okumaya, her şeyin tamamına varacağı o

son gün Tanrı'nın evi tüm dağları geride bırakıp göğe yükselecektir. Devam et, diye kükredi Hirodes, onu ilgilendiren asıl bölümle karşılaşmayı dört gözle bekliyordu, ve sonunda kahin de o bölümü buldu, Sen ki Beytlehem, Yahudiye'nin illeri arasında pek önemsiz kalırsın, velakin İsrail'in yeni hükümdarı senden çıkacaktır. Hirodes ellerini havaya kaldırdı, Bir daha oku şu son cümleyi, çok ısrarlıydı, kahin de okumak mecburiyetinde kaldı. Sonra bir kez daha buyurdu ve kahin üçüncü kez okudu. Bu kadar yeter, dedi kral ve kısa bir sessizliğin ardından, Çekilebilirsin. Şimdi her şey anlaşılıyor. Kitap bir doğumun haberini veriyor, o kadar, Mika'nın hayaleti ise bu doğumun halihazırda gerçekleşmiş olduğuna dair bir uyarıda bulunuyordu. Sözlerin, tıpkı diğer peygamberlerin sözleri gibi, daha açık ve net olamazdı, işte görüldüğü gibi her şey son derece açık ve anlaşılır, yanlış yorumluyor olsak bile gayet iyi anlıyoruz işte. Hirodes düşündü durdu, yüzü şekilden şekile giriyordu. Muhafızların başını çarpıttı ve derhal yerine getirilmek üzere bir emir verdi. Komutan geri dönüp, Emir yerine getirilmiştir, diye rapor ettikten sonra ikinci bir emir daha aldı Hirodes'ten, ama bu emir birkaç saat sonra doğacak olan gün içerisinde uygun bir zamanda yerine getirilecekti. Öyleyse kahinin aksine, uzun sayılmayacak bir zaman dilimi içerisinde öğrenebileceğimiz ne emir verildiğini, kahin ki daha tapınağa varamadan, yolda, askerlerce yaşamına son verildi. Yani verilen ilk emrin ne olduğunu bildiğimizi söyleyebiliriz, tahmin edilebilen sebep ve kaçınılmaz sonucu birbirine pek yakındı. Mika'nın kitabına gelince, o kayboldu, bir düşünün ne vahim bir durumla yüz yüze geldik eğer o kitap eldeki tek nüsha olsaydı.

Marangozlar arasında bir marangoz, Yusuf, yemeğini bitirmiş, ustabaşının devam işareti öncesi iş arkadaşlarıyla birlikte biraz aylıklık ediyordu. Hâlâ oturabilir o taşın üzerinde, hatta isterse şöyle boylu boyunca uzanabilir yere, gözlerini kapatıp tatlı hayallere dalabilir. Samiriye'nin tepeleri arasında sıkışan açık alanlarda gezindiğini, ve hatta Nasıra'ya bakan yüksekçe bir tepeye tırmanıp köyünü seyre daldığını düşleyebilir, nasıl da özledi memleketini. Bu dayanılmaz gurbetliğin yakında sona ereceğini, sabaha karşı yıldızlar gökte sönmekteyken evine doğru ilerlemekte olacağını düşündükçe içi içine sığmıyordu, yıldızlar kaybolurken o Tanrı'ya methiyeler sunacak, evini koruması ve adımlarına yön vermesi için ona yakarıyor olacaktı. Bir telaşa açtı gözlerini, uyuya kaldığını ve ustabaşının işaretini kaçırdığını sanmıştı, ama aslında sadece bir an için dalmıştı, ahbabları hâlâ yanı başındaydı, bazısı sohbeta kaptırmıştı kendini, bazısı tatlı tatlı uyuklamaktaydı, sanki merhametli ustabaşı bugün işçilerin huzurunu bozmamaya kararlıydı, daha işaret falan vermemişti. Güneş tepede, hiddetle esen rüzgâr kurbanların atıldığı ateşten yükselen dumanı diğer yöne doğru sürüklemekte. Hipodrom inşasının devam ettiği alana bakan bu bayıra tapmakta pazarlık eden esnafın gürültüsü bile gelemiyor. Sanki zaman

makinesi durmuş, sanki o da evrenin tüm mekân ve zamanlarından sorumlu o en kudretli ustabaşının işaretini beklemeye koyulmuş. Yusuf birden huzursuz oldu, halbuki bir an önce yüreği neşeyle çarpıyordu. Etrafına bakındı ve yine o tanıdık inşaat manzarasını gördü, son haftalarda iyiden iyiye alışmıştı bu manzaraya, taş üstüne taş ve ahşap doğramalar, yerde taş ustalarının ürünü beyaz tozdan bir katman, hiç kuruyamayan talaş. Bu beklenmedik huzursuzluğa bir bahane uydurmaya çalıştı, muhtemelen buradaki işi yarım bırakıp gitmek zorunda olan bir adamın duyduğu huzursuzluk bu, her ne kadar bu inşaatı bitirmek onun görevi olmasa da ve hatta gitmek için bin bir türlü sebebi olsa da huzursuzluğun sebebi bu olmalı. Ayağa kalkarken ne kadar zamanı kaldığını hesaplamaya çalıştı. Ustabaşı dönüp bu tarafa bakmaya tenezül etmemiştir, böylece Yusuf da emek sarf etmiş olduğu inşaat alanına son bir kez daha bakmaya karar verdi, elveda diyecekti, öyle ya, ardında rendelediği tahtalar ve çaktığı çivilerle birleştirdiği kalaslar bırakacaktı, onları diğerlerinden ayırmak mümkün değil gerçi, hangi arı şöyle bir iddiada bulunabilir ki, Bu balı ben yaptım.

Ardına bir kez baktıktan sonra Yusuf inşaat alanına doğru yoluna devam ediyordu ki durup karşı bayırdaki şehre de bir kez bakmak istedi, kat kat inşa edilmiş bir şehir, ekmecek renge alana kadar güneşte pişen taşlar. Artık ustabaşı işareti vermiş olmalıydı, lakin Yusuf'un hiç mi hiç acelesi yoktu, öylece şehre bakakalmıştı, kim bilir neyin beklentisi içindeydi. Dakikalar geçti ama bir değişiklik yoktu. Yusuf söylendi kendi kendine, Sey, sanırım işe dönmem gerekiyor, derken bulunduğu yerin aşağısındaki patikadan sesler geldiğini duydu, taş duvardan başını uzatıp baktığında üç asker gördü. Yürürken bir anlığına durup soluk almak istemiş olmalılar, ikisi mızraklarından destek alarak dikeliyordu, üçüncünün söylediklerini dinliyorlardı, bu

üçüncü diğerlerinden yaşça ve herhalde rütbece daha büyüktü, lakin bunu bilebilmek de üniformaları birbirinden ayırmada, armaların, omuzlukların ya da rütbe belirten şeritlerin anlam ve önemini kavramada güçlük çeken birisi için pek de öyle kolay değil. Yusuf'un duyabildiği üç beş söz biraraya gelse herhalde bir soru çıkardı ortaya, Peki bu ne zaman olacak, genç askerlerden biri tane tane konuşarak yanıt verdi, Üçüncü saatin başlangıcında, herkes evine girdikten sonra. Bunun üzerine öteki sordu, Kaçımızı göndereceklermiş, tahminen yani, Kaçımızı bilmiyorum ama köyün etrafını çevirecek kadar askere ihtiyaç olduğu kesin. Hepsini mi öldürmemiz için emir geldi. Hayır be adam, hepsini değil, yalnızca üç yaşın altındaki çocukları. İki yaşındaki bir çocukla dört yaşındaki bir çocuğu birbirinden ayırmak pek güç bir iş. Öldüreceklerimiz toplam kaç kişi edecekmiş, diye sordu öteki. Sayım sonuçlarına göre, dedi yaşlı görünen, Hepsi toplam yirmi beş civarında olmalı. Yusuf'un gözleri, ey Tanrım sanki bu konuşmayı kulaklardan daha iyi duyabilecekler, fal taşı gibi açıldı, tepeden tırnağa bir titreme sardı adamı, çünkü hiç kuşku yok ki bu askerler adam öldürmekten bahsediyor. Adam öldürecekler, ama kimi, diye sordu kendi kendine, şaşkına dönmüştü, dehşete düşmüştü, Yok yok, bunlar adam da öldürmeyecek, çocukları öldürecek bunlar. Üç yaşın altındaki çocukları, demişti rütbece büyük gibi görünen, ya da belki de genç olanlardan biri söylemişti bunu, üç yaşından küçükleri ama nerede, ey Tanrım neredekileri. Yusuf eğilip aşağı bağıramadı, Bir yerlerde savaş mı çıktı. Bacaklarının titrediğini hissediyordu. Askerlerden birinin, üzüntüyle ama yine de huzur içinde söyle söylediğini duydu. Hem çocuklarımız hem de biz ne kadar şanslıyız ki Beytlehem'de yaşamıyoruz. Neden Beytlehem'deki çocukların öldürülmesine karar vermiş bilen var mı, neden Beytlehem de başka bir yer değil, diye sordu biri. Yok, komutan

söylemedi, kendisinin bildiğini de zannetmiyorum, emir kraldan geldi, işte tüm bilmemiz gereken bu. Kaderi parçalara ayırıp insanlar arasında bölüşürürmüş gibi mızrağıyla yere bir çizgi çekti askerlerden biri, ve bir diğeri şöyle söyledi, Bizler ne zavallı kimseleriz ki kendi içimizdeki iblis yetmezmiş gibi bir de gücü kötüyeye kullananların içindeki iblisin ortaya çıkmasına aracılık ediyoruz. Ama bu sözler Yusuf'a yetişemedi, Yusuf çoktan bulunduğu yeri terk etmiş ve koşmaya başlamıştı, başta koşarken sağına soluna dikkat ediyordu, sonra çılginca bir telaşla koşmaya başladı, deli dana gibi, geçtiği yerlerde dört bir yana çakıllar saçıyordu. Yusuf'un ne yazık ki şahit olamadığı ama askerlerce dile getirilmiş olan felsefi yorumun özgün olup olmadığından şüphe duymaya hakkımız var, hem şeklen hem de içerik açısından, açık ki hissiyatın dokunaklı ve yersiz müdahalesi ile bunu dile getirenin içinde bulunduğu mütevazı koşullar bir çelişkiye vesile olmakta.

Deliye dönmüştü, önüne çıkan her şeyi devirmeye başladı, meyve tezgâhlarıyla kuş kafesleri ve hatta tefecilerden birinin masası, esnafın çığıllıklarını hiç umursamadı, şimdi onu ilgilendiren tek şey oğlunun yaşamının tehlikede olmasıydı. Neden birinin böyle bir şey yapmak isteyebileceğini anlayamıyor, umutsuz, bir baba olmak istiyordu ve muvaffak oldu ama şimdi birileri çocuğunu ondan almak istiyor, iki dilek de eşit ölçüde değerli aslında, yapmak ve bozmak, bağlamak ve çözmek, yaratmak ve yok etmek. Birden bire duruyor, bu amansız koşturmacayı sürdürürse tapınakta görevli gardiyanlardan birinin gelip onu tutuklayabileceğini fark ediyor, bunca kargaşadan sonra hâlâ ortaya çıkmamış olmalarına şaşıyor. Mümkün olduğunca gizlenmeye çalışıyor, tıpkı elbisenin dikiş yerlerinden birine sığınan bir bit gibi, kalabalığın arasına karışıyor ve bir anda herhangi bir kimse oluveriyor, etrafındakilerden tek farkı biraz daha

hızlı yürüyor olması, lakin bunun da onu insanlardan olma o labirent içinde belirgin bir kimse kılması mümkün değil. Biliyor ki surlara varana değin koşmamalı, gel gelelim askerlerin halihazırda yola çıkmış olabileceği düşüncesi onu çileden çıkarıyor, tüm teçhizatlarıyla yola koyulmuş olabilirler, mızrakları, hançerleri ve bir de içlerindeki körüklenmemiş bir nefret. Eğer at üzerinde çıktılarsa yola, onlara yetişebilmesi imkânsız, köye vardığında oğlu çoktan ölmüş olacak, zavallı çocuk, küçük tatlı İsa. Bu derin ızdırap anında birden aptalca bir düşünce geliyor aklına, yevmiyesini hatırlıyor, tam bir haftalık yevmiyeyi kaybetmek üzere, bu iğrenç maddi kaygılar öylesine güçlü ki, gerçi durmuyor ama, nasıl olup da hem çocuğunu hem de yevmiyesini kurtarabileceğini düşünmek için iyiden iyiye yavaşlıyor. Aniden çıkagelen bu değersiz düşünce geldiği gibi yok olup gidiyor, o kadar ani ki kayboluşu geride utançtan yüzü kızaran bir adam bile bırakmıyor, utanç yeterince sık olmasa da bazen yaşamımıza girer ve her defasında en güvenilir koruyucu meleğimiz olduğunu kanıtlamıştır.

Yusuf sonunda şehri geride bıraktı. Göz alabildiğine uzanan yolda tek bir asker bile yok, hiç insan da yok, buradan askerler geçmiş olsaydı meraklı halk yollara dökülmüş olurdu, ama yüreklere su serpen asıl sahne masum oyunlarını oynamakta olan çocuklar, bu oyunlar vahşet dolu bir heyecandan çok uzak oyunlar, bu iyiye işaret, eğer buradan bayraklar, davullar ve borozanlarla askerler geçmiş olsaydı çocukların içindeki savaşçı ruh uyanırdı ve küçükler hemen tek sıra olup geçen askerlerin taklidini yapmaya koyulurdu, hem askerler buradan geçmiş olsaydı görünürde hiç oğlan çocuğu kalmazdı, hepsi birden gelenek olduğu üzere askerlerin peşine takılırdı, en azından bir sonraki dönemece kadar izlerlerdi askerleri, belki aralarından ilerde asker olmak isteyen birisi askerleri sonuna kadar takip eder,

kendisini bekleyen geleceği görürdü, ölmek ya da öldürmek. Şimdi Yusuf istediği kadar hızlı koşabilir, yokuş aşağıya kaptırıp gidiyor, ona mani olabilecek tek şey entarisi, zaten onu da dizlerine kadar çekerek koşmakta. Sanki bir rüyadaymış gibi, vücudunun geri kalan kısmının bacaklarına yetişemeyeceği düşüncesi aklını başından alıyor, kalbi, başı, gözleri ve her an koruma sağlamaya hazır yumrukları, acı ama, pek yavaş ilerlemekte. Bazı kimseler kendini kaybetmiş bu adamı görünce bu tavrı onaylamadıklarını belli eder biçimde başlarını sağa sola sallıyor, çünkü bu civarda yaşayan çoğu insan ölçülü ve dingin yaşamları ile tanınır. Yusuf'un bu alışılmadık tutumu onların gözünde oğlunu kurtarmaya giden bir adamın telaşı değil de bir Celilelinin ölçü tanımaz edası, hepsi aynı bunların gözünde, gerçi haklı oldukları da kanıtlanmamış değil. Şimdiden geçti Rahel'in mezarını, bu zavallı kadın, kendi soyundan olan çocukların kaderi uğruna, karşı dağlarda yankılanacak çığlıklar atması, ağıtlar yakması, tırnaklarıyla yüzünü deşmesi, saçını başını yolması ve hatta artık toprağın altında bembeyaz olan kafatasını tırmalaması için bu kadar çok sebep olabileceğini asla tahmin edemezdi.

Beylehem eteklerindeki ilk eve varmadan önce Yusuf ana yoldan çıkıyor ve tarlalardan, bahçelerden yoluna devam ediyor, Kestirmeden gidiyorum, derdi herhalde bu ani manevranın sebebini soracak olsak, kuskusuz bu güzergâh yolu epey kısaltacak, ama rahat olmadığı kesin. Tarlalarda çalışanlara görünmemeye özen gösteren, bir çoban gördüğünde hemen bir ağacın ardına gizlenen Yusuf, mağaranın yolunu tuttu, günün bu saatinde ne Meryem ne de mışıl mışıl uyuyan çocuk Yusuf'u bekliyordu. Yusuf son bayırı da tırmanırken birden aklına korkunç bir şey geliyor, ya kadın çocuğu da alıp yanına kasabaya indiyse, bu gayet doğal, kadınları bilmez misiniz, tek başına kalmaktan faydalanıp Salomi'ye ve son zamanlarda sıkça görüşmeye başladığı

birkaç aileye veda etmek istemiş olabilir, tabii mağara için teşekkür etme faslını Yusuf'a bırakarak. Kendini sokaklarda dolaşırken hayal etti bir an için, kapı kapı gezerken, Karım burada mı. Bundan fazlasını sormak ayıp olurdu, hem hiç yakışır mıydı Yusuf'a. Yok yok, Oğlum burada mı, diye sormalı, yoksa kucağında bir çocukla kadının biri şöyle bir soru yöneltebilirdi, Ters giden bir şeyler mi var. Yok, yok bir şey, diye yanıtlardı herhalde, Hiçbir derdimiz yok şükürler olsun, yalnızca sabah erkencden yola çıkacağız ve henüz eşyaları toparlayamadık. Buradan bakıldığında birbirinin aynı olan çatılarıyla kasaba Yusuf'a inşaat alanını hatırlatıyor, işçiler bir gözetleme kulesi, bir zaferi onurlandıracak bir anıt, ya da bir ağlama duvarı dikmek için onları üst üste koyana kadar dört bir yana dağınık halde kalmaya mecbur taş, tuğla. Uzaktan havlayan bir köpeğin sesi geliyor, diğer köpekler ona yanıt vermekten geri durmuyor, ama ikindinin tatlı sukuneti ki sanki köyü kutsar gibiydi, etkisini yitirmek üzere, dağılan bir bulut gibi.

Bir anlık bir duraksamaydı bu. Son bir gayretle marangoz mağaranın girişine vardı ve haykırdı, Meryem, orada mısın. İçeriden yanıt gelmişti, Yusuf bacaklarının zayıf düştüğünü fark etti, herhalde onca yolu koşmuş olduğundan, belki de çocuğunun hâlâ hayatta olduğunun huzur verici masum bilinci dolayısıyla. İçeride Meryem akşam yemeği için sebze ayıklıyordu, çocuk yemlikte uyuyordu. Yusuf bir an için çöktü kaldı, ama sonra hemen toparlandı, ayağa kalktı, Gitmemiz gerekiyor, derhal burayı terk etmeliyiz. Meryem şaşırmişti, Gidiyor muyuz, diye sordu, Evet, hemen şimdi, Ama demiştin ki, Sus ve ben eşeğin eğerini bağlayana kadar eşyaları toparla. Önce bir yemek yeseydik. Yok yok, yolda yiyecek bir şeyler buluruz. İyi ama yakında hava kararacak, ya yolumuzu kaybedersek, bunun üzerine Yusuf çileden çıktı, Sus be kadın, sana gidiyoruz dedim, sus da dediğimi

yap. Meryem'in gözlerinden yaşlar akmaya başladı, kocası ilk kez onu böyle bir hiddetle azarlıyordu. Tek söz daha etmeden mütevazı varlıklarını toparlamaya başladı. Acele et, acele et, diye söyleniyordu Yusuf eşeğin semerini bağlarken, sonra da eline geçeni semerin iki yanındaki sepetlere rastgele doldurmaya başladı, bu arada Meryem artık tanıyamadığı kocasına bakakalmıştı. Sonunda yola çıkmaya hazırlar, yapılacak tek iş kalmıştı geriye, ocaktaki ateşi üzerine bir avuç toprak atarak söndürmek. Yusuf etrafı kolaçan etmek için dışarı çıkmadan önce karısına içerde beklemesini işaret etti.

Göge ve yere akşamın kül rengi gölgesi çöküyordu. Güneş henüz tamamen batmamıştı, lakin yoğun sis çevredeki tarlaların güneş görmesine mani oluyordu, yukarıdan bakıldığında sise gömülü tarlalar görülemiyordu. Yusuf'un tüyleri diken diken olmuştu, birkaç adım yürüdü, dikkatle çevresinde olup biteni dinlemeye koyuldu. Köyden bir çığlık yükseldi, keskin bir sestti, insan sesine benzemiyordu, tepeden tepeye yankılanan bir ses, bunu başka çığlıklar ve yakarışlar izledi, her yerde duyulabilen acı çığlıklar ve yakarışlar. Bu sesler insanın talihsizliğine ağular yakan meleklerin sesleri değildi. Boş gökkubbenin altında duydukları kederle feryat eden insanların sesleriydi bunlar. Usulca, fark edilmekten korkarcasına, Yusuf mağaraya geri dönmek için birkaç adım attı ve kocasının sözünü dinlemeyip dışarı çıkan Meryem ile karşılaştı. Titriyordu. Bu çığlıklar da neyin nesi, diye sordu, ama Yusuf yanıt vermeden kadını mağaraya geri götürdü ve ocağa telaşla toprak atmaya başladı. Nedir bu çığlıklar, diye sordu bir kez daha, karanlıkta artık birbirlerinin yüzlerini göremiyorlardı, Yusuf yanıtladı, Çocuk öldürüyorlar. Bir an sessiz kaldı ve sonra ekledi, Çocuk öldürüyorlar, Hirodes'in emriymiş, kuru bir hıçkırık izledi bu sözleri, Bu yüzden gitmemiz gerektiğini söylüyordum. Otların ve bezin hışırtısı duyuldu, Meryem

çocuğu yemlikten almış göğsüne bastırıyordu, Tatlı küçük İsa, sana kim, neden zarar vermek isteyebilir ki, bu sözlerle birlikte bir kez daha gözyaşlarına boğuldu. Sus, dedi Yusuf, gürültü yapma, belki de askerler mağarayı bulamaz, Beytlehem'de yaşayan üç yaşın altındaki bütün çocukları öldürme emri aldılar. Nasıl oldu da öğrenebildin sen bunu. Tapınaktayken duydum, ondan eve geldim zaten. Ne yapacağız şimdi. Köyün dışındayız, askerlerin gelip de bu mağaralara bakacağını hiç zannetmiyorum, ev ev dolaşmak için emir aldılar, umarım biri bizim burada olduğumuzu ihbar etmez de kurtuluruz. Tekrar çıkıp ortalığı kolaçan etti, çığlıklar kesilmişti, yakılan ağıtlardan başka tek bir ses duyulmuyordu, o da an be an yitmekteydi. Masumların katli sona ermişti.

Hava hâlâ pusluydu. Göğü kendilerine mesken edenler yoğun sis ve yaklaşan karanlık sebebiyle Beytlehem'i görebilmekten çok uzaktı herhalde. Yusuf Meryem'i uyardı, Sakın buradan ayrılma, ben gidip yola bakacağım, askerler gitmiş mi gitmemiş mi görelim. Dikkatli ol, dedi Meryem, tehlikede olanın kocası olmadığını unutmuştu. sadece üç yaşın altındaki çocukların yaşamı tehlikedeydi, ya birisi Yusuf'u ele vermek amacıyla kendini yola, askerlerin önüne atar da haykırırsa, Bunun adı Yusuf'tur, bir marangoz, henüz üç yaşına basmamış bir oğlu var, İsa adlı bir çocuk, belki de peygamberin bahsettiği çocuk odur, bizim çocuklarımızın artık öyle şanlı bir geleceğe sahip olacak hali kalmadı, şimdi hepsi ölü onların.

Mağaranın içi öyle karanlık ki insan o karanlığa dokunabileceğini zannediyo. Karanlıktan her zaman fazlasıyla korkmuş olan Meryem, evde bir ışık olmasına alışmıştı. ocaktan ya da kandilden, bazen de her ikisinden birden gelen bir ışık, zavallı kadın, burada yerin dibinde saklanırken, gittikçe şiddetlenen bir korku ile boğuşmak zorundaydı, karanlıktan çıkan parmak-

ların güzel dudaklarına dokunacağı korkusu, bu duygu kadına zor anlar yaşatıyordu. Mağaradan ayrılarak, kocasına itaatsizlik etmek ve küçük yavruyu tehlikeye atmak istemiyordu, ama korkusu an be an şiddetlenerek onu çileden çıkartıyordu. Sağduyunun hakimiyetiyle çabucak bu zor anların üstesinden geleceğini umuyordu, kendi kendine şöyle söylemesi anlamsız olurdu, Ateşi söndürmeden önce mağaranın içinde hiçbir şey yoktu, söndürdükten sonra neden olsun ki, ama bu düşünce ona el yordamıyla yemliği bulacak cesareti verdi, yemliğe yatırdı çocuğu, sonra da sessizce sürünerek ocağı buldu, külleri bir maşa yardımıyla aralayarak henüz tamamen sönmemiş korları buldu. Birden korkusu kayboldu, parıldayan toprağı hatırlamıştı, korlar, vakti zamanında bir kâsenin içinde titrek ışıklar saçarken gördüğü o toprağa benziyordu, ışıklar, kıvılcımlar saçıyordu, ıpkı bir dağın eteklerinde, rüzgâr sebebiyle kıvılcımlar saçan bir meşale gibi. Ve ardından dilencinin hatırası geldi, geldiği gibi de, bu korkunç mağarada biraz daha ışık yaratabilme gayreti yüzünden, kayboldu gitti. Meryem yine el yordamıyla yemliği buldu ve bir tutam ot aldı yemlikten. Ocakta sönmeye yüz tutan ışık demetinin yardımıyla kandili buldu ve onu mağaranın bir köşesine yerleştirdi, solgun ama huzur verici bir ışık yayabilecekti buradan, hem de dışarıdan herhangi bir şekilde fark edilmeksizin. Meryem çocuğa sokuldu, çocuk hâlâ uyuyordu, korkulara, çığlıklara, ölümlere umarsız, uyuyordu. Kollarına aldı oğlunu ve kandilin yanına oturdu, bekledi.

Zaman geçti. Çocuk gözlerini tamamen açmadı ama uyanmıştı, Meryem çocuğun ağlamak üzere olduğunu görünce telaşla acı göğsünü ve o doymak bilmez ağzı göğsüne yanaştırdı. Meryem ayak sesleri duymaya başladığında İsa hâlâ sütünü emiyordu. Kadının kalbi duracak gibi oldu. Bunlar askerler miydi yoksa. Ama bu tek kişinin ayak sesleri, askerler genelde ikiye

gruplar halinde dolaşırlar ki biri saldırıya geçerken diğeri de etrafa göz kulak olabilsin. Yusuf olmalı, diye düşündü, kandili yaktığı için azar işiteceğinden korkuyordu bu kez de. Ayak sesleri yaklaştı, Yusuf mağaraya giriyordu, birden ürperdi Meryem, bunlar Yusuf'un kaba, ağır adımlarına hiç benzemiyordu, herhalde bu geceleyecek bir yer arayan bir göçebeydi, daha önce de iki kez oldu aynı şey, gerçi Meryem bunlardan hiç korkmamıştı, çünkü ne kadar kalpsiz ya da zalim olursa olsun bir insan kucağında çocuğuyla bir anneye zarar veremez diye düşünüyordu. Beytlehem'de katledilen çocukları düşündü, kim bilir belki de bazıları analarının kucağında vermişti son nefesini, şu an İsa'nın keyif sürdüğü ana kucağı sonları olmuştu belki de, masum yavrular yaşam sütünü emerken narin bedenlere kılıçlar girdi belki de, ama bu işi yapan askerlerdi, göçebeler değil. Hayır, bu gelen Yusuf değil, kılıcını istemese de sallamak zorunda olan bir asker de değil, evsiz barksız bir göçebe hiç değil. Bu o adamdı, çoban kılığına girmiş, daha önce de bir dilenci olarak ortaya çıkmış olan o adam, bir melek olduğunu iddia eden o adam, cennetten mi yoksa cehennemden mi geldiğini söylemese de bir melek olduğunu iddia eden adam.

Melek dedi ki, Sana esenlikler olsun Yusuf'un karısı, çocuğuna da esenlikler olsun, ikiniz ne kadar şanslısınız ki bu mağarada kendinize sığınacak bir yer bulmuşsunuz, burada olmasaydınız biriniz yaralanıp hayata gözlerini yumacak, biriniz de derinden yaralanacak fakat yine de yaşıyor olacaktı. Meryem dedi ki, Yardım isteyen çığılıklar duydum. Melek dedi ki, Bir gün o ağıtlar senin adınla göklere ulaşacak, ama ondan da önce sen, yaşamın boyunca binlerce ağıt duyacaksın. Meryem dedi ki, Kocam yola çıkıp askerlerin gidip gitmediğine bakmak için ayrıldı, döndüğünde seni burada bulmamalı. Melek dedi ki, Kaygılanma, o gelmeden ben gideceğim, buraya sadece beni uzunca bir süre

göremeyeceğini bildirmek için geldim, göklerin hakimince gönderilen her şey gelip geçecek. tıpkı Yusuf'un kabahati gibi bu ölümler de kaçınılmaz. Meryem dedi ki, Ne kabahati, benim kocam kabahat işlemedi, dürüst bir adamdır o. Melek dedi ki, Bir kabahat işleyen dürüst bir adam, kabahat işleyen kaç dürüst adam olduğunu bilemezsin, kabahatleri sayısızdır, ve yaygın inancın aksine bunlar affedilemeyecek biricik günahlardır. Meryem sordu, Kocam ne kabahat işledi. Melek yanıtladı, Sana söylersem, bunun sorumluluğunu paylaşmak istemeyeceksin. Meryem dedi ki, Yemin ederim ben masumum. Melek dedi ki, Yemin etmek istiyorsan yemin et, ancak benim önümde edilen her yemin nereye estiğini bilmeyen başıboş bir esintidir. Meryem ısrar etti, Ne suç işlemişiz söyle. Melek yanıtladı, Hirodes'in zalimliğidir bu kılıçları kınından çıkartan, velakin sizin bencilliğiniz ve korkaklığınız, bu masumların ellerini ayaklarını bağlayan sicimdir. Meryem sordu, Ne yapabiliyordum. Melek dedi ki, Senin yapacak bir şeyin yoktu, çok geç haber aldın, lakin marangoz bir şeyler yapabiliyordu, henüz çocuklarını toplayıp kaçacak zamanları varken gidip köylülere askerlerin çocukları öldürmek üzere yola çıktığını haber edebilirdi, ormana saklanırlardı, ya da mesela Mısır'a kaçıp Hirodes'in ölümünü beklerlerdi, ki pek yakındır ölümü. Meryem dedi ki, Yusuf bunu düşünemedi. Meleğin yanıtı sertti, Evet düşünemedi, lakin bu onu affettirmeyecek. Meryem gözleri yaşlı, yakardı, Sen ki meleksin, affet onu. Melek yanıtladı, Ben affeden bir melek değilim. Meryem yakardı, Affet onu. Melek dedi ki, Sana doğrusunu söyledim, bu kabahatin affi yoktur, Hirodes kocandan önce hak eder affedilmeyi, hainin bağışlanması daha kolaydır dönegin bağışlanmasından. Meryem sordu, Ne yapacağız şimdi. Ve melek dedi ki, Her insan gibi yaşayacak ve acı çekeceksiniz. Meryem sordu, Peki ya oğlum. Melek dedi ki, Bir babanın günahı, oğlunun boynunun borcu, Yu-

suf'un günahının gölgesi Şimdiden oğlu üzerine düŐmekte. Meryem'in kalbini keder sardı, Ne talihsizmiŐiz böyle. Sana doğrusunu söyleyeyim, dedi melek, yapılacak bir Şey kalmadı. Meryem başını önüne eğdi, oğlunu iyice bastırđı göğsüne, sanki onu gelişi vahyedilen lekeden esirgemeye çalışır gibiydi, ve başını kaldırđıđında, melek kaybolmuştu. Bu kez hiç ayak sesi duyulmuyordu. Uçup gitmiş olmalı, diye düşündü Meryem. Ayağa kalkıp mağaranın girişine yürüdü, gökte meleğin yükseliŐinden, ya da yerde Yusuf'un dönüŐünden bir iz var mı görebilmek için çıktı dışarı.

Sis dađılmıŐtı, ilk yıldızlar, sanki işleyen demirin ışığıyla, parıldamaya başladı, köyden hâlâ ağıtlar yükselmekteydi. İŞte o zaman Meryem'in aklına meleğin karanlık sözleri kadar dehşet verici, boş gurur belirtisi bir fikir geldi. Ya oğlunun kurtulmuş olması Tanrı'dan bir iŐareteŐe, çünkü kuşkusuz diğer birçokları yaŐamlarından olurken bu çocuğun hayatta kalmasının bir anlamı olmalıydı, onların hiç Şansı olmamıştı ve tüm yapabildikleri Tanrı'ya sormaktı, Niçin ldrdn bizleri, ve Tanrı nasıl bir yanıt vermeyi tercih ederse etsin, o yanıtla yetinmek zorunda kalacaklardı. Meryem'in bu çılgınca düşüncesi yok oldu gitti, Şimdi kafasındaki düşünce, Şu anda Beytlehem'deki tüm diğer analar gibi kuşağında l bir bebek taşıyor olabilmesi düŐüncesiydi, ardından ruhunun kurtuluşu ve huzuru için yeniden gözyaşlarına boğuldu. Yusuf döndüğünde hâlâ ağlıyordu. Ayak seslerini duymuştu ama kayıtsız kaldı, azarlanmak hiç umurunda değilmiş gibi, Şimdi tüm diğer kadınlarla birlikte ağlıyordu, bir daire oluşturacak biçimde oturmuŐlardı kuaklarında çocukları ve diriliŐi bekliyorlardı. Yusuf kadının ağladığını fark etti, anladı, tek söz söylemedi.

Mağaranın içinde yanan kandili fark etmemişti. Ocaktaki korların üzerini küller kaplamıŐtı ama ortada hâlâ karanlığa di-

renen titrek bir ışık demeti görülebiliyordu. Eşeğin yükünü indirirken Meryem'i rahatlatmaya çalıştı, Artık tehlike geçti, askerler çoktan gitmiş, geceyi burada geçirebiliriz. Şafak sökmeden yola koyulacağız, ana yoldan gitmeyiz, kestirmeleri kullanırız, yol olmayan yerde de başımızın çaresine bakarız artık. Meryem hâlâ sayıklıyordu, Tüm o ölü çocuklar, ve bu Yusuf'u öskelendirdi, Nereden biliyorsun, saydın mı onları, Meryem karşılık verdi, Bazılarını tanıyordum. Kucağındaki çocuğu esirgeyen Tanrı'ya şükrediyor olmalıydın, Ediyorum. Bana sanki bir kaba hatim olmuş gibi bakmayı kes. Ben sana bakınıyordum. Benimle bu suçlayıcı ses tonuyla konuşma. Pekala, artık başka söz sarfetmeyeceğim. İyi. Yusuf eşeği yemliğe bağladı, hâlâ eşeğe yetecek kadar ot vardı. Eşeğin şikâyet etmeye hakkı yoktu, hem yemi vardı hem de bolca temiz hava alın ıştı, lakin hiç de aç görünmüyordu, yarın gideceği yola hazırlanır gibi bir hali vardı, onca mesafe, hem de onca yük. Meryem çocuğu yere bıraktı ve söyle söyledi, Ateşi canlandıracağım. Ne için. Yiyecek bir şeyler hazırlamak için. Yoldan geçenin dikkatini çekecek bir ateş istemiyorum burada, pişirmeden yiyebileceğimiz ne varsa onu yiye lim. İşte bunun ardından karınlarını doyurdular.

Kandilin ışığı mağaranın sakinlerini birer hayalete çevirmişti, eşek bir heykel kadar hareketsizdi, ağzı yemlikteydi ama yemiyordu, çocuk uyuyordu, adam ve karısı buldukları kuru incirle açlıklarını bastırıyorlardı. Meryem toprak yere serdi yatağı, bir de üzerine battaniye örttü ve ardından, gelenek olduğu üzere, yatağa girmek için kocasını beklemeye koyuldu. Yusuf önce dışarı çıkıp gecenin karanlığına bir kez daha bakmak istedi, gök ve yer huzur içindeydi, artık ne çığlık ne de ağıt yükseliyordu köyden. Kapıların ve ruhların sıkıca kapalı olduğu evlerin içinde yırtınıp dövünecek gücü kalan yalnızca Rahel'di artık. Battaniyeye sarılan Yusuf onca telaş ve kovalamacanın ardından epey

yorgun düştüğünü hissetti, bu çetin kovalamacanın oğlunun hayatını kurtardığını düşünecek hali kalmamıştı. Askerler verilen emirleri harfiyen yerine getirmişti, Beytlehem'in çocuklarını öldürün, başka bir şey yapmak akıllarının ucundan geçmemişti, mesela etraftaki mağaraları birer birer aramak, böylece kaçıp mağaralara saklanmış ya da yaşamlarını mağaralarda sürdürmekte olan aileleri yakalayabilirlerdi. Çok doğaldır ki Yusuf, Meryem'in kocası uykuya daldıktan sonra yatağa girmesini umursamaz, ama o gece kadının onu seyrediyor olduğu düşüncesi Yusuf'u iyiden iyiye huzursuz ediyordu, o kederli ifadesiyle kadın boylu boyunca yatan adamı seyrediyordu. Şöyle söyledi, Orada öyle durmanı istemiyorum, yatağa gel. Meryem karşı gelmedi. Ama önce gidip eşeğin güvenli biçimde bağlanıp bağlanmadığına baktı, yatağa girdi ve bir ah çekti, kapattı gözlerini, uykuyu bekledi.

Gece Yusuf bir rüya gördü. Bir köye giden bir yolda eşek üzerinde ilerliyordu, şimdiden evler görünmeye başlamıştı. Askeri üniforma vardı üzerinde, kılıcı da vardı, kalkanı, mızrağı ve hançeri de, askerler arasında bir asker. Komutan sordu, Nereye gittiğini sanıyorsun, marangoz sana söylüyorum, ve kendisine verilen göreve pek bir özenle hazırlanmış olan Yusuf yanıtladı, Beytlehem'e gidip oğlumu öldüreceğim, korku dolu bir çığlıkla uyandı, titriyordu, alnından terler boşalıyordu. Kaygıyla sordu Meryem, Neler oluyor, ne oldu, Yusuf ısrarla tekrarlıyordu, Hayır, hayır, hayır. Sonra birden hıçkırıklara boğuldu. Meryem kalktı, kandili eline aldı ve ışıқта adamın yüzüne şöyle bir baktı, Hasta mısın, diye sordu. Elleriyile yüzünü örten Yusuf bağır-maya başladı, Hemen çek şu lambayı gözümün önünden, çek be kadın, hıçkırıkların ardı arkası kesilmiyordu, yemliğe gidip çocuğun ne halde olduğunu görmek istedi. Çocuk iyi Yusuf Usta, kaygılanma, çocuğun bir derdi yok aslında, sessiz, sakin, tek di-

leđi uyumak ve doymak, iřtc burada huzur içinde uyuyor, mucizevi biçimde kurtulduğu korkunç katliamın farkında bile değil, bir dūřun, onu dūnyaya getiren baba tarafından ölüme mahkum edilmek, gerçi ölüm bir yerlerde hepimizin birden yakasına yapışacak ama, ölümden ölüme de fark var. Aynı dūřu göreceğinden korkan Yusuf, yatamadı yatağına. Battaniyeye sarıldı ve mağaranın girişinde bir kayanın oyuğuna oturdu, ay ışığı adamın önünde kapkara bir gölge oluşturdu, bir kara gölge ki kandilin zayıf ışığı onu dağıtılmekten çok uzaktı. Eđer Hirodes kölelerinin eşliğinde řu yolda ilerliyor olsaydı, yanında kana susamış, gözü dönmüş vahşi adamları, dönüp rahatça şöyle söylerdi, Hiç boşuna aramayın buraları, devam edin, burada kayalarla gölgelerden başka bir řey yok, bizim istediğimiz çocuk kanı, yeni doğmuş bebeklerin narin vücutları. Yusuf rüyasını hatırlayıp yine titremeye başladı. Bunun anlamı ne olabilirdi, göklerin hükümdarı tanıktır, çılgınca koşup geldi onca yolu, sanki bir Via Dolorosa, tabii böyle bir řey hiç var olduysa, duvarlar tırmanmış, taşların üzerinden atlamıştı çocuğunun yaşamının tehlikede olduğunu duyunca, yine de rüyasında gönül rızasıyla öldürecekti oğlunu. Ne akıllıca bir laf etmiş olurdu şimdi, biri çıkıp da rüyalara akıl ermez deseydi. Bu şeytanın iři olduğuna kanaat getirdi Yusuf, sonra etrafındaki iblisleri kovalarcasına salladı elini.

Görünmez bir gecekuşunun havada süzölürken çıkardığı ses geceye hakim oldu bir an, bir ıslık gibiydi, belki de bir ıslıktı bu bir çobanın çaldığı, lakin koyunlar çoktan uykuya dalmışken, geceyi kollayan köpeklerinkiler dışında açık göz kalmamışken otlakta, bu pek de olası görünmüyor. Yine de gece, sakin, bizim genelde evrene atlettiiğimiz o son hadde varmış kayıtsızlığı sergilemekteydi, ya da şu sonsuz dinginliği, boşluğun dinginliğini, eğer gerçekten boşluk diye bir şey varsa, zaman sona erdiğinde

hâlâ böyle olabilmeli. Dünyanın bizi ve çılgınlığımızı barındırmak için var olduğuna inanabildiğimiz anlarda görür gibi olduğumuz o akılcı düzen ve anlamı hiç mi hiç umursamıyordu gece. Gerçek dışı, hatta deli saçması saydığı rüya, gökte parlayan ay ve yemlikte mışıl mışıl uyuyan çocuğun sayesinde, geceye karışıp yok oldu. Yusuf uyanıktı ve bilinciyle düşüncelerine, her adam ne kadar hakim olabiliyorsa, o da o kadar hakimdi, düşünceleri şimdi huzur ve şefkat doluydu, ama aynı zamanda dehşet verici, mesela birçok masum yavruyu kılıçtan geçirmiş olan askerlerin, kendi oğluna dokunmamış olmasından duyduğu memnuniyet ve bu sebeple Tanrı'ya sunduğu şükran. Marangoz Yusuf'un üzerine çöken gece, aynı zamanda Beytlehem'in analarının üzerine de çökmekte, nedense babaları göz ardı ediyoruz, hatta bir an için Meryem'i bile, neden bilinmez, meselelerin dışında yer ediyorlar. Usulca birbirini izledi saatler, ilk ışıkla uyandı Yusuf, eşyaları eşeğe yüklemeye davrandı hemen, şafak sökmeden önce ay son ışığında, tüm aile, İsa, Yusuf ve Meryem, Celile'ye doğru yola koyuldu.

Sabah erkenden, kimseye haber etmeksizin sahibinin geçen gece iki bebeğin ölümüne şahit olan evinden çıkan cariye Salomi, doğumuna yardım ettiği bebeğin de aynı kaderi paylaştığını sanarak, mağaraya gitti. Mağarayı boş buldu tabii ki, ayak izleriyle eşeğin tırnak izlerinden başka bir şey kalmamıştı geriye. Sönmeye yüz tutan korlar vardı hâlâ küller arasında, ama kan izi yoktu. Gitmiş, dedi Salomi. küçük İsa kurtuldu ilk ölümün pençesinden.

Yusuf ile ailesinin onca tehlike atlattığı sağ salim Nasıra'ya vardığı o mutlu günün üzerinden sekiz ay geçmişti, eşiğin pek salim döndüğü söylenemez, bir ayağı topallıyordu. Kral Hirodes'in Ceriko'da öldüğü haberi geldi o sıra, Kudüs'ün, zayıf bünyeli ya da hastalıklı insanlara hiç mi hiç acıması olmayan o sert kışına yakalanmamak için gitmişti oraya, saraylarından birine çekilip dinlenecekti. Hükümdarından olan ülkenin, Hirodes'in kraliyet ailesi dahilinde yaşanan o yıkım ve vahşet yıllarından sağ kurtulabilen üç oğlu arasında paylaşılacağı dedikodusu gündün güne yayılıyordu, Hirodes'in oğullarının isimleri şunlardı, Celile'nin doğusunda kalan topraklarda hüküm sürecek olan Hirodes Filipus, Celile ve Pereya'da hüküm sürecek olan Hirodes Antipa, Yahudiye, Samiriye ve Idumeya'da hüküm sürecek olan Arkelos. Bir gün hem gerçek hem de hayal ürünü hikâyeler anlatmayı seven celebın biri yoldan geçerken Nasıra sakinlerine Hirodes'in cenazesini ayrıntılı biçimde anlatacak, cenazeyi gördüğüne de yemin edecek ayrıca. Kralın naaşı kıymetli taşlarla süslü saf altından bir tabuta konmuştu ki bu tabut da yıldız süslü erguvan rengi kumaşlarla bezenmişti, iki beyaz öküz çekiyordu arabayı. Kralın naaşı da erguvan renkli bir örtüye sarılmıştı, tüm görülebilen insan vücudunu andıran bir kumaş yığı-

nı ve bir kalâ olması gereken yerde koca bir taçtı. Arabanın hemen ardından fülût çalan müzisyenler ve ağıt yakan kadınlar yürüyordu, garibanlar o leş kokusuna tahammül etmek zorundaydı, orada dikilirken benim bile burnumun direği kırılıyordu, arkasından kralın muhafızları geliyordu atlan üzerinde, ardından da piyade erleri geliyordu, kılıçları, mızrakları, hançerleri ve kalkanları kuşanmışlardı savaşa gidermiş gibi, sonu gelmez bir geçit töreniydi bizimkisi, ne başı ne de kıcı görünen bir yılan misali dolanıyordu. Bir cesedin, ama aynı zamanda kendi ölümlerinin izinde ilerleyen o askerleri korkuyla seyrettim, ölüm ki eninde sonunda her kapıyı çalıyor. Ayrılık zamanı, emir krala nasıl geliyorsa, köleye de öyle geliyor, geçidin başını çeken kokuşmuş bir beden olmanın hiçbir anlamı yok, o ölü artık, onun peşi sıra giderken koca bir ordunun tozunu yutan şu erler ise hâlâ hayatta, ama onlar da sonsuza kadar dinlenecekleri istirahatgâhlarına doğru ilerlemekte yaşamları boyunca. Hiç kuşku yok ki bu celep bir akademinin Korint üslubunca yapılan sütunları arasında zaman geçiren Aristotelesçi bir bilgin olsaydı ona yakışanı sergilemiş olurdu, İsrail yollarını arşınlayıp eşek aramak, pis kokan kervansaraylarda geceleme ve Nasıralılar gibi basit insanlar için hikâyeler yazmak ona yakışmıyor.

Yusuf sinagogun önündeki avluda kalabalığın arasına karışmıştı, yoldan geçen insanlar meraklanıp, buraya toplanmıştı söylenenleri dinlemek için. Aslında cenaze törenine dair ayrıntılı betimlemeleri pek dikkate almamıştı, bir de şair harp eşliğinde dokunaklı sözler etmeye başlayınca iyice canı sıkıldı, marangozun günlük işlerden olma çalgı telleriyle edindiği deneyim yeter de artardı zaten. Yüzüne şöyle bir bakmak yeterli, hep aynı sima, buna eklenen düşünceli ve ölçülü ifadeyle gizlenmeye çalışılan gençlik, evet, bu adam genç daha, lakin ne acı ki yüzündeki kırışıklıklar asla kapanmayacak yaralara benziyor, hüznü

verici bir manzara. Yusuf'un simasında asıl can sıkıcı öge gözler, boş bakan, anlamsızca bakan gözler, ufak kıvılcımlar dolaşıyor bu gözlerin içinde, kuşkusuz bunun sebebi uykusuzluk. Yusuf'un pek az uyuyabildiği bir gerçek. Uyku onun her gece boğuştuğu bir düşman, sanki hayatı pahasına savaşıyor her gece, ne yazık ki, Yusuf her gecenin sonunda yenik düşüyor, tam kazanıyorum derken, aşırı yorgunluk sebebiyle uyuya kalıyor, gözlerini kapatır kapatmaz, karşısında yola dizilmiş askerler buluyor, Yusuf da askerler arasında bir asker, kılıcını havada sallıyor, ve derken o dehşet verici ses, kafilenin başı haykırıyor, Nereye gittiğini sanıyorsun, sana söylüyorum marangoz. Zavallı adam, yanıt vermek istemiyor, tüm gücüyle direniyor, düşteki kötü ruhlar baş edilmeyecek kadar kudretli, zorla açıyorlar adamın ağzını, yani sanki demir çubuklarla zorlaya zorlaya, gözyaşlarıyla söylüyor söyleyeceğini. Beytlehem'e, oğlumu öldürmeye gidiyorum. Gidip Yusuf'a Herodes'in cesedini taşıyan arabayı kaç öküz çekiyordu diye sormayacağız, öküzler ak mıydı kara mı onu da sormayacağız. Evine doğru ilerlerken aklında kalan tek şey celebin hikâyeyi bitirirken sarf ettiği sözler, tören alayının ardından giden gürültüden bahsetmişti, köleler, askerler, saray muhafızları, ağıt yakan kadınlar, müzisyenler, yüksek rütbeli memurlar, prensler ki geleceğin kralları, ve bizler, kim olursak olalım, tüm bir yaşam boyu sonsuza kadar kalacağımız yerin arayışında ilerleyen bizler. Keşke öyle olsaydı, diye sayıkladı Yusuf tüm umudunu yitirmiş bir adamın acısıyla. Keşke öyle olsaydı, diye yineledi, yaşadıkları yeri hiç terk etmemiş olan insanları düşünüyordu, yine de ölüm gidip onları buluyordu, ki bunun da tek kanıtlandığı yaşamdaki tek gerçeğin kader olduğu. Ne kadar da kolay, ey Tanrım, şu sözleri söyleyebilmek için yapmamız gereken tek şey bir yaşam boyu beklemek, Kaderim böyleymiş. Herodes'in kaderi Ceriko'da ölmekti, ve Herodium ormanına giden

bir arabada doğmak, lakin ölüm, Beytlehem'in bebeklerine, bir yere gidebilecek kadar uzun zaman vermedi. Ve Yusuf'un yolculuğu, ki başta zavallı masumları kurtarmaya yönelik kutsal bir tasarı gibi görünüyordu, boş bir çabaydı. Marangoz dinledi ve bir şey söylemedi, koşup kendi oğlunu kurtardı, diğerlerini ise kaderleri ile baş başa bıraktı. İşte şimdi biliyoruz Yusuf'un neden uyuyamadığını, uyandığında da karşısına çıkan, rüyasını unutmasına mani olan hakikattı, uyanık olsa bile her gece defalarca görüyordu bu rüyayı, tüm bunların önüne geçmeye çalışıyordu, gayretinin beyhude olduğunun bilincindeydi, bu rüya yine çıkacaktı karşısına, zira rüya, uyku ile uyanıklık arasında bir geçit ve girerken ya da çıkarken Yusuf bu geçidi kullanmak zorunda. Bu kargaşaya en uygun tanım pişmanlık. Gel gelelim tecrübe ve insanlar arası iletişim çağlar boyunca biriktirdikleriyle tanımların hayal mahsulü olduğunu yeterince kanıtlamıştır, konuşma güçlüğu çekmek, aşk demek isteyip de bir türlü doğru kelimeyi bulamamak gibi bir şey bu, ya da daha iyisi, konuşacak bir dile sahip olmak ama aşkı yaşayamamak

Meryem yine hamile. Bu kez bir dilenci kılığında bir melek gelip çocuğun doğumunu haber etmedi, Nasıra'nın tepelerinde rüzgârlar esmedi, yerden ışıldayan toprak çıkmadı. Meryem gidip kocasına basitçe, Ben hamileyim, dedi. Mesela şöyle demedi kocasına, Bak gözlerimin içine gör çocuğumuzun nasıl parladığını, haliyle Yusuf da şöyle karşılık vermedi, Fark etmediğimi mi zannediyorsun, ben senin söylemeni bekliyordum. Dinledi ve sessiz kaldı, belki de şöyle dedi, Öyle mi, ve işini yapmaya devam etti, lakin biz biliyoruz ki, aklı başka yerdeydi. Meryem de biliyor, kocasının kederli bir gece yarısı derdini açması sebebiyle Meryem de biliyor, halbuki adam bunu kendine saklamak istermiş gibi görünüyordu, lakin Meryem kocasının bu konu hakkında konuşacağını baştan beri biliyordu, meleğin mağaradaki

sözlerinden sonra böyle bir şey bekliyordu zaten, şöyle söylemişti, Yaşamın boyunca binlerce ağıt duyacaksın. İyi bir eş bu durumda şöyle derdi kocasına, Sıkma canını, olan oldu, ve aslında senin ilk görevin kendi oğlunu kurtarmaktı. Ama Meryem değişti ve artık ona iyi bir eş sıfatı dar gelir oldu, belki de meleğin tüm insanları kastederek söylediği şu sözlerdi bunun sebebi, Ben affeden bir melek değilim. Bu derin mevzuları Yusuf ile konuşacak şansı olsaydı, eğer ona bu hak tanınsaydı da anlatsaydı tüm bu olanları, kutsal yazıtlara aşına biri olan Yusuf, affetmeyen bir melek olduğunu söylemek için hiçlikten çıkagelen bu melek üzerine uzun uzun düşünürdü herhalde, ne anlamsız sözler, herkes bilir ki bağışlayıcı olan bir Tanrı vardır, ona mahsustur bağışlamak. Ama belki de bir meleğin çıkıp ben affeden değilim demesinin bambaşka bir anlamı vardır. Belki de cezalandırmakla yükümlü bir melektir o ve şudur asıl söylemeye çalıştığı, Seni affetmemi umuyorsun, ne aptalca bir fikir bu, ben affetmeye gelmedim, cezalandırmaya geldim. Gel gelelim melekler, tanım gereği, pis olduğu kadar toplumsal önemi de büyük olan zaptetme görevine atanmış varlıklar olamaz, yaşam ağacına giden yola Tanrı'nın diktiği Kerubiler'i saymazsak tabii, ki görevleri atalarımızın ya da bizlerin meyveyi çalmak amacıyla oraya geri dönmemesi için nöbet tutmak idi. Meleklerin varlığının sebebi yaşamı kolaylaştırmaktır, insan bir kuyuya düşmek üzereyse yardıma yetişirler, köprüyü geçerken yanımızdadırlar uçuruma düşmeyelim diye, bir kağına ya da at arabası kontrolden çıkıp üzerimize geldiğinde bizi yol kenarına alırlar. Adıyla şanımla bir melek, büyük acılar çeken Yusuf'un rüyasına girip Beytlehem'in çocuklarının babalarını uyayabilirdi, Toplanın, karılarınızı ve çocuklarınızı alıp Mısır diyarına kaçın ve size söyleyene kadar da dönmeyin, çünkü Hirodes çocuklarınızı öldürmek istiyor, melek böyle söyleyip kurtarabilirdi Yusuf'u tüm bu

çileden. Böylelikle çocukların hepsi kurtulabilecekti, İsa mağarada anne ve babasıyla birlikte olacak, diğerleri ise Mısır yolunda gözden kaybolacaktı, melekten şöyle bir haber alana değin Mısır'da kalacaklardı, Toplanın, karılarınızı ve çocuklarınızı alıp İsrail'e dönün, çocuklarınızı katletmek isteyen kişi öldü. Ardından çocuklar ait oldukları yere geri dönecekti ve zamanı gelince karşılarna çıkacak olan ölümü bekleyeceklerdi, ne de olsa meleğin gücünün de bir sınırı var tıpkı Tanrı'nın gücünün bir sınırı olduğu gibi. Uzun süre düşündükten sonra, herhalde şöyle bir sonuca varırdı Yusuf, Mağarada görünen melek şeytanın uşağı olmalı, daha önce çoban kılığına girmiş olan bir iblis, tüm bunlar olsa olsa kadının zayıflığını ve kolay aldanırlığını kanıtlayan deliller olabilir, şeytanın kadını nasıl da kolayca baştan çıkardığının delilleri. Eğer Meryem konuşabilseydi, eğer müsadec edilseydi vahyin ayrıntılarını anlatmasına, o zaman durum farklı olurdu, Yusuf düşüncelerini savunmak için başka argümanlarda bulunurdu, bunlardan en kayda değer olanı da şu olurdu, bu namı diğer melek şöyle başlamadı söze, Ben Rab'bin meleğiyim, ya da, her şeye kadir olan Rabbimiz adına geldim. Tek söylediği şeydu, Ben bir meleğim, ardından sanki tanınmaktan korkarmış gibi, Bunu kimseye söyleme. Bazıları tüm bu ayrıntıların şu bildik hikâyeye pek bir şey katmadığını iddia edecektir, ama yazarın bakış açısıyla bakıldığında bunlar çok önemli, geçmişteki ya da gelecekteki olayların yorumunu yaparken meleğin cennetten mi yoksa cehennemden mi geldiğini bilmek önemli. Işığın melekleri ile karanlığın melekleri arasında hem biçimce, hem özce, hem maddece hem de muhteviyatça farklılıklar vardır, gerçi birini yaratanla diğerini yaratanın aynı varlık olduğu doğru, işte bu yüzdendir ki yaptığı hatayı telafi etmeye gayret sarf etmiştir.

Tıpkı Yusuf gibi Meryem de bazen çok boş bakıyor, ama baş-

ka sebeplerle, yüz ifadesi belirsiz bir hal alıyor, bir anda elindeki işi bırakıyor, öylece donakalıyor, ufka doğru bakıyor, dalıp gidiyor, bu koşullar altındaki her kadın için gayet normal bunlar, lakin aklından geçenler hiç de her kadının düşünebileceği türden şeyler değil, tüm düşünceleri tek bir soruda ifşa olunabilir, İsa'nın doğumunu haber eden melek neden ikinci çocuğun doğumunu haber etmiyor. Meryem yerde sürünen çocuğuna bakıyor, gözünün nuruna, ilk çocuğuna. O da bu yaştaki her çocuk gibi emekliyor hâlâ, kadın dikkatle inceliyor çocuğu, özel bir işaret arıyor, ne alnında bir yıldız, ne elinde altıncı bir parmak, gördüğü çocuğun diğer çocuklardan hiçbir farkı yok, her çocuk gibi emekliyor, üstünü başını kirletiyor, ağlıyor. Ama yine de diğer çocuklardan bir farkı olduğu söylenebilir, çünkü bu çocuk onun kendi çocuğu. Anasıyla babası gibi koyu renk saçları, irisi, bizim yanılgıyla süt beyaz dediğimiz o rengi kaybediyor zamanla ve kalıtsal yolla geçen rengi sahipleniyor, koyu kahverengi, zamanla elaya dönecek olan bir renk, ama bunların bulunmaz özellikler olduğu söylenemez, bunlar bizim çocuğumuzun özellikleri olduğu sürece önemlidir, yani bu koşullar altında, Meryem'in çocuğu olduğu sürece. Birkaç hafta içinde ayağa kalkma girişiminde bulunacak, yürümeye çalışacak, sayısız kez elleriyle yerden destek almak zorunda kalacak, annesini bulabilme çabasıyla iki büküm başını kaldıracak, Gel buraya, gel buraya oğlum. Konuşması gerektiğini kavrayacak, gırtlığında sesler şekillenmeye başlayacak, başta bu sesleri nasıl kullanacağını bilemeyecek, halihazırda bilip kullandığı seslerle bunları karıştıracak, halihazırda bilip kullandığı sesler, yani çığlık ve ağlama, böylece sürüp gidecek kendini daha anlamlı ve derin yollarla ifade etmesi gerektiğini anlayacağı güne kadar, dudaklarını anne ve babası gibi oynatmaya başlayacak sonra, ta ki ilk sözcüğünü telaffuz etmeye muvaffak olana kadar, herhalde ba, ya da

abba, ya da baba, hatta belki de anne olacak bu sözcük, ne olursa olsun küçük İsa, o günden sonra, annesi ya da komşulardan biri ona yüzüncü kez şu soruyu yönelttiğinde, sağ elinin işaret parmağını sol elinin avucuna bastırmayacak, Gıdak gıdak yumurtayı nereye bırakır. İnsanın en saçma çabalarından biridir bu, belli seslere verilecek tepkiyi öğretebilmek için çocuğa sirk köpeği muamelesi yapmak, belli bir ses tonu, bir ıslık ya da kamçı sesi türünden şeyler kullanmak bu çabanın çığrından çıkmış halidir. Ne mutlu artık İsa avcunun içine yumurtlamadığı sürece tavuğun istediği yere yumurtlayabileceğini söyleyebiliyor. Meryem küçük oğluna bakıyor ve bir ah çekiyor, meleğin geri dönecek gibi görünmemesi ona hüznün veriyor. Bir süre için beni görmeyeceksin, demişti kadına, şimdi ortaya çıkacak olsaydı, Meryem onu bırakmaz, bir yanıt alana kadar sorgulamaya devam ederdi. İkinci çocuğunu bekleyen bir anne olan Meryem, artık süttten çıkmış ak kaşık değil, yaşadı ve öğrendi, acı nedir, çaresizlik nedir, kaygı nedir biliyor, edindiği bunca deneyimin ardından kozunu rahatça oynayabilir. Meleğin şu yanıtı vermesi yeterli olmayacaktır, Rabbimiz çocuğunu benim halime düşürmesin, başımı sokacak yerim yok. İlkın, melek temsil ettiği bu rabbin kim olduğunu bildirmek zorunda, ikincisi, başını sokacak yeri olmadığını söylediğinde doğruyu söylediğini ispat etmek zorunda, bir meleğin böyle bir durumda olması hiç de inandırıcı görünmüyor, tabii oynadığı dilenci rolünün bir parçasıysa bu sözler, iş başka. üçüncüsü, çocukla ilgili bu tehditkar sözlerin anlamı nedir belirtmeli, ve son olarak, şu parıldayan toprağın gizemi hakkında açıklamada bulunmalı, evin yanı başına gömülmüştü bu toprakla dolu kâse ve Beytlehem'den döndüklerinde kâsenin gömüldüğü yerde bir ağacın bittiğini gördüler, sonunda ağacı budamaktan usanıp kökünden söktüler ama bir daha bitti aynı yerde, hem de daha bir dallı budaklı. Sinago-

gun ihtiyarlarından ikisi gelip bölgeyi teftiše koyuldu, Zakay ve Dotaim, botanik üzerine pek bir bilgileri yoktu ama tohumun o gizemli toprakta olması gerektiği kanaatine vardılar, zamanı gelince ağaç bitmişti, Zakay şöyle bir yorumda bulunmuştu, Yaşamın efendisinin kanununa uygun biçimde, zamanı geldiğinde filizlenmiş. Meryem bu inatçı ağaca alıştıktan sonra, evin girişinde pek güzel durduğu yorumunda bulundu, Yusuf hâlâ şüpheliydi, o ucubeyi görmemek için tezgâhını bahçenin ayrı bir köşesine taşıdı. Bir kez baltayla kesmeyi denedi, bir kez de testereyle, kaynar su döktü, hatta dibine korlar bile dizdi ama nafile, korktuğundan, toprağı kazıp da tüm bunlara sebep olan parlak toprağı dışarı çıkarmayı deneyemedi. Adını Yakup koydukları ikinci çocukları doğduğunda hal böyleydi.

Sonraki birkaç yıl içinde, doğan iki kızı ve birçok oğlanı, tüm bunların ardından anne ile babanın gençliklerini tümünden yitirmelerini saymazsak, aile içinde fazla bir değişim olmadı. Meryem'in yaşlılık belirtileri göstermesinden daha doğal ne olabilir, çocuk doğurmak ne demek bilmez misiniz, kadının sahip olduğu tüm tazeliği ve güzelliği alır götürür, yüzü solar, vücudu yıpranır, şu kadarını söylemek yeterli, Yakup'tan sonra Lisyâ doğdu, Lisyâ'dan sonra Yusuf, Yusuf'tan sonra Yahuda, Yahuda'dan sonra Şimon, sonra Lidya, sonra Yustus ve Samuel, başkaca doğan olduysa bile, iz bırakmadan yok olup gitmiş olmalı. Çocuklar ana babaların gururu ve neşe kaynağıdır, Meryem memnun görünmek için elinden geleni yaptı, ama onu gün be gün zayıflatan o tohumları aylar boyu taşıdıktan sonra artık sabırsızlanmaya başlıyordu, huzursuz oluyordu, o günlerde Yusuf'u suçlu olarak olabileceğini düşünmenin bir anlamı yok, o bunu düşünemiyordu bile, kalamızdaki saçın her telinin sayılı olduğunu söyleyen Tanrı'yı da suçlayacak hali yoktu. Yusuf çocuk yapmak hakkında pek az şey biliyordu, tecrübe ettiği şeyler dışında ka-

lan da onu pek ilgilendirmiyordu aslında, bundan çıkabilecek olası ders de, tüm sırların ötesinde bu işin pek basit ilkeleri olduğudur ki açıklaması şöyle yapılabilir, erkekle kadın birbirine sokulur ve sonrasında kadın hamile kalır, dokuz ay, istisnai olarak yedi ay sonra da çocuk dünyaya gelir. Rahme akan tohumlar arasında Tanrı'nın seçtiği ulak, gözle görülemeyecek kadar ufak birisi, yine Tanrı'nın yarattığı dünyada insan soyunu devam ettirmek için yeni bir varlığa bürünür. Gel gelelim bazen işler yolunda gitmez, rahme akan tohumların her zaman bir çocuk yaratacak yeterliliğe sahip olamaması da Tanrı'nın tasarısının akıl almaz ve müdehale edilemez olduğunun halis muhlis kanıtıdır. Talihsiz Onan gibi tohumu yere akıtmak kadının hamileliğinin önünü kesecek tek çaredir, Onan ki böyle yaparak kardeşinin dul eşine çocuk vermeyi reddetmiş, bu sebeple de Tanrı tarafından ölümlle cezalandırılmıştı. Öte yandan, vakti zamanında birilerinin dile getirmiş olduğu gibi, testi durmadan gider gelir pınara, ta ki pınarda hiç su kalmayıp da testi boş dönene kadar sürer bu çaba. İbrahim'in cılız tohumları arasına İsak'ı koyan ve ardından artık adet görmeyen Sara'nın karnına onu yerleştiren hiç kuşku yoktur ki Tanrı'dır. Olaylara teogenetik denebilecek bu açıdan bakarsak, hem bu dünyada hem de başka dünyalarda her şeyin üstünde tutulması gereken mantıksallığa aykırı olmayan bir sonuca varabiliriz, Tanrı bizzat kendisi Yusuf'u aracı ederek Meryem'in rahmini sıkça meşgul etmiştir, Yusuf'u Meryem'e yavaşması için tahrik etmiştir ki birçok çocuk dünyaya gelebilsin ve bu yolla yaptığı işin sonuçlarını düşünmeden Beytlehem'in masum çocuklarının katledilmesine mücadeletmesinin ve hatta bu ölümleri dilemesinin getirdiği pişmanlıktan kurtulabilsin. Daha da garip olan, tanrısal öngörünün şaşırıcılığını ve bilinemezliğini kanıtlayan durum, şu, Yusuf Tanrı'nın iradesini yerine getirirken aynı zamanda kendi dileklerini

de gerçekleştirmekte, bu dünyaya mümkün olduğunca çok çocuk getirme gayretinin sebebi Hirodes'in askerlerinin öldürdüğü çocukları, bu dünyadan koparılan küçük canları bir şekilde telafi etmek istemesi, en azından sayıca, öyle ki bir sonraki sayımda nüfusça bir eksik bulunmasın. Tanrı'yla Yusuf'un duydukları pişmanlığın sebebi aynıydı, Tanrı'nın hiç uyumadığı deyişinin yerindeliğinin bir kanıtıdır bu, o uyuyamaz çünkü bir hata yaptı, hem de insan yaptığında bile bağışlanmayan bir hata. Yusuf'un doğurduğu her çocuk sayesinde eğik başı az da olsa doğruluyor, lakin asla başı dik olamayacak, çünkü Beytlehem'de yirmi yedi çocuk katledildi, ve Yusuf bu dünyada tek kadınla bu kadar çok çocuk yapabilecek kadar uzun yaşamayacak, bedenlen olduğu kadar ruhen de yorgun düşmüş olan Meryem de bunca doğuma kesinlikle dayanamazdı zaten. Marangozun evi ve bahçesi, çocuklarla dolu ama, yine de boş gibi.

Beş yaşına bastığında marangozun oğlu mektebe başladı. Her sabah annesi onu alıp sinagoga götürürdü ve mektebe yeni başlayanlarla ilgilenmekle yükümlü olan kahya çocuğu teslim alırdı, işte sinagoga verilen bu dersler sayesinde İsa ve on yaşın altındaki diğer Nasıralı çocuklar bu bilge adamı tanıdılar, Nasıl ki bir öküzü ahırda büyütürsün, çocuğu da Tevrat ile büyüt. Altıncı saatte ders biterdi, biz bugün öğle vakti diyoruz. Meryem çocuğu bekliyor olurdu, zavallı kadının çocuğa ne öğrendiğini sormaya hakkı yoktu, bu basit haktan bile yoksundu, nitekim bilge kişi şöyle söylüyordu, Yasa karıların eline geçeceğine yansın kül olsun daha iyi. Dahası, eğer küçük İsa kadınların bu dünyadaki konumlarını iyice belleybildiyse, böyle sorulara ters cevaplar vermesi gerektiğini bilirdi, ana da bir kadın sonuçta, öyle yanıtlar vermeli ki ona haddini bildirmeli. Mesela Hirodes'i düşünelim, onca zenginliğine, onca gücüne rağmen, onu şimdi görecek olsak, şunu bile söyleyemezdik, O öldü ve çürüyor,

çünkü ondan geriye kalan, pis bir koku, toz, kemik ve paçavradan ibaret, onun bile haddi buyusa, kadınınkini hesap etmek kolay olsa gerek. İsa eve döndüğünde babası sorardı, Ne öğrendin, ve müthiş bir hafıza lutfedilmiş bir çocuk olduğundan derste duyduklarını kelimesi kelimesine aktarırdı babasına. Önce çocuklara alfabenin harfleri öğretilmişti, sonra en önemli sözler, ve son olarak da Tevrat'tan cümleler ve bölümler okumaya başlamışlardı, Yusuf da oğluyla birlikte ezbere sıralardı cümleleri, birlikteliği sağlamak için sağ eliyle ritim tutar, başını da usul usul sallardı. Bir köşede bekleyen Meryem, sormadığı soruların yanıtlarını öğrenirdi duyduklarından, bu, kadınlar tarafından sinsi keşfedilen ve çağlar boyunca uygulanarak mükemmele vardırılan bir yöntemdir. Dinleye dinleye her şeyi öğrenirler, doğru ile yanlış arasındaki farkı bile, bu fark ki bilgeliğin doruk noktasıdır. Ama Meryem'in anlayamadığı, ya da en azından tamamen anlayamadığı bir şey var. Kocasını ile İsa arasındaki o gizemli bağı anlayamıyor, bir yabancı bile Yusuf'un oğluyla konuşurken nasıl da acı dolu bir simaya büründüğünü fark eder, sanki ilk çocuğuna bakarken Yusuf'un aklından şunlar geçiyor, Gözümün nuru, kederimin kaynağısın. Meryem'in tüm bildiği Yusuf'un kâbuslarının bir türlü son bulmadığı, cehennem ızdırabı sürüyor, hatta artık yatağın sağ yanında yatmak ya da gecenin bir yarısı kalkıp bir bardak su içmek gibi, bu kâbuslar alışkanlık haline geldi. Meryem, sorumluluğunun bilincinde iyi bir eş olarak, hâlâ kocası hakkında endişeleniyor, gel gelelim onun için en mühim şey oğlunun sağ ve dinç olması, bu Yusuf'un günahının o kadar da büyük olmadığını kanıtıyor, yoksa Tanrı onu merhametsizce cezalandırırdı, Tanrı'nın adettir yeri gelince merhametsizlik etmek. Eyüp'ü örnek alalım, fakir bir cüzzamliydi, yine de hep dürüst, metanetli olmuştur, Tanrı korkusu olan bir adamdı. Eyüp'ün hatası istemeden de olsa Tanrı ile şey-

tan arasında bir çekişmeye sebep olmasıdır, bu çekişmede her iki taraf da inatla hak ve öncelik talep ediyordu. Yine de umudunu kaybeden bir adam haykırınca şaşırdılar, Doğduğum güne, ana rahmine düştüğüm geceye lanet olsun, karanlıklar sarsın doğduğum günü, o gün silinsin takvimden, bereketsiz olsun gece, mutluluk ondan ırak olsun. Tanrı'nın Eyüp'ten aldığını fazlasıyla geri vererek adil davrandığı doğru, ama tüm diğer insanlara ne demeli, onların ismini hiçbir kitap yazmadı, her şeyleri alınmış ve karşılığında bir şey verilmemiş olan onca insana ne demeli, her şeyin vaad edildiği o insanlar ki hiçbir vadin yerine getirildiğini göremediler, onlara kim ne diyecek.

Ama bu marangozun evinde huzur vardı, masanın üzerinde, çok olmasa da, ruhla bedeni bir tutacak kadar ekmek ve aş vardı her zaman. Yusuf ile Eyüp'ün sahip oldukları şeyler arasında kıyas kabul eden tek şey oğullarının sayısıydı. Eyüp'ün yedi oğlu ve üç kızı vardı, Yusuf'un ise yedi oğlu iki kızı, yani aslında Yusuf bu dünyaya daha az kadın getirmiş olduğundan üstün bile sayılabilir. Ancak Tanrı tarafından malları ikiye katlanmadan önce bile Eyüp'ün yedi bin koyunu, üç bin devesi, beş yüz sığırtı ve beş yüz eşeği vardı, çokça da kölesi tabii ki, onları anmaya gerek bile yok, gariban Yusuf'un bir tek eşeği var. İki boğaz doyurmanın kolay iş olduğu da söylenemez hani, sonradan bir de üçüncü eklendi ilk yıl, ya daha sonrası, kolay mı bir ev dolusu çocuğun her geçen gün büyüyen midelerine yetecek aş bulmak, bir büyümeye başladı mı çocuk, karnı doymak bilmez. Yusuf'un çirak tutacak geliri olmadığından, çocuklarını çalıştırması gayet doğal. Hem bu onun babalık görevi, ne diyor Talmud, Erkeğin çocuklarını doyurması yetmez, onlara bir de meslek öğretmeli, yoksa haydut olur çıkarlar. Bir zanaatkarın başı en büyük hekimin karşısında bile diktir diyen hahamların bu sözlerini hatırlayan kimse, Yusuf'un çocuklarını birbiri ardına ne denli bir gu-

rurla yetiştirdiğini tahmin edecektir, önce İsa, sonra Yakup, sonra Yusuf, sonra Yahuda marangozluğun sırlarını öğrendiler, Yusuf şu deyişe hakkını veriyordu, Az iş gelir çocuğun elinden, lakin bunun kıymetini bilmeyen de az aptal değildir. Yusuf ğle vakti bir şeyler atıştırdıktan sonra oğulları yardıma geliyordu, tasarrufun ve aile içi dayanışmanın güzel bir rneği bu, dahası nesiller boyu sürüp günümüze kadar gelen bir geleneğin filizlenişi de olabilirdi, eğer her şeye kadir Tanrı, başka bir şey öngörmüş olmasaydı.

İbrani soyunun yetmiş yıldan uzun süredir adeta aşağılanırcasına boyunduruk altında tutulması imparatorluğun doymak bilmez kibrini tatmin edememiş görünüşe bakılırsa, Roma, Hirodes'in krallığının bölünmüş olmasını bahane ederek, yeni bir sayım yapılacağına hükmetti. Ama bu kez erkekler kendi memleketlerinde katılmak zorunda değil sayıma, böylece tarımda ve ticarete ortaya çıkabilecek aksaklıkların ve daha önce Yusuf ile Meryem örneğinde tanık olduğumuz yan etkilerin önüne geçileceği hesaplanmış. Yeni uygulamaya göre sayım memurları il il, kasaba kasaba dolaşıp tüm erkekleri ayırım gözetmeksizin meydanlarda ya da açık alanlarda toplayacak ve askerler eşliğinde bunların isimlerini, işlerini ve vergiye tabi mallarını imparatorluk arşivleri için kaydedecek. Şunu dile getirmeliyiz ki bu türden resmi işlemler dünyanın bu köşesinde hoş karşılanmaz, hem bu yeni bir şey de değildir, Kitabı Mukaddes'te örneklerine rastlayabiliriz, mesela Kral Davut'un ordularının komutanı olan Yoab'a verdiği şu talihsiz emri hatırlayalım, Dan'dan Berşeba'ya kadar tüm İsrail'i dolaş ve herkesi teker teker say, kral emri tartışılmaz olduğundan, Yoab şüphelerini kendine saklayıp ordusunu toplamış, ardından kralın buyruğunu yerine getirmek için yola koyulmuştu. Dokuz ay yirmi gün sonra Yoab sayım sonuç-

larıyla birlikte Kudüs'e döndü, dökümler özenle hazırlanmıştı. İsrail'de eli silah tutan sekiz yüz bin adam vardı, beş yüz bin kadar da Yuda'dakiler ediyordu. Hepimiz biliriz, Tanrı kendisinden başka bir kimsenin hakimiyetinden pek rahatsız olur, özellikle de mevzu bahis olan kendi seçilmiş halkıysa, o halk ki Tanrı'dan başkasını saymakla Tanrı'nın iradesine karşı gelmiş olacaktır, hele bir de Roma'yı Tanrı'dan çok sayacak olursa işler tünden karışır, zira Roma putların ve sahte hükümdarların emri altındadır. Bir kere putların taşlardan olduğu bir gerçektir, sahte tanrılardır bunlar ve buna rağmen eğer hâlâ yaşıyorsa bu kült, o zaman saraydakiler de olsa olsa sahtekar olabilir, hükümdar değil. Şimdi Roma'yı bir tarafa bırakıp Kral Davut'a dönelim, komutan karşısına geçip raporu okumaya başladığında kralın aklı başına geldi, ama artık çok geçti, Ben büyük bir günah işledim, affet beni Tanrım, yalvarırım affet, bu zavallı kulu nu bağışla. Sonraki sabah Gad isimli peygamber, ki kralın maiyetindeki müneccimlerden biriydi ve Tanrı ile kral arasında aracılık ederdi, yataktan yeni kalkan Davut'un karşısına çıkıp şöyle söyledi, Rabbimiz, dünya üzerinde üç yıllık bir kutluk mı, düşmanlarınızın elinde üç aylık bir esaret mi yoksa ülkede üç günlük bir salgın mı, diye soruyor. Davut her bir felakette ölecek insan sayısını sormadı, sandı ki üç günlük bir salgında üç aylık bir savaştan ya da üç yıllık bir kutlıktan daha az insan ölür. Ve dua etti, Rabbinin isteği her şeyden üstündür, veba olsun. Ve Tanrı bir salgın gönderdi, yetmiş bin insan öldü, kadınlarla çocukları saymazsak tabii, zaten onlar sayımda da kaydedilmemişti. Tanrı, sonunda, inşa edilecek bir tapınak karşılığında salgını geri çekmeye karar verdi, lakin ölen ölmüştü, ya Tanrı unuttu onları ya da dirilmelerinin uygunsuz düşeceğini düşündü, çünkü miras kavgaları çoktan sona ermiş, ölenlerin toprakları ve malları çoktan kalanlar arasında bölüşülmüştü, Tanrı'nın seçil-

miş halkının alın teriyle kazanılan malı mülkü sırf birkaç kişi öldü diye göz ardı edecek hali yoktu, savaşlarda edinilen ganimetler bile sallanan kılıçlarla, atılan oklarla gelmiyor mu, öyleyse neden bıraksınlar ki malı mülkü. Salgın dediğin nedir. Ölen savaşta da ölüyor. Her zaman neticeye bakmalı.

İnsanların ya da Tanrı'nın işleri hakkında yorumda bulunmadan önce, Davut'a haddini bildirmekte hiç gecikmeyen Tanrı'nın, şimdilerde, seçilmiş halkı boyunduruk altında tutup aşağılayan Roma'yı görmezden geldiğini hatırlamalıyız, işin garibi, kendi adına ve hükümranlılığına adeta küfür edercesine yapılan saygısızlığı da görmezden geliyor. İşler böyle olduğunda, yani Tanrı imdada yetişecekmiş gibi görünmediğinde, insanın tek yapabileceği onun yerini almaya çalışmaktır, yapılabilecek tek şey, terki diyar edip, şu bizim zavallı yaşlı dünyamıza çekidüzen vermeye çabalamak, şu zavallı yaşlı dünya ki aslında bizden çok Tanrı'nın malıdır. Diyorduk ya, sayım memurları sırf kocabaşların kibri yüzünden ülkenin dört bir yanına dağıldı, tabii orduyu arkalarına alarak, yani askerler, Celile ve Yahudiye sakinleri isyan bayrağını açtığında bu bizim sayım memurlarını hakarettten ve kötü muameleden koruyacaktı. Önce güçleri sınandı, söylenenler, ters cevaplar verenler, usul usul büyüyen bir şamata, ve sonra daha öfkeli ve saldırgan bir tavır, bir zanaatkar sayım memurunun masasını yumrukluyor ve tek bir isim bile zikretmeyeceğini söylüyor, bir esnaf ailesiyle birlikte tezgâhına sığmıyor ve her yeri darmadağın edeceği, üstünü başını parçalayacağı tehdidinde bulunuyor, bir çiftçi tarlasında bir ateş yakıyor ve külleri bir kaba doldurup getiriyor, şöyle söylüyor, İsrail'e küfredenlere verilecek vergi işte budur. Bu gibi baş belaları hemen tutuklanıyordu, doğru mahpusa, bolca kırbaç ve küfür yiyorlardı, insan direncinin de bir sınırı var malumunuz, zayıf yaratıklarız bizler, cesaretimiz çabuk kırılır, zanaatkar ailesi ile ilgili en

mahrem sırları bile utanmadan döküverdi ortaya, esnaf vergi karşılığı birkaç kızını kurban etmeye zaten hazırды, çiftçi üstünü başını küle buladı ve kul köle olmaya hazır olduğunu söyledi. Yine de direnen birkaç kişi vardı, onlar da idama mahkum oldu, buna rağmen direnen bazıları, ki bunlar en iyi düşmanın ölü düşman olduğunu iyi bellemişti, silahlarını kuşanıp dağa kaçtı. Silah dediğimize bakmayın, taş, sopa, balta, keser ve az sayıda ok ve yay, yani bir savaşta tesiri olabilecek türden silahlar değil, gerçi birkaç çarpışmada biraz daha silah geçti ellerine, az sayıda kılıç ve kalkan, isyanı bir adım ileriye götüremeyecek kadar az sayıda, Davut'tan beri alışıkты bu millet çobanların kullanabileceği türden silahlarla savaşa çıkmaya, eğitilmiş askerlerin yanında pek bir şansları olamazdı. Ama Yahudi olsun olmasın her adam, savaşa barıştan daha kolay hazırlanır, özellikle de başında aynı fikirleri paylaşan bir önder varsa. Romalılara karşı direniş Yusuf'un ilk oğlu onbirine hastığında başladı, önderleri Yahuda diye bir adamdı, Celileliydi ve zamanla Celileli Yahuda diye anılmaya başladı. Vakti zamanında insanlara böyle hitap etmek adettenmiş, mesela Aramatyalı Yusuf, Kirenli Simon, Mecdelli Meryem kolayca rastlanabilir isimler. Yusuf'un oğlu da yaşayıp nam salınca Nasıralı İsa diye anılacak, belki de sadece Nasıralı diye, ya da belki de benzer başka bir biçimde, kişinin yaşadığı yerle ne kadar özdeşleşeceği bilinemez ne de olsa. Ama bu sadece bir tahmin, kaderin eşi benzeri bulunmaz bir kutu olduğunu unutmamalıyız, o aynı zamanda hem açıktır hem de kapalı. İçine bakıp vuku bulmuş olan her şeyi görebiliriz, kaderce uygun bulunup vuku bulmuş olan her şeyi, gel gelelim geleceği görmek mümkün değildir, az sayıda işaret ve belirti dışında geleceğe dair bir şey görmek mümkün değildir, elinizdeki bu incilde bulunan türden işaret ve belirtiler, bu incil ki yaşamın kendisinden bile daha görkemli bir kaderi haber eden işaretler ve

belirtiler olmasaydı asla yazılmazdı. Şimdi konumuza dönelim, Celileli Yahuda'nın kanında vardı isyan. Babası, yaşlı Hezekyah, Hirodes'in ölümünden sonra başlayan taht kavgası sırasında, yani Roma krallığın bölünmesini uygun bulup üç yeni kralın hükümlerini sağlamadan önce cereyan etmiş olan o isyan fırtınasında savaşanlardan biriydi. Bu bizim anlayışımızın ötesinde kalıyor, gerçi hepimiz aynı hamurdan yoğurulmuşuz, et, kemik, kan, deri ve ilik, gözyaşı ve ter, yine de bazılarımız korkak oluyor bazılarımız kahraman, bazılarımız sakın oluyor bazılarımız saldırgan. Yusuf ile Yahuda da aynı hamurdan olma, biri oğullarına babasından miras aldığı kana susamışlığı bırakıyor, Tanrı'nın adıyla yola düşüp huzur dolu bir yaşamı geride bırakıyor, bizim Yusuf ise dokuz çocuğu ve analarıyla birlikte evinde kalıyor, tek düşünebildiği ekmek parası için tezgâhına sarılmak ve evdekilerin karnını doyurmak. Kimse bilemez yarın saldırıya geçenin kim olacağını, yarını kimin ele geçireceğini kimse bilemez, kimi Tanrı'nındır yarın diyor, kimi hiç kimsenin, ilk iddia olsa olsa diğeri kadar geçerli, çünkü dünden, bugünden ya da yarından konuşmak, hep aynı hayale başka isimler uydurmaktan öte bir şey değil.

Nitekim Nasıra denen köyün erkekleri, ki bunların çoğu henüz pek gençti, sessiz sedasız Celileli Yahuda'nın çetesine katılıp savaşmaya gitti, birden kayboluvermişlerdi, aileler çocuklarının gittiği yerleri sır gibi saklıyordu, ağızları bıçak açmıyordu, öyle ki kimse cesaret edip soramıyordu, Natanayel nereye kayboldu, günlerdir onu göremiyoruz, Natanayel sinagoga gelip giden biriye sinagoga yokluğu umursanmıyordu ya da tarlada çalışan bir işçiye eksilen işçinin yeri hemen bir başkası tarafından dolduruluyordu, sanki Natanayel hiç var olmamış gibi devam ediyordu hayat, belki o kadar da değil, çünkü Natanayel'in bazen gece yarısı karanlıkta köye girip şafak sökmeden köyü

terk ettiği fark ediliyordu. Gidişinin olmasa bile gelişinin yegane kanıtı sabah karısının yüzünden eksik olmayan tebessüm tabii ki. Bir tebessüm neler anlatır insana, bir kadın hareketsiz, öylece dikeliyor, uzayı, ufku ya da sadece karşısındaki duvarı seyrediyor, sonra birden gülümseyiveriyor, anlamlı bir tebessüm, düşünceli, Natanayel'in karısının geceyi kocası olmadan geçirdiğine inanmak için kör olmak lazım. Gariptir insan doğası, kocaları yanlarından hiç ayrılmayan bazı kadınlar bu buluşmaları düşündükçe kendi kendilerine ağıtlar yakmaya başlarlar, kıskanırlar mı ne, Natanayel'in karısının etrafına toplanırlar polen yüklü çiçeğin etrafına toplanan arılar gibi. Meryem'in durumu farklı, bakacak dokuz çocuğu var onun, bir de geceleri yataкта bir sağa bir sola dönüp duran, bazen de kalkıp zavallı küçükleri uyandıran, istemeden de olsa onları korkutan dertli bir kocası. Zamanla çocuklar az çok alıştı buna, kendi rüyalarında gizemli bir güç tarafından sürekli rahatsız edilen büyük oğul ise zaten hep uyanıktı. Başta sorardı annesine, Babamın derdi nedir, kadın çekinirdi yanıt vermeye, geçiştirmeye çalışırdı, Sadece bir kâbus. Çocuğu alıp karşısına anlatacak hali yok ya, Bahan rüyasında Hirodes'in askerleriyle birlikte Beytlehem'e doğru gidiyor. Hirodes kim. Şimdiki kralın babası. Bu yüzden mi bağırıp ağlıyordu. Evet, öyle. Ölü bir kralın askeri olmak insanı neden korkutur anlayamıyorum. Baban asla Hirodes'in askeri olmadı, o tüm hayatı boyunca bir marangozdu. Öyleyse neden kâbus görüyor. İnsanlar rüyaları seçmez. Öyleyse rüyalar insanları seçer, Bilmem ki, hiç duymadım böyle bir şey, belki de öyledir. Peki ya şu bağırışlar neyin nesi anne. Baban rüyasında seni öldürmeye geliyor. Hiç kuşku yok ki Meryem asla söyleyemedi bunları, İsa'ya babasının kâbuslarının sebebini hiç anlatamadı, İbrahim'in oğulu İsak gibi İsa da kurtarılan kurban olmuştu, ama yine de alnında hiç silinmeyecek bir leke vardı.

Bir gün, babasıyla birlikte bir kapı yaparlarken, İsa olup biteni sorgulayacak cesareti buldu. Başını kaldırmadan uzun süre sessizce bekleyen Yusuf, şöyle söyledi, Oğlum, görevlerini biliyorsun artık, bunları iyice belleyip layığıyla yerine getirdiğin taktirde Rabbin sevgili kulu olursun, her zaman için yapman gereken, sana öğretilmemiş görevlerin var mı, neyi hak ettiğini öğrenebilmiş misin kendine sorman. Düşünde gördüklerin bunlar mı baba. Hayır, görevimi yerine getirememiş olmaktan korkuyorum, daha kötüsü, belki de yerine getiremediğim görevim yüzünden bu kâbusları görüyorum. Niye daha kötüsü dedin. Bilmiyorum, kâbus yerine getiremediğim bir görevle, düşüncesizlik ettiğim talihsiz bir günle ilgili, kabahatim her gece gelip beni buluyor, unutamıyorum. Yerine getiremediğin görevin nedir. Nasıl ki sen bana bütün soruları soramıyorsun, ben de sana bütün cevapları veremem. Avlunun gölge bir köşesinde çalışıyorlardı, Çünkü mevsim yazdı ve güneş ortalığı kasıp kavuruyordu. İsa'nın kardeşleri de toplanmış oyunlar oynuyorlardı, küçük kardeşi dışında hepsi oradaydı, ulaklık evde meme emmekle meşguldü. Yakup da yardıma gelmişti bir ara, ama çabucak yoruldu ya da sıkıldı ve işi bıraktı, bir yaş vardı aralarında ama ikisi birbirinden pek farklıydı, İsa yakın zamanda dini bilgilerde olgunluğa erişecek, temel eğitimini tamamladı bile. Yazılı emirlerden oluşan Tora üzerine çalışmalarını tamamladı ve şimdi sıra sözlü emirlere geldi ki bunlar çok daha zor ve karmaşıktır. İşte bu, o küçük yaşta nasıl olup da babasıyla ciddi bir mevzu üzerine tartışabildiğini açıklıyor, sözleri düşünerek, seçerek kullanıyor ve mantıklı sonuçlara varıyor. İsa neredeyse on iki yaşında, büyüdükçe bu sohbetin gölgede bıraktığı olayları da bilmek isteyecek ve belki de öğrenecek, babası oğluna açılmaya, derdini anlatmaya cesaret edebilirse tabii, İsak ile yüz yüze gelen İbrahim buna cesaret edebilmişti, şimdilik Yusuf Tanrı'nın kudre-

tine övgüler sunup dua etmekle yetiniyor. Gerçek şu ki Tanrı'nın yazısıyla insanın eğri büğrü çizgileri birbirine hiç benzemiyor, mesela İbrahim'i örnek alalım, son anda melek çıkıp şöyle söylemişti kendisine, Oğluna el sürme, bir de Yusuf'u düşünelim, Beytlehem'in çocuklarını kurtaramadı, halbuki Tanrı ona bir melek göndereceğine, bir onbaşı iki er, yani toplam üç asker göndermişti. Bu gidişle İsa bir gün İsak'ı kurtaran Tanrı'nın Beytlehem'in çocuklarını neden kurtarmadığını da soracak, öyle ya, o çocuklar da en az İbrahim'in oğlu kadar masumdu, gel gelelim Tanrı katında onlara hiç merhamet gösterilmedi. İsa şöyle söyleyebilecek Yusuf'a, Baba, tüm suç sende değil, kim bilir, belki de içten içe şunu sormak isteyecek, Ey Tanrım, ne zaman çıkıp insanoğlunun karşısına, kendi hatalarını itiraf edeceksin.

Marangoz Yusuf ve oğlu bu şahsi meseleleri tartışırken, Roma'ya karşı verilen savaş devam ediyordu. Savaş başlayalı iki yıl olmuştu ve haberler Nasıra'ya ulaşmakta gecikmiyordu. Efraim ölmüştü, Abizer de öyle, sonra Neftali'nin ölüm haberi geldi, sonra Eleazar'ın, lakin kimse naaşlarının nerede olduğunu bilmiyordu, belki dağda bir taşın oyuğunda, belki bir çukurun dibinde, belki bir nehir yatağında, belki de bir ağacın faydasız gölgesi altında. Ölülerinin cenazelerini kaldıramayan Nasıra halkı, vicdanını şu sözlerle rahatlatmaya çalışıyordu, Biz akıtmadık bu kam, öldüklerini de görmedik. Büyük zaferlerin haberleri de geliyordu. Romalıların yakındaki Seforis kentinden atıldıkları haberi geldi, Yahudiye ve Celile'ye girmeye cesaret edemiyorlardı ve Yusuf'un köyünde bile bir yıldan uzun zamandır kimse bir Romalıya rastlamamıştı. Belki de bu yüzden Yusuf'un meraklı ve gayretkeş komşusu, uzun süredir adını anmadığımız Hananya'nın bir gün çıkagelip Yusuf'un kulağına fısıldaması, Beni takip et, soru sorma. Öyle ya, bu evler pek küçüktür,

sır kaldıramayacak kadar küçük, özel meseleler konuşulmaz bu-
ralarda, herkes gece gündüz aynı odada geçirir zamanını, ne
olursa olsun, birinin olduğu yerde diğerleri de vardır, Mahşer
günü gelip çatığında Rabbimiz kimin kendi tarafında olduğunu
anlamada hiç güçlük çekmeyecek. İşte bu sebeple komşunun ta-
lebi Yusuf'u hiç şaşırtmadı. Hananya işbirlikçi bir tavırla, Gel
çöle doğru gidelim, dediğinde bile şaşırtmadı. Çöl ille de kelime-
yi duyduğumuz istisnasız her zaman gözümüzde canlandırdığı-
mız o koca çıplak arazi ya da kavrulan kum denizi değildir. Ke-
limenin buradaki anlamıyla çöl, Celile'nin yeşil diyarlarında bi-
le bulunabilir, zira burada çöl işlenmeyen toprak ya da iskan
edilmeyen alan demektir. Manzara dahiline insanlar girince
böyle yerlere çöl demenin mümkünatı kalmaz. Ama şu anda tar-
laları geçip Nasıra'yı gözden kaybetmeden ötedeki tepeye dikil-
miş üç koca kayaya doğru ilerleyen yalnızca iki adam var, bu ka-
dar az sayıda insanın bölgeyi iskana açmaya gücü yetmeyeceğin-
den, diyebiliriz ki bu adamlar kaybolunca çöl yine çöl olacak.

Hananya bağdaş kurdu yere ve Yusuf da onu taklit etti. Ara-
larındaki yaş farkı hâlâ aynı, lakin yılların etkisi insandan insa-
na değişiyor. Hananya, onu gördüğümüz ilk gün, olduğundan
yaşlı gösteriyordu, şimdi iyice yaşlanmış, Yusuf'un da bir hayli
yaşlanmış olduğu bir gerçek ama yine de aralarında fark var. Ha-
nanya tereddüt ediyor, avluya girdiği andaki o kararlı tutumu
yolda yürürken değişti, Yusuf yalvarmasa da, adamı konuşmaya
ikna etmeye çalışıyor. Uzun yol geldik, diyor ve sözü Hanan-
ya'ya bırakıyor. Bu konu hakkında ne senin evinde ne de benim
evimde konuşabilirdik, diye açıklıyor Hananya, lakin burası ar-
tık köy hudutlarının dışında kalıyor, kimseye duyurmadan iste-
dikleri gibi konuşabilirler. Hatırlatıyor Hananya, Bir defasında
sen yokken evine göz kulak olmamı istemiştin. Evet, evime iyi
baktığın için çok memnun olmuşum, takdir etmişim seni. Ha-

nanya devam ediyor, Şimdi sıra bende, ben yokken evime göz kulak olmanı istiyorum. Karımı da alacak mısın yanına. Yok, yalnız gidiyorum. Şua burada kalacaksa, bana gerek yok. Onu bir balıkçı kasabasında yaşayan akrabalarının yanına gönderiyorum. Yoksa karımı boşamaya mı karar verdin. Onu boşuyacak olsam, bana bir oğul veremediğinden, yıllar önce boşardım, şimdi niye boşayayım, sadece bir süreliğine uzakta olacağım ve karımı akrabalarının yanına bırakmak istiyorum. Uzun süre mi kalacaksın oralarda. Bilmiyorum, savaşın ne kadar süreceğine bağlı. Yusuf şaşkın, sordu, Savaşla senin seyahatinin ne alakası var. Celileli Yahuda'yı bulmaya gidiyorum. Ondan ne istiyorsun ki. Ordusuna katılmak istiyorum. Buna inanmam, senin gibi barışçıl bir adam, Hananya Romalılarla savaşmaya gidecek, Efraim'le Abizer'in başına ne geldi unuttun herhalde. Naftali ve Eleazar'ın başına da aynı şey geldi. Öyleyse dellenne, otur oturduğun yerde. Asıl sen otur da söyleyeceklerimi dinle, babamın öldüğü yaşa vardım, çocuk sahibi bile olamayan bu oğlundan çok daha fazla iş başardı o, ben senin kadar bilge değilim, sinagogtaki ihtiyar heyetine giremem, bundan sonra yapabileceğim tek şey ölümümü beklemek, sevmediğim bir kadın da bana ayak bağı. Öyleyse boşa gitsin. Şua'yı boşamak kolay iş, asıl ben kendimi nasıl boşarım onu düşünüyorum, bu imkânsız. Bu yaşta nasıl savaşırısın. Sen meraklanma, karıyı hamile bırakmaya gider gibi gideceğim savaşa. Ben böyle bir deyiş duymadım daha önce. Ben de duymuş değilim, aklıma geldi söyledim. İyi o zaman Hananya, meraklanma, sen yokken evine bakarım ben. Eğer dönmezsem, olur da ölüm haberim gelirse, söz ver Şua'yı haberdar edeceğine, malımı mülkümü sahiplensin. Sözüm söz. Şimdi huzurluyum, geri dönebiliriz. Huzurlusun, hem de savaşa giderken, benim senin işlerine aklım ermiyor. Ah Yusuf ah, en basit şeyleri anlayabilmek için daha kaç asır çalışmamız gerekiyor Tal-

muğ'un ilmini. Neden bunca yol geldik. Seninle şahitler huzurunda konuşmak istedim. Buradaki tek şahidin Rabbimiz, bir de nereye gitsek başımızın uştunden eksik olmayan gök. Peki ya kayalara ne demeli. Bu kayalar krdr, sağırdır, şahitlik edemezler. Belki de gerçekten öyle, ama burada konuşulanları reddetmeye kalkarsa aramızdan biri, biz hiçliğe onlar da toza dönene kadar, bu taşlar suçlayacak o kişi. Dönelim artık. Dönelim.

Yol boyunca Hananya defalarca dönüp kayalara baktı, ta ki kayalar tepenin ardında gözden tamamen kaybolana dek, sonra Yusuf sordu, şua biliyor mu. Evet, biliyor. Peki ne dedi. nce bir Şey söylemedi, sonra onu yıllar önce terk edip kaderiyle baş başa bırakmış olman gerektiğini söyledi. Ona da yazık. Akrabalarının yanına varsın bir, unutacaktır, savaşta ölürsem sonsuza kadar unutacak beni, unutmak çok kolay, hayat bu. Köye vardılar, sonra da marangozun evine, köyün girişindeki evlerden biriydi zaten, Yakup ve Yahuda ile yolda oyunlar oynayan İsa, annesinin komşuya gittiğini söyledi. Adamlar sırtlarını döner dönmez, Yahuda'nın gururla haykırdığını duydular, Ben Celileli Yahuda'yım, Hananya etrafına bakındı ve gülümseyerek Şöyle söyledi Yusuf'a, şuna bak, işte benim komutanım, daha Yusuf bir karşılık verecek fırsatı bulamadan İsa'nın sesi duyuldu, yleyse sen buraya ait değilsin. Yusuf'un kalbine bir hançer saplanmış gibi oldu, sanki bu sözler onun için sarf edilmişti, sanki oğunun oynadığı oyun bambaşka bir gerçeği dile getirmekteydi. Sonra c kayayı düşündü, o andan sonra her sözü onların huzurunda söylemek, her işi onların huzurunda yapmak zorunda kalsa ne olurdu tasavvur etmeye çalıştı, ardından Tanrı'yı hatırladı ve korkuyla titredi. Hananya'nın evinde kederli bir kadın ve onu teselli etmeye çabalayan bir diğerini buldular. şua gözyaşlarını siliyordu içeri girdiklerinde, ağıdı son bulduğundan değil, yaşadığı acılar sonunda kadın ne zaman gözyaşlarını gizlemesi ge-

rektiğini öğrenir de ondan. Bir ağlamayı bilirler bir de gülmeyi, bu yüzden ya ağlarlar ya da gülerler, deriz ama, işin aslı gözyaşlarını genelde kendilerine saklarlar. Kocasının ayrıldığı gün artık Şua'nın gözyaşlarını içine atacak hali kalmamıştı, yüreğinde hissettiği acıyla yaktı ağıdını. Bir hafta sonra akrabaları onu almaya geldi. Köyün dışına kadar Meryem ona çşlik etti, oracıkta kucaklaştılar ve vedalaştılar. Şua şimdi ağlamıyordu, lakin o andan sonra gözyaşları asla dinmeyecekti. Hiçbir şey bastıramayacaktı acısını, öyle bir ateş ki bu, gözlerinden boşalıp yanaklarından süzülmeden yaşlar, kadının içinde bir yerlerde hep yanacak.

Aylar geçti, savaştan gelen haberler hiç kesilmedi, bazen kötüydü haberler, bazen iyi. Gel gelelim iyi haberlerin çoğu sözde zaferlere dair garip düşlerden ibaretti, pek mütevazı başarılar pek görkemli zaferlermiş gibi naklediliyordu, kötü haberler ise Celileli Yahuda'nın ordusunun verdiği ağır kayıplardan söz edip duruyordu. Bir gün, Baldad'ın, Romalılarca çetenin karargâhına düzenlenen ani bir saldırı sonucu hayatını kaybettiği haberi geldi, zaiyat büyüktü, ama ölen tek Nasıralı Baldad'tı. Bir başka gün adamın biri bir dostundan aldığı haberlere göre Suriye'deki Roma valisi Varus'un kanayan bu yaraya kökten çözüm getirmek üzere iki lejyonla birlikte yola koyulduğunu söyledi, Varus yoldaydı, üç yıldır süren bu kargaşaya son verecekti. Kaç kişilik bir ordunun yolda olduğu bilinmiyordu, lakin Varus'un yolda olduğu şeklindeki belirsiz haber bile halk arasında büyük bir panik yaşanmasına yetti. Savaşın korku verici işaretleri yoldaydı, amblemler, Roma Senatosu'nu ve halkını temsil eden SPQR kısaltmasıyla işli bayraklar, her an görünebilirdi, bu harfler de olsa olsa cezanın infazının pek yakın olduğunu haber edebilirdi. Bu tür amblemler ve bayraklar uğruna insanlar birbirlerini öldürmeye yelteniyor, yedi düvele nam salmış bir başka kısaltma da şu INRI kısaltması ki açılımı, Yahudilerin Kralı Nasıralı İsa olarak zik-

redilebilir, ama gelecekte kullanılacak bir kısıltmayı şimdiden anmanın bir anlamı yok, zamanı gelince İsa'nın ne koşullarda can verdiği açıklanacak zaten. Her yerde insanlar pek yakın görünen savaş üzerine konuşuyor, imanını sağlam olanlar Romalıların bu yılın sonunda İsrail'in kutsal topraklarından kovulacağını umut ediyor, diğer bazıları ise şimdiden yas tutmaya başladı, onları bekleyen felaketi ve yıkımı görebiliyorlar. Felaket yakın.

Varus'un ordularıyla birlikte yolda olduğu haberinin gelişini izleyen iki hafta boyunca hiçbir şey olmadı, isyancılar da böylelikle savaşmakta oldukları dağınık birliklere saldırılar düzenlemeye devam ettiler, ama hemen sonra Romalıların bu durgun hallerinin ardındaki taktik sebep ortaya çıktı, Celileli Yahuda'nın birlikleri lejyonlardan birinin güneye doğru dairesel bir güzergâhta yol aldığı haberini aldı, Erden Nehri boyunca ilerliyordu Romalılar, sonra Ceriko civarlarında yön değiştirip benzer bir güzergâh boyunca kuzeye doğru ilerlediler, balıkçının maharetli elleriyle ağını önce atıp sonra da toplaması gibi, ya da kurbanı kısıvrak yakalamak için savrulan bir kement gibi. Diğer lejyon ise yine benzer bir güzergâh izleyerek güneye yönelmişti. Kısaca alma denebilir herhalde bu manevralara, yok yok, bu kısaçtan da öte, içe kapanan duvarlara benzetmeli bu orduları, kaçmaya fırsat yok, gittikçe daralıyor hareket alanı ve sonunda içeride kalan ezilecek. Yahudiye ve Celile'de ilerleyen ordular arkalarında çarımhlar bıraktı, Yahuda'nın adamlarının ellerinden ve ayaklarından çivilendiği çarımhlar, çarımhtakilerin ölümlerini çabuklaştırmak için topuzlarla kemiklerini kırıyorlardı. Askerler köylere dağılıp ev ev dolaştı. En ulak bir şüphe adamı çarımha götürmeye yetiyordu. Ne mutlu ki bu talihsizlerden bazıları evlerinin yakınında bir yerlerde çarımha gerildi, en azından son nefesin hemen ardından akrabaları tarafından çarımhtan indirildiler. Kederli sahnelerdi bunlar, anneler, dullar,

yeni gelinler, gözü yaşlı yetimler çarmıhtan dikkatle indirilen kanlı cesetleri seyrettiler, yaşayan bir kimse için hiçbir şey cansız bir beden görmekten daha acı verici olamaz. Çarmıhta can veren adam mezarına kaldırılıyor, dirileceği günü beklemeye koyuluyordu. Bunların dışında, çarmıha gerildikten sonra dağlarda terk edilenler de vardı, yaralanan ve askerlerce çaresiz biçimde çölün ortasında terk edilenler de, tek başlarına acılar içinde öldüler, öldüler ve öldükleri yerde kaldılar, güneşin altında leş kargalarına yem oldu cesetleri, ve sonra etlerden ayrılan kemikler, biçimden yoksun, tiksinti verici kalıntılara dönüştü. Şüpheli olmasa da meraklı olup elinizdeki kitapta bulunana benzer hikâyelere kolayca inanmayı reddeden bazı kimseler pek az ağacın bulunduğu bu diyarda nasıl olup da Romalıların bunca Yahudiyi çarmıha germeyi becerebildiğini soracaktır, öyle ya, buralarda bodur bitkiler çoğunluktadır ve onlarla bir adamı çarmıha germek imkânsızdır. Bu kimseler Roma ordusunun tam teçhizatlı profesyonel bir ordu olduğunu ve modern bir ordunun tertibine sahip olduğunu hatırlamalı. Harekat öncesinde ihtiyaç düzeyinde çarmıh zaten hazır edilmişti, bakınız birlikleri takip eden şu çeşklere, birer çarmıh oluşturacak iki parça, yani uzun direkler ve bunlara yatay biçimde yerleştirilecek olan kalaslar onlara yüklenmiş durumda, geriye ne kalıyor, direği sağlamca yere diktikten sonra üzerine yatay biçimde yerleştirilmiş olan kalasa adamın açık kollarını bileklerden çivilemek, üst üste konan ayakları sabitlemek için de uzun tek bir çivi yetecek. Sizi temin ederim ki cellat bu işin yalnızca görünürde zor olduğunu, işlemi tamamlamanın işlemi tarif etmekten çok daha kolay olduğunu söyleyecektir.

Vakti zamanında felaket tellalığı yapanların dedikleri çıktı. Kuzeyden güneye, güneyden kuzeye, erkekler, kadınlar ve çocuklar üzerlerine gelen askerlerden kaçıyor, bazıları isyancılarla

kurdukları ilişki dolayısıyla haklı sebeplerle, bazıları sırf korkudan, çünkü malum, yakalanıp, sorguya bile çekilmeden çarminın yolunu tutabilirler. Kaçaklardan biri, Yusuf'un kapısı önünden geçerken bir an için durup, Hananya'nın halini komşusuna haber etmeye karar verdi, Seforis'te ciddi biçimde yaralanmıştı Yusuf'un komşusu. Hananya Yusuf'un bilmesini istemişti, savaş hezimetle sonuçlanmıştı ve kaçması imkânsızdı, Yusuf'un Şua'yı bulup olup biteni anlatmasını, ardından da kadının Hananya'nın mirasına sahip çıkmasını sağlamasını istiyordu. Hepsi bu mu, diye soru Yusuf. Hepsi bu, dedi haberi getiren. Neden onu alıp buraya getirmedin, madem buradan geçecektin niye onu da yanında getirmedin. İsyancılarından biri olduğu belli, yaralı şimdi, yanıma alsaydım ailemi tehlikeye atmış olurdum, önce ailemi düşünmek zorundayım. Evet, önce aileni, ama bu başka hiç kimseyi düşünmeyeceğin anlamına gelmez. Ne demek istiyorsun, senin de çocukların var, burada kalıyorsan bunun tek sebebi hiçbir şeye karışmamış olmandır, sen ve çocukların için bir tehlike yok. Kaybedecek zamanın yok, yolun açık olsun, Rabbin adıyla git, çünkü onun olmadığı her yerde tehlike vardır. İmansız biri gibi konuşuyorsun, bilmez misin Rabbimiz her an her yerdedir. Her an her yerdedir, lakin bazen bizi görmezden gelir, komşumu kaderine terk etmiş olan sen geçip karşıma imandan söz etme bana. Öyleyse neden gidip kendin kurtarmıyorsun komşunu. Merak etme, gidip kurtaracağım. Bu konuşma öğle üzeri vuku buldu. Günlük güneşlik bir gündü, gökyüzünde yelkenliler gibi dolanan küçük beyaz bulutlar vardı. Yusuf gidip eşeği çözdü, karısına seslendi, söyledikleri şundan ibaretti, Seforis'e gidip komşumuzu arayacağım, Hananya'yı, yaralıymış, tek başına yolculuk edemiyormuş. Meryem sadece başını sallayabilirdi, ama İsa babasına sarılıp şöyle söyledi, Ben de geleceğim. Yusuf oğluna şöyle bir baktı, sağ elini çocuğun başı üzerine koydu

söyle söyledi, Sen burada kal, hemen döneceğim, zamanında yola çıkabilirsem şafak sökmeden dönmüş olurum. Haklıydı sözlerinde, Nasıra ile Seforis arasındaki mesafe beş milden fazla değildir, tıpkı Kudüs ve Beytlehem arasındaki mesafe gibi, şu işe bakın, dünyanın tesadüflerle dolu olduğunu kanıtlayan bir delil daha. Yusuf eşeğe binmedi, hayvanın dönüşte güçten düşmesini istemiyordu, bacakları diri kalmalıydı ki yaralı bir askeri rahat ettirebilsin, kolay değil acılarla boğuşan bir adamı daha fazla eziyet vermeden taşıyabilmek.

Bundan yaklaşık bir yıl önce Hananya'nın Celileli Yahu-da'nın ordusuna katılacağını söylediği yere yaklaştığında Yusuf başını kaldırdı ve o üç koca kaya parçasına baktı, salkımında üzüm taneleri gibi bitişik duruyorlardı. Yüksekçe bir yerde dikilip, bu dünyanın yaratıklarının bir türlü dile getiremediği sorulara verilecek yanıtları bekliyorlardı sanki, gökkubeden ya da yeryüzünden gelecek yanıtlar, soramıyordu yaratıklar, Ben neyim, Neden buradayım, Beni bekleyen başka bir dünya var mı, bu benim tek dünyam mı. Eğer Hananya böyle sorular soracak olsaydı, ona en azından diyebilirdik ki, bu kayalar, rüzgâra, yağmura ve sıcağa dayanıp tam yirmi asır sonra hâlâ burada olacak, tam yirmi asır sonra, onları çevreleyen dünya değişmiş olacak ama onlar böyle kalacak. Gel gelelim ilk sorunun bir yanıtı yok.

Yıgımla insan yollara düşmüştü, yüzlerindeki korku ifadesi Hananya'nın haberini getiren o kaçağın yüzündeki ifadenin aynısıydı. Şaşırmışlardı Yusuf'un haline, biri Yusuf'un kolundan tuttu ve sordu, Nereye gidiyorsun, ve marangoz yanıtladı, Seforis'e, dostumu kurtarmaya. Eğer aklın başındaysa böyle bir iş kalkışmazsın. Neden. Romalılar yaklaşıyor, şehri savunacak gücümüz yok. Gitmem şart, komşum bana kardeş gibidir ve onu kurtaracak kimse yok benden başka. Sözümlü dinle, dedi ve ihtiyar yoluna devam etti, yolun ortasında öylece bırakmıştı Yu-

suf'u, aklı karışmıştı Yusuf'un, kendi canını mı düşünmeliydi, kendi canı kurtarılmaya değer miydi acaba, yoksa hata mı ediyordu. Şöyle bir düşününce aslında hiçbir şeyi umursamadığını anladı, umarsız bir adamdı, öyle anlar vardır ki gözler anlamsızca dalar gider, o zaman ne yakın vardır ne de uzak, bakıp da görülecek bir şey de olamaz, çünkü hiçliğe bakılmaz. Sonra bir baba olarak çocuklarını korumakla yükümlü olduğunu hatırladı, bir komşunun peşinde koşmaktansa evde kalması gerektiğini, hem Hananya artık ona komşu bile değildi, çoktan göçüp gitmişti ve karısını da göndermişti. Ama Yusuf'un çocukları güvenliydi, yalnızca kaçakların peşinde olan Romalılar çocuklara zarar verecek değildi. Nihayet şu sonuca vardı Yusuf, düşünceleri ile boğuşurcasına bağırırdı kendi kendine, Ben de bir isyancı değilim ki. Daha fazla oyalanmadan eşeğin kıcına bir şaplak indirdi. Deh, diye bağırırdı ve yola devam etti.

Seforis'e vardığında çoktan akşam olmuştu. Evlerin ve ağaçların ilk bakışta güç de olsa seçilebilen uzun gölgeleri, zamanla derin suların karanlığını andırır biçimde yitip gidiyordu. Çok az insan kalmıştı sokaklarda, kadın ve çocuk yoktu, sadece silahlarını yere bırakmış ya da duvara dayamış bitkin adamlar vardı, derin derin soluyorlardı havayı, savaştan mı yoksa kaçıştan mı bitkin düştüklerini söylemek güç. Yusuf onlardan birine sordu, Romalılar yaklaşıyor mu. Adam gözlerini kapattı, sonra yavaş yavaş açtı, şöyle söylüyordu, Yarın burada olurlar, sonra bakışlarını Yusuf'a çevirdi, dedi ki, Git buradan, sür eşeğini de git. Ama ben yaralı bir dostumu arıyorum, diye açıklamada bulundu Yusuf. Bunca yaralıyı dostun sayıyorsan sen dünyanın en zengin adamı olmalısın. Yaralılar nerededir. Burada, orada, her yerde. Toplandıkları belli bir yer yok mu. Evet var, şu evlerin arkasındaki ambarda yaralılara barınacak yer ayarladılar, ama acele et, içeri giren canlı sayısı dışarı çıkan ceset sayısından az. Yusuf

iyi biliyordu buraları, sık gelirdi önceleri, Seforis gibi zengin ve canlı şehirlerde marangozun yapacağı iş çoktur, hem bazen dini bayramlarda düzenlenen kutlamalar için de gelirdi, her bayram için Kudüs'e gitmeye değmez, yol uzun. Ambarı bulmak kolay oldu, yapılacak tek şey kan izlerini ve havadaki o ağır kokuyu takip etmek, yaklaştıkça inlemeler ve bağırışlar da duyuluyor, acı büyük, dayanılamayacak kadar büyük. Yusuf eşeği yakındaki bir kazığa bağladıktan sonra revire dönüştürülmüş olan ambara girdi. Yere serili döşekler arasına küçük kandiller sıralanmıştı, karanlığa güçlkle direnen titrek ışıklar, kapkara bir gökte ışıldayan masum yıldızlar, tek faydaları adımlara yol göstermek. Yusuf yavaş yavaş ilerledi yaralıları arasında, Hananya'yı arıyordu gözleri. Havada başka kokular da vardı, yaraları iyileştirmede kullanılan yağların ve şarabın kokusu, ter kokusu ve hatta dışkı kokusu, çünkü bu zavallıların bazıları yataktan kalkamıyordu, oldukları yerde gideriyorlardı tüm ihtiyaçlarını. Burada yok, diye geçirdi içinden ambarı bir uçtan diğer uca yürüdükten sonra. Sonra geri döndü, bu kez çok daha yavaş ilerliyor, her yüzü dikkatle inceliyordu. Ya Rabbim, bunların hepsi birbirine benziyor, hepsi de aynı, hepsi uzun sakallı, hepsinin yanakları solgun, gözlerinin etrafı çukurlu, vücutları pis, alınları terli. Yaralılarından bazıları onu umut dolu gözlerle seyretti, eli kolu tutan bu adamın kendileri için buraya geldiğini umut ediyorlardı, gözlerdeki ışıltı kaybolmakta gecikmedi, kimi ya da neyi bekliyorlardı bilinmez ama, devam etti bekleyişleri. Yusuf ak saçlı ak sakallı bir adamın önünde durdu. Bu o mu, diye geçirdi içinden. Hananya çok değişmişti, eskiden kar gibi beyazdı saç sakalı, oysa şimdi çok kirli, beyaz mı değil mi anlaşılamıyor neredeyse, lakin kaşları hâlâ kömür karası, garip görünüyor. Yaşlı adamın gözleri kapalıydı, güçlkle nefes alıyordu. Yusuf sessizce, Hananya, dedi. Sonra biraz daha yaklaşıp tekrarladı adamın ismi-

ni. Usul usul, sanki yerin dibinden çıkıyormuş gibi, açtı adam gözlerini, gözleri tamamen açıldığında artık şüphe kalmamıştı, bu Hananya'ydı, Romalılarla savaşmak için evini ve karısını terk eden komşu, şimdi burada çürüyen etin kokusu ve ölümcül yaralarıyla yatıyordu. Hananya başta Yusuf'u tanıyamadı, ambar-daki loş ışığın pek faydası olmadığını söylemiştik daha önce, hem artık adamın görme duyusu da iyiden iyice zayıflamıştı, la-kin Yusuf farklı bir ses tonuyla ismini yinelediğinde Hananya onun kim olduğunu anladı. Yaşlı adamın gözleri doldu, aynı sözleri tekrarlayıp duruyordu, Bu sensin, bu sensin, ne yapıyor-sun burada, neden geldin, bir eliyle yerden destek alıp ayağa kalmaya çalıştı, ancak gücü yetmedi, çöktü kaldı, acısı yüzün-den belli oluyordu. Senin için geldim, dedi marangoz, eşeği ka-pının önüne bağladım, hiç zaman kaybetmeden Nasıra'ya döne-biliriz. Buraya gelmemeliydin, Romalılar her an gelebilir, ben buradan ayrılamam, işim bitti, ve sonra titreyen elleriyle entari-sini araladı. Şarap ve yağa batırılmış bezler arasında iki koca ke-sik vardı ve bunlar öyle bir koku yayıyordu ki Yusuf nefesini tut-tu, başını başka bir yöne çevirdi. Yaşlı adam yaralarını örttü, sonra kolları iki yana düştü, bu kadar hareket ona fazlaydı, Şim-di anladın mı neden burayı terk edemeyeceğimi, yerimden kı-mıldarsam, bağırsaklarım dışarı çıkacak. Eğer yaralarımı iyice sararsak, yolda da fazla hızlı gitmezsek başarabiliriz, dedi Yusuf ısrarla, ama kendisi de farkındaydı adamın, eşeğe kadar gidebil-se bile. Nasıra'ya varamayacağını. Hananya'nın gözleri yine ka-palıydı şimdi, şöyle söyledi Yusuf'a, Geri dönmelisin, seni uya-rıyorum, Romalılar her an varabilir. Merak etme, gece saldır-mazlar. Evine dön, evine dön, diye tekrarlamaya başladı Hanan-ya, Biraz uyumaya çalış, dedi Yusuf.

Tüm gece boyunca yaşlı adamın başında bekledi. Uyanık kal-maya çalışıyordu, neden buraya geldiğini sordu kendine, Ha-

nanya ile aralarında asla gerçek bir dostluk olmamıştı. Bir kere aralarında yaş farkı vardı, dahası Yusuf komşusuyla karışma bir türlü alışmamıştı, bir iyilik yaptıklarında karşılık beklerlerdi, her işe burunlarını sokarlardı. Ama o benim komşum, diye düşündü Yusuf, hislerini bastırarak başka bir şey gelmiyordu aklına, Ölmek üzere olan bir insan, şimdiden kapandı gözleri, yaklaşan ölümü kapalı gözlerle bekliyor, onu şimdi bırakmam. İki döşek arasında daracık bir yerde oturuyordu, birisi Hananya'nın döşegi, birisi İsa'dan büyük olamayacak bir oğlanın döşegi, oğlan sessizce bir şeyler sayıklıyordu, dudakları ateşten çatlamıştı. Yusuf teselli verebilmek için oğlanın elini tuttu, sonra Hananya'nın eli de Yusuf'un elini aramaya başladı, yaşlı adamın eli tutunacak bir dal, ya da ölüme karşı duracak bir silah arıyordu sanki, üçü orada uzunca bir süre kaldılar, ölmekte olan iki insan arasında canlı bir adam, iki ölüm arasında bir yaşam. Bu arada gökkubbede gecenin sukunetinde yıldızlar ve gezegenler yerlerini aldı, dünyanın öbür tarafından parlak, bembeyaz bir ay geldi, Celile diyarını masumca aydınlatan, bembeyaz bir ay. Yusuf uyandığında epey geç olmuştu, dayanamayıp uyuyakalmıştı zavallı. Bu kez rahat uyanmıştı, rüyasında Beytlehem yolunu görmemişti. Gözlerini açtığı anda Hananya'yı gördü karşısında, onun da gözleri açıktı, ölmüştü. Belli ki son nefesini verirken ölüm düşüncesine tahammül edememişti. Yusuf'un elini sıkıştı olanca gücüyle, o kadar sıkıştı ki Yusuf kemiklerini hissedebiliyordu. Acıya dayanamayan Yusuf, kurtardı elini, şimdi yalnızca oğlanın elini tutuyordu, çocuğun ateşinin düştüğünü fark etti. Açık kapıdan dışarı baktı, gün doğuyordu, ay kaybolmuştu. İnsana benzer gölgeler ambarın içinde dolaşıyordu, yardım almadan yürüyebilenler doğan güneşi seyretmeye gidiyordu. Belki de birbirlerine, ve hatta gökkubbenin kendisine sordular, Bu yeni şafak ne getirecek. Bir gün gereksiz sorular sormamayı öğ-

reneceğiz, ama o gün gelene kadar, gelin şansımızı deneyelim, Bu yeni şafak ne getirecek. Orada kalakalmıştı, Gitmeliyim, burada yapacak bir şeyim kalmadı, lakin bunlar kararsız sözler, Yusuf'u kaygılandıran başka bir şey vardı, Onu Nasıra'ya götürübilirim, artık emindi kendinden, yapması gereken buydu, hatta buraya gelmesinin biricik sebebiydi bu, Hananya'yı canlı bulmak ve naaşını eve götürmek için gelmişti o kadar yolu. Oğlan su istedi. Yusuf toprak çanağı oğlanın dudaklarına götürdü, Nasılsın, diye sordu. Daha iyi. En azından ateşin düşmüş. Bakalım ayağa kalkabilecek miyim, dedi oğlan. Dikkatli ol, dedi Yusuf, oğlanı dengede tutmaya çalışıyordu, sonra başka bir fikir geldi aklına. Hananya için bütün yapabileceği naaşını Nasıra'ya götürüp gömmekti, ama bu çocuk bu ölüm evinden çıkabilse belki de yaşamına devam edebilecekti, bir adam yerine bir başkası hayata devam edebilirdi bu yolla, biri yerine diğeri. Hananya'yı hiç umursamıyordu artık, ona bakuğında gördüğü boş bir kabuktu sadece, canından olmuş bir beden. Oğlan başına iyi bir şey geleceğini anlamıştı, gözleri parladı, gariban daha tek bir soru bile soramadan, Yusuf çeşgi getirmeye gitmişti. İnsanoğlunun kafasına böyle parlak fikirler sokan Tanrı'ya övgüler olsun. Ama eşek kayıptı. Geride sadece kazığa bağlı ip kalmıştı. Hırsız ipi çözmeye zahmet etmemişti, keskin bir bıçak yardımıyla kesivermişti.

Bu son felaketin ardından Yusuf artık çöktü. Tapmakta kurban edilişine tanık olduğu buzağı gibi yıkıldı kaldı, elleriyle yüzünü örttü. Sonra da kendini affedebileceği günü ya da mutlak cezasını çekeceği anı bekleyerek geçirdiği on üç yıl boyunca biriktirdiği gözyaşları gözlerinden hoşalmaya başladı. Tanrı işlenmemesini buyurduğu günahları affetmez. Yusuf ambara dönmedi, çünkü tüm çabalarının ebediyen anlamsızlaştığı fark etmişti. Güneş doğuyordu, lakin neden ey Rabbim, gökte çölün taşları

gibi dört bir yana dağılmış binlerce ufak bulut vardı. Yusuf'u oracıkta entarisiyle gözyaşlarını silerken gören kimse, kendi akrabasını ambardaki diğer yaralıların yanında ölü bulmuş sanırdı, lakin gerçek şu ki Yusuf son doğal gözyaşlarını döküyordu, yaşamın acısı için yanaklardan süzülen gözyaşları.

Çalınan eşeğini bulabilme umuduyla bir saat boyunca sokaklarda dolanan Yusuf, sonunda vazgeçti ve Nasıra'ya dönmeye karar verdi, tam yola koyuluyordu ki şehri kuşatan Romalı askerler tarafından tutuklandı. Ona adını sordular, Benim adım Yusuf, babamın adı Eli'dir, ve sonra nerede doğduğunu, Nasıra'da, ve sonra nereye gittiğini, Nasıra'ya, ve sonra onu Seforis'e getirenin ne olduğunu, Adamın biri komşumun burada olduğunu söyledi, ve sonra komşusunun kim olduğunu, Hananya, ve sonra onu bulup bulamadığını, Evet, ve sonra onu nerede bulduğunu, Ambarda diğerleriyle birlikte yatıyordu, ve sonra diğerlerinin kim olduğunu, Yaralılar, ve ambarın ne tarafta olduğunu, Şurada, ileride. Onu diğer mahkumların yanına, meydana götürdüler, toplam on iki ya da on beş adam vardı, yerde oturuyorlardı, bazıları yaralıydı. Otur şuraya. Orada oturanların isyancılar olduğunu anlayan Yusuf itiraz etti, Ben bir marangozum, barışçıl bir adamım ben. İsyancılardan biri, Biz bu adamı daha önce hiç görmedik, dedi, muhafızların komutanı dinlemedi bile, öyle bir vurdu ki Yusuf'a, o da diğerlerinin yanına yere yığılıverdi. Hiçbir yere gidemezsin, idam edileceksin, dedi muhafızların komutanı. Birbiri ardına felaketler yaşayan Yusuf, kendisi hakkında verilen hükmü de duyunca iyice çileden çıktı, artık düşünemiyordu. Sonra kendine geldi, sakinleşti, tüm bunların bir kâbustan ibaret olduğuna. bu yüzden de kendisine eziyet etmesinin saçma olduğuna iyiden iyiye inandı, gözlerini açar açmaz her şey yok olacaktı. Ardından Beytlehem yolunu gördüğü rüyayı hatırladı, uyanacağından hiç kuşkusu yoktu, kaderinin mer-

hametsiz yüzünü gördüğü an dehşetle titremeye başladı, Ölümüm yakın, öleceğim, masumum ama yine de öleceğim. Omzunda bir el hissetti, yanındaki mahkumun eli, Kumandan geldiğinde ona senin bizden biri olmadığını anlatırız, seni serbest bırakacaktır. Peki size ne olacak. Romalılar yakaladıkları bütün isyancıları çarmıha gerdi, bize daha iyi muamele etmeleri için bir sebep yok. Tanrı seni korusun. Unuttuğun bir şey var, Tanrı bedenleri değil, ruhları korur. Askerler başka mahkumlar da getirdi, ikişerli ve üçerli gruplar halinde geliyorlardı, sonra yirmi kişilik büyük bir topluluk daha getirildi. Seforis sakinleri meydana toplandı, kalabalığın arasında kadınlar ve çocuklar bile vardı. Huzursuz bir uğultu yükseliyordu şehirden, lakin askerler söylemedikçe kimse kılını bile kıpırdatamıyordu, askerler isyancılara yataklık etmiş olanları arıyordu hâlâ. Bir süre sonra bir adam daha getirdiler, onu yakalayan asker şöyle söyledi, Şimdilik hepsi bu, sonra onbaşı haykırdı, Ayağa kalkın, hepiniz. Mahkumlar kumandanın geldiğini zannettiler, yanındaki adam Yusuf'un kulağına fısıldadı, Hazır ol, sanki serbest kalmak için herhangi bir hazırlığa gerek varmış gibi, ama gelen biri olduysa bile, kumandan değildi, kimse de kim olduğunu öğrenemedi zaten, çünkü hazır bulunan komutan daha fazla oyalanmadan askerlere bir emir verdi, Latince konuşuyordu, kimse anlamadı. Söylemeye gerek bile yok, Romalılar tarafından söylenen her şey Latince söylenmiştir, dışı kurdun oğullarının, barbarların dilinde konuşması uygunsuz olurdu, bu yüzden tercüman kullanırlar, lakin buradaki konuşma askerlerle askerler arasında olduğu için, tercümeğe ihtiyaç yoktu. Komutanın emrini yerine getiren askerler, mahkumların etrafını çevirdi, İleri marş, ve mahkumlar alayı şehrin dışına doğru yola koyuldu, askerler önden gidiyordu, halk arkadan geliyordu, Yusuf'un merhamet dileyecek kimsesi kalmamıştı. Ellerini havaya açtı ve bağırdı, Kurtar beni,

ben onlardan biri değilim, merhamet et, ben masumum, o an askerlerden biri mızrağının sivri olmayan ucuyla Yusuf'a sertçe vurdu, neredeyse yere kapaklanıyordu. Umutsuzdu, Hananya'ya öfke duymaya başladı Yusuf, onu buraya getiren tek şey komşunun durumuydu, ama sonra dindi öfkesi, bir şey hissedemez oldu. Şöyle düşünüyordu, Gidecek başka bir yer yok, ama yanılıyordu, bir yer daha vardı ve oraya varmak üzereydi. Garip görünüyor ama, ölümünün kesin olması onu sakinleştirdi. Yanındaki dostlara acıyordu, her birinin aklından farklı şeyler geçiyor olmalıydı, bazıları üzgündü, başını yerden kaldıramayanlar vardı, lakin bazıları hâlâ başları dik ilerliyordu. Çoğu Ferisiydi. İlk kez aklına çocukları geldi, hatta bir an karısını bile düşündü, ama tüm bu isimler ve yüzler yorgun zihni için fazlaydı. Açtı ve uykusuzdu, zayıf düşmüştü, düşüncelerini toparlayamıyordu, sadece İsa'nın yüzü vardı gözlerinin önünde, gözünün nuru ve mutlak azabı. Rüyası hakkında konuştuklarını hatırladı, şöyle söylemişti çocuğa, Nasıl ki sen bana bütün soruları soramıyorsun, ben de sana bütün cevapları veremem, ama artık cevap verme zamanı geride kalmıştı.

Şehir dışında bir tepenin eteklerinde, her biri bir adamı rahatça tartabilecek kadar sağlam kırk ince uzun direk dikilmişti toprağa sekizerli gruplar halinde. Her direğin dibinde, adam kollarını açtığı anda ellerinden çivilenmesine yetecek uzunlukta bir kalas duruyordu. Bu işkence aletlerini gören bazı mahkumlar kaçmaya yeltendi, derken kılıçlar kınından çıktı ve mahkumlar geri getirildi. İsyancıardan biri kendini kılıçla öldürtmeye çalıştı, boştu çabası, çarımışta can verecekti. Sonra işe başladılar, direğe yerleştirilmeden önce her bir mahkumun bileklerinden çivilenmesi gerekiyor, zahmetli bir iştir. Her yandan çığlıklar ve yakarışlar yükseliyordu, Seforis halkı bu acı dolu sahne ile birlikte ağıtlar yakmaya başladı, izlemek zorunda bırakıl-

mışlardı, ne de olsa tüm bunlar aleme ibret olmalıydı. Birer birer kaldırılıp yerleştirildiler çarınıha, her çarınıhta bir adam, dizleri bükülmüş, kim bilir ne sebeple, belki de sebep Roma'dan gelen bir emir, işleri kolaylaştırıp malzemeden tasarruf etmek istiyorlardı belki, zira kişinin bir adam ölçüsünde yapılan bir çarınıhın epey büyük olması gerektiğini ya da böylesini taşımanın çok daha güç olacağını hesap edebilmesi için çarınıhlar üzerine ihtisas yapmış olması gerekmiyor, hem böylesi mahkum için de zararlı olurdu, ayakları yere ne kadar yakınsa, indirilmesi de o ölçüde kolay olacak, merdiven kullanmaya gerek kalmayacak, ve çarınıhın kollarından akrabalarının kollarına düşebilecek, tabii akrabaları varsa, eğer yoksa gömücüler onu kucaklar, onu orada bırakacak halleri yok ya. Şans eseri Yusuf çarınıha en son yerleştirilen mahkum oldu, tanımadığı otuz dokuz mahkumun çarınıha gerilişini birer birer seyretmek zorunda kaldı. Sıra ona geldiğinde, kaderine çoktan teslim olmuş olan Yusuf artık masum olduğunu tekrar etmiyordu, yani son fırsatı da kaçırmış oldu, oysa elinde çekici tutan asker şöyle söylüyordu kumandana, Bu adam suçsuz olduğunu söyledi. Kumandan bir süre sessiz kaldı, Yusuf'un haykırmasına fırsat verecek kadar uzun bir süre, Ben masumum, lakin Yusuf sukuneti tercih etti. Kumandan yukarı baktı ve son çarınıhın boş bırakılmasının simetriyi bozacağına kanaat getirdi, kırk çarınıh bir arada hoş bir manzara sergiliyordu, derken işareti verdi, çiviler çakıldı, Yusuf'un çığlıkları dinmek bilmedi, sonra onu yukarı yerleştirdiler, tüm ağırlığını bileklerindeki çiviler taşıyordu o sırada, üst üste yerleştirilen ayaklarına giren o uzun çivi daha da çok acı çekmesine sebep oldu. Ey Tanrım, işte bu senin yarattığın adam, adın yüceltilsin, ne de olsa sana küfretmek mümkün değıl. Sonra birden, sanki başka birinden başka bir işaret gelmiş gibi, Seforis sakinleri telaşa düştü, sebep şahit oldukları azap değıldi, şchirden alevler

yükseliyordu, yangın evleri, kamu binalarını ve hatta bahçelerdeki ağaçları bile esir almıştı. Arkadaşlarının şehirdeki marifetlerine aldırılmayan dört asker çarşıta can çekişen adamların arasında dolaşmaya başladı, her işi usulünce yerine getirmek lazım, şimdi baldır kemiklerinin topuzlarla kırılma vakti. Seforis bir uçtan diğer uca yanıyordu, çarşıya gerilen mahkumlar bir biri ardına ruhlarını teslim etmeye başladı. Marangoz Yusuf, Eli'nin oğlu, henüz pek gençti tüm bunlar gerçekleştiğinde, otuz üç yaşına yeni basmıştı.

Bu savaş sona erdiğinde, ki yakındır sonu, gördüğümüz gibi neredeyse şimdiden son buldu, bir kez daha hesap edilecek hayatını kaybedenlerin sayısı, her tarafta cesetler var, orada burada, yakında veya uzakta sayısız cansız beden, şurası kesin, zamanla savaşta hayatlarını kaybedenlerin sayısı önemsizleşecek ve hatta unutulacak, ama güvenilir kaynaklara göre sayıları iki bini bulan çarmıh mahkumları Yahudiye ve Celile halklarının hatıralarında daha uzun süre yer edecek, birçok savaş ve birçok yıkım görecek halklar ama yine de bu insanları unutamayacaklar. İki bin insan, dile kolay, birer mil aralıklarla dizilseler, zamanı gelince Portekiz diye anılmaya başlanacak olan o memleketi bir uçtan diğeri uca kat edebilir ve hatta neredeyse tamamen çevreleyebilirlerdi. Erden Nehri ile deniz arasında, dullar ve yetimler ağıtlar yakıyor, çok eski bir gelenek, dul ve yetim olmalarının yegane sebebi bu, sırf ağıt yakabilmeleri için dul ve yetim kılındı onlar, oğlanlar arasında büyüyünce başka savaşlara gidecek olanlar var, onlar da gidecek savaşmaya ve arkalarında daha çok dul ve daha çok yetim bırakacaklar, töre değışse bile, yasin rengi beyazdan siyaha dönse, kadınlar saçlarını yolmaktansa dantelli siyah örtülerle yüzlerini örtmeye başlasa bile, gözyaşı hep aynı gözyaşı olacak.

Meryem uzun süredir ağlamıyor, lakin ruhunun derinliklerinde belli belirsiz bir sızı var, çünkü kocası dönmedi, dahası Nasıra, Seforis'in kül olduğu ve çevrede birçok adamın çarmıha gerildiği haberi ile çalkalanmakta. Büyük oğlunu yanına alıp kocasının peşinden gitmeye karar veriyor. Muhtemelen yol boyunca kocasının bıraktığı ayak izlerine basacak farkında olmaksızın, çünkü yağmur mevsiminde değiliz ve izleri silmeye kıyamayan rüzgâr narin esintilerle toprağı okşamakta. Yusuf'un bıraktığı izler, çağlar önce bu diyarda yaşamış olan hayvanların bıraktığı izlere benziyor, bizler, Daha dün, der gibi, Bin yıl önce, deriz, zira zaman karış karış ölçüsü alınabilecek bir kumaş parçası değildir, zaman katmanlı bir eğri yüzeydir ve ancak anılar aracılığıyla etkin kılınabilir. Nasıralı bir kabile İsa ile Meryem'e eşlik ediyor, aralarında bazıları telaşla ilerliyor, bazıları yalnızca merakla, Hananya'nın uzaktan akrabaları var kafilenin içinde, lakin eve döndüklerinde merakları ya da kaygıları dinmiş olmayacak, çünkü ceset bulamayacaklar ve bu da akrabalarının hâlâ hayatta olduğunu kanıtlar nitelikte bir delil sayılmaz. Kimsenin aklına gelmedi gidip ambarı aramak, halbuki orada bulabilirlerdi adamın cesedini. Nasıralılar yarı yolda köye doğru giden Romalı askerlerle karşılaştı, Nasıra'da da arama yapılacaktı ve malı mülkü için kaygılanan birkaç kişi bunu duyunca geri döndü, çünkü asker kapıyı çalınca içeride kimseyi bulamazsa ne yapar bilinmez. Komutan köylülere Seforis'te ne yapacaklarını sordu, yanıtladılar, Yangını merak ettik, komutanın merakını tatmin eden bir yanıt bu, çünkü yangınlar dünya var olalı beri insan için en dayanılmaz heyecanlara vesile olmuştur, alevlerin tinsel bir çağrı içerdiği bile iddia edilmiştir, ilk ateşin bilinçsiz hatırası, gibidir bu sanki küllerin anıları olabilirmiş gibi, ama eğer bu doğruysa, kamp ateşine bakarken, ya da karanlık odada yanan mumun titrek alevini seyrederken yüzümüzde beliren o coşkun

ifade açıklamasını bulmuş olur. Eğer biz insanlar, kelebekler kadar cesur ya da umarsız olabilseydik, biraraya gelip ateşe atardık kendimizi ve kim bilir, o zaman belki alevler iyice coşar, göğe yükselirdi ve öyle bir aydınlatırdık ki çevreyi, Tanrı gözlerini açar ve doğrulurdu, ama çok geç, bizi fark etmekte çok geç kalmış olurdu, dumanlar eşliğinde hiçliğe doğru ilerleyen kulları olurdu o zaman gözlerinin önündeki.

Geride bir ev dolusu çocuk bırakmıştı Meryem ama dönmek istemiyordu, buna kaygısızlık denemez, çocuklar güvendedi, askerlerin köy basıp çocuk katlettiği her gün görülebilecek bir hadise değildir. Aslında Romalılar çocukların büyüdüğünü görmekten büyük zevk alıyordu, büyümeleri kimin işine gelir bir düşünelim, sadık birer vatandaş oldukları sürece, vergiyi ödemede gecikmedikleri sürece, hiç kuşku yok ki büyümelerinde fayda var. Anne ile oğlu yalnız kaldılar yolda, çünkü Hananya'nın akrabaları kendi aralarında sohbeteye dalıp geride kaldı. Meryem ile İsa'nın dudaklarından dökülebilecek sözlere gelince, ancak kaygı ve endişe dolu sözler olabilirdi bunlar, bu yüzden sessiz kalıp birbirlerini daha fazla üzmemeye karar verdiler. Garip bir sukunet çökmüştü etrafa, kuşlar ötmüyor, artık rüzgâr da esmiyor, ayak seslerinden başka ses duyulmuyor, onlar da adımların huzursuzluğunu dile getiriyor, iyi niyetli bir adamın yanlışlıkla boş bir eve girdiğinde atabildiği türden adımlar. Bir bayırı daha aşılıyorlar ve işte Seforis karşılarında. Bazı evlerden hâlâ alevler yükseliyor, duvarlar isli, ağaçlar tepeden tırnağa kararmış, hâlâ yaprakları üzerlerinde, ama pas rengi yapraklar. Ve işte sağ yanımızda, çarmıhlar.

Meryem koşmaya başladı, ama çarmıhlar hâlâ epey uzaktaydı ve yavaşlayıp soluklanması gerekti. Birbiri ardına o kadar çocuk doğurduktan sonra, kalbi artık eskisi kadar güçlü değil. İsa, hayırlı evlat, anasının yanından yürümeye gayret sarf ediyor, ka-

dını n yanından ayrılmak istemiyor, ne bugün ne de yarın, öyle ki hem acıyı hem coşkuyu paylaşabilsinler, lakin kadın iyice yaşlandı, bacaklarında derman yok, İsa dayanamıyor, Anne, bu hızla gidersek oraya asla varamayacağız. Meryem, Sen git, ben sana yetişirim, dercesine bir el işareti yapıyor. Zaman kazanmak için yoldan ayrılıp tarladan geçiyor, Baba, baba, diye bağıyor babasını orada bulacağı korkusuyla, orada olmamasını diliyor, diliyor ama nafîle. İlk sıraya ulaştı, adamlardan bazıları hâlâ çarımhtan indirilmeyi bekliyor, ama çoğu indirilmiş ve yere dizilmiş. Pek azı akrabaları tarafından teslim alınıp gömülecek, bu isyancıların çoğu uzak yerlerden geldi, son kez burada yoldaşlarıyla bir araya geldiler ve hemen ardından birlik dağıldı, her adam kendi ölümünün yalnızlığıyla yüz yüze bırakıldı. İsa babasını göremedi, kalbi neşeyle doluyor ama aklı buyuruyor, Bekle, daha sıranın sonuna varmadın. Ve işte sıranın sonu orada. Yerde yatan kendi öz babası, aradığı adam yerde yatıyor, pek az kan var, o da ellerdeki ve ayaklardaki yaralarda, Uyuyor musun, Baba, ama hayır, uyku değil bu, bacakların böyle eğri büğrüyken nasıl uyuyabilirsin ki, seni çarımhtan indiren adam bu halde mi bıraktı, ama burada çok ceset var, kırılan kemikleri düzeltmeye sabrı yoktu herhalde. İsa isimli çocuk babasının cesedinin yanına diz çöküyor ve ağlamaya başlıyor, cesede dokunmaya cesaret edemiyor, lakin sonra acısı korkusuna ağır basıyor ve kucaklıyor babasının cansız bedenini. Baba, baba, diye haykırıyor, sonra bir çığlık daha duyuluyor, Sana neler yaptılar Yusuf, Meryem'in sesi bu, sonunda yetişti İsa'ya, nefes nefese kalmıştı, titriyordu, oğlunun bir çarımhtan önünde durduğunu gördüğünde uzaktan uzağa, neyle karşılaşacağını anlamıştı. Kocasının bacaklarının o halini gören Meryem'in gözyaşları sel oldu. Ölümünden sonra hayatın acılarına ne oluyor bilemiyoruz, hele şu can çekişme anlarına ne demeli, her şeyin ölümle son bulduğuna

inanabiliriz, lakin acının anısının cansız dediğimiz bedende en azından birkaç saatliğine devam edip etmediğini bilemeyiz, etin acıdan kurtulmak için son çare olarak kendini çürümeye teslim ettiği yorumunda da bulunamayız. Meryem, kocası hayattayken asla gösteremeyeceği bir yakınlıkla, adamı bir kuklaya benzeten çarpık bacakları düzelttikten sonra, çarmitan indirilirken yukarı kayan entarisini çekerek düzeltmeye çalıştı. İsa da entarinin bir ucundan çekerek annesine yardım etti, entariyi adamın kaval kemiklerini örtecek biçimde düzeltmeye çalışıyorlardı, kaval kemikleri, belki de insan vücudunun en hassas noktaları, ne kadar kırılğan yaratıklar olduğumuzu yüzümüze vuruyorlar. Ayaklar iki yana sarkıyordu, ve sinckler çivilerin açtığı yaralardan sızan kanın kokusuna geliyordu. Yusuf'un sandaletleri direğin dibine düşmüştü. Eskimiş ve artık iyice kirlenmiş olan sandaletler orada unutulabilirdi, tabii eğer İsa onları görüp almasaydı. Sildi sandaletleri, sanki bir emri yerine getirirmiş gibi, Meryem'e fark ettirmeksizin, entarisinin altına sakladı, işte size gerçek bir evlat, büyük oğul babasının mirasına sahip çıkıyor, işte töreler bu gibi basit eylemlerle doğar, bugün bile ilk oğul babanın yerini almak zorunda hisseder kendini, babasının pabuçlarına girebildiğinde adam sayar kendini.

Romalı askerler uzaktan uzağa seyrediyordu olup biteni, cansız bedenlere sarılıp ağıtlar yakan bu insanların kamu düzenini bozar nitelikte bir eylemini bekliyorlardı hâlâ, böyle bir eylem olsa müdehale edeceklerdi. Ama bu insanların bela arar gibi bir halleri yoktu, cesetlerin önünde durup dua etmekte tüm yaptıkları, önünden geçtikleri her kurban için bir dua okuyorlardı, iki saat kadar sürdü son görevlerini tamamlamaları. Ellerinde çiçekler, her ceset önünde dua eden insanlar, akrabalar sol tarafta, diğerleri sağ, sesleri akşamın sessizliğini yırtıyor, Rabbiniz, nedir şu insan dediğin ki ondan ilgini esirgemezsin, nedir

insanoğlu dediğin, insan zayıf bir esinti gibidir, günleri anlık birer gölgedir, nerede Şimdi yaşarken ölümü görmeye muvaffak olamayan, toprağın altında ruhunu kurtarabilmiŐ midir, kadımdan olma insanın azdır zamanı, çoktur telaşı, bir iek gibi açar ve çabuk solar, nedir Şu insan dediğin ki ondan ilgini esirgemezsin, nedir Şu insanoğlu dediğin. Ama yine de, insanın Tanrı'nın gözündeki önemsizliğini vurguladıktan sonra sarf edilen sözlerden çok daha ağır görünen bir ses tonuyla, koro halinde, her Şeye kadir Tanrı önünde hıŐımla dile getirdiler insanın Şüphe götürmez önemini, Unutma, ey Rabbimiz, unutma ki insana neredeyse meleklere yaraşır kudreti bahŐettin, onu görkem ve onurla talandırdın. Ağıt yakanlar sıranın sonunda duran, hiç tanımadıkları o adamın yanına vardı, Yusuf'un yanına, fazla oyalanmaya niyetleri yoktu, ama Yusuf ihtiyaç duyduğu her Şeyi yanına almıştı zaten giderken. Haklıydı telaŐları, çünkü çarmıha gerilen adam yasaya göre bir sonraki güne kadar mutlaka gömülmüŐ olmalıydı ve güneş batıyordu. İsa'nın yırtınmasına luzum yoktu, gençti daha, ağıt merasimine katılması gerekmiyordu, lakin herkesten çok onun sesi çıktı, o gr, güçlü ses Şöyle söylüyordu, Rabbimize övgüler olsun, Tanrımız, evrenin hükümdarı, seni adaletle yarattı, adaletle ayakta tuttu, adaletle besledi, adaletle bu dünyayı tanımana müsaade etti, adaletle diriltecektir, Rabbimize övgüler olsun, o ki ölüyü dirildir. Yerde boylu boyunca yatan Yusuf, eğer çivilerin acısını hâlâ hissediyor idiyse, bu sözleri de duyabilmiş olmalı, Tanrı'nın adaletinin yaŐamında nasıl yer ettiğini düşünüyordu herhalde, ark ne birinden ne de diğerinden bir Şeyler bekleyecek hali kalmıştı. Ağıt yakanlar dualarını bitirdi, sıra lleri gömmeye geldi, ama çok l vardı ve güneş batana kadar her birine uygun bir yer bulmak imknsiz görünüyordu, uygun bir yer, yani bir mezar, başına da bir taş, kefen de lazım tabii, ya da en azından adamı saracak ölçülerde

kumaş, ama mümkün değil, bulamayacaklar. Böylece hepsini birden gömebilecekleri bir çukur kazmaya karar verdiler, bu ne ilk ne de son toplu mezar, öldükleri yere, öldükleri gibi gömülecek adamlar. İsa'ya da bir kürek verdiler, yetişkinlerin yanında o da azimle kazmaya başladı. Kader bu ya, Yusuf oğlunun kazdığı mezara gömülüyordu peygamberin sözlerine uygun biçimde, kehanetin gerçekleşmesiydi bu, Adamı oğlu gömecek, oğul gömülmeyecek. Başta bu sözler çok gizemli görünüyor ama, anlatılan zaten bilinen bir şey, çünkü son adamın, son olması sebebiyle, onu gömecek kimsesi olmayacak. Babasını gömen şu oğul hakkında konuşmuyoruz, dünya onunla son bulmuyor, daha binlerce yıl doğumlara ve ölümlere şahit olabilmek için burada olacağız, ve insanın en büyük düşmanı bugüne dek hep insan olduysa, yani insanın celladı yine insansa eğer, bugünden sonra da insana mezar kazmaya değer.

Güneş dağın ardında kayboldu. Dev kara bulutlar Erden Vadisi semalarında batıya doğru usul usul ilerlemekte, sanki dağın ardında kaybolan güneşle birlikte zayıflayan, yine de bulutları yer yer kızıla boğacak kudrete sahip olan ışık, göğü gittiği yere doğru peşinden sürüklüyor. Hava birden soğudu, bu mevsimde pek alışıldık değil ama görünüşe bakılırsa gece yağmur yağacak. Askerler ayrıldı, günün son ışığından faydalanıp fazla olmasa da uzun sayılabilecek bir yol yürüyecekler, ordugâhlarına doğru gözden kayboldular, Nasıra'da gezmiş olan silah arkadaşları çoktan varmış olmalı. İşte modern savaş dediğin böyle olmalı, sürekli irtibat halinde olmalı birlikler, Celileli Yahuda'nın isyancı birlikleri gibi dağınık olmamalı, dağınıklığın cezası neymiş öğrendik, otuz dokuz adamı çarımha gerildi bugün, onun yüzünden çarımha gerilen kırkıncı adam ise masumdu, tamamen iyi niyetle gelmişti buraya, ama kötü koşullar altında hayata gözlerini yumdu. Seforis sakinleri geceleyecek bir yer arıyor

küller arasında, gün doğar doğmaz herkes eski evine gidip kurtarabildiği kadar eşyayı kurtarmaya bakacak, sonra başka bir yerde başka bir yaşam kurmak için yola koyulacaklar, çünkü şurası açık ki, taş üstünde taş bırakmayan Roma bu kadarıyla yetinmeyecek, daha uzunca bir süre taş üstüne taş konmasına müsaade etmeyecek. Meryem ile İsa karanlık bir ormanın ortasında iki gölge şimdi, ağaçlardan değil ama direklerden ve kalaslardan olma bir orman. Ana, oğlunu göğsüne bastırıyor, tutunacak bir dal arayan iki ürkek can, cansız beden, canları yollarından alıkoyuyor. İsa şöyle söyledi annesine, Geceyi şehirde geçirelim, Meryem gönülsüzdü, Olmaz, kardeşlerin evde yalnız, onlarla ilgilenmemiz lazım. Nereye bastıklarının farkında değillerdi. Güç bela yola vardılar, karanlıkta yol kurumuş bir nehir yatağı gibi uzayıp gidiyordu. Seforis'ten çıktıkları an yağmur yağmaya başladı, önce tek tük minik damlalar, sonra koca damlalar yeryüzünü dövmeye başladı, toprak yola düşen damlalar hoş sesler çıkarıyordu. Derken damlalar kudurdu, toprak da çamura döndü, Meryem ve oğlu sandaletlerini çıkardılar, onları kaybetmekten korkuyorlardı, yola yalın ayak devam ettiler. Yol boyunca sesleri çıkmadı, annesi oğlunu kolunun altına almış, yağmurdan korumaya çalışıyordu, söyleyecek bir şeyleri yoktu, garip ama belki de Yusuf'un hâlâ hayatta olduğunu düşünüyorlardı, eve vardıklarında Yusuf'u çocukların başında bulacakları geçiyordu belki akıllarından, soracaktı karısına, Nasıl olur da benim müsadem olmaksızın dışarı çıkarsın, ne haddine be kadın, lakin Meryem'in gözleri doldu yine, acısı değildi ağlamasının tek sebebi, artık yorulmuştu, dinmek bilmeyen bu yağmur, gece, her şey fazlasıyla hüzünlü, fazlasıyla karanlık, Yusuf'u evde bulacağını umut edecek gücü kalmadı.

Bir gün biri gelip dul Meryem'e, Seforis'in girişinde gerçekleşen mucizeyi anlatacak, isyancıları çarımha germek için dikilen

üç direk, havadislere bakılırsa kök salıp yeşermiş, bu gerçek bir mucize, çünkü Romalılar buldukları bölgeden ayrılırken işi biten çarmıhları söküp yanlarında götürmeyi adet edinmişlerdi, hem yere dikilmek üzere hazırlanırken ağaç gövdelerinin her iki taraftan testere ile kesildiğini hatırlarsak, içlerinde özsu ve dışlarında filizler olsa bile, bunların nasıl olup da canlı birer ağaca dönüştüklerini açıklamak imkânsız. Çabuk kanalar bunun şehitlerin kanıyla ilgili bir mesele olduğu kanaatine vardı, şüpheliler bunun yağmurla ilgili olduğunu söyledi, lakin hiç kimse çarmıh yapılmak üzere kesilen ağacın, dağda ya da çölün ortasında terk edildikten sonra, kan ya da yağmur sebebiyle canlandığına tanık olmamıştı daha önce. Kimse bunun Rabbin iradesiyle gerçekleşen bir olay olduğunu tasavvur edemedi, onun iradesinin hikmetine erilemez olmasından değil, Seforis'te çarmıha gerilenlerin böylesine kutsal bir biçimde uğurlanması için bir sebep göremiyorlardı da ondan, niye Tanrı'nın lutfuna ersinler ki. Bu ağaçlar uzun süre burada kalacak, bir gün gelecek hikâyeleri artık anlatılmaz olacak, insanoğlu her şeye bir açıklama bulmaya pek hevesli olduğundan masallar ve efsaneler uyduracak, gerçeklerden yola çıkacaklar bunu yaparken, sonra kendilerini tamamen hayale kaptıracaklar. Sonra ağaçlar yaşlanıp kuruyacak, ya da yeni açılan bir yol hatrına kesilecekler, belki de bir ev, bir okul, bir alışveriş merkezi ya da bir karargâh hatrına, derken toprağın altında iki bin yıldır bekleyen kemikleri bulacaklar, antropologlar girecek manzara dahiline, bir anatomi uzmanı dünyayı hayrete düşürecek bir açıklama yapacak, vakti zamanında insanların çarmıhlara bacakları diz hizasında toplanmak suretiyle gerildiğini kanıtlar nitelikte deliller bulduğunu söyleyecek. İnsanlar bunu bilimsel yollarla reddedemeyecek, ancak estetik anlamda belli başlı itirazlarda bulunacaklar.

Meryem ve İsa eve sırlıslıkla vardılar, üstleri başları camur

olmuştı ve soğuktan titriyorlardı, çocukların keyfi yerindeydi, beklenmedik bir şey bu, Yakup ve Lisyâ diğerlerine göz kulak olabilmşti. Hava iyice soğumuştı gerçi ama ateş yakmayı becermişlerdi kendi başlarına, ateşin karşısında birbirlerine sokulup açlıklarını unutmşlardı. Avluda ayak sesleri duyan Yakup, gidip kapıyı açtı. Annesiyle ağabeyi içeri girerken yağmur damlaları da giriyordu içeri, dışarıda sanki tufan vardı. Çocuklar bakakaldı, İsa içeri girip kapıyı kapattığında artık babalarının dönmeceğini anlamışlardı, ama hiçbirisi Yakup'tan önce bir şey sormadı, Babam nerede. Yer ıslak giysilerden damlayan suyu emiyordu, sessizliği bozan tek şey ocakta yanan odunun çitirtisiydi. Çocuklar annelerine bakıyordu. Yakup soruyu tekrarladı, Babam nerede. Meryem cevap vermek için ağzını açtı, lakin kelimeler boğazına düğümlendi, İsa araya girmeye mecbur kaldı, Babamız öldü, dedi, ve neden yapığını bilmesede ıslak sandaletleri çıkarttı entarisinin altından, herhalde babasının ölümünün kanıtıydı onlar. Bunları getirdim. Büyük çocukların gözleri yaşardı, bu dokunaklı manzara onlara fazlaydı aslında, sonra dul Meryem ve dokuz çocuğu hepbirden gözyaşlarına boğuldu. Hangi birini teselli edeceğini bilemeyen Meryem dizleri üzerine çöktü kaldı, çok yorgundu, çocukları kadının etrafına toplandı, biraradaydılar, dip dibe, bir salkım üzüm gibi, bu salkımın gözyaşı denen renksiz şarabı salması için ezilmesine gerek yoktu. Sadece İsa ayaktaydı, sandaletleri göğsüne bastırıyordu, bir gün onları giyebileceği geçiyordu aklından, hatta cesareti olsa o an geçirecekti ayaklarına. Çocuklar birer birer ayrıldı annelerinden, önce büyük çocuklar terk etti onu kendi acısına, sonra onları küçükler izledi. Analarının acısını paylaşmaya güçleri yoktu daha, sadece ağlıyorlardı, bu gibi koşullar altında ihtiyarla çocuk arasında bir fark yoktur, ikisi de yok yere ağlar, artık hissedemediği için ya da henüz hissetmeye vakıf olamadığı için ağlar

durur.

Meryem odanın ortasında dizleri üzerinde kaldı, sanki bir karar ya da emir bekliyordu. Giysilerinin ıslak olduğunu fark etti, ayağa kalktı, titriyordu, sandığı açtı, kocasına ait, eski bir entari buldu ve çıkarttı. Entariyi İsa'nın eline tutuşturdu, ve şöyle söyledi, Çıkar o üstündekini, bunu giy, ocağın yanına otur. Sonra kızlarını çağırdı, Lisyâ ve Lidya, ellerine bir örtü verdi ve o örtünün arkasında üstünü değiştirdi, sonra evde kalan son erzakla yiyecek bir şeyler hazırlamaya başladı. Babasının entarisi içinde İsa ocağın yanı başına kuruldu. Entari çok büyüktü, kolları çok uzundu, başka koşullar altında kardeşleri onu bir korkuluğa benzetip basarlardı herhalde kâhkahayı, ama gülünecek zaman değil şimdi, yas tuttukları için değil, İsa'nın soğuk, ağır tavırları yüzünden, o eskisinden daha güçlüydü artık, farklı bir konuma yükselmişti, uyandırdığı bu izlenim, ateşin karşısında babasının sandaletlerini ayaklarına geçirmesiyle iyiden iyiye hissedilir oldu. Yakup gidip İsa'nın yanına oturdu ve sessizce sordu, Babamıza ne oldu. Onu diğer isyancılarla birlikte çarmıha germişler, diye fısıldadı İsa. Ama neden. Kim bilir, orada kırk adam vardı toplam, babam onlardan biriydi. Belki o da bir isyancıydı. Kimden bahsediyorsun sen. Babamdan. İmkansız, o hep bizimleydi, tezgâhının başında didindi durdu. Eşek nerede, onu bulabildiniz mi. Göremedik, yaşıyor mu, telef mi oldu bilinmez. Yemek hazırды, tencerenin etrafına toplandılar ve az da olsa, yediler. Yemek bitince küçükler uyuyakaldı, kafaları karışıkta ama küçük bedenlerinin istirahatı ihtiyacı vardı. Oğlanların döşekleri odanın diğer ucunda duvar dibine dizilmişti. Meryem kızlarına şöyle söyledi, Siz burada benimle uyuyacaksınız, sen sağ yanımda, sen sol yanımda, kıskanmayın birbirinizi. Kapının aralığında soğuk giriyordu, ama ev sıcaktı, ocakta hâlâ odun vardı. Birbirlerine sokulan çocuklar, acılarına rağmen birer birer uyku-

ya daldı. Gözyaşlarını tutan Meryem, onların uyumasını bekliyordu, çünkü acısını tek başına yaşamak istiyordu, uzun süre açık kalan gözleriyle tavanı seyrederken, kocasız bir geleceği, ve doyurması gereken dokuz boğazı düşündü. Beklenmedik bir şey ama, acısı dindi, bedeni sonunda teslim oldu, ve işte artık hepsi uyuyordu.

Meryem gece geç vakit, duyduğu iniltiyle uyandı. Bunun gördüğü kâbusun bir parçası olduğunu sandı başta, lakin bir kez daha duydu aynı sesi, bu kez daha güçlü. Kızları uyandırmamaya özen göstererek, doğruldu, etrafına bakındı, kandilin ışığı odanın öbür ucunu aydınlatamıyordu. Hangisi acaba, diye geçirdi içinden, kalbinin derinliklerinde, bu seslerin İsa'dan geldiğini biliyordu. Usulca yürüdü, kapının üzerindeki çiviye asılı kandili aldı, kandili çocuklarının yüzlerine yanaştırdı birer birer, bütün yüzlere baktı. İsa sağa sola dönüyordu, bir kâbus görüyordu sanki, sayıklıyordu, babasını görüyor olmalı, küçük bir çocuk ama çok şey gördü geçirdi, ölüm, kan, işkence. Meryem onu uyandırmayı düşündü, ızdırabına son vermeyi niyeti, ama sonra vazgeçti, oğlunun gördüğü kâbusu bilmek istemiyordu, sonra İsa'nın ayaklarında babasının sandaletlerini gördü. Bu çok garip geldi ona, kaygılandı, ne kadar aptalca, kimse bunu yapabileceğini söylemedi, ne saygısızlık, zavallı adamın sandaletleri, öldüğü günün gecesi, başkasının ayaklarında. Ne düşüneceğini bilemiyordu, döşegine geri döndü. Belki de sandaletler ve entari yüzünden, oğlu, Yusuf'un evi terk ettikten sonra yaşadığı talihsizlikleri yeniden yaşıyordu, çocuk artık erkeklerin dünyasına giriyordu, Tanrı yasasına göre zaten oraya aitti, Yusuf'un varisi oydu şimdi, mirasın sahibi, eski bir entari ve bir çift sandalet, ve bir de, rüyalar, İsa Yusuf'un son adımlarını görüyordu rüyasında. Meryem onun başka bir şey görüyor olabileceğini aklının ucundan bile geçirmede.

Gün doğdu, güzel bir gün, gökte bulut yoktu. Sıcak ve aydınlıktı, yağmurdan bir iz yoktu. Meryem henüz mektebe giden oğullarıyla birlikte yola koyuldu, İsa da vardı yanlarında, lakin daha önce belirttiğimiz gibi, mektebi bitirmişti o. Sinagogahtaki ihtiyarları Yusuf'un ölümünden haberdar etti, kocasının neden ve hangi koşullar altında çarınha gerildiği üzerine birkaç söz söyledi, gömülürken bütün dini gereklerin elden geldiğince yerine getirildiğini de ekledi, telaşa ve yokluğa rağmen gereken her şey yapılmıştı. İsa ile baş başa evin yolunu tuttuklarında, ona neden babasının sandaletlerini giydiğini soracak gibi oldu, ama sormadı. Belki de İsa'nın bu soruya verecek yanıtı yoktu, belki kafası iyice karışacaktı bu soru yüzünden, daha fazla üzülmelerini istemiyordu. Hem, gece yarısı uyanıp yiyecek bir şeyler çalmaya kalkan, suç üstü yakalanan ve aç olduğu bahanesini öne süren bir çocuk gibi davranamazdı ki, bu türden bir bahanesi de yoktu zaten, tabii bizce bilinmeyen bir türden açlık hissetmiyor idiyse. Meryem'in aklına başka bir fikir geldi. Şimdi oğlu ailenin reisiydi, kendisine düşen de ancak ve ancak aile reisine hürmet göstermek olabilirdi, düşündü ve İsa'yı uykusunda rahatsız eden şey ile ilgilenmeye karar verdi, Rüyada babanı mı gördün, lakin İsa duymazdan geldi, başını başka bir yöne çevirdi, yine de vazgeçemedi annesi, tekrar sordu, Gece kâbus mu gördün. Oğlu yanıt verdiğinde artık geri duruyordu, Evet, dedi İsa ve hemen ardından, Hayır, yüzünde garip bir ifade vardı, ölen babası gözlerinin önüne gelmişti bir kez daha. Sessizce, yürümeye devam ettiler. Eve vardıklarında Meryem tel tarakla yüne sarıldı, daha hızlı çalışmayı öğrenmesi gerektiğini düşünüyordu, yoksa geçinemeyeceklerdi. Bu arada İsa başını kaldırıp göğe baktı, yağmur bulutu görmedi, sonra gidip babasının tezgâhını açtı, bitirilmesi gereken işlere göz attı, birer birer bütün gereçleri incelemeye başladı. Meryem oğlunun yeni sorumlu-

luklarına böylesine ciddi biçimde sarıldığını görünce çok sevindi. Küçükler öğle vakti mektepten döndüğünde hep birlikte yemeğe oturdular, ancak pek dikkatli bir gözlemci bu ailenin kısa süre önce reisinden olduğunu tahmin edebilir. İsa'nın çatık kara kaşları kaygıyı açığa vuruyordu, ama diğerleri, Meryem dahi, sakin ve huzurlu görünüyordu, zira şöyle yazılmıştır, Ağlayın ve feryad edin, yasınız bir ya da iki günden uzun sürmesin, göçen de böylesini ister, sabrınızı tümünden yitirip fenalık etmeyiniz diye, yani demek istiyor ki kurtulun kederden, zira şöyle de yazılmıştır, Kedere teslim olmayın, bir kenara koyun hatırasını, bunu unutmayın, çünkü biliniz ki o yolun geri dönüşü yoktur, yasin uzununu ona fayda sağlamaz, ama size zararı dokunur. Nasıl ki günü diğer bir gün izler, mevsimi diğer bir mevsim, bekleyin, gülüp eğlenmenin de zamanı gelecektir. Lakin en iyi ders Hakimlerin Kitabı'nda, şöyle yazılmıştır, Bu dünyada insan için yiyip içmekten ve çalışırken bile sevinmekten daha iyi şey yoktur. Nitekim Rabbin gözünde erdemli olan kimseye bilgelik, beceri ve neşe bağışlanır. O gün öğleden sonra İsa ve Yakup terasa çıkıp çatıyı tamir ettiler, tüm gece boyunca çatıdan su sızmıştı içeri, ve eğer bunun neden daha önce belirtilmediğini merak eden varsa, bilmeli ki bir insanın ölümü, birçok şeyin üstünü örtebilir.

Gece sona ermek üzere, yeni bir şalâk daha sökecek yakında. Bulabildikleri kadarını yediler, sonra da döşeklerine çekilip uydular. Meryem sabaha karşı bir kâbusun ortasında uyandı, kendi kâbusunun ortasında değil, İsa'nın kâbusunun ortasında. Çığlıkları keder vericiydi, büyük çocuklar uyanmıştı, küçükleri uyandırabilecek kadar güçlü değildi sesi, onlar tüm masumiyetleriyle, mışıl mışıl uyuyorlardı hâlâ. Meryem oğlunu döşekte bir sağa bir sola dönerken buldu yine, elinde bir şey tutuyordu sanki, bir kılıç, belki de bir mızrak, sesi kesildi yavaş yavaş, kim bi-

lır, belki dūřmanları kaçmıştı, belki de İsa son nefesini veriyordu. İsa gözlerini açtı ve annesinin kollarına attı kendisini, k c k bir ocuk gibi ağlamaya başladı annesinin kollarında, koca bir adam bile korktuğunda ya da  z ld đunde bir ocuk oluverir, erkekler bunu itiraf etmeyi sevmezler, zavallılar, řu dünyada acıdan kurtulmak için gözyaşlarını salmaktan daha etkili bir çare bulunamaz halbuki. Neyin var oğlum, derdin ne, diye sordu Meryem, çocuğu anlatmaya teşvik etmek için devam etti, Babanı mı gördün rüyanda. ocuk başını salladı, kurtuldu anasının kollarından ve kendini döşeğe attı. Biraz uyumaya alış, dedi İsa'ya ve İsa diğerlerine döndü, Bir řey yok, yatın, iyiyim ben. Meryem kızlarının yanına döndü ama geceyi uykusuz geçirdi, İsa her an k busuyla yeniden yüz yüze gelebilirdi. Bunun ne tür bir rüya olduğunu merak ediyordu Meryem, bunca kedere ne sebep olabilir, neyse ki gece bir daha uyanmadı İsa, en azından anası böyle zannetti. K bustan sakınmak için geceyi uykusuz geçireceğini tasavvur edememişti. Ne büyük tesad f, diye geçirdi içinden, her zaman huzur içinde uyuyan İsa, babasının ölümünün ardından kâbuslar görmeye başladı, Tanrım, n'olur gördüğü kâbus o kâbus olmasın. K busların miras alınamayacağını düşünüyorsa yanılıyor, çünkü oğulun aynı saatte aynı kâbusu görmesi için babanın oğluna k busunu anlatması gerekmiyordu.

Sonunda şafak söktü, kapıclaki çatlaktan gün işığı sızmaya başladı. Meryem gözlerini açtığında oğlunun döşekte olmadığını gördü, Nereye gitmiş olabilir, diye sordu kendine. Kalktı ve dışarı ıktı. Otların  zerine oturmuştu, başı kollarının arasında. Sabah yeli Meryem'i titretti, oğlunun yalnızlığı da cabası, yanına vardı, Hasta mısın, diye sordu. ocuk başını kaldırdı, Hayır, hasta değilim. Nedir derdin  yleyse, anlat bana. Gördüğüm kâbuslar. K buslar mı dedin. Aslında tek bir kâbus, iki gecedir tek-

rar tekrar gördüğüm kâbus. Çarmıhtaki babanı mı görüyorsun. Hayır, söyledim daha önce, babam var kâbusumda ama onu göremiyorum. Bana bunu anlatmadın, babanı görüp görmediğini sordum, hayır dedin. Onu görmüyorum, ama hep kâbusun içinde. Sana sürekli ızdırap veren bu kâbus, nasıl bir şey öyleyse. İsa hemen vermedi yanıtını, çaresizce baktı anasının yüzüne, Meryem'in kalbine bir el dokunuyordu sanki, karşısındaydı büyük oğlu, ama bir bebek gibiydi, uykusu gelen bir bebeğin gözleriyle bakıyordu, bıyığı terleyen bir bebek, tedirgin oldu Meryem, gözünün nuru, ilk oğluydu karşısındaki, yaşamının geri kalanında yaşlı kadının tek desteği olacaktı. Anlat bana her şeyi, ısrar ediyordu Meryem, ve sonunda İsa konuşmaya başladı, Nasıra'da değil, ama yine bir köydeyim, sen varsın yanımda, ama sen değilsin, çok farklı görünüyorsun orada, benim yaşımda başka oğlanlar da var, kaç tane olduğunu bilmiyorum, başka kadınlar da var, anaları herhalde, meydana toplanmışız ve bizi öldürmeye gelen askerleri bekliyoruz, ayak sesleri duyuluyor, yakındalar, ama onları göremiyoruz, henüz korkmuyorum, bu sadece bir kâbus, biliyorum, sonra babamın da gelen askerlerin arasında olduğunu anlıyorum, yardım istemek için sana dönüyorum, ama sen benim gerçek anam değilsin, zaten çoktan gitmişsin, bütün analar gitmiş, sadece çocuklar kalmış geride, artık çocuk da değiller, birer bebek hepsi, yerde yatıyorum ben de ve ağlamaya başlıyorum, hepimiz ağlıyoruz, ama sadece benim babam geliyor askerlerle birlikte, meydanın girişine doğru bakıyoruz, oradan gelecekler, ama gelmiyorlar, bekliyoruz ama bir şey olmuyor, ayak sesleri yaklaşıyor, geldiler, yok henüz değil, sonra kendimi şimdiki halimle görüyorum, yine de kundağa sarılmışım, kurtulmaya çalışıyorum, sanki ellerim ve ayaklarım bağlı, sana bağıriyorum, ama sen yoksun, sonra beni öldürmeye gelen babama bağıriyorum, işte o an uyanıyorum, hem dün gece hem

de ondan önceki gece, defalarca tam bu anda uyandım. O konuştuğu Meryem dehşete düştü, başını öne eğdi, korktuğu başına geliyordu, bir şekilde İsa ölü babasının kâbusuna giriyordu, farklı bir konumda oluyordu ama, babasının kâbusunda. Oğlunun sorduğunu duydu, Babamın her gece gördüğü kâbus nasıldı. Her kâbus gibi işte. Ama neyle ilgiliydi. Bilmiyorum, baban bana hiç anlatmadı. Hadi anne, gerçeği oğlundan saklama. En iyisi unutamam bu mevzuyu, senin için iyi değil bunu bilmek. Benim için neyin iyi neyin kötü olduğunu nereden biliyorsun. Anana biraz saygı göster. Tabii ki sana saygı göstereceğim, ama neden benden saklıyorsun benimle ilgili gerçekleri. Bana bunları anlatırma. Bir gün babama neden sürekli kâbus gördüğünü sordum, bana bunu sormaya hakkım olmadığını, bana her cevabı veremeyeceğini söyledi. Öyleyse babanın sözünü dinle. Hayattayken babam, dinledim sözünü, ama ben şimdi bir erkeğim, onun entarisi artık benimdir, onun sandaletleri benim, ve bir de kâbus, onun kâbusu artık benim kâbusum, bunlarla çıkabilirim yoluma, ama o kâbus hakkında daha fazla şey bilmem lazım. Belki bir daha kâbus görmezsin. Anasının gözlerinin içine baktı İsa, dedi ki, kâbusu görmediğim sürece gelip sana soru sormayacağım, ama görürsem, yemin et bana her şeyi anlatacağına. Yemin ederim, diye karşılık verdi Meryem, oğlunun ısrarına ve gücüne boyun eğdi. Tüm kalbiyle bir dua okudu içinden, sözlerden yoksun bir dua, söze dökülseydi şöyle bir şey olurdu herhalde, Rabbim, bu kâbusu, ölene kadar, her gece ben göreyim, ama sana yalvarırım, kurtar evladımı, kurtar evladımı. İsa onu uyardı, Yeminini unutma. Unutmayacağım, dedi Meryem, içinden tekrarlıyordu, Kurtar evladımı, Rabbim, kurtar evladımı.

Lakin kurtulamadı. Gece oldu, kara horoz kuşluk vakti öttü, ve kâbus döndü, ilk atın burnu köşede belirdi. Meryem oğlunun inlediğini duydu ama onu teselli etmeye gitmedi. Kan ter içinde

kalan, eli ayağı tutmayan İsa anasının oracıkta yattığını, uyanık olduğunu ve sesleri duyduğunu biliyordu. Ne anlatacak bana, meraklanıyordu İsa, ve kadın nasıl yapsa da oğlana her şeyi anlatmasa diye kara kara düşünüyordu. Sabah, sinagoga gidecek çocukları hazırlıyordu Meryem oğlu şu kelimeleri sarf ederken, Ben de seninle geleceğim, sonra çölde konuşuruz. Meryem çok kaygılıydı, yiyecekleri hazırlarken eli ayağına dolaştı, lakin kase acı şarapla dolmuştu, ve artık içmeye mecburdu. Önce küçükler mektebe götürüldü, Meryem ve İsa köy hudutlarının dışına çıktılar, bir zeytin ağacının altına oturdular, yalnızca Tanrı, o da olur da buralarda olursa, tanık olsun diye konuştuklarına. Çünkü bildiğimiz gibi, taşlar konuşmaz, onları birbirine çarpığımız zaman bile konuşmazlar, toprağa gelince, onun altında her şey sessizliğe bürünür. İsa dedi ki, Şimdi anlat, Meryem doğrudan girdi söze, Baban başka askerlerle birlikte seni öldürmek için yolda olduğunu görürdü. Beni öldürmek için mi. Evet, seni öldürmek için. Ama bu benim kâbusum. Biliyorum, dedi kadın derin bir kederle, Düşündüğümden kolay olacak, diye geçirdi içinden ve şöyle söyledi, Artık biliyorsun, eve dönelim, düşler bulutlar gibidir, gelir giderler, sen bu kâbusu sahiplendin çünkü babanın göz nuruydun, seni öldürmeyi asla istemedi, zaten böyle bir şeyi asla yapamazdı, Tanrı ona yapmasını buyursa bile yapamazdı, bir melek çıkar gelir ve kalkan eli tutardı, İsak'ı kurban etmeye niyetlendiğinde İbrahim'e olduğu gibi. Bilmediğin işlere burnunu sokma, dedi İsa küstahça, ve Meryem acı şarabın son damlasına kadar içilmesi gerektiğini anladı. Benim bildiğim tek şey, oğlum, Rabbin dediğinin olacağıdır, ne derse desin, o olur, ve şimdi bir şey, yarın başka bir şey derse, yapabileceğimiz hiçbir şey yoktur. Sözüünü bitirdikten sonra, ellerini kalbi üzerine koydu ve beklemeye koyuldu. İsa sordu, Tüm sorularıma yanıt verecek misin. Tabii ki, diye yanıtladı kadın. Babam bu kâ-

busu görmeye ne zaman başladı. Yıllar önce. Kaç yıl önce. Doğduğun zaman başladı. Her gece görür müydü aynı kâbusu. Evet sanırım öyle, bir süre sonra beni çağırma bile tenezzül etmeye başladı, insanlar kâbuslara alışır. Söyle bana, anam, ben Yahudiye'nin Beytlehem köyünde mi doğdum. Bu doğru. Doğduğumda ne oldu da babam her gece kâbuslarında beni öldürmeye geldiğini görmeye başladı. Sen doğduğunda başlamadı kâbusları. Ama öyle söyledin. Kâbus birkaç hafta sonra başladı. Neyin birkaç hafta sonrasında. Hirodes üç yaşın altındaki tüm bebeklerin öldürülmesi için emir çıkarmıştı, neden, keşke bilebilseydim. Babam biliyor muydu. Biliyorduydu bile bana hiç anlatmadı. Peki Hirodes'in askerleri nasıl oldu da beni öldürmedi. Köyün dışında bir mağarada yaşıyorduk. Yani askerler beni bulamadı ve bu yüzden de öldüremedi. Evet. Babamı bir asker miydi. Asla. Ne iş yapardı öyleyse. Tapınak inşaatında çalışırdı. Anlamıyorum. Sorularına yanıt vermeye çalışıyorum. Ama eğer askerler köyün dışında yaşadığımız için beni bulamadıysa, babam o askerlerden biri ve dolayısıyla suçlu değilse, ve eğer Hirodes'in neden bebekleri öldürmek istediğini bilmiyorduydu, Bu doğru, babam Hirodes'in bebekleri neden öldürmek istediğini bilmiyordu. Öyleyse. Söylenecak başka bir şey yok soracak başka sorun yoksa, bil ki her şeyi söyledim. Belki de sen körsün.

İsa başka bir şey söylemedi, aile içindeki gücünün toprakta-ki nem gibi buharlaşmakta olduğunu hissetti, doğduğu günden beri aklın bir köşesinde olan, lakin ne hakkında olduğunu asla bilemediği bir düşüncenin farkına vardı, doğumundan beri sinsin sinsin ona ızdırap veren bir düşünceydi bu. Karşı tepenin eteklerini tırmanan koyun sürüsünü gördü, hem koyunlar hem de çoban toprak rengiydi, sanki toprak üzerinde ilerliyordu toprak. Meryem bir kez daha dehşete düştü, bu uzun boylu çoban, bu yürüyüş, onca yıl sonra bugün, bu bir lanet mi, ama sonra

daha dikkatlice baktı ve şüpheye düştü, şimdi çoban koyunlarını otlağa götüren Nasıralı herhangi bir çoban gibiydi, kendi de koyunları gibi cılız. İsa aklından geçeni, biraz zor da olsa, dile getirmeyi becerebildi, Babam bebeklerin katledileceğini biliyordu. Bu bir soru değildi, öyleyse Meryem'in yanıt vermesi gerekmiyordu. Nasıl öğrendi, işte bu bir soru. Baban tapınakta çalışırken, bir köşede aldıkları emir hakkında konuşan askerlerin sözlerini duymuş. Ve sonra. Seni kurtarmak için onca yolu koşup geldi. Ve sonra. Mağarayı terk etmediğimiz sürece kaçmamızın gerekmeyeceğine kanaat getirdi. Ve sonra. Hepsi bu, askerler aldıkları emirleri yerine getirip gittiler. Ve sonra. Sonra Nasıra'ya döndük. Kâbus ne zaman başladı. İlk kâbusu mağaradayken gördü. Kendi acısıyla yüzleşen İsa, elleriyle yüzünü örttü ve haykırdı, Babam Beytlehem'in çocuklarını öldürdü. Sen neler söylüyorsun oğlum, çocukları Hirodes'in askerleri öldürdü. Hayır, günahı babamın boynuna, Eli'den olma Yusuf'tu suçlu olan, çünkü bu çocukların katledileceğini biliyordu ama yine de ana babalarını uyarmadı. Bu sözler dudaklardan döküldükten sonra, teselli umudu ebediyen yok olup gitti. İsa yere kapandı ve ağladı. O çocuklar masumdu, masum, diye haykırıyordu acıyla, on üç yaşında bir çocuktan beklenmeyecek kadar kudretli bir tepki, çocukların genelde ne kadar bencil olduğunu ya da bazı insanların diğerlerinin kaderlerine ne kadar umarsız yaklaştığını göz önüne alırsak, bunun böyle olduğunu anlarız. Ama insan hep aynı, bazıları diğerlerinden daha iyi, bazıları diğerlerinden daha kötü, babası yıllar önce bir günah işledi diye hıçkırıklara boğulan bir genç adam bu, lakin belki de kendisi için ağlamaktaydı, zira bu genç adam günahkar babasını tüm kalbiyle sevmişti. Meryem onu teselli etmek için elini uzattı oğluna, ama İsa geri çekildi, Dokunma bana, yaralıyım. İsa, oğlum. Bana oğlum deme, sen de suçlusun. İşte gençliğin ateşi böyledir, işin aslı

Meryem katledilen bebekler kadar masumdu, her kadının bildiği bir gerçektir ki, kararı erkek verir, kocam geldi ve, Gidiyoruz, dedi, sonra fikrini değiştirdi ve açıklama yapmadan, Burada kalacağız, gitmiyoruz, dedi, hatta ona sormak zorunda kaldım, Bu çığılıklar da neyin nesi. Meryem kendini müdafaa etmeye çalışmadı. Masumiyetini kanıtlaması kolaydı, ama o, çarmıha gerilen kocasını düşünüyordu, o da masumdu ve katledilmişti, ve Meryem biraz utanç, biraz da kederle fark etti ki ölü kocasını şimdi daha çok seviyordu, işte böyle, tuttu çenesini, çünkü insan insanın suçlu olup olmadığını anlayabilir. Sadece şunu söyledi, Hadi, eve gidelim, konuşacak başka bir şey kalmadı, ve oğul yanıtladı, Sen git, beni yalnız bırak ve git. Ne koyunlardan iz vardı ne de çobandan, çöl gerçekten çöldü şimdi, terk edilmiş şu evler, kaya parçaları gibi bayıra dizilmiş şu yapılar bile çölün bir parçasıydı, bayır aşağı dizilmişlerdi, sanki git gide yerin dibine batıyorlardı. Meryem vadinin kül rengindeki derinliklerinde gözden kaybolduğunda, İsa dizleri üzerine çöktü ve haykırdı, tüm vücudu alevler içindeydi, sanki ter değildi alnından boşalan, ter değil de kan boşalıyordu sanki tüm vücudundan, Tanrım, Tanrım, niye terk ettin beni, böyle hissediyordu kendini, terk edilmiş, başka bir boşlukta, mutlak bir yalnızlık, babasız, anasız, kardeşsiz, bacısız. Ve çoktan çıkmıştı ölüme giden yola, ilerlemekte şu anda. Koyunlarının ardına saklanmış olan çoban, uzaktan onu seyrediyor.

İki gün sonra İsa evi terk etti. Evde geçirdiği son iki gün çok az konuştu. Hiç uyuyamadı. O dehşet anları gözünün önünden gitmiyordu, ev ev dolaşıp beşik arayan askerler, kınından çıkan kılıçlar, küçük, narin bedenlerde açılan yaralardan akan kan, anaların yüzündeki umutsuzluk, çaresizce haykıran babaların güclükle zapt edilen öskesi, ve kendisi, daha önce hiç görmediği bir mağarada kendi küçük bedeni. Tüm bunlar aklından geçerken, dev dalgaların onu yuttuğunu hissediyordu, öleceğini ya da en azından bu yaşama artık devam edemeyeceğini düşünüyordu. Annesine sormayı unuttuğu bir soru onu meraklandırıyordu, Kaç çocuk katledildi. Başları kesilen çocukların, kurban edilen kuzular gibi, göğe yükselen alevlerin içine atılmadan önce bir köşeye üst üste yığıldıklarını gördü, küle dönerken, dumanlar eşliğinde, göklere, cennete yükseleceklerdi. Konuşma sırasında annesine soramamıştı kaç çocuğun katledildiğini ve şimdi gidip şöyle söyleyebileceğini düşünemiyordu bile, Ne diyorduk anne, şey, geçen gün sana Beytlehemli kaç çocuğun öbür dünyaya göçtüğünü sormayı unutmuşum, şöyle bir yanıt gelirdi herhalde, Ah oğlum ah, çıkar artık bunları kafandan, otuzdan fazla değildi, hem öldülerse bile, bu Rab'bin iradesi dahilinde gerçekleşti, biliyorsun ki eğer dilesydi katliamın önüne geçebi-

lirdi. Ama İsa yine de merak ediyordu, Kaç çocuk öldü. Kardeşlerinin yüzüne bakarken aklından bu soru geçiyordu, Kaç tane. Kılıçlar İsa'nın yaşamını kurtarmak adına kaç narin bedeni delik deşik etmişti, bilmek istiyordu. İkinci günün sabahı annesine şöyle söyledi, Bu evde artık huzurum kalmadı, kardeşlerim sana emanet, ben gidiyorum. Meryem ellerini göğze açtı, bir felaket daha, gözleri doldu, Sen neler söylüyorsun, oğlum, gözümün nuru, dul kalan ananı bir başına bırakıp gidecek misin, bunları da mı duyacaktım, nedir bu dünyanın hali, görülmüş müdür böyle bir şey, evini ve aileni bırakıp gidecek misin, sensiz nice olur bizim halimiz. Yakup benden yalnızca bir yaş küçük, o benim yerimi alacak ve karnınızı doyuracak, kocanın ölümünden sonra ben nasıl çalıştıysam o da öyle çalışacak. Benim kocam senin babandır. Onun hakkında konuşmak istemiyorum, söyleyecek başka şeyim yok, hakkını helal et, ama etsen de etmesen de ben gidiyorum. Nereye gideceksin oğlum. Bilmiyorum, belki Kudüs'e, belki Beytlehem'e, doğduğum yerleri görmeye. Ama orada tanıdığım kimse yok. Haklı olabilirsin, ama bir düşün anne, beni tanıyan biri çıkarsa ne olur. Sus, kardeşlerinin kulağına gitmesin. Bir gün onlar da öğrenecek gerçeği. Nasıl bir tehlikeye atıldığını biliyor musun, Romalı askerler her tarafta Celileli Yahuda'nın adamlarını arıyor. Vakti zamanında Hirodes'in emirlerini yerine getirmiş olan askerlerin Romalı askerlerden aşağı kalır yanı yok, hem Romalılar niye öldürsün beni, niye çarımha gersinler, ben masumum. Baban da masumdu ama gördün başına neler geldi. Kocan doğru sebeple çarımha gerilmedi belki, ama onun yaşamı lekesiz değildi. İsa, evladım, şeytan konuşuyor senin ağzından. Konuşanın Tanrı olmadığını nereden biliyorsun. Rabbin adını boş yere anma. Rabbin adının ne zaman boş yere anıldığını kim bilebilir, ancak Rabbin kendisi, fakat ben, onun bile, yaptığı işlerin sebeplerini bilip bilmediğini

den şüpheliyim. Oğlum, bu yaşta nasıl bu tür düşüncelere sahip olabilirsin. Kim bilir, belki de insan doğduğunda gerçekle doğuyor, ama sen bunlar hakkında konuşma, bunların gerçek olduğu kesin değil. Öyleyse, bizden ayrılmaya karar verdin. Evet. Geri dönecek misin. Bilmiyorum. Eğer şu kâbussa seni Beytlehen'e gitmeye zorlayan, git, Kudüs'e, tapınağa git, oradaki büyüklerimize danış, sana bunları kafandan çıkarmanı tembihleyecekler, sonra geri dön, sana ihtiyacı olan anana ve kardeşlerine dön. Dönceğim diyemem. Nasıl sürdüreceksin yaşamını, zavallı baban sana bildiği her şeyi öğretebilecek kadar uzun yaşamadı. Sen kaygılanma, tarlalarda çalışırım, koyun güderim, ya da balıkçıları benimle denize açılmaya ikna ederim. Çoban olmayı tercih edersin herhalde. Neden. Bilmem, yalnızca bir his benimkisi. Günler neler getirecek göreceğiz, şimdi anacığım, yola çıkmam gerek. Böyle çıkılmaz yola, bekle sana yiyecek bir şeyler hazırlayayım, çok paramız yok, ama biraz al yanına, al bu babanın kesesi, en azından bunu bıraktı sana. Yemeği yerim, ama keseyi almam. Senin baban cüzzamlı değildi. Alamam. Bir gün baban için ağlayacak ve kesesini almadığın için pişman olacaksın. Ben onun için ağladım. Daha da ağlayacaksın, ne günah işlemiş olursa olsun ağlayacaksın. İsa bu söylenene karşılık vermedi. Büyük çocuklar, ne konuşulduğunu bilmeseler de, İsa'nın etrafına toplandılar ve sordular, Gerçekten gidiyor musun, ve Yakup şöyle söyledi, Seninle gelmeyi isterdim, maccra istiyordu çocuk, yollara düşmek istiyordu, farklı ve heyecanlı şeyler yapmak istiyordu. Sen burada kalmalısın, dedi İsa, dul anamıza göz kulak olacak birileri lazım bu eve, farkında olmaksızın sarf etmişti dul kelimesini, diline hakim olmaya çalışmıştı bir an, ama olamadı, gözyaşlarına da hakim olamadı, çünkü babasının hatırası, gözleri kamaştıran gün ışığı gibi, canlanıvermişti gözlerinin önünde.

Ailesiyle birlikte yemek yedikten sonra, İsa yola çıktı. Birer birer vedalaştı kardeşleriyle, gözü yaşlı anasını kucakladı, ve sebebini bilmeden, şöyle söyledi, Ne halde bilmem ama, bir gün mutlaka döneceğim, sonra bohçasını sırtına aldı, avluyu geçti ve sokağa açılan kapıyı araladı. Bir an durdu, kararsızdı sanki. Yaşamda birçok kez kendimizi bir kapıdan çıkarken buluruz, bir kararın eşiğinde, durur kalırız, aklımızdan geçenler bizi geri dönmeye zorlar. Meryem şaşırды, gözlerinin içi ışıldadı bir an, lakin kısa ömürlü oldu bu ışıltı. İsa bohçasını yere bıraktı, bir şeyler aramaya başladı, sonra geri döndü, hiçbirinin yüzüne bakmadan geçti yanlarından ve eve girdi. Yeniden belirdiğinde kapıda, elinde babasının sandaletleri vardı. Sessizdi, başını önüne eğmişti, sanki mütevazılığı ya da utanıcı yanındakilerin gözlerinin içine bakmasına mani oluyordu, sandaletleri bohçasına koydu, başkaca bir söz etmeden devam etti yoluna. Meryem kapıya koştu ve çocukları da peşinden gitti, büyükler umarsız görünüyordu, kimse el sallamadı, çünkü İsa bir kez bile dönüp ardına bakmadı. Oradan geçen bir komşu İsa'nın yola koyulduğunu gördü ve sordu, Oğlun nereye gidiyor Meryem, ve Meryem yanıtladı, Kudüs'te bir iş buldu, orada çalışacak bir süre, bunun koca bir yalan olduğu aşikar, lakin bu doğru ve yalan meselesi biraz karmaşık bir meseledir, peşin hükümlü olmayalım, zira zamanla gerçekler yalana, yalanlar gerçeğe dönüşebilir.

O gece Meryem dışında tüm ev halkı mışıl mışıl uyudu, Meryem oğlunun nerede ve ne koşullar altında gecelediğini düşünmekten alıkoyamıyordu kendisini, bir kervansarayda mıydı acaba, güvende miydi, bir ağacın altında mı yatıyordu, yoksa bir kayanın oyduğunda mı, yoksa, Tanrı korusun, Romalı askerler onu parmaklıkların ardına mı koymuştu. Dış kapının gıcırdadığını duydu, yüreği ağzına geldi, sonra bir an, İsa geri mi döndü, diye geçirdi içinden, bir anlık bir sevinç, bir anlık bir coşku. Ne

yapmalıyım, kapıyı açmaya cesaret edemiyordu, cesurca açıp kapıyı şu sözlerle karşılayacaktı oğlunu, Uykusuz bir gece geçirttin anana ama bak, döndün işte. Ama bunu yapsa küçük düşerdi oğlu, iyisi mi bir şey söylememeli, uyuyormuş gibi yapmalı, bırakalım sessizce girsin içeri, Ben döndüm, bile demeden gider uzanır belki döşegine, sabah kalkıp hayırsız evladımı döşeginde bulunca, şaşırmış gibi yaparım ben de. Yokluğu ne kadar kısa sürerse, kadının mutluluğu da o kadar büyük olacak, çünkü yokluk ölüm gibidir, aradaki tek fark şudur, yokluk umuda açık bir kapı bırakır. Ne kadar da uzun sürdü avluyu geçmesi, kim bilir, belki yine fikrini değiştirdi, Meryem daha fazla tahammül edemeyecek beklemeye, gidip kapıdaki çatlaktan görmeye çalışacak dışarıda olup biteni, gizlice bakacak, ve eğer oğlu eve girmeye karar verip de kapıya doğru gelirse, koşup geri dönecek döşeğe, oğlu eve girdikten sonra bir kez daha kararını değiştirip gitmeye kalkarsa, o zaman çocuğu durdurmaya fırsat bulacak. Parmak uçlarında ilerledi kapıya kadar, sonra dışarı baktı. Ay parlaktı, toprak su gibi parlıyordu. Uzun, karanlık bir gölge kapıya doğru yaklaşmaya başladı, Meryem onu gördüğü an, elleriyle ağzını kapattı çılgınlığını saklamak için. Oğlu değildi bu gelen, o dilenciydi, ilk görüldüğü günkü gibi paçavralar içindeydi, ama şimdi, belki de ayın marifeti, bu pasaklı giysi müthiş bir esvap gibi görünüyordu, etekleri rüzgârda dalgalanıyordu. Çok korkmuştu, kapıyı kilitledi, titreyen dudaklarından şu sözler döküldü, Benden ne istiyor olabilir. Bir melek olduğunu iddia eden adam iyice yaklaştı, kapının dibine varmıştı, ama içeri girmeye çalışmıyordu, Meryem adamın nefesini duyuyordu, sonra başka bir ses geldi, yer yanıyordu, kapının önünde bir uçurum oluşuyordu sanki. Gölge bir süreliğine her yeri kapladı, sonra melek geri döndü, ardına bakmadan dış kapıya yöneldi, elinde ise o ağaç vardı. Takriben on üç yıl önce kapının hemen yanı ba-

sında, ışıldayan toprakla dolu kâsenin gömüldüğü yerde biten o gizemli ağaç kökleriyle birlikte meleğin elindeydi şimdi. Dış kapının eşiğinde melek yine bir dilenciye dönüştü, sonra duvarın arkasında kaybolup gitti, yapraklı dalları arkasında sürüklüyordu, ardından ağaç da bir yılanı dönüştü. Meryem dikkatle açtıkapıyı ve dışarı baktı. Ay parlaktı, yeryüzünü sevinçle aydınlatıyordu. Evin duvarının hemen yanında, ağacın olduğu yerde kocca bir hendek vardı, ve yerde, hendekten dış kapıya kadar uzanan, Samanyolu'nu andıran izler, o zamanlar o yıldızlar başka bir isimle anılıyor idiyse iş başka tabii. Oğlunun halini düşündü, lakin artık kaygılanmıyordu, bu kadar güzel bir göğün altında ona bir zarar gelemez, hikmetine erişilemeyecek bir aydınlık, bu ay, topraktaki kökleri ve pınarları besleyen bu ışık. Yüreği huzur doldu, yerdeki yıldızlara korkusuzca basarak geçti avluyu ve kapıyı araladı. Dışarı baktı, izler az ötede sona eriyordu, sanki yapraklar bir anda yanıp kül olmuş gibi, belki de dilenci, artık hamile kalamayacak olan bu kadınla konuşmaya tenczül etmese de, onu bir kez daha şaşırtmaya karar vermiş ve duvarın arkasına geçer geçmez yine bir melek oluvermiş, ve hatta bu özel anın şerefine, kanat çırparak uçup gitmişti. Meryem bunun gibi garip şeyler düşündü, ay ışığında tüm bunlar en az kendi elleri kadar gerçek görünüyordu. Eve döndü, kandili asılı olduğu çividen çıkartıp eline aldı ve dışarı çıkıp hendeği yakından incelemeye başladı. Hendeğin dibinde boş bir kâse duruyordu. İndi ve kâseyi aldı, dilenciye yemek verdiği o kâse bu, içinde biraz daha toprak var, ama artık parlamıyor, pek yakında eski işlevine dönecek olan, sıradan bir kâse şimdi, hepsi o. Bundan sonra, isteğe göre, süt, şarap veya su içmekte kullanılacak, ne doğru söylemiş, Her şeyin bir vakti var, diyen.

İsa seyahatinin ilk gecesinde sığınacak bir yer buldu. Cenin şehri yakınlarında ufak bir kulübe çıktı karşısına, hava kararı-

yordu, doğduğu günden beri ona türlü oyunlar oynayan kader bu kez şansının yaver gitmesini buyurmuştu. Pek umudu yoktu ama yine de geceyi burada geçirebileceğini düşündü, ne mutlu ki kulübenin sahibi bu yaşta bir çocuğun tüm gece boyunca dışarda kalmasına göz yumamayacak kadar yufka yürekli, misafirperver bir kimseydi, hele böyle bir zamanda geceyi dışarda geçirmesine müsaade edemezdi, bunca kavga döğüş, bunca vahşet, çarمیha gerilen adamlar, boş yere canlarından olan çocuklar. İsa konuk olduğu evin sakinlerine Nasıra'dan geldiğini ve Kudüs'e gittiğini anlattı ama, annesinin söylediği o utanç verici yalanı tekrarlamadı, çünkü Kudüs'e bulduğu bir iş sebebiyle gitmiyordu. Kudüs'e, tapınaktaki bilge kimselere, ailesini yakından ilgilendiren, kutsal yasayla ilgili bir hususu danışmaya gittiğini söyledi. Aile reisi bu kadar önemli bir görevin bir çocuğa verilmiş olmasının onu ne kadar şaşırttığını dile getirdi, dini görgüsü ne kadar ileri olursa olsun, bir çocuğun böyle bir işe soyunması normal değildi. İsa evin en büyük oğlu olduğu için bu görevin ona verilmiş olduğunu söyledi, babasını hiç anmadı. Birlikte yemeğe oturdular, yemekten sonra, ailenin bir Tanrı misafirine sunabileceği en iyi yer olan ahırda kendine yatacak bir yer hazırladı İsa. Gece yine gördü aynı kâbusu, ama bu kez askerler ve babası çok yaklaşamadı meydana, atın burnu köşede belirmedi. Yine de düşünmeyessin bu kâbusun İsa'yı korkutmadığını, kendini onun yerine koy bir, sana hayat veren babanın elinde kılıç peşinde koştuğunu canlandır gözünde. Evde mışıl mışıl uyuyan ahali ahırda yaşanan drama şahit olamadı, çünkü İsa, uykusunda bile peşini bırakmayan korkuyu nasıl gizleyeceğini öğrenmişti. Korku dayanılmaz boyutlara ulaştığında, uykuda bile olsa, elleriyle ağzını kapatıp yüreğinin derinliklerinden kopup gelen çığlığı basırıyordu. Sabah kahvaltıda aileye katıldı, sonra da onlara misafirperverlikleri için öyle bir hürmet-

le sundu ki şükranlarını, o an, bu basit Samiriyelilerin her biri Rabbin huzurunda kendini soylu bir şahsiyet gibi hissetti. İsa vedalaştı ve yeniden yola koyuldu, ev sabinin son sözleri kulaklarında yankılanıyordu, Sana övgüler olsun ey Rabbimiz, evrenin hükümdarı, sen ki adımlara rehberlik edersin, kendi kendine tekrarlardı durdu bu sözleri, aynı Rabbi, hükümdarı övdü durdu, o ki bize tüm ihtiyaçlarımızı sağlar, her gün tanık olduğumuz gibi yani, pek adil davranır günlük ekmeği bölüştürürken, peki nasıl sağlar bu adaleti, herkesten fazla şeye sahip olana, daha fazla vererek.

Kudüs yolculuğunun geri kalanı pek de kolay değildi. Bir ke-re her şeyden önce, Samiriyeliden Samiriyeliye fark var, yani o günlerde bile tek bir kırlangıç yazı getirecek değildi, iki tane lazım bunun için, iki kırlangıç bile bir yaz etmez, eğer biri dişi biri erkek, ve ikisi de verimli değilse. İsa'nın çaldığı diğer kapılar yüzüne kapandı, bu sebeple yolcumuz kendine dışarıda uyuyacak bir yer bulmak zorunda kaldı, bir gece dalları bir etek gibi açılan bir incir ağacının altında, başka bir gece, büyük şans eseri, peşine takıldığı bir kafilenin hemen yakındaki kervansaray tıka basa dolu olduğu için kurmak zorunda kaldığı dev bir çadırda. Büyük şans eseri diyoruz çünkü bundan önceki gece zavallı çocuk bir tepcyi aşmaya çabalarken iki ödle hırsızın saldırısına uğramıştı, yanındaki üç kuruş parayı da bunlara kaptırmıştı, yani istese bile kervansarayda geceleyemezdi, malum, orada gecelenenin de bir bedeli var. Bu hikâyeyi duyan herkes acıdı bu garibanın haline, haydutlar çocuğu kaderiyle baş başa bırakıp, umarsız kahkahalarla devam etmişlerdi yollarına. Olduğu yere çöküp kalmıştı zavallı, başının üzerinde gökkubbe, çevresinde dağlar vardı, buydu tüm varlığı, yıldızlarla, hırsızlarla ve celladlarla dolu, arsız bir evren. Biri çıkıp on üç yaşında bir oğlanın astroloji ve felsefeye dair bu kadar çok şey bilemeyeceğini söy-

leyebilir, ya da en azından feleğin çarkından henüz geçmemiş olması gerektiğini, veya diyebilir ki bu çocuk, sinagogta ne öğrenmiş olursa olsun, ne kadar zeki olursa olsun, ona atfedilen bu sözleri sarf etmiş olamaz. Bu diyarda az değil marangoz oğlu, babası çarmıha gerilen çocuk da var bolca, ve eğer başka bir adamın oğlunu seçmiş olsaydık, kim olduğu hiç önemli değil, bu tür düşünceler bakımından o da en az küçük İsa kadar zengin olurdu. Çünkü, her şeyden önce, hepimiz biliriz ki her insan kendi içinde bir alemdir, her yol bizi bu sonuca götürecektir, dahası bilinmelidir ki bu memleket bambaşka bir memleket, sadece şunu düşünün, ister fakir olsun ister zengin, bu memlekette kaç insan vaaz vermek ya da peygamberlik etmek için yollara düşmüştür, İşaya'dan Malaki'ye, soylular, kahinler, çobanlar, yaşamın her kesiminden insan, bu yüzden, herhangi bir sonuca varmadan önce, temkinli olalım lütfen, marangozun oğlunun mütevazı koşullarda yetişmiş olması bize onu küçümseme hakkını vermez. Akranları kapı önünde saklambaç oynarken Kudüs yollarına düşen bu genç adam belki bir dahi ya da kahraman değil ama, en azından hürmet görmeye layık bir insan. Kalbi derinden yaralı, kendi de itiraf ediyor zaten, yaranın iyileşmesi uzun zaman alacağından, ki gördük zavallının ne kadar kırılğan olduğunu, terki diyar edip yollara düşüyor, herhalde yara izlerinin kaybolmasına çabalıyor. Modern düşünürlerin karmaşık kuramlarını, Freud, Jung, Groddeck ve Lacan'dan çok uzun yıllar önce yaşamış olan bir Filistinlinin kafasına yerleştirmek uygunsuz gibi görünüyor, mazur görün üslubumu ama, o kadar da ahmakça değil bu yaptığımız, hatırlamalıyız ki Yahudilerin ruhlarını besleyen yegane kaynak olan kutsal yazı, hangi çağda yaşarsa yaşasın adamın akılca hep aynı olduğunu belirtir. Adem ile Havva istisna, çünkü, ilkin onlar ilk adam ve ilk kadın, ikincisi, onlar çocukluk diye bir dönem yaşamadı. Eğer biyolo-

ji ve psikolojiye göndermede bulunacak olursak, insan zihninin gelişim evresi bugün bildiğimiz kadarıyla Cro-Magnon insana kadar gidebilir, burada bunu tartışacak değiliz, hem Tekvin Cro-Magnon insandan hiç bahsetmez, İsa'nın dünyanın başlangıcı ile ilgili tüm bildiği Tekvin'den öğrenebildiği kadarı.

Bu düşünceler bizi yolumuzdan alıyordu, ne alakası var tüm bunların yazmakta olduğumuz incille, kaptırdık kendimizi, ayıp ettik, Kudüs yolculuğunun son günlerinde Yusuf'un oğluna eşlik edemedik, şu anda varmak üzere Kudüs'e, beş parasız ama sağ salim varacak şehre. Ayakları, onca yoldan sonra, tahmin edilebileceği gibi, su topladı, velakin üç gün önce evden çıkıp yola koyulduğunda ne kadar hızlı yürüyorduysa şimdi de o kadar hızlı yürüyor. Buraya daha önce de geldi, yani heyecanı, bir imanlının Tanrısı kendisini gösterdiğinde, imanlının duyabileceği heyecan kadar ancak. Zeytin Dağı diye bilinen bu dağın tepesinden baktığında insan Kudüs'ün o muazzam mimarisine hayran kalır, tapınak, kuleler, saraylar, evler, her şey şehrin zengin olduğu izlenimini uyandırmaya müsait, tabii bu izlenim biraz da imanlıyı yakıp kavuran mistik ateşe bağlı, o ateş ki evrensel tinin ebedi kudretiyle kişiyi beden sınırlarını gözden kaybetmeye itebilir. Gün sona ermek üzere, güneş deniz tarafında batıyor. İsa vadiye inmeye başladı, geceyi nerede geçireceğini düşünüyor, şehir surlarının içinde mi dışında mı. Daha önce Fısıh bayramı için anne ve babasıyla buraya geldiğinde şehir surlarının dışında gecelemişti, düşünceli ordu yetkilileri ve sivillerin ortak çabalarıyla hacılar için kurulan çadırlardan birinde, hatta, gerçi söylemeye bile gerek yok ama, erkeklerle kadınların çadırları ayrıydı, erkekler erkeklerle, kadınlar kadınlarla, çocuklar bile cinsiyetlerine göre ayrılmıştı. İsa surlara vardığında hava serindi. Tam şehrin kapıları kapanırken vardı, nöbetçiler içeri girmesine müsaade etti ne mutlu ki, şu destekler dev kapı-

lardaki yerlerine yerleştirilirken, İsa geçmişte kalan bir günahın pişmanlığını duymaya başlamış olmalı yeniden, bir kapana kısılmış gibi hissetmiş olmalı kendisini, demirden dişler neredeyse tamamen kapanmak üzere, sineği tutsak alan bir ağ. Ama daha on üç yaşında olduğundan, günahları sayısız değil, pek ciddi günahları da yok işin aslı, adam öldürebilecek, hırsızlık yapabilecek veya yalan yere tanıklık edebilecek yaşta değil henüz, komşusunun karısına ya da toprağına, cariyesine ya da kıçına ya da kzne ya da, her ne ise işte, komşusuna ait herhangi bir Şeye göz koyabilecek yaşta hiç değil, yleyse bu oğlan adımlarını masumca, gnahsızca atıyor, gerçi sağlığını yitirmiş olabilir, zira kimse ölümle yüz yüze gelip sonra da yaşamına hiçbir Şey olmamış gibi devam edebileceğini iddia edecek değildir.

İnsanlar yemek için evlerine çekildiğinden, bu saatlerde sokaklar bomboş oluyor, tek tük birilerini görebilmek mümkün yine de, hırsızlarla serseriler, pek yakında onlar da çekilecek kendi köşelerine, çünkü birazdan Romalı askerler uğursuzların peşinde koşmaya başlayacak sokaklarda, arsızlar Hirodes Antipa'nın sarayına kadar sızıp, yakalandıklarında başlarına geleceği bile bile, yapıyorlar yapacaklarını, gördük Seforis'te nasıl cezalandırıldıklarını. Yolun ötesinde, ışıldayan meşaleler ellerinde, ayaklarında sandaletler, kılıçları ve miğferleriyle gece devriyesi askerleri uygun adım ilerlemekte. Duvarın ardına gizlenen ocuk askerlerin geçmesini bekledi, sonra uyuyacak bir yer aramaya gitti. Tapınak çevresindeki inşaat alanında, yan yana duran iki koca taş arasında sığınacak bir yer buldu, taşların üzerinde bir taş daha vardı, bu da bir tür atı. Bohasının dibinde bulunduğu birkaç kuru inciri yedi, yanında da birkaç lokma kuru ekmek. Susamıştı ama su içmeden çekildi köşeye. Yere serdiği örtünün üzerine uzandı, hep yanında taşıdığı battaniyesine sarıldı, sımsıkı sarıldı şmemek için, hava soğuktu ama bir src

sonra uyuyakaldı. Kudüs'te olması rüya görmesine mani olamadı, ama belki de kutsal şehirde olduğundan, yani Tanrı'ya çok yakın olduğundan, rüyası karşılaştığı gece devriyesi ve benzer manzaralarla sınırlı kaldı. Güneş doğarken uyandı. Battaniyesine sarılmış halde, attı kendisini bir mezar kadar soğuk olan sığınağından dışarı ve Kudüs'ün evlerini gördü karşısında, taş duvarlı, basık tavanlı evler, sabah güneşi hepsini soluk bir kızıla boyamış. Ardından, iyiden iyiye ciddileşti, bir şükran duası okudu, sözler birer birer döküldü dudaklarından, küçük bir oğlan çocuğunun dudaklarından nasıl dökülürse bu türden sözler, işte aynen o biçimde, Sana şükrolsun, efendimiz olan Tanrı, evrenin hükümdarı, sen ki gecenin sonunda ruhumu bana geri bağışladın. İnsan hayatında belli anlar vardır, hemen yakalanıp korunması gereken anlar, sadece bir incile not edilerek ya da resme işlenerek veya modern zamanların usülleriyle, fotoğrafı çekilerek, filme ya da videoya kaydedilerek değil. Ne kadar ilginç olurdu eğer bu tür anları yaşamış olan kişi soyunu devam ettirenler tarafından sonsuza dek görülebilir olsaydı, böylelikle bugün hayatta olan bizler, Kudüs'e gidip kendi gözlerimizle görebilirdik Yusuf'tan olma İsa'yı, yamalı battaniyesine sarılmış, Kudüs'ün evlerini seyreden, bu arada da, ona ruhunu gecenin sonunda geri bağışlamış olan Tanrı'ya övgüler sunan o çocuğu görebilirdik kendi gözlerimizle. On üç yaşında, hayata yeni başlayan bir insan olduğu için, onu bekleyen çok daha karanlık saatler olduğunu söyleyebiliriz, çok daha büyük coşkular ve çok daha büyük umutsuzluklar, çok daha büyük hazlar ve acılar, lakin şimdi bu anları kendimiz seçmek zorundayız, uyuklayan bir şehir, göz kamaştırıcı ışığıyla yükselmekte olan güneş, ve battaniyesine sarılan, fal taşı gibi açılan gözleriyle evleri seyreden bir çocuk, ayağının dibinde bir bohça ve bir de, koca bir dünya, uzağıyla yakınıyla koca bir dünya, sanki hep birlikte tereddütle

bekliyorlar. Ya Rabbim, hareket etti, an yok oldu, zaman bizi hatıralar diyarına fırlatıverdi, evet, öyleydi, hayır değildi, sonunda her şey görmeyi istediğimiz şeye dönüşüyor.

Şimdi İsa dar, kalabalık sokaklarda yürüyor, tapınağa gitmek için henüz çok erken, alimler, her yerde ve her çağda olduğu gibi, tapınakta sonradan çıkarlar ortaya. İsa artık üşümüyor, lakin bu mide kazınmakta, incirler dışının kavuğunda kaldı, Yusuf'un oğlu iyice acıktı. Haydutlara kaptırdığı paranın bir önemi yok burada, çünkü şehir hayatı kırdaki aylaklığa hiç benzemiyor, ısıklık çala çala dolaşırsın kırdaki yüreğinde Tanrı korkusu olan, Tanrı'nın buyuklarını yerine getirmek için didinip duran işçilerden geriye kalanın peşine düşersin, Ektiğini biçtikten, işini bitirdikten sonra bir demet bırak arkanda, sakın geri dönüp onu bıraktığın yerden alma, Zeytin topladıysan, erişemediğin dallarda kalanı orada bırak, Bağından üzüm toplayacaksan, bütün salıkımları alıp da gitme sakın, bırak birazını da yolcular, yetimler, dullar toplansın, ve unutma ki bir zamanlar Mısır diyarında bir köleydin. Şimdi, büyük bir şehir olduğu için, Tanrı'nın dünyasal ikametgâhının buraya inşa edilmesi buyurulduğu halde, Kudüs denen bu şehirde, dini olduğu kadar insani de olan bu gerekler yerine getirilmiyor, bu sebeple eğer buraya gelen kimse'nin kesesinde otuz gümüşten daha az bir miktar varsa, üç kuruşu bile olmayanı burada anmıyoruz bile, eninde sonunda çareyi dilenmekte aramak zorunda kalacaktır, dilendiği zaman da reddedilir zaten, bir başka seçenек hırsızlık yapmaktır ve onun sonucu da kırbaç yemek, hapse düşmektir, hatta bazen daha da beter. Ama bu genç hırsızlık yapamaz ve dilenmek için de fazla utangaç. Bu ağız, sıcak ekmekleri, meyve piramitlerini, dört bir yana dağılmış seyyar satıcıların tezgâhlarındaki pişmiş et ve sebzeyi gördükçe sulanıyor, Samiriyelilerin misalirperverliğini saymazsak, tam üç gündür aç gezmekte olan gencimiz, bu manza-

ra karşısında neredeyse bayılmak üzere. Tapınağa gittiği doğru, lakin oruçla kafayı bozmuş olan o dindarların sözlerinin aksine, eğer karnı tok olsaydı, çok daha kolay anlayabilecekti alimlerin söylediklerini. Ne şans, yoldan geçen bir Ferisi, çocuğun ne halde olduğunu gördü de acıdı. Hiç de adilane olmayan bir tavırla, gelecek nesiller Ferisileri kötü yürekli insanlar olarak anacak, aslında temiz kalpliydi onlar, bu örnek de kanıtıyor bunu, Nerelisin sen, diye sordu Ferisi, İsa yanıtladı, Celile'nin Nasıra köyünden geliyorum. Aç mısın, diye sordu adam, ve oğlan başını önüne eğdi, söylenecek bir şey yoktu, alnında yazılıydı aç olduğu. Ailen yok mu. Var, ama ben yalnız çıktım yola. Kaçtın mı. Hayır, doğru söylüyordu, kaçmamıştı. Unutmayalım ki annesiyle kardeşleri onu kapıya kadar geçirmişti, dönüp bir kez bile ardına bakmamış olması kaçtığım mı gösteriyor dersiniz, ama yok, öyle değil. Kullandığımız bu gibi sözcükler, yani evet hayır gibileri, bize en doğrudan yanıtları verme şansını bağışlar ve gerçekten, bu sözlerle verilen yanıtlar en ikna edici yanıtlardır, yine de dünya söze kararsızca başlamamıza hükmeder, Şey, hayır, pek de öyle değil aslında, kaçtığım söylenemez, bu gibi durumlarda hikâyenin en baştan dinlenmesi gerekir, ne sıkıcı, ama üzülmeysin, önemi yok bunun, çünkü ilkin, incilimizde bir kez daha karşımıza çıkan Ferisi'nin bunu dinlemesine lüzum yok, ikincisi, bu hikâyeyi kimse bizden daha iyi bilmez, öyleyse bizim de dinlememize gerek yok. Bir de şunu düşünün, bu kutsal kitabın kahramanları ne kadar az tanıyorlar birbirlerini, İsa ne kadar az tanıyor anasıyla babasını, Meryem, o bile her şeyi bilmiyor oğlu ile kocası hakkında, ve Yusuf, ölü ve şu anda hiçbir şey hakkında hiçbir şey bilmiyor. Oysa biz, olan her şeyi biliyoruz, söylenen ve düşünülen her şeyi, herkesi tanıyoruz, lakin yine de bizim de karanlıktaymış gibi davranmamız gerekiyor, yani olayın bu yönüyle şu Ferisi'ye benziyoruz, sormuştu, Aç mı-

sın, İsa başını önüne eğmişti, yüzü konuşmuştu onun yerine, Sormana gerek yok, bana yiyecek bir şeyler ver. İyi kalpli adam da öyle yaptı zaten, ocağın üzerinden iki sıcak ekmek aldı, bir kâse de süt, sonra tek kelime etmeden tutuşturdu bunları İsa'nın eline. Kâse elden ele geçerken, ikisinin de ellerine biraz süt döküldü, ikisi de aynı anda aynı hareketi yaptı, zamanın derinliklerinden kopup gelen bir hareket, ikisi de ıslak elini dudaklarına götürüp sütü emdi, bu tıpkı yere düşen ekmeği öpmek gibi. Ne acı böyle hayran olunası, sembolik bir birlik sergileyen iki insanın bir daha asla görüşemeyecek olması. Ferisi işlerine döndü, ama cebinden iki gümüş çıkartıp şöyle söylemeden önce değil, Al şu parayı da evine dön, dünya senin gibi biri için fazla büyük. Marangozun oğlu bir elinde ekmek bir elinde süt, dondu kaldı, aç değildi artık, ya da en azından açlığını hissedemiyordu. Ferisi'nin arkasından baktı, ancak söyleyebildi, Sağ ol, o kadar sessizdi ki Ferisi onu duymuş olamaz, eğer adam bir teşekkür bekliyor idiyse, şöyle düşünmüş olmalı, Ne kıymet bilmez çocuk. Yolun ortasında iştahı açıldı İsa'nın. Hiç zaman kaybetmeden yedi ekmeğini, sütünü de içti, sonra tezgâhtaki adama uzattı kâseyi, ama adam şöyle söyledi, Kâsenin parası ödendi, sende kalsın. Kudüs'te adet midir sütün kâseyle birlikte satılması. Yok, ama Ferisi böyle istedi, bir Ferisi'nin aklından neler geçtiğini asla kestiremezsin. Yani bu benim. Sana söyledim, parası ödendi. İsa kâseyi bohçasına koydu, onu dikkatle alıp koyması gerektiğini düşünüyordu. Bu toprak kaplar hemenecik kırılıyor, ne de olsa çamurdan yapılma hepsi, talihin özenle şekillendirdiği çamur, lakin öyle değil mi, yani insanoglu da öyle değil mi. Karnı doydu ve şevki yerine geldi. İsa tapınağa doğru hızlı adımlarla ilerlemekte şimdi.

Giriş çıkın dik merdivenlerin önünde halihazırda büyük bir kalabalık toplanmıştı. Her iki yanda duvar dibine kurbanlık hayvanlar satan esnafın çadırları dizilmişti, dört bir yanda para bozanların tezgâhları vardı, gruplara ayrılmış halde bir taraftan etraftaki telaşı seyreden, bir taraftan da sohbet eden insanlar, atları üzerinde asayiş sağlamakla yükümlü olan Romalı askerler, fazlasıyla yüklü köleler, develer ve eşekler, yüklerinden pek şikâyetçi olan bu zavallıların kulak tırmalayıcı çığlıkları, derken melemeye başlayan koyunlar ve keçiler, kuzuların bazıları çocuk gibi kucakta taşınıyor, bazıları ise boyunlarına bağlı iplerle çekiştiriliyor, lakin kucakta taşınanı ve yerde sürükleneni bekleyen kader aynı, hançer darbelerine maruz kalmak ve sonunda küle dönmek. İsa arınma sırasında kullanılan hamamı geçti, merdivenleri tırmandı ve Yahudi olmayanlara mahsus bölgeyi geride bıraktı. Kutsal Yağlar Odası ile Naziritler Odası'nın arasındaki kapıdan geçerek kadınlara mahsus bölgeye girdi, sonra buldu aradığını, gelenek olduğu üzere biraraya gelip kutsal yasa-yı tartışan, sorulara yanıt veren, tavsiyelerde bulunan ihtiyar heyeti. İnsanlar sağda solda kümeler oluşturmuş bekliyordu, çocuk bunlar arasında en küçük olana katıldı, İsa tam sokulurken bu insanların yanına, bir adam soru sormak için elini havaya

kaldırdı. İhtiyarlardan biri konuşmasını işaret etti, Bana söyle misiniz lütfen, eğer bizler Rabbin Sina Dağı'nda Musa'ya bildirdiği emirleri harfiyen kabul edersek, ki böyle yaparsak dünyaya barış geleceği, uykumuzu hiçbir şeyin bölmeyeceği, vahşi hayvanların bizden uzak tutulacağı, kılıcın ülkemize zarar getirmeyeceği, düşmanın, peşimize düşse bile, eninde sonunda boyunduruğumuz altına gireceği vaad edilmişti, çünkü Rabbimiz şöyle söylemiştir, Beşiniz yüz adama bedel olacaksınız, yüz kişiyseniz on bin adam karşınızda duramayacaktır, düşman sonunda size köle olacaktır, emirleri harfiyen kabul edersek bunlar gerçekleşecek mi. İhtiyar kuşkulu bir ifadeyle süzdü adamı, Celileli Yahuda'nın, tapmaktaki büyüklerin Roma hukuku karşısında pek zayıf kaldığını kanıtlayıp, ortalığı karıştırmak için gönderdiği, son gelişmeler sebebiyle pek küçük düşmüş olan isyancı birliklerin askerlerinden biri sandı onu, sertçe yanıtladı, Rabbimiz bu sözleri Mısır'dan kaçan atalarımız çöldeyken söylemiştir. Adam bir kez daha kaldırdı elini ve bir soru daha sordu, Yani şunu mu söylüyorsunuz, Rabbin Sina Dağı'ndaki sözleri atalarımız vaad edilen topraklara girene kadar geçerliydi, öyle mi. Eğer böyle yorumluyorsan, sen iyi bir Yahudi değilsin, Rabbin sözleri her çağda geçerlidir, dün, bugün ve yarın, çünkü bu sözler, sarf edilmeden önce, onun aklındaydı ve sarf edildikten sonra da onun aklında kaldı. Ama siz kendiniz mani oldunuz benim yorumuma. Ne düşünmüştün. Rabbimiz bizi boyunduruk altında tutanlara el kaldırmamıza müsaade etmiyor, aramızdan yüz kişi onlardan beşinin karşısına dikilmeye cesaret edemiyor, yani on bin İbrani'nin dizleri yüz Romalı karşısında titremeye başlıyor. Sana savaş meydanında değil tapınakta olduğunu hatırlatmak isterim. Rabbimiz lejyonların tarafını tutuyor. Doğru, lakin Rabbin kendi koşullarını öne sürdüğünü unutma. Ne koşulu. Rab dedi ki, Sizler yasalarımı bilip emirlerimi kabul ederseniz,

onları harfiyen yerine getirirseniz. Ama hangi yasa uygulanmıyor, hangi emir yerine getirilmiyor ki Roma hukukunun adaletini, bize layık yegane cezaymış gibi, kabul etmek zorundayız. Orasını Rabbimiz bilir. Evet Rabbimiz bilir, farkında olmadan çok günah işler insan, ama bana söyler misiniz, Rabbimiz neden bizimle yüzleşip kendisi vermiyor cezamızı da Roma ordusunu üzerimize salıyor. Rab kendi işlerini kendi üslubunca yapar. Yani Rabbimizin İsrail'i Romalıların yönetmesini istediğini söylüyorsunuz. Evet. Öyleyse Romalılara isyan edip kılıçlara sarılanlar Rabbin iradesine karşı geliyor. Yanlış sonuca atlıyorsun. Ve siz, kendi söylediklerinizle çelişen sözler sarf ediyorsunuz. Tanrı'nın dileği, dilememek de olabilir, ve dilememek de Tanrı'nın dileği olabilir. Yani insanın kendi dileği Tanrı'nın gözünde önemsizdir. Haklısın. Öyleyse insan özgürdür. Evet, özgür bırakılmıştır ki cezalandırılabilsin. O an insanlardan bir uğultu yükseldi, bazıları soru soran adama bakıyordu, söyledikleri kutsal yazılara ters değildi ama kasti bir tavrı olduğu belliydi, onu suçlayan gözlerle süzüyorlardı, sanki bu adam İsrail'in bütün günahları adına hesap vermekle yükümlüymüş gibi bakıyorlardı, adamdan şüphe duyanlar ihtiyarın galibiyetini onaylıyordu, ihtiyar ise oturduğu yerde bunların alkışlarını ve tebriklerini gülümseyerek kabul ediyordu. Mağrur bir bakış attı bekleyenlere, başka soru olup olmadığını sordu, zayıf çıkan rakibinin hakkından geldikten sonra, daha büyük hayranlık uyandırabilmek için, daha güçlü, şöyle dışına göre bir rakip aramaya koyulan bir gladyatör gibi. Başka bir el kalktı ve başka bir soru geldi, Rab Musa'ya göründü ve dedi ki, Aranızdaki yabancı sizden biri gibi muamele göreceksiniz ve onu kendinizi sevdiğiniz gibi seveceksiniz, çünkü sizler de Mısır diyarında birer yabancıydınız. Ama daha adam sözünü bitirmeden, zafer sarhoşu ihtiyar araya girdi ve alaylı bir tavırla şöyle söyledi, Umarım bana aramızda birer ya-

bancı olan Romalılara neden bizden kimselermiş gibi muamele etmediğimizi sormayacaksın. Hayır, söylemeye çalıştığım, eğer yasalarımız ve tanrılarımız arasındaki farklar üzerine boş yere tartışıp zaman kaybetmeseydik, belki Romalılar da bizi kendilerinden sayabilirdi, öyle değil mi. Demek sen de buraya yasasını yanlış yorumlayıp Rabbi öfkeliendirmeye geldin, dedi ihtiyar. Tam tersi, tüm sorduğum, yabancıları yurdumuza yabancı oldukları için değil ama dinimize yabancı oldukları için kendimizden saymayan bizler, Rabbin yasasını uygulamış sayılıyor muyuz, yoksa sayılmıyor muyuz. Hangi yabancılardan bahsediyorsun. Bugün ve bu çağda topraklarımızda olanlardan, geçmişte bizimle yaşamış olanlardan ve gelecekte karşımıza çıkacak olanlardan. Benim kelime oyunları ya da boş laflarla kaybedecek zamanım yok, açık konuş. Biz Mısır'dan geldiğimizde, şimdi İsrail dediğimiz bu memlekette yaşayan başka milletler vardı, onlarla savaşmak zorunda kaldık, o zaman bizler yabancıydık, ve Rab, iradesine karşı gelenin kovulmasını buyurdu. Burası vaad edilen topraktı ama yine de biz burayı işgal etmek zorunda kaldık, satın almadık bu toprağı ya da bu diyar bize hibe edilmedi. Şimdi de başkasının boyunduruğı altında yaşıyoruz, bizim olan toprak şimdi başkasının. Rabbin ruhunda İsrail sonsuza kadar yaşayacaktır, halkı neredeyse İsrail toprağı da orada olacaktır, İsrailoğulları dünyanın dört bir yanına dağılmış olsa bile, İsrail İsrail olacaktır. Yani uzun lafın kısası, Yahudiler nereye giderser gitsin diğerleri yabancı olacaktır. Kesinlikle, Tanrı'nın gözünde öyle olacaktır. Ama bizimle yaşayan yabancı, Tanrı buyruğına göre, bizden biri sayılmalı ve onu kendimizi sevdiğimiz gibi sevmeliyiz, çünkü bir zamanlar bizler de Mısır'da yabancıydık. Rabbin dediğı budur. Şu halde, aramızdaki yabancılar, bugün aramızda olan Romalılar kadar güçlü olmasa ve bize hükmedemese bile, onları sevmemiz gerekiyor. Evet, katılıyorum.

Öyleyse söyleyin bana, bir gün yeterince güçlü olursak, Tanrı, sevmemizi buyurduğu yabancıyı ezmemize müsaade edecek mi. İsrail'in tüm yapabileceği Rabbin iradesine boyun eğmektir, ve İsrailoğulları onun seçilmiş halkı olduğundan, Rab onlar için her zaman iyi olanı isteyecektir. Bunun anlamı sevmemiz gerekenleri sevmememiz olsa bile, boyun eğeceğiz, öyle mi. Evet, eğer istenen bu olursa. Kim tarafından istenen, Tanrı tarafından mı İsrail tarafından mı, çünkü ikisi bir ve aynı. Yabancıнын hakkını yemeyeceksin, der Rabbimiz. Tabii bu yabancıнын hakları olduğu sürece ve biz o hakları tanıdığımız sürece, diye yanıtladı ihtiyar. Yine bir uğultu yükseldi kalabalıktan, ve ihtiyarın gözleri yine parladı, bir şampiyonun ya da gladyatörün ya da muzaffer kumarbazınkiler gibi.

İsa elini kaldırdı. Kimse bu yaşta bir çocuğun öne çıkıp tapınağın bilge kişisine soru sormasını garipsemedi, Kain ve Habil'den beri bilinir ki bazen gençlerin akli karışır, sorular sorarlar, büyükler de babacan bir tavırla gülümseyerek ellerini gençlerin omuzlarına koyar, Bir gün büyüdüğünde genç adam, bu gibi şeylerle artık canını sıkmayacaksın, büyük biraz daha anlayışlıysa, Ben de senin yaşındayken aynı şeyleri düşünüyordum. Bazıları dışarı çıkmak için kapıya yöneldi, diğerleri de onların peşinden gidiyordu ki İsa sorusunu yöneltti ve çoğu geri döndü, Ben suç hakkında konuşmak istiyorum. İhtiyar ateşli seyircilerini kaybetmekten çok korkmuştu, neyse ki korktuğu başına gelmedi. Yani işlediğin bir suç hakkında. Hayır, genelde suç hakkında, ama aynı zamanda, insanın, kendi günah işlememiş olsa bile duyabildiği suçluluk hakkında. Daha açık konuş. Rab dedi ki ana babalar çocukları için ölmeyecek, ya da çocuklar ana babaları için, her insan kendi suçunun cezasını kendi çekecek. Bu sözler, bir ailenin masum olsalar bile bütün fertlerinin, yalnızca bir ferdin işlediği günah yüzünden cezalandırılabilirdi çağların

yanlıları için söylendi. Ama eğer Rabbin sözü her çağda geçerliyse, suçun da sonu yoktur, sizin de biraz önce söylediğiniz gibi, insan cezalandırılabilmek için özgür bırakıldıysa, kişi, bir babanın cezasını çektiği suçun yok olup gitmediğini, cezası çekilmiş olsa bile o suçun çocuğa miras kalacağını söyleyebilir, yani tıpkı bugün hayatta olan bizlere, Adem ve Havva'nın suçunun miras kalması gibi. Senin yaşında bir çocuğun kutsal yazıları bu kadar iyi bilebilmesi ve bu mevzuları böyle içtenlikle tartışabilmesi beni şaşırttı, pek de zavallı görünüyorsun, garip. Ben sadece bana öğretileni biliyorum. Nerelisin sen. Celileliyim, Nasıra köyünden. Üslubundan belliydi zaten. Lütfen soruma cevap verin. Rabbinize itaatsizlik ettiklerinde Adem ile Havva'nın en büyük günahlarının ağacın meyvesini yemek olduğunu düşünmemeliyiz, asıl günah bunun sonucuydu, yani iyi ile kötüyü ayırd edebilme yetisini edinmeleri, çünkü bu günah, ilk erkek ve ilk kadın yaratıldığında Tanrı'nın aklında olan tasarının gerçekleşmesine mani oldu. Bunun üzerine soru soran ikinci adam araya girerek bir sofistlik örneği sergiledi, marangozun oğlu bu türden bir yorumu insanların önünde asla dile getiremezdi, Yani söylemeye çalıştığınız insanın her ediminin, örneğin Adem ve Havva'nın itaatsizliğinin Tanrı'nın iradesine engel olabileceği mi, o irade ki okyanusun ortasında bir ada gibidir ve kıyıları insan iradesi denen dev dalgalarca dövülür durur. Tam olarak değil, dedi ihtiyar biraz da ürkekçe, Rabbin iradesi her varlık üzerinde hüküm sürmek için var değildir, onun iradesi her varlığı olduğu şey kılar. Ama siz kendiniz söylediniz bugün bizim, Tanrı'nın Adem için hazır etmiş olduğu tasarımı, yine Adem'in itaatsizliği sayesinde bilebildiğimizi. Aklın bize söylediği budur, fakat, evrenin yaratıcısı ve hükümdarı olan Tanrı'nın iradesi, var olan tüm iradeleri kucaklar, bu irade kendisini kapsadığı gibi, bu dünyaya doğan her insanın iradesini de kapsar. Eğer bu doğruy-

sa, diye aniden araya girdi İsa, her insan Tanrı'nın bir parçasıdır. Ama tüm insanlar biraraya gelse bile, sonsuz bir çöle benzeyen Tanrı'nın yanında ancak bir kum tanesi meydana getirebilirler. Onu biraz şaşkınlık ve biraz da korkuyla seyreden, sanki kendi gücünü aşan güçleri ne yaptığını bilmeden birbirine karıştıran bir büyücünün huzurundalmış gibi ifadeler takınan insanların arasında oturan ihtiyarın gözleri şimdi önceki gibi parlamıyor. Elleri dizlerinde, çöken omuzları ve anlamsız yüz ifadesiyle ihtiyar, tüm bedeniyle bir şeyler anlatmaya çalışıyor, insanlardan onu kederiyle baş başa bırakmalarını istiyor. İnsanlar ayaklanmaya başladı, bazıları İsraililere mahsus bölüme geçti bile, gidip başka bir tartışmayı dinleyecekler. İsa dedi ki, Soruma yanıt vermediniz. İhtiyar suyun derinliklerinden yüzeye çıkmaya çabalar gibiydi, bir süre bekledi, sonra sessizce verdi yanıtını, Suç eşini yuttuktan sonra yavrusunu da yiyen dişi bir kurttur. O bahsettiğiniz kurt benim babamı da yuttu. Öyleyse şimdi sıra sende. Peki ya siz, hiç sizi yutan oldu mu. Sadece yutmadı beni, çoktan hazmetti bile.

İsa ayağa kalktı ve ayrıldı. Girdiği kapıdan çıkarken bir an için durdu ve arkasına baktı. Kurban ateşinden yükselen duman bulutları göğe yükseliyor, sonra da dağılıp yok oluyordu Tanrı'nın kudretli ciğerlerine çekilircesine. Daha öğlen olmamıştı, hâlâ akın akın insan geliyordu, içeride ise bir tür mevcudiyetsizlik hissiyle kalbi kırılan bir adam vardı, Lut'un tuzdan bir şekle dönüşen karısının kaya tuzundan mı yoksa deniz tuzundan mı olduğunu soran adama yanıt verebilmek için cesaretini geri kazanmaya çalışıyordu, sonraki soru Nuh'un beyaz şarapla mı yoksa kırmızı şarapla mı sarhoş olduğuydu. Tapınaktan çıkan İsa Beytlehem'in ne tarafta olduğunu sordu adamın birine, ikinci durağı Beytlehem. Bundan on üç yıl önce anasının karnındayken çıktığı kapıdan bir kez daha çıkmadan önce, daracık sokak-

lara biriken onca insan sebebiyle tam iki kez kaybetti yolunu. Tabii İsa bunları düşünemiyordu, çünkü gerçek, hepimizin bildiği gibi, hayal gücü denen o yerinde duramayan kuşun kanatlarını çırpar, mesela, bu incili okuyan herhangi bir kimse hamile anasının fotoğrafını görse, kendini o koca karnın içinde düşünebilir mi hiç, tabii ki hayır. İsa Beytlehem istikametinde ilerliyor, şimdi sorusuna ihtiyardan aldığı cevabı düşünebilir istediği kadar, aslında bu sorulan diğer soruların da cevabı. Onu asıl korkutan tüm bu soruların aslında tek bir soru olduğuna dair hissi, sorulardan herhangi birine verilen cevap da aslında hepsinin birden cevabı, özellikle de şu son cevap, tüm diğer cevapları özetliyor, suç kurdunun midesi sonsuz bir açlıkla kazanıyor, bu canavar bulduğunu yutuyor, sonra da hazmediyor. Hafızanın esnekliği sağ olsun, genelde bizi işlediğimiz suça itenin ne olduğunu bilmiyoruz, ya da bildiğimizi unutmaya çalışıyoruz, yani ihtiyar gibi benzetmeler kullanacak olursak, peşimizdeki kurdun ini nerede bilemiyoruz. Ama İsa biliyor, şimdi de oraya gidiyor zaten. Oraya vardığında ne yapacağını bilmiyor, lakin böylesi daha iyi, hali nice olurdu şöyle söyleseydi, Ben buradayım, bu sözler şu türden bir soruya hazırlanmasını gerektirmez miydi, Ne istiyorsun, ceza mı, af mı, yoksa unutmak mı.

Tıpkı vakti zamanında anasıyla babasının yaptığı gibi, Rahel'in mezarına vardığında durdu ve bir dua okudu. Sonra da, kalp atışlarının git gide hızlandığını hissederek, devam etti yoluna. Beytlehem'in yol üzerindeki ilk çatılarını gördü, köyün ortasından geçen yoldan yürüyor, gördüğü kâbuslarda anne ve babasının onu her gece getirdikleri yoldan. Gün ışığında hiç de öyle korkunç bir yer gibi görünmüyor, gökte süzülen sessiz, beyaz bulutlar Tanrı'dan selam ediyor sanki, güneşin altında uyuklayan toprak neredeyse dile gelecek, Olduğu gibi bırakalım her şeyi, geçmişî kurcalamanın bir anlamı yok, ama önce kucığında

bir çocukla bir kadın beliriyor pencerelerden birinde, soruyor, Kimi arıyorsun, geri dön, sil ayak izlerini, ve dua et ki zamanın kum saati, kumuyla silsin tüm bu olayların hatırasını. Çok geç. Öyle bir an vardır ki ağın yakınından geçen sinek tek bir manevrayla kurtulabilir, lakin bir kez kanatlarının ağa yapıştığını hissetti mi, en ufak bir hareketi bile onun artık yakalanmış olduğunun habercisidir, örümcek, tüm bunları umarsızca seyretmekten başka bir şey yapmıyormuş gibi görünse bile, sinek yakalanmıştır artık. İsa için o an artık geride kaldı. Meydanın ortasındaki incir ağacının dibinde bir yapı var, onun bir mezar olduğunu anlayabilmek için ikinci bir bakış gerekmiyor. İsa yaklaştı, mezarın etrafında dolaşmaya başladı, durdu ve duvardaki yazıyı okudu, bu kadarı yeterliydi, aradığını bulmuştu. Yanında beş yaşında bir çocukla bir kadın meydandan geçmekteydi, çocuk kadının elini tutuyordu. Durdu, bu yabancı onu meraklandırmıştı, sordu, Sen nerelisin, sonra da ekledi, bu çevreden değilsin öyle değil mi. Yok, ben Nasıralıyım, Celile’de bir köy. Burada akrabaların mı var. Hayır, Kudüs’ü ziyarete geldim, gelmişken bir de Beytlehem’i göreyim dedim. Dönecek misin. Evet, bugün öğleden sonra Kudüs’e döneceğim, hava serinleyince çıkarım yola. Çocuğu sol yanına alan kadın şöyle söyledi, Tanrı seninle olsun, sonra arkasını döndü, tam gidiyordu ki İsa onu durdurdu, Bu kimin mezarı. Kadın çocuğu korumak istercesine kendine çekti, yanıtladı, Yirmi beş küçük çocuğun, yıllar önce öldüler, buraya gömüldüler. Kaç. Yirmi beş. Yanlış anladın, kaç yıl önce demek istedim. Haa, on dört yıl kadar oldu. Uzun zaman önce. Evet bence de, yaşıyor olsalardı senin yaşında olacaklardı. Ama kimdi bu çocuklar. Biri benim kardeşimdi. Burada gömülü bir kardeşin mi var. Evet. Ve bu da senin oğlun. Benim ilk çocuğum. Neden sadece küçük çocukları öldürdüler. Kimse bilmiyor, ben o zaman daha yedi yaşındaydım. Ama anandan babandan ya da

diğer büyüklerden olup biteni öğrenmişsindir. Buna gerek yoktu ki, çocukların bazılarının ölümünü ben kendi gözlerimle gördüm. Kendi kardeşinin ölümünü de. Evet, onu da. Kim öldürdü onları. Kralın askerleri gelip köyde üç yaşın altında ne kadar oğlan varsa topladı. sonra da öldürdüler çocukları. Yine de kimse sebebini bilmiyor. Bugüne kadar bilen kimseye rastlamadım. Peki Hirodes'in ölümünden sonra kimse tapınağa gidip olup biteni araştırmadı mı. Gerçekten bilmiyorum. Askerler Romalı olsaydı, anlayabilirdik belki, ama kendi kralımızın böyle bir emir vermesi, bu zavallı bebekler, çok garip, bir sebebi olmalı. Kralın iradesi bizim anlayışımızın ötesindedir, yolun açık olsun, Tanrı yardımcın olsun, Tanrı seni korusun. Ben üç yaşımı geçeli çok oldu. Ölüm saati gelince insan çocuk olur yine, dedi kadın ayrılmadan önce.

Yalnız kalan İsa, mezarın girişini kaplayan kayanın yanı başında diz çöktü, bohçasında kalan son kuru dilimi çıkardı, avuçlarının içinde ekmeği ulaladı, ve kırıntıları girişin önüne serpti, sanki orada gömülü olan masumlarla paylaşır gibiydi yemeğini. Bitirdiğinde köşede başka bir kadın belirdi, lakin bu kadın çok yaşlıydı ve ancak bir değneğin yardımıyla yürüyebiliyordu. Zaten artık doğru dürüst göremiyordu, yine de merakından şöyle bir baktı çocuğun ne yaptığına. Sonra durdu, daha da dikkatle süzmeye başladı oğlanı, İsa ayağa kalktı, başını önüne eğdi, talihsiz bebeklerin ruhlarının kurtuluşu için dua eder gibiydi, geleneğe aykırı ama, biz yine de. Sonsuz yaşama ermiş ruhlarının kurtuluşu için, demiyoruz, zira hayal gücümüz bu kez gözümüzün önünde bu ebediyeti canlandırmaya yetmedi. İsa duasını bitirdi ve etrafına bakındı, duvarlar düz, kapılar kapalı, yalnızca yaşlı kadın var sanki şimdi köyde, cariyelere yaraşır bir entari giymiş, değneğinin üzerinde güçlkle ayakta duruyor, sfenks'in ünlü gizinin sabah dört ayak, öğlen iki, akşam üç ayak üzerinde

yürüyen mahlukla ilgili üçüncü bölümünün yaşayan kahramanı, Bu insan, diye yanıtıyor üstad Oedipus, ama unuttuğu bazı insanların öğlene kadar bile ulaşmadığını, sadece Beytlehem'de bile yirmi beş bebek katledildi, göremedi öğleni. Yaşlı kadın biraz daha yaklaştı, değneğinin desteğinde topallaya topallaya, şimdi başını İsa'ya doğru uzatıyor daha iyi görebilmek için, Birini mi arıyorsun. Oğlan hemen cevap vermedi, aslında kimseyi aramıyordu, bulması gereken kimseler de burada toprağın altında yatıyordu, hatta onlara kimseler bile denemez artık, daha kundaklarının içindeydi onlar, ağızlarında emzikleri vardı, altlarına kaçırıyorlardı, burunları akıyordu, yine de ölüm gelip onları buldu ve hiçbir şekilde yerinden oynayamaz koca bir yapıya çevirdi, bunlar her gece mezardan çıkıp gelen bedenler, eğer adalet diye bir şey varsa, yaralarını göstermeye geliyor olmalılar, kılıçların vücutlarında açtığı delikleri, ki o deliklerden kaçtı canları, Hayır, dedi İsa, kimseyi aramıyorum. Ama yaşlı kadın dönüp yoluna devam etmedi, bir açıklama bekliyordu, İsa da yaptı açıklamasını, Ben bu köyde doğmuşum, bir mağarada, burayı merak edip geldim. Yüzünü daha iyi görebilmek için telaşla ileri, bir adım daha attı çocuğa doğru, konuşurken sesi titriyordu, Senin adın ne, nereden geliyorsun, anan baban kim. Kimsenin bir cariyeye cevap verme mecburiyeti yoktur, ama yaşlılar, konumları ne olursa olsun, hürmeti hak eder, unutmamalıyız ki soru soracak pek de uzun zamanları kalmadı, onları duymazdan gelmek merhametsizlik olur, sonuçta, istedikleri cevap bizde olabilir ne de olsa. Benim adım İsa, Celile'nin Nasıra köyündenim, dedi oğlan, evden ayrılalı beri hiçbir şey söylememiş gibiydi. Yaşlı kadın bir adım daha attı, Peki anan baban, onların adları ne. Babamın adı Yusuf, anamın adı Meryem. Kaç yaşındasın. On dördüme girdim. Kadın etrafına bakındı, oturacak bir yer arıyordu, ama Yahudiye'nin Beytlehem'indeki bir meyda-

nın, Portekiz'in dillere destan São Paulo de Alcântara Bahçesi'ne benzeyecek hali yok, ne de güzeldir kale manzarası, bankları da çoktur, burada ancak toprağa oturabiliriz, ya da daha iyisi kapı eşiğine, ya da eğer bir mezar varsa, sevdiklerini ziyarete gelenler destek alıp eğilerek ağıt yakabilsin diye mezarın kapısının önüne konan kayanın dibine, belki de, sevdiklerini ziyarete gelenler için olduğu kadar, kendi mezarlarından çıkıp birkaç damla gözyaşı dökmek için başka mezarları dolaşan hayaletler de gelip ağıt yakabilsin diye konan kaya, dememiz gerekirdi, mesela Rahel gelip burada gözyaşı döküyor, ne de olsa mezarı çok yakında ve duvarlarından birinde şöyle yazıyor, Rahel burada yatar ve teselli aramaksızın çocukları için ağıtlar yakar, birinin meydanadaki mezarın çocuklar için ağıt yakılmaya müsait bir mezar olduğunu anlaması için Oedipus kadar keskin görüşlü olması gerekmiyor, Rahel'e gelince, o da çocukları için ağlamıyor muydu, öyleyse geliyor olmalı. Yaşlı kadın güçlüğüyle oturup sırtını kayaya dayadı, oğlan ona yardıma gitmişti zaten, ama geç kaldı, gönülsüzce yapılan hareketler nedense hep böyle oluyor. Ben seni tanıyorum, dedi yaşlı kadın. Yanılıyor olmalısın, dedi İsa, ben daha önce buraya hiç gelmedim ve seni de Nasıra'da hiç görmedim. Benim ellerim ananinkilerden önce dokundu sana. Nasıl olur be kadın. Benim adım Salomi, ben seni doğurtan ebeyim. Aniden kalktı yerinden İsa, ani hareketlerin samimiyetini kanıtlar biçimde, kadının ayakları dibine diz çöktü, hem çok şey vardı kadından öğreneceği, hem de bu kadına, onu anılardan yoksun o gayya kuyusundan dışarı çıkardığı için duyduğu minneti göstermek istiyordu, öyle ya, anısız çıkmıştı o gayya kuyusundan ve yalnızca anılarla anlamını bulan bir dünyaya gelmişti. Anam senden hiç bahsetmedi, dedi İsa. Buna ne gerek var, ananla baban sahibimin kapısının önünde belirdi, sonra bana yardım etmem söylendi, ebelikte az buçuk deneyimim vardı. Masumlar

katledildiğinde mi oldu bunlar. Evet, doğru, sen şanslıydın, seni bulamadılar. Çünkü mağarada yaşıyorduk. Belki ondan bulamadılar, belki de sen çoktan terk etmiştin burayı, ben olup biteni anlayamadım, çünkü sana ne olduğunu merak edip, koştum geldim mağaraya sonraki sabah, ama bulamadım kimseyi. Babamı hatırlıyor musun. Evet, o zaman gençti daha, eli yüzü düzgün bir adamdı, dürüsttü de. Öldü. Zavallı adam, uzun yaşamamış, ama sen onun varisiysen, ne işin var burada, anan hâlâ hayatta değil mi. Hayatta, doğduğum yeri görmeye geldim, hem, ölen çocuklar hakkında daha fazla şey öğrenmek istedim. Bir tek Tanrı biliyor neden öldüklerini, ölüm meleği Hirodes'in askeri kılığına girip, Beytlehem'e indi, aldı zavallıların canlarını. Yani sence bu Tanrı'nın iradesiyle gerçekleşti. Ben yalnızca yaşlı bir köleyim, ama tüm hayatım boyunca, bu dünyada olup biten her şeyin Tanrı'nın iradesiyle gerçekleştiğini işittim insanlardan. Öyle yazıyor. Tanrı her an alabilir beni yanına, bunu anlarım, ama o masum canlar, onlar çok küçüktü daha. Tanrı vakti gelince alacak seni yanına, ama o çocukların öldürülmesini buyuran bir insandı. Öyleyse, yani Tanrı'nın eli, kılıçla masum bir beden arasına girmekten acizse, hiçbir işe yaramıyor demektir. Rabbi gücendirmemelisin iyi kadın. Benim gibi yaşlı ve cahil bir kadının bunu bile becerebileceğini zannetmiyorum. Bugün tapınakta, insanın yaptığı her şeyin, ne kadar önemsiz görünürse görünsün her şeyin, Tanrı'nın iradesine mani olabileceğini işittim. Şey, bir de insanın cezalandırılabilmesi için özgür bırakıldığını. Benim cezam özgür olduğumdan verilmedi, köle olduğumdan verildi, dedi yaşlı kadın. İsa sustu. Güçlülükle duyabiliyordu Salomi'nin sözlerini, çünkü bir an insanın Tanrı'nın elinde bir oyuncak olduğunu tasavvur etti, sonsuza dek Tanrı'nın iradesine mahkum olan bir kukla, insan ister boyun eğdiğini düşünsün ister isyan ettiğini, Tanrı'nın elinde bir oyuncak, bir

kukla.

Güneş batıyordu, incir ağacının koyu gölgesi git gide uzadı. İsa yaşlı kadınla konuştu da konuştu. Salomi güçlkle başını kaldırdı, Ne istiyorsun, diye sordu. Beni doğduğum mağaraya götür, ama çok uzak, yürüyemem dersen, en azından yerini tarif et. Zor duruyorum ayaklarım üzerinde, ama ben gelmezsem bulamazsın. Çok mu uzak. Hayır, ama çok mağara var ve hepsi birbirine benziyor. Gidelim öyleyse. Nasıl istersen. O gün İsa ile Salomî'yi yan yana yürürken gören herkes, buralı olmayan bu oğlanla bu cariye nasıl buldu birbirlerini diye düşünmüş olmalı. Lakin kimse bir şey öğrenemedi, çünkü yaşlı kadın öldüğü güne kadar sıkı tuttu çenesini, İsa da bir daha hiç dönmedi doğduğu yere. Sonraki sabah Salomi oğlanı bıraktığı mağaraya döndü. İsa'dan iz yoktu. İçi rahatı, zira İsa'yı orada bulsaydı bile, artık birbirlerine söyleyecek bir şeyleri kalmamıştı.

Çok şey söyledik yaşamdaki tesadüfler hakkında, lakin ya pek az andık yaşama rehberlik eden günlük karşılaşmaları, ya da tümünden gözden kaçırdık, gerçi karşılaşmaların da birer tesadüf olduğu söylenebilir, ama bu bizi tüm tesadüflerin birer karşılaşma olduğu sonucuna götürmez. Elinizdeki bu kutsal kitap boyunca birçok tesadüfe tanık olacaksınız, ve eğer İsa'nın yaşamına bir göz atacak olursak, özellikle de evden ayrıldıktan sonra başına gelenlere, hayatında karşılaşmalara da yer olduğunu görürüz. Haydutlarla yaşadığı o tatsız macerayı bir tarafa bırakalım, bunun gelecekteki sonuçlarını kestirebilmek için henüz çok erken, bunun dışında, İsa'nın ilk yolculuğu birçok buluşmaya sahne oldu, mesela Ferisi'nin ilahi biçimde hikâyemizde yer etmesiyle, bu sayede karnını doyuran İsa, tapınağa tam zamanında yetişip suçluluk ile ilgili düşüncelerine temel hazırlayan soruları ve cevapları duyabildi, bu düşünceler değil miydi onu ta Nasıra'dan buralara getiren, bunlara kavuşmak için gelmemiş miydi. Etkileyici yazının kuralları üzerine tartışan eleştirmenler, karşılaşmaların önemini vurgular durur, ama bu karşılaşmalar, tıpkı yaşamda olduğu gibi, önemlisiyle önemsiyle yer etmeli romanda ki kahramanımız bir anda kendini başına sıradan hiçbir şey gelmeyen bir ucubeye dönüşmüş bulmasın. Bu

edebi yaklaşımın gerçekte bire bir gidebilmenin yegane koşulu olduğunu söylerler, öyle ya, hayal edilen ve aktarılan bir hikâye, gerçeğe dönüşmemeli ya da gerçeğe mahkum olmamalı, lakin en azından bire bir gitme türünden bir değerlendirmeye tabi tutulmalı, yine de bu elinizdeki metin için geçerli değil tüm bunlar, zira bu metnin okurunun inancı çoktan sınandı, Beytlehem'e, sırf, köye varır varmaz on dört yıl önce dünyaya gelmesine yardımcı olan o kadınla karşılaşmak için giden İsa'yı bir düşünün, bir buluşma daha var tabii, yanında bir çocukla çıkagelen kadın, hikâye tamamlanabilsin diye özenle yerleştirilmişti oraya. Ama hikâyenin en inanılmaz bölümü henüz çıkmadı karışımıza, cariyeye Salome İsa'yı mağaraya götürünce şöyle söylüyor oğlan, Beni bu karanlık duvarlar arasında yalnız bırak, bırak ki derin sessizlikte ilk çılgılığımı duyabileyim, tabii yankılar o ana dek sürmüşse duyabilecekti ancak. Kadın duyduğu sözlerin bunlar olduğunu söyledi, biz de alıp yazdık, gerçekte bire bir gitmemiz gerektiğini bir kez daha göz ardı ettik, ama ne yapalım, en azından, üstümüze gelirlerse kabahatin o yaşlı cariyede olduğunu söyleriz. Güçlülükle durabiliyordu ayakta, topallaya topallaya ilerledi Salome, bir adım atıyor sonra gücünü toparlayabilmek için biraz bekliyordu ikinci adım öncesi, sıkıca sarılmıştı boğçasına, ağır ağır kayboldu gitti. Ne hoş olurdu oğlanın kadına yardım etmesi, cariyeye eve varana kadar çok işkence çekti, lakin bu bencil ve düşüncesiz genç, ey Tanrım, kılını bile kıpırdatmadı, onun akranlarından farklı olduğunu düşünmemiz için hiçbir sebep yok.

Bir taşın üzerine oturdu, yanı başında donuk ışığıyla mağaranın karanlık duvarlarını aydınlatmaya gayret eden kandil vardı, ve ocakta, vakti zamanında ateş yakıldığığın kanıtı küller, elleri titriyordu, gözleri çok uzaklara dalmıştı. İşte ben burada doğdum. diye geçirdi içinden, şu yemlikte uyudum, anamla ba-

bam şimdi üzerinde oturduğum taşın üzerinde oturdular, Hirodes'in askerleri köye varıp bebekleri katlederken biz, işte buraya sığınmıştık. Ama ne kadar çabalarsam çabalayayım dünyaya geldiğimde attığım yaşam çığlığını duyamayacağım, ya da ölen bebeklerle analarının çığlıklarını, bu mağarada yalnızca sukunet var, bir sukunet ki bir başlangıç ve bir son onda biraraya gelmiş. Tapınakta bana öğrettikleri gibi, ana babalar işledikleri suçların cezasını çekiyor, ama eğer yaşam hükümse, ve ölüm de cezası, Beytlechem'den daha masum bir köy olamaz, tam bir masumiyet içinde yaşamlarını yitiren bebekler, hiçbir kabahatleri olmayan ana babalar, dahası, babamdan başka suçlu tek bir adam yok, konuşması gereken zaman susan babamdan, ve şimdi ben, beni kurtaran suçlu öğrenemem için kurtarılan ben, bundan başka günah işlememiş olsam da, ölüme mahkumum. Mağaradaki gölgeler arasında İsa ayağa kalktı, kaçmaya çalışıyordu sanki, ama birkaç adım sonra dizlerinin bağı çözüldü, gözyaşlarına boğuldu bir kez daha, zavallı çocuk, tozun toprağın içinde, hiç işlemediği bir günahın cezasını çekiyor, yaşamı boyunca vicdan azabı çekmeye mahkum. Bu gözyaşı selinin izleri yaşam boyu İsa'nın gözlerinden silinmeyecek, üzüntünün ve umutsuzluğun izleri, yüzü her an, gözyaşları sanki bir saniye önce dinmiş gibi olacak. Zaman geçti, şafak söktü, yerde gölgeler uzamaya başladı, akşam üstü çökecek olan karanlığın habercileri. Mağaradaki karanlık dağıldı, zaten gölgeler kandilin titrek alevini tehdit edip duruyordu, pek az yağ kalmış kandilde, güneş son kez gözden kaybolduğunda da işte böyle olacak, adam adama diyecek ki, Göremiyorum, gözlerin artık bir işe yaramadığını bilemeyecekler.

İsa şimdi uyuyor, son günlerin yorgunluğuna artık daha fazla tahammül edemedi, babasının korkunç ölümü ve miras aldığı kâbus, anasının çaresiz hali, Kudüs'e yolculuk, tapınağın in-

sanı şaşkına çeviren haşmeti, ihtiyarın can sıkıcı sözleri, Beytlehem'e varış, Salomi ile o mutlu buluşma, cariye nasıl da çıktı geçmişin derinliklerinden sırf İsa'ya doğumunu anlatabilmek için, işte tüm bunlar sebebiyle yorgun bedeninin ruhuna hükmetmiş olmasına şaşmamalı, şimdi huzurlu görünüyor, ama içi rahat değil, rüyasında bedenini doğrulmaya çağırıyor, kalkıp Beytlehem'e gidecek, meydanın ortasında kabahatini bir kez daha itiraf edecek. İşte ruhu başladı haykırmaya, Ben çocuklarıma za ölüm getiren kişiyim, yargılayın beni, ellerinize teslim ettiğim bu bedeni cezalandırın, vurun, işkence edin, çünkü ancak bedenin hakkından gelerek tutsaklıktan kurtulabiliriz, ancak bu yolla ruh kendini bulabilir. İsa kâbusunda, yavrularını kucaklarında taşıyan Beytlehemli anaları görüyor, bebeklerden yalnızca biri hayatta, onun da annesi İsa'nın meydanda karşılaştığı kadın, şöyle söylüyor, Eğer bu çocuklara yaşamlarını geri veremiyorsan, sus, ölümün huzurunda sözler neye yarar. Dehşete düşen ruh, kendi içine kapanıyor, üçe katlanan bir entari gibi, savunmasız bedeni Beytlehemli anaların merhametine teslim ediyor, ama bedeni salıveriyorlar, çünkü kucağında çocuğuyla o kadın şöyle söylüyor, Senin suçun yok, sen gidebilirsin, bir ışık demeti süzülüyor mağaraya ve İsa uyanıyor. Neredeyim ben, aklından ilk geçen bu. Tozlu yerden kalktı, gözleri yaşlı. Karşısında uzun boylu, iri yarı bir adam duruyordu, sonra hatasını yeniden fark etti, adamın sağ elinde bir meşale vardı, neredeyse mağaranın tavanına değen bir meşale. Ama kafası çok büyüktü, Goliat'ın kafası kafası kadar büyük, düşman gibi görünmüyordu, ama yüzünde, uzun süre arayan ve sonunda aradığını bulan bir adamın yüz ifadesi vardı. İsa ayağa kalktı ve mağaranın duvarına doğru geri çekildi, bu devi daha rahat görebilmeyi niyeti, o kadar da iri değildi hani, Nasıra'nın en uzun boylu adamından olsa olsa bir karış daha uzun. Bu tür optik yanılsamalar, ki onlarsız ne

masallar olurdu ne de mucizeler, çağlar önce keşfedildi, Goliat'ın bir basketbol yıldızı olamamasının tek sebebi yanlış çağda yaşamasıdır. Sen kimsin, diye sordu adam. Meşaleyi duvardaki oyuklardan birine yerleştirdi, sonra yanında getirdiği iki değneği duvara yasladı, değneklerden biri uzun süre kullanılmış olduğundan budaksız, diğeri ise belli ki daha yeni kesilmişti. Sonra büyükçe bir taşın üzerine oturdu ve omzunda aldığı koca battaniyeye iyice sarındı. Ben Nasıralı İsa'yım, dedi çocuk. Nasıralıysan burada ne işin var. Nasıralıyım ama ben bu mağarada doğmuşum, doğduğum yeri görmeye geldim. Dünyaya nerede gelmiş olursan ol delikanlı, bil ki ananın karnından doğdun ve oraya asla geri dönemezsin. Böyle bir üsluba pek alışık olmayan İsa, şaşkına döndü ve ne söyleyeceğini bilemedi. Yoksa evden mi kaçtın, diye sordu adam. Sanki evden ayrılışının bir kaçış sayılıp sayılamayacağına karar vermeye çalışsan İsa, bir an tereddüt etti yanıt vermeden önce, Evet. Evdekilerden biriyle kavga mı ettin. Babam öldü. Haa, diyebildi adam ancak, İsa adamın hali-hazırda bu ölümden haberdar olduğu gibi garip bir düşünceye kapıldı, sadece ölümden değil aslında, her şeyden haberdar olduğunu düşündü, söylenen ve söylenecek olan her şeyden. Soruma yanıt vermedin, dedi adam, Ne sorusu, Evdekilerden biriyle kavga mı ettin. Bu seni ilgilendirmez. Edepsizlik etme çocuk, tokadı yersin sonra, bu mağarada Tanrı bile duyamaz çığlıklarını. Tanrı gözdür, kulaktır ve dildir, o her şeyi duyar ve görür, ve sadece bunu yapmak istemediği için her şeyi söylemez. Senin yaşında bir velet ne bilebilir Tanrı hakkında. Sinagogta öğrendiğini. Sinagogta kimsenin Tanrı'nın göz, kulak ve dil olduğunu söylediğini işitmedin. Ben buna kendim karar verdim, hem öyle olmasaydı Tanrı Tanrı olmazdı. Peki neden Tanrı'nın tek gözü, tek kulağı olduğunu söylüyorsun da bizler gibi iki gözü, iki kulağı olduğunu söylemiyorsun. Çünkü böylece bir göz

diğer gözü, bir kulak diğer kulağı yanıltamaz, dile gelince, burada sorun yok, çünkü hepimiz tek dilliyiz. İnsanın dilinin de iki yanı vardır, biri doğru söyler, biri yalan. Tanrı yalan söyleyemez. Onu kim durdurabilir. Kendi kendisini durdurur, yoksa kendisini inkar etmiş olurdu. Onu hiç gördün mü, Kimi gördüm mü, Tanrı'yı, Birileri onun geldiğini gördü ve diğerlerine haber etti. Adam sustu ve çocuğu şöyle bir süzdü, tanıdık bir iz aramaya çalışır gibi, sonra da dedi ki, Doğru, bazıları onu gördüğünü söylüyor. Bir an durdu, ve sonra alaylı bir gülümsemeye şöyle söyledi, hâlâ soruma yanıt vermedin. Ne sorusu. Evden birileriyle kavga mı ettin. Evi terk ettim çünkü dünyayı görmek istiyordum. Yalan söyleme konusunda uzmanlaşmışsın delikanlı, ama ben senin kim olduğunu biliyorum, sen Yusuf adlı bir marangozla Meryem adlı bir örgücünün oğlusun. Nereden biliyorsun. Bir gün bunu öğrendim ve o günden beri de unutmadım. Anlamıyorum. Ben bir çobanım ve bütün hayatım boyunca koyun keçi güttüm, askerler Beytlehem'in çocuklarını katlederken bu diyardaydım, yani gördüğün gibi, seni doğduğundan beri tanıyorum. İsa tedirgin oldu, adama baktı ve sordu, Senin adın ne. Koyunlarım beni adıyla tanımaz. Ama ben senin koyunlarından biri değilim. Kim bilir. Bana seni nasıl çağırdıklarını söyle. Bana bir isim vermek istiyorsan, çoban olsun, çoban diye çağır beni, çağırman gerekirse böyle çağır. Sürüyü gütmene yardım etmem için beni yanına alır mısın. Sormanı bekliyordum. Öyleyse. Evet, sürüme katılabilirsin. Adam ayağa kalktı, meşaleyi aldı ve dışarı çıktı. İsa adamın peşinden gitti.

Henüz çok karanlıktı, hatta ay daha doğmamıştı. Mağaranın girişine toplanan koyunlarla keçiler sessizce bekliyordu, ara sıra boyunlarına asılı çingirakların sesi duyuluyordu. Sabırla belediler çobanla yeni yardımcıının sohbetinin sonucunu. Adam meşaleyi kaldırdı, keçilerin kara başlarını ve koyunların ak bu-

runlarını gösterdi, koyunların bazılarının tüyleri seyrek, bazıları ise bol yünlüydü, adam dedi ki, Bu benim sürüm, hayvanlardan birinin bile kaybolmamasına dikkat et. İsa ve çoban mağaranın girişinde yere oturdular ve meşalenin dalgalanan alevinin ışığında, bohçalarından çıkarttıkları kuru ekmeklerini yediler peynirle. Sonra çoban içeri girdi ve yeni değneği getirdi, hani şu yeni kesileni. Bir ateş yaktı ve değneği tutuşturdu, sonra değneğin üzerindeki ağaç kabuğunu kazıdı, sonra da budakları düzledi. Bir süre soğumasını bekledi, sonra yeniden ateşe götürdü değneği, ama bu sefer tutuşmasına fırsat vermeden geri çekti, aynı işlemi birkaç kez tekrarladı, ağacın yüzeyi kararıp sağlamlaşana, işlenmiş odun halini alana kadar. İşini bitirince değneği İsa'ya verdi ve dedi ki, İşte senin değneğin, üçüncü bir kol gibi, sağlam ve düz. İsa, elleri pek de nazik değildi gerçi ama, değneği tutunca bir nara attı. Bu çoban bu kadar sıcak bir şeyi nasıl tutabiliyor, diye düşündü. Ay gökte belirince, uyumak için içeri girdiler. Birkaç koyun ve keçi de onların peşinden geldi ve bizimkilerin yanına yattı. İlk ışıkla birlikte çoban İsa'yı dürttü, Kalkma vakti, sürüyü beslemek lazım, bundan sonra onları sen çıkartıp güdeceksin, belki de tüm hayatın boyunca sana verilebilecek en mühim görev bu. Ufak adımları el verdiğiince, çabuk yürümeye çalışan koyunlar, ilerlemeye başladı, önde çoban, arkada yardımcısı. Serin, puslu şafak, güneşi karşılamada hiç de acele etmiyordu, yeni doğan bir dünyanın müjdecisi olacak ışığı kıskanıyordu sanki. Saatler sonra, bir değneğin yardımıyla güç bela yürüeyebilen yaşlı bir kadın, Beytlehem'in evlerinden birinden çıktı ve mağaraya girdi. İsa'yı orada bulamadığına şaşırmamıştı, aslında oğlanı orada bulsaydı bile, artık birbirlerine söyleyecek bir şeyleri kalmamıştı. Mağaranın içindeki sonsuz gölgeler arasında ufak bir alev hâlâ ışık saçıyordu, çünkü çoban kandile yağ koymuştu.

Bundan dört yıl sonra İsa Tanrı ile karşılaşacak. Daha önce bahsi geçen etkili yazma ilkelerine ters düştüğü aşikar olan bu beklenmedik vahiy, okuru, toplumumuzun asıl meseleleriyle pek az ilgili gibi görünüp çoban hayatının günlük hadiselerinden ibaret olan şu manzaralara hazırlamak için buraya kondu, bir anda dört yıl sonrasına atladığını sanan kişi kusura bakmasın. Nitekim, dört yıl dört yıldır, özellikle de hem fiziksel hem de zihinsel anlamda sürekli değişikliğe uğradığımız gençlik yıllarında, beden hızla büyür, sakal çıkmaya başlar, ten koyu ise iyice kararır, ses bir dağdan aşağıya yuvarlanan bir taşın sesi kadar derin ve sert olur, ve bir de şu dalıp gitmeler, sanki gün ortasında rüya görmüş gibi, hep dalgın, yine de hep tetikte, özellikle de saraylarda, kalelerde ya da kervansaraylarda bekçilik ediyorsa, ya da, hikâyeden kopmamak için, ustasından aldığı, koyun ve keçilere göz kulak olma buyruğunu yerine getirmeye çalışan genç bir çobansa. Gerçi bu ustanın kim olduğunu bilmiyoruz. O zamanlarda o diyarda koyun gütmek uşaklara ya da kölelere verilen bir görevdi, görevlendirilen, çektiği zahmet yetmezmiş gibi bir de düzenli olarak süt, peynir ve yün vermek zorundaydı, hayvan sayısını da unutmamalı, hayvanlar sürekli çoğalıyor olmalıydı ki komşular sürünün sahibi olan dindar kimsenin mallarının Tanrı tarafından nasıl da bereketli kılındığını görsün ve eğer mal sahibi doğanın düzenini değiştirmek istiyorsa, Rabbine daha sıkı sarılmalı, hayvanların genetik kudretinden çok Rabbine itimat etmeli. Yine de, ne kadar garip bir adam şu çoban, öyle çağırmamızı istemişti kendisini, çoban, sürünün sahibi kendisiymiş gibi davranıyor, çünkü önümüzdeki dört yıl içinde kimse çöle gelip süt, peynir ve yün almayacak, çoban gidip sürü hakkında rapor da vermeyecek. Eğer bu çoban bu sürünün sahibi olsaydı her şey anlaşılırdı. Gerçi bir mal sahibinin bu kadar yünün ziyan olmasına göz yumabileceği düşünülemez,

hayvanları kırkmasının tek sebebi, zavallıların sıcaktan boğulmasını istememesi, ya da mesela, sadece günlük peynir ihtiyacı için süt sağıyor, günlük ihtiyacı kendi yiyeceği kadarı değil tabii ki, çünkü peynirin birazını incirle, hurmayla, ekmekle takas ediyor, işin en garip tarafı, ne kuzu satıyor ne de oğlak, Fısıh zamanı bile satılık hayvanı yok bu çobanın, o zaman talep çok olur ve fiyatlar da epey yükselir halbuki. Öyleyse hiç şüphe yok ki, sürü çoğalıyor, döllerine huzur vaad edilen halkın azmi ve heyecanıyla çoğaldıkça çoğalıyor, tatlı doğal içgüdüden umudunu kesmişçesine halkına emir veren Tanrı'ya itaat ediyor koyunlar, Gidin ve çoğalın. Bu sıradışı ve talihli sürüde hayvanlar yaşlılıktan ölüyor, ama ecelleriyle değil, çünkü çoban hastalık ya da yaşlılık sebebiyle sürüdeki kardeşlerine yetişemeyen hayvanları kendi elleriyle öldürüyor. İsa çobanla çalışmaya başladıktan sonra bu olaya ilk şahit olduğunda, tepki göstermişti, vahşetti bu, ama çoban şöyle söyledi, Ya bugüne kadar yaptığım gibi ben kendi ellerimle öldürürüm onları ya da çölün ortasında ölüme terk ederim, ya da bütün sürüyü yavaşlatır, yaşlılarla hastaları beklerim ve sağlıklı olanları da otlığa zamanında ulaşamayıp açlıktan ölme tehlikesi ile yüz yüze getiririm. Şimdi söyle bana, sen benim yerimde olsaydın, yani sürüdeki hayvanların yaşamlarına ve ölümlerine hükmedecek konumda olsaydın ne yapardın. İsa ne söyleyeceğini bilemedi ve konuyu değiştirmek için sordu, Yünü satmıyorsun, ancak yaşamımızı sürdürmeye yetecek kadar süt sağıyorsun, kuzularla oğlakları pazara götürmüyorsun, neden bu sürünün sürekli çoğalmasına göz yumuyorsun, bir gün bu koyular ve keçiler tüm tepeleri kaplayacak ve artık onlara otlak bulamaz olacağız. Çoban dedi ki, Sürü buradaydı ve onlara bakacak, onları hırsızlardan koruyacak birine ihtiyaç vardı, o da benim şimdi. Buradaydı demekle nereyi kastediyorsun. Burayı, orayı, heryeri. Benden bu sürünün hep burada

olduğuna inanmamı mı bekliyorsun. Az çok öyle. Sen miydin ilk hayvanı alan, Hayır, Kimdi öyleyse. Ben onları bulanım, onları kimin aldığını bilmiyorum, ben buraya geldiğimde burada bir sürü vardı. Onları sana hibe mi ettiler. Kimse onları bana hibe etmedi, ben onları buldum, onlar da beni. Öyleyse sen sürünün sahibisin. Hayır, değilim, bu dünyadaki hiçbir şey bana ait değil. Çünkü bildiğin gibi, her şey Rabbe aittir, Doğru, Ne zamandır koyun güdüyorsun. Ben sen doğmadan önce de bir çobandım, Kaç yıl oldu, Bilmem ki, senin yaşıнын elli katı belki. Sadece tufandan önce yaşamış olan peygamberler o kadar uzun ömürlü olabilir, bugün yaşayan hiçkimse onlar kadar uzun yaşayabileceğini umut edemez. Bana bunları anlatmana gerek yok. Buna rağmen o kadar yaşlı olduğunda ısrar edecek olursan, senin bir insan olduğuna inanmamı bekleme. Beklemiyorum. Şimdi, konuşmayı Sokrates'in ardılları kadar iyi beceren İsa, İnsan değilsen nesin, diye soracak olsaydı, çoban muhtemelen şöyle yanıtlayacaktı, Bir meleğim, ama bunu kimseye söyleme. Bu bazen gelir başımıza, hazırlıksız olduğumuzdan ya da verilebilecek olan yanıt bizi ürküttüğünden, dilimiz tutulur ve soruyu sormayız. Soracak cesareti bulduğumuzda ise artık verilecek bir yanıt kalmaz, mesela bir gün İsa'ya soracaklar, Gerçek nedir, lakin o yanıtlamayı reddedecek. Bugüne kadar yanıtız kalmış olan bir soru bu.

İsa soruyu sormasa da bu gizemli yoldaşın Rabbin bir meleği olmadığını biliyor, zira Rabbin melekleri dur durak bilmeksizin Rabbi överler, insanlar ise bunu yalnızca zora düştüklerinde ve dini kutlamalar sırasında yapar, gerçi şunu da anmakta fayda var, melekler Rabbin göksel krallığında Rabbe çok yakın bir yerde yaşamlarını sürdürdüğünden, Rabbi övmeleri için çok daha iyi sebepleri var. İsa'yı şaşırtan ilk şey, çobanın, günün ilk ışıklarıyla mağaradan çıktıklarında gelenek olduğu üzere dua etme-

si gerekirken, hiçbir şey yapmadan yoluna devam etmesiydi, halbuki Tanrı'ya, gecenin sonunda ona ruhunu geri bağışladığı için veya horoza akıl ihsan eylediği için şükretmeliydi, çoban yorulup da bir kayanın dibine oturduğunda Tanrı'ya, ilahi kudretiyle bizlere insan bedeninin hareket etmesini sağlayan uzuvlar bağışladığı için şükretmiyordu, onlar olmasa halimiz nice olurdu. Çoban önce göğe sonra yere baktı yeni uyanmış birinin sersemliğiyle, güzel bir gün olacağını mırıldandı ve iki parmağını dudakları arasına götürüp bütün sürüyü bir anda ayaklandıran bir ıslık çaldı. İşte hepsi bu. İsa çobanın dua etmeyi unuttuğunu sandı, insanın akli başka yerdeyse olur böyle şeyler, belki de o an çoban çocuğu nasıl eğiteceğini düşünüyordu, marangozluğun rahatına alışmış bir çocuk nasıl eğitilir diye düşünüyordu belki, çobanlık zor zanaat. Şimdi, bildiğimiz gibi, sıradan insanlara mahsus sıradan koşullar altında İsa'nın ustasının ne kadar dindar olduğunu öğrenebilmek için uzun süre beklemesi gerekmezdi, çünkü o günlerde Yahudiler düzenli olmak üzere günde otuz kez Rabbi överlerdi, bunun dışında, en basit olaylarda bile Tanrı'ya şükranlarını sunmaktan geri kalmazlardı, bu incilde örneklerine daha önce rastladık bunun. Ama gün sona eren, çoban hâlâ Rabbe şükranlarını sunmamakta ısrar ediyordu, hava karardı, açık alanda yatmaya hazırlandılar, Tanrı'nın gökkubbesinin haşmeti bile çobanın kalbini yumuşatmaya veya dudaklarına tek bir övgü ya da şükran sözü getirmeye yetmedi, sonuçta, yağmur yağabilirdi gün boyunca ama yağmadı, bu bile Tanrı'nın yaratıklarını kayırdığının açık bir delili değil mi. Sonraki sabah bir şeyler atıştırdılar, çoban sürüyü denetleyip eksik hayvan olup olmadığına, yerinde duramayan bir keçinin kendini kayberek dağlarda gezmeye çıkıp çıkmadığına bakıyordu, İsa ciddi bir yüz ifadesiyle şöyle söyledi, Ben gidiyorum. Çoban durdu, hiç istifini bozmadan baktı oğlana, sonra da dedi ki, Yo-

lun açık olsun, bana bunu söylemene gerek yoktu, sen benim kölem değilsin, aramızda resmi anlaşma da yok, istediğin zaman çekip gidebilirsin. İyi ama neden gitmek istediğimi bilmek istemiyor musun. Ben o kadar meraklı değilim. Şey, ben yine de söyleyeceğim, gidiyorum çünkü Rabbe olan borcunu ödemeyen bir adamla çalışmak istemiyorum. Ne borcu. Basit şeylerden bahsediyorum, bir dua, bir şükran ifadesi. Çoban bir şey söylemedi, ama içten içe gülüyordu sanki, bir süre sessiz kaldı ve sonunda konuştu, Ben bir Yahudi değilim ve o yüzden de Tanrı'ya bu türden borçlarım yok. Çok şaşırmıştı, adamdan uzaklaştı. İsrail'in yabancılarla, sahte tanrılara tapanlarla dolup taşıdığını biliyordu zaten, ama ilk kez böyle bir insana bu kadar yaklaşmıştı, ilk kez böyle bir insanla ekmeğini paylaşmıştı. Sanki bir elinde kılıç bir elinde kalkan, haykırdı, Rab olan Tanrı birdir. Çobanın yüzü ciddi bir ifadeye büründü, dişlerini sıktı, Hiç kuşku yok ki eğer Tanrı varsa, bir olmalı, lakin iki tane olsa daha iyi olurdu, o zaman biri kurdun biri de kuzunun tanrısı olurdu, kurban için bir tane, katil için bir tane, idam edilecek adam için bir tane, cellad için bir tane. Tanrı birdir, bütündür ve bölünemez, diye bağırdı İsa, dindarca bir tutkuyla yanıyordu, neredeyse ağlayacaktı, bunun üzerine çoban söylenmeye başladı, Ben Tanrı nasıl var olabilir anlayamıyorum, lakin İsa sinagogta ders veren bir öğretmen edasıyla kesti sözünü, Tanrı yaşıyor, Tanrı vardır. Bu türden düşünceler fazla bana, ama sana şunu söyleyeyim, ben katilin elindeki hançere keseceği boğazı gösteren bir tanrı olmak istemezdim. Bu saçma sapan sözlerle günaha giriyorsun. Sen benim söylediğimi anlamazdan geliyorsun. Unutma, Tanrı asla uyumaz, bir gün cezayı çekeceksin. Uyumuyorsa, o uyanırken uyuyan ve uykuda bile vicdan azabı çekenlerin kâbuslarını sona erdirebilir, çünkü senin Tanrından bahsediyoruz. Peki sen hangi tanrının kulusun. Tıpkı koyunlarım gibi, be-

nim de tanrım yoktur. Ama koyunlar, en azından Rabbin tapınakları için kurbanlık kuzular veriyor. Emin ol ki bunun farkında olsalardı kurtlar gibi ulurlardı. İsa'nın yüzü bembeyaz oldu, verecek yanıt bulamadı.

Koyunlarla keçiler etraflarına toplandığında ortalık sessizdi. Güneş çoktan yükselmişti, ışığı koyunların kürklerinde ve koçların boynuzlarında kızıla dönüyordu. İsa, Gidiyorum, dedi, ama gitmedi. Çoban değneğine dayanmış bekliyordu, sanki zaman onun emrindeymiş gibi hareketsiz ve sessiz. Sonra İsa birkaç adım attı, koyunların arasından kendine bir yol açtı, derken birden durdu ve sordu, Vicdan azabı ve kâbuslar hakkında ne biliyorsun. Babanın mirasçısı olduğunu. Bu sözler İsa için çok fazlaydı, dizlerinin bağı çözüldü, bohçası elinden kayıp yere düştü, tesadüfen mi bilinmez ama babasının sandaletleri de bohçadan çıktı bu arada, Ferisi'nin verdiği kâsenin kırılırken çıkardığı sesi duydu. İsa kaybolmuş bir çocuk gibi ağlamaya başladı, ama çoban onu teselli etmeye çalışmadı, ama şu sözler dököldü dudaklarından, Unutma ki seni doğduğun günden beri tanıyorum, şimdi, gidecek misin yoksa kalacak mısın karar ver. Önce bana kim olduğunu söyle. Bunun öğrenmenin zamanı değil şimdi. Ne zaman öğreneceğim. Eğer şimdi gidersen, benimle kalmadığına pişman olacaksın, eğer kalırsan, gitmediğine pişman olacaksın. Ama eğer gidersem kim olduğunu asla öğrenemeyeceğim. Yanılıyorsun, zamanı gelecek, o vakit ben senin yanında olacağım, şimdilik bu kadarı yeter, sürü bütün gün burada senin karar vermeni bekleyemez. İsa kırılan kâsenin parçalarını topladı, sanki onlarsız yola koyulamayacakmış gibi baktı parçalara, hiçbir anlamı yoktu bunun, dün sabah bu saatte henüz karşılaşmamıştı Ferisi ile, hem zaten ne olacağı belliydi, toprak kaplar pek kırılğan olur. Parçaları tohum eker gibi yere saçtı, ve çoban dedi ki, Bir kâsen daha olacak, ama o sen yaşad-

ğın sürece kırılmayacak. İsa onu duymadı, babasının sandaletlerini yerden aldı, giyse mi giymese mi karar veremiyordu. Uzun zaman olmadı, ayaklarına hâlâ çok büyük geliyordu sandaletler, ama malum, zaman bazen aldatıcı olabiliyor, İsa babasının sandaletlerini asırlardır bohçasında taşıyormuş gibi hissediyordu kendini, ayaklarına hâlâ büyük gelmeleri onu şaşırttı. İsa kendininkileri bohçasına koydu ve bunu neden yaptığını bilmeden, babasının sandaletlerini giyiverdi. Çoban şöyle söyledi, Ayakların büyüdüğü zaman bohçaya koyduğun sandaletler artık ayaklarına uymayacak, ve entarini, döşeğini ve sandaletlerini miras bırakabileceğin bir oğlun olmayacak, ama İsa onları çıkartmadı, bohçasını sırtına aldı ve yürüdü. Çobanın istediği yanıtı vermeye gerek görmeyen İsa sürünün arkasındaki yerini aldı, yüreği garip bir korkuyla ikiye bölünmüştü, sanki ruhu tehlikedeydi, ve bundan daha da garibi, adama hayranlık duymaya başlamıştı. Senin kim olduğunu öğrenmeliyim, diye söylendi İsa, geride kalan bir koyunun peşinde koşuyordu, sürünün kaldırdığı tozu yutuyordu, ona göre, çobanın yanında kalmaya karar vermesinin sebebi işte buydu, onun kim olduğunu öğrenmek istiyordu.

Bunlar ilk gün oldu. İman ve küfürbazlık hakkında başkaca bir şey söylemediler, hayat, ölüm ve miras hakkında da, ama çobanın her hareketini dikkatle takip etmeye başlayan İsa, zamanla fark etti ki çoban dua etmek ya da Rab'be şükranlarını sunmak istediğinde, eğiliyor ve avuçlarını toprağa yerleştiriyordu, başını öne eğiyor ve gözlerini kapatıyordu, ama ağzından tek bir söz çıkmıyordu. İsa henüz çok küçükken bir gün, Nasıra'dan geçen birkaç yaşlı yolcunun konuşmalarına şahit olmuştu, anlatılanlara göre yerin altında büyük mağaralar vardı ve buralarda şehirliler, tarlalar, nehirler, ormanlar ve çöller bulunuyordu, yani tıpkı yeryüzünde olduğu gibi, bu yeraltı dünyası bizim dünyamızın bir eşiği ve onu yaratan, Tanrı'ya isyan ettiği için göklerle

den kovulan şeytandı. Tanrı başlangıçta şeytanla yakın dost olduğundan ve hatta diğer melekler arasında onu kayırdığından, ki bunlar diğer meleklerin evrende onlarınkinden daha yakın bir dostluk olmadığı yorumunda bulunmasına sebep olmuştur, şeytan Adem ve Havva'nın yaratılışına şahit olmuştu. Nasıl yapıldığını bu yolla öğrenmiş olan şeytan, yeraltı dünyasında kendi için erkek ve kadın yaratmıştı, ama bir fark vardı, Tanrı'nın aksine şeytan erkek ve kadına hiçbir şeyi yasak etmemişti, bu sebeple de şeytanın dünyasında ilk günah diye bir şey asla yer etmemişti. Hatta yolculardan biri şöyle bir yorumda bile bulunmuştu, Asla bir ilk günah olmadığı için, başka bir günah da yer etmemiş olmalı o dünyada. Bu aptal ihtiyarların saçma sapan sözlerle halkı galeyana getirmeye çalıştığını hemen anlayan Nasıralılar öfkeyle adamları taşa tutup köyden kovduktan sonra, bir depresyon olmuştu, ciddi bir hadise değil, önemsiz bir depresyon, ama sanki bu, yerin derinliklerinden ihtiyarların sözlerini teyit etmek için gönderilen bir işaretti ya da en azından henüz küçük olmasına rağmen sebep sonuç ilişkisi kurabilen İsa aklından bunu geçirdi. Ve şimdi karşısında, diz çöküp başını öne eğerek, ellerini, her kum tanesini, her çakılı ve yeryüzüne fıskıran tüm bitkilerin yeraltındaki köklerini avuçlarında hissedebilmek istercesine yere koyan çobanı görmek, ona bu hikâyeyi hatırlattı. Belki de bu adam şeytan tarafından görülür dünyanın bir eşi olarak yaratılan o saklı dünyanın sakinlerinden biriydi. Burada ne işi var, diye geçirdi içinden, cevap beklediği bir soru değildi bu. Çoban sonunda ayağa kalktığına İsa sordu, Ne yapıyordun. Toprağın hâlâ ayaklarımın altında olduğundan emin olmaya çalışıyordum. Bunu ayaklarınla da anlayabilirsin. Ayaklarım bir şey duyamaz, yalnızca ellerim duyabilir, tanrını överken göğsü ayaklarını açmıyorsun, ellerini açıyorsun, ellerin yerine vücudunun başka bir uzvunu da açabilirdin, mesela bacaklarının ara-

ındakini, tabii hadım değilsen. Utançtan ve öfkeden kıpkırmızı kesildi İsa. Tanımadığın Tanrı'yı gücendirme, dedi kendini biraz toparladıktan sonra, çok ciddiydi yüz ifadesi, ama çoban şöyle karşılık verdi, Kim yarattı senin bedenini. Tanrı tabii ki. Yani seni bu hale koyan Tanrı idi, Evet, Peki şeytan yaratılışında rol oynadı mı. Bu mümkün değildir, insanı Tanrı yaratmıştır. Öyleyse vücudunun her parçası Tanrı'nın gözünde eşit ölçüde değerlidir, Kesinlikle, Öyleyse Tanrı kalkıp da, mesela bacaklarının arasındakini, reddedecek değildir. Hayır, sanırım böyle bir şey yapmaz, ama Adem'i Rab yaratmıştı, yine de, kendi yaratığı olduğu halde onu cennetten kovdu. Benimle doğru dürüst konuş, sinagogtaki ihtiyarların ağzını satmayı bırak artık. Sana senin istediğin yanıtları vermeye zorluyorsun beni, yine de eğer istediğin buysa, söyleyeyim, Rabbin ölüm acısı tehdidi ile insana yasak ettiği her şey, her zaman için insanın, kendisinin veya bir başkasının çıplaklığı ile ilgili tecrübelerine dair olmuştur, bu da kanıtıyor ki insan vücudunun belli parçaları kendi içlerinde günahkardır. En az yalan söyleyip iftira atan dil kadar günahkar, ki bu aynı dille sen önce tanrını övüyorsun, sonra da yalan söyleyip iftira ediyorsun. Bu kadarı yeter, başka bir şey duymak istemiyorum. Beni duymalısın, en azından soruma cevap vermek için duymalısın. Ne sorusu. Tanrı bacaklarının arasındakini yarattığını inkar edip onu reddedebilir mi, evet ya da hayır. Hayır, edemez, Neden, Çünkü Tanrı kendi iradesi dahilinde gerçekleşeni yadsıyamaz. Ağır ağır başını sallayan çoban şöyle söyledi, senin tanrın içinde yalnız kendisinin bulunduğu mahpusun tek gardiyanı. Bu derin sözler henüz İsa'nın kulaklarında yankılanırken çoban hiç istifini bozmadan devam ediyordu konuşmaya. Bir koyun seçmelesin. Ne, dedi İsa, şaşırılmıştı. Sana bir koyun seç dedim, ya da istersen bir keçi. Ne yapacaksın onunla. O sana lazım, tabii eğer hadım değilsen. İsa çobanın neyi kastetti-

ğini anlayınca dehşete düştü, şaşkınlığın ve öfkenin ötesinde, onu çığına çeviren asıl şey, bir anda vücuduna yayılan iğrenç şehvani dalgaları. Elleriyle yüzünü kapattı, titreyen sesiyle şöyle söyledi, Bu Rab'bin sözüdür, Hayvanla cinsel münasebete yeltenen adam cezalandırılacaktır, o hayvan da öldürülecektir, ve Rab dedi ki, Hayvanla günaha giren adamın vay haline, o artık lanetlidir. Bunların hepsini Rabbin mi söyledi. Evet, şimdi beni yalnız bırak, lanetli yaratık, sen Rabbin değil şeytanın kulusun. Çoban, yine hiç istifini bozmadan, İsa'nın ağzına doldura doldura ettiği küfürleri dinledi, oğlanın yağdırdığı lanetlerin sonucunu bekledi, birden ortaya çıkacak bir melek, cüzzam, ya da ne olabilirse işte, felç, hatta delilik. Ama hiçbir şey olmadı. Taşların arasından cilveli cilveli süzülüp gelen rüzgâr yerden bir toz bulutu kaldırdı ve çöle doğru sürükledi, ve sonra, hiçbir şey, sessizlik, evren sakin, insanları ve hayvanları seyre dalmışçasına sakin, herhalde bu mahlukların kendilerine bu sözlerle ne türden anlamlar bulacaklarını, seçeceklerini ya da yaratacaklarını görmeyi bekliyor, evet evet, pusu kurmuş bekliyor, o malum ilk ateş çoktan küle döndü, lakin yanıt gelmekte gecikiyor. Sonra çoban ellerini kaldırdı ve emir verircesine haykırdı sürüsüne, Dinleyin koyunlarım, bakın bu bilge çocuk bize neler öğretmeye gelmiş, Tanrı insana sizinle düzüşmeyi yasak etmiş, öyleyse korkmayın, sizi kırmakta, çöle terk etmekte, kesmekte, yemekte özgürmüszüz, sırf bu sebeple yaratılmışsınız Rabbin yasaıyla, sırf bu sebeple can bağışlanmışsınız sizlere. Üç ıslık çaldı, değneğini havaya kaldırdı ve bağırды, Gidin, gidin artık, bunun üzerine sürü toz bulutunun yittiği yere doğru ilerlemeye başladı. İsa uzun boylu çoban tamamen gözden kaybolana, koyunlarla keçiler uzakta toprağın rengine bürünüp artık ayırd edilemez olana kadar hareket etmedi. Onunla devam etmeyeceğim yola, dedi İsa, ama edecekti. Bohçasını sırtına aldı, babasının sanda-

letlerinin bağını sıktı ve sürünün izinde ilerlemeye başladı. Ancak hava karardıktan sonra yetişebildi onlara ve gölgeler arasından çıktı ateşin işığına, dedi ki, Geldim.

Gün ola harman ola deyişi pek yaygın ve pek yerinde bir deyiştir, yine de kelimelerin, ister kendi başlarına ister başka kelimelerle biraraya geldiklerinde, ortaya çıkardığı var sayılan belli belirsiz anlamlarla yetinebilen kimselerin anlayabileceği kadar basit bir deyiş olduğu söylenemez, zira aslında her şey nasıl söylendiğine bağlıdır ve söyleyiş biçimi de kişinin içinde bulunduğu koşullarca belirlendiğinden deyişkendir. Eğer bu sözler, hayatın kötü gidişatı sebebiyle, daha güzel günler göreceği umudunu canlı tutmaya çalışan bir şahıs dile getiriyorsa, yine aynı sözleri tehditkar bir tavırla dile getiren, intikam almak için yarın yeni bir şansı olacağını söyleyen bir başkasının bu sözlere yüklediği anlamdan farklı bir anlam ortaya koyuyor demektir. Ama bu sözlere yüklenebilecek en garip anlam, bunları keder ve umutsuzlukla dile getirmeye yeltenen kimsenin ortaya koyacağı anlamdır, Gün ola harman ola, ne garip olur, Bugünkü derdim bitti, lakin yarın çarelerle değil, beni bekleyen başka dertlerle karşılaşacağım, demeye gayret sarf eden bir kimsenin bu deyişi kullanması, ama oluyor işte. Genç İsa'nın sağda solda dolaşırken bu sözleri saf etmesi, neyi kastetmek isterse istesin, o kadar da şaşırtıcı olmazdı, eğer bizler, tıpkı Tanrı gibi, şimdiye kadar olan ve gelecekte de olacak olan her şeyi bilmescydik, öyleyse

sadece biz, İsa genç bir çoban olarak görevlerini yerine getirirken, etraftaki tepelerde dolanırken ya da birazdan yapacağı gibi İrden Vadisi'ne inerken, bu sözleri söyleyebilir, mırıldanabilir ve hatta fısıldayabiliriz. Hem bunu İsa için özel olarak yaptığımız da söylenemez, zira her insan hem iyiyle hem de kötüyle karşılaşır, bir olay bir başkasını izler, ve bir gün bir diğerini. Bu cümlenizdeki incil İsa'nın yaşamı hakkında başkalarının yazdıklarını gözardı etmek ya da onları çarpıtmak gibi bir amaç gütmendiğinden ve hikâyemizin kahramanının İsa olduğu su götürmez bir gerçek olduğundan, onun yanına varmamız ve geleceği hakkında kehanetlerde bulunmamız gayet doğaldır, onu bekleyen muhteşem gelecek hakkında onu bilgilendirebiliriz, mesela yiyecek sağlamak ve sağlık dağıtmak için gerçekleştireceği mucizeleri ve hatta ölüme karşı duracağını anlatabiliriz, lakin bu pek akıllıca olmazdı, çünkü genç İsa, dini çalışmalara hevesli olmasına ve peygamberler tarihini iyice bellemiş olmasına rağmen, her genç gibi, sağlıklı bir şüpheli yaklaşım sergiliyor dünyaya karşı, yani bunları anlatsak bizi kovalardı. Evet, Tanrı ile karşılaşmış olduğunda fikrini değiştirecek, ama bu büyük buluşma için henüz çok erken, hem bundan önce İsa'nın tırmanacağı çok bayır var daha, sağacağı birçok koyun ve keçi, yapacağı tonlarca peynir, köylerde peynirle takas edeceği sayısız ekmek ve meyve. Hastalanıp ya da yaşlanıp sürüye ayak uyduramayan ve bu sebeple İsa'nın ellerinde can verecek olan sayısız hayvan, ve bu hayvanlar için yakılacak sayısız ağıt var daha. Korkmayın, sizi gidi ürkek canlar, çoban önermiş olsa da o asla hayvanlarla düzüşmeye kalkmayacak, ne korkunç bir öneri bu, merak etmeyin, ruhunun barındığı o bedenin çarpık arzularını tatmine yeltenmeyecek. Ne yeri ne de zamanı şimdi, ruhun temiz bir bedenle gurur duyabilme tutkusu yüzünden kendisini nasıl da kedere, kıskançlığa ve pislığe sürüklediğinden konuşmanın ne yeri ne

de zamanı.

Ahlaki mevzular ve tanrıbilimsel yorumlar dahilinde aralarında beliren ihtilaf asla çözüme kavuşmamış olsa bile, çoban ve İsa gül gibi geçinip gittiler, çoban sabırla çobanlığın sırlarını öğretti oğlana, oğlan da çobanlık zanaatini öğrenmek için büyük çaba sarf etti, sanki bu zanaatin özü yaşam ve ölüme dair pek mühim bir mevzuat barındırmış gibi. İsa değneğini fırlatarak, kendini kaybeden ya da şaşırان ve bu yüzden sürüden ayrılan hayvanı on ikiden vurmaya öğrendi, tabii ki kolay olmadı öğrenmesi, henüz işin tekniğini kapmaya çalışırken, bir gün fazla yerden fırlattı değneği, ve değnek yeni doğmuş bir oğlağın narin boynuna isabet etti, öyle güçlü fırlatmıştı ki değneği, zavallı mahluk oracıkta can verdi. Bu tür kazalar herkesin başına gelebilir, becerikli ve deneyimli bir çoban bile bazen böyle hatalar yapar, ama başında kaç türlü dert olduğunu bildiğimiz İsa, dehşet içinde gitti ve kucığına aldı henüz sıcak olan oğlağı. Yapılacak bir şey yoktu. Anne keçi bile bir süre yavrusunu kokladıktan sonra yürüdü gitti ve otlamaya devam etti, adeta yumulmuştu otlara, başı bir iniyor bir kalkıyordu, bu da bize şu deyişi hatırlatıyor, Aç ayı oynamaz, veya bu koşullar altında, Aç ayı ağlamaz. Çoban gelip ne olduğunu sordu, Talihsizlik bu, sıkma canını. Ama zavallı küçüğü öldürdüm, dedi gözü yaşlı İsa. Evet öyle, ama öldürdüğün pis, çirkin ve yaşlı bir keçi olsaydı bu kadar acımazdın ona, şimdi ben bununla ilgilenirken sen git doğum yapmak üzere olan şu koyuna bir bak. Ne yapacaksın oğlağı. Derisini yüzeceğim, tabii bir mucizeyle ona canını geri bağışlayacağımı beklemiyorsan. Yemin ederim o ete elimi sürmem. Öldürdüğümüz hayvanı yememiz ona duyduğumuz hürmetin bir göstergesidir, yanlış olan başkasının emriyle öldürülmüş olanı yemektir. Yemeyi reddediyorum. Keyfin bilir, payıma daha fazla et düşüyor demektir. Çoban belindeki bıçağı çekti, İsa'ya

baktı ve şöyle söyledi, Bu da eninde sonunda öğreneceğin bir şey, bunlar bize hizmet edip bizi beslemek için yaratılmış olan hayvanın iç organları. İsa başını çevirdi ve oradan uzaklaşmaya kalktı, ama çoban, elinde bıçağı, konuşmaya devam etti, Köleler bize hizmet etmek için vardır, belki de içlerini açarak orada başka köleler saklayıp saklamadıklarını öğrenmeliyiz, hükümdarın da içini açarak orada başka bir hükümdar olup olmadığına bakmalıyız, eğer bir gün şeytanla karşılaşsak ve içini açmamıza müsaade ederse, bahse girerim ki oradan Tanrı çıkacak, şaşıp kalacağız. Çoban bu tür küfürbazca sözlerle İsa'yı kızdırmayı seviyordu. İsa zamanla buna tahammül edebilmenin tek yolunun duymazdan gelmek olduğunu anladı. Çünkü İsa karşılık verdiğinde çoban daha da ileri gidiyordu, mesela Tanrı'nın içini açtığımızda karşımıza şeytanın çıkacağını söyleyebilirdi. İsa doğum yapacak olan koyunu aramaya gitti, en azından burada onu bekleyen başka sürpriz yoktu artık, tüm diğer kuzular gibi bir kuzu, anasına benziyor, anası da zaten kardeşlerine benziyor, çünkü bu mahluklardan beklenebilecek yegane şey, soylarını olduğu gibi devam ettirebilme çabası. Koyun doğurmuştu bile. Yeni doğan kuzu sanki sadece bacadan ibaret bir yaratılmış gibi görünüyordu anası onu ayağa kaldırmaya çalışırken, burnuyla nazikçe dürtüyordu yavrusunu, ama zavallı yaratık ancak başını kaldırabiliyordu, bu garip yeni dünyanın hangi açıdan bakıldığında daha güzel olduğunu anlamaya çalışır gibi bir hali vardı. İsa kuzunun ayakta durmasına yardım etti, eline zarın pisliği bulaşmıştı, ama umursamadı, hayvanlarla iç içe olunca insan alışıyor bu gibi şeylere, ve bu kuzu doğru zamanda gelmişti dünyaya, ne de güzel kıvrıkcık tüyleri ve şimdiden şu memelerden süt talep etmeye başlayan pembe burnu, ilk görüyor bu memeleri, anasının karnındayken bunların neye benzediğini hayal bile edemezdi. Kimsenin Tanrı'dan dert yanmaya hakkı yok,

doğduğumuz günden itibaren, işe yarar nitelikte bolca nimet çıkarıyor karşımıza.

Ötede çoban oğlağın kürkünü yıldız biçiminde ahşap bir iskelete geriyor, derisi yüzülen oğlak çoktan bir beze sarılıp girmiş bohçaya. Gece onu tuzlayacak, sürü uykuya daldığı vakit, çoban uyanık olacak çünkü bu gece ziyafet var, İsa yeminli olduğundan, öldürdüğü bu hayvanın etine yanaşmayacak. Bu tür sorunlar İsa'yı iki arada bir derede bırakıyor, inandığı din, saygı duyduğu gelenekler. Tabii bu geleneklere, Rabbin tapınaklarında sunaklara her gün masum hayvanların kanının akıtılması da dahil, özellikle Kudüs'te yapıyor bu, orada günlük kurban sayısını hesap etmek mümkün değil. Şöyle bir oturup düşünecek olursak, hiç de tuhaf değil İsa'nın bu hali, kafası karışık, pek kırılğan bir çocuk oldu, Yusuf'un trajik ölümünü hatırlayalım, ve İsa'nın on beş yıl önce Beytlehem'de cereyan etmiş olan olayları öğrenmesini, tüm bunlar bir gencin zihnini alt üst etmeye yeter de artar, daha şu kâbusu anmadık bile, son zamanlarda bahsi geçmedi onun ama, İsa'nın canını sıkmaya devam ediyor, bu çilenin sonu gelecek gibi görünmüyor. Yusuf'un onu öldürmeye geldiği düşüncesine tahammülü kalmadığı zaman, gecenin bir yarısı, çılgınları sürüyü ürkütüyor, çoban babacan bir tavırla şöyle bir sarsıyor oğlanı, Ne oldu, neyin var. Kâbus'tan kurtulan İsa çobana sarılıyor, sanki talihsiz babasına sarılırmış gibi sarılıyor. İsa çobana sürekli kâbus gördüğünü itiraf etmişti daha önce, ama sebebi ile ilgili bir şey söylemedi, çoban onu teselli etmeye çalışmıştı, Sık dişini, her şeyi biliyorum, benden gizlediklerini de biliyorum. İsa onu imansızlığı ve zayıflığı sebebiyle azarlamıştı, hani şu, hatırlatmamı mazur görün ama, cinsellikle ilgili zayıflığı sebebiyle, hani tartışmışlardı da İsa kalmalı mı gitmeli mi karar veremiyordu, işte o zaman konuşmuşlardı bunları. İsa dünyada başka kimsesi olmadığını anlamıştı, geride bırak-

tığı aileyi unutmuştu artık, lakin ona hayat veren anayı unutamazdı, gerçi dünyaya geldiğine pişmandı ama yine de unutamazdı, aslında kızkardeşi Lisyâ'yı da unutamamıştı, neden, o da bilmiyor, hafıza böyledir işte, kendince sebepleri vardır olayları ve insanları deftere işleminin veya defterden silmesinin. Böylece İsa zamanla çobanın dostluğuna alışmaya başladı, vicdan azabıyla baş başa kalmaktan kurtulduğuna ne kadar sevindiğini tahmin edebiliriz, yanı başında onu anlayan birini bulduğuna ve bu kişinin bağışlanamaz günahı bağışlamaya yeltenmeyen biri olmasına çok seviniyor, bir adam ki masumiyet ve suçluluk arasındaki dengeyi nezaket ve hiddet aracılığıyla muntazaman kurabiliyor. Bunun açıklanması gerektiğini düşündük, öyle ki okur, İsa'nın hem karakterce hem de görünüşçe kendisinden epey farklı olan hasta ruhlu bir çobandan, daha önce vahyedilen o buluşma anında dek, ayrılmaya niyet etmemesinin sebebini anlayıp kabullenebilsin, bu buluşmanın ehemmiyeti herkesçe fark edilmiştir herhalde, zira Tanrı iyi bir sebebi olmaksızın basit bir ölümlüye yüzünü gösterecek değildir.

Ama buna sıra gelmedi, daha önce bahsi geçen şu koşullar ve tesadüfler buyruğu gereği, İsa Fısıh zamanı Kudüs'te annesi ve kardeşleri ile karşılaşacak, halbuki bunun ailesinden uzakta geçireceği ilk Fısıh olduğunu düşünüyordu. İsa'nın Fısıh'ı Kudüs'te geçirmek istemesi çobanı kızdırmış olmalı, çünkü o sıra tepelerde dolaşıyorlardı ve bu sebeple sürünün dikkatle takip edilmesi gerekiyordu. Hem çoban Yahudi değildi ve övecek başkaca tanrısı da yoktu, İsa'ya izin vermeyebilirdi, şöyle söylerdi, Yoo, hayır, gidemezsin, burada kalacaksın, emirleri ben veririm ve burada yapacak çok işin var. Ama bunlardan hiçbiri olmadı, çoban sadece sordu, Geri dönecek misin, ama ses tonundan İsa'nın geri döneceğini bildiği belliydi, gerçekten de oğlan hiç tereddüt etmeden şöyle söyledi, Evet döneceğim, kelimeleri:

dudaklarından bu kadar çabuk dökülmesine kendi bile şaşır-
mıştı. O zaman kendine besili bir kuzu seç İsa, sonra da götür
onu kurban et, Yahudiler pek heveslidir böyle şeylere. Çoban
onu sınıyordu, besleyip çoğaltmak ve korumak için bunca emek
sarf ettikleri sürüden bir hayvanı çıkartıp ölüme götürebilecek
mi, onu görmek istiyordu. Kimse İsa'yı uyarımadı, gözle görün-
mez, ufak bir melek bile çıkıp kulağına fısıldamadı, Dikkat et,
bu bir tuzak, ona güvenme, bu adamdan her şey beklenir. Mah-
sun mizacı ona iyi bir yanıt verme şansını bağışladı, belki de
ölen oğlağın ve doğan kuzunun hatırası gözlerinin önünde can-
lanmıştı. Bu sürüden kuzu almayacağım, dedi. Neden. Kendi
büyüttüğüm bir hayvanın ölümüne göz yumamam. Nasıl ister-
sen, ama başka bir sürüden bir kuzu alman gerekecek. Sanırım
öyle, tabii gökten bir kuzu inmezse. Ne zaman gitmeyi düşün-
yorsun, Yarın şafak sökerken yola çıkarım, Ama geri dönecek-
sin, Evet döneceğim. Bu konu hakkında daha fazla konuşmadı-
lar, her ne kadar güç bela yaşamını sürdüren İsa'nın nasıl edip
de kurbanlık bir kuzu alacağı bilinemese de. Okur hatırlamalı ki
İsa ne yediğine ne de içtiğine para verdiğinden, yaklaşık bir yıl
önce Ferisi'nin ona vermiş olduğu birkaç kuruşu saklıyor olma-
lı, ama onlar yeter mi, daha önce de belirtildiği gibi Fısıh zama-
nı kuzuya talep artar ve bu sebeple de fiyatlar yükselir, yani Rab-
binden başka sığınacak kimsen kalmadı. Başına gelen onca fela-
kete rağmen, insanın bu oğlanın pek talihli olduğunu düşünesi
geliyor, sanki talih kuşu başından eksik olmuyor, yıldızlarla ara-
sı iyi olmalı, lakin bu incili ya da bunun gibi bir başkasını yazan
havarinin, gezegenimizden böylesine uzak olan bu göksel be-
denlerin, insan hayatı üzerinde etkili olabileceğine inandığını
var saymak saçmalık olur, her ne kadar yıldızbilimciler yıldızla-
ra yakarmış, onlar üzerine çalışmış ve onları birbirleriyle karşı-
laştırmış olsa da. Çünkü eğer bize söylenenler doğruysa, birkaç

yıl önce bu diyara gelmiş olmalılar, sadece görececeklerini görüp geri dönmek için. Lafı bu kadar uzattık ama aslında söylemeye çalıştığımız şey, İsamız kendisinden bekleneni yerine getirip tapınaktakiler üzerinde iyi bir izlenim bırakabilmek için küçük bir kuzu bulmalı. Çünkü zor zamanlarda bile iyi bir Yahudi olduğunu kanıtladı, çobanla aralarında geçenleri bir düşünün.

Sonra sürümüz Aycalon Vadisi'ne inip geniş çayırların keyfini sürmeye başladı, bu vadi Emayus ve Gezer kentleri arasındadır. Emayus'ta İsa ihtiyacı olan kuzuyu alabilmek için para kazanmaya çalıştı, lakin gördü ki koca bir yıl boyunca koyunlarla keçilere bakmak onu başka bir iş yapamaz hale getirmişti, artık marangozluğu bile beceremez olmuştu, ne de olsa marangozluğa ayıracak vakti hiç olmamıştı. Böylece Emayus'tan Kudüs'e doğru yola koyuldu, ne yapacağını düşünüp duruyordu, kuzuyu alacak parası yoktu, bir kuzu çalmayı aklından bile geçirmedi, yolda bir kuzu bulsa, artık bu bir tesadüf değil bir mucize olurdu. Manzara dahilinde birçok kuzu var, bazılarının boyunlarına ip geçirilmiş çekiştiriliyorlar, bazıları ise kucaklarda, ne şans. Bir geziye çıktıklarını zanneden masum hayvanlar neşeli ve heyecanlı bir tutum sergiliyor, pek de meraklılar, soru sormaya vakıf olmadıklarından, gözlerini kullanıyorlar, sözlerden oluşan bir dünya görmeye çalışıyorlar. İsa yol kenarında bir taş oturdu ve kara kara düşünmeye başladı, dinsel görevini yerine getirmesine mani olan maddi soruna bir çözüm bulmalıydı, acaba bir Ferisi, hatta belki de geçen yıl karşılaştığı o Ferisi, çıkagelip sorar mıydı, Bir kuzuya mı ihtiyacın var, tıpkı geçen yıl sorduğu gibi, Aç mısın. Geçen yıl ona bu soru sorulmuş olduğundan dilenmesine gerek kalmamıştı, lakin şimdi böyle bir umudu yok ve bu yüzden dilenmek zorunda kalacak. Şimdiden açtı elini, o kadar zavallı bir hal ki bu, tasvir edilemez, böyle bir sahne ile karşılaştığımızda genelde gözlerimizi kapar ve görme-

ye tahammül edilemeyecek kadar kötü bir yara veya huzursuzluk verici bir sakatlıkla karşılaşmaktan sakınıyoruz kendimizi. İsa'nın avcuna birkaç gümüş düşüyor, ama yetmez, bu gidişle Emayus yolu ona asla Kudüs'ün kapılarını açamayacak. Halihazırda sahip olduğuyla avcuna düşen birkaç kuruşu biraraya getirirse, değil bir kuzu, yarım kuzu bile alamaz, hem Rab, bildiğiniz gibi, sunağına gelen hayvan tam ve sağlıklı olmadıkça onu kabul etmez, kör, topal, hastalıklı ya da kötürüm hayvanları reddeder. Bir düşünsenize tapınağa sadece butları götürsek ne büyük rezalet olurdu, ya da götürdüğümüz koçun yumurtalıkları kazara ezilmiş, büzülmüş ya da kesilmiş olsaydı, nice olurdu halimiz. Kimse bu çocuğa neden para istediğini sormuyor, ama bekleyin, şurada yaşlı bir adam var, İsa'ya doğru geliyor, akrabalarını yolun ortasında bıraktı ve onlar da hürmetle adamın geri dönüşünü beklemeye koyuldu yolun ortasında. İsa bir gümüş para daha alacağını zannediyordu, ama yanılıyor. İhtiyar sordu, Sen kimsin, ve oğlan yanıt vermek için ayağa kalktı, Ben Nasıralı İsa'yım. Bir ailen yok mu. Var. Peki neden onlarla birlikte değilsin. Yahudiye'de çobanlık etmeye geldim, doğruyu söylemenin ters bir biçimi, veya bir yalanın hizmetine sunulan bir doğru. Adam şüpheli gözlerle süzdü onu, Bir işin varsa neden sadaka dileniyorsun. Yaşamımı sürdürebiliyorum ama Fısıh için kurbanlık kuzu alacak param yok. Yani bu yüzden dileniyorsun. Evet, bunun üzerine ihtiyar akrabalarından birine buyurdu, Şu çocuğa bir kuzu verin, biz tapınağa varınca başka bir tane alırız. Aynı ipe bağlı toplam altı kuzu vardı, adam ipin ucundaki kuzuyu çözdü ve ihtiyara verdi, ihtiyar da İsa'ya şöyle söyledi, İşte sana bu Fısıh'ta Tanrı'ya bir kurban sunabilmen için bir kuzu, bu sözlerin ardından teşekkür beklemeden yoluna devam etti ihtiyar, akrabaları onu gülümseyen yüzler ve hayranlık ifade eden sözlerle karşıladı. İsa daha teşekkür edemeden ihtiyar yürüyüp

gıtmıştı, sonra da, garip ama, yol bomboş kaldı, koca yolda yalnızca İsa ve kuzusu vardı, sonunda Emayus yolunda birbirlerine kavuşabilmişlerdi, yaşlı Yahudi'nin cömertliği sayesinde tabii. İsa kuzunun ipini çözdü, hayvan yeni sahibini şöyle bir süzdü, sonra da, küçük kuzuların, tanrıları memnun etmek adına kurban edilmeden önce yaşadıkları o tedirginlikle, melemeye başladı. Bu meleme, ki İsa çobanla çalışmaya başlayalı beri bu sesi sayısız kez duymuştu, İsa'ya pek dokundu, üzüntüden ve sıkıntıdan neredeyse dudakları çatlayacaktı çocuğun. İşte oradaydı, başka bir yaratığın üzerinde ilk kez böylesine büyük bir gücü vardı, hiçbir dileği ve talebi olmayan bu masum ak kuzu, kaygıyla yeni sahibini süzüyor, her meleyişinde pembe dili ortaya çıkıyor, yumuşak tüylerinin altındaki pembe dokusu, kulaklarının içindeki pembe, ayaklarındaki pembe tırnaklar, aynı insanınkilere benziyorlar, ama bu tırnaklar asla kesilmeyecek, bunlara da her zaman, kalça değil, but denecek. İsa kuzunun başını okşadı, kuzu burnunu uzattı ve İsa'nın elini yaladı, bu da İsa'nın titremesine sebep oldu. Her zamanki gibi, koku yayılıyordu. Yolun öte yanında, Emayus tarafından süslü entarileriyle hacılar gelmeye devam ediyordu, ellerinde bohçaları ve çıkınları vardı, ve tabii ki birçok kuzu ve Rabbe birçok övgü. İsa kuzusunu kucağına aldı ve yürümeye başladı.

Hayatındaki acının ve vicdan azabının izinden gelmişti Kudüs'e daha önce, o da yalnızca bir kere, o gündün sonra bir daha yolu düşmemişti. Sokakları dolduran insanların yarattığı manzara, tapınağın önündeki merdivenlerde, taşmak üzere olan çamurlu bir nehri haurlatıyordu. Kucağında kuzusu, İsa önünden geçen insanları seyretti, kimisi gidiyor, kimisi dönüyordu, kiminin yanında kuzusu vardı, kiminin kuzusu çoktan kurban edilmişti, kuzusunu kurban etmiş olanların gözleri heyecandan parlıyordu, bazıları haykırıyordu, Halcluya, Hozanna, Amin, ha-

zıları ise bu kargaşada, Haleluya, diye bağırarak, Yallah yallah hurra, diye bağırarak arasında bir fark olmadığını düşünüp sessiz kalıyordu, çünkü işin aslı iki deyiş birbirinden pek de farklı değildir, ikisi de heyecan duyduğumuz anlarda dökülür dudaklarımızdan ve zamanla heyecanımız yok olunca durur sorarız kendimize, Nedir bunun anlamı, sonra da, aslında anlamsız olduğunu anlarız. Tapınaktan yayılan duman tüm çevreyi sarmış durumda, öyle ki tapınağa kurban kesmeye gelen herkes doğrudan ya da dolaylı yolla Habil'in torunu kesiliyor, hani şu Adem ve Havva'dan olma Habil'in, hatırlayalım, sürünün ilk kuzularını Rabbe sunmuştu, besiliydi hayvanlar ve Rab memnuniyetle kabul etmişti bu adağı, öte yandan Kain'in yapabileceği tek şey toprağın semeresinden takdimde bulunmak idi, ve Kain fark etmişti ki çabası Rabbi memnun edememişti. Bu sebeple Kain gidip Habil'i öldürdü, ama bizler rahat olabiliriz, buradaki imanlıların birbirini öldürmeye niyeti yok, hepsi aynı türden kurbanlar sunuyor, şişlere dizilen taze etin mangalarda cızırdarken saldırdığı koku, gökkubbeyi mesken eden Tanrı'yı daha bir memnun ediyor. İsa kuzuyu göğsüne bastırdı, Tanrı'nın neden sunağa dökülen bir tas sütle yetinmediğini anlayamıyor, bir yaratıktan diğerine aktarılan, yaşama ait özsuyu, neden Tanrı bir avuç buğdayla yetinmiyor ki, buğday ebedi ekmeğin ham maddesi değil mi. Pek yakında ihtiyarın cömertçe hediye ettiği o kuzudan ayrılmak zorunda kalacak, kuzu çok kısa bir süre için onun malı, zavallı mahluk bugün güneşin battığını göremeyecek, işte tapınağın merdivenlerini tırmanma vakti geldi, onu bıçağa ve ateşe teslim etme vakti, sanki artık var olmaya hakkı yok, masallarla efsanelerin ebedi gardiyanı tarafından, yaşam pınarından içmekle suçlandı ve hüküm giydi, şimdi ise cezalandırılacak. Sonra İsa sinagogun yasasını ve Tanrı'nın sözünü karşısına alarak, bu kuzunun ölmeyeceğine hükmetti, tapınağa adaması için kendisine

bahşedilenin yaşama devam etmesine karar verdi, yani Kudüs'ü, şehre vardığında olduğundan çok daha günahkar bir kimse olarak terk etmeye. Sanki bundan önceki günahları yetmezmiş gibi, bir de bu, ama vakti gelince günahlarının cezasını çekecek, çünkü Tanrı asla unutmaz. Cezalandırılacağı korkusu bir an tereddüt etmesine yol açtı, lakin sonra o korkunç sahne gözlerinin önüne geldi, bir kan denizi, insanoğlunun yaradılışından bu yana kurban edilen tüm kuzuların kanından oluşan bir deniz, insan bu yüzden gelir dünyaya, Rabbi övmek ve ona kurban sunmak için. Tapınağın merdivenlerinin kanla yıkandığını gördü, sunaklardan taşan kan üzerlerine doğru geliyordu, ardından kan denizinin ortasında kendisini gördü, başından olan kuzuyu göğe kaldırıyordu. Derin düşüncelere dalan İsa, bir süre sessizliğe büründü, ama sonra sessizlik yırtıldı ve kendisini yeniden kutsamalar, dualar, haykırışlar, ilahiler ve çaresiz kuzuların dokunaklı meleyişleri arasında buldu, derken şofardan yükselen üç donuk ses her yeri sukunete boğdu, hani şu uzun, helezon boru. Kuzuyu elinden geldiğince bohçasının içine gizleyerek, kaçtı İsa, dar ve kalabalık sokaklardan oluşan bir labirente attı kendisini nereye gittiğini bilmeksizin. Nefes almak için durduğunda tepenin eteklerine varmıştı, kuzey kapısından terk etmişti şehri, Ramah adıyla anılan kapıdan, Nasıra'dan geldiğinde bu aynı kapıdan girmişti şehre. Yol kenarındaki bir zeytin ağacının dibine oturdu ve kuzuyu bohçasından çıkarttı, onu orada otururken gören hiçkimse garipsemezdi bu halini, yoldan geçen şöyle düşünürdü, herhalde, Uzun bir yoldan gelmiş olmalı, kuzusunu tapınağa götürmeden önce biraz dinlenecek, ne kadar da sevimli, bunu düşünen kimsenin son sözleri kuzu için mi yoksa İsa için mi sarf ettiğini bilemiyoruz tabii. Bize göre ikisi de sevimli, lakin ikisi arasında bir seçim yapmamız gerekiyorsa, kuzunun daha sevimli olduğunu söyleyeceğiz, tabii eğer hep

böyle kalacak, büyümeyecekse. İsa yere uzanmış boylu boyunca, bir eliyle kaçmasın diye kuzunun boynuna bağladığı ipi tutuyor, gereksiz bir önlem, hayvanın mecali yok, yalnızca henüz çok küçük olduğu için değil, aynı zamanda fazla heyecanlanmış olduğu için, tüm bu geliş gidişler ne anlama geliyor bilemiyor, hem bu sabah çok az yem verildi zavallıya, kurbanlarla şehitlerin tok karnına ölmesi uygun görülmez, buna layık da değildir zaten.

Uzandığı yerde huzur bulan İsa'nın kalp atışları normale döndü, artık rahat nefes alabiliyor. Zeytin ağacının rüzgârda narin narin sallanan dalları arasından göğü görebiliyor, yapraklar arasından sızan gün ışığı gözlerini kamaştırıyor, altıncı saat olmalı, tam tepeye varan güneş gölgeleri olabildiğince kısaltmış, ah, aah, kim tahmin edebilir ki gecenin bu coşkun ışığı söndüreceğini. Yoldan geçenler var, birkaç kişi, İsa bu kafileye dönüp şöyle bir bakınca müthiş bir şok yaşıyor, öyle bir şok ki İsa bir an kaçıp gitmek istiyor, ama nasıl yapabilir bunu, şu kadın anası değil mi, ardından gelenler de kendi öz kardeşleri, önde büyük oğlanlar var, Yakup, Yusuf ve Yahuda, bir de Lisyâ var yanlarında, lakin o bir kız çocuğu ve bu yüzden yaş sıralamasına dahil edilmemeli, ayrıca anılmalı onun adı, zaten öyle yapıldı, yoksa Yakup ile Yusuf arasında yer alırdı. Henüz görmediler İsa'yı. İsa yola çıkıp ailesini karşılıyor, kucağında kuzusu, ama bu kez kuzuyu kucağına almasının sebebi ailesinin karşısına eli boş çıkmak istememesi. Onu ilk fark eden Yakup oldu, dönüp heyecanla anasına söyledi kimi gördüğünü, şimdi Meryem de bakıyor, daha hızlı yürümeye başladılar, İsa da kendini onlara doğru ilerlemeye mecbur hissediyor, yine de elinde kuzuyla, koşacak hali yok. O kadar uzun sürdü ki buraya varmamız, okur onları buluşturmak istemediğimizi zannedecek, doğru değil bu, analık, kardeşlik ve oğulluk hissiyatları onları kanatlandırmalı, yi-

ne de belli sınırlar ve güçlükler var, nasıl ayrıldıklarını biliyoruz, birbirlerinden habersiz geçirdikleri ayların nasıl bir etki bıraktığını kestirebilmek güç. Nitekim insan pes etmez de yürümeye devam ederse elbet varacaktır, işte buluştular, yüz yüzeler, İsa diyor ki, Kutsa beni anam, ve anası şöyle söylüyor, Tanrı seni kutsasın oğul. Kucaklaştılar, sonra sıra kardeşlere geldi, sonra Lisyâ'ya, derken acayip bir sessizlik, söyleyecek söz bulamıyorlar, Meryem'in oğluna şöyle söyleyecek hali yok, Seni hangi rüzgâr attı buralara, ne işin var burada, İsa'nın da şöyle yanıtlayacağı beklenemez, Sizi burada bulacağımı tahmin etmiyordum, sizin ne işiniz var, İsa'nın kucağındaki kuzuyla Meryem'in getirdiği kuzu bu insanların yerine konuşuyorlar, bu Rabbin Fışık bayramı, iki kuzu arasındaki tek fark birinin ölecek olması, diğeri ise yaşamına devam edecek. Senden bir haber bekledik durduk, diyor sonunda Meryem, sonra da gözyaşlarına boğuluyor. Büyük oğlu karşısında duruyor, ne kadar da uzamış, ne kadar da büyümüş, sakalları çıkmış, teni koyu, günlerini açık alanlarda geçirdiğinin belirtisi, kasıp kavuran güneşe, rüzgâra ve çölün tozuna maruz kaldığının göstergesi. Ağlama anam, bir işim var. Bir çobanım şimdi. Bir çoban mı. Evet, bir çoban. Ama ben babanın izinden gidip onun sana öğrettiği işi yapacağımı düşünmüştüm. Olaylar böyle gelişti, bir çoban oldum, bir çobanım. İve ne zaman dönüyorsun. Bilmiyorum, dönerim bir gün. En azından bugün ananla kardeşlerine tapınağa kadar eşlik edersin. Anam, ben tapınağa gitmiyorum. Neden, hak kuzunu bile almışsın. Kuzu da tapınağa gitmiyor. Bir sakatlığı mı var. Hayır, ama vakti gelince, ecceliyle ölecek. Oğlum, anlamıyorum. Anlamak gerekmiyor, ben bu kuzuyu kurtarıyorsam, biri de beni kurtaracaktır. Peki neden ailenle gelmiyorsun. Ben geri dönüyordum. Nereye dönüyorsun, Beni bekleyen sürüye, Nerede bıraktın hayvanları, Şu anda Aycalon Vadisi'ndeler, Neredeymiş

bu Aycalon Vadisi, Köyün diğ er tarafında, Hangi köyün diğ er tarafında, Beytlehem'in. Meryem bir adım geri çekildi ve rengi attı, henüz otuz yaşın daydı ama nasıl da yaşlanmıştı, Neden Beytlehem'den böyle bahsediyorsun, diye sordu. Yardımcısı olduğum  obanla orada tanıştım. Kimmiş o adam, ve daha İsa yanıt verecek zamanı bulamadan, Meryem çocuklarına döndü ve şöyle söyledi, Siz  nden gidin ve ş hrin girişinde bekleyin. Ardından İsa'nın elini tuttu ve onu yol kenarına götürdü, Kimmiş o adam, diye tekrarladı sorusunu. Bilmiyorum, dedi İsa. Bir adı yok mu. Varsa bile bana hiç söylemedi, ona  oban diye hitap ediyorum. Tarif etsene řu adamı, İri yarı bir adam, Onunla nerede karşılaştın, Mağarada, doğduğum mağarada, Seni oraya kim götürdü, Salomi adında bir k le, benim doğumuma yardımcı olduğunu söyledi, Peki ya o adam, sana ne söyledi, Bilmediđin bir řey söylemedi. Meryem  okt  kaldı, sanki onu yere bastıran kudretli bir el varmış gibi, Bu o şeytan. Nereden biliyorsun, sana böyle mi söyledi. Hayır, onu ilk gördüğümde hana bir melek olduğunu iddia etti ve bunu kimseye s ylemememi istedi. Onu ilk ne zaman gördün. Baban hamile olduğumu öğrendiği gün, kapımızın önünde belirdi, bir dilenci kılığındaydı ve bana bir melek olduğunu anlattı. Onu bir daha gördün mü. Sayım için babanla birlikte Beytlehem'e giderken, sonra da senin doğduğun mağarada, sonra senin evi terk ettiğin günün gecesi, avlu kapısından içeri girerken, ben senin döndüğünü sanmışım sesleri duyunca, kapıdaki çatlaktan dışarı baktım ve o ağacı söküp götürdüğünü gördüm, ışıldayan toprakla dolu kâsenin gömüldüğü yerde biten o ağacı hatırlıyor inusuň. Ne k sesi, ne toprağı. Öyle ya, bu konuda malumatın yok, ama dilenci kaybolmadan önce bana o kâseyi verdi, toprakla dolu kâseyi, řey, yani yemeğini bitirdikten sonra ona yemek verdiğim kâseyi geri getirdi ve kâsenin içinde ışıldayan toprak vardı. Toprađa ışık ve-

rebilmesi için gerçekten bir melek olması gerekir. Başta ben de buna inandım, lakin şeytanın da gizli güçleri vardır. İsa anasının dizi dibine oturdu ve kuzuyu gönlünce otlayabilmesi için serbest bıraktı. Evet, iyi geçindikleri sürece Rabbin meleğiyle şeytanın meleğini birbirinden ayırmanın çok güç olduğunu öğrendim, dedi kadına. Bizimle kal, dönme o adamın yanına, ananın hatırı için, bırakma bizi oğul. Hayır, sürüye döneceğime söz verdim ve sözümü tutacağım. İnsanlar şeytana yalnızca onu kandırmak için söz verir. Bu adam, ki eminim bir insan değil, bir melek ya da iblis olduğundan, doğduğum günden beri beni takip ediyor ve ben bunun sebebini öğrenmek istiyorum. İsa, evladım, benimle ve kardeşlerinle birlikte tapınağa gel, kuzuyu da al yanına, böylelikle sen iman gereğini yerine getirmiş olacaksın kuzu da kaderinin buyurduğu şeyle karşılaşacak, sonra Tanrı'ya seni şeytandan ve şeytani düşüncelerden kurtarması için dua edersin. Bu kuzu ancak vakti geldiğinde ölebilir. Ama vakti geldi. Anam, doğurduğum kuzu elbet bir gün ölecek, lakin eceli gelmeden kuzunun canını almaya yeltenmemelisin. Kuzu ile insan bir değildir, hele bu insan bir oğul ise hiç değildir. Rab İbrahim'e İsak'ı öldürmesini buyurduğunda bir fark gözetmemişti. Oğlum, ben basit bir kadıyım, sana verecek yanıt bulamıyorum, ama sana yalvarıyorum, bırak bu şeytani düşünceleri. Anam, düşünceler birer gölge gibidir, onların iyi mi kötü mü olduğunu eylemler belirler, onlar kendi başlarına iyi yahut kötü değildir. Bu yoksul, cahil kadını böylesine bilge bir oğulla onurlandıran Rab'be övgüler olsun. İnsan şeytandan da çok şey öğrenebilir anam. Ve ben senin onun gücü altında olduğun kanaatindeyim. Eğer onun gücü bu kuzuyu kurtardıysa, dünya bugün bir şey kazandı demektir. Meryem karşılık vermeye kalkmadı. Şehir tarafından Yakup'un yaklaştığını gördüler. Meryem ayağa kalktı, dedi ki, Oğlum bir kez daha kaybetmek için bulmuşum, İsa

şöyle yanıtladı, Eğer onu şimdiye kadar kaybetmediysen, bundan sonra da kaybetmeyeceksin demektir. Elini bohçasına attı ve dilenerek elde ettiği birkaç kuruşu çıkartıp anasına uzattı, Bütün param bu. Bunca ay bunun için mi çalıştın. Yaşamımı sürdürebilmek için çalışıyorum. Bu kadar az aldığına göre o çobanı çok seviyor olmalısın. Rab benim çobanımdır. Iblisle yaşıyorsun, Rabbi gücendirme. Kim bilir anam, kim bilir, belki de başka bir gökte hüküm süren başka bir Tanrı'nın meleğidir o. Rab dedi ki, Tek İlah benim, başka tanrıya tapmayasınız. Amin, diye karşılık verdi İsa. Kuzuyu kucağına aldı ve dedi ki, İşte Yakup geliyor, sağlıcakla kal anam, ve Meryem dedi ki, İnsan kucağındaki kuzuya aیلenden daha çok acıdığını düşünüyor. Şu an öyle, dedi İsa. Meryem acı ve ölkeyle arkasını döndü ve öbür oğlunu yoldan çevirip, şehre doğru ilerledi. Giderken arkasına bakmadı.

İsa Aycalon Vadisi'ne inerken bu kez farklı bir güzergâhtan, tarlaların arasından gitti. Bir köyde durdu ve anasının reddettiği parayla yiyecek bir şeyler aldı, biraz ekmek ve incir, kendisi ve kuzu için biraz da süt, koyun sütü, ne farkı varsa başka sülterden, tadı aynı, işlevi aynı, şunu söyleyebiliriz ki, bu noktada bir ana en az diğeri kadar fedakar. İsa'nın yasa gereği şu an ölmüş olması gereken bir kuzuyu beslemek için para harcadığına şaşırın olursa ona denecektir ki bu oğlanın vakti zamanında iki kuzusu vardı, biri kurban edildi ve Rabbin ebedi meskeninde yaşamını sürdürmekte, gel gelelim bu ikinci kuzu Rabbin huzurunda reddedildi çünkü bir kulağı eksik, Baksanıza bir şuna, Ama bir sakatlığı yok, diyeceklerdir, İsa da şöyle karşılık verir, Madem öyle, kulağı ben kendim keserim, sonra kuzuyu kucağına alıp yoluna devam etti. Akşam güneşi solarken İsa sürüyü buldu, hava kararıyordu, bulutlar alçaktaydı. Görünüşe bakılırsa yıldırımlar yakın, hatta İsa sürüyü gördüğünde gök gürleme-

ye başlamıştı. Yağmur yağmıyor, bunlar yağmur olmadan çıkan şimşeklerden, tüm bunlar insanın yüreğini ağzına getiriyor, zira insanın ne kadar kırılğan yaratıldığını hatırlatıyorlar, Yağmur ve rüzgâr kalkan olmayacak sana, öyle yazılmadı mı, kükreyen ve yarılan gökkubbe ile titreyen ve aldığı darbelerle dizleri üzerine düşen toprak arasındaki savaşta kalkanın olmayacak. İsa'nın yüz adım ötesinde yıldırım bir zeytin ağacının üzerine düştü, ağaç yanmaya başladı, çölde bir meşale gibi. Bir şimşegin daha sesi duyuldu, sanki gök bir uçtan diğer uca yarılıyordu, yankısı İsa'yı yere fırlattı ve oğlan bir süre hareketsiz kaldı. İki yıldırım daha düştü, biri buraya, biri öteye, iki günahkar söz gibi, sonra yıldırımların yankısı yavaş yavaş kayboldu ve sonunda sesler bir mırıltıya dönüştü, gökle yer arasında samimi bir sohbet. Yıldırımlardan zarar görmeyen ve artık korkusu geçen kuzu İsa'nın yanına sokuldu ve ağzını İsa'nın dudaklarına değdirdi, koklamıyordu, bir dokunuş yeterliydi, yalnızca tek bir dokunuş, tek bir temas. İsa gözlerini açtığı anda karşısında önce kuzuyu gördü, sonra da şimşeklerden arda kalan ışığı örten kara bir ele benzeyen donuk gökyüzünü. Zeytin ağacı hâlâ yanıyordu. Hareket etmeye çalıştı ama kemikleri sızlıyordu, en azından hâlâ sapasağlamdı, tabii şimşeklerin gürültüsüyle yere kapanacak kadar kırılğan bir beden için böyle bir deyiş kullanmak uygun düşerse. Ayağa kalktı ve emin olmaya çalıştı, gördüğünden çok hissettiğine güveniyordu, ne yanmıştı ne de parçalanmış, kemiklerinden hiçbiri kırılmamıştı, kafasının içinde bir davul çalınıyormuşçasına kulaklarında yankılanan şimşekleri saymazsak, bir şeyi yoktu. Kuzuyu göğsüne bastırdı ve şöyle söyledi, Korkma, sadece, o böyle istediği için hâlâ hayatta olduğunu bildiriyordu, ve bana da diyordu ki, Sen değilsin kuzunun canını bağışlayan, benim. Gökte son bir şimşegin daha ışıltısı belirdi, sesi bile duyulmuyordu, bu arada aşağıda, sürünün, koyunları birbirinden

ayıramayacak kadar uzaktan bakan kimseye sunduğu aklarla dolu manzara insanı bir vaha görüymüş gibi hissettiriyor.

Zayıf düşen İsa bin bir güçlkle bayırı tırmandı. Bir önlem olarak ipi hayvanın boynuna geçirmişti yine, ama zaten kuzu küçük bir köpek gibi İsa'nın peşinden geliyordu. Arkalarında bıraktıkları zeytin ağacı hâlâ yanıyordu, akşamın son ışıkları bir hayalet gibi karşısına çıkan çobanın silüetini gölgeler arasında ayırd etmesine müsaade etti, tüm haşmetiyle karşısına dikilmişti adam, elindeki değnek, havaya kaldırırsa bulutlara değecek bir asaydı sanki. Çoban dedi ki, Ben de şimşekleri bekliyordum. Onları beklemesi gereken biri varsa o da benim, diye karşılık verdi İsa. Bu kuzuyu nereden buldun. Fısıh için kurbanlık kuzu alacak param yoktu, ben de yol kenarına geçip dilendim, sonra bir ihtiyar geldi ve bana bu kuzuyu verdi. Neden onu kurban etmedin. Yapamadım, içim el vermedi. Çoban gülümsedi, Şimdi anlıyorum, seni bekledi, sürüye sağ salim dönebilmeni sağladı, kudretini bana göstermekti niyeti. İsa karşılık vermedi, o da kuzuya az çok aynı şeyleri söylemişti, daha yeni varmıştı, varır varmaz Tanrı'nın kudreti ve iradesi üzerine bir tartışmaya girmek istemedi. Peki ne yapacaksın kuzu ile. Hiçbir şey, sürüye katılabilsin diye onu buraya getirdim. Ak kuzuların hepsi birbirine benzer, yarın kendi kuzunu diğerlerinden ayıramayacaksın. Kuzu beni tanır. Seni unutacağı gün de gelecek, hem kuzu zamanla artık seni aramaktan bıkacak, iyisi mi bir işaret koy üzerine, ya da kulağını kes. Zavallı mahluk. Fark nedir, sünnet ederken, senin de bir parçanı kesmediler mi kime ait olduğun bilinsin diye. Bu aynı şey değil. Bence de bu ikisi aynı şey olmamalıydı ama ne yazık ki öyle. Çoban konuşurken bir yandan da elindeki çakmak taşıyla bir ateş yakmaya çalışıyordu. İsa şöyle söyledi, yanan zeytin ağacının dallarından birini alıp getirmek daha kolay olurdu, bunun üzerine çoban dedi ki, İnsan tanrısal alevi,

her zaman, kendi başına yanmaya bırakmalı. Zeytin ağacı karanlıkta ışıldıyordu, artık kora dönmüştü, rüzgâr ağaçtan kıvılcımlar alıp götürüyordu, kıvılcımlar yavaş yavaş göğe doğru süzülüyor, sonra da kararıp yok oluyordu. Gök hâlâ bulutlarla kaplıydı ve garip ama, durulacak gibi görünmüyordu. Çoban ile İsa oturup yemeklerini yediler, çoban iğneleyici sözler sarf ediyordu, Demek bu yıl paskalya kuzusuna ortak olmamaya karar verdin. İsa dinledi ve karşılık vermedi, ama sıkıntılı olduğu belliydi, bugünden sonra başka bir sorunu daha olacaktı, acaba yemeli miydi kuzu etini, yoksa kuzuların öldürülmesine karşı mı çıkmalıydı. Peki şimdi ne olacak, diye sordu çoban, kuzunun kulağını kesecek misin. Ben bunu yapamam, dedi İsa. Onu bana ver öyleyse, ben yapayım. Ustaca, ani bir bıçak darbesiyle çoban, kuzunun kulağından bir parça kesti, sonra kestiği parçayı havaya kaldırdı ve sordu, Bunu ne yapalım şimdi, yakalım mı yoksa fırlatıp atalım mı. İsa hiç tereddüt etmeden, Ver onu bana, dedi ve aldıktan sonra da ateşe attı. İşte senden kestikleri parçaya da bunu yapmışlardı, dedi çoban. Kuzunun kulağı kanıyordu, lakin fazla kan akmayacağı belliydi. Alevlerden yükselen duman körpe etin yanarken saldırdığı dayanılmaz kokuyu etrafa yayıyordu. Karşılıklı restlerle geçen koca bir günün sonunda, Tanrı hakkına düşeni almıştı işte, ne diyelim, şu tehditkar şimşeklerle yıldırımlar sayesinde oldu herhalde, inatçı çobanları boyun eğmeye ikna eden şimşeklerle yıldırımlara övgüler olsun. Kuzunun kulağından damlayan son kan damlasını da emdi toprak, bunca münakaşaya sebep olan bir kurbanın kanının en kıymetli damlasını, son damlasını kaçırmak, ayıp olurdu zaten.

Zamanla, kulağındaki keşiğe rağmen, diğer koyunlar arasında sıradan bir koyuna dönüşen bu kuzu, bu olaylardan üç yıl sonra Ceriko'nun güneyindeki çöllerden birinde kaybolup gitti. Bu kadar büyük bir sürüde bir koyunun pek de önemli olduğu

söylenemez ama unutmamalıyız bu sürü başka sürülere benze-miyor, hatta bu koyunları güden çobanlar bile, ne gördüğümüz ne de bildiğimiz çobanlara benziyor, yani çoban yüksekçe bir yere çıkıp, Bir koyun eksik, diye bağırabiliyorsa bu bizi şaşırt-mamalı. İsa'yı çağırdı ve dedi ki, Koyunun kayboldu, git ve onu ara, ve İsa, Onun benim koyunum olduğunu nereden biliyor-sun, diye sormadığı için, bizim de ona sormamızın bir anlamı yok. Şimdi önemli olan İsa'yı görebilmek, pek az insanın geçti-ği bu yolları tanımıyor, yine de yürüyüp gidecek. Ceriko'nun be-reketli topraklarını geride bıraktıklarından beri, ki orada kalıp insanlar arasında boğulmaktansa gönüllerince gezmeyi tercih etmişlerdi, aralarında kaçmaya ya da kaybolmaya niyetli olanlar, yiyecek arayışını tatlı yalnızlığı da göz önünde bulundurarak sürdürecektir ve bu sebeple sessiz yerleri tercih etmeye meyilli ola-cak gibi görünüyordu. Bu mantıkla hareket edersek, İsa'nın ko-yununun sürüden ayrı düştükten sonra Erden Nehri boylarında sessiz otlaklarda yem arıyor olması gerektiği sonucuna varırız, hem oradan Ceriko da görülebilir ve bu manzara en azından gü-ven verici olacaktır. Gel gelelim, mantık her şey değildir. Olma-sı gerektiği düşünülen ya da belli koşullar sebebiyle gerçekleş-mesi en muhtemel görünen şey, genellikle aksi istikamette bir olayın meydana gelişini haber eden bir işarettir. Hal böyle ise İsa'mız koyununu bu sessiz ve bereketli topraklarda aramaktan-sa ardında bıraktığı vahşi ve kurak çöle gitmeliydi. Bir koyunun, açlıktan veya susuzluktan öleceğini bile bile, kendisini bir çöle atıp atamayacağı üzerine tartışmaya kimsenin hakkı yok, çün-kü, bir kere hiç kimse, bir koyunun aklından neler geçtiğini bi-lemmez, ikincisi, biraz önce gerçekleşmesi muhtemel görünen olaylar üzerine söylediklerimiz, kişiye neyi tartışıp neyi tartışa-mayacağını gösteriyor. Ve bu sebeple İsa çöle doğru yola koyul-du. Çoban hiç şaşırmadı bu olaya, tek söz söylemedi, sadece

onayladığını belirtir biçimde başını salladı, ne gariptir ki bu hareket, aynı zamanda bir tür uğurlayıştı.

Bu diyarda çöl, bizce bilinen çöllere pek benzemez, buralarda çöl illa da uçsuz bucaksız bir kum denizi değildir, bu diyardaki çöller sayısız kum tepesinden oluşur ve bu tepeler arasında kalan sayısız vadi içinden çıkılamayacak bir labirent oluşturur. Bu tepelerin eteklerinde az da olsa bitkiye rastlamak mümkündür, kaktüs veya devedikeni, bol dikenli bitkiler yani, bir keçi belki yiyebilir bunları ama bir koyunun nazik ağız bu dikenlerle en ufak temas halinde yaralanacaktır. Bu çöl kelime dile geldiğinde akla gelen o kum denizinden çok daha tehlikeli, yumuşak kumlar yerine yükselen çıplak tepelerden her biri, bir sonraki tepede saklı tehlikeyi gizlemekte, bir sonraki tepeye vardığımızda ise korkudan titreye titreye ondan sonra gelecek tehlikeyi beklemeye koyuluruz, yani bir tepeden diğerine geçiş, kaygıdan huzura geçiş değildir. Bu çölde çılgınlığımız yankılanmaz. çılgınları izleyen tek şey tepelerin ya da tepelerin ardında gizlenenlerin çılgınlara verdiği karşılıklardır. İsa bir elinde değneği bir elinde bohçası, çöle gitti. Çok da ilerlememişti, daha yeni giriyordu bu dünyaya ki babasının sandaletlerinin parçalanmakta olduğunu fark etti. Artık bir işe yaramaz hale gelmişlerdi ve İsa onları tamir edebilecek kadar marifetli değildi, pek uzun yol katetmişti onlarla, az toz ve ter yağdırmamıştı ayakları bu sandaletler içinde. Bir emre uyarçasına, şeritler dağıldı, yamalar söküldü ve bağlar açıldı. bunun sonucunda İsa yola yalın ayak devam etmek zorunda kalacaktı. Küçük İsa, ama duralım şimdi, nasıl da alıştık ona böyle hitap etmeye, on sekiz yaşında ve bir Yahudi halbuki, bir çocuk değil artık, bir yetişkin, bir an önce zamandır yanında taşıdığı sandaletleri hatırladı, onları bohçasından çıkartıp ayaklarına geçirmeyi düşündü, bunca zaman sonra hâlâ ayaklarına olabileceklermiş gibi. Çoban onu uyar-

makta haklıydı, ayakların büyüyünce, bohçaya koyduğun sandaletler artık ayaklarına olmayacak, İsa sandaletleri çıkarttığında, ayaklarının zamanında nasıl olup da bunlara sığabildiğini anlayamadı. Yalın ayak kalmıştı çölün ortasında, bahçeden kovulan Adem gibi, tıpkı Adem gibi, ayaklarına acı verecek çıplak toprağa ilk adımını atmadan önce bir an duraksadı, tereddüt etti. Ama sonra, bunu neden yaptığını bilmeksizin, değneğiyle bohçasını bir yana fırlattı, entarisini eteğinden tutup yukarı çekti ve sonra da çıkardı, işte Adem'in anısına, Adem kadar çıplaktı çölün ortasında. Çoban bu kadar uzaktan onu göremez, meraklı keçilerden biri onu takip etmiş de değil, sadece çöl semalarında dolanan kuşlar onu bu haliyle görebilir, ve bir de yerdeki böcekler, belki bir çıyan, ya da korkuyla, zehri taşıdığı kuyruğunu havaya kaldıran bir akrep. Bu ufak mahluklar en son ne zaman çıplak bir adam gördüklerini hatırlamıyor bile, bu adamın neyi kanıtlamaya çalıştığını da anlamıyorlar. Sorsalardı İsa'ya, Neden soyundun be adam. herhalde şöyle bir yanıt alırlardı, Kişi çöle çıplak girmeli, Hemiptera, Myriapoda ya da Arachnida soyundan haşarenin anlayamayacağı kadar karmaşık bir yanıt. Soruyoruz kendimize, Çıplak mı, savunmasız bedeni delebilecek ve tüylere dolanabilecek onca diken arasında çıplak mı, onca sivri çakılın, o sert toprağın üzerinde yalın ayak mı, ortalığı kasıp kavuran, gözleri kör edebilecek o güneşin altında çıplak, öyle mi, hem de sırf, kendi işaretimizle damgaladığımız koyunu bulabilmek için. Çöl İsa'yı kabul etmek için açılıyor, İsa girdikten sonra da kapanıyor, geri dönüşün önüne geçercesine. Şu ölümlerden birinin sesine benzeyen sessizlik İsa'nın kulaklarında yankılanıyor, sahile sürüklenen boş deniz kabuğu, dalgaların derin sesini içinde saklar, ta ki kıyıyı arşınlayan biri, onu eline alıp kulağına götürünceye kadar, sonra adam der ki, Deniz. İsa'nın ayakları kanıyor, güneş bulutları aralayıp doğruca İsa'nın

üzerine çarpıyor, dikenler çivi gibi bacaklarına çakılıyor, çakıklar canını yakıyor. Koyun, neredesin, diye bağılıyor, sözler tepeden tepeye geçiyor, Neredesin, neredesin. Bu muazzam bir yankı olurdu, gel gelelim deniz kabuğunun uzattıkça uzattığı ses ağır basıyor, Rab, diyor, Raab, Raaab. Ardından, sanki tepeler birden yok olup gitmiş gibi, İsa kendini vadilerin dışında düz, kumluk bir alanda buluyor, alanın tam ortasında koyun duruyor. Yaralı ayaklarıyla, koşabildiği kadar hızlı koştu, lakin bir ses onu durdurdu, Bekle.

Göğe yükselen duman misali karşısında bitiverdi iki adam boyunda bir bulut. Ses bu buluttan geliyordu. Kimdir konuşan, dedi İsa dehşet içinde, aslında biliyordu yanıtı. Ses dedi ki, Rabbinim, İsa çöle girerken neden giysilerini çıkartmak zorunda kaldığını anladı. Beni buraya getirdin, benden ne istersin. Şu an için hiçbir şey, vakti gelince her şeyi isteyeceğim. Her şey nedir. Hayatın. Sen Rabsin, sen bize bağışladığın hayatı bizden alırsın her zaman. Başka çare yok, dünyanın fazla kalabalıklaşmasına müsaade edemem. Neden benim hayatımı istiyorsun. Vakti gelince öğreneceksin, öyleyse bedenini ve ruhunu hazırla, çünkü seni bekleyen gelecek şanlı bir gelecektir. Rabbim, neyi kastettiğini ve benimle ne yapacağını anlayamadım. Sana kudret ve görkem bahşedeceğim. Ne kudreti, ne görkemi. Seni bir kez daha çağıracağım, o zaman anlayacaksın. Ne zaman çağıracaksın. Sabırsız olma, gönlünce sürdür yaşamını. Rabbim, işte senin huzurundayım, beni çıplak getirdin buraya, sana yalvarıyorum, yarın vereceğini bugün ver bana. O bir hediye değildir. Vereceğini söyledin. Karşılığı var, bir takas, yalnızca bir takas. Hayatıma karşılık ne. Hayatına karşılık kudret. Ve görkem dedin, ama nedir bu kudret dediğin, kimin üzerinde kullanacağım, kim bilecek, nedir bana verdiğin söz. Hazır olduğun zaman beni karşımda bulacaksın, o vakte kadar işaretlerimi takip et. Rab, söyle ba-

na. Sus, başka soru sorma, o saat gelecek, ne bir an önce ne de bir an sonra, o vakit senden ne istediğimi anlayacaksın. Seni duymak sana itaat etmektir Rabbim, ama bir sorum daha var. Bana soru sormayı bırak. Rabbim, sormalıyım. Peki o zaman, konuş. Koyunu kurtarabilir miyim. Bu mu seni meraklandıran. Evet, hepsi bu, kurtarabilir miyim. Hayır. Neden. Çünkü ahdimizin mühürlenmesi için onu bana kurban etmelisin. Yani bu koyunu mu. Evet. Sürüden başka bir koyun seçeyim, hemen dönerim. Beni duydun, ben bunu istiyorum. Ama Rabbim, görmüyor musun, kulağı kesik. Yanılıyorsun, bak, kulağı sağlam. Bu mümkün değil. Ben Rabbinim, Rabbin için her şey mümkündür. Ama bu benim koyunum. Yine yanılıyorsun, o benimdi ve sen onu benden aldın, şimdi de geri vereceksin. Senin isteğin olsun, çünkü sen evrene hükmedersin ve ben senin kulunum. Öyleyse koyunu kurban et, yoksa ahit olmayacak. Acı bana Rabbim, burada karşında çırılçıplağım, ne çakı var yanımda ne de bıçağım, dedi İsa, koyunun hayatını kurtarmanın bir yolu olabileceğini düşünüyordu hâlâ, ama Tanrı dedi ki, Eğer bu sorunu çözemeyecek olsaydım, Rabbin olamazdım, al işte. Söz biter bitmez İsa'nın ayağının dibine ağzı parlayan bir bıçak düştü. Şimdi çabuk ol, dedi Tanrı, çünkü yapılacak işlerim var ve bütün gün seninle uğraşamam. İsa bıçağı kavradığı gibi koyunun yanına vardı. Koyun başını kaldırdı ve güçlkle tanıyabildi sahibini, ne de olsa daha önce hiç çıplak görmemişti, dahası hepimizin bildiği gibi, bu hayvanların koku duyusu adamı tanıyacak kadar gelişmemiştir. Ağlıyor musun, dedi Tanrı. Bıçak havaya kalktı, hız aldı ve bir celladın baltası ya da giyotin gibi, ki henüz icat edilmemişti, indi. Koyun inlememişti bile, duyulan tek ses Tanrı'nın rahatlamışçasına çektiği bir ah oldu. İsa sordu, Artık gidebilir miyim. Gidebilirsin, ama unutma, bundan sonra etinle kemiğinle bana aitsin. Sana nasıl arkamı dönebilirim. Bunun bir önemi

yok, benim için ön ya da arka yoktur, ama lafın gelişi Rabbe arkasını döndü derler, buradan giderken sen de aynısını yapacaksın. Söyle bana Rabbim. Yine ne var, ne sıkıcı herifsin sen böyle. Sürüyü güden çoban, Ne çobanı, Benim ustanı, Ne olmuş ona, O bir melek mi yoksa şeytan mı. Sana bunu çoktan söyledim, benim için ön ya da arka yoktur, şimdilik hoşça kal. Bulut yok oldu, koyun da öyle, sadece yerdeki kan izleri duruyordu, onlar da toprağın içine saklanmaya çalışıyordu.

İsa döndüğünde, çoban yüzüne baktı ve sordu, Koyun nerede, İsa açıkladı, Tanrı ile karşılaştım. Sana Tanrı ile karşılaşmış olduğunu sormadım, koyun nerede diye sordum. Onu kurban ettim. Neden. Çünkü Tanrı oradaydı ve başka şansım yoktu. Çoban değneğinin ucuyla yere bir çizgi çekti, sapan izi derinliğinde bir çizgi, lakin aynı zamanda içinden geçilemez, ateşten bir duvar, dedi ki, Hiçbir şey öğrenmemişsin, def ol git.

Ayaklarım bu haldeyken nasıl giderim, diye kara kara düşünmeye başladı İsa, çoban sürünün diğer yanına doğru ilerliyordu. Koyunla işini çoktan bitirmiş olan Tanrı, zavallı İsa'ya acıyıp da, o bulut aracılığıyla, oğlanın ayaklarındaki kesikleri iyi edecek bir melhem göndermedi, ayaklardan sızan koyu renk kan yerdaki taşların üzerinde parlıyordu. Artık çoban da yardım etmeyecek ona, adam kendi yoluna gitti, verdiği emrin yerine getirilmesini bekliyordu ama, veda etmek şöyle dursun, dönüp de ayrılmaya hazırlanan İsa'nın haline bakmadı bile. İsa elleri ve dizleri üzerinde sürüne sürüne malzemeleri sakladıkları çadıra vardı, süt için süzgeç, peynir için mengene, kullanılacağı yere göre işlenmeden önce tuzlanarak çadıra kaldırılan koyun kürkleri, keçi derileri. Entariler yapılacak bunlardan, hatta battaniyeler, kilimler, her türden erzak. İsa bunlardan birini kullanarak ayağına geçirebileceği bir çift pabuç yapmasına kimsenin ses çıkartmayacağını düşündü. Tabanları keçi derisinden kesip hazırladı, keçi derisinin tüyleri seyrek olduğundan, onunla yapılan taban daha kolay kıvrılabilecekti, lakin tüyleri içerde mi yoksa dışarıda mı bırakmalı karar veremedi, sonra ayaklarının feci halini düşününce tüyün pamuk gibi olacağını düşündü ve pabuçların içinde bulunmasında fayda gördü. Fakat tüyler yaralara yapıştı-

ğında fena olacaktı, sonra Erden Nehri boyundan gideceğini düşündü, tüylerin yaralara yapıştığını hissettiğinde tek yapması gereken ayaklarını Erden Nehri'nin sularına sokmak olacaktı, kan pıhtısı dağılacak, tüyler yaralardan kurtulacaktı. Suya sokulduktan sonra iyice ağırlaşacak olan bu acemi işi pabuçlar, artık tüylerle yaraların fazlaca temas etmemesini sağlayacak ve bu süreç dahilinde yavaş yavaş kabuk bağlamaya başlayacak olan yaralar tüylerin açacağı dertlerden kurtulacaktı. Ayaklarından sızan kanın rengi yaraların henüz iltahap kapmadığını gösteriyordu, iyi haber. Nehir boyundan yavaş yavaş ilerlerken İsa iki kez ayaklarını nehrin serin sularına soktu, ilaç gibiydi nehrin suyu. İsa'yı bu halde göndermekten hiç hoşnut değildi sanki, ne de olsa Tanrı'yla karşılaşmış bir adamdı o artık, sözlerin sunabileceği her türlü anlamın çok ötesinde bu hadise, koca İsrail'de Tanrı'yı görüp de hâlâ hayatta olduğuyla övünebilecek tek bir adam bile yok. İsa'nın onu tam olarak görmediği doğru, lakin çölün ortasında yerden bir duman bulutu yükselir de şöyle söylerse, Ben Rabbinim, ve bu sözlerin ardından sürdürdüğü konuşma gayet tutarlı ve anlaşılırsa, dahası Tanrı'dan başkasına ait olamayacak tehditkarsa, artık bunun Tanrı ile bir buluşma olduğu şüphe götürmez bir gerçektir. Çoban hakkında söyledikleri de onun Tanrı olduğunu kanıtıyor, tatminkar ifadesi de iyi bir kanıt, çobanın bir melek mi bir şeytan mı olduğunu söylememesi de dikkate değer. Fakat garip olan çobanın isteksiz ve yersiz sözleri, Sana Tanrı ile karşılaşmış olmadığını sormadım, sanki şöyle der gibi, Bu kadarını zaten biliyorum, öyle görünüyor ki bu haber onun için bir sürpriz değildi. Ama çoban onu koyunu öldürdüğü için suçlamadı mı, neydi o son sözler. Hiçbir şey öğrenmemişsin, del ol git, bu İsa'yı suçlu bulduğu anlamına gelmiyor mu, ya sürünün diğer tarafına geçmesi, İsa'ya sırtını dönmesi ve gözden kaybolana kadar bir kez olsun dönüp arka-

sına bakmaması. İsa'nın, Tanrı ile tekrar buluştuğlarında, Tanrı'nın ondan ne isteyebileceği üzerine tahmin yürütebilmek için düşüncelerini serbest bıraktığı anlardan birinde, çobanın sözleri birden kulaklarında yankılanmaya başladı, hem de öylesine gür ve öylesine keskindi ki sesler, sanki çoban yanı başında onunla konuşmaktaydı, Hiçbir şey öğrenmemişsin, Erden Nehri sularına soktuğu ayaklarını seyrediyordu, yaralarından akan kan nehrin suyuna karışıyordu, bu sözler birden kulaklarında yankılanmaya başlayınca duyduğu yalnızlık ve kaybolmuşluk hissi öylesine yoğundu ki artık ne yaralar ona aitti ne de kan, oraya gelen kendisi değil babasıydı, yaralı ayakları yüzünden parmak uçlarında yürüyerek gelmiş, nehrin serin sularına bırakmıştı acılarını, ve çobanın sözlerini tekrarladı, Şimdi baştan başlamalısın, hiçbir şey öğrenmemişsin. Uzun, ağır bir zinciri havaya kaldırmış gibi, İsa şimdiye kadar yaşadıklarını gözlerinin önüne getirdi, zinciri oluşturan halkalar birer birer gözlerinin önünden geçti, ana rahmine düşüşünün gizemli bir biçimde bildirilişi, ışıldayan toprak, mağaradaki doğumu, Beytlehem'in katledilen bebekleri, babasının çarmıha gerilişi, babasından devraldığı kâbus, evden ayrılışı, tapıntaki tartışma, Salomi'nin anlattıkları, çobanın ortaya çıkışı, sürüyle birlikteyken yaşadıkları, çöl, ölü koyun, Tanrı. Ve sanki bu son söz zihninin kaldırmayacağı kadar ağırdı, tek bir soru üzerine eğilmeye karar verdi, Ölümden kurtarılan bir kuzu neden bir koyun olarak ölmek zorunda kaldı, acayip bir soru, şimdiye kadar sorulan en acayip soru, onu şöyle dile getirsek anlatılmak isteneni daha iyi ifade etmiş oluruz, Hiçbir kurtuluş ebedi değildir, sonumuz lanettir. İşte şimdi Erden Nehri boyunda zincirin son halkası da yerini buluyor, yüzünü göremediği bir kadının söylediği hüznü şarkıyı dinliyor, kadın ağaçların arkasında, belki çamaşır yıkıyor, belki de yıkanıyor, bu sırada İsa tüm bu halkaların birbirine na-

sıl geçeceğini düşünüyor, ölü bir koyuna dönüşen canlı bir kuzu, ayağından babasının kanı akıyor, ve kadın şarkı söylüyor, çıplak, suyun içine sırt üstü uzanmış, dolgun göğüsleri suyun yüzeyinde, kasıklarından bacaklarının arasına doğru inen tüyler, hafifçe esen rüzgârda dalgalanan saçları, işin aslı İsa daha hiç çıplak bir kadın görmedi, ama eğer insan sırf çölün ortasında bir duman bulutu gördü diye, vakti gelince karşısına çıkacak olan Tanrı ile birlikte olmanın nasıl bir şey olacağını tahmin edebiliyorsa, gözlerinin önünde çıplak bir kadın da canlandırabilir, hem de bütün detaylarıyla, neden yapamasın ki, kadının söylediği şarkıyı dinlemek yetecektir, şarkı bir başkasına ithaf edilmiş olsa bile yetecektir. Yusuf artık burada değil, Seforis'teki mütevazı mezarına geri döndü, ama çoban, değneğin ucu görünmese de, hâlâ yakında, ve Tanrı da öyle, eğer her yerdeyse, o da burada olmalı, hatta belki de kadının yıkandığı nehrin sularında. İsa'nın bedeni bir uyarı aldı, tam bacakları arasındaki o yer sızlamaya başladı, her insanda ve hayvanda, böyle anlarda olduğu gibi, vücudundaki bütün kan o bölgeye basınç yapınca, haliyle sızlamaya başladı uzuvlarından biri, bir anda bütün tasası kederi yitti gitti. Ey Tanrım, bu beden çok güçlü, lakin yine de İsa gidip kadını aramıyor, elleri etin vahşi arzularına direnmekte güçlük çekiyor, Kendini sevmediğin sürece kimse değilsin, bedenini sevmediğin sürece Rabbe ulaşamazsın. Hiç kimse bunları kimin söylediğini bilmiyor, Tanrı bunları söylemiş olamaz, zira bunların tespiti duasıyla bir alakası yok, çoban söylemiş olabilir belki, ama şimdi o da çok uzaklarda, o zaman bunlar olsa olsa kadının söylediği şarkının sözleri. İsa içinden şöyle geçirdi, Keşke yanına gidip ona bunların anlamını sorabilseydim, ama artık sesler kesildi, şarkı bitmiş olmalı, belki de kadın sudan çıktı ve şu anda vücudunu kurulumakta, sonra fistanını giyecek, yani vücudunu susturacak. İsa ıslak pabuçlarını ayağına

geçirdi ve ayağa kalktı, nereye bassa su bırakıyor, pabuçlar suyu emmiş sünger gibi. Kadın buradan geçer de onu bu biçimsiz pabuçlarla görürse çok gülecek, ama entarinin orta yerindeki o çıkıntıyı görünce gülmesi geçecek, geçmişin ve anın acıları ile mühürlenmiş bu gözlere uzun uzun bakacak ve olduğu yerde kalacak, bu kez bakışları pek şaşkın olacak, lakin bambaşka bir sebeple. Birkaç söz söyleyecek ya da hiç söz söylemeyecek ve fistanını yeniden çıkarmaya başlayacak, bu koşullar altında ne yapılabilirse onu yapmayı önerecek, kendi elleriyle çıkaracak İsa'nın ayaklarından pabuçları, tabii yaralara dikkat ederek, sonra bu ayakları öpmeye başlayacak, ıslak saçları ile yaraları kapatacak, koza örer gibi, kuluçkaya yatar gibi. Yolda kimsecikler görünmüyor, İsa etrafına bakınmakta, bir iç çekiyor, gizlenebileceği bir yer arıyor, ve işte gidiyor, ama birden durdu, Rabbin, tohumu toprağa akıtan Onan'ı cezalandırdığını hatırlıyor. Şimdi, İsa bu eski masala daha ileri seviyede bir yorum getirebilirdi, onun adeti değil mi bu türden şeyler yapmak, belki Rabbin sert yasalarından bir an sıyrılabilirdi, bir kere, onun, yasa tarafından, hastalıklı bir kardeş hatırına, hamile bırakmakla yükümlü kılındığı bir yengesi yoktu, ikincisi ki bu daha ikna edici, Rab, çölde, onu bekleyen bir gelecekte bahsetmişti ve bu gelecek henüz ifşa edilmemişti, lakin verilen sözü unutmak ve her şeyi riske atmak ne akıllıca olurdu ne de bir fayda sağlardı, hem de yalnızca olmaması gereken yerde garip hareketler yapan bir el sebebiyle, Rab bizim bedensel ihtiyaçlarımızın farkındadır ve bu ihtiyaçlar aş ve sudan ibaret değildir, öyle ihtiyaçlar da var ki, tatmin edilmediği takdirde insanı çok daha zor durumda bırakır. Bu ve benzeri likirler İsa'yı cesaretlendirebilir, onu doğal eğilimlerini izlemeye yönlendirebilirdi, böylece gider bir köşede arzusunu tatmin ederdi, ama aksine tüm bunlar kafasını iyice karıştırdı ve sapkın eğilimlerini açığa vurma arzusu yok olup

gitti. Kendine gelen İsa bohçayı sırtına aldı, eşyalarını topladı ve yeniden yola koyuldu.

Erden Nehri boylarındaki yolculuğunun ilk gününde İsa, insanlardan uzakta geçirdiği dört yılın etkisiyle yalnızlığa iyiden iyiye alışmış biri olarak, kalabalık yerlerden uzak durdu. Ama Ginesar Gölü dolaylarında köylerin içinden geçmeye mecbur kaldı, çünkü bu köyler geniş tarlalarla çevrilidir ve denebilir ki her yerde insan vardır, tarlalarda çalışan ahali bu kaba görünüşlü adamı görünce meraklandı. Derken, meraklı gözlerden rahatsız olan İsa insanların dünyasına girmeye karar verdi ve orada bulduğu şey onu çok şaşırttı, çünkü o şamatayı duymayalı çok olmuştu, unutmuştu sesleri, onlarla yeniden karşılaşmak onu çok heyecanlandırdı. Girdiği ilk köyde, afacanlar giydiği garip pabuçlarla alay etti, büyük bir sorun değildi bu, İsa'nın yenilerini alacak parası vardı, hatırlayalım, Ferisi'den aldığı iki gümüş paraya o zamandan beri el sürmedi, dört yıl boyunca pek az şeye ihtiyaç duymuş olmak böyle bir zamanda onu büyük derdinden kurtaracak olanağı sağlamıştı. Sandaletleri de aldıktan sonra ancak bir iki kuruş parası kaldı, bir işe yaramayacak kadar az, lakin yoksulluk hiç umrunda değil, pek yakında varacak hedefine, Nasıra'ya, evine dönüyor, evi terk ettiği günü hatırlıyor, sanki o günün üzerinden asırlar geçmiş gibi, ne demişti, Ne halde bilmem ama bir gün mutlaka döneceğim. Ürdün çevresindeki kavisli yollardan yavaş yavaş ilerlemekte, ayakları böyle bir yolculuğa müsait değil, fakat onu yavaşlatan bu değil, içi sıkılıyor, garip bir şeyler seziniyor, Oraya varır varmaz, ayrılmak zorunda kalacağım. Sahil şeridi boyunca kuzeye doğru ilerlerken, Nasıra'ya giden yola sapmak zorunda, sonra da tüm yapacağı batan güneşin peşine takılmak, tabii eğer doğruca eve gitmek istiyorsa. Derken göl manzarası onu bir anda büyülüyor, mavi, engin, sessiz. Göl kıyısında oturup ağlarını toplayan balıkçıları

seyrederek keyif çatıyor, küçük bir çocukken anne ve babasıyla gelmişti bu tarafa, ama hiç durup da sanki kendileri de denizde yaşarmış gibi buram buram balık kokan bu gayretkeş insanları seyretmemiştir.

İsa burada, bildiği işleri yaparak en azından karnını doyurabildi, bildiği işler dediysek, pek bir şey de bildiği yok hani, kayığı kıyıya çekmek ya da göle indirmek, dolu ağları kaldırıp yere koymak ve buna benzer işler, balıkçılar onun ne kadar aç olduğunu görünce dayanamayıp emeği karşılığı birkaç balık tutuştururlardı eline. Başlangıçta İsa çok utangaçtı, balıklarını alıp sonra da kendine kuytu bir köşe buluyor, orada, insanlardan uzakta pişirip yiyordu yemeğini, ama sonra, onun bu haline dayanamayan balıkçılar onu sofralarına davet etti. Üçüncü ve son gün İsa balıkçı kardeşler, Simon ve Andrey'a ile göle açıldı, ikisi de yaşça İsa'dan büyüktü, otuzlarındaydılar. Gölün açıklarında, balıkçılık hakkında hiçbir şey bilmeyen ve kendi cehaletine şaşırıp kahkahalar atan İsa, yeni kardeşlerinin ısrarı üzerine, uzaktan bakana bir kutsama ya da bir meydan okuma gibi görünecek biçimde, cürretkar bir edayla, göle ağ attı, ama bu işi de beceremedi, neredeyse suya düşecekti. Simon ve Andrey'a da kahkahalar atmaya başladı, İsa'nın yalnızca koyun keçi gütmeyi becerebildiğini onlar da anlamıştı, Simon dedi ki, Şu balıklar koyun sürüsü gibi biraraya gelseydi de onları koyun gibi gütsydik, hayat ne kolay olurdu, İsa ise şöyle karşılık verdi, En azından kaçıp kaybolmuyorlar, her zaman gölün içindeler, bugün değilse yarın mutlaka düşecekler ağlara. O gün fazla balık yakalayamadılar, kayık neredeyse boştu, Andrey'a dedi ki, Kardeşler, gelin dönelim, bugün daha fazla balık tutamayacağız. Simon da onayladı, Haklısın kardeş, hadi dönelim. Kürekleri yerleştirdiler ve tam kıyıya doğru kürek çekmeye başlayacaklardı ki İsa şöyle söyledi, Kim bilir, belki de göldeki sürünün çobanı balıkları bi-

.im olduğumuz tarafa anca getirdi, ne bir vahiydi bu ne de özel
ıurden bir öngörü, sadece iyi niyet ve umut dolu birkaç söz,
hepsi o. Simon güldü, Kim bilir, belki de haklısındır be çoban,
ve Andrey'a döndü, dedi ki, At ağları suya, kaybedecek bir şe-
yimiz yok, sonra Andrey'a ağları yeniden göle attı ve ağlar dolu
döndü. Balıkçılar şaşkına dönmüştü, attıkları ikinci ve hatta
üçüncü ağ da dolu dönünce artık şaşkınlıktan dilleri tutulmuş-
tu. Balıkları başta kendine saklayacakmış gibi görünen göl, şim-
di barındırdığı tüm balık sürülerini ağlara teslim ediyordu san-
ki, balıkların sonu gelmiyordu, böylesi ne görüldü ne de duyul-
du, balıkların parlayan pulları, sayısız solungaç ve yüzgeç, insa-
nın bu manzaraya inanası gelmiyor. Simon ve Andrey'a İsa'ya ba-
lık sürüsünün yerini nasıl tahmin edebildiğini sordular, İsa bu-
nu bilmediğini söyledi, sonra ağları bir daha atmalarını tavsiye
etti. Kardeşlerin İsa'nın sözünü dinlememesi için bir sebep yok-
tu, işte talih böye mucizeler çıkarır insanın karşısına, ama İsa
titriyordu ve kendi kendine soruyordu, Kim yaptı bunu. El ver
de toplayalım şu ağları, dediler İsa'ya, şimdi açıklamamız gere-
kiyor, hani bu memleketin şu ünlü deyişi var ya, Ağa düşen her
şey balıktır, işte o deyişin kökeni budur. Tam burada işin içine
başka bir değer yargısı daha giriyor, ağ balık tutmuş olabilir, ama
yasa, her zaman olduğu gibi açık ve net, dile getirir, Sudan çık-
anı yemeye bakın, gölden, denizden ya da nehirlerden çıkan, so-
lungacı ve pulları olan her şeyi yiyebilirsiniz, lakin eğer solun-
gacı ve pulu yoksa, suda yaşayan ve üreyen bir canlı olsa bile,
ondan uzak durun ve onu yemeyin, onun eti size haramdır. Ve
işte bu sebeple hakir görülen yumuşak dokulu balıklar, Rab'in
sofrasına layık olamayacaklarından suya geri atıldı, bu balıkla-
rın çoğu birçok kez yakalanıp sonra da suya geri salıverildiği
için, durumu hiç garipsemedi, alışmışlardı artık, ağa yakalansa-
lar bile, sağ salım suya geri döneceklerini biliyorlardı. Balık ak-

lıyla, yaradanın onlara özel türden bir muameleyi şart koştuğunu, yani Tanrı'nın onları diğerlerinden üstün tutup, kayırdığını düşünüyorlardı, onlara sorarsan Tanrı onları diğerlerinden daha çok seviyordu, diğer balıklar, karanlık sularda, Rabbi gücendirecek büyük günahlar işlemiş olmalıydı ve işte bu yüzden, o diğer balıklar merhametsiz ellere teslim ediliyordu.

Kayık o kadar dolmuştu ki ağırlığı kaldıramıyordu, güç bela varabildiler sahile, alabora olacaklarından korkmuşlardı, hem balıkları hem de canlarını kaybedeceklerdi neredeyse. Tüm bunların nasıl gerçekleşebildiğine akıl erdiremiyorlardı, diğer kayıklar boş dönmüştü, lakin şansı yaver giden üçlü, kurnazlık edip diğer balıkçılara tuttıkları balığın bolluğundan söz etmeye, olup biteni kimseciklere anlatmamaya karar verdi. Simon ve Andreya balıkçılık hünerlerinin ahalinin gözünde küçümsenmesini istemiyordu, İsa ise diğer balıkçıların da onu göle açılmaya davet etmesinden korkuyordu, aslında bu pek adil olurdu, bir düşünelim bu kayırmacılık denen şey ne belalar açtı başımıza. O gece İsa, dört yıllık çilenin ve şeytandan başkasının göndermiş olamayacağı onca sıkıntının ardından, artık Nasıra'ya doğru yola koyulmasının vaktinin geldiğini söyledi yanındakilere, ailesi onu Nasıra'da beklemekteydi. Bu karar Simon ve Andreya'yı çok üzdü, Ginesar'da şimdiye kadar görülmüş olan en iyi rehberi kaybetmek canlarını sıkacaktı. Üzülen iki balıkçı daha vardı, Yakup ve Yuhanna, Zebedi'nin oğulları, bu iki garibana şaka olsun diye sorar dururlardı, Zebedi'nin oğullarının babası kimdir, ikisinin de kafası karışırdı bu soruyu duyunca, ne yanıt vereceklerini bilemezlerdi, kesin olan onun oğulları olduklarıydı. İsa'nın ayrılışı onları çok üzecekti, bundan sonra balığa çıkmak yine pek sıkıntılı bir iş olacak diye değil, işin aslı Yuhanna pek gençti, İsa'dan da genç, bir takım oluşturup diğer balıkçılarla yarış yapabileceklerini ummuştu zavallı. Bu basit adamlara

aptal ya da avanak demek yanlış olur, sadece akılları bir karış havadaydı, o kadar, biri çıkıp Zebedi'nin oğullarının babası kim diye sorunca şaşırır kalırlardı, Zebedi tabii ki, deyip kahkahayı basan balıkçıların bu haline akıl erdiremezlerdi. Yuhanna İsa'yı ikna etmeye çalıştı, şöyle söyledi, Kal bizimle, bizim kayığımız Simon'unkinden daha büyük, daha çok balık tutarız, bunun üzerine ölçülü ve bilge bir kimse olarak İsa şöyle yanıtladı, Rabbin ölçüsü insanın ölçüsüyle bir değildir, onun ölçüsü kendi adaletidir. Yuhanna onu yalnız bıraktı, hiçbir şey anlamamıştı, akşamı böyle geçirdiler, bir daha kimse bu konuyu açmadı. Sonraki gün İsa hayatta edindiği ilk dostlara veda edip, yeniden doldurduğu bohçasını sırtına alarak, sularından yeni bir işaret aldığına inandığı Ginesar Gölü'nü arkasına aldı ve dağların arasından Nasıra'ya doğru giden yola çıktı.

Gel gelelim kader, Mecdel'de, ayağındaki yaralardan birinin açılarak yeniden kanamaya başlamasını buyurdu, bu kez kan hiç durmayacakmış gibi akıyordu. Ve bu aynı kader, bu talihsizliğin Mecdel'in tam girişinde, diğer evlerden ayrı duran bir evin önünde gerçekleşmesini buyurdu. Ayağından akan kanı durduramayan İsa bağırdı, Evde kimse var mı, ve birden bir kadın belirdi kapının önünde, sanki çağrılmayı bekliyormuş gibi aniden çıkıvermişti kapı önüne, hiç şaşırmadığına bakılırsa kapıyı çalmadan içeri giren insanlara alışık olmalı, ama biraz ciddi olalım, bu doğru olamaz, bu kadın bir orospu, mesleğine duyduğu saygının bir gereği olarak, müşterisi geldiği zaman evin dış kapısını asla açık bırakmıyor. İsa yere oturmuş kanayan yarayı eliyle kapatmaya çalışıyordu kadın ona yaklaşıırken, dönüp kadına baktı, Yardım et, dedi, ve boştaki elinden destek alarak doğruldu, birkaç adım atmaya çalıştı. Yürüyecek halde değilsin, dedi kadın, içeri gel de ayağını yıkayayım. İsa evet ya da hayır demedi, lakin kadının sürdüğü koku o kadar güzeldi ki tüm acısı gi-

zemli bir şekilde yok oldu gitti, bir kol kadının omzunda bir kol da İsa'nın beline sarılmış, ki bu ikinci kol İsa'nın kolu olamaz, yavaş yavaş ilerlerken İsa'nın bedenini bir heyecan dalgası sardı, belki de bedenini değil de duyularını, çünkü sonuçta bu heyecan duyularından birinin uyandırdığı bir heyecandı, ne görme ne koku alma ne tad alma ne de başka bir duyuydu bu, yine de hepsi bu heyecana ortak olmuştu, her şeyiyle hissediyordu bunu, Tanrı yardımcısı olsun. Kadın onu avluya götürdü ve oturttu, sonra da kapıyı kapattı. Burada bekle, dedi. Eve girdi ve top- rak bir kapla beyaz bir bez getirdi. Kaba su doldurdu ve bezi ıslattı, İsa'nın dizi dibine oturdu, nazikçe yarayı silmeye başladı, kiri temizledi ve yaranın çatlayan, sarı, iğrenç bir iltahap sızdıran kabuğunu yumuşattı. Kadın dedi ki, Bu yarayı iyileştirmek için sudan fazlasına ihtiyaç var, İsa da şöyle karşılık verdi, Senden tek isteğim yaramı sarman, Nasıra'ya gideceğim. Anam onu iyi eder, diyecekti ama son anda tuttu çenesini, bir ana kuzusu olduğu izlenimini uyandırmak istemiyordu, ayak parmağını bir taşa çarpan ve teselli edilip iyileştirilmek için ağlayan bir ana kuzusu, Bak çocuğum, bir şey yok, bak geçti. Nasıra pek uzak buraya, dedi kadın, ama eğer istediğin buysa, bekle biraz, yağ alıp sarayım ayağını, sonra içeri gitti ve sanki bu kez geri dönüşü daha uzun sürdü. İsa şaşkın şaşkın bakınıyordu etrefina, hiç bu kadar derli toplu bir avlu görmemişti. Kadının bir fahişe olduğundan şüphelendi, ilk bakışta insanın ne iş yaptığını anlayabilen bir adam olduğundan değil, aslında daha birkaç gün önce, üzerine sinen koyun kokusu yüzünden kolaylıkla anlaşılıyordu bir çoban olduğu, yine de şimdi yanından geçen şöyle söylüyordu, Bu bir balıkcı, çünkü artık üzerindeki koyun kokusu kaybolmuştu, kaybolmuştu ama yalnızca yerini balık kokusuna bırakmak için. Kadın hoş kokular yayıyordu, gel gelelim koyunların ve keçilerin çiftleşmelerini yeterince seyretmiş olan masum

İsa hayatın gerçekleriyle ilgili bir şeyler öğrenebilmişti, dahası güzel kokular süren bir kadının ille de bir orospu olmasının gerekmediğini görebilecek kadar sağduyu sahibiydi. Hem nasıl ki çobanın üzerine koyun kokusu ya da balıkçının üzerine balık kokusu siniyordu, orospunun üzerine de birlikte olduğu insanların kokusu sinmeliydi, ama kim bilir, belki de bu kadınların onca koku sürünmesinin tek sebebi, o adamların ten kokusunu yok etmek, gizlemek, ya da unutmak arzusuydu. Kadın elinde küçük bir kaseyle döndü, gülümsüyordu, sanki evdekilerden biri ona komik bir şey söylemişti. İsa onun yaklaştığını gördü, fakat eğer İsa'nın gözleri yanılmıyor idiyse, kadın çok yavaş ilerliyordu, rüyalarda olduğu gibi, kadın ilerledikçe entarisi dalgalanıyor, vücut hatlarını ortaya çıkarıyordu, kalçaları sallanıyordu, omuzlarına dökülen siyah saçları dalgalanıyordu, tıpkı rüzgârda sallanan yapraklar gibi. Entarisi bir orospu entarisiydi, vücudu bir dansçının vücudu, kahakahası bir orospunun kahkahası. Kalası iyice karışan İsa, adaşının, Sirak'ın oğlu İsa'nın ünlü deyişlerinden birini hatırladı, bunu düşünmek istemiyordu ama sözler kulağında yankılandı, Basit kadınlardan uzak durun ki ağlarına düşmeyesiniz, Dansçı kadınlarla bir işiniz olmasın yoksa büyülerine kapılırsınız, ve son olarak, Orospuların eline düşmeyin yoksa malınızdan mülkünüzden olur, ruhunuzu kaybedersiniz, İsa da artık koca bir adam olduğuna göre ruhu tehlikede olabilirdi, lakin mal mülkle ilgili bir derdi yok, çünkü bildiğimiz gibi, malı mülkü yok. Bu yüzden sıra pazarlığa gelince eğer kadın sorarsa, Kaç paran var, o zaman İsa'nın ruhu güven içinde olacak.

Kadın kucağında taşıdığı kaseden aldığı yağı yaraya sürerken İsa'ya adını sorduğunda, İsa kendini buna hazırlamış olduğundan, hiç şaşırmadı. Benim adım İsa, dedi ama Nasıralı olduğunu söylemedi, çünkü daha önce söylemişti, kadın da nereli

olduğunu söylemedi çünkü Mecdel'de yaşadığı belliydi, kadının yanıtı şundan ibaret oldu böylece, Meryem. Yarayı iyice ovduktan sonra yaralı ayağı sardı ve bir de sağlam düğüm attı, Bu işi ni görür, dedi. Sana nasıl teşekkür edebilirim, diye sordu İsa, ve o an ilk kez göz göze geldiler, kömür misali kara ve parlak gözler, bir akar su gibi coşkun, öyle bir ifade ki İsa dayanılmaz buluyor. Kadın hemen bir yanıt vermedi, şöyle bir süzdü İsa'yı, hani şöyle adamı bir tartar gibi, hiç parası olmadığı belliydi, uzun süre sonra, Hatırla beni, dedi, sende tüm istediğim bu, İsa da şöyle karşılık verdi, Nezaketini asla unutmam, sonra cesareti topladı ve ekledi, Seni de. Kadın gülümsedi ve, Neden böyle söyledin, diye sordu. Çünkü çok güzelsin. Bir de beni gençliğimde görecektin. Sen bu halinle güzelsin. Yüzündeki gülücük kayboldu, Benim ne olduğumu biliyor musun, ne iş yaptığımı, hayatımı nasıl kazandığımı. Evet. Demek bana şöyle bir baktın ve her şeyi gördün, öyle mi. Hiçbir şey görmedim, hiçbir şey bilmiyorum. Orospu olduğumu da bilmiyorsun. Bunu biliyorum. Para için erkeklerle yatarım. Evet. Demek ki, söylediğim gibi, her şeyi biliyorsun. Tüm bildiğim bir fahişe olduğun. Kadın yanı başına oturdu ve nazikçe oğlanın elini tuttu, sonra parmaklarıyla oğlanın pembe dudaklarına dokundu, Eğer gerçekten bana teşekkür etmek istiyorsan, günü burada, benimle geçir. Bunu yapamam, Neden, Sana verecek param yok, Buna şaşırmadım. Benimle alay etme. Belki bana inanmazsın, ama istediğin buysa, her an gidip cebi dolu bir adamla da alay edebilirim. Tek sorun para değil. Ne öyleyse. İsa sustu ve başını başka bir tarafa çevirdi. Kadın ona biraz yardımcı olabilirdi, mesela, Bakir misin, diye sorabilirdi, ama bir şey söylemedi, sadece bekledi. Uzun bir sessizlikti, sadece kalp atışları duyulabiliyordu, İsa'nın kalbi daha hızlı ve daha sesli, kadının ki huzursuz, rahatsız. Saçların bana Ginyad diyarındaki dağlardan aşağıya inen keçi sürülerini

latırlatıyor. Kadın gülümsedi ama bir şey söylemedi. Sonra İsa dedi ki, Gözlerin Beytrabim Kapısı yakınlarındaki sular gibi. Kadın yine gülümsedi ama bir şey söylemedi. Sonra İsa yavaşça kafasını çevirdi ve şöyle söyledi, Ben daha önce hiçbir kadınla olmadım. Meryem oğlanın ellerini tuttu, Herkes böyle başlar, kadını hiç bilmeyen erkekler ve erkeği hiç bilmeyen kadınlar, vakti gelip de karşılına öğretecek biri çıkana kadar böyle olurlar. Bana öğretmek mi istiyorsun. O zaman bana ikinci kez teşekkür edeceksin. Böyle giderse sana hep teşekkür edeceğim. Ve ben de sana öğretmeye devam edeceğim. Meryem ayağa kalktı, kapıyı kilitlemeye gitti, ama önce kafasını uzatıp dışarı baktı, onu bekleyen bir müşteri olsaydı kapının önünde, şimdi pencereleri kapatma zamanı diyecekti, şimdi şarkı söyleme zamanı, Uyan kuzey rüzgârı, sen de gel güney rüzgârı, bahçemin semalarında esin, esin ki kokular yayılsın, sevdiğim bahçeye girip meyveyi tatsın. Sonra birlikte, ki kollardan biri yine Meryem'in omzunda, İsa'nın yarasını saran ve şimdi de onu koynuna alacak olan bu Meccelli orospu ve İsa, içeri gittiler, temiz, ferah bir odaya girdiler. Yatağı, koyun kürküyle yere serilen bir döşekten ibaret değildi, bu tür yatakları İsa'nın babasının evinde kalmıştı, bu gerçek bir yataktı, başka bir yerde betimlenmiş olduğu gibi. Yatağıma örtüler serdim, Mısır keteninden çarşafarla süsledim onu, mür, sarısabır ve tarçın kokar yatağım. İsa'yı ocağın yanına götüren Meryem, kendi elleriyle onu soyup yıkamakta ısrar etti, parmaklarını vücundunda dolaştırı dolaştırı, göğüslerini, sonra da kalçalarını nazikçe öpe öpe hem de, önce birini, sonra diğerini. Parmaklarla dudakların narin dokunuşları İsa'yı titretiyordu, teninde hissettiği tırnaklar kanını donduruyordu, Korkma, diye fısıldadı kadın. Onu kuruladı ve yatağa götürdü, Uzan, ben hemen döneceğim. Perdeyi çekti, duvara sıçrayan suyun sesi duyuldu, bir anlık sessizlik, havaya yayılan hoş kokular ve

Meryem geri döndü, çırılçıplak. İsa da çıplaktı, Meryem onu bıraktığı gibi buldu, şöyle düşünmüştü İsa, Doğrusu bu olmalı, onun çıkarttığı esvabı giymek yakışık almaz. Meryem yatağın bir köşesine uzandı, ateşli ama merhametli gözlerle baktı İsa'ya, dedi ki, Çok yakışıklısın, ama mükemmel olması için gözlerini kapatmalısın. Tereddütle kapattı gözlerini, sonra açtı, ve o an Kral Süleyman'ın ne demek istediğini anladı, Gözlerin birer mücevher, göbeğin hoş kokulu şarapla dolu bir kadeh, karnın zambaklarla süslü bir buğday tarlası, göğüslerin birer ceylan, Meryem İsa'nın ellerini tutunca bu sözler artık asıl anlamlarına kavuşuyordu, kadın elleri kendine çekti, sonra da vücudunda doluşturmaya başladı, yüzünde, boynunda, göbeğinde, bacaklarının arasına doğru süzülen parmaklar, İsa'nın parmakları tüyler arasında dolanıyor, sonra kalçaların yumuşak kıvrımları, sonra Meryem İsa'nın ellerini serbest bırakıyor, Gel, tanı bedenimi, gel tanı. İsa'nın nefesi kesiliyordu, kadının ellerinde bayılıp kalacağını düşündü bir an, bir el İsa'nın alından, bir el de topuğundan başladı okşamaya, yavaş yavaş birbirine yaklaşan, ortada buluşan, sonra ayrılıp yeniden aynı güzergâhta yol alan eller. Hiçbir şey öğrenmemişsin, def ol git, demişti çoban, ve kim bilir, belki de İsa'nın canı beslemeyi öğrenemediğini kastetmişti. Şimdi Meryem ona yol gösteriyor, Tanı bedenimi, işte yine söyledi, ama aynı değil söylediği, bir söz değişmiş, Tanı kendini, işte orada, sert, sıkı, dik, ve kadın, çıplak ve muhteşem, üzerine çıkıyor, diyor ki, Korkacak bir şey yok, hareket etme, bunu bana bırak. Sonra vücudunun o parçasını hissetti, o uzuv, kadının içinde kayboluyor, etrafında ateşten bir halka, gidiyor ve geliyor, sonra bir titreme, eller arasından kayıp kurtulan ve bağırarak bir balık gibi, ama yok, olamaz, balıklar bağırır, bağırarak İsa, o bağırırken Meryem inleyerek üzerine yığılıyor ve dudaklarıyla İsa'nın çığlığını emiyor, doyumsuz bir öpücüğü bir diğeri izli-

yor, sonra sonu gelmez bir titreyiş.

Günün geri kalanında kimse gelip de Mecdelli Meryem'in kapısını çalmadı. Günün geri kalanında Mecdelli Meryem Nasıralı çocuğu eğitti, kapiya gelip acıyı dindirmesini, yarayı iyi etmesini isteyen çocuğu, Meryem bilmiyordu ama, İsa ancak çölde Tanrı ile buluşalı beri yaralıydı. Tanrı demişti ki, Bundan sonra etinle kemiğinle bana aitsin, ve şeytan, tabii gerçekten şeytansa, azarlamıştı onu, Hiçbir şey öğrenmemişsin, def ol git, ve Mecdelli Meryem, göğsünden ter damlarken, saçları dumanlar saçarken, sınıksız kapanan gözleri ve karanlık göllere benzeyen gözleriyle şöyle söyledi, Sana öğrettiğim bu şey yüzünden, biliyorum burada kalmayacaksın, ama bari geceyi burada geçir. Ve kadının üzerindeki İsa, karşılık verdi, Bana öğrettiğin mahpusluk değil özgürlüktür. Birlikte uyudular, sadece o gece değil. Uyandıklarında sabah olmuştu, bedenler birbirini arayıp bulduktan sonra Meryem İsa'nın yarasına baktı, Daha iyi görünüyor, yine de yola çıkmadan önce biraz daha beklemelisin, yürümek yarayı fenalaştıracak, tozu pisliği hesaba katmıyorum bile. Daha fazla kalamam, ayağımın daha iyi olduğunu söyleyen sensin. Tabii ki kalabilirsin, ne kadar istersen kalabilirsin, sen burada olduğun sürece dış kapı kilitli kalacak. Peki senin buradaki hayatın ne olacak. Şimdi benim hayatım sensin. Ama neden. Kral Süleyman'ın sözleriyle yanıt vereyim, Sevdiğim elini kapının aralığına koydu ve kalbim ürperdi. Ama henüz beni tanımiyorsun bile, nasıl sevdiğin olabilirim, ben sadece gelip senden yardım isteyen bir zavallıyım, sen de talihsizliğim ve cehaletim yüzünden bana acıydın, hepsi bu. İşte bu yüzden seni seviyorum, sana yardım ettiğim ve seni eğittiğim için, sen bana ne yardım ettin, ne de beni eğittin. Ama sen acı çekmiyorsun. Eğer dikkatli bakarsan yarayı görürsün. Ne yarasıdır bu. Şu açık kapı, oradan herkes girer içeri, sevdiğim dışında herkes. Sevdiğinin ben

olduğumu sanıyordum. Bu yüzden kapı senin arkandan kapandı. Sana öğretecek bir şeyim yok, sadece bana öğrettiğini biliyorum. Öyleyse onu öğret bana, senden öğrenmenin nasıl olduğunu göreyim. Birlikte yaşayamayız. Yani sen bir orospuyla yaşayamazsın. Evet. Sen benimleyken ben bir orospu olmayacağım, sen bu eve girdiğinde bıraktım onu, bundan sonra bir orospu olup olmayacağım sana bağlı. Çok şey istiyorsun. Bana bir ya da iki gün için veremeyeceğin kadarını istemiyorum, en azından ayağın iyileşinceye kadar kal, en azından, senin yaran iyileşince açılınsa benim yaram. Buraya varmam on sekiz yıl sürdü. Birkaç günden bir şey çıkmaz, daha gençsin. Sen de öyle. Senden yaşlı, anandan gencim. Anamı tanıyor musun, Hayır, Öyleyse neden andın onu, Çünkü senin yaşında bir oğul sahibi olacak yaşta değilim, Ne kadar aptalım. Hayır, aptal değilsin, safsın, Artık saf değilim, Yalnızca bir kerecik bir kadınla birlikte oldun diye mi, Hayır, senden önce sallığımı yitirdim. Bana kendinden bahset, ama daha değil, şimdi sadece omzuna başımı yaslamak ve beni saran kolunu hissetmek istiyorum.

İsa Mecdelli Meryem'in evinde bir hafta geçirdi, yaraların kabuk bağlamasına yetecek kadar uzun bir zaman dilimi. Kapı kilitliydi. Şehvetten ya da kıskançlıktan kuduran birkaç adam, kilitli kapı onlara uzak durmalarını söylese de, birkaç kez kapıya dayandı. İçeride kimin bu kadar uzun kalabildiğini merak ediyorlardı, kumarbazın biri duvarın öte yanından bağırdı, Ya işi beceremedi ya da ne yaptığını bilmiyor, öyle değil mi, aç kapıyı Meryem, aç da ona nasıl yapılacağını göstereyim. Mecdelli Meryem avluya çıktı ve bastı küfrü, Her kimsen palavracı, horozunun öttüğü günler geride kaldı, def ol git. Lanet olası orospu. İşte burada yanılıyorsun, hiçbir yerde benim kadar mübarek bir kadın bulamazsın. Tesadüf mü kader mi bilinmez ama bu olaydan sonra kapıyı çalan olmadı, herhalde Mecdelli erkekler Mer-

yem'in sözlerini duydu ve iktidarsız kalma korkusuyla eve yanaşamadı, zira yaygın inanca göre deneyimli bir orospu erkeği şehvetle tutuşturabildiği gibi, gururunu ve arzusunu sonsuza kadar söndürebilir de. Böylece İsa ve Meryem sekiz gün boyunca rahat etti, bu süre dahilinde ders saatleri yol yordam eğitimi, keşif, sürpriz, iniltiler ve buluşlarla geçti, tek başlarına bir anlam ifade etmeyen, ancak biraraya getirilip doğru yerlere konduklarında ortaya bir bütün çıkarabilen mozaik parçaları gibi. Birkaç kez kadın sevdiğine geçmişiyile ilgili sorular sordu, ama sevdiği her defasında konuyu değiştirip şunun gibi dizeler okumaya başlıyordu, İşte bahçeme geldim, bacım, kadını, mür ile baharlar topladım, peteğimden yedim balımı, sütümle şarabımı içtim, şairane eyleme geçmeden önce kabaran şehvetle yazıyordu dizeleri, Sana doğrusunu söyleyeyim sevgili İsa, bu iş böyle yürümez. Ama bir gün ona bir marangoz olan babasından ve bir örgücü olan anasından bahsetti, kardeşlerini de anlattı, dört yıllık çobanlık macerasından önce babasının işine nasıl sarıldığını da. Gölde balıkçılarla geçirdiği günlerden de bahsetti, hani şu balıkçılık hünerlerine bir şey ekleyemeden yanlarından ayrıldığı balıkçılarla geçirdiği günlerden. Derken bir akşam, avluda karınlarını doyururlarken, İsa Meccelli Meryem'i kucakladı, Meccel semalarında dolaşan, keskin çılgınlık atan kırlangıçları seyrettiler. İkisinin de artık birbirlerine söyleyecek bir şeyleri kalmamıştı, adam kadına her şeyi anlatmıştı, yine de kadın, sanki hayal kırıklığına uğramış gibi, soruyordu, Hepsi bu mu, başını sallıyordu İsa, Evet, hepsi bu.

Sessizlik derinleşti. Havada daireler çizen kırlangıçlar başka bir yere gitti, ve İsa dedi ki, Babam dört yıl önce Seloris'te çarımha gerildi, adı Yusuf'tu. Ve sen onun en büyük oğlusun. Evet, en büyük benim. Öyleyse, anlamıyorum, şu anda ailene bakıyor olmalıydın. Kavga ettik, ama bana bu konuda soru sorma. Peki,

aileden bahsetmek yok, o zaman çobanlık yıllarından bahset. Anlatılacak bir şey yok, her gün aynı şeyler, keçiler, koyunlar, oğlaklar, kuzular, süt, galonlarca süt, her yerde süt. Çoban olmak seni memnun etti mi. Evet, etti. Öyleyse neden bıraktın işi. Huzursuz oldum, ailemi özledim, evimi özledim. Evi özlemek mi, o ne demek. Evden uzakta olduğuna üzülme. Yalan söylüyorsun, Bu da nereden çıktı şimdi, Çünkü gözlerinde ev özlemi değil, korku ve endişe görüyorum. İsa karşılık vermedi, ayağa kalktı, avluda bir tur attı ve sonra da Meryem'in karşısına dikildi, Eğer bir gün yeniden biraraya gelirsek, sana her şeyi anlattırırım, bunu bir sır olarak saklamaya söz verirsen. Peki ama şimdi neden anlatmıyorsun. Bir dahaki sefere anlatacağım. O zamana kadar fahişeliği bırakmış olacağımı mı düşünüyorsun, hâlâ bana güvenmiyorsun, sırlarını para karşılığı satacağımı ya da karşıma çıkan ilk adama anlatacağımı zannediyorsun, eğlence için ya da seninle geçirdiğimiz gecelerden daha uzun bir gece uğruna, bunu yapabileceğimi zannediyorsun. Hayır, sessizliğimin sebebi bu değil. Öyleyse, sana söz, Mevdelli Meryem fahişe olsa da olmasa da, ihtiyaç duyduğun zaman hep yanında olacak. Ben kimim ki bunu hak edeyim. Sen kim olduğunı bilmiyor musun.

O gece kâbus geri geldi. Son zamanlarda tahammül edilebilir bir hal almıştı aslında, uykusunu nadiren bölen gizemli bir kaygıdan ibaretti bir süredir, ama o gece, belki Meryem'le geçirdiği son gece olduğundan, belki de ona Seforis'i ve orada çarımha gerilen adamları anlatmış olduğundan, kâbus, kış uykusundan uyanan, usul usul kıvrımlarını açıp bir süredir gizlemekte olduğu başını havaya kaldıran dev bir yılan gibiydi. İsa sıçradı, dehşet içinde haykırıyordu, soğuk terler döküyordu. Ne oldu, diye sordu Meryem telaşla. Bir kâbus, yalnızca bir kâbus, diye yanıtladı titreyen sesiyle. Hadi anlat bana, ve bu sözler öyle bir merhametle, öylesine uysal bir ses tonuyla dökülmüştü ki dudakla-

ından, İsa gözyaşlarını daha fazla tutamadı ve ağlamaya başladı, uzun süre gözyaşı döktükten sonra, artık kurtulmak istediği kabusu anlattı, Her gece babamın beni öldürmeye geldiğini görüyorum. Ama baban öldü ve sen hâlâ hayattasın. Kâbusta ben halâ bir çocuğum ve Yahudiye'nin Beytlehem köyündeyim, babam oraya beni öldürmeye geliyor. Neden Beytlehem. Ben orada doğmuşum. Belki de baban senin doğmanı istememişti, belki de bu yüzden görüyorsun bu kâbusu. Neler olduğunu bilmiyorsun. Hayır, bilmiyorum. Beytlehem'in çocukları babam yüzünden öldü. O mu öldürdü onları. Kılıcı kınından çıkartan o değildi ama yine de onları öldüren kendisidir, çünkü onları kurtarmaya çalışmadı. Ve sen rüyanda o çocuklardan birisin. Ben bin kez öldüm. Zavallım benim, zavallı İsa. Bu yüzden terk ettim evi. Şimdi anlamaya başlıyorum, Hiçbir şey anlamıyorsun. Bileceğim başka bir şey var mı, Henüz anlatamam, Yani bir dahaki buluşmamızda anlatacaksın kalanını, Evet. Eli Meryem'in elinde, alını Meryem'in göğsünde, uyuyakaldı İsa. Kadın tüm gece boyunca uyanıktı, acı çekiyordu, çünkü sabah yaklaşıyordu, ayrılık vakti geliyordu. Lakin içi rahatı, biliyordu ki kollarındaki adam bir hayat boyu beklediği adam, onlar birbirlerine ait, gerçi adamın kalbi temiz, almı açıktı, kadın ise lekeliydi, ama ikisinin dünyası daha yeni kuruluyordu. Birlikte sekiz gün geçirdiler, ama ancak bu gece gerçek olabilmişti birliklikleri, onların bekleyen uzun gelecekle karşılaştırıldığı zaman, sekiz gün hiçbir şey, çünkü hayatıma giren bu İsa henüz çok genç, ve işte buradayım, Meccelli Meryem, yatakta bir adamlayım, tıpkı yıllardır her gece olduğu gibi, ama bu gece aşığım, bu gece göz yaşım yok.

Sabah yolculuk için hazırlık yaptılar. Gören de genç İsa dünyanın öbür ucuna gidiyor sanar, gideceği yol yirmi milden fazla değildi, sağlıklı bir adamın, öğle vaktiyle akşam vakti arasında

kat edebileceği bir mesafe, o da, Mecdel ile Nasıra arasındaki yolun yokuşlarını, taşlı yollarını hesaba katarsan. Dikkatli ol, diye uyardı onu Meryem, isyancılar hâlâ Romalılarla savaşıyor, aralarına girme sakın. Bunca zaman sonra, hâlâ mı, diye sordu İsa. Sen burada yaşamadın, bilmezsin, burası Celile. Ama ben Celile'nin yerlisiyim, bana zarar vermezler. Eğer Yahudiye'nin Beytlehem köyünde doğduysan bir Celileli olamazsın. Ailem beni Nasıra'da büyüttü, hem doğrusunu söylemek gerekirse, ben Beytlehem'de doğmadım, dağdaki mağaralardan birinde doğdum, ve şimdi burada, Mecdel'de, kendimi yeniden doğmuş gibi hissediyorum. Bir orospunun oğlu olarak. Sen benim gözümde orospu değilsin, dedi İsa sertçe. Gel gelelim yaşadığım hayat ortada. Bu sözleri uzun bir sessizlik izledi, Meryem İsa'nın konuşmasını bekliyordu, İsa ise huzursuzluğunu bastırmaya çalışıyordu. Sonunda sordu, O erkekleri kapıdan uzak tutmak için koyduğün işareti kaldıracak mısın. Meryem ciddi bir ifadeyle süzdü İsa'yı, sonra sinsi sinsi gülümsedi ve şöyle söyledi, Evde aynı anda iki erkek birden ağırlayamam. Sen ne diyorsun. Sadece, gitsen de benimle olduğunu. Bir an duraksadı, ve ekledi, Kapıdaki işaret orada kalacak. İnsanlar senin bir erkekle olduğunu düşünecek. Böyle düşünmekte haklı olacaklar, seninle olacağım. Bana bu kapıdan başka adamın geçmeyeceğini mi söylüyorsun. Evet, çünkü Mecdelli Meryem diye bilinen bu kadın, sen bu eve girdiğin anda fahişeliği bıraktı. Peki nasıl geçineceksin. Sadece vadideki zambaklar çalışıp didinmeden yaşamlarını sürdürebilirler. İsa kadının elini tuttu ve dedi ki, Nasıra Mecdel'den çok uzakta değil, bir gün döneceğim. Eğer beni ararsan burada olacağım. Arzum bir hayat boyu seni yanımda bulmaktır. Ölümünden sonra da beni yanında bulacaksın. Yani senden önce öleceğimi söylüyorsun. Ben senden yaşlıyım, önce benim ölmem uygun düşer, ama olur da benden önce ölürsen, bil ki yal-

nızca beni bulabilmen için yaşamaya devam edeceğim. Peki eğer sen önce ölürsen. Öyle olsa bile be İsa, seni hayatıma girebileceğin bir zamanda doğurmuş olan anaya övgüler düzeceğim. Bu konuşmadan sonra Meryem İsa için sofrayı açtı, Gel otur da yiyelim, demesine gerek yoktu, zira kilitli kapılar ardına saklandıkları gündün beri bu adam ve bu kadının, duygularına, eylemlere, yerlere ve heyecanlara ortak oldular kuralları ve yasaları umursamaksızın. Bu duvarların ötesinde birlikte oldukları zaman nasıl davranacaklarını sorsak, bilmezlerdi herhalde, birkaç gün için burada, bir kadın ve bir erkeğin basit imgeleriyle, ocakta bir dünya dövecek vakti bulabilmişlerdi, hepsi bu. Bir dünya ki İsa'dan çok o kadına ait, bunu belirtmekte fayda var. İkinin bir daha buluşacaklarına bu kadar emin iseler, tek yapabileceğimiz sabırlı olup beklemek, ta ki kol kola verip dış dünyaya çıkacakları güne değin, şimdiden sabırsızlanan insanlar soruyor, Neler oluyor orada, neler oluyor, ve merak ettikleri şey, yatak odasına dair o bilindik sırlar değil. Yemek bittikten sonra Meryem İsa'ya sandaletleri giydirdi, dedi ki, Eğer karanlık çökmeden Nasıra'ya varmak istiyorsan yola çıkman gerek. Hoşça kal, dedi İsa, bohçasını sırtına aldı, eşyalarını eline, ve avluya çıktı. Gökkubbe, yıkanacak yün gibi dizili bulutlarla dolu bir uçtan diğer uca, Tanrı ikametgâhından baktığında sürüsünü görmekte güçlük çekiyor olmalı bugün. İsa ile Mevdelli Meryem veda öpücüğü öncesinde, sarılıp uzun süre birbirlerine kenetli kaldılar, öpücük faslı kısa sürdü, önemli değil, o zamanlar öpüşmek adetten değildi zaten.

İsa Nasıra'ya vardığında güneş henüz batmıştı, dört uzun yıl, bir hafta eksik bir hafta fazla fark etmez artık, dört uzun yıl geçti evden ayrılalı, doğumuyla ilgili o acı gerçeği anlayıp kabullenmesine yardımcı dokunabilecek birilerini bulabilmek için terki diyar edip umutsuzca dolaştı bilmediği, tanımadığı ellerde. Dört yıl uzun bir süre gibi görünse de, yaraları sarmaya yetecek kadar uzun değil, lakin elbet bir nebze huzur getirmiştir. Tapınakta sorular sormuştu, dağlarda bayırlarda şeytanın güttüğü sürüyle gezmişti, Tanrı ile karşılaşmıştı, bu da yetmezmiş gibi bir de Meccelli Meryem'in koynuna girmişti. Nasıra'ya vardığında artık pek de yüreği yanık bir adam gibi görünmüyordu, gözlerindeki yaşları saymazsak tabii, gerçi bu kurban ateşinden yayılan dumanın biraz gecikmiş etkisi olabilir, ya da köyüne, yakındaki tepelerden birinden baktığında coşkuyla dolan yüreğinin etkisi, belki bu yaşlar çölün ortasında tek başına kalan ve bir ses duyan bir adamın korkusudur. Ben Rabbinim, belki de sadece birkaç saat önce terk etmiş olduğu kadın için ağlayan bir adamdır karşımızdaki, Kuru üzüm tanelerinde boş yere teselli arınm, elmalar doyurmuyor karnımı, ben bunlara değil, aşka açım.

İsa bu hoş sözleri anasının ve kardeşlerinin önünde tekrarlamalı, ama tam içeri girecekken, kapı önünde duruveriyor, soru-

yor kendisine, Anam ve kardeşlerim, ne yapacağım şimdi, kendisine sorduğu soru onları tanıyıp tanımadığıyla ilgili değil, acaba onlar İsa'yı tanıyorlar mı, bu adamın kim olduğunu biliyorlar mı acaba, kim bu tapınakta soru soran adam, ufku seyredilen kim, Tanrı ile buluşan kim, aşkın şehvetini ve erkekliğini keşfetmiş olan bu adam kim biliyorlar mı. Vakti zamanında bu aynı kapı önünde bir melek olduğunu iddia eden bir dilenci belirmişti, eğer gerçekten bir melek olsaydı, kapıyı çalmaksızın, dev kanatlarını çırpa çırpa girerdi avluya, gel gelelim kapıyı çalıp sadaka dilenmeyi tercih etmişti. Kapı aralık bırakılmış. İsa'nın, Mecdcl'de yaptığı gibi bağırmasına gerek yok burada, kapıyı itip rahat rahat girecek evinin avlusuna, yaraları artık tamamen iyileşti, lakin hatırlamalıyız ki vücutta açılan yaralar iyileşmesi en kolay olan yaralardır. Kapıyı çalmasına gerek yoktu, yine de çaldı. Duvarın ardından sesler geliyordu, uzaktan uzağa anasının sesini işitti, buna rağmen, kapıyı itip içeri girerek, Ben geldim, deme cesaretini bulamadı kendisinde, halbuki hoş karşılanacağını bilen kimse, bir sürpriz yapmak istediğinde böyle davranır. Kapıyı sekiz dokuz yaşlarında bir kız çocuğu açtı, kız kapıdaki adamı tanıyamadı, kanbağının sesi de imdadına yetişip söyle fısıldamadı kızın kulağına, Bu senin ağabeyin İsa'dır, hatırla onu. İsa, geçen dört yıla ve solmakta olan gün ışığına rağmen, söyle söyledi, Sen Lidya olmalısın, Evet, kız pek şaşırmişti bu garip yabancından kendi adını duyduğuna, ama şu sözleri duyunca toparlandı, Ben senin ağabeyin İsa'yım, içeri girebilir miyim. Avluda, evin yanı başındaki gölgeğin altında birkaç kişi gördü, bunlar diğer kardeşleri olmalı, şimdi kapıya doğru bakıyorlar, ve ikisi yaklaşıyor, Yakup ve Yusuf, evin büyükleri. İsa'nın sözlerini duymadılar ama, bu garip yabancının kim olduğunu öğrenmek için fazla çaba sarf etmeleri gerekmedi yine de, Lidya bağırıyor, İsa geldi, İsa ağabeyimiz. Bunun üzerine gölgeler hareket-

lendi, Meryem yanında diğerkızı Lisyayle birlikte kapıda belir-di, Lisyaa nenasıyla aynı boydaydı şimdi, ikisi birden bağıldılar, Oğlum, Ağabeyciğim, bir an sonra tüm aile avlunun ortasında birbirine kenetlenmiş haldeydi, her zaman mutluluk verici ol-muştur eve dönüşler, özellikle de dönen büyük oğulsa. İsa ana-sını selamladı, sonra da birer birer kardeşlerini, onlar da sıcak karşıladı İsa'yı, İsa ağabey, ne güzel seni yeniden görebilmek, İsa ağabey, bizi unuttuğunu sanmıştık, ama şöyle söyleyen yoktu, İsa ağabey, şimdi daha zengin görünüyorsun. İçeri girdiler ve hep birlikte analarının pişirdiği aştan yediler. Nereden geldiği belli olmayan ve aslında bir süredir günahkar bedeninin arzula-rının peşinde koşmakta olan İsa'ya, birisi çıkıp, bu memlekette-ki her basit insanın, yemeğine ortak çıkan birini gördüğünde iç-tenlikle ve masumiyetle söylediği gibi, şöyle söyleyebilirdi, Sof-ra hazır olunca, iblis geç kalmaz aşaa ortak olmakta. Kimse bu türden düşünceleri kelimelere dökmeye yeltenmedi, yapsaydı da hata etmiş olurdu, doyuracak dokuz boğaz varken fazladan bir tabak çok şey değıştirmez. Dahası, eve yeni varan bu adam hepsinden çok hak ediyor bu sofrada olmayı. Yemek sırasında küçük çocuklar İsa'nın maceralarını dinlemek istedi, bu arada Meryem ve büyük çocuklar İsa'nın Kudüs'te görüştükleri za-mankinden pek de farklı görünmediğini düşünüyorlardı, balık kokusu çoktan kaybolmuştu, rüzgâr Meccelli Meryem'in sürdü-ğü hoş kokuları alıp götürmüştü, hem yol boyunca terlemiş ol-duğunu ve onca tozu toprağı da göz önünde bulundurmalıyız, eğer İsa'nın entarisini koklayacak olursak ne halde olduğunu anlartız, gerçi, ailesi bile buna teşebbüs etmiyorsa, biz niye ede-lim. İsa bugüne kadar görülümüş en büyük sürülerden birini gü-tüğünü anlattı, balıkçılarla birlikte göle açıldığını ve gölde ne garip olaylarla karşılaştığını, bir de bir erkeğin yaşayabileceğı en müthiş macera var tabii ki, ama şimdi onu anlatmanın zamanı

değil, hem yalnızca büyüklerle paylaşılacak bir sır bu. Küçükler ısrar ediyordu, Anlat bize, anlat bize, derken ortanca kardeş Yahuda, tüm masumiyetiyle sordu, Oralarda çok para kazandın mı, İsa da şöyle yanıtladı, Üç gümüş param var, ya da iki, belki de bir, hatta belki de hiç yok, ona inanmadıklarını görünce boş kesesini çıkarttı ve gösterdi. Gerçekten de emeklerinin karşılığı olarak gösterebileceği çok az şeyi vardı, paslı, kör bir bıçak, bir parça sicim, taş gibi sert bir lokma ekmek, giyilemez halde iki çift sandalet, bir de üzerindeki eski entari. Bu babana aitti, dedi Meryem, entariyi çekiştiriyordu, sonra sandaletleri gösterdi ve dedi ki, Bu sandaletler de onundu. Diğerleri babalarının tatlı hatırası ile hüzünlenip başlarını öne eğdiler.

İsa tam her şeyi bohçasına geri koyuyordu ki eline içi dolu bir başka kese geldi. Bu da nesi, diye düşündü, sonra yüzü kızardı, olsa olsa, para olabilirdi, Mecdelli Meryem'in koyduğu ve asla kabul edilemeyecek olan para, alın teriyle kazanılmış para değildi bu, günahkar arzuların ve başka türden bir terin getirisi olan para. Anası ve kardeşleri önce keseye baktı, sonra da ona. Ne yapacağını bilemedi, günahının kanıtı olan keseyi saklamalı mıydı yoksa günahlarını hiç anmaksızın kesenin içindekileri ailesi ile paylaşmalı mıydı, zor olanı seçti. Keseyi açtı ve hazine yere döküldü, bu evde daha önce eşi benzeri hiç görülmemiş yirmi altın para, dedi ki, Bu paranın burada olduğunu bilmiyordum. Yericci sessizlikleri sıcak bir çöl rüzgârı gibi kapladı odayı, ne utanç verici, kuyruklu bir yalan bu, hem de yalan söyleyen, evin en büyük oğlu. İsa şöyle bir düşününce aslında Mecdelli Meryem'e hiç de kızgın olmadığını gördü, aslında bu cömert davranışı yüzünden ona minnettar kalmıştı, kadın biliyordu ki eğer açık açık verseydi, İsa utancından bu parayı kabul etmeyecekti, ne de olsa, Sol elin başımın altında ve sağ elin belimi sarıyor, deyip de o aynı beli saran diğer elleri hatırlamamak müm-

kün değil. Şimdi İsa ailesine durumu açıklamaya çalışıyor, hakkındaki şüpheleri gidermek zorunda, Bu paranın buraya nasıl girdiğini bilmiyorum, aslında haklı, haklı ama gerçeği tamamiyle dile getiriyor da değil, bu da evdekileri şu soruyu sormaya yöneliyor tabii ki, Madem bu kadar paran olduğunu bilmiyordun, bu kesenin içindekilere ne diyeceksin şimdi. Şöyle söyleyecek hali yok, Son sekiz günü bir orospunun evinde geçirdim, o koymuş olmalı bunu buraya, benimle karşılaşmadan önce yattığı adamlardan kazandığı para olmalı kesedeki. Dört yıl önce çarşıya gerilen ve cesedi utanç verici biçimde diğer cesetlerle birlikte bir çukura atılveren adamın entarisinin eteklerinin ucunda, yerde duruyordu paralar, tıpkı bu evin sakinlerine huzursuzluktan başka bir şey getirmeyen o ışıldayan toprak gibi, parlayan yirmi altın para, ama bu kez sinagogun ihtiyarları gelip, Paralar gömülmeli, demeyecek, burada bulunan kimse de sormayacak, Nereden geldi bu paralar, çünkü gelecek yanıtı göre, bu servetten vaz geçmek zorunda kalma ihtimali var. İsa paraları avcunun içine alıyor ve tekrarlıyor, Bunlar bohçama nasıl girdi bilmiyorum, evdekilere son bir şans daha veriyor soru sorabilmeleri için, ardından anasına dönüyor ve şöyle söylüyor, Şeytanın parası değil bu. Kardeşleri korku ile geri çekildi, ama anası, bir kızgınlık ifadesi göstermeksizin, şöyle söyledi, Tanrı'dan gelmediği de kesin. İsa sevinçle paraları havaya atmaya başladı, yarın babasının tezgâhı başına geçeceği düşüncesiyle neşelenmişti, Anam, Tanrı hakkında yarın konuşuruz. Sonra da kardeşleri Yakup ve Yusuf'a döndü ve ekledi, Size anlatacaklarım da var, işte bu güzel bir davranış, çünkü ikisi de dini anlamda olgunluğa erdi ve şimdi İsa'nın sorumluluğu altındalar. Ama Yakup, son olayın ehemmiyetini de göz önüne alarak, vaad edilen bu konuşma hakkında önceden bir şeyler söylenmesi gerektiğini düşündü, çünkü ister genç olsun ister ihtiyar, kimsenin çıkıp da,

Tanrı hakkında konuşmamız gerekiyor, demesi beklenebilir, pek acayip olurdu böylesi. Bu sebeple, alaycı bir gülümsemeyle İsa'ya dedi ki, Eğer söylediğin gibi dört yıl boyunca koyun gütmek için dağda bayırda gezdiysen, sinagoga gidecek zaman bulamamışsındır, haliyle, eve varır varmaz bizimle Tanrı hakkında konuşmak istediğini söyleyecek kadar çok şey öğrenmiş olmazsın. Bu sözlerdeki ukalaca tavrı sezinleyen İsa, karşılık verdi, Ah Yakup ah, Tanrı senin yanına geleceksen, Tanrı'yı aramaya koyulan sen, eğer gerçekten bu kanıdaysan, Tanrı hakkında pek az şey biliyorsun demektir. Anladığımı kadarıyla Tanrı'nın senin yanında olduğunu söylüyorsun. Sorularını yarına sakla, yarın sana söylemem gerçeken söyleyeceğim. Yakup kendi kendine bir şeyler mırıldandı, hiç kuşku yok ki her şeyi bildiğini zanneden kimseler hakkında bir yorumda bulunuyordu. Meryem, artık usanmış olduğunu belirten bir yüz ifadesiyle, dedi ki İsa'ya, Yarın anlatabilirsin, hatta istersen sonraki gün, ve hatta daha sonraki gün, ama şimdi bu parayla ne yapmayı düşündüğünü söyle, bu bizim için çok güç bir durum. Nereden geldiğini bilmek istemiyor musunuz. Bunu bilmediğini söyledi. Bu doğru, ama en azından bir fikrim var ve tahminde bulunabilirim. Bu para senin ellerini kirletmeyecekse, bizimkileri de kirletmez. Tüm söyleyeceğiniz bu mu. Evet. O zaman bu parayı harcayalım, herkes için en doğrusu bu. Kararın onaylandığını belirten bir uğultu yükseldi, Yakup da tatmin olmuştu bu sözlerle, Meryem dedi ki, Eğer izin verirsen, paramın birazını kızkardeşinin çeyizi için bir köşeye kaldıralım. Lisyaya evleniyor mu. Evet, baharda. Ne kadar lazım onu söyleyin. Bu altın paraların ne kadar ettiğine bağlı. İsa güldü ve dedi ki, Doğrusu ne kadar ettiklerini ben de bilmiyorum, tek bildiğim kıymetli oldukları. Sonra sarf ettiği sözlere kendi kendine gülmeye başladı, tüm aile şaşkın şaşkın seyretti onun bu halini. Sadece Lisyaya başını öne

eğmişti, on beş yaşında, pek masum, lakin o yaştaki her genç kız gibi, önsezileri kuvvetli. Bunca insan arasında en kaygılı, en rahatsız görünen o. İsa anasına bir altın para verdi, Git yarın bozdur bunu, o zaman ne kadar ettiğini öğreniriz. Ama insanlar bunun nereden geldiğini soracak, geldiği yerde daha çok var mı merak edecekler. Onlara sadece oğlun İsa'nın döndüğünü söyle, bir de eve dönen bir oğuldan daha büyük servet olamayacağını.

O gece İsa düşünde babasını gördü. Diğerleriyle birlikte evde yatmaktansa avluda yatmayı tercih etmişti. On kişiyle aynı yerde yatma fikrine tahammül edemiyordu, herkes kendi halini düşünür olmuştu, küçük kuzular değildi artık kardeşleri, hızla büyüyorlardı, oda baştan sona kollar ve bacaklarla doluydu, insan nasıl rahat eder ki bu koşullar altında. Uyumadan önce Mecdelli Meryem'i ve beraberken yaptıkları şeyleri düşündü, o kadar heyecanlanmıştı ki yatışabilmek için iki kez kalkıp avluda gezinmesi gerekti, ama sonunda uykuya daldığında, artık küçük bir çocuk gibi huzurluydu, gözlerinin önünde dallar ve nereye gittiği belli olmayan bulutlar, bir de bir o yana bir bu yana gezinip duran sessiz bir kuş vardı. Bu düş başlar başlamaz sona erdi, sanki birisi geçmişti önünden. Bu geçenin Mecdelli Meryem olduğunu düşündü ve gülümsedi, gülümseyen yüzüyle çevirdi başını o yöne doğru, ama önünden geçen, dallar, bulutlar ve o yerinde duramayan kuştan ibaret manzaraya şimdi dahil olan, babasıydı. Artık bize tanıdık gelen çığılığı boğazından öteye geçemedi, bu alışık olduğu o kâbus değildi, Beytlehem'deki meydana diğer çocuklarla birlikte ölümü bekliyor değildi bu kez, ayak sesi duyulmuyordu, atların seslerini, kılıçlar ve kalkanların şangirtisini işitmiyordu, sadece narin bir su sesi vardı, nehrin suyunun sesi ve bir sal, baba ve oğul nehre kapılmış gidiyorlardı. İsa artık korkmuyordu, rahatlamıştı, bağırdı, Baba, hâlâ rüyadaydı, tekrarlardı, Baba, sonra uyandı ve gözleri yaşla doldu,

yalnız olduğunu fark etmişti. Rüyayı hatırlamaya çalıştı, tekrar hissetmek istiyordu o mutluluğu, babasını yeniden yanında bulmak istiyordu, zamanın sonuna dek babasıyla birlikte o nehirde ilerlemek istiyordu. Bunu başaramadı, rüya bir daha asla geri dönmedi, bundan sonra korku yerine umut besleyecek, yalnızlık yerine dostluk bekleyecek, ölüme değil, vaad edilen yaşama hazırlanacaktı. Şimdi gelsin de Kutsal Kitap'ın bilgeleri İsa'nın rüyasını yorumlasın, yapabilirlerse tabii, bu nehrin mana ve ehemmiyeti nedir söylesinler bakalım, bu dallar, sessiz kuş ve bulutlar neyi ifade eder, babanın günahı asla bağışlanamaz bir günahken, oğlun derdi devası olmayan bir dertken nasıl olur da baba ve bu oğul biraraya gelebilirler.

Sonraki gün İsa, babasının tezgâhı başında çalışan Yakup'a yardım etti, kısa sürede ortaya çıktı ki iyi niyet, artık çoktan unuttuğu bu mesleğin gereklerini hakkıyla yerine getirebilmesi için yeterli değildi, zaten Yusuf öldüğünde İsa baba mesleğinin sırlarını tam anlamıyla öğrenebilmiş değildi. Babasının müşterilerinin siparişlerini elinden geldiğince hazır etmeye gayret gösteren Yakup, zamanla güvenilir bir marangoz olmuştu, Yusuf da öyle, daha on dördündeydi halbuki, eğer aile içindeki düzen bu kadar sıkı olmasaydı, büyüğüne duyduğu saygıdan sesini çıkaramayan Yusuf bile İsa'ya marangozluk dersi verebilirdi. Yakup İsa'nın beceriksizliğine güldü, dedi ki, Sana çobanlığı öğreten seni iyice baştan çıkarmış olmalı, biraz iğneleyici olsa da masum sözler bunlar, daha derin anlamlar aramaya gerek yok, ama İsa bir hiddetle kalktı tezgâhın başından, Meryem de küçük oğlunu azarladı. Lanet edip de şeytanı evimize çağırmak mı istiyorsun. Yakup da kalktı ve cevap verdi anasına, Ben kimseyi çağırmadım anne, tüm söyledigim, Ne söylediğini biliyoruz, diye böldü İsa çocuğun sözünü, Annen de ben de duyduk sözlerini, gerçi anamdı çobanın hatırası ile lanet sözcüğünü birbirine bağlayan,

sen değildin, hem bunun neden yapıldığını da bilmiyorsun, ama yapıldı işte. Seni uyarmıştım, dedi Meryem. Sen beni günah işlendikten çok daha sonra uyardın, tabii bir günah işlediysen, ben kendime baktığımda bir günahkar görmüyorum, bunun üzerine Meryem dedi ki, Onu göremeyecek kadar kör olurlar. Bu sözler İsa'ya çok dokundu, yine de hürmette kusur etmedi, dedi ki, Sus anne, eğer oğlun şeytani gördüyse, bil ki onu senden sonra gördü, senin kör dediğin bu gözler senin hiç görmediğin ve asla da göremeyeceğin şeyler gördü. Oğlunun ağır başlılığı, yumuşak ses tonu ve söylediği sözlerin tuhaflığı, Meryem'i geri çekilmeye itti, ama verdiği yanıtta bir uyarı da yok değildi, Affet beni, seni kırmak istemedim, Rabbim gözlerindeki ve ruhundaki ışığı baki kılsın. Yakup önce ağabeyine baktı, sonra da annesine, ikisi arasında bir anlaşmazlık olduğu belliydi, ama bu ne türden bir anlaşmazlık, Yakup anlayamıyordu, ağabeyi daha yeni dönmüştü eve, bu kadar kısa sürede kavga çıkartacak hali yoktu, bu anlaşmazlık geçmişteki bir olayla ilgili olmalıydı. İsa eve doğru yürüdü, içeri girmeden önce kapıda durdu ve annesine şöyle söyledi, Çocukları buradan uzaklaştır, Yakup ve Yusuf'un huzurunda seninle özel olarak konuşmam gerekiyor. Çocuklar evden çıktı, bir dakika önce pek kalabalık görünen ev birden bomboş kalmıştı. Dördü yere oturdu şimdi, Meryem Yusuf ile Yakup'un arasında, İsa ise karşılarında. Uzun bir sessizlik oldu, sanki çocuklara yeterince uzağa gidebilmeleri için zaman veriyorlardı. Sonunda İsa tane tane konuşmaya başladı, Ben Tanrı'yı gördüm, ve sustu. Annenin ve oğullarının yüzünde beliren ilk ifade, şaşkınlıklarını ele veriyordu, bunu güvensizlik izledi, bu iki ifade arasında, Yakup'un gözlerinde inançsızlık belirdi, Yusuf'unkilerde merak, Meryem'inkilerde ızdırabın izleri. Sessiz kaldılar, ve İsa tekrarladı, Ben Tanrı'yı gördüm. Eğer sükut alın olsaydı, ev şu anda ışıltı ışıltı parlıyor olurdu. İsa söylene-

cek her şeyi söylemişti, diğerleri ise söyleyecek bir şey bulamıyordu, birazdan kalkıp işlerine geri dönecekler, tüm bu olup bitenin bir rüyadan ibaret olduğuna inanmaya çalışacaklar. Yine de sessizler, lakin vakit insana konuşacak cesareti verir. Kendisine daha fazla hakim olamayan Yakup, bir soru sordu, sorulabilecek en masum soru, saf retorik, Emin misin. İsa yanıt vermedi, sadece Yakup'un yüzüne baktı, belki de bulutun arkasından konuşan Tanrı'nın baktığı gibi baktı, sonra yine tekrarladı, Ben Tanrı'yı gördüm. Soracak hiçbir sorusu olmayan Meryem dedi ki, Rüya görmüş olmalısın. İsa yanıtladı, Anam, Tanrı benimle konuştu. İlk şaşkınlığının üstesinden gelen Yakup, bunun bir tür delilik olduğunu düşünüyordu, kardeşlerinden biri Tanrı ile konuşmuş, olacak iş değil, Şey, kim bilir, belki de parayı cebine koyan Tanrı'ydı, dedi yüzünde alaycı bir gülümsemeye. İsa kızardı, ama sert konuştu, Her şey Rabden gelir, o her zaman bize ulaşmanın bir yolunu bulur, belki bu para ondan gelmedi ama, onun aracılığıyla geldiğine şüphe yok. Peki Tanrı sana ne dedi, onu nerede gördün, uyanık mıydın yoksa uyuyor muydun. Kaybolan bir koyunu aramaya çöle gitmiştim, beni orada çağırırdı. Bize Tanrı'nın ne söylediğini de söyleyecek misin. Bir gün benim hayatımı isteyeceğini söyledi. Bütün hayatlar Rabbe aittir. Ben de ona öyle söyledim. Peki o ne dedi. Ona vereceğim hayat karşılığında bana kudret ve görkem bahşedeceğini. Öldükten sonra sana kudret ve görkem bağışlayacak, öyle mi, dedi Meryem, kulaklarına inanamıyordu. Evet anam. İnsana ölümden sonra nasıl bir kudret ya da görkem bağışlanabilir ki. Bilmiyorum. Rüya mı görüyordun. Uyanıktım ve koyunumu arıyordum. Peki Tanrı ne zaman isteyecek hayatını. Bilmiyorum, bana hazır olduğum zaman bir kez daha buluşacağımızı söyledi. Yakup ağabeyine küçümseyerek bakıyordu, Güneş kafana geçmiş, güneş çarpmış seni güneş, derken Meryem sordu, Koyuna ne ol-

du. Rab ahdimizi filizlendirmek için onu kurban etmem gerektiğini söyledi. Bu sözler Yakup'u çok kızdırdı, Rabbi gücendirme, Rab zaten halkına bir ahit bahşetti ve senin gibi basit bir adamı kullanarak yeni bir ahit bahşedecek de değil, marangoz oğlu, çoban, kim bilir daha neler neler. Meryem özenle bir düşünce zincirinin üzerinde ilerliyor gibiydi, sanki zincir kırılacakmış gibi, düşünce düşünce, sonunda sorulacak doğru soruyu buldu, Hangi koyundu o koyun. Kudüs'te Ramah Kapısı önünde karşılaştığımızda elimde gördüğün kuzu, Rabden ayrı tutmaya çalıştığım şeyi sonunda Rab benden aldı. Peki ya Tanrı, neye benziyordu onu gördüğünde. Bir bulut. Açık mı kapalı mı, diye sordu Yakup. Bir duman bulutu. Sen delisin ağabey. Eğer deliysem, Tanrı beni delirtti. Sen şeytanın hükmü altındasın, dedi Meryem, artık konuşmuyor, bağıırıyordu. Çölde karşılaştığım şeytan değildi, Rab idi, eğer şeytanın pençesine düştüysem, bunu Tanrı istemiştir. Sen doğduğun günden beri şeytanın pençesinde. Sen daha iyi bilirsin. Evet, biliyorum, Tanrı'nın yanında olmaktansa, tam dört yıl boyunca şeytanla yaşadın sen. Ve bu dört yılın sonunda Tanrı ile karşılaştım. Bunların hepsi kuyruklu yalan. Ben senin dünyaya getirdiğin insanım, ya inan bana ya da reddet beni. Sana inanıyorum, ama sözlerine değil. İsa ayağa kalktı, gözlerini göğe dikti ve dedi ki, Tanrı'nın sözü yerine geldiğinde insanların benim hakkımda söylediklerine inanmak zorunda kalacaksınız. Bohçasıyla eşyalarını alıp sandaletlerini giymeye davrandı. Paraları yere dizdi ve iki gruba ayırdı, dedi ki, Bu Lisy'a'nın çeyizi için, sonra da ekledi, Kalan geldiği yere geri dönecek, kim bilir, belki o da bir çeyize harcanır. Kapıya yöneldi, veda etmeden gidecekti, derken Meryem girdi araya. Görüyorum ki bohçanda hiç kap kacağın yok. Bir tane kâse vardı ama kırıldı. Orada dört tane kâse var, birini seç ve al yanına. İsa tereddüt etti, eli boş ayrılmak isterdi ama yine de ocağın yanına

doğru yöneldi, iç içe dört kâse duruyordu ötede. Seç bir tane, dedi Meryem. İsa baktı ve seçti, ben bunu alıyorum, daha iyi görünüyor. Tam da sana layık olanı seçtin, dedi Meryem. Neden böyle söyledin. Kara topraktan yoğruldu onun hamuru, ne çatlar ne de kırılır. İsa kâseyi bohçasına yerleştirdi, sonra bohçasını yere koydu ve dedi ki, Bir kez daha bana inanmadığınızı söyleyin. Sana inanmıyoruz, dedi annesi, bundan sonra hiç inanmayız, çünkü sen şeytanın simgesini seçtin. Ne simgesinden bahsediyorsun. O kâse. O an İsa hafızasının derinliklerinde hep yer etmiş olan o sözleri hatırladı, çobanın sözlerini, Bir kâsen daha olacak, ama o sen yaşadığın sürece kırılmayacak. Fırlatılan bir sicim yerini bulmuştu sanki, sicimin ucunda bir halka, bir de düğüm vardı. İsa ikinci kez evi terk ediyordu, bu kez, Ne halde bilmem ama bir gün mutlaka döneceğim, demedi. Nasıra'yı ardına aldı, yol üzerindeki ilk bayırı tırmanırken daha feci bir düşünce kemirmeye başladı kafasını, Ya Meccelli Meryem de bana inanmazsa.

Tanrı'nın sözünü taşıyan bu adamın, orospunun evinden başka gidecek bir yeri yok. Sürüsüne geri dönemez, Def ol git, demişti çoban, evine de dönemez, Sana inanmıyoruz, demişti anası ve kardeşleri, şimdi adımları yavaşladı, yaklaşmaktan korkuyordu, varmaktan korkuyordu. Sanki çöle dönmüş gibiydi, Ben kimim, İakin dağlarla ovalar yanıt vermiyor, gökkubbe de öyle, gökkubbe ki, her şeyi biliyor olmalıydı. Eğer şimdi geri dönüp soruyu tekrarlarsa, ona inanıp inanmadığı sorusunu yani, annesi şöyle söyleyecek, Sen benim oğlumsun, ama sana inanmıyorum, işte bu yüzden İsa'nın, dünya var olalı beri onun için muhafaza ediliyor olan o kayanın üzerine oturup gözyaşı dökme zamanı geldi, kederin ve yalnızlığın gözyaşları. Kim bilir, belki de Rab bir daha görünür ona, bir duman bulutu biçiminde olsa bile tek söylemesi gereken, Gel, bunca gözyaşına ne ge-

rek var, hepimizin zor zamanları olmuştur, derdin ne senin, sana daha önce söylemiş olmam gerekirdi bunu, hayatta güzel olan, ancak nispeten güzel olabilir, kötü kader ise daha kötüsüyle karşılaştırıldığı zaman tahammül edilebilir bir hal alır, sil göz yaşlarını da bir adam gibi davran, babanla barıştın bile, daha ne istiyorsun, annenle biraz sürtüştüysen, bil ki zamanı gelince bununla da ilgileneceğim, şu Meccelli Meryem hikâyesi pek hoşuma gitmedi, o bir orospu, ama boş ver, nasıl olsa gençsin, tadını çıkar gençliğin, kuralları birbirine karıştırmamak lazım, yemenin bir vakti var, oruç tutmanın da, günah işlemenin bir vakti var, tövbe etmenin de, yaşamanın da vakti var, ölmenin de. İsa elinin tersiyle gözyaşlarını sildi, sonra da burnunu kim bilir ne-reye, ve evet, bütün günü burada geçirmesinin iyi bir sebebi var, çöl çöldür, bizi çevreler, hatta kimi zaman bizi korur, ama iş vermeye gelince, hiçbir şey vermez, öylece bakar yüzümüze, ve sonunda güneş bulutların arasında belirmediğinde, şöyle düşünürken buluruz kendimizi, Gök derdimizle ilgileniyor, ne aptallık, gök bizden ayırdır, ne mutluluğumuza ortak olur ne de derdimiz onu kasvete boğar.

Nasıra'ya giden yokular bu yoldan geçer, artık sakallı, kocaman bir adam olan İsa, bir çocuk gibi ağlarken görülmemeli. Zaman zaman geç-enler oluyor, kimileri gidiyor kimileri geliyor, karşılaşanlar birbirlerini selamlıyor, lakin yalnızca, karşılıklı iyi niyetlerinden emin oldukları vakit, çünkü bu diyarda iki tür haydut vardır. Bazıları vicdansız olur, Kudüs'e bir çare aramaya giden küçük İsa'ya yaptıkları gibi, yolcuları soyup soğana çevirirler. Bunun yanında bir de isyancılar var, gerçi ana yolları kullanmayı adet edindikleri söylenemez, ama bazen hir sonraki saldırı öncesi kılık değiştirip Roma birlikleri arasında casusluk etmeye çıkarlar, bazen de Romalılarla işbirliği yapan zengin yolcuları çevirirler ve gümüşü, altını, ne değerli eşyası varsa işte,

alıp sonra da adamı serbest bırakırlar, güçlü kuvvetli korumalar alsan bile yanına, bunlarla baş edemezsin. Celileli Yahuda'nın adamlarına sığınak olan, bu yaman dağlarda her adımda bir insanın karşısına çıkan oyuklar ve mağaraları seyrede seyrede yoluna devam eden on sekiz yaşındaki İsa'nın biraz macera peşinde koşması kimseyi şaşırtmaz herhalde. Bir tabur isyancı karşısına çıksa ve ondan kendilerine katılmasını istese, ne yapardı merak ediyor, savaşın görkemi için barışın huzurunu terk etmek, Rabbin bir mesih göndereceği ve bu mesih, halkını, son- suza kadar bağımsız kılacağı, mesih, halkını kurtarmakla yetinmeyip, gelecekteki düşmanlarıyla baş edebilmesi için onu kudretli yapacağı yazılmıştır. İsa'nın alnında, sanki Ruh'tan bir işaretmiş gibi, çılgınca bir umudun, gururun izleri var, bir an için marangozun oğlu kendini bir önder, bir lider, büyük bir kumandan olarak canlandırıyor gözlerinin önünde, kılıcını havaya kaldırmış, onu gören Romalı lejyonerler korkudan hangi taşın altına saklanacaklarını şaşırıyorlar, içine şeytan giren domuzlar gibi, kendilerini uçurumdan aşağıya atıyorlar, bu kadarı *Senatus Populusque Romanus* için çok fazla. Ardından İsa kendisine kudret ve görkem vaad edildiğini hatırladı, lakin ancak ölümden sonra gelecek bir kudret ve görkem, öyleyse hayatın zevkini çıkarmalı, ve eğer savaşa giderse, tek bir şartı var, arada bir cepheyi terk edip Mevdelli Meryem'i görmeye gitmesine izin versinler, tabii eğer askere yanına bir kadın alma izni verilmiyorsa, gerçi bu da bir tür fahişelik olurdu ve Meryem bu işi bıraktığını söyledi. Umalım da öyle olsun, çünkü İsa yarasını iyileştiren kadını düşündükçe daha da güçleniyor, şimdi vücudunda kanayan bir yarası yok ama, aslında kalbi yaralı, bu kez de arzuların açtığı bir yara var kalbinde. Sorun da bu, eğer geride güven içinde bıraktığına inandığı kadını, evin arka kapısında bulabileceğinden emin olamıyorsa, nasıl olur da o işaretle mühürlenmiş kapı

ile yüzleşebilir, kadın yalnız başına onu bekliyor olmalı, tüm kalbi ve bedeniyile, çünkü Meccelli Meryem biri olmayınca, diğerini kabul etmez.

Gün sona ermek üzere, uzaktan Meccel'in evleri görülebiliyor, bir koyun sürüsü gibi biraraya gelmişler. Kaçan bir koyun, yani Meryem'in evi, bu kadar uzaktan görülemiyor, yolları çevreleyen ağaçlar buna engel oluyor. İsa, Rab tarafından önerilen ahdin filizlenmesi uğruna koyunu kurban etmek zorunda kaldığını hatırlıyor, ve şimdi savaşlardan ve zaferlerden irak olan ruhu, bir kez daha koyunu aramaya çıkmasını buyuruyor, onu öldürmek ya da sürüye geri götürmek için değil, birlikte yeşil otlaklara tırmanabilsinler diye, eğer yeterince ararsak, bu çokça gezilmiş koca dünyada, hâlâ öyle yerler olduğunu göreceğiz, eğer geçilmesi imkânsız bu boğazlara yakından bakarsak, ya, koyunuz biz. İsa kapının önünde durdu ve kilitli olup olmadığını kontrol etti dikkatlice. İşaret hâlâ orada asılı, Meccelli Meryem kimseyi kabul etmiyor. İsa'nın bağırması yetecek, Benim, sonra o coşku dolu şarkıyı duyacak, Bu ses sevdiğimin sesi, bakın dağları aşıp tepelerden atlayarak, kim gelmiş beni görmeye, bakın kim beklemekte duvarın arkasında, doğru bu, ama İsa kapıyı çalmayı tercih etti, tak, tak, tek söz çıkmadı ağzından, kapının açılmasını bekledi. Kimsin, ne istiyorsun, diye sordu içeriden bir ses. İsa sesini değiştirmeye çalıştı, para harcamak için sabırsızlanan bir müşteri numarası yaptı, şunun gibi sözler söyledi, Aç kapıyı yavrum, merak etme, pişman olmayacaksın, hem iyi para veririm hem de bana doyum olmaz, sesi farklıydı ama, sözleri doğruydu sonunda şöyle söylediğinde, Ben Nasıralı İsa. Meccelli Meryem kapıyı açmadı, sarf edilen sözlerle, bunları sarf eden ses birbirine uymuyordu, aslında İsa'nın bu kadar çabuk döneceğini de tahmin etmiyordu, şöyle söylemişti, Bir gün döneceğim, sonuçta Nasıra pek uzak değil Meccel'den. İnsanlar

dinleyeni memnun etmek için bu tür şeyler söyler, bir gün üç ay sonra demek olabilir ama asla yarın demek değildir. Mevdelli Meryem kapıyı açıyor, kendini İsa'nın kollarına atıyor, bu kadar talihli olabileceğine inanmıyor. O heyecanla, aptallık edip, İsa'nın, ayağındaki yara yolda yine açıldığı için geri döndüğünü düşünüyor, onu içeri götürüyor, oturtuyor ve kandili getiriyor, Ayağın, ayağını göster bana, ama İsa şöyle diyor, Ayağım iyileşti, görmüyor musun. Hayır, görmüyorum, diye yanıtlayabilirdi, çünkü bu doğru, gözleri yaşlarla doldu, bir şey görececek hali yok. Dudaklarını İsa'nın kirli ayağının tabanına götürmesi gerekiyordu, sandaleti bileğe bağlayan bağları birer birer açmalıydı, parmak uçlarıyla yaranın olduğu bölgede oluşan yeni deriyi hissetmeliydi, ancak bundan sonra anlayacaktı melhemlerinin işe yaradığını, gerçi, bu derde aşk yerine melhemler çare oldu dersek hata ederiz, elbet aşkın da bir rolü oldu.

Yemek sırasında kadın hiç soru sormadı, bir ara İsa'nın yolculuğunun nasıl geçtiğini bilmek istedi, herhangi bir tatsızlıkla karşılaşmış mıydı yoksa rahat mı gelmişti merak ediyordu, biraz lafladılar, o kadar. Yemek faslı bittiğinde, uzun bir sessizlik oldu, çünkü konuşma sırası artık kadında değildi. İsa ona kucak açtı, sanki yüksekçe bir tepeden denize salar gibiydi kendisini, ama atlamıyordu, insan yiyen balıklardan ya da yüzyeideki sert kayalardan korkmuyordu, cesaretini sınıyordu. Bir haftadır tanıyordu bu kadını, onu kabul edip etmeyeceğini öğrenmeye yetecek kadar uzun bir zaman dilimi, yine de söylemeye korkuyor, ama işte şimdi zamanı geldi, açıklamak zorunda kendi kanından olan insanların reddettiği gerçeği, onlar ki İsa'ya yalnızca kan bağıyla değil, aynı zamanda gönül bağıyla da bağlı olmalıydılar. İsa tereddüt ediyor, doğru kelimeleri bulmaya çalışıyor, ama tüm söyleyebildiği, zaman kazanmak için uyduruverdiği birkaç sözcükten ibaret kalıyor, Bu kadar kısa zamanda geri dönmeme

şaşırmadın mı. Sen burayı terk ettiğin an seni beklemeye başladım, saatleri saymadım, gidişinle gelişin arasında ne kadar zaman geçtiğini kestiremiyorum, zaten eğer on yıl uzak kalsaydın benden, saatleri saymamın bir anlamı olmazdı. İsa gülümsedi, bu kadından şüphe duymasına hiç mi hiç gerek yoktu. Karşı karşıya oturuyorlardı yerde, ortalarında bir kandil, ve yemekten geriye kalanlar vardı. Adam bir parça ekmeğe aldı eline, ikiye böldü, yarısını kadına verdi ve dedi ki, Bu hakikatin ekmeği olsun, bunu yiyelim ve sonra da burada söylenen her söze inanalım, birbirimizden asla şüphe duymayalım, burada söylenen ve duyulan hiçbir şeyden asla şüphe etmeyelim. Öyle olsun, dedi Mecdelli Meryem. Adam ekmeğini yedi, ardından kadının ekmeğini yemesini bekledi ve sonunda, dördüncü kez, dedi ki, Ben Tanrı'yı gördüm. Yüz ifadesi pek değişmedi, yalnızca usulca titredi, ellerini kucağına aldı ve sordu, Seninle bir dahaki buluşmamızda bana söyleyeceğini vaad ettiğin şey bu muydu. Evet, dört yıl önce evi terk ettiğim günden beri başıma gelen bütün olayları da anlatacağım, sanırım bunların hepsi birbirine bağlı, böyle hissediyorum, neden ve nasıl bilmiyorum ama, hissediyorum işte. Ben senin kulakların ve dudaklarımın, dedi Mecdelli Meryem, bana ne söylersen söyle, aslında kendine söylemiş olacaksın, çünkü ben senin içindeyim. Şimdi İsa konuşabilir, çünkü ikisi de paylarına düşen hakikat ekmeğini yedi, hayatta pek sık rastlanmaz bu türden sahnelere. Hava karardı, kandil tam iki kez söndü, İsa'nın bizlerce bilinen geçmişi tümüyle oracıkta ifşa olundu, aslında bizlerce önemsiz bulunup görmezlikten gelinen ve hatta bizlerce asla fark edilemeyen sayısız düşünce de bu geçmişin ayrıntıları olarak dile getirildi, İsa bunları bizlerden saklamış değildir, velakin bu kutsal kitabı kaleme alan havarinin her an her yerde olabilmesi mümkün değildir, bilirsiniz. İsa titreyen sesiyle eve döndükten sonra başından geçen-

leri anlatmaya başladığında, ağzından çıkan her söz kalbini bir miktar daha gömüyordu kasvete, evinin kapısının önüne vardığında karanlık yüzünden bir an beklemek zorunda kalmıştı ya hani, işte o zamandan beri kararmaktaydı sanki yüreği. Evet, hepsi bu, dedi İsa. Ve sen de bundan sonra ikinci evine gelmeye karar verdin. Evet. Eğer sana yalan söyleyebilecek olsaydım, sana inanmadığımı söylerdim. Neden. Öyle yapabilseydim, diğer evi terk ettiğin gibi, bu evi de terk eder giderdin ve ben de, sana inanmadığım için, peşinden gelmek zorunda olmazdım. Bu benim soruma yanıt teşkil etmiyor. Doğru, bu bir yanıt değil, eğer sana inanmıyor olsaydım, seni bekleyen acı dolu geleceğe ortak ve şahit olmak zorunda kalmazdım. Tanrı hakkında hiçbir şey bilmiyorum ben, tek bildiğim, memnuniyeti, memnuniyetsizliği kadar dehşet verici. Seni böyle garip şeyler düşünmeye iten nedir. Tanrı'nın memnuniyetiyle yaşamanın ne demek olduğunu öğrenebilmen için bir kadın olman gerekir, ve şimdi sen, seçilmiş kişi olarak yaşayıp ölmek için, bir adamdan fazla bir şey olmak zorundasın. Beni korkutmaya mı çalışıyorsun. Sana rüyamı anlatayım, bir gece küçük bir çocuk çıkıyor karşıma ve bana Tanrı'nın çok korkunç olduğunu söylüyor, bunu söyledikten sonra da gölgeler arasında yitip gidiyor, bu çocuğun kim olduğu hakkında hiçbir fikrim yok, nereden geldiğini, nereye ait olduğunu bilmiyorum. Peki sonra ne oluyor. Sonra fahişelek yapmaya başlıyorum. Ama sen o işi bıraktın. Ama rüyalarımda değil, seninle karşılaştıktan sonra bile. Çocuğun sözlerini tekrar et bana. Tanrı korkunç. İsa çözü gördü, ölü koyunu, kumdaki kan izlerini, duman bulutundan gelen, bulutun tatmin olduğunu belirtir nitelikteki o sesi, dedi ki, Evet, olabilir, fakat bunu rüyada görmekle yaşamda deneyimlemek arasında fark var. Tanrı sana bir daha böyle şeyler yaşatmasın. İkimizin de onun iradesini yerine getirmesi gerekiyor. Ve sen kendi geleceğin hak-

kındaki ilk ağır uyarıyı aldın. Yıldızlarla bezeli gökkubbe, Meccedel ve tüm o uçsuz bucaksız toprakların çevresinde usulca dönüyor. Sonsuzlukta bir yerlerde ikamet eden Tanrı, kendince, oynadığı diğer oyunların piyonlarını bir ileri bir geri oynatıp duruyor, şu anda oynanmakta olan oyun için şimdiden kaygılanmasına gerek yok, şu an için tek yapması gereken olayları doğal gidişata terk etmek, belirlediği hedeflere ulaşma yolunda, kendini bilmez herhangi bir düşünce ya da eylem önüne geçip onu oyalamasın diye serçe parmağının ucu ile gerçekleştireceği müdahaleleri saymazsak tabii. Nitekim İsa ile Meccelli Meryem arasında geçen konuşmanın kalan bölümünü hiç mi hiç umursamıyor. Peki şimdi ne yapacaksın, diye soruyor kadın. Nereye gidersen gideyim beni takip edeceğini söylemiştin. Nerede olursan ol seninle olacağım. Nedir ikisi arasındaki fark. Bir fark yok, istediğin kadar kalabilirsin burada, eğer bir zamanlar bir günah evi olan bu evin geçmişi seni rahatsız etmeyecekse, kal. İsa sustu, düşündü, düşündü, ve sonunda dedi ki, Meccel'de bir iş bulacağım kendime, karı koca olarak yaşayabiliriz. Çok fazla şey vaad ediyorsun, bana, şuracıktaki, dizinin dibinde oturmak yetiyor.

İsa iş falan bulamadı, umduğundan daha kötüsü de gelmedi başına. alaylar, küfürler, laf atmalar, şaşırtıcı değil bu, karşımızda genç bir oğlan var ve yaşını başını almış bir orospu ile yaşıyor, Tıpkı diğer müşterilerin yaptığı gibi kapının önünde oturup sırasını beklediğini görmek için uzun süre beklememize gerek kalmayacak. Birkaç hafta tüm bu sözlere tahammül etti, derken bir gün Meryem'e dedi ki, Benim buradan gitmem lazım. Ama nereye gideriz, var mı gidecek bir yerimiz. Deniz kenarına gideriz. Şafak sökerken evden ayrıldılar, Meccelliler küller arasından bir şeyler kurtarabilmek için çok geç kalmıştı.

Aylar sonra, soğuk ve yağmurlu bir kış gecesi, Nasıralı Meryem'in evine bir melek girdi kimseyi rahatsız etmeksizin. Yalnızca Meryem fark edebildi bu ziyaretçiyi, melek ona şöyle söyledi, Bilesin Meryem, hamile kaldığın günün sabahı Rab Yusuf'un tohumuna kendi tohumunu kattı, anlayacağın o tohum Yusuf'tan çok Rabbin tohumu idi, her ne kadar öyle değilmiş gibi görünse de oğlun İsa, o tohumun ürünüdür. Şaşkına dönen Meryem sordu, Yani İsa benim oğlum olduğu kadar Rabbin de oğlu. Geri dur kadın, hürmette kusur etme, Rabbin oğlu olduğu gibi benim de oğlumdur demeliydin, kimin adını öne koyacağını bilesin. Hem Rabbin hem de senin oğlundur. Yok yok, Rabbinin ve senin, demeli. Kafamı karıştırma, soruma yanıt ver, İsa, Rab ile benden mi değildir. Rabden değildir, Meryem'den olma İsa, diyemezsin, unutma ki sen kadınsın ve yalnızca bir aracısın, sen yalnızca çocuğu taşıdın. Yani Rab beni seçmiş değildir. Saçmalama be kadın, Rab bu semalarda dolanmakta idi, göğün rengine bakan herkes bunu anlayabilirdi, sonra gözüne seni ve Yusuf'u kestirdi, iyi, sağlıklı bir çift, eğer Tanrı'nın iradesinin nasıl ifşa olduğunu hatırlarsan, göreceksin ki bunun üzerinden dokuz ay geçti ve İsa doğdu. İlk oğlumun Rabbin tohumundan olduğunu kanıtlayacak bir delilin var mı. Şey, bu karışık bir mesele,

istediğin babalık testi gibi bir şey, böyle bir kargaşada, kaç analiz, kaç test, kaç genetik karşılaştırma yaparsan yap, doğru dürüst bir sonuca varamazsın. Ben o sabah Rabbin beni kendi gelini olarak tayin ettiğini zannetmiştim, ama sen şimdi bana tüm bunların yalnızca bir tesadüften ibaret olduğunu söylüyorsun, demek benim yerime bir başkasını da seçebilirdi, dur sana şunu söyleyeyim, Nasıra'ya inip de kafamı böylesine karıştırmadan memnun değilim, hiç gelmemiş olmam tercih ederdim, dahası Rabbin evladı, onu benden başkası taşımış olsaydı bile, dünyaya geldikten sonra büyür ve büyüdükçe de Rabbe benzer, onun gibi konuşur, onun gibi davranırdı, gerçi kuzguna yavrusu güzel görünür derler ama, İsa benim gözüme pek sıradan bir adam gibi görünüyor. Meryem, ilk hatan şu ki benim gökten buraya Rabbin geçmişinde yer eden bir cinsel münasebet üzerine tartışmaya geldiğimi zannediyorsun, ikinci hatan şu ki insanoğlunun konuşmasının Rabbininki kadar güzel olabileceğini düşünüyorsun, ona yakın biri olarak sana söyleyeceğim şudur, Rabbin yolları insanın düşündüğünden fevkalade farklıdır, hiçbir şey insanın sandığı gibi değil, tam aksi, aramızda kalsın ama, ki bence Tanrı bundan ötesini de yapmaya vakıf değildir zaten, onun ağızından çıkan söz genellikle, evet değil, hayırdır. Ama inkarı ruhunda barındıran şeytanın kendisi değil midir. Hayır evladım, şeytan yalnızca kendini inkar eder, velakin bu ikisi arasındaki farkı öğreninceye kadar, asla kime ait olduğunu bilemeyeceksin. Ben Rabbe aidim. Demek Rabbe aitsin, öyle mi, üçüncü ve en büyük hatan kendi oğluna inanmamaktır. İsa'dan bahsediyorsun. Evet, İsa, çünkü ondan başkası Rabbi görmemiştir ve bundan sonra görebilecek gibi de değildir. Söyle bana ey Rabbin meleği, oğlum İsa gerçekten Tanrı'yı görmüş müdür. Evet, hayatında ilk kez bir kuş yuvası gören çocuğun heyecanıyla gelip, bunu sana göstermeye çalıştı, ve sen, kuşkuyla, güvensizlikle, bu-

nun doğru olamayacağını söyledin, böyle bir kuş yuvası varsa bile içi boştur dedin, içinde yumurta varsa bile, yumurtaların içinde can yoktur dedin, yumurta yoksa yuvada, bil ki onları yılan yemiştir dedin. Şüphe duyduğum için beni affet. Benimle mi yoksa oğlunla mı konuştuğunu anlayamıyorum. Onunla, seninle, ikinizle de, işlediğim kabahatin telafisi var mıdır. Ana yüreğinin sesini dinle. Öyleyse gidip onu bulmalıyım, ona inandığımı söylemeliyim, onu eve geri çağırmalıyım, vakti gelip de Tanrı onu ikinci kez çağırana kadar bizi kalmamamı istemeliyim. Doğrusunu söylemek gerekirse, ona yetişebileceğini pek zannetmiyorum, o yaşta gençler pek hassas olur, hakaretler duyabilirsin, kapı yüzüne kapanabilir. Eğer böyle bir şey olursa, sorumlusu ona büyü yapıp da bizden ayrılmasına sebep olan o şeytandır, doğrusu anlayamıyorum, Tanrı nasıl olur da böylesine rahat davranıp bunca fenalığa müsaade edebilir. Hangi şeytandan bahsediyorsun sen. Tam dört yıl boyunca oğlumun yanında olan o çobandan bahsediyorum, İsa'nın dört yıl boyunca boş yere gütüğü sürünün çobanından. Haa, şu çoban. Onu tanıyor musun. Onunla aynı okula gittik. Rab böyle bir iblisin yaşamasına, hatta gelişmesine müsamaha gösteriyor mu. Evrenin düzeni bu tür şeyler gerektirir, yine de son söz her zaman Rabbindir, fakat bizler o sözün ne vakit dile geleceğini bilemeyiz, ama göreceksin, bir sabah uyanacağız ve dünyada hiçbir fenalık olmayacak, şimdi eğer başka sorun yoksa, izin verirsen, senden ayrılmam gerekiyor. Bir sorun daha var. Hadi sor öyleyse. Rab neden istiyor oğlum. Lafın gelişi oğlun. Dünyanın gözünde İsa benim oğlundur. Neden onu istiyor, diye soruyorsun, evet bu ilginç bir soru, ama ne yazık ki sana yanıt veremem, şu vakit bu İsa ile Tanrı arasında bir mevzu, İsa'nın da sana anlattığından fazlasını bildiğini sanmıyorum açıkçası. Bana ölümden sonra ona kudret ve görkem bağışlanacağını söyledi. Evet, bunu biliyorum. Peki

Rabbin bu vaadinden fayda sağlamak için yaşamda ne yapmalı. Hadi oradan, aptal olma, Rabbin gözünde bu türden bir deyiş olmadığını bilirsin, ya da senin şu fayda dediğin şeyin gerçekte bir mana ya da değerinin olmayacağını, Tanrı'nın iradesine kayıtsızca mahkum olan siz insanların nasıl olup da hâlâ böyle şeyler düşünebildiğinizi anlayamıyorum. Başka bir şey söylemeyeceğim, çünkü ben gerçekten Rabbin kuluyum, benimle ne isterse onu yapacaktır, ama söyle bana, bunca zaman sonra nerede bulurum oğlum. Nasıl ki kaybolan koyunu aramak onun görevi idi, şimdi yollara düşüp oğlunu aramak da senin görevindir. Koyunu öldürmüştü ama sonunda. Merak etme, seni öldürmeyecek, lakin ölüm anında onun yanında olmayacağını için, sen onu bin kez öldürmüş olacaksın. Benim önce ölmeyeceğimi nereden biliyorsun. Bunu bilebilecek bir konumda olduğumu hatırlatmak isterim sana, şimdi vedalaşmamız gerekiyor, istediğin tüm soruları sordun, sormuş olman gereken soru dışında tüm soruları, ama bu artık beni ilgilendirmiyor. Açıkla. Sen kendine açıkla bunu. Ve bu sözlerin ardından melek ayrıldı, Meryem gözlerini açtı.

Çocuklar derin uykudaydı, oğlanlar üçerli gruplar halinde, büyük oğullar Yakup, Yusuf ve Yahuda bir köşede, küçük oğullar Şimon, Yustus ve Samuel Meryem'in yattığı tarafta, Meryem'in bir yanında Lisyâ, bir yanında Lidya. Meleğin sözleriyle şaşkına dönen Meryem, dönüp yanı başında yatan Lisyâ'ya baktığında kızın çıplak olduğunu gördü ve dehşete düştü, entarisi göğüslerini açıkta bırakacak şekilde yukarı toplanmıştı ve yüzü gülüyordu, alnı ile üst dudağı nemliydi, parlıyordu, kızarmıştı, bunlar öpücüklerin izleri olmalı. Eğer Meryem eve yalnızca bir tek meleğin girdiğinden emin olmasaydı, kızların ırzına geçmekle ün salan İnkubi adlı şu şeytani meleklerden birinin, Meryem'in konuşmaya daldığını fark ederek, fırsattan istifade edip

genç kıza yanaşmış olması gerektiğini düşünecekti. Farkında değiliz ama sürekli olur bu, bu melekler gönüllerince gezer durur, genellikle de çiftler halinde, biri peri masalları anlatıp dikkatleri başka bir yöne çeker, diğeri de kötü emellerini açığa vurur, gerçi biraz dikkat edersek, aslında bunların pek de kötü emeller olmadığını göreceğiz, belki bir dahaki sefere rolleri değiştirirler, böylece ruh ve beden ikilisinin derin manası ne hayal cden ne de hayal edilen kimse tarafından yitirilmiş olur. Meryem kızının entarisini düzeltti, üstünü örttü ve sonra da onu uyandırdı, sordu, Ne gördün rüyanda. O şaşkın haliyle kız bir yalan uyduramadı, tek gördüğünün karşısına dikilip ona tatlı tatlı bakan bir melek olduğunu itiraf etti, öylesine tatlı bir bakış ki insan kendini cennette zannediyor. Sana dokundu mu, diye sordu Meryem, ve Lisyâ yanıtladı, Anne, kimse gözlerle dokunamaz. Hâlâ ikna olmamış gibi görünen Meryem, bu kez daha yüksek sesle, şöyle söyledi, Ben de bir melek gördüm rüyamda. Tüm masumiyetiyle sordu Lisyâ, Peki melek konuşuyor muydu yoksa sessiz mi kaldı. Bana ağabeyin İsa'nın Tanrı'yı gördüğünü söylediğinde doğruyu söylediğini anlattı. Ah anne ah, ne büyük hata ettik ona inanmamakla, o kadar iyi yürekli, o kadar sabırlı ki, eğer çeyizim için verdiği parayı geri alsaydı kimse ses çıkarmazdı. Şimdi işleri yeniden yoluna koymaya çalışmalıyız. Ama onu nerede bulacağımızı bilmiyoruz, haber yollamadı, keşke meleğe sorsaydık, ne de olsa melekler her şeyi bilir, öyle değil mi. Tabii ki bilir, ama melek bize yardım etmeyi reddetti, gidip onu aramanın bizim görevimiz olduğunu söyledi. Anne, eğer Rab gerçekten ağabeyimin yanındaysa, bundan sonra bizim hayatımız da farklı olacak, değil mi. Farklı olacak, yani daha da kötü olacak. Neden. Eğer biz bile inanmadıysak İsa'ya, diğerleri nasıl inanacak bir düşünsene, Nasıra sokaklarında İsa Rabbi gördü diye bağırarak gezemeyiz ki, tabii niyetimiz taşa tutul-

maksa iş başka. Ama eğer Rab, İsa'yı seçtiyse, İsa'nın ailesini de koruyacaktır, öyle değil mi. Bu kadar emin olma, İsa seçildiğinde biz onun yanında değildik, ve eğer mevzu bahis olan Rab ise, ne babalar vardır ne de oğullar, İbrahim'i hatırla, İsak'ı hatırla. Ne yazık, ne yazık. En iyisi, evladım, tüm bunları kendimize saklamak ve mümkün olduğunca az konuşmak. Öyleyse ne yapacağız. Yarın Yakup ile Yusuf'u, İsa'yı aramaya gördereceğim. Ama nereye, Celile çok büyük, Samiriye de öyle, Yahudiye'ye ya da İdumeya'ya gittiye felaket, orası dünyanın öbür ucu. Ağabe-yin muhtemelen deniz kenarına gitti, buraya geldiğinde ne söylediğini hatırla, balıkçılara yardım etmiş, hatırladın mı. Sürüye dönmüş olması daha muhtemel değil mi. O günler geride kaldı. Nereden biliyorsun. biraz uyumaya çalış, geç oldu. Kim bilir, belki de meleklerimiz rüyalarımıza geri döner. Belki. İsa'yı baştan çıkararak melek rüyada geri döndü mü dönmedi mi kimse asla öğrenemedi, ama Meryem'in elini kolunu bağlayan melek artık geri dönmeyecekti, zira kadın geceyi karanlıkta gözleri açık geçirdi, yine de ona anlatılanlar yeterliydi, şüphe duyduğu şey onu korkutuyordu.

Gün ağarınca döşekler toplandı ve Meryem çocuklarını karşısına aldı. İsa'ya gösterdikleri tepki üzerine bir süredir ciddi biçimde düşünmekte olduğunu açıkladı, Başta ben, anası olmak üzere, hepimiz ona daha nazik ve daha anlayışlı davranmalıydık, sonuçta ben gidip onu bulmamız, evine geri çağırmamız gerektiğine karar verdim, çünkü biz ona inanıyoruz ve Tanrı izin verirse bir gün sözlerine de inanacağız. İşte böyle söyledi Meryem, Yusuf'un sözlerini tekrar ettiğinin farkında değildi, vakti zamanında o aile toplantısında, kimse göremese de, o da hazır bulunuyordu. Kim bilir, bir mırıltı olduğunu daha önce belirtmediğimiz bu sesle dile gelen sözler, herkesin dudaklarında olsaydı ve İsa tarafından da duyulabilseydi, İsa belki de evi hiç tek

etmezdi. Meryem, melek ya da meleğin anlattıkları hakkında hiçbir şey söylemedi, yalnızca küçüklere ağabeylerine göstermeleri gereken hürmeti hatırlattı. Yakup annesinin bu kararını sorgulamaya kalkmadı, yine de ağabeyinin deli olduğuna inanıyordu, tabii tehlikeli bir şarlatanın pençesine düşmüş, onun büyü-süne kapılmış da olabilirdi. Yanıtı bilse de, sordu, Peki kim gidecek onu aramaya. Sen gitmelisin, ondan sonra evin en büyük oğlu sensin, Yusuf da seninle gelecek, birlikte olursanız daha güvenli bir seyahat olur sizler için. Nereden başlayacağız. Celile Denizi'nden, onu orada bulacağınıza eminim. Ne zaman yola çıkacağız. İsa aylar önce ayrıldı, öyleyse kaybedilecek zaman yok. Ama anne, yağmurlar başladı, bu mevsim seyahat mevsimi değil. Oğlum, koşullar ihtiyaçları doğurur, ve ihtiyaçlar da yeterince kuvvetliyse, bazen koşulları. Meryem'in çocukları şaşkın bir ifadeyle süzdüler analarını, daha önce bu dudaklardan hiç duymamışlardı böylesine ince yorumları, dahası, meleklerle hasır neşir olmanın insana bu ve benzeri yetiler kazandırabileceğini bilmek için çok küçüktü hepsi de. Mesela Lisy'a bir bakın, merakla başını iki yana sallamakta şu an, diğerleri ise bir şeyden şüphe edecek durumda değil.

Aile toplantısı sona erdiğinde, Yakup ile Yusuf göğe bakıp, son günlerdeki kötü hava koşullarına rağmen, havanın, evden ayrılışlarını kolaylaştıracak güzel bir gün vaad edip etmediğini anlamaya çalıştılar. Gök olup biteni fark etmiş olmalı, çünkü Celile Denizi'nin üzerinde, güzel bir öğleden sonra vaad eden bir mavi vardı. Kapıda diğer aile fertleriyle gizli saklı vedalaşan iki kardeş, gizlice yaptılar bu işi çünkü anneleri komşuların olaylardan haberdar olmasını istemiyordu, sonunda yola koyuldu, Meccel üzerinden gitmiyorlardı, İsa'nın bu yöne gittiğini düşünmeleri için bir sebep yoktu çünkü, başka bir yoldan gittiler, onları çabucak Taberiye şehrine çıkaracak olan başka bir

yoldan. Yalın ayak çıktılar yola, onca çamur içinde sandalet giyecek halleri yoktu, hava düzeleneye kadar sandaletlerini bohçalamda taşıdılar. Yakup'un Taberiye yolunu seçmesinin iki sebebi vardı. İlkin merak ediyordu, başka eyaletlerden gelenler, bu şehirdeki sarayları ve tapınakları över dururdu, ikincisi ona şehrin nehir yakınlarında olduğu söylenmişti. Ağabeylerini ararken bir yandan ekmeç parası kazanmak zorunda olduklarından, Yakup şehir yakınındaki inşaatlardan birinde bir iş bulabileceğini umuyordu, gerçi Nasıralı Yahudiler o bölgenin kalabalık nüfus ve çevredeki kükürtlü sular sebebiyle pek de sağlıklı bir yer olmadığını söylerler ama, olsun. Kardeşler o gün varamadı Taberiye'ye, çünkü gök vaad ettiği o güzel havayı nasip etmedi, iki kardeş yola çıktıktan bir saat sonra yağmur yeniden başladı. Sel suyu onları alıp götürmeden, içine sığınacak kadar geniş bir mağara bulmaları şanslı olduklarını gösteriyor. Sağ salim girdiler mağaraya, lakin artık havaya itimat etmiyorlardı.

Taberiye'ye vardıklarında inşaatlardan birinde bulabildikleri tek iş hamallık oldu, taş taşıyorlardı, fakat birkaç gün içinde mütevazı ihtiyaçlarını karşılayabilecek hale geldiler, yine de Kral Hirodes Antipa'nın işçilerine cömert davrandığı söylene-
mez. Nasıralı İsa diye birini gören oldu mu diye soruşturdular, bu taraftan geçmiş olabilirdi, O bizim ağabeyimiz, az çok bize benzer, ama yalnız mı seyahat ediyor yoksa yanında biri var mı bilmiyoruz. Orada çalışan hiç kimse böyle bir adam görmemişti, böylece kardeşler etraftaki balıkçı barınaklarını dolaşmaya başladı. Ağabeyleri eğer balıkçılarla çalışmaya karar verdiyse, göl oracıkta dururken gelip de bu inşaat alanında kölelik ederek zaman kaybetmezdi zaten. Fakat onu gören yoktu. Artık kardeşlerin çok az parası kalmıştı, şimdi karar vermeleri gerekiyordu, nehir boyunca köy köy, baraka baraka, hatta kayık kayık arama tarama çalışmasına kuzeyden mi başlamalıydılar, yoksa güney-

den mi. Yakup sonunda güneye gitmeleri gerektiğine karar verdi, o tarafta yol seyahate daha müsaitti, kuzey tarafı ise çok engelbeli. Hava koşulları biraz düzeldi, soğuk tahammül edilebilir seviyeye indi, yağmurlar dindi, doğanın düzeni hakkında bu gençlerden daha fazla deneyim edinmiş olan herkes, baharın ilk işaretlerini görebilir, hem de yalnızca havayı koklayıp toprağı dinleyerek. Ağabeylerini arama görevleri, zevkli bir kır gezisine dönüşüyordu, gl kenarında hoş bir tatil, Yakup ile Yusuf neredeyse buraya geliş sebeplerini unuttuyorlardı ki, garip bir biçimde, İsa hakkında bilgi sahibi olan balıklarla karşılaştılar, garip olan bu karşılaşma değil, balıkların anlattıklarıydı. şöyle dedi balıklardan biri, Evet, onu tanıyoruz, onu görürseniz, günlük ekmeğimizi beklercesine sabırsızca onu beklemekte olduğumuzu söylersiniz. Kardeşler kulaklarına inanamıyordu, bu balıkların İsa'dan bahsettikleri doğru muydu, belki de onu bir başkasıyla karıştırdılar, adı İsa olan başka bir adamla, Tarifiniz doğruysa, aynı İsa'dan bahsediyoruz, Nasıra'dan mı başka bir yerden mi geldi bilmiyoruz, bu konu hiç açılmadı. Peki neden onu günlük ekmeğinizi beklercesine bekliyorsunuz, diye sordu Yakup. Çünkü o ne zaman kayığa binse, balıklar gelip ağlara atlıyor. Ama bizim ağabeyimiz balıklık hakkında pek bir şey bilmez, aynı İsa olamaz sizinkisi. Onun balıklığı bildiğini söylemedik, tüm yaptığı kayığa binip, Ağı şuraya atın, demekten ibaret, ağları ne zaman söylediği yere atsak, tonla balık tutuyoruz. Öyleyse neden artık sizinle değil. Çünkü fazla kalmıyor, yanımızda, diğer balıklara da yardım etmesi gerektiğini söyleyip gidiyor, haklı, tam üç kez uğradı bize, ayrılırken hep söz verir geri döneceğine. şu anda nerede olduğunu biliyor musun. Bilmem ki, son görüşmemizde güneye gideceğini söylemişti, ama biz fark etmeden kuzeye geçmiş de olabilir, gönlünce gezip duruyor. Yakup Yusuf'a dedi ki, Güneye gidelim, en azından ağa-

beyimizin suyun o tarafında olduğunu biliyoruz artık. Mantıklı görünüyordu, tabii ağabeyleri o sırada o mucizevi seferlerinden birine çıkıp toprağı terk etmemiş idiyse. Bu tür ayrıntıları görmezden gelebiliriz, lakin kader bizim hayallerimize hiç mi hiç benzemez, belli bir ilkeye göre düzene konmuş şeyler bunların hepsi, hangi ilke olduğu mühim değil, ama bir ilkeye göre, bakınız ne kadar da mühim karşılaşmalar bunlar, mesela şu az önce anlattığımız karşılaşma, eğer o insanlar aynı anda aynı yerde olmasaydı böyle bir şey gerçekleşmezdi, bunları biraraya getirmek de öyle çocuk oyuncuğı değil hani. Eğer bir an durup gökteki buluta bakarsak, kuşun şarkısına kulak verirsek, karıncaların giriş çıkışlarına dikkat edersek iyi ederiz, boş yere telaşlanıp, ne dinlenir ne de sayar, yalnızca yolumuza devam edersek, bilin ki çok şey kaçıırız. İnan bana Yusuf, kader bu dünyada kabul edilmesi en güç şeylerden biri, benim yaşıma geldiğinde sen de bunu anlayacaksın. Gözlerini dört açan kardeşler her yerde balığa çıkıp da dönemeyen, geç kalan kayık var mı diye sordular, ara sıra İsa'yı umulmadık bir yerde umulmadık bir şekilde bulabilme umuduyla adımlarını hızlandırdılar, gölün sonuna varana dek böyle sürdü yolculukları. Erden Nehri'nin karşı kıyısına geçip önlerine çıkan ilk balıkçıya İsa hakkında bir şey bilip bilmediğini sordular. Evet, tabii ki duymuştu herkes onun mucizevi işlerini ama, onu gören yoktu. Yakup ve Yusuf geri döndüler ve bu kez kuzeye doğru ilerlemeye başladılar, bu kez daha bir özenli sürdürdüler arama çalışmasını, balıkların kralını yakalama umuduyla attığı ağı toplayan balıkçı gibi. Geceyi yol kenarında geçirdikleri zaman bile, olur da İsa ay ışığından faydalanıp bir köyden diğerine geçerse diye dört gözle beklediler. Araya araya Taberiye'ya kadar vardılar, bu kez iş aramalarına gerek yoktu, balıkçıların cömertliği sağ olsun, hâlâ paraları vardı, bol bol balık da yemişlerdi, hatta bir keresinde Yusuf dayanamayıp

sormuştı, Yakup, hiç düşündün mü belki de yediğimiz bu balık ağabeyimizin tuttuğu balıklardan biri, ve Yakup yanıtladı, Bu, yediğimizin tadını değiştirmiyor, terbiyesizlik belki bu, ama Yakup'un halini bir düşünün, anlayış göstereceksiniz, Tanrı yardımcısı olsun, samanlıkta iğne aramaya çıktı.

Sonunda İsa'yı buldular, tam da Taberiye'yi terk ederken. Onu ilk gören Yusuf oldu, pek keskindir gözleri, onca mesafeden ağabeyini tanıyıp bağırdı, Bu o, işte orada. Aslında o yönden gelen iki kişi var ve bunlardan biri kadın. Hayır, diyor Yakup, o olamaz. Hiç görülmüş mü bir oğlan çocuğunun ağabeyine itiraz ettiği, lakin Yusuf neşeden ne yaptığının farkında değil, örfmüş adetmiş umursamıyor, Sana söylüyorum, bu o, Ama orada bir de kadın var, Evet, bir adam bir de kadın, o adam İsa. Suya inen bir bayırda, ki iki tepe arasında kalan ve fazlaca yüksek olmayan bir yerde bu bayır, İsa ve Mecdelli Meryem görünüyor, bu tarafa doğru geliyorlar, gittikçe yaklaşıyorlar. Yakup durdu ve beklemeye koyuldu, Yusuf'a da durmasını buyurdu. Oğlan gönülsüzce uydu buyruğa, oysa bunca zamandır göremediği ağabeyinin yanına koşmak istiyordu, sabırsızlanıyordu, gidip ona sarılacaktı, kollarını boynuna dolayacaktı. Yakup ise İsa'nın yanındaki kadından rahatsız olmuştu. Bu da kim, diye soruyordu kendisine, ağabeyinin şimdiden bir kadının cinsel kimliğinin bilgisine ermiş olmasını hazmedemiyordu, bu düşünce Yakup ile ağabeyi arasında bir anda koca bir deniz yarattı sanki, Tanrı'yı görmekle övünen İsa şimdi bambaşka diyarlarda gibiydi Yakup'un gözünde, yalnızca bir kadınla birlikte olmakla, bir başka dünyaya ait oluvermişti. Bir fikir bir diğerini izliyor, biz genellikle fark edemeyiz iki fikir arasındaki bağı, bir köprü gerip nehri geçmek gibi bu, nereye gittiğimize bakmadan ilerleriz, varlığının farkına varamadığımız köprülerin üzerinden geçeriz, işte Yakup da artık orada öylece beklemenin uygunsuz düşeceği kanaatine varı-

yor, olur mu orada beklemek, sanki Yakup İsa'nın büyüğümüş gibi, sanki İsa Yakup'un ayağına gelecekmiş gibi. Yakup bir adım atar atmaz Yusuf kollarını iki yana açarak coşkunu çığlıklarla ağabeyine doğru koşmaya başladı, derken yaprakların ardına saklanarak nehir kıyısındaki otlar arasında yiyecek bir şeyler aramakta olan kuşlar havalandı, göğe yükselen sayısız kanat. Yakup da hızlandırdı adımlarını, küçük kardeşinin, bizzat kendisinin iletmesi gereken mesajları iletmesine müsaade etmek istemiyordu, İsa ile yüz yüze gelince, şöyle söyledi, Rabbime şükürler olsun ki seni bulduk ağabey, ve İsa yanıtladı, İkinizi de bu kadar sağlıklı görmek beni sevindirdi. Mecdelli Meryem bu arada İsa'nın arkasında saklanıyordu. İsa sordu, Sizi buraya getiren nedir, ve Yakup dedi ki, Gel şöyle gidelim, kimsenin bizi duyamayacağı bir yerde olmalıyız. Burada konuşabiliriz, dedi İsa, eğer yanımdaki kadından çekiniyorsan emin ol ki ne söylersen söyle yahut ne duymak istersem isteyeyim, onun huzurunda olabiliriz. Bunu izleyen derin sessizlik, hesap edilse, dağların ve denizin sessizliklerinin toplamına denk düşerdi, birbirleriyle karşılaşan ve konuşmaya cesaret edemeyen dört insanın sesizliğinden öte bir şeydi bu. İsa şimdi daha yaşlı görünüyordu, teni kararmıştı, heyecan belirten o ifadesi kaybolmuştu, o kara sakalın ardındaki yüz ağır, ciddi ve bu beklenmedik karşılaşmaya rağmen sakin bir yüzdü. Kim bu kadın, diye sordu Yakup. Onun adı Meryem, o benimle, dedi İsa. O senin karın mı. Hem evet, hem hayır. Anlamadım. Bu beni şaşırtmıyor. Seni konuşmalıyım. Hadi öyleyse. Anamdan bir mesaj getirdim. Dinliyorum. Bunu sana özel olarak söylemek istedim. Dediğimi duydun. Mecdelli Meryem bir adım geri attı, Siz konuşmanızı bitirene kadar ben yolun kenarında beklerim. Hayır, seninle her şeyimizi paylaşıyoruz, düşünceleri bile, öyleyse anamın benim hakkımda ne düşündüğünü duymalısın, böylece sana her şeyi yeniden anlatma derdin-

den kurtulurum. Yakup öfkeleni ve geldiği yoldan geri dönecekmiş gibi bir adım attı gerisin geriye, gözleri, nefret ve arzunun karışımı bir ifadeyle, Meryem'i süzmekteydi bu arada. İsa'nın üzerine yürüdü sonra. Yusuf kollarını ikisinin arasına koydu, olanları önleyebilmek için tek yapabildiği buydu. Derken Yakup sakinleşti, söylemesi gerekenleri hatırladı, Annem seni bulmamız ve seni eve götürmemiz için gönderdi bizi, çünkü sana inanıyoruz, ve Rabbin izniyle bir gün bize söylediklerine de inanacağız. Hepsi bu mu. Bunlar anamın sözcüğüydü. Yani söylediklerime inanamayan sizler, Rabbin size inanç bağışlamasını bekleyeceksiniz, öyle mi. İnanıp inanmamamız Rabbe bağlı. Yanlıyorsun, Rab yürüyebilelim diye bize bacak verdi, ve yürüdü, Rabbin hiçbir insana şöyle söylediğini duymadım, Yürü, zihnimiz için de aynı şey söz konusu, Tanrı bize irademiz ve arzumuz ile kullanabilelim diye akıl verdi. Seninle tartışmayacağım. Böylesi daha iyi, zaten tartışmada bana üstün gelemezdin. Anama ne söyleyeyim. Ona mesajın çok geç geldiğini söyle, vakti zamanında Yusuf'un da bu sözleri söylediğini bildiğimi de ekle, Yusuf söylemişti ama o fark edemedi, Rabbin meleği çıkagelip onu sözlerimin doğru olduğuna ikna etse bile, dönmeye niyetim yok gayrı. Bu boş gurur, günah işliyorsun. Ağaç kesilince ağlar, köpek yaralanınca ulur, lakin erkek darbe yedikçe olgunlaşır. O senin anan ve biz de kardeşleriniz. Benim anam ve kardeşlerim kimlerdir, anam ve kardeşlerim ben konuştuğumda sözlerime itimat edenlerdir, onlarla birlikte balığa çıktığımda hiç tutamadıkları kadar çok balık tutacaklarını bilen balıkçılar benim kardeşlerimdir, anam ve kardeşlerim, hayatıma acımak için ölüm saatimi beklemeyenlerdir. Anam için başka mesajın yok mu. Hepsi bu, ama başkalarının benim hakkımda konuştuğunu duyacaksın, dedi İsa, sonra da Meccelli Meryem'e döndü ve dedi ki, Gidelim Meryem, kayıklar suya inmeye hazır, balık-

lar toplanıyor, Şimdi hasat zamanı. Onlar ilerlerken Yakup arkalarından bağırdı, İsa, anama bu kadından bahsedeyim mi. Ona yanımıdaki kadının adının Meryem olduğunu ve onun benimle olduğunu söyle, unutma, Meryem, ve bu isim çevredeki tepelerde, gölün yüzeyinde yankılandı. Dizleri zerine çöken genç Yusuf, ızdırabın gözyaşlarını döküyordu.

İsa balıkçılarla balığa çıktığında, Meccelli Meryem kıyıda, ya da eğer etrafta bir tepe varsa, kayığın takip ettiği rotayı rahatça seyredebilmek için tepede bir taşın üzerine oturup orada İsa'yı bekliyor. Balıkçılık öyle uzun zaman harcamayı gerektiren bir iş değil şimdi, bu gölde asla bugünkü kadar çok balık olmadı, sanki balık dolu bir sepetin içine ellerini daldırıyorlar, ama tabii ki herkes için geçerli değil bu sözler, çünkü İsa başka bir yere gidersse eğer, sepete daldırılan el boş döner, sonrası da şu bildik hikâye, ağ çekmekten bıkip usanan eller, ağda tek tük balık ve bir de, ağ gözü. Celile Denizi'nin batı yakasındaki tüm balıkçılar umutsuzca İsa'nın peşine düştü, yalvarıyorlar, İsa'dan yardım istiyorlar, hatta bazen onu törenlerle, çiçeklerle karşıyorlar, sanki Paskalya'dan önceki pazar gününün coşkusu, bayram havası. Velakin insanın hangi hamurdan olduğu malum, kıskançlık ve fenalığın karışımı, az da iyi niyet ve hayırseverlik, iblis ile birlikte korku ise hamurun mayası, balıkçılar birbirine girdi, köyler köylerle kavgalı, herkes İsa'yı istiyor, İsa onların yanında olsun, diğerleri de ne hali varsa görsün. Ne zaman kavga etmeye başlasalar İsa çöle çekiliyor, ancak baş belaları özür dileyip iyi niyet ve fedakarlık göstermek yerine fenalık ettiklerini itiraf edince geri dönüyor. Fakat doğu yakasındaki balıkçıların neden

clçiler göndermeyip, balıkların topluluklar arasında adilane biçimde paylaşılması talebinde tarafsız kaldığını bilemiyoruz, bu arada, paylaşılacak dediysek, Yahudi olmayanlar ve diğer soylar da bu balıklardan yiyecek demedik. Suyun diğer tarafındaki balıkçı köyler de ağlar ve kargılarla yüklü tekneler gönderip, karanlık çöktükten sonra İsa'yı kaçırmaya kalkabilirdi halbuki, böylece bolluk içinde yaşar gider, batı tarafını da orada bulunan az miktarda balıkla baş başa bırakabilirlerdi.

Ama biz Yakup ve Yusuf'un, İsa'yı balıkçılığa başladıktan sonra edindiği şana rağmen, her şeyi bir yana bırakıp eve geri dönmeye ikna etmeye çalıştıkları güne gidelim. Şimdi Yakup hınçla, Yusuf gözyaşlarıyla, ve her ikisi de telaşla, evin yolunu bulmaya çalışıyorlar, bir an önce Nasıra'ya varmak istiyorlar, anaları orada iki oğulun üçüncüyü getirip getiremeyeceğini merak ediyor, ama pek de umutlu olduğu söylenemez. İsa ile karıştırdıkları yerden Nasıra'ya gidebilmek için Meccel'den geçmeleri gerekiyordu. Yakup pek az tanıyordu bu kenti, Yusuf hiç tanıymıyordu, zaten kentin bu ikisini kendisine çekecek ilginç bir yanı da yoktu, bu yüzden oraya vardıktan sonra fazla oyalanmadan yollarına devam ettiler. Kenti terk ederken, tam açık alanlara çıkarken yani, yolun bir tarafında alevlere kurban olmuş bir evin çıplak duvarlarını gördüler. Dış kapının zorlandığı belliydi ama fazla zarar görmemişti, yangın içeride başlamış olmalı. Yoldan geçen durup, kafasına düşebilecek kütükleri göze alarak, küllerin arasında onun için bir hazine kalmış mı diye bakmaktan kendisini alamıyor. Dikkatli adımlarla ilerliyor, ayağıyla külleri eşliyor, parlak bir şey arıyor, bir altın para, zarar görmemiş bir mücevher, zümrütlerle bezeli bir kolye. Yakup ile Yusuf yalnızca meraktan girdiler içeri, açık göz komşuların çoktan her yanı didik didik aramış olduğunu düşünemeyecek kadar ahmak değiller, gerçi zaten ev küçük, ev sahibi girip kendi mallarını

kendisi kurtarmış olmalı. Ocak tarafı çökmüş, tuğlalar kırılmış, yerdeki taş süsler darma dağın olmuş. Burada bir şey yok, cledi Yakup, gidelim, ama Yusuf sordu, Bu nedir. O bir karyolaydı bir zamanlar, bacakları yanmış ve gövde yere oturmuş, çok zarar görmüş, şimdi boş bir tahta benziyor, iki yanından örtü parçaları sarkıyor. O bir yatak, dedi Yakup, efendiler ve tüccarlar bunun gibi şeyler üzerinde uyur. Bu ev hiç de zengin birinin evine benzemiyor, diye itiraz etti Yusuf. Görünüşe aldanma, diye bilgece bir hatırlatmada bulundu Yakup. Evden çıkarlarken Yusuf bir sopa gördü, herhalde incir toplamada kullanılıyordu bir zamanlar, yanmadan önce çok daha uzun olduğu belliydi. Bunun burada ne işi var, diye sordu, ve ne ağabeyinden ne de kendisinden bir cevap beklemeksizin gidip eline aldı sopayı, yanında götürdü, yangın hatırası, yıkılmış bir evin hatırası, tanımadığı insanların hatırası. Onları kimse görmemişti içeri girerken, çıkarırken de kimse görmedi, çamurlu entarileri ve aldıkları kötü haberle birlikte evin yolunu tutan iki kardeş onlar, biri Mecdelli Meryem'in hatırasıyla öfkeli, biri bulduğu kırık sopayla oynayacağı oyunları düşündüğünden umutlu, neşeli.

Mecdelli Meryem bir taşın üzerinde oturmuş İsa'nın balıktan dönüşünü beklerken, Nasıralı Meryem'i düşünüyor. Bugüne kadar bu kadın onun için sadece İsa'nın anasıydı, ama şimdi, İsa'ya sorup öğrendiğinden, bu kadının da adının Meryem olduğunu biliyor, pek de büyük bir tesadüf değil bu, bu diyarda kaç Meryem var bir bilerseniz, bu moda devam ederse gelecekte de birçok Meryem olacak, fakat bizler, adaşların bir şekilde ortak bazı yönleri olduğuna inanırız nedense, örneğin Yusuf kendini Yusuf'un oğlu gibi değil de dostu gibi hissetmeye başlar zamanla, bu Tanrı için bir dert olsa gerek, çünkü malum, kimse onunla aynı adı taşıyamaz. Bu türden düşünceler Mecdelli Meryem gibi biri için fazlaca süslü görünebilir, lakin biz eminiz ki sevdiği

adamlar, İsa ile ilgili düşünceleri Meryem'i İsa'nın annesini gözünün önünde canlandırmaya ittiğinde, kendisi bu tür şeyler düşünmeye tamamiyle vakıf hale geliyor. Meccelli Meryem'in asla sevebileceği bir oğlu olmadı, ama uzun bir bekleyişin ardından bir adamı sevmenin ne demek olduğunu öğrendi, bunu öğrenene kadar da, bin bir türlü yanlış aşk yaşadı. İsa'ya beslediği duygular, bir kadının bir erkeğe sevebileceği türden duygular, lakin onu bir ananın sevgisiyle de sevmek istiyor, belki de İsa'nın gerçek anasından pek de genç olmaması bunun sebebi, zavallı kadın, oğluna eve dönmesi için bir mesaj gönderdi, yalnızca reddedildiğini öğrenbilmek için hem de. Meccelli Meryem, Nasıralı Meryem'in bu haberi alınca neler hissedeceğini hayal etmeye çalışıyor, ama ne olursa olsun, eğer kendisi İsa'yı kaybedecek olsaydı hissettikleri bambaşka olurdu, çünkü oğlunu değil, erkeğini kaybetmiş olurdu. Ey Tanrım, eğer gerekiyorsa beni her iki kederle birden cezalandır, diye mırıldandı Meccelli Meryem İsa'nın dönüşünü beklerken. Ve kayık yaklaşıp sahile çıkınca, uklımlık dolan sepetlerin ağzında balık pulları parlarken, İsa suyun içinde balıkçılara yardım ederken, bir çocuk gibi oyunlar oynayıp kahkahalar atarken, Meccelli Meryem bir an için kendisini Nasıralı Meryem'in yerine koydu, ayağa kalktı, İsa'yı karşılamak için suyun içine girdi. Onu alnından öptü şöyle dedi, Oğlum. Kimse İsa'nın, Anam, dediğini duymadı, çünkü bildiğimiz gibi, gönülden söylenen sözler, asla dile gelmez, insanın boğazına takılır kalır ve ancak gözlerden okunabilir. Meryem ve İsa'ya ödül olarak bir sepet balık verildi, sonra her zaman yaptıkları gibi, geceyi geçirecekleri eve çekildiler, kendi evleri yok, kayıktan kayığa, döşekten döşeğe gidiyorlar. Başlangıçta İsa Meryem'e sıkça şöyle söylüyordu, Bu sana göre bir yaşam değil, kendimize bir ev bulalım, mümkün oldukça gelip seni görebileceğim bir ev, ama Meryem ısrar ediyordu, Seni beklemek

istemiyorum, seninle olmayı tercih ederim. Bir gün kadına, onu eve alabilecek bir akrabası olup olmadığını sordu, o da erkek kardeşi Lazarus ile kız kardeşi Marta'nın Yahudiye'nin Beytanya köyünde yaşadığını söyledi, o ise bir fahişe olduktan sonra evi terk etmişti, onlara zarar vermemek için uzaklaşabildiği kadar uzaklaşmıştı, ta ki Mecdel'e yerleşinceye kadar. Eğer Beytanya'da doğup büyüdüyse sana Beytanyalı Meryem denmeli, dedi İsa. Evet Beytanya'da doğdum ama sen beni Mecdel'de buldun, ben kendimi Mecdelli sayıyorum. Beytlehem'de doğmuş olmama rağmen insanlar bana Beytlehemli demiyor, ben kendimi Nasıralı da saymıyorum, çünkü oradaki insanlar beni istemiyor ve ben de onları istemiyorum, belki ben de senin gibi söylemeliyim, Mecdelli İsa, evet böyle olmalı, hem de aynı sebeple. Unutma ki evimizi yakıp kül ettik. Ama hatıraları değil, dedi İsa. Meryem'in Beytanya'ya dönüşü hakkında bir daha konuşmadılar, bu kıyı şeridi onların evi oldu, İsa ncreye giderse gitsin, o da peşinden gidecek.

Dünyanın acılarıyla dolu olduğu ne kadar da doğru, gün geçmiyor ki ayağımızın dibinde yabancı ot gibi talihsizlik bitmesin. Bu sözler ancak ölümlüler tarafından söylenebilir, ne de olsa onlar yaşamın iniş çıkışlarına alışmışlardır, güçlülere, engellere, setlere ve sonu gelmez harbe de. Bunu sorgulayabilenler yalnızca denizlere açılanlar, çünkü onlar biliyorlar ki ayaklarının altında çok daha büyük acılar var, gerçekten öyle, asla başa çıkılamayacak, derin uçurumlar. Denizcilerin kötü talihi, gökkubbeden gönderilen rüzgârlar ve kasırgalar, bunların sonucunda kuduran dalgalar, fırtınalar, girdaplar ve her zaman zayıf kalan araçları. Ve balıkçılar gerçekten gökle yer arasında eriyip gidiyor, gökten kutsal eller imdada yetişemiyor, ayakları karaya basmıyor. Celile Denizi genellikle sessiz ve sakindir, her göl gibi yani, ta ki su öfkesini açığa vuruncaya kadar, bundan sonra her

adam kencli başının çaresine bakmak zorundadır, bazıları da, ister istemez, kendisine bakacak fakat göremeyecektir. Ama biz şimdi Nasıralı İsa'ya ve onu son zamanlarda kaygılandıran şeylere dönelim, bu bize insanın ne kadar tatminsiz bir mahluk olduğunu gösterecek, insanın görevini yerine getiriyor olmasının, içinin rahat olmasını beraberinde getirmediğini de, hiç kuşku yok ki azla yetinmeyi bilenler, bu düşüncelere itiraz edecektir. Biri kalkıp diyebilir ki İsa'nın sonu gelmez geliş gidişleri sayesinde Erden Nehri boylarında artık ne dert kaldı ne de tasa, eskisi gibi kıtlıklar yaşanmıyor artık, batı sahillerinde, bundan fayda gören yalnızca balıkçılar da değil, çünkü balık bolluğu fiyatları düşürdü ve şimdi yiyecek çok daha fazla şey var. Fiyatları yüksek tutmaya gayret sarf edenler oldu gerçekten, şu bildik metodu kullanıyorlardı, balıkların çoğunu göle geri boşaltıyorlardı, sonra İsa bu işten sorumlu olanlar özür dileyip hal ve hareketlerine çeki düzen vermezse o yeri terk edeceği tehdidinde bulunuyordu, işler yoluna giriyordu yeniden. Yani herkes mutlu, İsa dışında herkes. Gide gele artık yoruldu, yükle, boşalt, yükle, boşalt, her gün aynı işler, bu balık tutma yetisi, kuşkusuz, Tanrı'dan geldiğinden, düşünüyor da, neden bu sıradanlığa mahkum olsun ki, Rab söz verdiği gibi ona yeniden seslenmeye hazır olana dek, onun işini yapmak mecburiyetinde olamaz. İsa Rabbin onunla olduğundan şüphe duymuyor, çünkü ne zaman çağırsa balıklar yanı başında bitiveriyor, bu da İsa'yı, Rabbin ona başka gizil güçler de bağışlayıp bağışlamayacağını düşünmeye itiyor, sahip olduğu gücü iyi niyetle kullanıyorsa, neden olmasın ki. Çünkü gördüğümüz gibi bu adam yalnızca sezilerini kullanarak bu kadar yol alabildi, bundan ötesini de başaramaması için bir sebep yok. Bunu öğrenmenin kolay bir yolu vardı, Bir deneyelim, demek kadar kolay bir yol. Eğer işe yarasaydı, bu, Rab'bin ondan memnun olduğunu gösterecekti, sonuç olumsuz

olsaydı, bu da memnuniyetsizliğin kanıtı olacaktı. Her şey dene-yip denememeye bağlıydı. Dilediği gücü Rabden doğrudan doğ-ruya isteyemeyen İsa, kendince bir seçim yapmaya karar verdi, en makul görüneni seçecekti, öyle çok belirgin bir güç olmasına gerek yoktu, yine de ne türden bir güce ulaşırsa ulaşsın, ondan fayda sağlayacakların gözünden kaçmayacaktı bu, aslında dün-yanın da gözünden kaçmayacaktı, böyle bir şey Rabbin adını da yüceltecekti, ki bu sonuncusu her şeyden daha önemlidir. Fakat İsa bir karara varamıyordu, Tanrı'nın onu halife almasından korkuyordu, çölde yaptığı gibi onu aşağılamasından, hatta şim-diden kara kara düşünmeye başlamıştı, bir gün, Atın ağlarınızı, derse ve ağlar boş dönerse, insanların yüzüne nasıl bakardı. Tüm bunlar onu öylesine kaygılandırmıştı ki bir gece rüyasında birinin kulağına şöyle fısıldadığını duydu, Sakın korkma, bil ki Tanrı'nın sana ihtiyacı vardır, uyandığında bu sözleri kimin söy-lediğini merak etmeye başladı, herhalde bir melek, Rabbin me-sajlarını yerlerine ulaştırmak için yeryüzünün dört bir yanına dağılan meleklerden biri, belki de bir iblis, şeytanın izinden gi-den kötü ruhlardan biri. Mecdelli Meryem döşeğin diğer ucun-da mışıl mışıl uyuyordu, öyleyse o olamazdı.

İsa artık sıradanlaşan mucizelerinden birini daha gerçekleştirmek için bir sabah yola çıktı, diğer sabahlardan farkı olmayan bir sabahı, İsa da yine aynı ruh halini koruyordu. Bulutlar al-calmıştı, yağmurun ilk işaretleri, lakin yağmur balıkçıları evle-rinde tutmaya yetmez, onlar her türlü hava koşulunda çalışma-ya alışık. O gün Simon ve Andrey'a'nın kayıklarına binilecek-ti, hatırlayalım, bu ikisi mucizeye ilk tanık olanlar, Yakup ve Yu-hanna'nın kayığı da onlara eşlik edecekti, Zebedi'nin oğulları, mucizenin hep aynı şekilde sonuçlanacağı gibi bir katiyet olma-dığından, düşünmüşlerdi ki, belki ikinci bir kayığın ağlarına da biraz balık düşebilirdi. Rüzgâr kayıkları hızla açıklara sürüklü-

yor, balıkçılar yelkenleri toplamaya başladı bile, ağları hazırlıyorlar, İsa atmalarını söylediğinde atacaklar. İşte bu noktada işler kızışmaya başlıyor, gelişi önceden bilinemeyen bir fırtına kopuyor, halbuki havada buna işaret eden bir delil yoktu, su kuduruyor, dalgalar büyüyor da büyüyor, bu fındık kabukları, su öfkeyi açığa vurdukça bir o yana bir bu yana savrulup duruyor. Savunmasız balıkçıların bu zavallılıkları sahilde olup biteni seyreden insanların çığlıklarına, ağıtlarına vesile oluyor. Karılar, analar, bacılar, çocuklar, hatta tek tük iyi niyetli kaynanalar sahile toplanmış, öyle bir şamata var ki herhalde göğün kulağına kadar gitmiştir, Ah zavallı kocacığım, Ah sevgili kardeşim, Ah benim eniştecğim ah, Lanet olsun sana kahpe deniz, Çaresizlerin kutsal anası bize yardım et, Yolcunun yardımcısı, imdadımıza yetiş, işte bunlar söyleniyordu, bunun yanında çocukların tek yapabildiği zırlamaktı. Mecdelli Meryem de oradaydı, sayıklıyordu, İsa, İsa, ana onun için dua etmiyordu, Rabbin onu bir kez daha kurtaracağını biliyordu, bir fırtınaya kurban gitmesine izin veremezdi, hem de böyle sıradan bir fırtınaya, asla. Tekrar edip duruyordu, İsa, İsa, sanki bu isim diğer balıkçıları da kurtarabilecekmiş gibi, o balıkçılar ki, sonları yakın gibi görünüyordu. Fırtınanın ortasında, İsa etrafındaki umutsuzluğu ve yıkımı seyretti, uzakta başka kayıklar da vardı, dalgalar onları sarıyordu, yelken direkleri kırılıyordu, yelkenler ise kopup rüzgârla birlikte havada süzülüyordu, yağmur öylesine şiddetliydi ki, kralın gemileri burada olsa, onlar bile suyla dolar, batardı. İsa seyretti ve düşündü, Ben yaşarken bu adamların ölmesi doğru değil, Rab beni azarlayacak, diyecek ki, Seninle olanları kurtarabilirdin, yine de onları kurtarmak için çaba sarf etmedin, baban yetmezmiş gibi, bir de sen varsın başımda. Bunu hatırlamak İsa'yı yine kedere boğdu, birden ayağa kalktı, ayakları toprağa basarmış gibi dimdik ayakta durdu ve rüzgâra emretti, Dur, son-

ra denizi azarladı, Sakin ol, dudaklarından bu sözler dökülür dökülmez, rüzgâr ve deniz duruldu, gökteki bulutlar dağıldı, tüm haşmetiyle güneş gül yüzünü gösterdi, güneş, ne harikula- de bir manzaradır biz ölümlülerin gözünde bu. Kayıklardaki coşkuyu kelimelere sığdırmak mümkün değil, sarılıp öpüşme- ler, sahilde mutluluk gözyaşları, uzaktakilerin, fırtınanın bu ka- dar kısa sürede sona ermesiyle duyduğu şaşkınlık, buradakiler- in, kendilerine yeni bir yaşam bağışlanmışçasına, talihli olduk- larını düşünerek duyduğu sevinç, biri kalkıp bağırdıysa bile, Mucize, Mucize, o an kimse, birilerinin bu işten sorumlu oldu- ğunu düşünecek halde değildi. Ortalık sülیمان oldu, diğer ka- yıklar Simon ve Andrey'a'nın kayığının etrafına toplandı, herkes İsa'ya bakıyordu, konuşamayacak şaşkıncı herkes, çünkü fırtı- nanın ortasında onun bağırdığını duymuşlardı, Dur, Sakin ol, ve işte oradaydı, İsa, denizdeki balıkları yanına çağırabilen adam, şimdi balıkçıları balıklara yem olmaktan kurtarmıştı. Başını öne eğen İsa, kürekçi yerinde oturuyordu, yüzünde hem zaferin iz- leri hem de hüznü vardı, sanki doruğa ulaşmıştı da şimdi doku- naklı ve engellenemez inişini gerçekleştirmek zorundaydı. Adamlar onun etrafına toplandı ve konuşmasını bekledi. Rüzgâ- ra emir verip denizi azarlamak yetmezdi, şimdi basit bir Celile- li'nin, bir marangozun oğlunun nasıl böyle bir mucize gerçek- leştirebildiğini açıklaması gerekiyordu, Tanrı değil miydi bu ba- lıkçıları ölümün soğuk koynuna terk eden. İsa ayağa kalktı ve dedi ki, Bu gördüğünüz benim yaptığım bir şey değildir, fırtına- yı dindiren o ses benim sesim değildi, benim aracılığım ile konu- şan Rabbin sesiydi, tıpkı peygamberler gibi, ben de yalnızca onun diliyim. Onunla birlikte kayığın üzerinde olan Simon de- di ki, Rab nasıl ki fırtınayı gönderdi, onu geri çağırabilirdi, bi- zim hayatımızı kurtaran senin sözlerindir. İnanın bana, ben de- ğilim bu işi yapan, Rabbin işidir bu. Bunun üzcrine Yuhanna,

Zebedi'nin küçük oğlu, hiç de ahmak olmadığını kanıtlar biçiminde, şöyle söyledi, Bu Tanrı'nın işi olabilir, çünkü o her şeye kadir, ama o senin aracılığıyla yapmıştır bu işi, bu da demek oluyor ki Rab seni tanımamızı istiyor. Siz beni zaten tanıyorsunuz. Tek bildiğimiz belli olmayan bir yerden geldiğin ve kayıklarımızı balıkla doldurduğun. Ben Nasıralı İsa'yım, Romalıların çarmlıca gerdiği bir marangozun oğluyum, vakti zamanında koyun keçi güderdim, ama şimdi burada sizlerle, ve öyle görünüyor ki ölene kadar da bir balıkçı olacağım. Simon'un kardeşi Andrey'a dedi ki, Biz seninle olacağız, çünkü senin sahip olduğun güçle donatılmış olan insan, yalnızlığa mahkumdur, boynuna bağlı değirmen taşından daha ağır bir yalnızlığa. İsa dedi ki, Eğer içinizden böyle geliyorsa, benimle olun, Yuhanna'nın söylediği gibi, eğer Tanrı beni tanımanızı istiyorsa, benimle kalın, ama burada olup bitenleri kimseye anlatmayın, çünkü Rab'in kaderimi bildireceği an henüz gelmedi. Sonra Yakup, Zebedi'nin büyük oğlu, ki o da tıpkı kardeşi gibi, hiç de ahmak değildir, şöyle söyledi, İnsanların bu konu hakkında konuşmayacağını zannediyorsan, yanılıyorsun, bak şu sahildeki kalabalığa, bak nasıl da sabırsızlıkla bekliyorlar seni övmek için, bak bazıları dayanamadı, kayıklara atlayıp buraya geliyorlar, bize katılacaklar, onların heyecanını bastırsak ve tüm bu olup biteni bir sır olarak saklamaya ikna olsak bile, Tanrı'nın bundan sonra da senin aracılığıyla ifşa olunmayacağını nereden biliyorsun, ister beğen ister beğenme, hal böyle. Kederin canlı imgesi, İsa, başını yine öne eğdi ve dedi ki, Hepimiz Rabbin ellerindeyiz. Ama sen bizden de fazla, diye karşılık verdi Simon, çünkü o seni seçti, biz de senin peşinden geleceğiz. Sonuna kadar, dedi Yuhanna. Ta ki bize ihtiyacın kalmayınca dek, dedi Andrey'a. Mümkün olduğunca uzun süre, dedi Yakup. Kayıklar hızla yaklaşıyordu, göğre açılan eller, mırıldanan dualar, methiyeler ve şükranlarla. Rahat-

layan İsa şöyle söyledi, Hadi gidelim, şarap kadche konu, içmemek olmaz gayrı. Meccelli Meryem'i aramadı, her zaman olduğu gibi onu beklemekte olduğunu biliyordu, sabır taşının çatlaması için bir mucizeden fazlasına ihtiyaç vardı, Meryem'in onu bekliyor olduğu düşüncesi İsa'ya huzur verdi, bunu sağlayan müteşekkirdi. Karaya varır varmaz kendisini onun kollarına bıraktı, kadının yanağı adamın sakalına değerken, kulağına şöyle fısıldaması İsa'yı hiç şaşırtmadı, Savaşı kaybedeceksin ama her döğüşten galip ayrılacaksın. Dostların eşliğinde kol kola yürürlerken, coşkun kalabalığı selamladılar, İsa'ya sanki muzaffer bir kumanmış gibi muamele ediyorlardı. İsa ve Meryem kol kola Kefernahum'a çıkan bayırı tırmandılar, göle bakan bir köydür, Simon ve Andreyaya orada yaşarlar ve bu çifte hep konukseverlik göstermişlerdir.

Yakup bu fırtına hikâyesinin dudaklardan düşmeyeceğini söylerken haklıydı. Birkaç gün içinde, dört bir yanda insanlar bundan başka bir şey konuşmaz oldu. Gel gelelim, garip ama, hiç kimse Taberiye'de bir fırtına koptuğunun farkında değildi, oradaki göl pek büyük değildir, güzel bir günde bir kıyıda karşı kıyı görülebilir. Kefernahum'un balıkçılarına eşlik eden garip bir adamın yalnızca ağzından çıkan sözlerle koca bir fırtınayı dindirdiğini duyan kişi soruyordu, Fırtına mı, ne fırtınası. Bir fırtına koptuğuna tanıklık edecek kimseler de yok değildi hani, hem doğrudan olayları yaşayanlar vardı hem de sonradan olup biteni öğrenip de sanki tüm bunları kendileri yaşamış gibi heyecanlananlar, bunların arasında Kana ve Safet'ten gelen cepler de vardı, iş icabı tesadüfen o bölgeden geçiyorlardı. İşte onlar yaydı haberi dört bir yana, her biri gönlünce süsleyip durdu kendi anlattığı hikâyeyi, ama haberler herkese ulaşmadı, sağda solda anlatılanlardan biliyorlardı hikâyeyi, bunlar da zamanla inanırlılığını kaybeder zaten, haberler Nasıra'ya ulaştığında, ar-

tık kimse bunun gerçek bir mucize mi yoksa sözün ağızdan çıktığı vakitle dalgaların ve rüzgârın dindiği vaktin çakışmasından ibaret bir tesadûf mü olduğunu bilmiyordu. Fakat ana yüreği asla yanılmaz, Meryem'in tüm ihtiyaç duyduğu kayıp olan oğlunun sorumlu tutulduğu ve gerçekliğinden şüphe duyulan bu olay ile ilgili konuşulanlara kulak misafiri olmaıktı. Analık otoritesinden mahrum olmaktan korktuğundan İsa'ya aldığı vahiy iletmediği için büyük pişmanlık duyuyordu, kırık kalbiyle birlikte terkidiyar eden oğlunun, bu konu hakkında duyacağı birkaç sözün ardından eve döneceğini biliyordu ama, bencillik etmişti. Ve şimdi İsiya evliydi ve Kana'da yaşıyordu, Meryem'in acısını paylaşacak kimse yoktu artık. Yakup ile konuşamazdı, ağabeyine beslediği nefretle dönmüştü o yolculuktan. Meryem'e hiçbir ayrıntıyı anlatmamıştı, İsa'nın yanındaki kadından da şöyle bir söz etmişti yalnızca, Anası olacak yaşta, görünüşüne bakılırsa yaşam hakkında da pek bir bilgisi yok, hepsi bu. Bu sapa köyde Yakup'un da yaşam hakkında pek bir şey öğrenemediğini söylemeliyiz. Böylece Meryem Yusuf'a yanaştı, hem yapıcı hem de ismi sebebiyle bu oğlu ona kocasını hatırlatıyordu, lakin Yusuf da pek bir şey anlatmadı, Anne, hatamızın cezasını çekiyoruz, İsa'yı gördüm ama sanırım bir daha asla eve dönmeyecek, insanlar fırtınaları dindirdiğini söylüyor, biz kendi kulaklarımızla balıkçılardan İsa'nın kayıklarını mucizevi biçimde balıkla doldurduğunu duyduk. Öyleyse melek haklıydı. Ne meleği, diyeyordu Yusuf, Meryem de ona olup biten her şeyi anlattı, ışıldayan toprağı kâsıycı koyan dilenciden, rüyada ortaya çıkan meleğe kadar. Evin içinde konuşmadılar bunları, böylesine kalabalık bir evde özel bir konuşmaya yer olamaz. Bu insanlar birbirlerine sır vermek istediğinde çöle gider, orada bir tek Tanrı vardır söylenenleri duyabilecek. Yusuf ile Meryem konuşuyorlardı, Yusuf anasının omzu üzerinden uzak tepelerde bir sürü gördü,

koyunlar ve keçilerden oluşan bir sürü, ve çobanı. Sürü pek de öyle büyük bir sürüye benzemiyordu, çoban da iri yarı bir adam değildi sanki, Yusuf tek kelime etmeden seyretti onları. Ve anası şöyle söylediğinde, İsa'yı bir daha asla göremeyeceğim, yanıtladı, Kim bilir.

Yusuf haklıydı. Yaklaşık bir yıl sonra Lisyana bir mesaj gönderdi, kocasının ailesi adına kendi ailesini kocasının küçük kardeşinin düğününe davet ediyordu, Meryem'e götürbildiği bütün çocukları götürmesi söylenmişti, hepsi davetliydi. Bu cömert teklife rağmen Meryem kimseye yük olmak istemiyordu, bir sürü çocuk ve bir de dul çok sıkacaktı insanların canını, böylece yanına yalnızca son gözdesi Yusuf'u, ve Lidya'yı almaya karar verdi, o yaştaki her kız gibi Lidya da düğün dernek görmeye bayılıyordu. Kana Nasıra'dan pek de uzak değil, bizim zamana göre, bir saatten az daha uzun bir mesafe, narin sonbahar da geldi çattı, bu hoş bir gezi olacak, düğün bir tarafa, gezinin kendisi çok hoş olacak. Kana'ya vaktinde varabilmek için gün doğarken yola koyuldular, Meryem düğünün son hazırlıklarına katkıda bulunmak istiyor, zaten bir misafir olarak bu onun görevi. Lisyana anasını karşılamak için koştu, ağabey, kardeş, ana, bir anda kenetleniverdiler. Onlara sağlıklarını sordu, onlar da afiyette olduklarını bildirdiler, ama yapacak çok iş vardı, acele etmeleri gerekiyordu. Lisyana ve Meryem oğlan evine gittiler, düğün orada yapılır, yemekleri hazırlamakta düğün sahibine yardım edeceklerdi, Yusuf ile Lidya ise avluda çocuklarla kaldılar, oğlanlar oğlanlarla oynayacak, kızlar kızlarla dans edecekti, ta ki şenlik başlayınca caya dek. Şenlik başlayınca hep birlikte koşuşturmaya başladılar, güveyi götüren erkeklerin peşine takıldılar, hava aydınlıktı ama yine de adet yerini bulsun diye dostlar ellerinde meşaleler taşıyorlardı, olsun, fazladan ışık var demektir, meşalenin ışığı bile olsa, küçümsememek lazım. Komşular güler-

yüzle karşıladı onları, ama kutlamaları gelinin gelişine sakladılar. Yusuf ve Lidya bundan sonrasını seyredemedi, ama mühim değil, kendi evlerinde bir düğün görmüşlerdi zaten, güvey kapıyı çalar ve gelini görmek istediğini söyler, gelin arkadaşları ile birlikte çıkar kapıya, bu arkadaşların ellerinde de çırallar var, erkeğe layık koca meşalelerin kadına yaraşmayacağı malumunuz, güvey gelinin peçesini açar ve orada böyle bir hazine bulmaktan duyduğu sevinçle haykırır, sanki on iki ay boyunca süren nişanlılık devresinde onu hiç görmemiş gibi, sanki bu süre boyunca defalarca kez onunla yatmamış gibi. Yusuf ve Lidya bunları kaçırdılar, çünkü Yusuf yola baktı ve bu yöne doğru gelen iki adam ve bir de kadın gördü. İsa'yı ve yanındaki kadını tanıdı, bir kez daha şaşırmişti, kızkardeşini çağırırdı, Bu İsa, gördün mü, koşup ona sarılacaklardı, ama Yusuf anasını ve İsa'nın onları gölün kenarında ne kadar soğuk karşıladığını hatırladı, oysa Yakup ve o hiç de soğuk davranmamıştı, durdu. Böylece Yusuf, İsa'ya daha sonra bunun açıklamasını yapabileceğini düşünerek, geri döndü. Köşeyi dönüp kaybolmadan önce dönüp arkasına baktı, kardeşi Lidya'nın ağabeyinin kollarında bir kuş gibi salındığını, İsa'nın onu öpücüklere boğduğunu görünce, çok kıskandı, kadın ile diğer adamda bu iki kardeşe sevgi dolu gözlerle bakıyorlardı. Öfkeden gözleri yaşardı, Yusuf koştu, eve geldi, avluyu geçti, ipek örtüleri kirletmemek, tencereleri devirmemek için şofraların üzerinden atladı bağırdı, Anne, Anne. Ne büyük şans her birimizin farklı seslere sahip olması, aksi takdirde analar her yerde kendi evladı diye başkasının evladına bakardı, Anam, dediğini duyunca. Dönüp bakıyor, ve Meryem oğlunun sözlerini işitiyor, İsa geliyor. Bir anda kadının rengi attı, sonra toparlandı, gülümsedi, yeniden ciddi ve sakin bir ifade takındı, lakin duygular birbirine karıştı ve kadın elini göğsüne koydu, sanki kalbi artık atmıyormuş gibi, sanki bir duvara çarpmış gibi. Yanında

kim var, diye sordu, çünkü yanında birilerinin olduğuna emindi. Bir adam ve bir de kadın, bir de Lidya, hâlâ onların yanında, dedi Yusuf. Şu daha önce gördüğün kadın mı. Evet anne, ama adamı tanımıyorum. Lisyada geldi yanlarına, meraklanmıştı, ters giden bir şeyler olduğunu sanmıştı, Neler oluyor anne. Ağabeyin düğüne geliyor. Yani İsa Kana'da mı. Evet, Yusuf biraz önce görmüş onu. Lisyada kendi kendine mırıldanırken bir yandan da gülümsüyordu, Ağabeyim gelmiş, onun bu gülümseyişi, ne kadar memnun olduğunu bizlere gösteriyor. Hadi gidelim ve onu karşılayalım, dedi kızcağız. Sen git, ben burada bekleyeceğim, dedi anası, sonra Yusuf'a döndü ve dedi ki, Sen de git ablanla. Ama Yusuf İsa tarafından ilk kucaklananın Lidya olmasına fena bozulmuştu, Lisyada'nın da kendi başına gidecek cesareti yoktu, işte böylece, oracıkta beklediler, verilecek cezayı bekleyen ve hakimin merhameti hakkında hiçbir şey bilmeyen üç suçlu, tabii hakim ve merhamet sözcüklerinin burada bir anlamı varsa.

İsa kapının önünde belirdi, Lidya'yı kucağına almıştı, Mecdelli Meryem arkasındaydı, ama ilk giren Andreyaya oldu, üçlümüzün ikinci erkeği ve güveyin akrabası, gülümseyerek onu karşılamaya gelenlere kapıdan girer girmez şöyle söylüyordu, İlayır, Simon gelemedi. Bu kavuşma sahnesini bazıları sevgiyle seyrediyordu, bazıları da gizli gizli birbirini süzüyordu, kırılğan, nazik köprüye kimin ilk adımı atacağını kestirmeye çalışıyorlardı, ne olursa olsun köprü hâlâ iki yakayı birbirine bağlıyordu. Vakti zamanında şairin demiş olduğu gibi, Çocuklar bu dünyanın en büyük neşesidir, demeyeceğiz, ama onlar sayesinde büyükler bazen zor adımları atmaya becerabiliyor, hem de yüzleri kızarmadan, her ne kadar bu adımları attıktan sonra baktıklarında, pek bir mesafe kat edemediklerini görseler de. Lidya İsa'nın kucağından kaydı ve anasının yanına koştu, nasıl ki kuk-

la oynatırken bir hareket bir başkasına vesile olur, işte aynen o şekilde, İsa da anasının ve kardeşlerinin yanına gitti, sakince selamladı onları, ses tonu, onları her gün gören bir insanınki gibiydi, sonra ayrıldı yanlarından, şaşırttı bizimkileri. Mecdelli Meryem onu izledi, ve Nasıralı Meryem'in yanından geçerken, iki kadın, biri dimdik, biri boynu bükük, birbirlerine baktılar, nefret ya da memnuniyetle değil, birbirlerini kabul ettiklerini ifade eden gözlerle, ki bunu, ancak, kadınların birer labirente benzeyen kalpleri hakkında fikir sahibi olanlar anlayabilir. Kafiye yaklaşıyordu, tezahuratlar ve alkışlar duyulabiliyordu, teflerin kıvrak ritmi, sazların dağınık sesleri, coşkulu bir oyun havası, herkes hep bir ağızdan konuşmaya çalıştığından ortaya çıkan şamata. Sonra konuklar avluya çıktı, gelinle güvey tebrikler, tokaşmalar ve öpücükler arasında ana babalarının yanına doğru gidiyordu, kutsanacaklardı. Meryem de oradaydı, o da kutsayanlar arasında olacaktı, vakti zamanında kendi kızını, yani Lisyayı da kutsamıştı, şimdi yanında ne kocası ne de büyük oğlundan, ailesinin başında yerini alınıştı. Yemeğe oturduklarında İsa'ya özel bir koltuk verildi, Andreya akrabalarına çoktan anlatmıştı bu adamın ağları balıkla doldurduğunu, hatta fırtınalara karşı durduğunu, ama İsa bu teklifi geri çevirdi, şöleden en uzak yere oturan konukların yanına gitti ve orada oturdu. Mecdelli Meryem İsa'ya hizmet ediyordu ve kimse onun neden burada olduğunu sormadı. Lisyada birkaç kez onun yanına gitti, keyfi yerinde mi diye bakmaya, ve İsa iki kadına da tam olarak aynı şekilde muamele etti. Olup biteni uzaktan seyreden anasının gözleri Mecdelli Meryem'in gözlerine takıldı. Sonra Meryem onu avlunun bir köşesine çekti ve lafı gevelemeden dedi ki, Oğluma iyi bak, çünkü bir melek bana onu bekleyen çok çile olduğunu söyledi, oysa benim yapabileceğim hiçbir şey yok: Gerekiirse hayatım pahasına onu koruyacağımı bilin. Senin adın ne.

Bana Mevdelli Meryem derler, oğlunuzla karşılaşınca kadar lahişelik yaptım. Meryem bir şey söylemedi ama olup biteni anlamaya başlıyordu, belli ayrıntılar gözlerinin önüne geldi, altın paralar, paraların nereden geldiğini sorduğunda İsa'nın birilerini savunurcasına takındığı tavır, Yakup İsa ile buluşmasını doğru dürüst aktarmaması, ağabeyinin yanında gördüğü kadınla ilgili sözleri. Şimdi her şeyi biliyordu, Mevdelli Meryem'e döndü ve dedi ki, Oğlum İsa için yaptığın iyiliklere her zaman minnettar olacağım, hakkımı helal ettiğimi bilesin. Mevdelli Meryem uzandı ve Meryem'i bir saygı ifadesi olarak omzundan öptü, ama Meryem onu tuttu ve doğrulttu, bir an orada öylece kaldılar, mutfağa dönmeden önce birbirlerini usulca kucakladılar, mutfakta onları bekleyen işler vardı.

Şölen devam etti, mutfakta yemek üstüne yemek pişirildi, galonlardan şarap aktı, konuklar şarkılar söyleyip oyunlar oynadı, derken kahya geldi ve düğün sahibinin kulağına şarabın bitmek üzere olduğunu fısıldadı. Tavanın çökebileceğini duymuş olmasalardı, tavan arasına daha fazla şarap koymuş olabilirlerdi, Ne yapacağız şimdi, nasıl konukların karşısına geçip, şarabımız kalmadı deriz, yarın Kana'da dedikodular yayılmaya başlar. Zavallı kızım, dedi gelinin anası, insanlar onunla alay edecek, düğününde şarabın bile kurduğunu söyleyip gülecekler, biz bunu hak edecek ne yaptık, ne kötü kaderimiz varmış. Masalarda konuklar şişelerdeki şarapların son damlalarını içiyordu, çoğu etrafına bakınıp daha şarap getiren var mı görmeye çalışıyordu, derken, analık yetkilerini başka bir kadına devretmiş olan Meryem, evinin sessizce evinin yolnu tutmadan önce, İsa'nın mucizevi güçlerini sınamaya karar verdi, evine gidecekti ne de olsa, bu dünyayı terk edeceği günü beklemeye, çünkü yeryüzündeki görevi artık sona ermişti. Etrafına bakındı, Mevdelli Meryem'i arıyordu gözleri, sonra İsa'nın yanında buldu onu, zaman kay-

betmeden yanına vardı, dedi ki, Hiç şarap kalmadı. İsa dönüp anasıyla yüz yüze geldi, sanki sesi çok uzaklardan geliyormuş gibi baktı yüzüne, ve şöyle söyledi, Kadın, nedir senden çektiğim, duyan herkesi şaşırtan, hatta üzen sözler, çünkü hiçbir oğul, onu dünyaya getiren anaya böyle muamele edemez. Zamanla bu sözler daha nazik biçimde ifade edilecek, farklı yorumlanacak ki bunun büyük terbiyesizlik olduğu belli olmasın, hatta bazıları tamamen başka bir anlam ifade ettiklerini iddia edecek, güya İsa şöyle söylemiş olacak, Neden bununla beni üzüyorsun, ya da, Bunun benimle ne ilgisi var, ya da, Seni aracı yapan kimdir, ya da, Bu bizi ilgilendiriyor mu, ya da, Neden bu işi bana bırakmıyorsun, ya da, Ne istediğini söyle ben de elimden geleni yapayım, ve hatta, Seni memnun etmek için elimden geleni ardıma koymayacağımı bilesin. Meryem sözünü sakınmadı, İsa'nın hakaretine ve küçümser bakışına, uşaklara dönüp şunu söyleyerek meydan okudu, O ne derse, yapın, bu da oğlunu epey zor bir duruma soktu. Anası giderken İsa tek söz söylemeden seyretti adımları ve onu durdurmaya çalışmadı, Rabbin onu kullandığını biliyordu, nasıl ki fırtınayı ya da balıkçıları kullandıysa. İsa kadehini havaya kaldırdı, kadehte hâlâ biraz şarap vardı, ve arındırma suyunu saklamada kullanılan altı taş kabı işaret etti, uşaklara dedi ki, Bunları suyla doldurun, onlar da söyleneği yaptı, ağzına kadar doldu kaplar, her biri ikiye üç ölçülerindeydi. Buraya getirin onları, dedi ve söyleneni yaptılar. İsa her bir kaba, kadehinden birkaç damla şarap akıttı, bu kadar şarap suya renk bile katamazdı, sonra güveyi çağırdı ve dedi ki, Başlangıçta her adam cömertçe ikram eder şarabı, konuklar içtikçe, adam azaltmaya başlar ikramlarını, yine de sen şimdiye kadar cömertçe ikram ettin. Bu tür kapların içinde şarap ikram edildiğini daha önce hiç görmeyen ve dahası, şarabın bitmiş olduğunu bilen güvey, birkaç yudum aldı ve bunun gerçekten şarap ol-

duğunu söyledi, gereksiz tevazu, çünkü konuklarına sunacağı şey sadece şarap değil, mükemmel kalitede bir şarap. Eğer sonraki gün uşaklar haberi etrafa yaymasaydı, bu da gizli bir mucize olarak kalacaktı, çünkü kahya şarap üretiminden anlamazdı ve o günden sonra da hiç anlamadı, güveyin ise tek yaptığı bu iyiliği şükranla karşılamaktı, ve kimse de İsa'dan, sağda solda gezinip, Ben şu şu mucizeyi gerçekleştirdim, diye hava atmasını bekleyemeyeceğine, Mecdelli Meryem de başından beri bu işin içinde olduğundan, O şu şu mucizeyi gerçekleştirdi, diye övünemeyeceğine, bu olay ana ile oğul arasında olduğundan ananın konuşmasına ihtimal verilemeyeceğine göre, bundan sonrası boş laf olur, kadeh kaldıran konuklar da bu söze gönülden katılacaktır.

Nasıralı Meryem ve oğlu daha fazla konuşmadı. Kimseye veda etmeden aynı gün Kana'dan ayrılan Mecdelli Meryem ve İsa, Taberiye'ye doğru yola koyuldular. Yusuf ve Lidya köyün dışına kadar gizli gizli onların peşinden gittiler, yolun sonuna vardıklarında durup, bayırdan ötede kaybolana kadar ağabeylerini ve yanındaki kadını seyrettiler.

Sonra uzun bekleyiş başladı. Tanrı'nın kendisini İsa aracılığıyla ifşa ettiğini belirten işaretler artık sihirbaz hilelerinden ibaretti, zekice, büyüleyici, lakin hepsi topu topu bir abrakadabra değil miydi, şu sokak şarlatanlarının yaptığı işlerden bir farkı yoktu bunların, mesela ipi havaya atıp arkasından görünürde herhangi bir destek ya da tutunacak yer olmaksızın tırmanmak, destek yok, kanca yok, cinlerden el vermelerini isteyip hileyle yardım almak da yok. Bu tür şeyleri gerçekleştirmek için İsa'nın tek yapması gereken niyet etmektir ve ona bunları neden yaptığı sorulduğunda, verebileceği tek yanıt, balıkçıları boş ağlarla görmeye dayanamadığı yanıtına benzer yanıtlardı, fırtınaların yarattığı tehlikelere göz yumamıyordu, düğünde şarabın bitmesine tahammülü yoktu, ve işin aslı Rab'in onun ağzından konuşacağı vakit henüz gelmemişti. Celile'nin bu yanında yaşayan köylüler, Nasıralı bir adamın, ancak Tanrı'nın lutfu olabilecek bir takım güçlerle etrafta gezindiğini yaydılar, dahası adam bunu reddetmiyordu, halk arasında böyle bir adam belirmesinin yersizliğine ve sebepsizliğine rağmen, halk yaşadığı bolluktan istifade etmeye çabalıyor, hiç soru sormuyordu. Simon ve Andrey böyle düşünmüyordu tabii, Zebedi'nin oğulları da, ama onlar İsa'nın dostları ve canından olmasından korkuyorlar. Her sa-

hah uyandıığında İsa sessizce soruyordu, Kim bilir, belki bugün, bazen yüksek sesle soruyordu bu soruyu, Mecdelli Meryem onu işitiyordu, ama bir şey söylemiyordu, öylece yatıyordu, sonra doğrulup İsa'yı gözlerinden ve alnından öpüyordu, bu sırada İsa da kadının göğüslerinin o tatlı, sıcak kokusuna bırakıyordu kendisini. Bazen geri yatıyordu, bazen de soruyu unutup Meryem'in koynunda teselli arıyordu sanki bir koza örer gibi, içinden çıktığında başka biri olarak yeniden doğmuş olacağı bir koza. Sonra gölde onu bekleyen balıkçıların yanına iniyordu, bunların çoğu hiç anlayamadı İsa'yı, neden bir kayık alıp tek başına balığa çıkmadığını sorup durdular, böylece tuttuğu bütün balıklar kendine kalırdı halbuki. Bazen açıkta dinlenirlerken, ki malum, iş ne kadar kolaylaşırsa kolaylaşsın balıkçılık zor zanaat ve insan yeri geldi mi dinlenmesini de bilmeli, birden İsa'nın içine bir şeyler doğuyordu, yüreği ürperiyordu, lakin o gökkubbeye, yani hepimizin bildiği gibi, Rabbin ikametgâhına bakacağına, gölün sakin yüzüne bakıyordu, pak bir ten gibi parlayan o narin sulara dalıp gidiyordu, sanki gölün derinliklerinden balık değil de, yüzeye varmakta çok yavaş davranan sözler beklemekteymiş gibi korku ve sabırsızlıkla. Bugünlük balık tutma faslı sona erdi, kayık sahile döndü, ve İsa, boynu bükük, bir kez daha Mecdelli Meryem'i arkasına alarak kıyı şeridi boyunca yürüdü. İşte haftalar ve aylar, sonra da yıllar böyle geçti, görünürde kayda değer tek değişiklik Taberiye'de olmuştu, şehir geliştikçe bina sayısı da artıyordu, bunun dışında, her kış ölen ve baharda dirilen bu diyarda hiçbir değişiklik yoktu, gerçi bu duyularla ilgili bir yanılısamadan ibaret, çünkü kışın uykusu olmadan, baharın coşkusu hiçbir anlam ifade etmezdi.

İsa şimdi yirmi beş yaşındaydı, ve birden tüm evren uyandı, işaretler vardı, birbiri ardına gelen işaretler, sanki biri kaybedilen zamanı telâli etmeye çalışmış gibi birbiri ardına gelen işa-

retler. Doğru, ilk işaret tam anlamıyla bir mucize değildi, sonuçta olup biten Simon'un anasının rahatsızlanması ve yatağa düşmesi, İsa'nın yatağın baş ucuna gitmesi ve ellerini kadının alnına koymasından ibaretti, hepimiz böyle davranmaz mıyız hastalara, bunun onu iyileştireceğini beklemezsiniz, böyle yaparız. Ama kadının alnındaki ateşi İsa elleriyle çekti, zehirli suyu emen toprak gibi, sonra kadın beklenmedik şekilde doğruldu yatağında ve belki alakasız ama, şu sözleri sarf etti, Benimle dost olan, yeğenimle de dost olur, sonra da sanki hiçbir şey olmamış gibi, ev işlerine geri döndü, yerleri süpürmeye, sağı solu temizlemeye başladı. Bu ilk işaret özel bir mevzuydu ve kapalı kapılar arkasında gerçekleşti, ama ikinci işaret İsa'yı insanların önünde yazılı ve sözlü yasayla ters düşmek zorunda bıraktı, gerçi bu da makul bir sonuç, ne de olsa İsa insan doğasının zayıflıklarından irak değildi ve Mecdelli Meryem ile nikahsız yaşıyordu. Musa'nın yasa uyarınca taş tutulmak üzere olan zinakar bir kadın ile karşılaştı, araya girdi ve dedi ki, Durun, aranızda günahsız olan varsa, ilk taşı o fırlatsın bu kadına, sanki şöyle der gibi, Eğer bir orospu ile yaşıyor olmasaydım, eğer bednimle ve ruhumla ona ait olmasaydım, bu kadının cezalandırılması için ben de elime taşı alırdım. Büyük bir risk alıyordu, erkekler arasında kabadayılık taslamak isteyen birkaçı bu sözlere kulak asmayıp, yapacağını yapabiliirdi bu uyarıya rağmen, yasa uyarınca onların bu işle bir ilgisi yoktu nasıl olsa, bu yasa yalnızca kadınlar içindi. İsa'nın, belki de deneyimsizlik sebebiyle, gözden kaçırdığı şey şu ki, eğer yargılayıp ceza vermenin yalnızca kendilerine mahsus olduğu kanaatindeki o mübarek hakimleri beklersek, suç gittikçe yaygınlaşır ve vahşete kadar varır işin sonu, zinakârlar tümünden rahatlar, orospular bir o erkekle, bir bu erkekle düzüşüp durur, zina beraberinde, Tanrı'nın Sodom ve Gomora'yı ateşle ve taşla yerle bir etmesine sebep olan bin bir

ırlı fenalığı getirir, kül olmuştu bu şehirler. Ama dünya ile birlikte doğan şeytan, ki dünya bildiği her şeyi ondan öğrenmiştir, o sevgili biraderimiz, şu namıdiğer feniks gibidir, kimsenin asla görmediği, alevler arasında yok olup gidermiş gibi görünse de, kullerin arasına gömülü yumurtadan çıkıp, yeniden hayat bulan o mahluk gibi. İyi narindir, kırılığandır, kötünün ise tek yapması gereken günahın sıcak nefesini masumiyetin yüzüne üfleme- tir ve böylece onu sonsuza dek kirli kılacaktır, çünkü zambağın sapı kırılmak için büyür ve portakal çiçeği kurumak için açar. İsa zinakara dedi ki, Git ve bundan sonra günah işleme, lakin yüreğinde derin şüpheler vardı.

Kayda değer bir başka olay gölün diğer kıyısında gerçekleşti, İsa oraya gitmesi gerektiğine karar vermişti, eskiden ara sıra giderdi de zaten, her şeyini batı kıyısına adanmış gibi görünmek istemiyordu. Böylece Yakup ve Yuhanna'yı çağırdı ve dedi ki, Karşı tarafa geçmeliyiz, Gadarlıların yaşadığı bölgeye, bakalım talih neler getirecek, giderken balık da tutarız, yol boyunca boş durmamış oluruz böylece. Zebedi'nin oğulları bu fikri pek beğendi, kayığı suya indirip küreklere sarıldılar açıkta işlerini kolaylaştıracak bir esinti olması umuduyla. Duaları kabul oldu, yine hevesleri kursaklarında kaldı çünkü yıllar önce gördükleri o fırtınadan çok daha sert bir fırtınaya tutuldular, ama İsa göğü ve suyu sakinleştirdi, Neler oluyor size bakayım, sanki çocuk azarlar gibi, göl hemen duruldu, rüzgâr uygun şiddette ve uygun yönde esmeye başladı. Sonra karaya vardılar, kayıktan ilk inen İsa oldu, Yakup ve Yuhanna da onu izledi. Daha önce hiç gelmemişlerdi bu diyara ve gördükleri her şey onları şaşırtıyordu, ama en şaşırtıcı olan aniden karşılarına çıkan o adamdı, tabii saç sakalı birbirine karışmış, böylesine pis, böylesine pasaklı bir mahluğa insan denebilirse. Yayıdığı koku mezar kokusuydu, biraz araştırdıktan sonra, adamın ellerine ve ayaklarına vurulan zin-

cirlerden kurtulduktan sonra, bir mezara sığındığını öğrendiler. Malumunuz, delinin öfkesi, gücünü ikiye katlar, gel gelelim onu iki kat daha ağır zincirlere vurmak her zaman mümkün değildir, hem zaten bu birçok kez denenmişti, ama ne çare, çünkü adam sadece bir deli değildi, içine giren ve ona hükmeden kötü ruh, her defasında zincirlerden kurtulmanın bir yolunu buluyor, adamı zincire vurmaya çalışanlarla alay ediyordu. Kötü ruh adamı gece gündüz dağlara dolaşmaya iterdi, adam sanki kendisinden ya da kendi gölgesinden kaçır gibiydi, her zaman son çaresi bir mezara sığınmak olurdu, onu oradan çıkarmak için sürüklemek gerekiyordu ve bu ne zaman yapılırsa, yoldan geçenlerin korkudan ödü patlıyordu. İsa da onu ilk böyle gördü, peşinde korucular vardı, İsa'nın yanından geçerken, beladan uzak durmak istemesine, elini kolunu sallayarak İsa'yı kovaladı, ama İsa buraya macera aramaya gelmişti ve hiçbir fırsatı kaçırmaya niyeti yoktu. Yakup ve Yuhanna, bu deliden çok korkmuştu ama yine de dostlarını yalnız bırakmadılar, ve böylece kimsenin duymayı ummadığı o sözleri duyan ilk onlar oldu, Rabbin yasalarını temelden sarsan o sözleri, birazdan göreceğimiz gibi yani. Bu vahşi pençelerini açarak, çürük etin kalıntılarını taşıyan azı dişlerini göstererek yaklaşıyor, İsa'nın korkudan, tüyleri diken diken oluyor, lakin iblisin esiri olan bu mahluk tam iki adım kala kendini yere atıp çırpınmaya başlıyor ve diyor ki, Benden ne istersin İsa, her şeye kadir olanın oğlu, Tanrı aşkına bana işkence etmekten vazgeç. Şimdi, bu ilk kez halk önünde gerçekleşiyor, bunun ihtiyat ve şüphelik gereği pek de ciddiye almamız gereken o özel rüyalarla bir ilgisi yok, ilk kez dile geliyor bu sözler, hem de şeytani bir ses aracılığıyla, tabii şeytani bir ses diye bir şey hiç var olduysa, Nasıralı İsa Tanrı'nın oğlu ilan ediliyor, o bile bu ana kadar bunu bilmiyordu, çünkü çöldeki buluşmada bu babalık mesclesi hiç açılmadı. Sana ihtiyacım olacak, de-

mişti Rab, hepsi bu, ve bu bile şüpheliydi, düşünün ki göksel babamız bir duman bulutunun ardına gizleniyordu ve sıradan bir adamla konuşuyordu. Deli saçını başını yolmaya başladı, sonra gelip İsa'nın ayaklarına kapandı, derken bir ses, bugüne kadar saklanmış olanı dile getirdi, o an, insanın kendi yansımasını bir başkasında görmesi gibi, bizzat kendisinin de mahkum olduğunu anladı, onu nereye götüreceği belli olmayan güçlerin mahkumu, belli değil nereye gideceği ama sonu, hiç kuşkusuz, mezarların mezarı olacak. Kötü ruha sordu, Senin adın ne, ve ruh yanıtladı, Sayısız, çünkü bizden çok vardır. Emir verir biçimde İsa dedi ki, Çık bu bedenden kötü ruh, o bu sözleri söyler söylemez, cehennemden sesleri yükselmeye başladı, bazıları keskin ve kulak tırmalayıcı, bazıları derin ve boğuk, bazıları bir kadın sesi kadar ince ve nazik, bazıları taşa vurulan baltanın gibi sert, bazıları alaycı ve neşeli, bazıları keşişler gibi sabırlı ve mütevazı, bazıları kibirli, bazıları zırvalıyor, konuşmayı yeni öğrenen çocuk gibi, diğerleri acı çeken hayaletler gibi, ama hepsi de İsa'dan onları oracıkta bırakmasını istiyor, tek bir sözü hepsini birden oradan çıkarmaya yeter, Acı bize, dedi şeytani ruhlar, atma bizi dışarıya. Ve İsa sordu, Söyleyin o zaman, nereye gitmek istiyorsunuz. Ve vaki oldu ki, bir domuz sürüsü yakındaki tepede otluyordu, ruhlar İsa'ya şöyle söyledi, İzin ver şu domuzların içine girelim. İsa bir an düşündü ve bunun en makul çözüm olduğuna karar verdi, domuzlar Yahudi'lere ait değildi, çünkü domuz onlara haramdır, o an İsa bu domuzların etinden yiyecek zavallıların da şeytanın eline düşeceğini düşünemedi, bundan sonra gerçekleşecek olan o talihsiz olayları kestiremedi, işin aslı şu ki Tanrı'nın oğlu bile, ki kendisi henüz bu sifata alışmadı, sanki satranç masasına bakıyor ve yapacağı hamlelerin ve vereceği kararların sonuçlarını bilemiyor. Kötü ruhlar huşu içinde yalvarıp yakarıyor, İsa'nın cevabını bekliyordu, ve İsa de-

di ki, Pekala, domuzlara geçmelerine müsaade etti, sevinçle zaptettiler hayvanların bedenlerini. Domuzlar, belki olayın verdiği şaşkınlıkla, belki de şeytana tutsak olmaktan hoşlanmadıklarından, çıldırdı ve uçurumdan aşağıya atlamaya başladı, iki bin domuz, evet tam iki bin domuz kendini uçurumdan aşağıya, göle attı ve orada boğuldu. Bu domuzları gütmekle yükümlü olanların duyduğu öfkeyi betimlemeye imkân yok. Daha bir dakika önce zavallı mahluklar kendi kendilerine otluyordu, yumuşak toprakta bulabildikleri ne varsa yiyorlardı, kökler, kurtlar, o biçimsiz zavallı burunlar toprağı eşeliyordu, sonra birden suya atıverdiler kendilerini, ne acıklı bir manzara, bazıları çoktan öldü, suya kapıldı, diğerleri bilinçsizce, burunlarını suyun üzerinde tutabilmek için son gayretlerini sergilemekte, çünkü bildiğiniz gibi domuzlar burunlarını kapatamaz, deliklerden yeterince su girince içeri, canlarından olurlar. Dehşete düşen çobanlar İsa ve yandaşlarını taşa tuttu, intikam alacaklardı, gerçi kaybedilen onca kelleye karşılık bu adamların kelleri pek az kalırdı, iki bin hayvan, dile kolay, gerçekten pek kolay iki bin demek, ama iki bin hayvanı yetiştirmek öyle değil. Balıkçılar az kazanır, kıt kanaat geçinirler, İsa ben balıkçıyım bile diyemez halbuki. Ama Nasıralı, bu çobanlarla yüz yüze gelmek istedi, bu dünyada şeytandan daha kötü bir şeyin olmadığını anlatacaktı. şeytanla mukayese edildiğinde iki bin domuz hiçbir şeydi, aslında, bu yaşamda hepimiz bir şeyler kaybederiz, maddi ya da manevi, Öyleyse sabırlı olun, kardeşlerim, İsa onlarla konuşmaya gidiyor. Ama Yakup ve Yuhanna'nın istedikleri son şey çobanlarla yakın temasa geçmek, hiçbir dostluk ya da kardeşlik bu adamların öfkesini bastırarak gibi görünmüyor, intikam almaya kararlılar. İsa isteksizce boyun eğdi Yakup ve Yuhanna'nın taleplerine, talepler taşlar daha yakına düşmeye başladıkça daha da makul görünüyordu. Bayır aşağıya koşup sahile vardılar, kayığa atladılar,

azimle sarıldılar küreklere ve işte sonunda tehlikeden uzaklaşmışlardı. Çobanlar, kural bu ya, pek sık çıkmazlar balığa, aralarından birinin kayığı varsa bile, yakınlarda görünmüyordu. Birkaç domuz telef olmuştu, bir ruh kurtulmuştu, kazanan Tanrı oldu, dedi Yakup. İsa ona baktı, lakin akli başka yerdeydi, şu anda onu seyretmekte olan kardeşlerin duyup tartışmak istediği başka bir mevzu üzerine düşünüyordu, şeytani sesler İsa'nın Rabbin oğlu olduğunu vahyetmişti, İsa döndü ve terk ettikleri sahile baktı, suyu seyre daldı, dalgalarla sürüklenen, suyun üzerinde dolanıp duran domuz leşleri, iki bin masum hayvan, kalbinde gittikçe şiddetlenen bir acı hissetti, sonunda buna daha fazla tahammül edemedi ve bağırды, İblisler, nerede onlar, ve sonra göğe haykırdı, Dinle beni ya Rab, ya gerçekten, o iblislerin söylediği gibi, hesapsız davranıp bu evladını seçtin iradeni gerçekleştirmesi için, ya da söylendiği kadar kudretli değilsin, çünkü öyle olsaydın şeytanın hakkından gelmeyi bilirdin. Ne diyorsun, dedi Yuhanna, bu beklenmedik meydan okuma onu şaşkına çevirmişti. Söylediğim şu ki o adamı esir almış olan iblisler şimdi özgür, hepimiz biliriz bunu, iblisler asla ölmez, dinleyin dostlar, Tanrı bile öldüremez onları, orada yaptığım şeyin ardından kılıcı elime alıp göle atlamam gerekiyordu, doğrusu buydu. Sahilde büyük bir kalabalık vardı şimdi, bazıları çoktan suya girmiş ve kıyıya vuran domuzları toplamaya başlamıştı, bazıları da kayıklarla açılmıştı göle, toplayabildikleri kadar domuz leşi toplamaya çalışıyorlardı.

O gece, Simon ve Andreyanın sinagogun hemen yakınında bulunan evlerinde beş arkadaş biraraya gelip, iblislerin İsa'nın Tanrı'nın oğlu olduğunu vahyetmesi üzerine tartışmaya koyuldular. Olup bitenler onları çok şaşırtmıştı, öyle ki karanlık çökene kadar tek kelime daha etmemeye karar verdiler, bu süre zarfında herkes kendi ruhu ile baş başa kalacaktı. İsa şöyle baş-

İlacı sözcü, Kişi asla fenalıkların babasına güvenmemeli, hiç kuşku yok ki şeytandan bahsediyordu. Andrey'a dedi ki, Gerçek ve yalan aynı dudaklardan dökülen sözlerdir, ve sözler geride bir iz bırakmaz, şeytan yalnızca gerçeği dile getirdiği için şeytan olmaktan feragat edecek değildir. Simon dedi ki, Senin sıradan bir adam olmadığını biliyorduk, bir kere onca balık tutmamızı sağladın, bizi ölümle burun buruna getiren fırtınayı azarladın, suyu şarap yaptın, bir zinakarı taş'a tutulmaktan kurtardın, o iblisleri barındıkları yerden kovdun. İsa dedi ki, insanın içine giren cini çıkaran yalnız ben değilim. Bu doğru dedi Yakup, ama iblisler ilk kez senin için her şeye kadir olanın oğlu sıfatını kullandılar. Büyük marifet değildi benimkisi, hem sonuçta, aşağılanan yine ben olmadım mı. Konu bu değil, diye araya girdi Yuhanna, ben oradaydım ve her şeyi kendi kulaklarımla duydum, neden bize daha önce söylemedin Tanrı'nın oğlu olduğunu. Ama ben Tanrı'nın oğlu olup olmadığım'dan emin değilim. Eğer sen bile bundan emin değilsen, nasıl oluyor da şeytan bunu bilebiliyor. Bu iyi bir soru, ama yanıtı onlardan almak gerekir. Onlar derken kimi kastediyorsun. Tanrı'dan, şeytanın ben olduğumu söylediği Tanrı oğlundan ve şeytandan, ona da olsa olsa Tanrı söylemiş olabilir. Sessizlik çöktü, sanki herkes gizli güçlere kendilerini ifşa etmeleri için zaman tanıyordu, derken Simon sordu, Tanrı ile aranızda ne var. İsa bir iç çekti, Ben de bu soruyu sormandan korkuyordum. Kim inanırdı ki Tanrı'nın oğlunun bir balıkçı olmayı tercih edeceğine. Daha önce de söyledim, ben bunun doğru olduğundan emin değilim. Pekala, öyleyse kimsin sen, söyle bize. İsa elleriyle yüzünü kapattı, ondan talep edilen itirafa nasıl başlayacağını düşünüyordu, yaşamı bir anda başka bir kimsenin yaşamı gibi gözünde, belki de gerçekten öyleydi, belki de doğru söylemişti iblisler, eğer bu doğruysa geçmişindeki her şey bambaşka bir anlama kavuşacaktı, ve aslında bazı şeyler ancak

hunun doğru olduğu kabul edildiğinde aydınlığa kavuşuyordu. Ellerini indirdi, sonra birer birer süzmece başladı arkadaşlarını, yakarır gibiydi bakışları, sanki bu dünyada hiçbir adamın talep edemeyeceği kadar sağlam bir güven talep ediyordu, uzunca bir süre sessiz kaldı ve sonunda dedi ki, Ben Tanrı'yı gördüm. Kimse tek kelime etmedi, bekliyorlardı. Başını önüne eğdi ve devam etti, Onunla çölde karşılaştım, bana dedi ki vakti geldiğinde, hayatım karşılığında bana kudret ve görkem verecekmiş, ama bana onun oğlu olup olmadığını söylemedi. Yine sessizlik. Peki Tanrı sana nasıl göründü, diye sordu Yakup. Bir bulut gibiydi, bir duman bulutu. Ateş olmadığından emin misin. Hayır ateş yoktu, duman vardı, başka bir şey söylemedi, yalnızca vakti geldiğinde beni yine bulacağını, hazır olmamı emretti. Bu vakit ne zaman gelecek. Gerçekten bilmiyorum, belki de kendimi kurban edeceğim vakitten söz ediyordu. Peki bu kudret ve görkem ne olacak, bunlara ne zaman sahip olacaksın. Kim bilir. Yine sessizlik. İçerisi yeterince sıcaktı, yine de titriyorlardı. Sonra Simon usulca sordu, Sen, Tanrı'nın halkını kurtaracak kişi olduğu için, Tanrı'nın oğlu diye anmamız gereken Mesih misin. Ben, Mesih. Senin Tanrı'nın oğlu olduğundan daha az inandırıcı değil bu, dedi Andrey'a öfkeyle. Mesih ya da Tanrı'nın oğlu, benim anlayamadığım, bunu şeytanın nasıl olup da bilebildiği, henüz sana bile açıklanmamışken, şeytan nasıl bilebilir bunu. Yuhanna kaygıyla ekledi, Şeytan ile Tanrı arasındaki ilişki nasıl bir şey acaba. Bu gerçekten iyice ürken dostlar, korku dolu dolu bakışlarla birbirlerini süzdüler, ve Simon İsa'ya sordu, Şimdi ne yapacaksın, İsa dedi ki, Yapabileceğim tek şey o saati beklemek.

O saat hızla yaklaşıyor, ama gelene kadar, İsa gizemli güçlerini iki kez daha sergileme şansı bulacak, ikinciye görmezden gelmek iyi olurdu bizler için, çünkü ona göre bu da büyük bir gaftı, şeytanın göle atlamaya zorladığı o domuzlar kadar masum

bir incir ağacının kurumasına sebep oldu çünkü. Ama bu mucizelerden ilki, Kudüs'teki kahinlerin önüne getirmeye değer nitelikteydi, öyle ki kahinler daha sonra olup biteni altın harflerle tapınağın girişine nakşettirebilirdi, çünkü böylesi ne görülmüş ne de duyulmuştu o güne dek, o günden sonra da tekrarlanmadı zaten. Tarihçiler, bu bölgede, bu kadar çok ırktan insan bulunmasının sebebi üzerinde bir türlü anlaşmaya varamıyorlar, dahası, yeri gelmişken söyleyelim, bunların hepsinin orada var olup olmadığı da başlı başına bir tartışma konusu. Bazı tarihçiler, bunun geleneksel hac ziyaretleriyle ilgili bir hadise olduğu kanaatinde, bu geleneklerin de kökü belli değil, bazıları bunun sebebinin, sonradan yanlış olduğu ortaya çıkan bir rivayet olduğunu söylüyor, Roma vergilendirmede yeni bir düzenleme yapacakmış güya, ve hatta bazı tarihçiler de var ki, kendileri bir tez öne sürmese de, sadece bir aptalın, vergi verenlerin çıkarlarını güden bir vergilendirme düzenlemesi masalına inanabileceğini söylüyor, nereden geldiği belli olmayan geleneklerle ilgili şu hac meselesine gelince, bu tür hayallerle ilgilenmeyi sevenler biraz daha gayret gösterip araştırma zahmetine katlansalardı, bu tasdik edilebilirdi. Şüphe götürmez olan bir şey varsa, o da dört hatta beş bin insanın orada toplanmış olduğudur, kadınlarla çocukları saymıyoruz tabii, neyse, bu kadar insan biraraya gelince, aç kaldılar doğal olarak. Nasıl olup da, yolculuklara bu kadar alışkın olan, hatta en yakın mesafeye giderken bile yanlarına dolu bir bohça almayı ihmal etmeyen bu özenli insanların, bir anda kendilerini evlerinden uzakta, bir parça ekmekten ya da bir lokma etten yoksun halde buldukları, o zamandan bu zamana, bir türlü açıklığa kavuşmamış olan bir hadisedir. Ama gerçek gerçektir, ve gerçekler on iki ile on beş bin arası insandan oluşan bir güruhun oraya toplandığını söylüyor, kadınları ve çocukları da sayarsak yani, saatlerdir ağızlarına tek lokma koyma-

unslardı ve az sonra evlerine doğru yola çıkacaklardı, yolda açlıktan zayıf düşüp ölme tehlikesini göz önüne almak zorunda kalacaklardı, tabii eğer yoldan geçen bir hayırsever imdada yetemeseydi. Zor zamanlarda ilk şikâyet eden olmaktan asla çekilmeyen çocuklar, gittikçe daha da sabırsızlanıyordu, analarını etkilerinden çekiştirip şöyle söylüyorlardı, Anne, ben acıkımı, durum git gide daha dayanılmaz bir hal alıyordu. Mecdelli Meryem İsa'nın yanındaydı, Simon, Andrey, Yakup ve Yuhanna da şu domuz hikâyesi ve ardı sıra gerçekleşen olaylardan bu yana İsa'nın peşini hiç bırakmıyorlardı, kalabalığın aksine onlar yanlarında biraz balık ve ekmeğe getirmişlerdi, yani erzakları vardı. Bunca aç insanın arasında yemeğe oturmak, olsa olsa bencilliklerini kanıtlardı, hem dahası, onları tehlikeye sokardı böyle bir davranış, çünkü ihtiyaçlar yasa tanımaz, Kain değil midir bize en etkileyici adaletin kendi ellerimizle kavradığımız adalet olduğunu öğreten. İsa ilkin bu kadar büyük bir topluluk için yiyecek sağlama görevinin üstesinden gelecek kimse olduğunu düşünemedi, ama Yakup ve Yuhanna ona dediler ki, Eğer bir adamın içinden cini çıkartabiliyorsan, bu insanlar için de yemek sağlayabilirsin. Yanımızda getirdiğimiz erzaktan başka bir şey yokken elimde, nasıl olur da başarırım bunu. Tanrı'nın oğlu olarak bir şeyler yapmaya çalışmalısın. İsa kendisine şöyle söyleyen Mecdelli Meryem'e baktı, Artık geri dönüş yok, ne de merhametliydi yüzü, lakin İsa bu merhametin kendisiyle mi yoksa aç grup ile mi ilgili olduğunu anlayamadı. Yanlarında getirdikleri altı ekmeği aldı, her ekmeği ikiye böldü, ve yanındakilere dağıttı, sonra aynı şeyi altı balıkla da yaptı, kendine de bir ekmeğe bir de balık ayırmıştı. Sonra dedi ki, Beni izleyin ve yaptığımı yapın. İşte böyle, ne yaptığını biliyoruz, ama bunu nasıl becerdiğini hiç öğrenemedik. Birer birer herkesin yanına gitti, balığı ve ekmeği böldü, paylaştırdı, sonuçta her insan bir ekmeğe

bir de balık almıştı. Mecdelli Meryem ve diğerleri de yaptı aynı şeyi, kalabalığın arasından, bir tarla üzerinden esen ve tarladaki bütün buğday tanelerini alıp getiren kutsal bir rüzgâr gibi, geçip gittiler, yaprakların hışırtısı duyuluyordu, yani lokmaları çiğneyen ve şükranlar sunan ağzıların sesi. Bu Mesih, dedi bazıları. O bir büyücü, diye ısrar ediyordu diğerleri, ama kalabalığın arasında, kimsenin aklına, Acaba bu adam Tanrı'nın oğlu olabilir mi, diye sormak gelmedi. Ama İsa hepsine birden şöyle söylüyordu, Kulağı olan işitsin sözlerimi, eğer paylaşmazsanız, çoğalamazsınız.

Hazır fırsat bulmuşken bu kuralı bu insanlara öğretmek, İsa'ya yakışandı. Ama önceki denemesinde, koşullar el vermezken, bu aynı ilkeyi uygulamaya çalışması hataydı, gördük incir ağacının başına gelenleri. Kırdı yürüyordu, derken acıktığını hissetti, şu incir ağacını gördü uzaktan, hiç meyvesi kalmış mı diye bakmaya gitti. Ama yaklaşıncı dallarda yapraktan başka bir şey olmadığını gördü, zaten incir mevsimi de değildi. Bunun üzerine İsa ağaca dedi ki, Bundan sonra asla dallarında meyve olmayacak, ve incir ağacı o an kurudu. Yanı başından hiç ayrılmayan Mecdelli Meryem, şöyle söyledi, İhtiyacı olana vermeli-sin, ama verecek bir şey olmayandan, hiçbir şey isteyemezsin. Çok pişman olmuştu, ağacı canlandırmaya çalıştı ama, nafile, ağaç ölmüştü artık.

Sisli bir sabah. Balıkçı dōşeginde doğruluyor, kapıdaki çat-laktan sızan ışık demetine bakıyor, ve şöyle söylüyor karısına, Bugün açılmayacağım göle, bu siste balık bile kaybeder yolunu. Bir kıydan diğer kıyıya bütün balıkçılar tekrarlıyor bunları, hem de az çok aynı sözlerle, yılın bu zamanı hiç görülmezdi hal-buki sis, şaşırıyorlar. Sadece birisi, kendisi balıkçı olmayan fakat balıkçılarla yaşayan ve geçimini balıktan sağlayan birisi, gidip aralıyor kapıyı ve bunun beklediği o gün olduğunu anlıyor. Do-nuk gökkubbeye bakıp diyor ki, Ben balığa çıkıyorum. Yanı ba-sındaki Meccelli Meryem soruyor, Gitmek zorunda mısın, ve İsa yanıtlıyor, Uzun zamandır bugünün gelmesini bekliyorum. Bir şeyler atıştırmayacak mısın. İnsan oruçlu açar sabah gözlerini, ama sonra kucakladı kadını ve dedi ki, Sonunda kim olduğumu ve benden ne istendiğini öğrenebileceğim, sonra da büyük cesaretle, çünkü sisten kendi ayaklarını bile göremiyordu, bayır aş-ğıya indi ve su kenarına vardı, kayıklardan birine atladı ve asıldı küreklere, nereye gittiğini bilmeksizin, gölde açılmaya başla-dı. Kayığm iki yanından sarkan küreklerin suya girip çıktıkça çıkarttığı ses, küreklerin bağlı olduğu yerlerden yükselen gıcır-tı, su yüzeyinde oluşan köpükler ve dalgalar, işte bunlar, Balığa çıkmayacaksan yat da biraz daha uyu bari, derken karıları, ba-

lıkçaları uyanık tutuyordu. Huzursuzca, hatta telaşla, köy sakinleri bu yoğun sis içinde göle doğru bakmaktaydı, kürek sesinin kesilmesini bekliyorlardı, böylece sakinleşecek ve evlerine dönecek, kapılarını asma kilitlerle, tahta desteklerle sağlamalacaklardı, yine de biliyorlardı ki, eğer göl civarlarında dolanan kişi, düşündükleri kişi ise, bu yana göndereceği tek bir nefesi bile, tüm köyü yerle bir etmeye yeterdi. Sis İsa'nın ilerlemesine müsaade ediyor gerçi, ama gözleri kayıkların ucunu ve kayığın kış tarafını görebiliyor ancak, uzun bir kalas var orada, bank işlevi görüyor. Gerisi sert duvar, başta bulanık, kül rengi, ama kayık hedefine doğru ilerledikçe, oradan yayılan güçlü ışık, sisi bembeyaz kılıyor, sanki sessizlikte bir ses ararmış gibi, sis titriyor. Işıktan bir kürenin içine giren kayık, sonunda duruyor, artık gölün tam ortasına vardı. Tanrı kayığın kış tarafında şimdi, kalasın üzerinde oturuyor.

Önceki buluşmanın aksine, bu kez bir bulut ya da duman aracılığıyla göstermiyor kendisini, zaten öyle olsaydı, bu sisin içinde kaybolurdu. İri, yaşlıca bir adam şimdi, sakalları koynuna kadar uzanıyor, başı açık, saçları düz, uzun, geniş ve güçlü bir yüzü var, ve konuştuğu zaman hareket ettiği güçlkle seçilebilen etli dudakları. Zengin bir Yahudi gibi giyinmiş, kadife kırmızı ile eflatun arasında bir renkte, uzun bir entarisi, mavi, kolsuz, altın sırma işlemeli bir pelerini var, kalın tabanlı sandaletleri yürümeyi güçleştirici türden, bu gibi alışkanlıklar hiç değişmez. O gittikten onra, biz soracağız, Saçı neye benziyordu, beyaz mıydı, siyah mıydı, yoksa kumral mıydı hatırlayamayacağız, yaşını hesaba katarsak, beyaz olmalı, lakin bazılarının saçının ağarması uzun zaman alır, belki de onlardan biridir. İsa kürekleri kaldırdı ve onları kayığın içine koydu, uzun bir konuşmaya hazırlanıyor gibiydi, ama sadece dedi ki, İşte buradayım. Yavaşça ve dokunaklı bir biçimde, Tanrı pelerinin, dizlerinin üzerin-

de duran eteklerini düzeltti ve dedi ki, Evet, işte buradayız. Sesine bakılırsa sanki gülümsüyordu, gerçi dudakları pek de kıvrılmamıştı, sadece bıyığından ve sakalından sarkan tüyler bir çanın tınısını hatırlatır biçimde titremişti. İsa dedi ki, Ben buraya kim olduğumu ve bundan ahde göre neler yapmam gerektiğini öğrenmeye geldim. Tanrı dedi ki, Burada iki soru var, bunları birer birer ele alalım, nereden başlamak istersin. İlkiyle, dedi İsa, ve tekrar sordu, Ben kimim. Bunu bilmiyor musun. Şey, bildiğimi zannediyordum, babamın oğlu olduğumu düşünüyordum. Hangi habadan bahsediyorsun. Benim babamdan, marangoz Yusuf'tan, Eli'den olma Yusuf'tan, yoksa Eli değil de Yakup muydu, bilmiyorum, artık emin değilim. Hani şu çarmıha gerilen. Başka da var mı, bunu bilmiyordum. Romalıların trajik bir hatası, zavallı baban masum öldü, hiç suç işlememişti halbuki. Biraz önce söylediklerine bakılırsa, bir babam daha olmalı, kim o. Seninle istahar ediyorum, görüyorum ki pek zekisin, gözünden bir şey kaçmıyor. Zekaya gerek kalmadı, şeytan söyledi söyleyeceğini. Şeytanla bir mi oldun yoksa. Hayır, öyle bir şey yapmadım, şeytan bana geldi. Peki neler duydun onun ağzından. Senin oğlun olduğumu. Başını söyleneni onaylar biçimde sallayan Tanrı, ona dedi ki, Evet, sen benim oğlumsun. Ama nasıl olur da bir insan Tanrı'nın oğlu olabilir. Eğer Tanrı'nın oğluy-san, bir insan değilsin. Ama ben bir insanım, nefes alıyorum, yemek yiyorum, uyuyorum, ve bir insan gibi seviyorum, öyleyse bir insan olarak doğdum ve bir insan olarak öleceğim. Senin yerinde olsam bu kadar kesin konuşmazdım. Ne demek istiyorsun. Bu ikinci soru, daha onun sırası gelmedi, şeytan sana benim oğlun olduğunu söylediğinde nasıl karşılık verdin. Karşılık vermedim, senin geleceğin günü beklemeye karar verdim, şeytani işkence ettiği o adamın içinden çıkarttım, adam kendisine sayısız dendiğini çünkü ondan çok olduğunu söyledi. Şimdi ne-

rede şeytan. Hiçbir fikrim yok. Onu oradan çıkarttığını söyledin. Hiç kuşku yok ki sen benden daha iyi biliyorsun, şeytan bir bedenden çıkarıldı mı, nereye gideceği belli değildir. Benim şeytanın işleriyle bu kadar yakından ilgili olduğumu nereden çıkarıyorsun. Tanrıysan, her şeyi bilmelisin. Bir yere kadar, bir yere kadar. Nereye kadar peki. Bilmemezlikten gelmek hoşuma gidene kadar. En azından nasıl senin oğlun olduğumu ve bunun ne sebeple gerçekleştiğini biliyorsundur. Görüyorum ki şimdi kendine daha fazla güveniyorsun, ilk buluşmadaki gibi sabırlı değilsin. O zamanlar küçük bir çocuktum, utangaçtım, ama şimdi gördüğün gibi, büyüdüm. Ve korkmuyorsun. Hayır. Korkacaksın, korku olmadan olmaz, bu, Tanrı'nın bir oğlu için bile böyle. Yani başkaları da mı var. Bu da ne demek şimdi, başka kimler. Başka oğulların tabii ki. Hayır, yalnızca bir tane lâzımdı bana. Peki nasıl oldu da ben senin oğlun oldum. Anan sana anlatmadı mı. Anam biliyor mu. Olup biteni öğrenmesi için ona bir melek gönderdim, sana anlattığını sanıyordum. Bu melek ne zaman vardı anamın yanına. Bir bakalım, eğer yanılmıyorsam, evi ikinci terk edişinden sonra, Kana'da suyu şaraba dönüştürmeden önce. Yani biliyordu ve bana tek kelime söylemedi, ona çölde seni gördüğümü söylediğimde bana inanmamıştı, meleği gördükten sonra olup bitene inanmış olmalı, sözlerimin doğruluğunu anlamış olmalı, yine de bana söylemedi. Kadınların nasıl olduğunu bilirsin, sonuçta sen de onlardan biriyle yaşıyorsun, onların kendilerine has hisleri ve sorunları vardır. Ne hissi, ne sorunu. Öyleyse açıklayayım, sen ana rahmine düşmeden önce babanın tohumuyla kendi tohumumu karıştırdım, en kolay yolu buydu, göze de batmayacaktı. Tohumlar karıştıysa, senin oğlun olduğumu nereden biliyorsun. Kendinden her zaman emin olmanın doğru bir tavır olmadığına katılıyorum, ama eminim, Tanrı olmanın da bir ayrıcalığı var hani. Neden bir oğul istedin.

Gökkubbede yanımda bir oğlum yoktu, bu yüzden yeryüzünden kendime bir tane ayarlamam gerekti, bu da pek özgün bir yöntem değildir, tanrısı ve tanrıçası bol olan dinlerde bile, tanrılarının, gökte kendi işlerini yapabilecekken, yeryüzüne indiğini biliyoruz, belki de hava değişikliği için, insanoğluna kahramanlar ve harikalar yaratmakta yardımcı olmadıklarını da söyleyemezsin. İşte oğlum burada, ondan ne istiyorsun. Hava değişikliği için istemedim onu tabii ki. Neden istedin o zaman. Çünkü burada, yeryüzünde bana yardım edecek birine ihtiyacım vardı. Ama sen Tanrısın ve yardıma ihtiyacın yok. Bu ikinci soru.

Bu sözleri izleyen sessizlikte, sisin içinde ne taraftan geldiği belli olmasa da, bu tarafa doğru yüzen bir adamın kulaç sesleri duyulabiliyordu. Şu şamataya bakılırsa, iyi bir yüzücü değil ve çok yorulmuş. İsa Tanrı'nın gülümsediğini gördüğünü sandı ve düşündü ki belki de Tanrı yüzen adama kayığı çevreleyen açık havaya varması için zaman tanıyordu. Yüzücü beklenmedik biçimde sancak tarafından belirdi, İsa dönüp baktı, bir gölgeye benziyordu, ne olduğu belli olmuyordu, ilk bakışta, suyun üzerinde kalan kulaklarıyla, bir domuza benzediği söylenebilir, ama birkaç kulaç sonra bunun bir adam olduğu artık belliydi, ya da en azından insan biçimindeydi. Tanrı yüzücüye döndürdü başını, pek meraklı olduğundan değil, gerçekten ilgisini çekmişti, sanki ona, son bir gayret göstermesi için destek olur gibiydi, Tanrı'nın başı o yöne döndükten sonra, herhalde bu Tanrı'nın hikmeti, adam daha bir düzenli yüzmeye başladı, son kulaçlar seri ve düzenleydi, sanki onca mesafeyi yüzerek kat eden o adam değilmiş gibi. Kafasının yarısı hâlâ sudaydı ama elleriyle kayığa tutundu, kocaman elleri vardı, kudretli eller, güçlü parmaklar, öyle ki bunların sahibi, iri yarı, uzun boylu, çok bahar görmüş bir adam olmalıydı, Tanrı gibi yani. Kayık sallandı, yüzücünün başı sudan çıktı, sonra da vücudu, her yana sular saçtı-

yordu, sonra bacakları geldi, derinlerden kopup gelen bir ejderha. Ve vaki oldu ki, bu o çobandı, bunca yıl sonra yeniden ortaya çıkmıştı. Size katılmaya geldim, dedi, kayıgın bir köşesine oturdu, Tanrı ile İsa'nın arasına, ikisine de eşit ölçüde uzaktı, gel gelelim, kayık o tarafa doğru yatmadı, sanki çobanın hiç ağırlığı yoktu ya da gerçekte orada oturmuyordu, Size katılmaya geldim, diye tekrarladı, umarım söz almak için fazla geç kalmamışsındır. Konuşuyorduk ama, henüz asıl mevzuya varamadık, diye karşılık verdi Tanrı, sonra İsa'ya döndü ve dedi ki, İşte hakkında konuştuğumuz şeytan budur. İsa önce birine baktı, sonra diğerine, sakalı saymazsak, ikiz gibi benziyorlardı birbirlerine, gerçi şeytan daha genç, daha az yıpranmış gibi duruyordu. İsa dedi ki, Onun kim olduğunu pekala biliyorum, o bir çoban olarak bilinirken, tam dört yıl geçirdim onunla, Biriyle birlikte yaşamam gerekiyordu, benimle yaşayamazdın, ailenle yaşamayı reddetmiştin, e geriye bir tek şeytan kalıyor. O mu gelip beni buldu yoksa onu sen mi gönderdin. Ne biri ne de diğeri, düşündük taşındık, en iyi çözümün bu olacağı kanaatine vardık. Demek bu yüzden Gadaralı cinli adamın ağzından konuşurken bana senin oğlun olduğumu söyledi. Öyle denebilir. Bunun anlamı ikinizin de henü karanlıkta bıraktığı. Tüm insanları olduğu gibi. Ama benim bir insan olmadığımı söylemiştin. Bu doğru, ama teknik anlamda konuşacaksak, sen etc kemiğe büründün. Peki şimdi siz ikiniz, benden ne istiyorsunuz. Bir şey isteyen o değil, benim. Ama ikiniz de buradasınız, görüyorum ki çobanın gelişi seni pek şaşırtmadı, herhalde onu bekliyordun. Yok, öyle değil, ama hep söylene geldiği gibi, şeytan her an her yerde karşına çıkabilir. Eğer sen ve ben yalnızca bizi ilgilendiren bir mevzuyu karara bağlayacaksak, o niçin burada ve neden onu def etmiyorsun. Şeytanın emrindeki ayak takımı, sözle ya da yaptığı işlerle başa bela olursa, def edilebilir, ama şeytan asla. Öyleyse

burada çünkü bu konuşma onu da ilgilendiriyor. Oğlum, bu sözlerimi sakın aklımdan çıkarma, Tanrı'yı ilgilendiren her mesele şeytani da ilgilendirir. Çoban, ki ona düşman deyip de onu hiddetlendirmemek için bazen bu ismi kullanırız, dinlemiyormuş ya da umursamıyormuş gibi görünse de bu söylenenlere kulak misafiri oluyordu, Tanrı'nın bu söylediklerine katılmıyordu sanki. Ve vaki oldu ki bunu yalandan yapıyordu, çünkü İsa, Şimdi şu ikinci soruya dönelim, dediğinde, birden pür dikkat dinlemeye koyuldu.

Tanrı derin bir nefes aldı, etrafındaki sise baktı, tuhaf bir keşifte bulunan bir adamın şaşkın ve ürkek ses tonuyla mırıldandı, Burası çöle hiç benzemiyor. Bakışlarını İsa'ya çevirdi, bir süre sessiz kaldı, ve sonra konuşmaya başladı, sanki engellenemez olanın ellerine teslim ediyordu kendisini, Tatminsizlik, evladım, insanın kalbine onu yaratan Tanrı tarafından konmuştur, kendimden bahsediyorum tabii ki, ama bu tatminsizlik, ki insanı benim benzerim kılan öğelerden biridir, benim kendi kalbimde doğup büyümüştür, zamanla zayıflayacağı yerde git gide kuvvetlendi, daha baskın, daha ısrarcı olmaya başladı. Tanrı konuşmaya devam etmeden önce bir an duraksadı bu ön belirleme üzerine düşünmek için, Çünkü son dört bin dört yıldır Yahudilerin Tanrısıyım, pek dertli, pek zor bir ulus olmuştur başlangıçtan beri, ama genele bakarsak onlarla iyi geçindiğimi söyleyebiliriz, şu an beni ciddiye alıyorlar ve görünüşe bakılırsa bundan sonra da benden vazgeçecek değiller. Öyleyse tatmin oldun, dedi İsa. Hem öyle hem değil, ya da daha doğrusu, söz dinlemez yüreğim olmasaydı tatmin olabilirdim, bıkip usanmadan şöyle der durur bana, Peki şimdi, sunaklara verilen kurbanların asla karşılık olmayacağı, dört bin dört yıllık çabadan, onca emekten sonra iyi bir iş başardın, ama neye yarar ki, sunaklardaki kurbanlar yetmez, çünkü hâlâ küçük bir ulusun Tanrısısın, üzerinde var olan

her şeyle birlikte yarattığın şu dünyanın küçük bir bölgesini kaplıyorlar, öyleyse söyle bana oğlum, nasıl olur da bu hayal kırıklığıyla halimden memnun olabilirim. Hiçbir dünya yaratmadığım için, sana cevap verecek konumda değilim, dedi İsa. Doğru, cevap veremezsin, ama yardım edebilirsin. Nasıl bir yardım. Sözümü yaymalısın, daha fazla insanın Tanrısı olmamı sağlamalısın. Anlamıyorum. Eğer sana düşen görevi yerine getirirsen, yani tasarımda sana ayırdığım rolü hakkıyla sergileyebilirsen, eminim ki önümüzdeki altı yüzyıl içinde, bizi bekleyen tüm güçlülere ve acılara rağmen, ben Yahudilerin Tanrısı olmaktan kurtulup, Katolik diye bilinecek kimselerin Tanrısı olacağım, Yunanca bir kelimedir. Bu tasarıda bana ayırdığın rol nedir. Şehit rolü, evladım, kurban olacaksın, bir imanı yaymakta ya da vicdanlara dokunmakta bu rolden daha etkilisi yoktur. Tanrı süt ve bal der gibi, şehit ve kurban diyordu, ama İsa o an dudaklarının donduğunu hissetti, sanki sis üzerine kapanmış gibi, bu arada şeytan onu bilimsel merak ve esirger merhametin karışımı tuhaf bir ifadeyle süzmekteydi.

Bana kudret ve görkem vaad etmiştin, diye söylendi İsa, soğuktan titriyordu. Ve vaadimi yerine getirmek niyetindeyim, ama unutmama, ahde göre bunları ancak ölümden sonra elde edeceksin. Bir ölünün ne işine yarar ki kudret ya da görkem. Şey, tam olarak ölü olacağım söylenemez, Tanrı'nın oğlu olarak benim yanımda olacaksın, ya da benim içimde, bilmiyorum, henüz karar vermedim. Nasıl ölü olmayacağıma henüz karar vermedim demek. Evet, bu doğru, mesela kiliselerde ve sunaklarda öyle bir hürmet göreceksin ki insanlar Tanrı olarak benim senden önce geldiğimi unutacak, ama dert değil, bolluk paylaşılabilir, kıtlıkta ne mümkün paylaşmak. İsa çobana baktı; gülümsemediğini gördü, ve o an anladı, Şimdi biliyorum şeytanın neden burada olduğunu, eğer yetkin başka diyarlarda yaşayan başka

insanlara kadar varacaksa, onun gücüne de ihtiyacın olacak, onun gücü de yayacak inancı, çünkü onun toprağı da senin toprağın olacak bundan sonra. Haklısın evladım, bu kadar keskin görüşlü olmanla iftihar ediyorum, çünkü insanlar çoğu zaman bir dinin iblislerinin başka bir dinin iblisleri üzerinde iktidarsız olduğu gerçeğini görmezden gelirler, tanrılar için de hal böyledir, bir başka tanrı ile yüz yüze gelen tanrı, onu ne yenebilir ne de ona yenilebilir. Peki ölümüm, o nasıl olacak. Bir şehitin ölümü acılı olmalı, ve hatta eğer mümkünse, yüz kızartıcı, öyle ki inananlar biraraya gelip kendilerini adayabilsin. Sadede gelelim, ne türden bir ölüm bekliyor beni. Çarmıha gerileceksin, acılı ve yüz kızartıcı bir ölüm. Babam gibi. Senin baban olduğumu unuttuyorsun. Eğer tercih hakkım olsaydı, çarmıhtaki utanç verici ölümüne rağmen, onu tercih ederdim. Ama sen seçilmiş olansın ve bunun geri dönüşü yok. Ahdi fes etmek istiyorum, bundan sonra seninle bir işim olmasın, ben de her adam gibi yaşayayım. Beyhudedir çaban, boş sözler bunlar, görmez misin evladım, benim iktidarına mahkumsun, ahid dediğimiz bu şey, anlaşmalar, imzalar, kontratlar, hepsi benim ürünümdür, istersem bunları tek bir cümle ile özetleyebilirim, hem daha az kâğıt ve mürekkep harcamış oluruz böylelikle, şöyle bir cümle yeterli, Tanrı'nın yasında her şey zaruridir, istisnalar bile, ve sen, oğlum, bir istisnasın, sen de zaruriyete mahkumsun, tıpkı yasa ve onu koyan ben gibi. Ama sahip olduğun güçle, tüm o diyarları işgal etsen çok daha kolay ve çok daha doğru olmaz mı her şey. Ah ah, bunu yapamam, tanrılar arasındaki anlaşma uyarınca doğrudan müdehale etmek sonsuza kadar yasak edilmiştir, beni meydana düşünebiliyor musun, Yahudi olmayanların, putperestlerin arasında, onları kendi tanrılarının sözde tanrılar olduğunu, asıl Tanrı'nın ben olduğumu ikna etmeye çalışırken düşünebiliyor musun beni, bir tanrı bunu başka bir tanrıya yapamaz, aslı-

na bakarsan hiçbir tanrı da bunun kendi evinde yapılmasına müsaade etmez. Bu yüzden insanları aracı ediyorsun. Evet oğlum, insan her işte kullanılabilecek bir odun parçasıdır, doğduğu andan öldüğü ana kadar her zaman boyun eğmeye hazırdır, onu gönderirsen gidecektir, dur dersen durur, çekilmesini buyur çekilir, ister savaş zamanı olsun ister barış zamanı, tanrılar için en büyük nimettir şu insanoğlu. Peki bir insan olduğuma göre, bir odun parçası olan beni nasıl bir işte kullanacaksın, ben aynı zamanda senin oğlun değil miyim. Sen insanlık denen tencereye sokacağım kepçe olacaksın, yeni bir tanrıya inanan insanlarla dolu olacaksın seni tenceden çıkardığımda, yani ben yeni bir tanrı olacağım. Mideye indireceğin insanlarla dolu bir kepçe. Birbirlerini yiyenleri, benim yememin gereği var mıdır.

İsa kürekleri yeniden suya indirdi ve dedi ki, Sağlıcakla kalın, ben eve gidiyorum, ikiniz de geldiğiniz yere geri dönebilirsiniz, sen yüzerek gidersin, sen de nasıl belirdiyse öyle yiterek. Ne Tanrı ne de şeytan yerinden kımıldadı, İsa da iğneleyici bir tavırla şöyle söyledi, Demek kayıkla gitmek istiyorsunuz, daha iyi, öyleyse küreklere asılıp götüreyim sizi sahile de insanlar Tanrı ile şeytanın birbirlerine ne kadar benzediklerini, birbirleriyle ne kadar iyi anlaştıklarını görsün. İsa kayığı geldiği yöne çevirdi, sonra da hisşimla asıldı küreklere, yeniden sise daldı, sis şimdi o kadar yoğundu ki ne Tanrı'yı görebiliyordu ne de şeytani. İsa diri hissediyordu kendisini, mutlu, beklenmedik biçimde güçlü. Kayığın başı her kürek çekişte, yarıştaki at gibi havalanıyordu, daha da güçlü sarıldı küreklere, sabırsızlanıyordu, sahile varıp da insanlara, işte şu sakallı olan Tanrı, yanındaki de şeytan, dediğinde insanların nasıl tepki vereceğini merak ediyordu. Omzunun üzcrinden, yaklaşmakta olan sahile baktı ve bir ışık gördü, haykırdı, Buradayız, kürek çekmeye devam ediyordu, kayığın burnunun her an toprağa çarpabileceğini umuyordu, ne

hoş olacaktı o küçük çakılların gıcirtısı, ama kayık gölün ortasına doğru ilerliyordu, ışığa gelince, arkasında bırakuğunu sandığı o büyülü ışığı yine, kurtulduğunu sandığı o ışıktan kapan. Boyunu büküldü, çok yorulmuştu, ellerini dizlerinin üzerine koydu, üst üste, bileği bileğinin üzerindeydi, sanki bağlanmayı bekler gibi, kürekleri kayığın içine almayı bile unuttu, çabasının boş olduğunu anlamıştı. Ama konuşan ilk o olmayacaktı, yenildiğini yüksek sesle dile getirmek istemiyordu, Tanrı'nın iradesine karşı geldiği, dolaylı yoldan da olsa şeytanın işlerine burnunu soktuğu için af dilenmeye niyeti yoktu, şeytan da ne de olsa, her nasılsa Tanrı'nın tasarısında bir rol sahibiydi. Sessizliği kısa ömürlü oldu. Oracıkta, kalasın üzerinde oturmakta olan Tanrı, entarisinin katlarını düzeltiyor, pelerinini topluyordu, sonra alaycı bir tavırla, lakin mahkuma cezasını bildirmekte olan bir hakimcin ciddiyetiyle, dedi ki, Baştan başlayalım, sana benim iktidarımca mahkum olduğunu bildirişime dönelim, çünkü bu gerçeği uslu uslu kabullenmeden önce yapacağımız her şey boş olacak, hem senin hem de benim zamanımı boşa harcamış olacağız. Başlayalım, dedi İsa, ama uyarmanı da ihmal etmedi, Bundan sonra mucize gerçekleştirmeyeceğimi bilirsiniz, ve mucizeler olmaksızın onca tasarı hiçbir işe yaramayacaktır, tüm bu çabanın sonucu, olsa olsa hiçbir gerçek susuzluğu gidiremeyen birkaç damla sudan ibaret olacak gökten gelen. Eğer mucize gerçekleştirip gerçekleştirmemek senin iradene ve gücüne bağlı olsaydı, haklı olabilirdin. Benim hiç gücüm yok mu. Bu ne biçim bir fikir, ister küçük olsun ister büyük, bütün mucizeleri ben gerçekleştiririm, sen de olay mahalinde olursun doğal olarak, benim yerime takdirleri sen toplarsın, ama eğer mucizenin gerçekleşmesi için, hastanın yatağının başucunda olman gerektiğini sanıyorsan, bil ki saçmalıyorsun, bir adam düşün, diyelim ki ölüyor, tek başına, hekim, hemşire, ya da onun için ağıtlar yaka-

bilecek akrabaları yok yanında, eğer ben böyle istersem, o adanı kurtulur, kalkar ayağa, yürür gider, yaşamını sürdürür, hem de hiçbir şey olmamışçasına. Peki neden yapmıyorsun bunu. Çünkü kendi talihi sayesinde kurtulduğunu düşünüp boş yere gururlanabilir, Ben ölemeyecek kadar iyiyim, yarattığım dünyada şimdi bile var olan önyargılardan biridir bu, bu türden bir ateşi körüklemek istemem. Yani şimdi, benim mucicelerimin hepsi de aslında senin mucizelerin. Şimdiye kadar gerçekleştirdiklerinin ve bundan sonra gerçekleştireceklerinin hepsi, irademe karşı gelmekte ısrar etsen ve dünyaya dönüp Tanrı'nın oğlu olduğunu inkar etsen bile, geçtiğin her yere sayısız mucize gönderirim ve halkın takdirlerini ve şükranlarını kabul etmeye mecbur kalırsın, benim adıma tabii ki. Öyleyse geri dönüşü yok. Geri dönüşü yoktur, kurban edilmek üzere olan kuzuyu oynama, debelenip kurtulmaya çalışman, bu dokunaklı çaban faydasız, kadehin filizlendi, kılıç bekliyor. Ben o kuzu muyum. Sen Tanrı'nın kuzususun, burada yaptığımız sunağa, Tanrı kendi kucağında getiriyor seni.

İsa çobana baktı, yardımdan çok bir işaret bekliyordu, çobanın dünya anlayışı farklı olmalı, ne bir insan oldu o ne de bir tanrı, şöyle bir bakış atsaydı ya da kaşlarını kaldırsaydı, İsa belki de, bir an için de olsa, içinde bulunduğu zor durumdan kurtulmuş hissedecekti kendisini. Ama çobanın gözlerinde yazılı olan sözler, İsa'yı sürünün başından kovarken sarf ettiği sözler, Bir şey öğrenmemişsin, def ol git. İsa şimdi fark ediyor ki Tanrı'ya karşı gelmek yeterli değil, kuzuyu ona kurban etmeyi reddetmekle, kendisini kurban etmeyi de reddetmiş olacaktı, insan Tanrı'ya önce evet sonra hayır diyemez, sanki evet ve hayır kişinin sağ ve sol elleriymiş gibi, sanki birlikte olmadıkları sürece iyi bir iş yapamazlarmış gibi. Çünkü Tanrı gücünü ne şekilde ifşa etmiş olursa olsun, evren ve yıldızlar, şimşekler ve yıldırım-

lar, dağların doruklarında alevler ve yankılar seni kuzuyu kurban etmeye mecbur bırakmadı, Tanrı seni zorlamadı, sen kendi amacın için kurban ettin hayvanı, çöldeki kumlar onun kanını ememedi, bak ta bugüne kadar varıyor kan izleri, kızıl iz nereye gidersek gidelim arkamızda olacak, sen ve ben, Tanrı, attığımız her adımda bu izi bırakacağız arkamızda. İsa Tanrı'ya dedi ki, İnsanlara senin oğlun olduğumu anlatacağım, senin biricik oğlun olduğumu, ama eminim ki bu, senin kendi toprağında bile, hakimiyet alanını istediğin ölçüde genişletmeye yetmeyecek. Sonunda gerçek bir oğul gibi konuştun, zaten o isyankar halin artık tepemin tasını attırmaya başlıyordu, caydığın iyi oldu, şimdi benim gibi düşünüyorsun, öyleyse biliyorsun ki, hangi ırktan, renkten, inançtan veya felsefeden olursa olsun her insanda aynı olan bir şey vardır, ama yalnızca bir tek şey, öyle bir şey ki ister bilge olsun ister cahil, ister genç olsun ister yaşlı, ister zengin olsun isterse fakir, aralarında hiç kimse şöyle söyleyemez, Bunun benimle hiç ilgisi yok. Nedir bu, diye sordu İsa heyecanlı. Her insan, diye başladı Tanrı bilgece sözler bağışlamaya hazırladığını belli eden bir ses tonuyla, kim olursa olsun, nerede olursun, ne iş yaparsa yapsın, günahkardır, çünkü günah insandan ayrılamaz, ve tabii insan da günahtan, insan gümüş para gibidir, çevir arkasını, günahı göreceksin. Soruma yanıt vermedin. İşte sana cevabım, hiç kimsenin kayıtsız kalamayacağı tek söz tövbe sözüdür, çünkü herkesin bir kusuru vardır, tutkulara tutsak olmuştur, fenalık düşünmüştür, bir kuralı çiğnemiştir, küçük ya da büyük bir suç işlemiştir, yardıma ihtiyacı olanı görmezden gelmiştir, herhangi bir görevi yerine getirmeyi ihmal etmiştir, dini ve ondan sorumlu olanları gücendirmiştir, ya da bir şekilde Tanrı'ya sırtını dönmüştür, işte tüm bu insanlara senin söyleyeceğin, Tövbe edin, tövbe edin, tövbe edin. Ama bunun için kendi oğlunun canını feda etmeye değer mi, tek yapman ge-

reken bir peygamber göndermek, bu yetmez mi. İnsanların peygamberlerin sözünü dinlediği zamanlar gerilerde kaldı, şimdi daha kuvvetli bir melhem lazım, şok tedavi, insanın kalbine girecek ve tüylerini diken diken edecek bir çare. Çarmıha gerilen öz oğlun gibi. Evet, neden olmasın. Peki bu insanlara başka neler anlatacağım, tövbe etmekten usanacaklar elbet, zamanla bu sözü duymazdan gelmeye başlayacaklar. Evet katılıyorum, ben de sadece tövbe edin demek yetmeyecektir, öyleyse hayal gücünü kullan, sakın ola ki hata etmeyesin, unutma ne büyük gafletle kuzuyu bana kurban etmekten kaçınmaya çalıştığını. Bu kolay bir işti, kuzunun tövbe edecek günahı yoktu. İyi bir yanıt yanıt ama anlamsız, gerçi anlamsızlığın da kendi büyüğü vardır, insanların kafası karışır, anlamadıklarını ve bunun bir özür sayılacağını zannederler. Öyleyse hikâyeler uyduracağım. Evet, hikâyeler, benzetmeler, kutsal yasayı biraz tahrir edebilirler, önemi yok, sakınma sözünü, çekineni özgür kılan onun da hoşuna gidecek, ben bile şu zinakarı kurtarışına hayran kaldım, ama unutma, koyduğum yasalara karşı gelene cezayı ben kendim veririm. İnsanların yasayı hafife almasına yol açmak hiç de makul görünmüyor, iyiye işaret olmaz bu. Ben bunu istedikçe, bu bana fayda sağladıkça sorun yok, sana yasalar ve istisnalar hakkında söylediklerimi unutma, ben ne istersem isteyeyim, o zaruri olacaktır. Çarmıhta ölmem gerektiğini söyledin. Bu benim isteğimdir. İsa yakaran gözlerle çobana baktı, çobanın aklı başka bir yerdeydi sanki, herhalde gelecekte bir sahneyi canlandırıyordu gözlerinin önünde, inanamıyordu olup biteceklere. İsa'nın kolları iki yana salındı, omuzları çöktü, dedi ki, Senin isteğin olsun.

Tanrı tam sevinip ayağa kalkmak, biricik oğlunu kucaklamak üzereydi ki, İsa onu bir el işaretleriyle durdurdu ve şöyle söyledi, Tek bir şartla. Ne zaman şart koşacağını iyi biliyorsun, di-

ye karşılık verdi Tanrı hiddetle. Öyleyse şart değil de küçük bir arzu diyelim, ölüme mahkum olan bir kimsenin son arzusu. Söyle bakalım. Sen Tanrı'sın ve sana soru sorulduğunda gerçeği söylemek zorundasın, ve yine Tanrı olduğun için, dünü de bugün kadar bilirsin, ikisinin arasında olup biteni de, günlerin neler getireceğini de. Evet, ben zamanım, gerçeğim ve yaşamım. Öyleyse söyle bana, sahip olduğunu iddia ettiğin tüm bu sıfatlar aşkına, ölümden sonra gelecek bana neler getirecek, senin tatminsizliğin ve niyetlerin uğruna, yedi düvele hükmedebilmen için yaşamımı feda etmeyi kabul etmeseydim neyi kaybedecektim, gelecekte farklı olan ne olacaktı, söyle bana. Kendi sözleriyle kapana kısılan Tanrı, gönülsüzce bir gayretle, bu soruyu geçiştirmeye çalıştı, Bak şimdi evladım, gelecek sonsuzdur ve bir özetini çıkarmak uzun zaman alır. Ne kadar zamandır gölün ortasındayız, sise gireli ne kadar oldu, diye sordu İsa, bir gün, bir ay, bir yıl, öyleyse, bir gün daha kalalım, bir ay daha, bir yıl daha, isterse şeytan ayrılınsın yanımızdan, çünkü ne olursa olsun onun payın düşen belli, eğer kâr eşit olarak paylaşılacaksa, ki bu adil görünüyor, şeytan da Tanrı'nın alacağı kadarını alacak. Ben kalıyorum, dedi şeytan, ve bunlar kimliğini ifşa etmesinden bu yana sarf ettiği ilk sözlerdi. Kalıyorum, diye tekrarladı, ve ekledi, Ben kendi başıma görebiliyorum geleceği, ama orada gördüğüm gerçek mi değil mi her zaman ayırd edemiyorum, yani açıkçası, kendi yalanlarımı oldukları gibi görüyorum, yani doğrularımı görüyorum, ama başkalarının doğrularının ne ölçüde yalan olduğunu her zaman kestiremiyorum. Bu kederli sözler, eğer şeytan gelecekte ne gördüğünü de itiraf etseydi, daha açık olacaktı, ama o susmayı tercih etti, sanki şimdiden, söyleyeceğini söylemiş gibi. İsa gözlerini Tanrı'ya dikti, bir şeyler hatırlatmak istercesine, dedi ki, Neden bildiğini bilmezden geliyorsun, bu soruyu soracağımı biliyordun, ve bana duymak istediğimi

söyleyeceğini de, öyleyse ölüm saatimi daha fazla erteleme. Doğduğun an ölmeye başladın. Doğru, ama şimdi daha bir hızlı ölüyorum. Tanrı İsa'ya yüzünde öyle bir ifadeyle baktı ki, bu yüz bir insanın yüzü olsaydı, İsa'ya duyulan saygıyı belirttiğini söyleyebilirdik, gerçi tüm tavırları artık insaniydi, her ne kadar bu olayın diğeriyle bir ilgisi yokmuş gibi görünse de, sis kayığa doğru yaklaşu, bir duvar gibiydi kayığın çevresinde, Tanrı'nın İsa'nın kurban edilişinin sonuçları hakkında söyleyeceği sözleri dünyadan saklamak için araya giren bir duvar gibi, İsa ki Tanrı öz oğlunu iddia ediyordu, Meryem ve onun oğlu, İsa ki gerçek babası Yusuf'tu, tabii eğer sözlü yasanın gördüğümüze inanmamızı buyurduğunu göz önüne alırsak, gerçi herkesçe bilinen bir gerçektir ki, biz ölümlüler şeyleri aynı biçimde görmeyiz, bu da, malum ya, türlerin, birbirleriyle bağıntılı olan akıl sağlıklarının korunmasını sağlamıştır.

Tanrı dedi ki, Bir kilise olacak, senin kurduğun ya da senin adına kurulan bir dini topluluk, fark etmez, ikisi de aynı şey, ve bu kilise dünyanın dört bir yanına dağılacak, ona Katolik denecek, bu kelime evrensel demektir, kilisenin adı böyle çünkü o evrensel olacak, yine de bu, benden çok seni tanıyacak olan bu insanlar arasında fikir ayrılığına ya da yanlış anlamalara engel olamayacak, evet, benden çok seni dini önderleri sayacaklar, ancak birkaç bin yıl böyle sürüp gidecek, çünkü ben senden önce buradaydım ve burada olmaya devam edeceğim, sen olduğun şey olmaktan vazgeçtiğin zaman ve hatta olacağın şey olduğun zaman bile. Daha açık konuş, dedi İsa. Bu imkânsız, dedi Tanrı, insanın sözü gölge gibidir, ve gölge ışığı ifşa edemez, ve gölgelerle ışıklar arasında sözleri doğuran o ışık geçirmez beden bulunur. Sorum geleceğe dairdi. Ben de gelecekte bahsediyorum zaten. Bilmek istediğim benim arkamdan gelen insanların nasıl yaşayacağı. Seni izleyenlerden mi bahsediyorsun. Evet, daha

mutlu olabilecekler mi. Tam anlamıyla değil, ama gökte, cennette mutluluğu bulacakları umudunu taşıyacaklar, ki orası benim ebedi meskenimdir ve onlar da orada benimle ebediyen yaşayabilmeyi umacaklar. Hepsi bu mu. Hiç şüphe yok ki Tanrı ile yaşayabilmek büyük bir nimet. Büyük ya da küçük neyi değiştirir, bu her şey, bunu ancak mahşerden sonra bileceğiz, o zaman insanları yaptıkları iyiliklere ve kötülüklerine göre yargılayacaksın, ama o zamana kadar orada yalnız olacaksın. Başmeleklerim ve meleklerim bana arkadaşlık ederler. Ama yanında hiç insan olmayacak. Doğru, ve insanların yanıma gelebilmesi için senin çarmıha gerilmen gerekiyor. Fazlasını öğrenmek istiyorum, dedi İsa, bir an gözlerinin önüne gelmişti çarmıhtaki hali, kan lekeleri, ölüm, Nasıl olup da insanlar bana inanacak ve beni izleyecek, hiç şüphesiz benim sözlerim ya da beni izleyenlerin benim adıma söyleyeceği sözler yeterli olmayacak, Yahudi olmayanları, örneğin Romalıları düşün, başka tanrılara taparlar, tanrılarını sırf bana tapmak için bir yana atmaya razı olacaklar mı. Sana değil ama bana tapmak için. Sen değil miydin bana senin ve benim aynı şey olacağımızı söyleyen, ama kelimelerle oynamayalım, soruma cevap ver. İmanı olan bize gelecek. Bu kadar mı, bu sözleri sarf etmek kadar kolay mı bunu gerçekleştirmek. Diğer tanrılar direnecek. Ve onlarla savaşıacaksın tabii ki. Saçmalama, savaş yalnızca yeryüzünde olur, gökler ebedidir ve huzurludur, insan nerede olursa olsun kendi yolunu bulacaktır. Yani senin için ve benim için ölecektir. İnsanlar hep ölmüştür tanrılar için, hatta sözde tanrılar ve yalancı tanrılar için bile. Tanrılar yalan söyleyebilir mi. Söyleyebilirler. Ama sen tek ve dürüst olan tanrısın. Evet, tek ve dürüst olan. Yine de senin için ölmelerine mani olamıyorsun, dünyada, senin adına yaşamak için doğmaları gerekirken, onlara göklerde bir yaşam vaad ediyorsun ki göklerde, yeryüzünde bulabilecekleri nimetleri sunamaya-

caksın onlara. Bu nimetler haramdır, ilk günahla ilişkilidir onlar, dostun çobana sor, o sana her şeyi anlatır. Eğer şeytanla senin birbirinizle paylaşmadığınız'sırlar varsa, umarım bunlardan biri ondan öğrendiğimdir, her ne kadar o benim ondan hiçbir şey öğrenmediğimi söylese de. Bir sessizlik oldu. Tanrı ile şeytan ilk kez yüz yüze geldiler, ikisi de sanki söze başlayacak gibiydi, ama başlamadılar. İsa dedi ki, Bekliyorum. Neyi, diye sordu Tanrı, şaşırılmıştı sanki. Diğer tanrılar karşısındaki zaferinin kaç ölümüne ve ne acılara sebep olacağını söylemeni, senin ve benim adıma çıkartılan savaşlarda kaç kişi ölecek, ne acılar yaşanacak itiraf etmeni. Bunu öğrenmekte ısrar ediyor musun. Evet.

Peki o zaman, kendin bilirsin, bahsettiğim o kilise inşa edilecek, lakin temeli gerçekten sağlam olsun diye, ete kazınacak, duvaraların harcına keder karıştırılacak, gözyaşı, acı, çile, ve ölümün her biçimi. Sonunda konuşmaya başladın ve seni anlayabiliyorum, durma, devam et. Tanıdığın, sevdiğin kimselerden başlayalım, balıkçı Simon, ki onun adını Petrus koyacaksın, tıpkı senin gibi çarmıha gerilecek, ama bu kez ters biçimde, ayakları havada olacak, Andrey'a da çarmıha gerilecek, X şeklinde bir çarmıha, Zebedi'nin Yakup diye bilinen oğlu kellesini kaybedecek. Yuhanna ile Mecdelli Meryem'e ne olacak. Onlar zamanı gelince ecelleriyle ölecekler, ama başka arkadaşların da olacak, öğrencilerin, havarilerin, işkenceden kurtulamayacaklar, mesela Filipus, bir çarmıha gerilecek ve ölene kadar taşa tutulacak, Bartolomeus'un derisini yüzecekler, hem de henüz hayattayken, Tomas bir mızrağa kurban gidecek, Matta, şey, onun ölümünün ayrıntılarını hatırlayamadım, bir Simon daha olacak, bedenini ortadan ikiye ayıracaklar, Yahuda'yı döve döve öldürecekler, Yakup taşlanacak, Markos'un kellesi baltayla uçurulacak, Yahuda İskariyot kendini bir incir ağacına asacak. Tüm bu adamlar senin yüzünden mi ölecek, diye sordu İsa, Eğer soruyu başka bir

şekilde yöneltirsen, cevabı evet olur, yani onlar benim için ölecekler. Peki ya sonra, Sonrası evladım, daha önce de söylediğim gibi, sonu gelmez bir kılıç ve kan ya da ateş ve kül hikâyesi, keder ve gözyaşından bir deniz. Anlat bana, her şeyi bilmek istiyorum. Tanrı bir ah çekti, hislerini bastırmaya çalışan birinin duyarsız ses tonuyla sıralamaya girişti, isimlere göre alfabetik bir düzen düşünmüştü ki kimse alınmasın, Praglı Adalbertus yedi dişli bir mızrakla öldürülecek, Adrianus bir örsün üzerinde çekiçlerle, Augsburglu Afraat yakılarak, Praenesteli Agapitus ayaklarından asılarak yakılacak, Romalı Agnes karnı deşilerek öldürülecek, Bolonyalı Agricola çarmıha gerilecek, Sicilyalı Agueda altı bıçak yarasıyla ölecek, Canterburyli Alphege bir öküzün incik kemiğiyle dövülerek, Sirmiumlu Anastasias göğüsleri deşildikten sonra yakılarak, Salonalı Anastasius kellesi uçurularak ölecek ve bedeni bir ağaca asılacak, Sienalı Ansanus bağırsakları deşilerek öldürülecek, Pamiersli Antonius kılıçla paramparça edilecek, Rivolili Antonio taşa tutulacak ve sonra da yakılacak, Ravennalı Apollinaris sopalarla dövülerek öldürülecek, Iskenderiyeli Apollonia dişleri söküldükten sonra yakılarak, Trevisolu Augusta kellesini kaybedecek ve sonra da yakılacak, Ostialı Aucra boynundan geçirilen değirmen taşıyla can verecek, Suriyeli Auera çivili bir sandalyeye oturtulacak ve kan kaybından ölecek, Auta okla vurulacak, Antakyalı Babyas kellesini kaybedecek, Izmitli Barbara da öyle, Kıbrıslı Barnabas taşa tutulacak ve sonra da yakılacak, Romalı Beatrice boğulacak, Dijonlu Benignus mızraklarla öldürülecek, Sebasteli Blaise ise kazıklara oturtulacak, Lyonslu Blandina vahşi bir boğaya kurban edilecek, Callistus'un boynundan değirmen taşı geçecek, İmolalı Cassianus yandaşları tarafından hançerlenecek, Castulus canlı canlı yakılacak, Iskenderiyeli Katerina kellesini kaybedecek, Romalı Cecilia da öyle, Bolsenalı Christina değirmen ta-

şıyla, mızraklarla ve yılanlarla işkence görecektir, Nastesli Clarus kellesinden olacak, Viyanalı Clarus da öyle, Clemens boynuna bağlanan ağırlıkla suya atılacak, hem Crispin hem de Soissons-lu Crispinyenler kelleleri uçurularak öldürülecek, Barselonalı Cucuphas bağırsakları deşilerek, Kartacalı Cyprinianus kellesi uçurularak, Tarsuslu Cyricus bir yargıç tarafından kafası mahkemenin merdivenlerine vurularak, C harfinin sonuna geldiğinde Tanrı dedi ki, İşte böyle gidiyor, hep aynı hikâye, ufak tefek değişiklikler var sadece, kimi zaman çok özel koşullar olduğu da doğru, istisnalar, ama tüm bunları anlatmak epey sürer, son- suza kadar belki de, iyisi mi burada keselim. Hayır, hayır, devam et, dedi İsa ve Tanrı gönülsüzce devam etti, Arezzolu Donatus kellesini kaybedecek, Rampillonlu Eliphius'un kafa derisi yüzülecek, Emerita canlı canlı yakılacak, Trevili Emilianus kellesini yitirecek, Rozenburglu Emmeramus bir merdivene bağlanıp ölüme terk edilecek, Saragossalı Engratia kellesinden olacak, Gaetalı Erasmus ki Elmo diye de bilinir, bir çıkırığa gerilecek, Escubiculus kellesini kaybedecek, İsveçli Eskill taşlanarak ölecek, Meridalı Eulalia'nın kafası kesilecek, Chalcedonlu Euphemia kılıçla öldürülecek, Saintesli Eutropius bir balta ile kafası kesilerek, Fabian mızraklar ve hançerlerle, Agenli Fait kellesinden olacak, Felicitas ve yedi oğlu kılıçla başları kesilerek öldürülecek, Felix ve kardeşi Adauctus da öyle, Ferreolus ve Besarçon kelleri uçurularak, Sigmaringenli Fidelis mızrakla öldürülecek, Pamplonalı Firminus kellesini kaybedecek, Domitillalı Flavia da öyle, Evoralı Fortunus'un kaderi de farklı olmayacak, Tarragonlu Fructoasus yakılarak can verecek, Fransız Gautentius kellesini kaybedecek, Gelasius mızrak yaralarıyla ölecek, Burgundyli Gengolf karısının aşığı tarafından öldürülecek, Budapeşteli Gerard Sagreda mızrakla, Colongelu Gerean kafası kesilerek öldürülecek, ikizler Gervase ve Protase de öyle, Godleva

ve Ghistelles boğularak can verecek, Aostalı Gratus kellesini kaybedecek, Hermenegild delik deşik edilecek, Hero kılıçla öldürülecek, Hippolytus bir atın altında ezilecek, Azevedolu Ignatius Calvin yanlılarınca öldürülecek, onlar Katolik değildir, Napolili Januarius bir ocağa atılmadan önce vahşi hayvanlara yem olacak ama ondan da kafası kesilmiş olacak zaten, Jean de Britto kellesini kaybedecek, Joan Arc yakılarak öldürülecek, John Fisher kellesinden olacak, Nepomuklu John Vltava nehrine atılarak boğuldu, Pradolu John başına bir mızrak darbesi aldı, Korsikalı Julia çarımha gerilmeden önce göğüsleri deşilecek, İzmitli Juliana kellesinden olacak, Sevilleli Justa ve Ruffina'ya gelince, biri boğulacak biri çarımha gerilecek, Antakyalı Justina kaynar katran içine atılacak ve sonra da başı kesilecek, Justus ve Pastor, ki Pastor'un kelime anlamı çoban olsa da bunun bizim çobanla bir alakası yok, bu Alcalá de Heranes'ten geliyor, bu ikisinin kafaları kesilecek, Würzburglu Kilian da kellesini kaybedecek, Laurentius bir ızgaraya bağlanıp yakılacak, Autunlu Léger çenesi ve gözleri deşildikten sonra kellesini kaybedecek, Toladolu Leocadia bir uçurumdan aşağıya atılacak, Ghentli Livinus dili söküldükten sonra kellesinden olacak, Longinus da kellesini kaybedecek, Syracuceli Lucia gözleri oyulduktan sonra kellesinden olacak, Praglı Ludmila boğulacak, Tarragonlu Maginus'un kafası bir tırpanla boynundan ayrılacak, Kapadokyalı Mamas'ın bağırsakları deşilecek, Manuel, Sabel ve Ismael'e gelince, Manuel'in iki göğsüne çiviler çakılacak, ve sonunda bir demir parçası, bir kulağından girip diğer kulağından çıkacak, bu üçünün kafaları bedenlerinden ayrılacak, Antakyalı Margarita kızgın demirlerle ve tırmıklarla öldürülecek, Maria Goretti boğulacak, İranlı Marius elleri kesildikten sonra kılıçla öldürülecek, Romalı Martina kellesini kaybedecek, Morocco'nun şehitleri, Carbiolu Berard, Gimignanolu Petrus, Otto, Adjuto ve Accur-

sio kellelerinden olacaklar, Japonya'da yirmi altı kişi çarمیha gerilecek, delik deşik edilecekler ve yakılacaklar, Agauneli Maurice kılıçla öldürülecek, Iskenderiyeli Menas da öyle, Kapadokyalı Mercurius kellesinden olacak, Rheimsli Nicasius da öyle, Odilia oklara hedef olacak, Paneras kellesinden olacak, Izmitli Pantaleon da kellesini kaybedecek, Paphnutius çarمیha gerilecek, Troyesli Patroclus ve Soest de öyle, Tarsuslu Paulus da çarمیha gerilecek, ki ilk kiliseni ona borçlu olacağız, Pelagius paramparça edilecek, Perpetua ve kölesi Kartacalı Felicita bir boğanın öfkesine teslim edilecekler, Ratesli Petrus kılıçla öldürülecek, Veronalı Petrus kafası ezilerek ve göğsüne bir hançer saplanarak öldürülecek, Philomena oklara hedef olacak ve zincirlerle öldürülecek, Tournaili Piaton'un kafa derisi yüzülecek, İzmirli Polikarpos hançerlenecek ve yakılacak, Romalı Prisca aslanlara atılacak, Processus ve Martinianus'un kaderleri de muhtemelen aynı olacak, Qintinus'un kafasına ve vücudunun diğer bölgelerine çiviler girecek, Rouenli Quirinus'un kafa derisi yüzülecek, Coimbralı Quiteria kendi babası tarafından başı kesilerek can verecek, Aliseli Reine kılıçla öldürülecek, Dormundlu Renaud ise tokmaklarla, Napolili Restituta yakılarak can verecek, Ronald ise kılıç darbeleriyle, Antakyalı Romanus dili kesildikten sonra boğularak öldürülecek, bu kadarı yeter mi, diye sordu Tanrı İsa'ya, Bu senin kendine sorman gereken bir soru, durma, diye yanıtladı İsa ve böylece Tanrı devam etti, Sensli Sabinian kellesinden olacak, Assisli Sabinus taşlanarak öldürülecek, Tunuslu Saturninus bir boğa tarafından öldürülecek, Sebastianus oklara kurban olacak, Astili Secundus kellesi uçurularak öldürülecek, Tongresli Servatius ve Maastricht bir kütükle kafalarına aldıkları darbe sonucu ölecekler, Barselonalı Severus kafasına çakılan çivilerle öldürülecek, Exeterli Sidwell'in kellesi uçurulacak, Burgundy kralı Sigismund bir kuyuya atılacak, Six-

tus'un kellesi uçurulacak, Stefanus taşlanarak öldürülecek, Aunlu Symphorianus'un kellesi uçurulacak, Taresius da taşlanarak can verecek, Konyalı Thecla bacakları kırıldıktan sonra canlı canlı yakılacak, Teodoros yakılarak can verecek, Canterburyli Thomas Becket kafatasına girecek olan bir kılıçla, Thomas More'un kellesi uçurulacak, Thyrsus'un bedeni ortadan iki parçaya ayrılacak, Tiburtius da kellesinden olacak, Efesli Timoteyus taşlanarak can verecek, Torquatus ve yanındaki yirmi yedi kişi General Muça tarafından Guimarães kapılarında öldürülecek, Pisalı Tropes'in kellesi uçurulacak, Urbanus, Limogesli Valeria ve Camerinolu Valerian ile Venantius aynı kadere ortak olacaklar, Victorious kellesinden olacak, Marseillesli Victorious da öyle, Romalı Victoria dili kesildikten sonra idam edilecek, Saragossalı Vincentius değirmen taşı, ızgaralar ve mızraklarla ölümüne işkence görecek, Trentli Virgilius'un ölümü bir kütükten gelecek, Ravennalı Vitalis kılıçla öldürülecek, Wilgefotis ve Livrade ya da sakallı bakire çarmlı gerilecekler, işte böylece sürüp, hepsinin kaderi aynıdır, ufak ayrıntılar dışında.

Bu yeterince iyi değildi, dedi İsa, başka kimler var. Gerçekten bilmen gerekiyor mu. Evet gerekiyor. Şehit olmaktan kaçıp, dünyaya mahsus işkenceyi çektikten sonra, ecelleriyle ölenler, dünyaya mahsus işkence, et, şeytan, ve bunların hakkından gelmek için oruç ve dua aracılığıyla bedenlerini alçaltanlar, ve hatta John Schorn gibi eğlenceli örnekler bile var, dizleri üzerinde dua ederek o kadar çok zaman geçirecek ki sonunda dizleri üzerinde her türden hububat bitecek, hatta bazıları onun şeytanı bir çizmenin içine tuktığını söyleyecek, ha, ha, ha. Ben ve çizme öyle mi, dedi çoban alaylı bir ifadeyle, bunlar kocakarı masalı, beni içine alabilecek çizme en az dünya kadar geniş olmalı, dahası, o çizmeyi giymeye ve sonra da çıkarmaya vakıf olacak kimseyi görmek isterdim doğrusu. Dua ve oruç diyorduk, diye girdi

araya İsa, bunun üzerine Tanrı devam etti, Etlerini kanla, acıyla, pislikle ve sayısız tövbeyle de aşağılayacaklar, başörtüsü var mesela, ya da kendilerini kırbaçlayacaklar, asla yıkanmayanlar olacak, bazıları böğürtlen çalılarının ardına saklanıp, kar üzerinde yuvarlanacak cinsel arzularını bastırmak için, şeytanın işi bu, insanları doğrudan cennete çıkan o dar yoldan sapırmak isteyen şeytan bu tür tutkular gönderir yeryüzüne, ya da mesela çıplak kadın hayalleri, korkunç canavarlar, tiksinti verici mahluklar, çünkü bil ki şehvet ve korku, şeytanın, yoldan çıkmış olan insanoğluna işkence yapmakta kullandığı silahlardır. Bu doğru mu, diye sordu İsa çobana, ve o da yanıtladı, Az çok doğru, ben sadece Tanrı'nın istemeyip de geride bıraktığını aldım, hazıyla ve acısıyla et, gençlik ve ihtiyarlık, tazelik ve çürümüslük, lakin korkunun benim silahım olduğu doğru değildir, ben günahı ya da cezayı, yahut bunların uyandırdığı korkuyu yarattığımı hatırlamıyorum. Kapa çeneni, diye azarladı onu Tanrı, günah ve şeytan bir ve aynı şeydir. Peki o nedir, diye sordu İsa. Benim yokluğumdur. Kendi yokluğunu nasıl açıklarsın, sen mi çekilirsin bir köşeye yoksa insan mı seni terk eder. Ben asla çekilmem, asla. Demek insanın seni terk etmesinc göz yumuyorsun. Beni terk edenler beni aramaya çıkanlardır. Ve seni bulamadıkları zaman, bunun sorumlusu şeytan oluyor, öyle mi. Hayır, onun suçu yok, suçlu benim, çünkü beni arayanların karşısına çıkamıyorum, Tanrı tarafından beklenmedik bir umutsuzlukla, kederle dile getirilen sözler bunlar, sanki bir an için, gücünün sınırlı olduğunun farkına varmış gibi. İsa dedi ki, Devam et.

Başkaları da var, dedi Tanrı usulca, boş arazilere gidecekler, mağaralarda ve inlerde tek başlarına sürdürecekle yaşamlarını, yanlarında sadece hayvanlar olacak onlara dostluk edebilecek, daha özel türden bir seçim olan manastır hayatı da var, uzun direklerin tepesine tırmanıp yıllar yılı oralarda kalanlar bile ola-

çak, artık sesi çıkmıyordu, Tanrı şimdi sonsuz bir geçit töreni canlandırmaktaydı gözlerinin önünde, tarih boyunca manastırlara girip çıkmış olan binlerce, yüz binlerce insan, bazı binalar kaba görünümlü, köy usulü, bazıları ise sarayları andırıyor, Sana ve bana hizmet edebilmek için gece gündüz oralarda olacaklar, dudaklarından dualar ve ilahiler eksik olmayacak, hepsinin görevi ve hedefi aynı olacak, bize tapınmak ve dudaklarında bizim isimlerimizle can vermek, farklı isimler koyacaklar kendilerine, Benediktenler, Sistersiyenler, Kartusiyenler, Augustinyenler, Gilbertçiler, Triniteryenler, Fransiskanlar, Dominikenler, Kapuçinler, Karmelitler, Cizvitler, o kadar çok olacak ki bunlardan, müsaadenizle şöyle söyleyeyim, Aman ya Rabbim, ne de çok. Bu noktada şeytan İsa'ya dedi ki, Bize anlatılan şeyler arasında şuna dikkat etmelisin ki kişinin yaşamdan ayrılmasının iki yolu var, ya şehit olacak ya da teslim olacak, bu insanlara cecellerini beklemek yetmiyor, ölüme koşmaları gerekiyor sanki, çarımha gerilmeye, delik deşik edilmeye, kellelerini kaybetmeye, yakılmaya, taşlanmaya, dövülmeye, kesilip biçilmeye, kafa derilerini yüzdürmeye, boğazlanmaya, canlı canlı gömülmeye, parçalara ayrılmaya, oklara hedef olmaya, işkence görmeye ya da hücrelerde, manastırların ücra köşelerinde, Tanrı'nın onlara bağışladığı eti aşağılayıp tövbe ederek ölmeye koşuyorlar, her ne kadar o et olmaksızın ruh kendisine mesken bulamayacak olsa da, işte bu cezaların hiçbiri, seninle konuşan bu şeytan tarafından icat edilmedi. Hepsi bu mu, diye sordu İsa Tanrı'ya. Hayır, daha savaşlar ve katliamlar var. Katliamlardan sözetmene gerek yok, beni mahfeden onlardan biri oldu, keşke canımı alsaydı, hem o zaman çarımha gerilmekten de kurtulmuş olurdu. Diğer babanı katliamla ilgili bir şeyler duyabilirsin diye ben gönderdim oraya ve bu sayede askerlerin konuşmalarına kulak misafiri oldu, yani seni kurtaran bendim. Kendi keyfince ve iradence

ne zaman öleceğimi tayin etmek için beni ölümden kurtardın, insanı iki kez öldürmek gibi bu. Her zaman için neticeye bakmak lazım evladım. Şimdiye kadar anlattıklarımı göz önüne alırsak, buna inanabilirim, feragat, hücreler, keder, ölüm ve şimdi de savaşlar ve katliamlar, ne savaşıymış bunlar. Birbiri ardına patlak verecek sonsuz sayıda savaş, bunlardan çoğu da henüz ortaya çıkmamış olan bir tanrının sana ve bana öfkelenen kulları ile yapılacak. Henüz ortaya çıkmamış bir tanrı diye bir şey olur mu, eğer Tanrı gerçek Tanrı ise varlığı baki olmalıdır. Biliyorum, bunu anlamak ve anlatmak güç, ama bu söylediklerim gerçekleşecek, bize ve bizi izleyenlere muhalif bir tanrı belirecek, hatta tüm uluslara muhalif, yok, yok, o zaman birbirini katledecek kimse kalmazdı, neyse, ve işte o andan sonra gerçekleşecek katliamları, çekilecek acıları, dökülecek kanı kelimelerle ifade edebilmem mümkün değil, Kudüs'teki tapınağımın bin kat büyüğünü düşün, içini tıka basa kurbanlık kuzularla doldur, o zaman bile haçlılar hakkında bir fikir sahibi olamazsın. Haçlılar mı, onlar da kim, hem madem bunlar henüz yaşanmadı, neden yaşanmış gibi konuşuyorsun. Hatırla, ben zamanım, benim için gelecek çoktan geride kaldı, geçmiş ise hâlâ yaşanıp duruyor. Şu haçlılardan bahset biraz daha. Peki evladım, peki, şu anda üzerinde bulunduğumuz topraklar, Kudüs dahil tüm kuzey ve batı bölgesi olmak üzere, bahsi geçen o tanrının izleyicileri tarafından işgal edilecek, hani vardı ya şu henüz ortaya çıkmamış olan, işte onun izleyicileri tarafından, bir şey değil pek geç kalacak, bizim izleyicilerimiz senin ve haliyle benim geçtiğimiz toprakları bunlardan kurtarmak için ellerinden geleni yapacaklar. Sen bu toprakları Romalılardan kurtarmak için de fazla bir şey yapmamıştın. Lafı başka tarafa çekip de eğlenme benimle, gelecekten bahsediyorum. Devam et öyleyse. Bundan ötesi, burada doğdun, burada büyüdün, ve burada öldün. Ben daha ölmedim. Bu

göreceli, çünkü az önce sana ifade ettiğim gibi, benim için olmuş olan ve olacak olan birdir, ve lütfen artık girme araya, kesme sözümü, yoksa başka bir şey duyamazsın benden. Pekala, pekala, sakın ol. Gelecek nesiller bu toprakları kutsal topraklar olarak anacak, çünkü sen burada doğdun, yaşadın ve öldün, bu yüzden kurucusu olduğun dinin beşiğinin kafirlerin eline geçmesi hiç de yakışık alır bir şey değildi, bu batıdan büyük orduların buraya gelmesini gerektirdi, eğer bölgedeki kıymetli yerlerden bazılarını anmamız gerekiyorsa, doğduğun o mağarayı ve üzerinde can vereceğin o tepeyi, Hıristiyan alemine kazandırmak için tam iki yüzyıl boyunca savaşacaklar. Bunlar haclıların orduları mı. Evet öyle. Peki istediklerini alabildiler mi. Hayır, ama pek çok insan doğradılar. Kendilerinden ne haber. Tabii onlar da en az kafirler kadar can kaybetti, hatta belki daha da fazla. Tüm bu kan senin adına döküldü, öyle mi. Savaşa giderken haykıracaklar, Bu Rabbin isteğidir. Ve hiç kuşku yok ki haykırmaya devam edecekler, Bu Rabbin isteğidir. Ne kadar da güzel sona erer yaşam bu sözlerle. Yine de canını feda etmeye değmez. Kişi ruhunu kurtarmak için, evladım, bedenini feda etmeli. Peki ya sen çoban, bizi bekleyen bu tuhaf olaylara ne diyorsun. Akli başında olan kimse, bunca kandan ve bunca ölümden şeytanın sorumlu olduğunu ya da olacağını söylemeyecektir, o güruh uyanıklık edip şu karşında duran Tanrı'ya muhalif olacak olan tanrının ortaya çıkmasına benim vesile olduğumu iddia etmediği sürece tabii. Hayır, senin kusurun yok, eğer biri seni suçlayacak olursa, şeytan kusurlu olsaydı gerçek bir Tanrı yaratamazdı dersin. O zaman kim yaratacak o düşman tanrıyı, diye sordu çoban. İsa'nın zaten yanıt verecek hali yoktu, Tanrı'ya gelince, o da sessizdi ve sessiz kalacaktı, lakin sisin içinden bir ses geldi, dedi ki, Belki de bu Tanrı ile gelecek olan tanrı ayrı tanrıdır. İsa, Tanrı ve şeytan, duymazdan geldiler, ama korkuyla

birbirlerini süzmeden de edemediler, korkunun birliği böyledir işte, düşmanları dost kılverir.

Zaman geçti, sis bir daha konuşmadı, ve İsa, bu kez müspet bir yanıt bekleyen birinin sesiyle, sordu, Hepsi bu mu. Tanrı te-reddüt etti, sonra yorgun bir sesle dedi ki, Bir de engizisyon var, ama izin verirsen bunu da başka bir zaman tartışalım. Engizisyon nedir. Engizisyon uzun bir hikâye, başka bir uzun hikâye. Anlat bana. Bilmemen daha iyi, yoksa yarın olacaklar için bu-günden pişmanlık duyacaksın. Ve sen duymuyorsun. Tanrı, Tanrı olduğu için, pişmanlık duymaz. Pekala, senin için ölmek zorunda olmak şimdiden bir yükse omuzlarımda, sana ait olma-sı gereken pişmanlığı sahiplenmeye de hazırım. Ben seni koru-mak istemiştim. Doğduğum günden beri başka bir iş yaptığın söylenemez. Her çocuk gibi, sen de vefasızsın. Bunları bir yana bırakalım şimdi, sen bana engizisyondan bahset. Kutsal Kurul Mahkemesi olarak da bilinen engizisyon, bize faydası dokunan bir iblistir, kilisemizin bedenine sapkınlık maskesiyle saldıran o salgınla savaşırken kullanacağız onu, hem maddi hem de manevi anlamda kayda değer bir takım yan etkileri de olacak tabii, önem sırası gözetmeksizin biraraya getirecek olursak, Lutherci-ler ve Calvinistler, Molinistler ve Yahudi yandaşları, şeytana ta-panlar ve cadılar, bu salgınlardan bazıları geleceğe ait, bazıları her çağda ve her yerde görünebilir. Ve eğer engizisyon söyledi-đin gibi faydalı bir iblisse, nasıl olup da önüne geçecek bu sal-gınların. Engizisyon bir tür koruyucu kollayıcı kuvvettir, ve bir mahkeme, ve aynı zamanda kolluk kuvveti, dahası her kolluk kuvveti gibi düşmanın peşine düşer, onu yakalar ve mahkum eder. Neye mahkum eder. Mahpus, sürgün, yakılma. Yakılma mı dedin. Evet, önümüzdeki günlerde binlerce, binlerce insan yakı-larak öldürülecek. Daha önce bahsetmiştin birkaç tanesinden. Kimisi sana inanıyor olduğundan, kimisi de sende şüphe duy-

duğundan, canlı canlı yakılacaklar. Benden şüphe etmeye izin yok mu. Hayır. Ama bizim Romalıların Jupiter'inin tanrı olup olmadığından şüphe duymaya hakkımız var. Bir tek Tanrı vardır ve o da benim, sen de benim oğlumsun. Binlerce insan ölecek diyordun. Yüzbinlerce erkek ve kadın, yeryüzünde çok acı, çok ızdırap olacak, ağıtlar dinmeyecek, yakılan cesetlerden çıkan duman güneşi örtecek, insan eti korlar üzerinde eriyecek, koku tahammül edilemez olacak. Ve bunların hepsi benim hatam. Suçlu sen değilsin, bu senin var oluş sebebin. Baba, bu acı kaseyi benden al. Benim kudretim ve senin görkemini onu son damlasına kadar içmeni buyuruyorlar. Ben görkem istemiyorum. Ama ben kudret istiyorum. Sis dağılmaya başladı, kayığın çevresinde su görülebiliyordu artık, su yüzeyi hareketsizdi, narin, sanki onu esintilerden ve balık sürülerinin hareketlerinden sakınıyordu biri. Sonra şeytan girdi araya, Onca kanın hesabını verebilmek için, gerçekten bir tanrı olmak lazım.

Sis yine yoğunlaştı, bir şeyler olmak üzereydi, belki bir vahiy, belki de yeni bir acı ya da yeni bir pişmanlık. Ama sonra şeytan başladı konuşmaya, Benim bir önerim var, dedi. Tanrı'ya söylüyordu bunu, ve Tanrı gerildi, Demek senden bir öneri ha, ne önerisiymiş bu. Ses tonu, alaycı ve nahoş, bir anda her şeyi sessizliğe gömebilirdi, lakin şeytan da eski toprak ne de olsa. Çoban söze başlamadan önce doğru kelimeleri arar gibiydi, Bu kayıkta konuşulan her şeyi duydum, ben kendim de ötedeki ışığa ve karanlığa dair bir şeyler görebildim gerçi ama, bedenleri yakmak için tutuşturulan odunların ışığını ya da leş yığınlarının karanlığını gördüğümü düşünmemiştim. Bu seni rahatsız mı ediyor. Bu beni rahatsız etmemeli, çünkü ben şeytanım, ve senden çok daha fazla fayda sağlar şeytan ölümden, yani diyeceğim o ki, cehennem her zaman cennetten daha kalabalıktır. Nedir öyleyse derdin. Derdim yok, bir öneride bulunmak istiyorum. Söyle

bakalım, ama acele et, sonsuza kadar burada vakit öldürecek değilim. Sen de gayet iyi bilirsin ki şeytanın da bir kalbi vardır. Evet, ama onu kullanmayı beceremiyorsun. Bugün senin kudretini tanıyarak bu kalbimi ortaya koymak istiyorum, dilerim kudretin dünyanın sonuna kadar bunca yıkıma ve ölüme ihtiyaç olmadan yayılabilsin, ve sana sırtını dönen, seni inkar eden her tavrın yegane kaynağının benim bu dünyada hüküm süren fenalığım olduğunda ısrar edip durduğun için, sana beni göksel krallığına kabul etmeni öneriyorum, gelecekteki fenalıklarımın vazgeçmem geçmişteki fenalıklarımı telafi edecektir, öyle ki vakti zamanında ben senin seçilmiş meleklerinden biriyken birlikte geçirdiğimiz o mutlu günlere geri dönebilelim ve sana boyun eğeyim, o güzel günlere günlere dönelim, Lucifer derdin bana, ışık taşıyan, aydınlık, ta ki ruhum sana eşit olma tutkusuyla kirlenene ve beni sana isyan etmeye sürükleyene değin. Peki bana söyler misin seni neden affedip krallığıma kabul edeyim. Çünkü bir gün sağa sola vaad etmeye başlayacağın bu affı şimdi bana bağışlarsan, kötülük boyun eğecek, oğlun ölmek mecburiyetinde kalmayacak, ve krallığın İbranilerin toprağının çok çok ötesine yayılıp tüm dünyayı kucaklayacak, her yerde iyi niyet filizlenecek, ve ben, melekler arasında en mütevazı konumda kalacağım, ve sana sadık olacağım, tüm meleklerinden daha sadık olacağım çünkü artık tövbe ettim, sana methiyeler düzeceğim, her şey hiç yaşanmamışçasına son bulacak, her şey her zaman nasıl olması gerektiyse öyle olacak. Ruhları baştan çıkarmada pek kabiliyetli olduğumu bilirdim, ama seni hiç bu kadar düzgün, bu kadar etkileyici konuşurken görmemiştim, az daha kazanıyordun kalbimi. Yani beni kabul etmeyeceksin, beni affetmeyeceksin. Hayır, seni ne kabul ederim ne de affederim, olduğun gibi kalmanı tercih ediyorum, hatta elimden gelse seni daha kötü bile yapardım. Ama neden. Çünkü benim sunduğum

iyilik senin sunduğun kötülük olmaksızın var olamaz, eğer sen bitersen, ben de biterim, şeytan şeytan olmadıkça, Tanrı da Tanrı olamaz. Son sözün bu mudur. İlk ve son sözüm, çünkü ilk kez bunu söylüyorum, son sözüm çünkü bunu bir daha tekrarlamaya niyetim yok. Çoban omuz silkti ve İsa'ya dedi ki, Asla söylenmesin şeytanın Tanrı'yı günaha itmediği, ayağa kalktı, bacaklarından birini suya sokmak üzereydi ki durdu ve şöyle söyledi, Bohçanda bana ait olan bir şey var, İsa kayığa gelirken bohçasını yanına aldığını hatırlamıyordu, ama işte oradaydı, ayağının dibinde duruyordu, Neymiş o, diye sordu, bohçayı açtı ve içinde sadece ve sadece Nasıra'dan getirdiği eski kara topraktan yapılmış kâseyi buldu. İşte o, işte o, dedi şeytan, iki eliyle kavradı kâseyi, Bir gün bu yine senin olacak, ama sen bunun farkında olmayacaksın. Kâseyi entarisinin altına sakladı ve yavaş yavaş suya inmeye başladı. Tanrı'ya bakmadan, sanki görünmez bir seyirciye hitap ediyormuşçasına, dedi ki, Elveda, sonsuza kadar hoşça kalın, çünkü böyle buyurdu Rab. Çoban suyun içinde ilerledi, sisin içinde tamamen gözden kayboluncaya kadar İsa gözleriyle onu takip etti, uzaklaşınca yine bir domuza benzemişti suyun üzerinde kalan kulaklarıyla, hızlı nefes alıp veriyordu, sanki hiddetle, lakin duymaya vakıf olan her kulak kolayca işitebilirdi bu nefes sesindeki korkuyu, boğulma korkusu değil, bu ne biçim fikir, şeytan, az önce öğrendiğimiz gibi, ebedidir, ya da en azından, ebediyete kadar yaşamak mecburiyetindedir. Çoban önce sisi yardı sonra da o yarıktan girdiği gibi yitti gitti, derken Tanrı'nın sesi duyuldu, Sana yardım etmesi için Yahya diye bir adam göndereceğim, ama ne yap ne et ona sen olduğunu kanıtla. İsa etrafına bakındı, artık Tanrı yoktu yanında. Ve sonra sis çekildi ve dağıldı, arkasında gölü dağdan dağa sakın, apaçık bıraktı, suda şeytandan, havada Tanrıdan iz yoktu.

Geldiği kıyıda büyük bir kalabalık gördü, manzaranın arka

planında ise çadırlar vardı, sayısız çadır, gösteriyor ki burada yaşamayan ancak burada konaklamaya karar veren, civarda uyuyacak özel bir yer olmadığından uyuyabilmek için bulabildikleri en uygun alanı seçen insanlara ait bir kamp. Meraklandı ve kürekleri suya indirip kıyıya yöneldi. Omzunun üzerinden baktığında suya itilen kayıkları gördü, daha da dikkatle bakınca Simon ve Andrey'a'yı tanıdı, Yakup ve Yuhanna da yanlarındaydı, diğer adamları ise tanımıyordu. Telaşla küreklere asılan adamlar, kısa sürede vardılar İsa'yla konuşabilecek kadar yakın bir mesafeye. Simon dedi ki, Neredeydin, hiç kuşku yok ki bu değildi bilmek istediği, ama söze bir şekilde başlaması gerekiyordu. Burada, göldeydim, dedi İsa, yanıt da en az soru kadar gereksizdi, Tanrı'nın, Meryem'in ve Yusuf'un oğlu olarak girdiği, hayatının bu yeni dönemine hiç de iyi bir başlangıç değil. Sonra Simon İsa'nın kayığına atladı, ve anlaşılabilir, inanılmaz olanı dile getirdi, Ne kadar zamandır gölde olduğunu biliyor musun, ne zamandır sisin arkasındasın farkında mısın, kaç defa kayıkları suya indirip seni aramaya koyulduk bilemezsin, ama her defasında sert rüzgârlar yolumuzu kesti. Bütün gün mü, diye sordu İsa, sonra Simon'un yüzündeki ifadeyi görünce ekledi, Bütün gün ve bütün gece. Kırk gün, diye bağırdı Simon, sonra alçalttı sesini ve dedi ki, Tam kırk gündür göldesin, bu süre zarfında sis hiç aralanmadı, bizden bir şey gizler gibiydi, orada ne yapıyordun sen öyle, kırk gündür tek bir balık tutamadık. İsa küreklerden birini Simon'a verdi, birlikte asıldılar küreklere ve bu arada sohbet de ettiler, omuz omuza, yavaş yavaş ilerlediler sahile doğru, diğer kayıkların yaklaşmasına fırsat vermeyen İsa şöyle söyledi, Tanrı ile birlikteydim, gelecekte beni neler bekliyor biliyorum, ne kadar daha yaşayacağımı ve bu yaşamdan sonra halimin nice olacağını. Neye benziyor, yani Tanrı, nasıl görünüyor. Tanrı tek bir biçimde çıkmaz insanın karşısına, bazen bir dumandır, ba-

zen bir bulut, bazen de zengin bir Yahudi, ancak sesini duyduğun zaman tanıyabilirsin onu. Sana ne söyledi. Bana onun oğlu olduğumu söyledi. Demek şu domuz hadisesindeki iblis doğruyu söyledi. Şeytan da kayıktaydı ve söylenen her şeyi duydu, benim hakkımda en az Tanrı'nın bildiği kadarını biliyormuş gibiydi, bazen Tanrı'dan çok daha fazla şey bildiğini bile düşünüyorum. Peki nerede, Ne nerede, Neredeydiler yani, Şeytan kayığın bu tarafında, tam senin oturduğun yerdeydi, Tanrı kış tarafındaki kalasın üzerinde oturuyordu. Tanrı sana ne dedi. Onun oğlu olduğumu ve çarmıha gerileceğimi söyledi. Dağlara çıkıp isyancı birliklerle birlikte savaşıyorsan, biz de seninle geliriz. Siz benimle geleceksiniz, ama dağlara değil, silahlarımızla Sezar'ı yenmeyeceğiz, sözlerimizle Tanrı'nın hükümrانlığını getireceğiz. Yalnızca sözlerle, öyle mi. Aynı zamanda onlara örnek de olacağız, gerekirse, yaşamımızı da feda edeceğiz. Bunlar babanın sözleri midir. Bugünden sonra tüm sözlerim babamın sözleridir, ve ona inanan bana da inanmalıdır, çünkü oğluna inanmadan babaya inanmak mümkün değildir, babamın kendisi için çizdiği yeni yol ancak benimle, oğluyla başlayacaktır. Bizim seninle geleceğimizi söylediğinde, kimi kastediyordun. İlk sen, sonra kardeşin Andrey'a, Zebede'nin oğulları Yakup ve Yuhanna. Başka kimseye ihtiyacımız yok, Hirodes'in merasim alayı değil bu. Başkaları da gelecektir, hatta şimdiden sahilde beklemeye koyulmuş olmalılar Rabbin işaretini, benim aracılığım ile ifşa olacaktır bu işaret, öyle ki bana inansınlar ve beni izlesinler. İnsanlara ne söyleyeceksin. Günahları için tövbe etmelerini ve Tanrı'nın yeni çağı için hazırlanmaya başlamalarını söyleyeceğim, yeni çağ yakındır, kıvılcımlar saçan kılıcıyla kutsal sözünü geri çeviren ya da onu duymazdan gelenlere dersini verecektir. Ama onlara Tanrı'nın oğlu olduğunu söylemelisin. Diyeceğim ki babam doğduğum gün bana oğlum dedi ve o günden bu yana bu

sözü kalbimde taşıdım, ama şimdi Tanrı onun oğlu olduğumu kanıtlamak için bana geldi, bir baba bir diğerini unutturmaz, ama bugün emirleri veren baba Tanrı'dır, bu yüzden ona itaat etmeliyiz. Bunu bana bırak, dedi Simon, küreğini fırlattığı gibi pruvaya yanaştı, sonra da haykırmaya başladı, Hosanna, Tanrı'nın oğlu geliyor, o ki suyun üzerinde babasıyla konuşarak tam kırk gün geçirdi ve şimdi bize geri dönüyor, tövbe edelim ve kendimizi hazırlayalım diye. Şeytanın da orada olduğunu söyleme sakın, diye uyardı onu İsa, böyle bir haber halk arasında yayılırsa bunu nasıl açıklayacağını bilemezdi. Simon bir kez daha haykırdı, bu sefer daha da yüksek sesle, sahile toplanan halkı iyiden iyiye heyecan sarmıştı artık. Ve böylece vardılar, İsa, şimdi pruvada dimdik, üzerinde eski entarisi, omzunda boş bohşası, sanki birilerini selamlamak ya da kutsamak istermiş de utanmış gibi, kollarını yavaşça iki yana açıyor, cesaretini toplama-ya çalışıyor. Bu bekleyenler arasında bazıları o kadar sabırsızdı ki dayanamayıp suya girdiler, ancak omuzları suyun altın da kalınca durabildiler. Kayığa vardıklarında artık birbirlerini cziyorlardı, aralarından biri İsa'nın entarisine dokunabilmek için elini uzattı, Simon'un söyledikleriyle bir ilgisi yoktu heyecanının, gölde kırk gün geçiren adamın gizemi onu büyülüyordu, gölde kırk gün, çölde Tanrı'yı aramak gibi, ve şu sis dağı, o sis dağından iniyordu şimdi, orada Tanrı'yı görmüş görmemiş ne önemi var. Söylemeye bile gerek yok ama, civar köyler sisten başka bir şey konuşmaz olmuştu, sonunda insanlar gelip meteorolojik hadiseyi kendi gözleriyle görmeye karar verdi. Siste kaybolan bir adamdan bahsedildiğini duyanlar daha bu sabah diyordu ki, Öyle mi, vah zavallı.

Kayık meleklerin kanatlarına doğar gibi vardı hedefine. Simon İsa'nın kayıktan inmesine yardım etti, suya atlayan üç adamdan rahatsız olmuştu ve onları azarlamaya başladı, ama İsa

araya girdi ve dedi ki, Rahat bırak onları, bir gün ölüm haberi mi alacaklar ve gelip cesedimi kaldıramadıklarına pişman olacaklar, öyleyse, bari ben hayattayken yanımda olsunlar. İsa yüksekçe bir yere çıktı, dostlarına sordu, Meryem nerede, ve daha soruyu sorduğu an kadının yüzünü gördü. Sanki isminin söylenmesi, o ses, Meryem'i ellerine ayaklarına vurulan zincirlerden kurtarmıştı, bir dakika önce hiçbir yerde görünmüyordu, sonra bir anda beliriverdi oracıkta, Buradayım İsa. Gel yanı başına, siz de, Simon ve Andrey'a, siz de, Yakup ile Yuhanna, Zebedi'nin oğulları, gelin yanıma, çünkü sizler bana inandınız, ben size Tanrı'nın oğlu olduğumu söyleyecek cesareti bulamazken, siz buna inandınız, oğul babası olan Tanrı tarafından çağırıldı, babasıyla birlikte tam kırk gün geçirdi gölde ve size Rabbin saatinin yakın olduğunu bildirmek üzere geri döndü, bu yüzden tövbe etmelisiniz, Tanrı'nın kucagında topladığı mahsulden, yere düşen çürük başaklar şeytan tarafından toplanmaya başlamadan önce tövbe etmelisiniz, çünkü eğer Tanrı'nın sevgi dolu kucagından düştüyseniz işlediğiniz günahlar sebebiyle, demek ki sizler de çürük birer başaksınız. Kalabalıktan bir uğultu yükseldi, dalgalar gibi yayıldı uğultu başlarının üzerinde, bu adamın mucizeler gerçekleştirdiğini biliyorlardı, bazıları kendi gözleriyle görmüştü bu mucizeleri, hatta aralarında mucizelerden fayda görmüş olanlar da vardı, O balık ve ekmekten ben de yedim, dedi biri, Ben o şaraptan içtim, dedi bir diğeri, Ben o zinaکارın komşusuyum, dedi üçüncü, bu mucizeler ne kadar muhteşem olursa olsun, İsa'nın Tanrı'nın oğlu, yani Tanrı'nın kendisi ilan edildiği anın görkemi hepsini birden gölgede bırakıyordu, gökkubbe ile yeryüzü arasındaki mesafe ne kadar ise, o kadardı bu mucizelerle o an arasındaki uzaklık, daha iyi anlabilmek için şöyle söyleyelim, bu uzaklık bugüne kadar ölçülemedi. Kalabalığın arasından bir ses yükseldi, Kanıtlarla Tanrı'nın

oğlu olduğunu, kanıtla ki seni izleyeyim. Eğer kalbin koynunda kilitli olmasaydı sonsuza kadar benim peşimden gelirdin, duyularla algılanabilecek bir kanıt istiyorsun, pekala, duyularını tatmin edecek kanıt vereceğim sana, ama aklınla uzak ol benden, ta ki aklını ve duyularını bir kenara koyup yalnızca kalbin aracılığıyla bana gelmeye mecbur olduğunu anlayana dek. Ne demek istiyorsun, söylediklerinin tek kelimesini bile anlamadım, dedi adam, şaşırmıştı. Senin adın ne, diye sordu İsa. Tomas. Buraya gel Tomas, buraya gel de bana çamurdan kuşlar yapmakta yardımcı ol, bak ne kolay, işte bu bedeni bu da kanatları, bu başı bu da ibiği, bu küçük çakıllar gözler için, uzun tüylü kuyruğunu takalım, şimdi bacakları ile pençelerini düzeltelim, ve bu bitince, onbir tane daha yapıyorum, bak şimdi, bir, iki, üç, dört, beş, altı, yedi, sekiz, dokuz, on, on bir, on iki kuş, çamurdan on iki kuş, bir düşün, onlara isim bile verebiliriz, bu Simon, bu Yakup, bu Andreya, bu Yuhanna, ve bu, eğer kusuruma bakmazsan, Tomas, diğerlerini de isimleri ifşa edilene kadar bekleyeceğiz, isimler genelde yolda oyalanır ve sonradan gelir, ve şimdi seyret, ağı küçük kuşlarımın üzerine atıyorum ki kaçmasınlar, çünkü eğer dikkat etmezsek, uçup gidebilirler. Bana söylemeye çalıştığın bu ağı kaldırdığım zaman kuşların uçaçağı mı, diye sordu Tomas. Evet, eğer ağı kaldırırsan, kuşlar uçup gidecek. Bu ikna olmam için bana verdiğin kanıt mı olacak. Evet ve hayır. Ne demek istiyorsun, evet ve hayır. Senin için en iyi kanıt ağı kaldırmaman olurdu, kaldırdığında kuşların uçaçağına inanman. Ama çamurdan yapılan kuşlar uçamaz. Adem babamız çamurclan yapılmıştır, ve sen de onun torunlarından birisin. Adem'e yaşam veren Tanrı'ydı. Artık şüphe etme Tomas, kaldır ağı, çünkü ben Tanrı'nın oğluyum. Pekala, eğer böyle istiyorsan, kaldırıyorum, ama yemin ederim bu kuşlar oldukları yerden kırmıdamayacak, daha fazla oyalanmadan kaldırdı Tomas ağı, kuş-

lar özgürdü artık, hepsi uçtu. Heyecanla cıvıdayarak, gökkubede kaybolmadan önce iki tur attılar şaşkın kalabalığın etrafında. İsa dedi ki, Bak Tomas, işte kuşların uçtu, Hayır efendimiz, asıl kuş benim, işte burada ayaklarınıza kapanıyorum.

Adamlardan bazıları İsa'nın yanına iyice sokuldu, bazı kadınlar da onları izledi. Yanına vardıklarında isimlerini söylüyorlardı, Ben Filipus, ve İsa taşlar, bir de çarmıh gördü, Ben Bartolomeus, ve İsa derisi yüzülmüş bir beden gördü, Ben Matta, ve İsa barbarlar arasında bir ceset gördü, Ben Simon, ve İsa Simon'u doğrayacak testereyi gördü, Ben Alfay'dan olma Yakup, ve İsa onu taşa tutulurken gördü, Ben Yahuda Thaddeus, ve İsa adamın başı üzerinde bir sopa gördü, Ben Yahuda Iskariyot, ve İsa ona acıdı, adamın kendisini bir incir ağacına astığını görmüştü. Sonra İsa diğerlerini çağırdı ve dedi ki, Şimdi hepimiz buradayız, vakit gelmiştir. Ardından Andrey'a'nın ağabeyi Simon'a dönerek dedi ki, Burada bir Simon daha var, sen artık Petrus diye bilelineceksin. Gölü arkalarına alıp yürümeye başladılar, peşlerinde de kadınlar vardı, o kadınlar ki birçoğunun ismini bile öğrenemedik, mühim de değil hani, nasıl olsa çoğunun adı Meryem, geriye kalanların da bu isme gelmeyeceğini kim söyledi, çağır bak göreceksin, Kadın, ya da Meryem, de, hemen bitiverir yanı başında, emre amade.

İsa ve havarileri köy köy gezdiler, Tanrı İsa aracılığıyla konuştu, işte söylediği de şuydu, Vaktin çemberi tamamlanmıştır, Tanrı'nın hükümranlığı yakındır, tövbe edin ve bu iyi haberin gerçekliğinden şüphe etmeyin. Yerli halk vaktin çemberinin tamamlanmasıyla zamanın son bulması arasında bir fark göremedi, böylece dünyanın sonunun geldiğini düşündüler, ki zamanın son kez hesap edileceği yerdir, o da hızla yaklaşıyor olmalıydı. Tanrı'nın merhamet gösterip Tanrı'nın oğlu olduğunu iddia eden biri aracılığıyla bu insanları kaderlerinin gelişimi hakkında bilgilendiriyor olması, zavallıları memnun ediyordu, belki de bu adamın Tanrı'nın oğlu olduğu hikâyesi bile doğrudu, ne de olsa gittiği her yere mucizeler götürüyordu, onun yardımına ihtiyacı olanlar tam bir iman ve sadakat örneği gösteriyordu, örneğin cüzzamlılar yalvarıyordu, Eğer dilersem, beni temiz kılabilirsin, ve İsa, vücudu kötü kokular yayan yaralarla kaplı garibana acıdı, elini cüzzamlının başı üzerine koydu ve dedi ki, Temizlenmen benim isteğimdir, bu sözler dudaklardan dökülür dökülmez, yaralar iyileşmeye başladı, vücut sağlığa kavuştu, herkesin korkuyla yanından kaçtığı cüzzamlı şimdi tüm lekelerden kurtulmuştu. Kayda değer bir diğer iyileştirme vakası, bir felçlinin iyileştirilmesiydi. Öyle bir kalabalık toplanmıştı ki kapının

önüne, hastayı havaya kaldırmak zorunda kaldılar, yatakla birlikte tabii, sonra da hem yatağı hem de hastayı İsa'nın kaldığı bu evin çatısındaki boşluktan içeri soktular, İsa bu evde kalıyordu işte, Simon'un eviydi, Simon ya da Petrus, her ne ise işte. Kalabalığın imanıyla aşka gelen İsa, hastaya dedi ki, Oğlum, günahların bağışlandı, ve vaki oldu ki hiçbir şeye kolayca kanmayan, hep şikâyet edecek bir şeyler arayan ve bıkip usanmadan kutsal yasadan konuşan din bilginlerinden birkaçı da orada hazır bulunuyordu, İsa'nın sözlerini duyduklarında, hiç geç kalmadılar itiraz etmekte, Ne hakla böyle şeyler söylüyorsun, bu küfürbazlıktır, yalnızca Tanrı affedebilir, bunun üzerine İsa sordu, Bir felçliye, Günahların affedildi, demek, Kalk, yatağını topla ve yürü, demekten daha kolay değil mi, yanıt beklemeksizin devam etti, Biliniz ki insanoğlunun bu dünyada günahları affetme yetkisi vardır, size söylüyorum, sonra da felçliye döndü, Kalk, yatağını topla ve yürü git, bu sözlerin ardından felçli mucizevi biçimde doğruldu, kuvvetini topladı, yatağını sırtına aldı ve ilerlemeye başladı, bir yandan da Tanrı'ya methiyeler düzüyordu.

Hiç şüphe yok ki hepimiz mucizelerin peşine düşmeyiz. Zamanla küçük ağrılara acılara alışır, onlarla yaşamayı öğreniriz, ilahi güçleri sıkıştırmayı aklımızın ucundan geçirmeyiz. Gel gelelim günah bambaşka bir mesele, günahlar derimizin altına girer ve bize işkence eder, günahlar, kırık bacağını, yaralanan kolun, cüzzamın yaralarının aksine, içimizde çürür, ve Tanrı İsa'ya her insanın tövbe edecek bir günah işlediğini söylediğinde, ne dediğini iyi biliyordu. Şimdi bu dünya sona ermek üzere olduğundan, Tanrı'nın hükümlerini yaklaştığından, türlü mucizelerle bedenlerimizi sağlığa kavuşturmakta olsa, ruhlarımızı korumaya özen göstermeliyiz, onları tövbe ile arındırmalıyız, yüreklerimizi yumuşak tutarak tedavi etmeliyiz ruhlarımızı. Nitekim eğer Kefernahumlu kötürüm hayatının büyük bölümünü yatak-

ta geçirdiyse, bunun sebebi günahkar olmasıdır, bildiğimiz gibi, hastalık günahın bir sonucudur, öyleyse kolayca şu sonuca varırız ki, henüz ölümsüzlükten bahsedemesek bile en azından sağlık için en geçerli olan koşul, mutlak arınmışlık halidir, günahın tamamen yok oluşu, ya kutsal cehalet ya da kuvvetli bilinçsizlik aracılığı ile, hem eylemde hem de düşüncede. Velakin hiç kimse İsa'mızın ona Tanrı tarafından bağışlanan iyileştirme gücü ve günahları bağışlama yetkisini kullanarak coşkuyla bu diyarlarda gezdiğini düşünmemeli. Her ne kadar kendisi, kişisel tercihleri söz konusu olduğunda, Tanrı adına zamanın son bulduğunu ve insanların tövbe etmesinin gerektiğini duyurmaktansa, devayı kül olup yedi düveli dolaşmak arzusunda olsa da, yapabildiği bu değil. Ve günahkar, Ben günahkarım, diye itirafta bulunmadan önce bin bir düşünceye dalıp kararsız kalmasın, boş yere zaman kaybetmesin diye, Tanrı İsa'nın ağzına belli başlı sözler koydu, mesela, Size doğrusunu söyleyeyim, burada hazır bulunanların bazıları Tanrı'nın hükümlerinin tüm haşmetiyle geldiğini görmeden ölmeyecek. Dört bir yandan İsa'yı görmek için gelen onca insan üzerinde bu tür sözler ne can alıcı bir etkide bulunur düşünün, onu izlemek niyetindeler, doğrudan doğruya, Tanrı'nın yeryüzünde insanlar için hazır ettiği o yeni cennete giden bir yolda ilerledikleri umudu ile tabii, lakin bu yer Adem'in meskeninden ayrı bir yer olmalı muhakkak ki, zira orada Adem'in kabahatinin telafisi için beden aşağılanmalı ve dualar, tövbeler edilmeli. Bu imanlı ruhların çoğu işçi sınıfından olduğundan, zanaatkarlar ve yol işçileri, balıkçılar ve aşağılık haldeki kadınlar, İsa, Tanrı'nın ona dinleyenleri kendinden geçirecek bir konuşma yapması için bir fırsat verdiğini görünce, kurtuluş vaadiyle coşkun, gözleri yaşa boğuldu ve şöyle söyledi, Kutsal-sınız ey yoksullar, bilin ki mekânınız cennet olacaktır, ne mutlu size açlar, çünkü doyacaksınız, ne mutlu size bugün ağlayanlar,

çünkü güleceğiniz vakit yakındır, ama sonra Tanrı olup biteni fark etti, ve artık İsa'nın bu sözleri geri alması mümkün olmadığından, ona başka şeyler de söyletmeye karar verdi, öyle ki sözler coşkunun gözyaşlarını kederin gözyaşlarına çevirecekti, İnsanlar sizden nefret ederse, ne mutlu sizlere, sizi dışarlarsa ne mutlu, sonra da yeniden yanınıza sokulup da, insanoğlu yüzünden, sizi iblis diye çağırırlarsa, ne mutlu. İsa konuşmasını bitirdiğinde, ruhunu ayaklar altına alınmış gibi hissetti, çünkü gölde Tanrı tarafından ona bildirilen tüm o ölümler gözlerinin önüne geldi. Kalabalık dehşet içinde seyretti İsa'nın dizleri üzerine çöküp dua edişini, sessizdi, kendini aşağılar gibiydi. Oradan bulunan hiç kimse aklından bile geçirmede af dilemekte olduğunu, o ki Tanrı'nın oğluydu, o ki günahları bağışlıyordu. O gece, Mecdelli Meryem ile paşlaştığı çadırda İsa dedi ki, Aynı değnekle hem masumu hem de suçluyu, hem kurtulmuş olanı hem de mahkumu, hem bugüne kadar doğmuş hem de bundan sonra doğacak olan onca insanı güden, hepsini birden kurban etmeye götüren bir çobanım ben, beni bu suçtan kim kurtaracak, çünkü vaktinde babamı gördüğüm gibi görüyorum kendimi, ama o yirmi canın hesabını verecekti, şimdi ben yirmi bin canın hesabını vermek zorundayım. Mecdelli Meryem de ağladı İsa'yla birlikte, onu teselli etmeye çalıştı, Senin hatan değil, diyordu, senin hatan değil. Bu daha da kötü, diye ısrar etti İsa. Ve sonra kadın, bizim adım adım ulaştığımız tüm o bilgiye sanki sahipmiş gibi, dedi ki, Kaderin yolunu çizen ve o yol üzerinde yürüyecek kimseyi tayin eden Tanrı'dır, o seni kendi adına bir yol açman için seçti, ama sen bu yolla yürümeyeceksin ya da tapınaklar inşa etmeyeceksin, senin kanın ve bedeninde başkaları yapacak bu işi, kaderine boyun eğmek zorundasın, senin için uygun görülen kadere, çünkü her hareketin çoktan belirlenmiştir, sarf edeceğin sözler, onları sarf edeceğin yerlerde beklemekte seni, sağ-

lam edeceğin kötürümler, gören gözler bağışlayacağın körler, duyan kulaklar vereceğin sağırlar, dile gelmelerini sağlayacağın dilsizler ve hakkından geleceğin ölümle beraber. Ama benim ölüm üzerinde sözüm geçmez. Bunu hiç denemedim. Denedim, ama incir ağacı yeniden can bulamadı. Tanrı'nın isteğini dilemelisin, ama o senin dileğini görmezden gelecek değildir. Tek dileğim bu yükü sırtımdan alması, başka bir şey dilemiyorum. İmkansız olanı diliyorsun İsa, zira Tanrı'nın yapamayacağı tek şey kendisini sevmemektir. Bunu nereden biliyorsun. Kadınlar şeyleri farklı görür, belki de bedenlerimiz farklı olduğu için, evet, açıklaması bu olmalı.

Dünya, Filistin gibi ufak bir yerde bile, tek bir adam için fazlasıyla büyük olduğundan, İsa bir gün havarilerini ikişerli gruplar halinde köylerde, kasabalarda ve şehirlerde Tanrı'nın hükümlerinin yakın olduğunu duyurmaya gönderdi, upkı İsa gibi insanları eğitecek ve vaazlar vereceklerdi. Ve böylece Mecdelli Meryem ile baş başa kalan İsa, ki diğer kadınlar diğer adamların arzu ve istekleri sebebiyle onlarla birlikte gitmişti, hazır Kudüs'e pek yakın olan Beytanya şehrinc gelmişken, deyişi mazur görün ama, tek taşla iki kuş vurabileceklerini düşündü, Meryem'in kardeşlerini ziyaret edebileceklerdi. Baldızı ve kayın biraderi ile barışmanın, aslında onlarla tanışmanın zamanı gelmişti. Hepbirlikte Kudüs'e doğru yola koyulabilirlerdi, çünkü İsa Beytanya'da üç ay sonra buluşacaktı havarileriyle. On iki havarinin İsrail topraklarında yaptığı işleri anlatmaya gerek yok, çünkü ilkin yaşamları ve ölümleri ile ilgili ayrıntılara değinmeden tüm bunları kaleme alma şansımız yok, ikincisi zaten onlara verilen vekillik uyarınca tek yapabilecekleri tekrar etmektir, her biri kendi yolunda, fakat hocalarının izinden ilerledi, yani tek yaptıkları onun yaptıkları yapmaktır, becerebildikleri ölçüde, her derde deva olmaya gayret göstermektir niyetleri. Ne yazık ki

İsa onlara Yahudi olmayanların toprağına ya da Samiriyelilerin memleketine girmeyi yasak etmişti, akli başında bir adamın verdiği bu karar, onları şaşırtmış olsa da, en azından daha uzun bir süre yaşayarak görevlerini hakkıyla yerine getirmelerini sağladı, nasıl olsa, hakimiyet alanını genişletmeye niyet eden Tanrı'nın mesajı, er ya da geç, yalnızca Samiriye memleketinde ya da İsrail diyarında değil, dünyanın dört bir yanında yankılanacaktı. İsa havarilerine yaraları iyileştirmeyi ve ölümlere can vermeyi, cüzamlıların arındarmayı ve cin çıkartmayı öğretti, ama birkaç tuhaf rivayetten başka, bu tür mucizeler gerçekleştirebildiklerine dair hiçbir kanıt yok elimizde, bu da bize gösteriyor ki Tanrı öyle herkese güvenmez, ne kadar ısrar edersen et, güvenmiyor işte. İsa ile yeniden biraraya geldikten sonra, malum ya, havariler tövbe verdikleri vaazların sonucunda olup bitenlerle ilgili bir şeyler anlatmak zorunda kalacak İsa'ya, ama yaraları iyi etmeyle ilgili anlatacak pek fazla şeyleri yoktu, birkaç akli bir karışmada cinin ruhlardan çıkartılması dışında, ki onlara da bir ruhtan diğer bir ruha geçmeleri için fazla ısrar etmek gerekmiyor. Ama havariler kendilerinin nasıl dışlandığı hakkında anlatacak çok şey bulacak, Yahudi olmayanların bulunmadığı, Samiriyelilerin de hiç geçmediği yollarda nasıl düşmanca yanıtlarla karşılaştıkları hakkında, ya da tüm bunlardan sonra nasıl ayaklarındaki tozu silkererek bu diyarları arkalarında bıraktıkları hakkında, ya da silktikleri bu tozun nasıl umarsız ayaklar altında çiğnendiği hakkında. Ama İsa benzer her durumda böyle davranmalarını buyurmuştu, duymayı reddeden kimselerin marifetlerine tanıklık etmek sayılacaktı bu, pişman olacaklar yaptıkları işlere, çünkü bu reddettikleri Rabbin sözüdür. İsa şöyle söylemişti, Ne anlatacağınızı düşünmeyin, ihtiyacınız olduğunda esin yanı başınızda olacaktır. Belki de işler böyle yürümüyordu, sonuçta, doktrinin sesliliği kişisel kurtuluştan bile önce gelme-

liydi.

Taze toplanan güllerin kokusu havaya yayılıyordu, yollar temiz ve düzenliydi, sanki melekler geçmiş ve her yanda çiğ bırakmış gibi, bununla da yetinmeyip, ardından defne ve mersinle silmişler sanki yerleri. İsa ve Mecdelli Meryem kervansaraylardan ve yolculardan uzak durmaya çalışıyordu, tanınmak istemiyorlardı, İsa görevlerini ihmal ediyor değildi, Rabbin hiç kapanmayan gözleri önünde kolay bir iş değil bu, ama öyle görünüyor ki her şeye kadir olan ona nefes alması için bir fırsat vermişti, çünkü yolda karşısına arınmak için yalvaran bir cüzzamlı çıkmadı, cinli adamlar da öyle, geçtikleri köyler Rabbin huzurunu yaşıyordu coşkuyla, sukunet içinde, sanki şimdiden tövbe yolunda hız almışlar gibi. Nerede uyuyacaklarını düşünmüyorlardı Meryem ve İsa, neresi olursa olsun, asıl rahatı sağlayacak olan, beraber olmalarıydı, koyun koyuna, bazen gökkubbeyi çatı bellediler, o çatı ki Tanrı'nın haşmetli gözüdür, kara ama yine de ışıklarla kaplı, ve o ışıklar ki aslında nesilden nesile göğe çevrilen gözlerin oraya bıraktığı düşünce tohumlarıdır her biri, sukuneti sorguya çeken gözlerin bıraktığı, sukunetin verdiği yanıttan başka yanıt duyamayan gözlerin bıraktığı tohumlar. Daha sonra, dünyada yalnız kalınca, Mecdelli Meryem bu günleri ve geceleri hatırlamaya başlayacak, lakin acı ve keder dolu hatıraları saklamak git gide daha da zorlaşacak onun için, kendini, koca bir denize ve bu denizin canavarlarına boş yere direnmeye çabalayan bir aşk adasındaymış gibi hissedecek. O saat yaklaşıyor, ama göğe ve yere bakan kişi, yaklaştığına dair bir işaret göremiyor, gökte salına salına gezen, ancak, pençelerini açarak bulutlardan düşen bir taş misali hızla üzerine doğru gelen şahini göremeyen ufak bir kuş gibi. İsa ve Mecdelli Meryem şarkılar söyleyerek devam ediyorlar yola, onları gören yolcular şöyle düşünmeden edemiyor, Ne kadar mutlu bir çift, şu için doğru olabilir

bu sözler. İşte böyle vardılar Ceriko'ya, oradan sonra Beytanya'ya varmaları, aşırı sıcak ve gölge edecek ağaçların azlığı sebebiyle, tam iki gün sürdü. Mecclelli Meryem bunca zaman sonra kardeşlerinin onu nasıl karşılayacağını merak ediyordu, asıl sorun evi bir fahişe olarak yaşayabilmek için terk etmiş olmasıydı, Ölmüş olduğumu düşünüyorlardır, dedi kadın, hatta ölmüş olmamı diliyor bile olabilirler. İsa onu böyle şeyler düşünmemeye ikna etmeye çalışıyordu, Zaman bütün yaraları iyileştirir, dedi, kendi kalbinde, ailesinin açtığı yaranın hâlâ kanamakta olduğunu unuttuyordu. Beytanya'ya girdiler, Meryem köylülerden birinin onu tanimasından korktuğundan yüzünü örtmüştü. Ama İsa azarladı onu, Neden saklanıyorsun, geçmişin geride kaldı ve artık yok. Ben o aynı insan değilim, bu doğru, ama hâlâ utanç yönünden o insana bağılıyım. Sen şu an yalnızca sensin, ve benimlesin. Rabbime şükürler olsun ki seninleyim, ama gün gelecek seni benden alacak. Örtüyü açtı ve yüzünü gösterdi, tek kelime etmedi, kimse de şöyle söylemedi, Bak, Lazarus'un kardeşi, hani bir orospu olmak için evi terk etmişti ya, işte o.

Bu bizim evimiz, dedi, lakin kapıyı çalıp dönüşünü haber edecek cesareti yoktu. İsa aralık bırakılan kapıyı itti ve bağırdı, Evde kimse yok mu, bir kadın sesi yanıt verdi, Kim o, ve bu sözleri söyler söylemez de kapıda belirdi. Bu Marta'ydı, Mecclelli Meryem'in ikiz kardeşi, ama şimdi Meryem'e pek benzediği söylenemez, yıllar Marta üzerinde iz bırakmış, belki de yıllar değil de geçirdiği günlerin getirdiği güçlükler, ya da belki de yalnızca mizacıyla ilgili bir farkı gözümüze çarpan. İlk fark ettiği İsa'nın gözleri ve siması oldu, sanki karanlık bir bulut sarmıştı dört bir yanı da, bir tek onun yüzü ışıldamaktaydı, ama sonra kardeşini gördü ve tedbirli davranmaya karar verdi, tepkisi memnuniyetsizliğini açığa vuruyordu, Bu yanındaki adam da kim, diye düşünmüş olmalı, ya da belki de, Eğer görüldüğü gibi biriyse bu

adam, onun yanında ne işi var, Marta ne düşüneceğini bilemiyordu, anlamaya çalışıyordu ama bu adamın kim olduğunu bir türlü çıkartamıyordu. İşte muhtemelen bu sebeple, kardeşine, Nasılsın, ya da, Burada ne işin var, diye sormak yerine, dudaklarından dökülenler şunlar oldu, Yanında getirdiğin bu adam da kim. İsa gülümsedi, ve bu gülümseyiş bir ok gibi doğrudan Marta'nın kalbine gitti, saplandı kaldı, tatlı mı tatlı bir sızı veriyordu, Ben Nasıralı İsa, dedi kadına, kız kardeşinle birlikteyim, aynı sözler, *mutatis mutandis*, derdi Romalılar olsa, kardeşi Yakup'u göl kenarında bıraktığında söylediği sözlerle aynı sözler, Onun adı Mecdelli Meryem ve benimle birlikte. Kapıyı iyice açan Marta dedi ki, İçeri gel, kendi evin sayılır burası, lakin bu sözleri kime söylediği belli değildi, İsa'ya mı, Meryem'e mi. Avluya girdiklerinde Mecdelli Meryem kız kardeşinin koluna girdi ve ona dedi ki, Ben de senin kadar buraya aidim, ve ben bu adama da aidim, ve o sana ait değil, ikinizden de uzak kaldım, size yabancıyım, ama n'olur erdemle övünme ya da günahımı deme, huzur içinde geldim ve huzur içinde olmak istiyorum. Marta dedi ki, Seni kardeşim olarak ağırlayacağım, seni sevgiyle kabul edeceğim günü de sabırsızlıkla bekliyorum, ama daha çok erken, sözlerini sürdürüyordu ki bir düşünce onu susturdu, yanındaki adamın, Meryem'in belki de hâlâ sürdürmekte olduğu günahkar yaşam hakkında bir şey bilmiyor olabileceğini düşündü, o an ikisinden de, kendisinden de nefret etti, öfkeliydi, ta ki İsa konuşana, ve ona bilmesi gerekeni anlatana kadar, çünkü insanların ne düşündüğü kestirmek zor değildir, ona şöyle söyledi, Her birimizi Tanrı yargılar, hem de her gün farklı biçimlerde, çünkü bizler de her gün farklı bir kimseyizdir, eğer Tanrı seni şu an yargılayacak olsaydı Marta, onun gözünde Meryem'den farklı bir durumda olmadığını görürdün. Bunu açıklamam gerekiyor, çünkü anlamadım. Söylenecek başka bir şey yok, bu sözleri kal-

binde sakla ve kardeşinin yüzüne her bakışında bunları hatırla. O artık şey değil mi. Artık bir orospu değil miyim onu soruyorsun, dedi Mecdelli Meryem cürretkarca, kardeşinin nezaketini ihya etmiş oldu. Marta vazgeçti, ellerini yüzüne götürdü, Hayır, bilmek istemiyorum, İsa'nın sözleri yeterli, daha fazla hakim olamadı gözyaşlarına, ağlamaya başladı. Meryem kardeşinin yanına gitti ve onu kucakladı, Marta şunları söylerken, o kardeşinin başını göğsüne bastırıyordu, Bu ne biçim hayat, ne biçim hayat, lakin kendi hayatını mı yoksa Meryem'in hayatını mı kastediyordu bilemiyoruz. Lazarus nerede, diye sordu Meryem. Sinagoga gitti. Sıhhati yerinde mi. Hâlâ çekiyor o boğulma nöbetlerini, ama dışında pek bir şeyi yok. Hesap sorarcasına Meryem'in bu soruyu sormakta biraz geç kaldığını eklemeyi düşündü sözlerine, çünkü bunca yıllık yokluğu süresince, hem bedeniyle hem de vakit bilmezliğiyle hayırsız olan bu kardeş, ailesini bir kez bile arayıp sormamıştı, kardeşlerinin ne halde olduğuyla ilgilenmemişti, ki Lazarus'un sıhhati zaten baştan beri hiç yerinde olmamıştır. Ama aralarındaki bu soğukluğu fark etmekte gecikmeyen İsa'ya döndü Marta ve dedi ki, Kardeşimiz Lazarus sinagoga kitapların nüshalarını çıkartır, bu haliyle elinden başka bir iş gelmezdi zaten, bunları söylerken ses tonu, bir insanın kayda değer bir işle meşgul olmaksızın nasıl olup da sabahtan akşama kadar vakit geçirebileceğini anlayamadığını ifade eder nitelikteydi. Lazarus'un derdi nedir, diye sordu İsa. Boğuluyor, sanki kalbi duracakmış gibi oluyor, yüzünün rengi atıyor, onu o halde görsen ölü sanarsın. Marta bir an durdu ve ekledi, O bizim küçüğümüzdür, düşünmeden konuşmuştu, İsa'nın da henüz genç olduğunu fark etti ve kızardı. bir kez daha daldı gitti düşüncelere, kıskançlık onu yemeye başlamıştı bile, sonra sözler döküldü dudaklarından, bu iş yanı başında dikilen Mecdelli Meryem'in işi olmasına, önceliğin Meryem'de bulunmasına ve

bu sebeple de Marta'nın bu işe soyunmasının hayret verici olmasına karşın, Yorulmuşsundur, dedi Marta İsa'ya, otur şöyle de ayaklarını yıkayayım. Meryem İsa ile baş başa kaldıktan sonra, şakayla karışık şöyle söyledi, Öyle görünüyor ki biz iki kardeş, seni sevmek için doğmuşuz, ve İsa yanıtladı, Marta üzgün ve bu hayatta onu memnun eden çok az şey var. Aslında öfkeli, günahkar bir kadını ödüllendirip, onun gibi erdemli bir kadını bu halde bırakan Tanrı'nın, adaleti olmadığını düşünüyor. Ama Tanrı onu başka biçimde ödüllendirecek. Belki, ama dünyayı yaratan Tanrı'nın, bu dünyanın nimetlerini kadınlardan esirgemeğe hiç hakkı yok. Bir erkeğin cinsel kimliğini keşfedebilmek türünden nimetlerden bahsediyorsun. Tabii ki, tıpkı senin kadını tanıman gibi, daha başka ne isteyebilirdin ey Tanrı'nın oğlu, söyle. Seninle yatan Tanrı'nın oğlu değil, Yusuf'un oğludur. İşin aslı, sen yaşamıma girerli beri, asla bir tanrının oğluyla yatıyormuş gibi hissetmedim kendimi. Tanrı'nın oğluyla demek istiyorsun. Keşke öyle olmasaydın.

Marta komşunun çocuklarından birini gönderip Lazarus'a haber saldı, Meryem'in eve döndüğü haberini, lakin bunu yapmadan önce uzun süre tereddüt etmişti, çünkü kimsenin günahkar kardeşlerinin köye döndüğünü duymasını istemiyordu, bunca zaman sonra yeniden dillere düşmekten korkuyordu. Nasıl bakardı insanların yüzlerine, ya da daha da fenası, nasıl yürürdü sokakta günahkar kardeşiyle birlikte. Komşularla dostları görmezden gelmek çok güç olacaktı, görse bile nasıl söylerdi, Bu benim kardeşim Meryem, onu hatırlıyor musun, sonra o bildik bakışlar ve üstü kapalı ithamlar, Tabii ki hatırlıyorum, Meryem'i kim hatırlamaz, umarız bu nesre dair ayrıntılar okuru rahatsız etmez, çünkü artık bildiğimiz gibi, Tanrı'nın kitabı tamamen kutsal değildir. Lazarus eve geldiğinde Marta bu kaygılarını bastırmaya çalışıyordu, Lazarus Meryem'i kucakladı ve sadece dedi

ki, Eve hoş geldin bacım, ayrı geçen yılların acısını ve sessiz kaygıyı bir kenara koymuştu. Kendisini bir açıklama yapmak zorunda hisseden Marta, İsa'yı işaret etti ve dedi ki, Bu İsa, eniştemiz. İki erkek karşılıklı olarak, dostça salladılar başlarını, sonra da biraz sohbet etmek için kuruldular bir köşeye, bu arada kadınlar da, geçmişte birçok kez yaptıkları gibi, gidip yemeği hazırlamaya başladılar. Yemek faslı sona erdikten sonra erkekler akşam havasını solumak için avluya çıktı, bu arada kadınlar da şu pek mühim hangi döşeceği nereye koyma meselesine çözüm bulmaya çalışıyordu içeride, mühim bir mesele, çünkü artık dört kişiler. İsa hâlâ aydınlık olan gökkubbede beliren ilk yıldızları uzun uzun seyrettikten sonra, sonunda sordu Lazarus'a, Çok acı çekiyor musun, Lazarus şaşkın bir ifadeyle yanıt verdi, Evet, bayağı acı çekiyorum. Acın dincek, dedi İsa. Evet, tabii ki, öldükten sonra. Hayır, yani hemen dincek. Bir hekim olduğumu bilmiyordum. Kardeşim, eğer bir hekim olsaydım seni iyileştiremezdim. Bir hekim değilsen de iyileştiremezsin. İsa Lazarus'un elini tuttu ve usulca mırıldandı, Artık iyileştin. Ve Lazarus, tıpkı güneşte kuruyan çamur gibi, hastalığın bedenini terk ettiğini hissetti. Daha kolay nefes alıyordu, kalp atışları normale dönmüştü, neler olduğunu anlayamıyordu. kaygıyla sordu, Neler oluyor burada, sesi korkusunu açığa vuruyordu, Kimsin sen. Bir hekim değilim, dedi İsa yüzünde bir gülümsemeyle. Tanrı aşkına, kim olduğunu söyle bana. Rab'bin adını boş yere anma. Ama ben bunu hak edecek ne yaptım, nasıl oldu bu iş. Meryem'i çağır, o sana anlatacaktır. Kimseyi çağırmaya gerek kalmadı. Şamatayı duyan Marta ve Meryem, iki erkeğin birbirine girdiğini zannederek atmışlardı kendilerini avluya, ama yarıldıklarını gördüler, tüm avluyu masmavi bir ışık sarmıştı, gökten süzülüp inen bir ışık demeti, Lazarus İsa'yı işaret ediyordu, Kimdir bu adam, diye sordu, tüm yaptığı bana dokunmak ve,

lyileştin, demek oldu, hastalık bıraktı yakamı. Marta kardeşini teselli etmeye gitti, Lazarus'un zangır zangır titriyordu, böyle iyileşme olur mu, ama Lazarus itti onu, dedi ki, Meryem. onu buraya sen getirdin, söyle onun kim olduğunu. Kapının eşiginde dikilen Meryem hiç istifini bozmadan şöyle söyledi, O Nasıralı İsa'dır, Tanrı'nın oğlu. Şimdi, bu diyarlar çok eski zamanlardan beri peygamberlere mahsus vahiylerden, kutsal işaretlerden çokça fayda görmüş olsa da, Marta ve Lazarus'un bu söylenene temkinli yaklaşımları, inanıp inanmamak arasında bocalamaları gayet doğal olurdu, bir adamın mucizevi bir şekilde derman olduğunu öğrenmek nerede, elenizi tutan adamın Tanrı'nın oğlundan başkası olmadığını duymak nerede. Lakin iman ve aşk, pek çok şeyin üstesinden gelebilir, hatta bazıları der ki tüm bu şeylerin üstesinden gelmeleri için beraber olmalarına bile luzum yoktur, İsa'nın üzerine atlayıp ağlamaya başlayan Marta örneği bunu kanıtıyor, sonra da gösterdiği cürrete şaşırıp yere atıyor kendisini, orada bir süre kalıyor, yüzü bambaşka bir hal alıyor dudaklarından şu sözler dökülürken, Ve ben onun ayaklarını yıkadım. Lazarus hiç istifini bozmadı, korkuyordu, hatta şunu da belirtmeliyiz ki aniden gelen bu bilgi ölümüne vesile olabilirdi, tabii eğer kız kardeşinin vakitli sevgi gösterisi ona yepyeni bir kalp bahşetmeseydi. İsa gülümseyerek onu kucaklamaya gitti, Tanrı'nın oğlunun insanoğlu olmasına şaşma, işin aslı, Tanrı'nın seçecek başka kimsesi yoktu, yani ıptıkı kadınlarını seçen erkekler veya erkeklerini seçen kadınlar gibi. Bu son sözlerin hedefi Mecdelli Meryem'di, lakin İsa bu sözlerin Marta'nın umutsuz yalnızlığını körükleyip derdini deşeceğini hesap edemişti, işte Tanrı ile oğlu arasındaki fark bu, Tanrı ne yaparsa kasten yapar, oğlu ise dikkatsizliği yüzünden bazen gafflete düşer, bu da insani bir tavidir. Hiç mühim değil, bugün bu evde coşku var, Marta ağrısını yakmayı yarın sürdürebilir, ama onu te-

selli edecek bir şeyi olduğunu bilmeli, Beytanya'nın sokaklarında, meydanlarında, çarşılarında hiç kimse eve dönen kız kardeşi hakkında dedikodu yapamaz artık, onun yanında getirdiği adamın Lazarus'u yağlar, melhemler ya da otlar olmaksızın iyileştirdiğini öğrenmeleri yetecek. Evde oturmuş keyif çatıyorlardı ki Lazarus şöyle söyledi, Celileli bir adamın sağda solda dolaşarak mucizeler gerçekleştirdiği dedikodusu yayılıyor her yerde, ama kimse onun Tanrı'nın oğlu olduğunu söylememişti. Bazı haberler diğerlerinden daha çabuk yayılır, dedi İsa. Sen o adam mısın. Bunu sen kendin söyledin zaten. Sonra İsa baştan sona anlatı hikâyesini, ama çobandan bahsetmedi, Tanrı'nın ise, ona görüldüğünü ve, Sen benim oğlumsun, dediğini belirtti sadece. Bu dedikodular olmadan, ki şimdi bu son mucize sayesinde gerçek olmuştu söylenenler, imanın ve aşkın gücü olmadan, Marta ve Lazarus'u, kısa bir süre için kardeşleriyle aynı döşeği paylaşan bu adamın, kutsal bir hamurdan yoğrulduğuna inandırmak mümkün olmazdı. Çünkü daha önce Tanrı korkusu olmaksızın birçok adamı kucaklamış olan bu kadını, et ve kemikten olma İsa kucaklamıştı. Ve gelin görmemek ve duymamak için başını yorganın altına saklayan Marta'yı şu sözleri mırıldanmaya iten kibri mazur görelim, Ben ondan daha çok hak ediyorum bu adamı.

Sonraki gün haberler her tarafa yayıldı, Beytanya sakinleri Rabbe methiyeler düzmeye başlamıştı, ve dünyanın bu tür harikalar için çok küçük olduğuna inanan ve bu sebeple de söylenenlere temkinli yaklaşan kuru canlar bile, bir süre sonra mucizevi biçimde sağlığına kavuşan Lazarus'la karşılaşarak fikirlerini değiştirmek mecburiyetinde kaldılar, ki hiç kimse kalkıp da onun sağlık satmakta olduğunu söyleyemezdi, çünkü o kadar iyi yürekliydi ki elinde satacak sağlığı olsa, hepsini sağa sola dağıtır, tüketirdi. Şimdi insanlar kapının önüne toplandı, bu mu-

cizeler dağıtan adamı kendi gözleriyle görmek istiyorlardı, hat- ta ona dokunup, gerçek olduğuna kanaat getirebilmek için son bir kanıt daha elde etmek istiyorlardı. Hastalar ve yaralalar da geldi akın akın, bazıları yürüyerek, bazıları sedyelerde ya da ak- rabalarının sırtlarında, ta ki Lazarus ve kız kardeşinin yaşadığı dar sokak tıklım tıklım dolana değin. İsa durumu fark edince, bu gruhla köy meydanında ilgileneceği haberini saldı, orada rahat rahat görebileceklerdi birbirlerini. Ama avuçlarının arasın- da bir kuş tutan adam, onun kaçmasına müsaade edecek kadar aptal olamaz. Nitekim anlaşılır sebeplerle, kimse yerinden kıpır- damadı, ve sonunda İsa yüzünü göstermeye mecbur kaldı, sıra- dan bir insan gibi çıkmıştı evden, tezahurat, geçit resmi ya da bir merasim beklemeksizin çıkınca da ne gökkubbe ne de yer- yüzü sallandı zaten. İşte buradayım, dedi, doğal konuşmaya gayret gösteriyordu, lakin bu sözler bile köy sakinlerinin diz çö- küp merhamet dilemesine yeterliydi, Kurtar bizi, diye haykırı- yordu bazıları, İyi et beni, diye bağıriyordu kimi. İsa oradaki dil- sizlerden birine şifa oldu, ama diğerlerini geri gönderdi çünkü imanları yeterince kuvvetli değildi. Sonraki gün gelmelerini bu- yurdu, ama önce tövbe etmeleri gerekiyordu, çünkü malum, Rabbin hükümranlığı yakın ve zaman sona ermek üzere. Sen Tanrı'nın oğlu musun, diye sordular, İsa'nın yanıtı büyüleyici- di, Eğer öyle olmasaydım Tanrı senin bu soruyu sormana müsa- ade etmektense dilini koparırdı.

İşte bu unutulmaz işlerle başladı Beytanya'da geçirdiği gün- ler, havarilerini bekliyordu orada, havariler hâlâ uzak diyarlarda tellalık etmekteydi. Söylemeye gerek bile yok ama, kuzey bölge- lerinde mucizeler gerçekleştiren adamın şimdi Beytanya'da ol- duğunu öğrenen halk civar köylerden ve kasabalardan akın akın buraya geliyordu. İsa'nın Lazarus'un evini terk etmesine gerek yoktu, çünkü o eve hacca gelir gibi geliyordu insanlar, ama on-

ları kabul etmedi, köyün dışında bir tepenin eteklerinde toplanmalarını buyuruyordu, orada tövbe üzerine vaazlar verecek ve şifa dağıtacaktı. Bu heyecan dalgası ve haberler Kudüs'e kadar yayıldı, bu da daha büyük kalabalıkların ziyaretlerine vesile oldu, İsa'yı görmeye gelen grup git gide büyüdü, ta ki İsa burada kalmakla ayaklanmalara sebep olabileceğini fark edinceye kadar, kalabalıklar kontrolden çıkınca bu tür şeylerin önüne geçilemez. Kudüs'ten Beytanya'ya, şifa aramaya, ilk başta yalnızca yoksul halk geliyordu, ama üst sınıftan kimseler de gelmeye başlamakta gecikmedi, hiç kimsenin cürret edip, hatta ölümü pahasına cürret edip demek daha doğru, kendisini açık açık Tanrı'nın oğlu ilan edebileceğine inanamayan Ferisiler ve alimler de geliyordu. Şaşkın döndüler Kudüs'e, kafaları karışmıştı, çünkü soru sorulduğunda İsa açık yanıtlar vermekten kaçınıyordu. Babasıyla ilgili sorular sorup onu sıkıştıranlara insanoğlu olduğu yanıtını veriyordu, ve Tanrı'ya babası olarak hitap ettiğini kastettiği kuşkusuz yalnızca kendi babası olan Tanrı değil, tüm insanların babası olan Tanrı'ydı. Hal böyle olunca büyü ya da hileye baş vurmaksızın dağıttığı şifa, akılları karıştıran bir giz olarak kalıyordu. Tek ihtiyacı olan birkaç sözdü, Yürü, Kalk, Konuş, Gör, Arın, cüzzamlının teni sabah güneşinde parlayan çiğ benzeyordu İsa cüzzamlıya parmağının ucuyla dokunduktan sonra, sağır dilsizler usta hatipler gibi konuşmaya başlıyor, kötürümler sedyeden atlayıp neşeye dans etmeye koyuluyordu, körler gözlerinin görebildiğine inanamıyor, topallar sağda solda koşturmaya başlıyordu, sonra da eğlence olsun diye topal numarası yapıyorlardı bir daha şifa bulup bir daha koşmaya başlamanın heyecanını yaşamak niyetiyle. Tövbe edin, diyordu İsa onlara, Tövbe edin, başkaca bir isteği yoktu. Lakin tapınağın başkahinleri, kendi zamanlarında peygamberlerin ve ermişlerin yol açtığı isyanları çok iyi bildiğinden, dini, sosyal ya da siyasi

herhangi bir başka kargaşa olmaması için önlem alma kararı aldı, bu andan sonra Celileli'nin yaptığı ve söylediği her şeyi yakın takibe alacaklardı, ve eğer gerekliyse, iblis yok edilecek, kökü kurutulacaktı, çünkü, başkahinin sözleriyle, Bu adam beni yoldan çıkaramaz, insanın oğlu Tanrı'nın oğludur. İsa Kudüs'e gidip orada da mucizeler gerçekleştirmeye gerek görmemişti, ama burada Beytanya'da, boynunu kesecek tırpanı bilemekle meşguldü.

Derken havariler birer birer Beytanya'ya varmaya başladı, ikişerli gruplar halinde geliyorlardı, ikisi bugün, ikisi yarın, hatta yolda buluşabilirlerse, sonraki gün dördü birarada. Birkaç ufak ayrıntı dışında hep aynı hikâyeyi anlatıyorlardı, çölden gelen bir adamla ilgili bir hikâyeydi bu, geleneksel biçimde peygamberlik ediyordu, sanki sesi ağaçları deviriyor, kollarıyla dağları yerinden oynatıyordu, insanlığı bekleyen cezadan ve gelişi çok yakın olan Mesih'ten bahsediyordu. Havarilerden hiçbiri görmedi onu aslında, çünkü sürekli geziyordu, dur durak bilmiyor, oradan dolanıp duruyordu, haliyle havariler üçüncü kişilerden alıyordu haberleri, bu peygamberi aramış olmaları gerekiyordu, ama üç ay dolmak üzereydi ve buluşmayı kaçırmak istemiyorlardı. İsa onlara peygamberin adını bilip bilmediklerini sordu, adının Yahya olduğunu söylediler. Demek ki şu an burada, dedi İsa. Dostları ne söylemeye çalıştığını anlayamıyordu, Mecdelli Mer-yem dışında, ama zaten o her şeyi biliyordu. İsa gidip Yahya'yı aramak istedi, o da İsa'yı arıyor olmalıydı, ama on iki havariden ikisi, Tomas ve Yahuda İskariyot henüz varmamıştı köye, ve bunun anlamı yeni bilgiler getirebilecekleri olduğundan, herkes iyiden iyiye sabırsızlanıyordu. Beklemeye değdi doğrusu, çünkü geç kalan bu iki havari, Yahya'yı görmekle yetinmemiş, dahası onunla konuşmuştu. Beytanya yakınlarına kurdukları çadırlardan çıkıp Tomas ve Yahuda İskariyot'un anlatacaklarını dinleye-

bilmek için köye indiler, Lazarus'un evinin avlusunda bir çember oluşturdular, Marta, Meryem ve diğer kadınlar da hazır bulunuyordu. Sırası gelince Yahuda İskariyot ve Tomas konuşmaya başladılar, Yahya'nın çölde Tanrı sözüyle nasıl karşılaştığını anlattılar, bunun ardından Erden Nehri boylarında insanları vaf-tiz etmeye, günahların bağışlanması için onları tövbeye çağır-maya koyulmuştu, ama insanlar akın akın ona gelmeye başla-yınca, onları azarlamıştı, hem de öyle bir azarlamıştı ki, korkut-muştu zavallıları, Vay engerek soyu, engerek ki sizi Rabbin öf-kesinden sakınmaya çağırıldı, öyle ki tövbenin meyvesini tadabi-lesiniz, sakın ola ki, Atamız İbrahim var, demeyin, çünkü size doğrusunu söyleyeyim, Tanrı sizi hor görüp, İbrahim'e şu taşla-rı evlat kılmaya kadirdir, şimdi balta ağacın dibine kondu, öyle ki iyi meyve veremeyen ağaç kesilsin ve ateşe atılsın. Dehşete düşen kalabalık ona sordu, Ne yapmamız gerekiyor, ve Yahya yanıtladı, İki gömleği olan birini olmayana versin, erzakı bol olan onu komşularıyla paylaşsın, sıra vergi toplayanlara gelince Yahya dedi ki, Yasanın emrettiğinden fazla vergi toplamayın, ya-sanın sadece siz ona yasa dediğiniz için yasa olduğunu sanma-yın, ve askerlerden ikisi ona sordu, Peki biz ne yapalım, ne yap-malıyız, yanıtladı, Kimseye kaba kuvvet uygulamayın, kimseyi yalan yere suçlamayın, size ödenen ücretle yetinin. Bu noktada ilk söz alan Tomas sustu ve Yahuda İskariyot konuşmaya başla-dı. Yahya'ya sanki Mesih oymuş gibi davrandılar, ama o dedi ki, Ben siz tövbekarları suyla vaf-tiz ediyorum, benden sonra gelecek olan benden kudretlidir, ben onun ayaklarını öpmeye layık değilim, o sizi Kutsal Ruh ve ateşle vaf-tiz edecek, tohumlar elin-dedir, müşhili yere saçacak ve buğdayı toplayacak, saman tozu ise hiç sönmeyen ateşte yakılacak. Yahuda İskariyot bundan başka bir şey söylemedi, herkes İsa'nın söze başlamasını bekle-di, ama parmağıyla toprakta gizemli çemberler çizen İsa, bir tür-

l başlamadı konuşmaya. Sonra Petrus dedi ki, Yani sen Yahya'nın adını andığı Mesih'sin, İsa hâlâ toprakla oynuyordu, karşılıklı verdi, Bunu söyleyen sensin, ben değilim, Tanrı bana yalnızca onun oğlu olduğunu söyledi, bir an durdu, son sözleri şunlar oldu, Ben Yahya'yı aramaya gidiyorum. Biz de seninle gelelim dedi Zebedi'nin oğullarından Yuhanna, ama İsa başını iki yana salladı, Sadece Tomas'ı ve Yahuda'yı alacağım yanıma, çünkü onlar onu gördüler, sonra da dönüp Yahuda'ya sordu, Nasıl biri. Senden daha uzun boylu, dedi Yahuda, daha şişman, sanki kilden yapılmış bir sakalı var, deve derisinden bir gömlekle, beline bağladığı kumaştan başka bir şey giymiyor, insanlar çölde çekirgeler ve balla beslendiğini söylüyor. O benden daha çok benziyor Mesih'e, dedi İsa ve çemberi terk etti.

Üç adam sabah erken saatlerde yola koyuldular, Yahya'nın bir yerde üç günden fazla kalmadığını bildiklerinden ve muhtemelen onu Erden Nehri boylarında insanları vaftiz ederken bulacaklarından, Ölü Deniz'in bir ucuna, Betabara diye bilinen bir yere doğru ilerlediler, Ginesar Gölü'ne kadar nehri takip ederek kuzeye doğru gitmeye başladılar, gerekirse daha da kuzeye çıkacaklardı. Ama seyahatleri bekledikleri kadar uzun sürmedi, çünkü daha Betabara'da karşılarına çıktı Yahya, tek başınaydı, sanki onları bekliyordu. Adamı ilk gördüklerinde aralarında bayağı mesafe vardı, nehir kenarında oturan bir gariban, etrafında kafataslarına benzeyen sarp kayalar ve açık yaralara benzeyen çukurlar. Sağ tarafta, güneşin ve göğün altında, o uğursuz Ölü Deniz vardı, korkunç yüzeyi eriyen bakır gibi parlaktı. Yaklaşınca İsa yanındakilere sordu, Bakın, bu o mu. Gözlerini güneşten sakınmak için ellerini alınlarına götürerek havariler, dikkatle süzdüler adamı ve, Ya o ya da ikizi, diye cevap verdiler. Ben dönene kadar burada bekleyin, daha fazla yaklaşmayın, dedi İsa, ve başkaca söz söylemeden nehre doğru inmeye başladı. Tomas ve Ya-

huda kuru toprağa oturdular ve İsa nehre doğru inerken seyrettiler, tümsekler ve çukurlar yüzünden bir beliriyor, bir yok oluyordu, sonra kıyıya vardığında Yahya'nın yanına gidişini gördüler, bu süre boyunca hiç istifini bozmamıştı. Umarım yanılmamışızdır, dedi Tomas. Daha yakına gitmeliydik, dedi Yahuda İskariyot. Ama İsa görür görmez tanımişti onu ve sadece laf olsun diye sormuştu kim olduğunu. Aşağıda, ona yaklaşan İsa'yı gören Yahya ayağa kalktı ve onu seyretti. Ne söyleyecekler birbirlerine, diye geçiriyordu içinden Yahuda İskariyot. Herhalde İsa bize anlatır, Belki de anlatmaz, dedi Tomas. Şimdi iki adam aşağıda yüz yüzeydi, hararetli bir konuşma geçiyordu aralarında, ya da en azından el kol hareketlerinden anlaşılan buydu, sonra birlikte su kenarına gittiler, bir tümseğin ardında kaldıklarından artık görünmüyorlardı. Ama Tomas ve Yahuda orada neler olduğunu biliyordu, çünkü onlar da Yahya tarafından vaftiz edilmişti. Su bel boyuna gelene kadar ilerleyeceklerdi nehirde. Yahya avuçlarına su alacak ve suyu göğe kaldıracaktı, sonra suyu İsa'nın başına serpecekti, ve sonra şu dua, Seni bu suyla vaftiz ediyorum, ateşini beslesin diye. Bu işlem tamamlandıktan sonra, Yahya ve İsa sudan çıkıp, bohçalarını ellerine alacak, vedalaşacaklardı ve Yahya kuzeye doğru nehir boyunca yoluna devam edecekti, İsa da yanımıza dönecekti. Tomas ve Yahuda İskariyot onu bekliyorlardı, ve gerçekten göründü işte, sessizce geçiyor yanlarından ve Beytanya'ya doğru ilerliyor. Şaşırان havariler onun peşinden yürümeye başladı, merakları giderilmemişti daha, sonunda Tomas dayanamadı ve Yahuda'nın eliyle yaptığı işarete aldırmaşızın sordu, Bize Yahya'nın neler söylediğini anlatmayacak mısın. Vakti gelince, diye cevap verdi İsa. En azından, sana Mesih olduğunu söyledi mi, bunu söyle bize. Vakti gelince, diye tekrarladı İsa, havarileri İsa'nın, bunu söylemekle, Mesih'in ortaya çıkmasının zamanının henüz gelmediğini mi kastettiğini

merak ettiler.

O gün Meccelli Meryem öğrenebildi olup biteni. Az konuştuk, dedi İsa, karşılaşır karşılaşmaz Yahya bana beklediği kişinin ben mi olduğumu yoksa daha beklemesi mi gerektiğini sordu. Peki sen ne dedin. Ben de ona körlerin görmeye, sakatların yürümeye, sağırın duymaya, cüzzamlıların arınmaya başladığını, yoksulların artık müjdenin haberini aldığını söyledim. O ne dedi. Mesih'in bunca şey yapmasına lüzum olmadığını söyledi, ondan bekleneni yapması yeterliymiş. Bu mu tüm söylediği. Evet, bunlar onun sözleri. Peki Mesih'ten beklenen nedir. Ben de ona bunu sordum, Ne yanıt verdi, Bunu benim bulmam gerektiğini söyledi, Başka ne dedi. Hiçbir şey, beni nehre götürdü, vaftiz etti ve yürüdü gitti. Seni vaftiz ederken ne söyledi peki. Seni suyla vaftiz ediyorum, içindeki ateşi beslesin diye. Bu konuşmadan sonra İsa bir hafta boyunca Meccelli Meryem'e tek söz söylemedi. Meccelli Meryem'in çadıra girmesine de müsaade yoktu, İsa ise çadırdan yalnızca geceleri, o da dağda gezmek için çıkıyordu. Bazen havariler gizlice peşinden gidiyordu, bahaneleri de hazırды, onu vahşi hayvanlardan koruyacaklardı, halbuki, o diyarda ne gezer vahşi hayvan. Gördüler ki kendine rahat bir yer bulup oturup seyre dalıyordu, göğü değil, önünde uzanıp giden yeryüzünü, kayaların arasından ya da bayırdan çıkacak birini bekler gibi. Ay ışığı vardı, yani biri çıkıp gelse mutlaka görünürdü, ama gelmedi. İsa şafakla birlikte kampa döndü. Yuhanna ile Yahuda İskariyot'un onun için hazırladığı yemekten yedi biraz, ama fazla değil, kimseye selam vermiyordu artık, kimseye tenezülü yoktu. Hatta bir defasında Petrus her şeyin yolunda olup olmadığını sordu, verilecek yeni bir emir var mı merak ediyordu. ama İsa onu sertçe azarladı. Petrus'un bir kabahati yoktu, yalnızca çok erken sormuştu soruyu, çünkü sekiz günün ardından sabah erken saatlerde İsa çadırdan çıktı, hava-

rilerine katıldı ve onlarla birlikte yedi, yemek faslı sona erince onlara dedi ki, Yarın Kudüs'e gidiyoruz, tapınağa, orada benim yaptığımı yapacaksınız, çünkü Tanrı'nın oğlunun, babasının evinde ne işler döndüğünü öğrenmesinin vakti geldi, Mesih de artık kendisinden bekleneni yapacak. Havariler fazlasını bilmek istedi, ama İsa, Görmek için fazla beklemenize lüzum kalmayacak, dedi, başka da bir şey söylemedi. Havariler böyle sözler işitmeye ve onun suratını bu kadar ciddi bir ifadeyle görmeye alışık değildi, artık nazik davranmıyordu İsa, sessiz, sakin, Tanrı nereye götürürse götürsün şikâyet etmeden giden o İsa artık kaybolmuştu. Bu değişimin sebebi bilinmiyor, onu havarilerden ayrılmaya, gecenin iblislerinin mesken tuttuğunu tepeleri, kim bilir neyin arayışında, arşınlamaya iten sebepler hakkında bir malumatımız yok. Aralarında en yaşlıları olan Petrus, İsa'nın onlara durup dururken Kudüs'e gideceklerini söylemesini pek olumlu karşılamadı, hem de bu şekilde, sanki sadece yüklenip taşımaya yarayan kölelermiş, hiç açıklama beklemeden buyrukları yerine getirmeleri gerekiyormuş gibi. Nitekim itiraz etti, Senin gücünü tanıyoruz ve sözde ve eylemde sana itaat etmeye hazırız, hem Tanrı'nın oğluna hem de insanoğluna hürmet duyuyoruz, ama bize yaramaz çocuklarmışız ya da bunak ihtiyarlarımız gibi davranman doğru mu, bize bir şey anlatmaman ve fikrimizi sormadan yahut karar vermemizi beklemeden emirler yağdırman hoş mu. Affedin beni, hepiniz, dedi İsa, çünkü ben kendim bile beni Kudüs'e çekenin ne olduğunu bilmiyorum, bana tüm söylenen gitmem gerektiği, hepsi bu, benim peşimden gelmek zorunda değilsiniz. Bunu sana kim söyledi. İçimde bir ses var, bana neyi yapıp neyi yapmamam gerektiğini söylüyor. Yahya ile buluştuğundan beri çok farklısın. Evet, huzur getirmenin yeterli olmadığını anladım, kişi kılıç da kuşanmalı. Eğer Tanrı'nın hükümlerliği yakınsa, kılıca ne hacet, diye sordu

Andreya. Çünkü Tanrı hükümlerinin ne yolla geleceğini bildirmeyi, barışı denedik, bir de kılıcı deneyelim, Tanrı seçimini yapacaktır, tekrarlıyorum, benimle gelmek zorunda değilsiniz. Nereye gidersen git seni izleyeceğimizi biliyorsun, dedi Yuhanna, ve İsa yanıtladı, Emin olma, yemin etme sakın, benimle gelenler görecek.

Sonraki gün, İsa vedalaşmak ve Lazarus ile Marta'ya dağda bayırda gezmeyi, o gizemli yalnızlığı bir yana bıraktığını ve yeniden havarileri ile olmaya başladığını bildirmek üzere Lazarus'un evine gitti. Marta Lazarus'un sinagogta olduğunu söyledi. Böylece İsa ve havarileri Kudüs yollarına düştüler, Mecdelli Meryem ve onlara eşlik eden diğer kadınlar, Beytanya'nın son evine kadar onlara eşlik ettiler, orada durdular ve erkeklerin arkasından bakmaya koyuldular, seyretmek yetiyordu onlara, her ne kadar adamların biri bile bir kez olsun dönüp ardına bakmasa da. Gök bulutlu ve yağmur vaad ediyor, belki de bu yüzden çok az insan var yollarda, Kudüs'te acil işi olmayanlar evde oturup gökkubbeden bir işaret beklemeye başlamış olmalı. On üç adam yürüdüler, kül rengi koca bulutlar dağların tepelerinde dolanıyordu, sanki gök ve yer sonunda yeniden biraraya gelmeye karar vermiş gibiydi, yağuran ve yağrulan, dişi ve erkek, çukur ve tümsek. Şehir girişine vardılar ve o her zamanki kalabalıkla karşılaştılar, hayret, yollar boştu, tapınağa varmadan önce, uzun bir bekleyiş başladı. İşler umulmadık biçimde geliyordu. Hemen hepsi yalın ayak, ellerinde değnekleriyle, uzun sakalları ve entarileri üzerine giydikleri pelerinleriyle ortaya çıkan on üç adam, insanları çok şaşırttı, herkes geri duruyordu, soruyorlardı, Bu adamlar nereden gelmiş olabilir, ve şu önde yürüyen de kim. Hiç kimse yanıtı öğrenemedi, ta ki bir Celileli çıkagelip, Bu Nasıralı İsa, diyene kadar, Tanrı'nın oğlu olduğunu söylüyor ve mucizeler gerçekleştiriyor. Nereye gidiyorlar, diye sordu insan-

lar, bunu öğrenmenin en kolay yolu takip etmek olduğundan, birçoğu peşlerine takıldı, öyle ki tapınağın girişine vardıklarında artık on üç değil bin kişi olmuşlardı, kent sakinleri neler olacağını görmek istiyordu. İsa para bozanların olduğu tarafa yürüdü ve havarilere şöyle söyledi, İşte buraya gelmemizin sebebi, bu sözlerin ardından masaları birer birer kaldırıp fırlatmaya başladı, alanlarla satanları da itip kakıyordu, öyle bir şamataya vesile olmuştu ki bu hareketleri, sesi duyuluyor idiyese bunun yegane sebebi, sesinin gök gürültüsü gibi olmasıdır, Benim evim dua evi olacak diye yazılmıştır, siz burayı haydut yatağına çevirmişsiniz, masaları devirmeye devam ediyordu, her yana para saçılıyordu, bu da ayak takımını neşeye boğdu, yerlerde sürünüp bu nimetten ellerinden geldiğince faydalanmaya çalıştılar. Havariler de İsa'nın izinden gitti, güvercin kafesleri de yerden yere vuruluyordu, açılan kafeslerden güvercinler, esnafın şaşkın bakışları arasında göğe süzüldü, tapınak semalarında uçuyorlardı, sunaktan yükselen dumanın etrafında daireler çizmeye başladılar, artık orada yakılmayacaklardı, kurtarıcıları imdada yetişmişti. Derken tapınaktaki bekçiler girdi manzara dahiline, ellerinde asaları vardı, baş belalarını yakalamaya, cezalandırmaya ve dışarı atmaya yarayan uzun kargılar, sonra karşılarında on üç heybetli Celileli buldular, ellerinde değnekleri, kimsecikleri yanlarına yaklaşturmaya niyetleri yoktu. Gelin, gelin, hepiniz gelin, gelin de Tanrı'nın kudretini görün, diye tehditler savurduktan sonra bekçilerin üzerine atladılar, her yanı yıkıp tozu dumana kattular, çadırları ateşe verdiler. Kısa süre sonra, göğe yükselen bir duman bulut daha oluşmuştu tapınakta, ve biri haykırdı, Romalı askerleri çağırın, ama kimse kulak asmadı, çünkü ne olursa olsun Romalıların tapınağa girmesi yasaca yasaklanmıştı. Daha çok bekçi geldi, hem de bu kez kılıçlar ve mızraklarla, para bozan ve güvercin satan esnaftan da mallarını yabancılardan ko-

rumak isteyen bazıları bekçilere katılmıştı, böylelikle yavaş yavaş tapınakta dirlik ve düzen sağlanmaya başladı, bu kargaşa haçlıların maceraları kadar eğlendirmiş olsa bile Tanrı'yı, onun tarafında olanlara pek fazla destek gösterdiği söylenemez. İşte başkahin diğer kahinlerin, ihtiyarların ve din bilginlerinin eşliğinde, tapınağın girişinde belirlediğinde hal böyleydi, en az İsa'nın sesi kadar haşmetli bir sesle şöyle söyledi başkahin, Bu defalık salalım gitsin, ama bir daha yüzünü gösterirse buralarda, boynunu keser sonra da ıskartaya çekeriz, hasat vakti mahsülün tehdit eden daraya yaptığımız gibi. Onun tarafında savaşanlardan biri olan Andrey'a dedi ki, Huzur yerine kılıç getireceğini söylerken ciddiysin demek, lakin değneklerin kılıçlar karşısında yapacak pek bir şeyi yok, bunun üzerine İsa şöyle karşılık verdi, Bu değneği tutanın kim olduğuna bağlı. Peki şimdi ne yapacağız, diye sordu Andrey'a. Beytanya'ya dönelim, dedi İsa, bizim kılıca değil azme ihtiyacımız var. İşte böylece, değneklerini kalabalığa karşı sallaya sallaya terk ettiler tapınağı, o kalabalık ki sadece seyrediyor ve alay ediyor, bundan öteye geçmiyordu, kısa süre sonra sağ salım çıktılar Kudüs kapılarından ve ağır adımlarla devam ettiler yollarına, çok yorulmuşlardı, dahası, aralarında yaralılar da vardı.

Beytanya'ya vardıklarında kapı önlerine çıkan ahalinin onları acıyarak seyrettiğini gördüler, lakin bu gayet doğaldı havarilerin gözünde, ne de olsa savaştan çıkmışlardı ve gerçekten acınacak haldeydiler. Ahalinin yüzündeki bu kederli ifadenin asıl sebebini Lazarus'un bir trajediye sahne olduğu belli olan evine yaklaştıklarında anladılar. İsa öne atıldı, avluya girdi ve ağıt yakmak için toplanan kalabalık İsa'nın geldiğini görünce, geçebilmesi için aralandı, ve işte ağıtlar ve yakarışlar, Vah sevgili kardeşim vah, diye dövünüyordu Marta, Ah canım kardeşim, diye feriyat ediyordu Meryem. Yerde bir sedye üzerinde yatan Laza-

rus'un bedeniydi, uyuyor gibiydi, ama ölmüştü. Neredeyse tüm yaşamı boyunca, çok çekmişti zayıf kalbinden, lakin daha sonra, tüm Beytanyalıların tanıklık edebileceği gibi, şifa bulmuştu, ve şimdi bir mermer heykel gibi hareketsiz, donuk, boylu boyunca uzanıyordu yerde, çoktan ebediyete göçmüş gibi sukunet içindeydi, yakında ceset gömülmeden önce yapılması gereken işlemlere başlanacak, bu daha da fazla acı verecek ölüye. İsa'nın bacaklarında derimen kalmadı, dizlerinin bağı çözüldü, çöktü kaldı olduğu yere, o da ağlayıp feryat etmeye başlamıştı, Nasıl oldu bu, nasıl oldu bu, dermansız kaldığımızda dudaklarımızdan dökülen, çare bulamadığımızda kendiliğinden ağzımıza gelen türden sözler. Nasıl olduğunu sorarız, gerçeği kabullenmeyi bir an olsun erteleyebilme çabasıdır bu, umutsuz, beyhude çaba, nasıl olduğunu sorarız tüm bunların, sanki ölümün yerine yaşam koyma şansımız varmış gibi, olması gerekeni olanın yerine koyabilirmişiz gibi. Marta kalbinin derinliklerinden kopup gelen bir ölkeyle şöyle söyledi İsa'ya, Eğer burada olsaydın, kardeşim ölmeyecekti, ama bilirim ki senin Rabden dilediğin her şey sana bağışlanır, Rab ki körlere göz bağışladı, cüzzamlıları arındırdı, dilsizleri konuşturdu, şu andan sonra vuku bulacak harikalar için de senin sözlerini beklemekte. İsa dedi ki, Kardeşin dirilecek, ve Marta dedi ki, Kıyamet gelip çattığında dirileceğini ben de biliyorum. İsa ayağa kalktı, sanki ebedi kudret onu yeniden kucaklamıştı, o an istediği her şeyi yapabileceğini biliyordu, ölümü bedenden kovabilir, ölüye yaşam bağışlayabilir, onu konuşturabilir, hareket etmesini ve hatta kahkaha atmasını ya da gözyaşlarına boğulmasını sağlayabilirdi, gözyaşları, ama keder gözyaşları değil, size doğrusunu söyleyeyim, Ben diriliş ve yaşamım, bana imanı olan kişi, ölse bile, yine de yaşayacaktır, ve Marta'ya sordu, Buna inanıyor musun, ve Marta dedi ki, Evet, senin Tanrı'nın bu dünyaya gönderdiği oğlu olduğuna inanıyo-

rum. Hal böyle olunca, her şey yerli yerine oturduğundan, kudret ve o kudreti ifşa edecek niyet hazır bulunduğundan, İsa'nın tüm yapması gereken elini ruhun terk ettiği bu beden üzerine koymaktı, diyecekti ki, Lazarus, kalk, lakin işte tam o an Mecdelli Meryem elini İsa'nın omzuna koydu, şöyle söyledi, Bu hayatta hiçkimse iki kez ölmeyi hak edecek kadar günah işlememiştir, İsa elini çekti, uzaklaştı ve ağlamaya başladı.

Soğuk bir yel gibi bu dünyadan geçip giden Lazarus, Yahya'nın, İsa'nın kalbinde yaktığı ateşi söndürdü, bir ateş ki İsa'yı Hak'ka hizmet etmekle halka hizmet etmenin bir ve aynı şey olduğuna inandırıyor. Ağıtlarla geçen birkaç günün ardından, günlük yaşam yavaş yavaş normale dönmeye başlayınca, Petrus ve Andrey'a İsa ile konuşmaya karar verdiler. Geleceğe dair düşündükleri ile ilgili sorular yönelttiler, yeniden yollara dökülüp köy köy, şehir şehir dolaşarak müjdeyi yaymaları mı gerekiyordu yoksa Kudüs'e dönüp bir rezalet daha çıkarmaları mı, çünkü havariler huzursuzlanıyordu, bir şeyler yapmak istiyorlardı, Mallarımızı, işlerimizi, ailelerimizi bütün gün oturup aylıklık etmek için terk etmedik, diye söylenip durdular. İsa onlara anlamsız gözlerle bakıyordu, sanki kulaklarındaki çılgınlıklar arasından bu sesleri ayırt etmekte güçlük çekiyormuş, onları tanıyamıyormuş gibi. Uzun bir sessizliğin ardından onlara sabırlı olmalarını öğütledi, biraz daha beklemeleri gerekiyordu, biraz daha düşünmesi gerekiyordu, hissediyordu ki, kaderlerini bir kez ve ebediyen değiştirecek olan bir şey geliyordu, yakındı varışı. Pek yakında kampa geri döneceğini bildirdi, bu da Petrus ve Andrey'a'nın akıllarını karıştırıyordu, neden erkekler henüz ne yapacaklarına karar vermemişken iki kız kardeş yalnız kalsın ki,

Bizim için geri dönmene lüzum yok, dedi Petrus, İsa'nın iki görev arasında bocalamakta olduğunu bilemiyordu, ne de olsa İsa'nın, her şeylerini terk edip onun izinden gelen kadınlara ve erkeklere karşı, yerine getirmesi gereken ayrı ayrı sorumlulukları vardı, kadınlarla ilgili sorumlulukları burada, bu evde, kız kardeşlerle ilgili, bunlar da yerine getirilmesi gereken sorumluluklar, itiraz edilse bile öyle, yüz ve ayna gibi. Lazarus'un ruhu buradaydı ve gitmemekte direniyordu, Marta'nın dudaklarından dökülen acı sözlerde saklanıyordu, kadın bir türlü affedemiyordu Meryem'i, Lazarus'a yaşam bağışlanmasına engel olmuştu, İsa'yı affedemiyordu gerçi, ilahi kudretini kullanmaktan çekinmişti. Lazarus bazen de Meryem'in gözyaşlarında saklanıyordu, ağlıyordu kadın çünkü kardeşini ikinci bir ölümden kurtarmakla beraber, onu ilk ölümden kurtaramamanın verdiği vicdan azabına katlanmaya mahkumdu bir yaşam boyu. Her yeri kaplayan koca bir bulut gibi, Lazarus İsa'nın dertli ruhunda da yer ediyordu, orada onu dört at dört farklı yere doğru çekiyordu, ya da vücuduna saplı kancalara bağlı sicimler onu parçalara ayırıyordu, bu arada Tanrı'nın ve şeytanın elleri, alay edercesine sallanıyordu havada, biri kutsal biri şeytani bir edayla, ikisi de alay edercesine bir o yana bir bu yana atıp tutuyordu kalıntıları.

Sakatlarla hastalar, şifa bulma umuduyla bir zamanlar Lazarus'a ait olan evin kapısının önünde toplanmaya devam etti. Bazen Marta kapıya çıkıyor ve onları kovalıyordu, sanki şöyle der gibi, Benim kardeşimin derdine derman olmadı, sizinkine neden olsun ki, ama kapıya gelen İsa'yı görmeden ayrılmamaya kararlı oluyordu, İsa ki onlara şifa dağıtıyor ama artık, Tövbe edin, demiyordu. Şifa bulmak ölmeden yeniden doğmak gibi, şifa bulan yeniden doğmuş gibi oluyor ve bu yüzden de tövbe edecek günahı kalmıyor. Lakin bu türden, yani çöçer böyle söylememize müsaade varsa, fiziksel anlamda, yeniden doğmalar, ki bu pek

merhametli bir deyiş olur, İsa'nın kalbinde keder tohumları bırakıyor, zira bu yalnızca engellenemez olanın ertelenmesinden ibaret, bugün sağlığa kavuşup huzur bulanlar yarın dermanı olmayan dertlerle geri gelecekler. İsa o kadar üzgün görünüyordu ki Marta bir gün ona şöyle söyledi, Sakın benim yanımda ölme, çünkü bu Lazarus'u bir kez daha kaybetmek olur benim için, ve Meccelli Meryem, paylaştıkları döşegin diğer yanından karanlıkta yaralı bir hayvan gibi inledi, Şimdi bana her zamankinden çok ihtiyacın var, ama sen kendini etten bir duvarın ardına kilitlersen sana ulaşmam nasıl mümkün olur. İsa Marta'ya şöyle yanıt verdi, Ölümüm Lazarus'un bütün ölümlerini kucaklayacaktır, o ki yaşam bağışlanmaksızın ölmeye devam edecektir, ve Meryem'e dedi ki, Aşamasan da duvarı, terk etme beni, ve eğer beni göremezsen, uzat elini, yoksa yaşamı unutacağım ya da yaşam beni unutacak. Birkaç gün sonra havarilerine katılmaya gitti, Meccelli Meryem de yanındaydı. Seni izlememi istemiyorsan, gölgeni izlerim, dedi İsa'ya, o da şöyle karşılık verdi, Dileğim gölgem nerede olursa, gözlerinin orada olmasıdır. Birbirlerini seven bu iki insan, sadece bunun güzel ve gerçek olması sebebiyle söylemiyorlar birbirlerine bu aşk sözlerini, bir diğer sebepte gölgelerin artık kapanıyor olması, bu ikisi şimdi kendilerini mutlak yokluğun karanlığına hazırlamak mecburiyetinde.

Vaftizci Yahya'nın kurduğu kampın askerlerce basıldığı haberi ulaşmakta gecikmedi. Tek bilinen tutuklandığı ve tutuklanma emrinin Hirodes'in bizzat kendisi tarafından çıkartıldığıydı. İsa ve yandaşları, Yahya'nın Mesih'in gelişine dair yaydığı haberler sebebiyle Hirodes'in dikkatini çektiği kanaatindeydiler, Mesih'in gelişinin yakın olduğu vaftiz olmaya gelen herkese duyuruluyordu, Benden sonra gelen sizi ateşle vaftiz edecektir, ara sıra da, Vay engerek soyu, engerek ki sizi Rabbin öfkesinden sakınmaya çağırırdı. İsa yandaşlarına her tür baskıya ve şiddete hazır

olmalarını söyledi, çünkü İsa ve havarilerinin de aynı haberleri yaydığı söylentileri git gide yayılıyordu, artık Hirodes'in marangozun oğlunun yakalanması için bir emir çıkarması an meselesi idi, bir marangoz oğlu ki Tanrı'nın oğlu olduğunu iddia ediyor, baş belası, yandaşları daha beter, bu Hirodes'in saltanatını tehdit eden ikinci, ve daha büyük ejderin başı. Hiç ses seda olmaması kötü haberin ulaşmasından daha iyidir, lakin kötü haber her şeyi uman fakat son zamanlarda hiçle yetinmeye mecbur bırakılan adamlar tarafından sukunet içinde dinlendi. Önce birbirlerine, sonra da İsa'ya sordular şimdi ne yapacaklarını, birlik olup Hirodes'in zalimliğine karşı mı duracaklardı, yoksa köyle mi dağılacaklardı, yoksa çöle mi çekilmeleri gerekiyordu, yani İsa'nın görkemini haber etmeden önce Yahya peygamberin yaptığı gibi bal ve çekirge yiyerek beslenmeleri mi, Yahya ki bu görkemin gölgesinde sonunda acı sona ermişti. Yine de Hirodes'in askerleri birkaç masumun daha kanını dökmek üzere Beytanya'ya gelmemişti henüz, İsa ve yandaşları ikinci bir haber aldıklarında önlerindeki seçenekler üzerine iyiden iyiye düşünmeye kaptırmışlardı kendilerini, bu haber Yahya'nın kellesinin uçurulduğu ve bunun Mesih'in gelişi yahut Tanrı'nın hükümlanlığı ile uzaktan yakından alakası olmadığı haberi idi, sadece zina aleyhinde birkaç söz edip Hirodes'i öfkeliendirmişti o kadar, zira kralın kendisi de bir zinakar idi, Hirodias ile evlenmişti, yeğeni ve üvey kardeşinin karısı, dahası üvey kardeş hâlâ hayattaydı. Yahya'nın ölümü hem kadınları hem de erkekleri gözyaşlarına boğdu, tüm kamp yas tutuyordu, ama kimse bu bahsi geçen sebepten öldüğüne inanmak istemiyordu. Bildiğimiz gibi Vaftizci Yahya tarafından vaftiz edilmiş olan Yahuda İskariyot, bambaşka bir öfkeyle yanıp tutuşuyordu, Hirodes'in kararının çok daha ciddi sebepleri olması gerektiğinde ısrarlıydı, Bu nasıl mümkün olabilir, diye sordu kadınlar da dahil olmak üzere et-

rafında toplananlara, Yahya insanları kurtaracak olan Mesih'in gelişini haber ediyordu, onlar Yahya'yı sırf zina sayılacak bir evliliği yerdı diye öldürüyorlar, halbuki Büyük Hirodes'ten bu yana bu aile içinde zina adet haline gelmiştir. Bu nasıl mümkün olur, diye tekrarlardı durdu, Tanrı Yahya'yı Mesih'in gelişini haber etme görevini vermemiş miydi, öyleyse bunun sorumlusu Tanrı olmalı, ne de olsa onun iradesi dışında hiçbir şey vuku bulamaz, aranızda Tanrı'yı benden daha iyi tanıyan biri varsa, Tanrı'nın neden böylesine dolambaçlı yollar seçtiğini bana açıklayabilir mi, ve kalkıp bana, bunu yalnızca Tanrı'nın bilebileceğini söyleyecekseniz, ben peşinen size bildireyim ki Tanrı'nın ne bildiğini bilmek istiyorum.

Dinleyen herkes titriyordu, Rabbin öfkesinin bu rezil adamın üzerine ineceğini zannedip korkmuşlardı, bu küfürbazlığa engel olmadıkları için kendileri de kusurluydu. Ama Tanrı'nın Yahuda ile uğraşacak hali olmadığından, bu meydan okumaya İsa bizzat kendisi göğüs germeğe zorunda kaldı, her şeye kadir oluşu sorgulanan kutsal varlığa en yakın olan oydu. Eğer bu başka bir din olsaydı, farklı koşullar altında, İsa'nın tepkisi alaycı bir gülümseyişten çok daha öte olurdu, bu gülümseyiş çok şey ifade ediyordu, şaşkınlık, şefkat, babacanlık ve merak, gerçi şaşkınlık kısa ömürlüydü, babacan tavır sönük, merak da komik. Gülümseyiş kısa süre sonra yerini donuk bir ifadeye bıraktı, bir anda kasvete bürünen bir yüz, sanki kendi geleceği gözlerinin önüne gelmişti. Sade bir ses tonuyla sonunda İsa dedi ki, Kadınlar çekilebilir, ve ilk ayağa kalkan Mecdelli Meryem oldu. Ardından, sukunet onları yeryüzünün en derin mağarasına kapatmak için duvarlar örmeye başlayınca, İsa şöyle söyledi, Yahya Tanrı'ya bu kadar kutsal bir görevi olan bir kimsenin neden bu kadar sudan bir sebeple can verdiğini sorsun. Yahuda İskariyot konuşmaya başlayacaktı ki İsa onu susturmak için elini kaldırdı ve

dedi ki, Şimdi görüyorum ki size Tanrı'dan öğrendiklerimi anlatmak mecburiyetindeyim, Tanrı izin verirse tabii. Havariler kendi aralarında konuştuğuça uğultu çoğalıyordu, duyacakları şeyler onları iyiden iyiye ürkütmüştü şimdi. Tüm bu şamatanın sebebi Yahuda'nın rezil sözleriydi halbuki. İsa onlara şöyle söyledi, Hem kendi geleceğimi hem de sizlerinkini biliyorum, bundan sonraki nesillerin başına gelecekleri de, Tanrı'nın niyetini ve tasarısını biliyorum, ve bu konuda konuşacağız, çünkü bunlar hepimizi ilgilendiriyor. Petrus araya girdi, Biz sana vahyedilenleri bilmek zorunda mıyız, bunları kendine saklasan daha iyi olmaz mı. Eğer dileseydi Rab beni çoktan sustururdu. Öyleyse hiç kuşku yok ki konuşup konuşmamamı umursamıyor, ikisi arasında bir fark yok, ve eğer senin aracılığınla konuştuysa bugüne değin, bundan sonra da senin aracılığınla konuşmaya devam edecektir, hatta sen, şu anki gibi, onun iradesine karşı geldiğini zannettiğin zamanlarda bile. Biliyor musun Petrus, ben çarmıha gerileceğim. Evet, bunu bana söyledin. Ama bunun senin de başına geleceğini söylemedim, sen, Andrey'a ve Filipus çarmıha gerileceksiniz, şurada duran Bartolomeus'un canlı canlı derisi yüzülecek, Matta barbarlarca katledilecek, Zebedi'nin oğullarından Yakup kellesinden olacak, öbür Yakup, Alfay'ın oğlu, taşlanarak öldürülecek, Tomas bir mızrağa kurban gidecek, Yahuda Tadayus'un başı ezilecek, Simon ikiye bölünecek, işte bunları bilmiyordun ve ben şimdi söylüyorum. Tüm bunları sessizce dinlediler, artık gelecekte korkmalarına sebep yoktu, bunları duyduktan sonra, sanki İsa, Hepiniz öleceksiniz, demiş gibi, hep bir ağızdan karşılık verdiler, Ne yani, bunu zaten biliyorduk. Ama Yuhanna ve Yahuda Iskariyot başlarına geleceği öğrenememişlerdi, sordular, Bize ne olacak, ve İsa yanıtladı, Sen Yuhanna, uzun bir yaşamın olacak ve ecelinle öleceksin, sana gelince Yahuda, incir ağaçlarından uzak durmaya gayret et, çün-

kü çok beklemeyeceğiz seni onlardan birinde sallanırken görmek için. Yani senin yüzünden öleceğiz, diye sesini yükseltti biri, kimse anlayamadı bu sözlerin hangi dudaklardan döküldüğünü. Tanrı yüzünden, diye karşılık verdi İsa. Peki Tanrı ne istiyor, diye sordu Yuhanna. Şimdi sahip olduğundan daha büyük bir topluluk istiyor, tüm dünyaya sahip olmak arzusunda. Ama eğer Tanrı tüm evrenin Rabbi ise, nasıl olur da dünya, var olalı beri değil de dünden beri ya da yarından sonra Tanrı'ya ait olur, diye sordu Tomas. Bunu sana söyleyemem, dedi İsa. İyi ama tüm bunları bunca zamandır kalbinde saklıyorsaydın, neden şimdi anlatıyorsun. Çünkü şifa verdiğim Lazarus ve ardından benim gelişimi müjdeleyen Vaftizci Yahya öldüler, şimdi ölüm bize yaklaşıyor. Tüm mahluklar ölmeye mecburdur, dedi Petrus, tıpkı bizim gibi, diğer insanlar da. Gelecekte birçokları Tanrı ve Tanrı iradesi yüzünden ölecek. Eğer Tanrı'nın iradesi böyle gerektiriyorsa, bunun kutsal bir sebebi olmalı. Ölmelerinin tek sebebi, ne daha önce ne de daha sonra doğmuş olmaları olacak. Ebedi yaşama kavuşacaklar mı, diye sordu Matta. Evet, ama orada koşullar daha ağır olacak. Eğer Tanrı'nın oğlu bunları söylediye, kendini inkar etti demektir, dedi Petrus. Yanılıyorsun, yalnızca Tanrı'nın oğlunun bu sözleri sarf etmeye hakkı vardır, senin ağzına aldığıın küfür, benim adım üzerine Tanrı adını anmandır, diye karşılık verdi İsa. Seninle Tanrı arasında bir seçim yapmamız gerekiyormuş gibi konuşuyorsun, dedi Petrus. Her zaman Tanrı ile Tanrı arasında seçim yapmak zorunda kalacaksınız, ve tıpkı sen ve diğer adamlar gibi, ben de aradayım. Öyleyse bizden ne yapmamızı istiyorsun. Ölümümün gelecek nesilleri korumasına çabalayın. Ama Tanrı'nın iradesine karşı gelemezsin. Hayır, ama en azından deneyebilirim. Sen güvendesin çünkü Tanrı'nın oğlusun, ama biz ruhlarımızı kaybedeceğiz. Hayır, eğer bana boyun eğerseniz, hâlâ Tanrı'ya boyun eğmiş

olacaksınız. Kızıl ayın ilk yarısı uçsuz bucaksız çölün ötesinde seçilebiliyordu. Konuş, dedi Andreya, lakin İsa ayın doğmasını bekliyordu, kan kırmızı kocaman bir çanak topraktan yükseliyordu, tamamen ortaya çıktıktan sonra İsa konuşmaya başladı, Tanrı'nın oğlu çarşıta can vermeli ki Tanrı'nın iradesi yerine gelsin, ama eğer onun yerine sıradan bir adam koyabilirsek, Tanrı oğlunu kurban edememiş olur. Aramızdan birinin senin yerini almasını mı istiyorsun, diye sordu Petrus. Hayır, oğulun yerini ben kendim alacağım. Tanrı aşkına, daha açık konuş. Kendisini Yahudilerin kralı ilan eden ve Hirodes'in tahtına göz diken, Romalıları İsrail'den atmayı amaçlayan sıradan bir adamı, tüm istediğim aranızdan birinin bir an önce tapınağa gidip bu adamın ben olduğumu söylemesini istiyorum, ve eğer adalet zamanında varabilirse varacağı yere, Tanrı'nın adaletinin ona yetişebileceğini zanetmiyorum, nasıl ki Yahya'nın kellesini uçuran baltaya yetişemedi. Herkes şaşırmış, na yapacağını bilemez hale gelmişti, uzun sürmedi sessizlikleri, hemen sonra ölke, itiraz ve inançsızlık çılgınlıkları yükselmeye başladı. Eğer sen Tanrı'nın oğluyun, Tanrı'nın oğlu olarak ölmelisin, diye yükseltti sesini biri, Senin ekmeğini yiyen ben, sana nasıl karşı gelirim, diyordu bir diğeri, Evrenin kralı olmaya layık biri Yahudilerin kralı olmayı isteyebilir mi, diye sordu biri, Seni inkar etmek için buradan kalkan kişiye ölüm, diye haykırdı bir diğeri. Derken Yahuda İskariyot'un sesi yükseldi karanlığın içindeki tüm o diğer sesler arasında, Ben giderim. Şöyle bir baktı herkes ona, neredeyse hançerlerine sarılıyorlardı, ama İsa dedi ki, Onu rahat bırakın, kılına dokunan benden değildir. Sonra doğruldu ve Yahuda'yı kucakladı, onu yanağından öptü ve dedi ki, Git, vaktim senindir. Tek kelime etmeden pelerinini omzunun ardına atarak düzeltti ve gecenin karanlığında kayboldu.

İlk ışıkla birlikte tapınak bekçileri Hirodes'in askerlerinin eş-

liğinde gelip İsa'yı tutukladılar. Kılıçları ve mızraklarıyla bir tabur asker kampın etrafını gizlice kuşattıktan sonra, hızlı adımlarla yaklaştılar çadırlara, onbaşı bağırdı, Yahudilerin kralı olduğunu iddia eden adam nerede. Bir kez daha bağırdı, Yahudilerin kralı olduğunu iddia eden adam çıksın ortaya, bunun üzerine İsa gözü yaşlı Mecdelli Meryem ile birlikte çıktı çadırlardan birinden ve dedi ki, Yahudilerin kralı benim. Bir asker gidip ellerini bağladı, şunları fısıldadı kulağına, Her ne kadar şu anda benim tutuklum olsan da, eğer kralım olursan, sadece başkasından aldığım emirleri uyguladığımı unutma, eğer o zaman onu tutuklamamı emredersen, tıpkı onun emrine uyduğum gibi senin emrine de uyarım. İsa şöyle karşılık verdi, Bir kral bir kralı tutuklamaz, bir tanrı başka bir tanrıyı öldürmez, bu yüzden yaratılmıştır basit insanlar, tutuklamalar ve cinayetler onlara kalsın diye. Kaçmasına engel olmak için ayaklarına da sicimle bağladılar, ama İsa şunları geçiriyordu içinden, Çok geç, kaçtım bile. Sonra Mecdelli Meryem kalbine bir hançer saplanmış gibi bir çılgılık koyverdi, ve İsa dedi ki, Benim için ağlayacaksın, erkeklerinizin vakti geldiğinde sizler de ağlayacaksınız ey kadınlar, lakin hatırlayın ki bu şekilde can vermeseydim, gözlerinizden süzülen her damla yaş, bin damla olurdu. Sonra onbaşıya dönüp rica etti, Bu adamları rahat bırakın, Yahudilerin kralı benim, onların bir günahı yok, daha fazla oyalanmadan askerlerin arasına doğru ilerledi. Güneş çoktan doğmuş Beytanya'nın çatıları üzerinde salınıyordu, önde İsa'yı aralarına alan ve İsa'nın bileklerine bağlı sicimi iki ucundan tutan iki asker olmak üzere kalabalık, Kudüs'e çıkan yolda ilerlemeye başladı. Arkada ise havariler ve kadınları vardı, erkekler hiddetli, kadınlar üzgündü, lakin gözyaşları boşa akıyordu. Şimdi ne yapacağız, diye soruyorlardı birbirlerine usulca, hayatımız pahasına askerlerin üzerine atlayıp İsa'yı kurtarmalı mıyız, yoksa bizim hakkımızda da bir tutuklama em-

ri çıkmadan dağılmalı mıyız. Bu ikilemin ortasında, hiçbir şey yapamadılar, askerleri sinsi sinsi takip etmekten öteye gidemedi çabaları. Bir süre sonra öndeki kafilenin durduğunu gördüler, tutuklama emrinin kaldırıldığını düşündüler, sanki İsa'nın ellerini ve ayaklarını bağlayan sicimler çözülecek ve İsa serbest kalacaktı, ama insanın buna inanması için pek ahmak olması gerekiyor. Lakin bir düğüm çözülmüştü çoktan, Yahuda İskariyot'u hayata bağlayan düğüm, şimdi İsa'nın geçtiği yolun kenarında bir incir ağacında. İncir ağacının dalma kendini asan havari, efendisinin son dileğini yerine getiren havariydi. Kafileye önderlik eden onbaşı iki askere ipi çözüp cesedi indirmelerini emretti, hâlâ sıcak, dedi birisi. Herhalde Yahuda İskariyot boynuna geçirdiği iple ağacın üzerine oturmuş, kendini aşağıya salmak için İsa'nın yolda belirmesini beklemeye koyulmuştu, ancak böyle huzur bulacaktı, görevini tamamlamış olmanın bilinciyle. İsa ona yaklaştı, askerler de onu engellemeye çalışmadı. Durdu ve Yahuda'nın yüzüne baktı, bu ani ölüm yüreğini dağlamıştı. Hâlâ sıcak, dedi asker bir kez daha, ve o an İsa Lazarus için yapamadığını Yahuda için yapabileceğini düşündü, onu yaşama döndürebilirdi, ve böylece bu adam, bu koşullar altında ölürek hiyanetin acı bir simgesi olmaktansa, bilinmedik bir zamanda, bilinmedik bir mekânda, kendi ölümüyle yüz yüze gelebilecekti. Ama bildiğimiz gibi, yalnızca Tanrı'nın oğlu ölüye can bağışlayabilir, şu yolda yürüyen, kalbi kırık, elleri ayakları bağlı kral, Yahudilerin kralı, bu işi becerebilecek değildir. Onbaşı askerlerine emretti, Cesedi orada bırakın ki Beytanyalılar gelip yaksın, tabii onlar gelene kadar kurda kuşa yem olmazsa, ama durun, bakın bakalım üzerinde kıymetli bir eşyası var mı. Askerler aradı ama bir şey bulamadı, çok doğal, zira cemaatin para işlerinden sorumlu olan üyesi Matta'dır, işini de iyi bilir, vakti zamanında Levi diye bilinirken bir vergi memuruydu. İhbar ettiği

için ona para vermediler mi, diye sordu İsa, ve bunu duyan Mat-ta yanıtladı, Vermek istediler, ama o kendi hesabını kendi göre-ceğini söyledi ve, gördü işte. Kafile yola devam etti, lakin hava-rilerden bazıları geride kalıp gözyaşı döktü bu dost için, sonra Yuhanna şöyle söyledi, Onu burada bırakalım, o bizden biri de-ğildi, ama Tadayus olarak da bilinen diğer Yahuda öfkelenip dü-zeltti, Bundan hoşlansan da hoşlanmasan da o hep bizden biri olarak kalacak, onu burada bırakabiliriz, ama bu onu bizden ayırmaz. Hadi gidelim, dedi Petrus, Yahuda İskariyot'un olduğu yer bize ait bir yer değildir. Haklısın, dedi Tomas, İsa'nın yanın-da olmalıydık, lakin İsa'nın yanında kimsecikler yok şimdi.

Sonunda Kudüs'e vardılar, İsa ihtiyarlar, kahinler ve alimler-den oluşan bir meclisin önüne çıkartıldı. Onu karşısında gör-mekten hoşnut olan başkahin dedi ki, Seni güzel güzel uyarmış-tım, ama sözümü dinlemedin, şimdi kibrin seni kurtaramaz, ya-lanların da lanetleyecek seni. Ne yalanı, diye sordu İsa. İlkın, Ya-hudilerin kralı olduğun yalanı. Ama ben Yahudilerin kralıyım. Ve ikincisi, Tanrı'nın oğlu olduğun yalanı. Sana Tanrı'nın oğlu olduğumu iddia ettiğimi kim söyledi. Herkes böyle söylüyor. Onlara aldırma, ben Yahudilerin kralıyım. Yani Tanrı'nın oğlu olmadığını kabul ediyorsun. Kaç defa söylemem gerekiyor, ben Yahudilerin kralıyım. Ağzından çıkanı kulağın duysun, bu söz-ler seni mahkum etmeye yeter de artar. Sözümün arkasındayım. Peki öyleyse, Roma valisinin karşısına çıkacaksın, zaten o da, onu azledip İsrail topraklarını Romalılardan temizlemeyi niyet eden adamı görmek istiyordu. Askerler İsa'yı Platus'un ikamet-gâhına götürdüler. Yahudilerin kralı olduğunu iddia eden, para bozanların tezgâhlarını devirip tapınaktaki esnafın mallarını ateşe veren adamın sonunda tutuklandığı haberi bir anda yayıl-dı, insanlar, ibreti alem olsun diye, sanki basit bir hırsızmış gibi elleri ayakları bağlı, sokak sokak gezdirilen bir kralın neye ben-

zeyeceğini görmek için olay mahaline akın etti. Ve her zaman olduğu gibi, malum, bu dünyada herkes her zaman aynı fikirde olamaz, İsa'yı gören bazıları ona acıdı, bazıları acımadı, kimi şöyle diyordu, Serbest bırakın adamı, deli o deli, kimi ise cezasını çekmesinin diğerlerine iyi bir ders olacağı kanaatindeydi ve böyle düşünenler çoğunlukta idi. Kalabalığın arasına karışan havariler, ne düşüneceklerini bilemiyorlardı. Hangi kadının İsa'nın yandaşlarından olduğunu anlamak çok kolaydı, gözyaşlarından daha sağlam delil olamaz, lakin biri vardı ki ağlamıyordu, Mecdelli Meryem, sukunet içinde yaşıyordu acısını.

Tapınakla valinin ikametgâhı arasında pek bir mesafe yoktu, ama İsa oraya asla varamayacağını düşünüyordu, ısıklıklar çalan, yuhalayan halk değildi bu düşüncesinin sebebi, tüm bunlar bir kralın bu acınası halinin yarattığı hayal kırıklığının göstergesiydi, İsa ölümle randevusuna geç kalmak istemiyordu, yoksa Tanrı bu yana bakıp şöyle diyebilirdi, Neler oluyor orada, ahdimize ihanet mi ediyorsun yoksa. Kapıda Romalı askerler tutukluyu teslim aldı, bu arada tapınak bekçileri ve Hirodes'in askerleri kapının önünde hükümü bekliyorlardı. Birkaç kahin dışında kimse'nin İsa'ya eşlik etmesine müsaade edilmedi. Tahtında oturan Vali Platus, çünkü böyle tanınırdı, içeri getirilen adamı süzdü, adam bir dilenciye benziyordu, sakalları kirliydi, ayakları çıplak, entarisi üzerinde lekeler vardı, hem eski hem de yeni lekeler, yeni lekeler, tanrıların, nefrete yol açsın ya da utanca vesile olsun diye değil de, sırf yensin diye yarattığı olgun meyvelerin lekeleriydi. Pilatus'un karşısına dikilen tutuklu, beklemeye başladı, başı dikti, gözleri valiyle kendisi arasında bir yerlerde. Pilatus iki türlü suçlu tanırıdı, biri başını öne eğen, biri de savunmaya geçmek için gözlerini dört açan türden, ilkin hor görürdü, ikinci onu öskelendirirdi, ama suçlu hangi türden olursa olsun, Platus hükümünü vermekte gecikmezdi. Ama karşısında du-

ran bu adam etrafında olup bitenin farkındaydı, öylesine kendinden emin bir siması vardı ki, basbayağı bir kral olabilirdi, hem aslen hem de yasa uyarınca mümkündü bu, pek yakında tahtını, tacını ve esasını geri alacak bir kral, üzücü bir yalnız anlamının kurbanı. Sonunda Platus İsa'nın ikinci kategoriye girdiğine karar verdi, haliyle artık soruşturmayı başlatmada daha fazla gecikmedi, Adın ne. Ben Yusuf'tan olma İsa'yım ve Celile'nin Nasıra köyünden geliyorum, Nasıralı İsa diye tanınırım. Baban kim. Daha önce söyledim, adı Yusuf'tu. Ne iş yapardı. Marangozdu. Peki şimdi bana marangoz Yusuf'un nasıl olup da bir kralın babası olduğunu açıklar mısın. Eğer kralın çocuğu marangoz olabiliyorsa, marangozun çocuğu neden kral olamasın. Bunu duyan kahinlerden biri araya girdi, Unutma Platus, bu adam Tanrı'nın oğlu olduğunu iddia ediyor. Bu doğru değil, ben insan oğluyum, dedi İsa, ama kahin devam etti konuşmaya, Seni kandırmasına izin verme Platus, bizim dinimizde insan oğluyla Tanrı'nın oğlu bir ve aynı kişidir. Platus umarsızca salladı elini, Eğer Jupiter'in oğlu olduğunu iddia etseydi, ki bunu iddia eden ilk kişi olmazdı, o zaman bu ilgi alanıma girerdi, ama sizin tanrınızın oğlu olup olmadığı hiç önemli değil. Öyleyse Yahudilerin kralı olduğunu söylediği için mahkum et onu, biz de tatmin olalım. Bakalım sizin tatmin olmanız beni tatmin edecek mi, dedi Platus öfkeyle. İsa bu konuşmanın sona erip sorgulamanın yeniden başlamasını bekliyordu sabırla. Sen kim olduğunu söylüyorsun, dedi vali İsa'ya. Ben benim, Yahudilerin kralı. Peki Yahudilerin kralı olarak ne elde etmeyi bekliyorsun. Bir kralın bekleyebileceği her şeyi. Örneğin. Halkımı yönetip korumak istiyorum. Onları neden koruyacaksın. Onları ne tehdit ederse ondan. Peki kimden koruyacaksın. Onlara baskı yapan kimselerden. Eğer doğru anladıysam onları Romalılardan korumak istiyorsun. Evet öyle. Ve onları korumak için Romalılara

saldıracaksın. Başka çarem yok. Ve Romalıları bu diyardan kovacaksın. Tabii ki, önce söylediklerimden bu sonuç çıkıyor. Öyleyse sen Sezar'ın düşmanısın. Ben Yahudilerin kraliyim, hepsi o kadar. Kahin coşkuyla ellerini havaya kaldırdı, Gördün işte Platus, itiraf ediyor, halka senin ve Sezar'ın düşmanı olduğunu söyleyen bir adamın yaşamını bağışlayamazsın. Platus bir of çekti ve kahini azarladı, Sus be adam, sonra İsa'ya döndü ve sordu, Söyleyecek başka bir şeyin var mı. Hiçbir şey, dedi İsa. Öyleyse seni suçlu bulmaktan başka çarem kalmıyor. Yapman gerekeni yap. Nasıl ölmek istiyorsun. Ben çoktan verdim kararımı, Söyle öyleyse, Çarmıhta ölmek istiyorum, Keyfin bilir, çarmıha gerileceksin. İsa'nın gözleri bir süre etrafı süzdü ve sonra Platus'un kilelerle karşılaştı, Bana bir iyilik yapar mısın. Verdiğim hükümlerle çelişmediği sürece evet. Başımın üzerine kim ve ne olduğumu belirten bir levha konmasını sağlar mısın, herkes bilsin çarmıha gerilenin ben olduğumu. Hepsi bu mu. Hepsi bu. Platus uşaklarından birini çağırdı, gerekli malzemeyi getirtti ve kendiliğiyle yazdı, Nasıralı İsa, Yahudilerin Kralı. Kibrinden neler olup bittiğini takip edemeyen kahin, sonunda anladı İsa'nın ne yapmaya çalıştığını, Yahudilerin kralı yazmamalıydın, Yahudilerin kralı olduğunu iddia eden Nasıralı İsa yazmalıydın. Yaptığı işi içine sindiremeyen Platus, adamı sertçe uyarıp salıvermediği için pişmandı, zira yargıçların bu en uyanığı bile fark etmişti bu adamın, Sezar şöyle dursun, kimse için bir tehdit oluşturmadığını, kahinde döndü ve kuru bir ifadeyle, dedi ki, Girme artık araya, gayri ne yazdıysam, yazdım. Askerlere suçluyu götürmelerini emretti ve ellerini yıkamak için su istedi, böyle yaparlardı hükmü verdikten sonra.

İsa'yı dışarı çıkarttılar ve Golgota diye bilinen tepeye götürdüler. Sağlam yapısına rağmen, kısa süre sonra bacakları çarmıhın ağırlığıyla zayıf düştü, Romalı yüzbaşı, durup olup biteni

seyreden adamlardan birine suçluyu bu yükten kurtarmasını emretti. Kalabalık ıslıklar çalmaya, küfürler yağdırmaya devam ediyordu, yine de ara sıra dudaklarından merhamet sözcükleri dökülenler de oluyordu. Havarilere gelince, sersem gibi yürüyorlar. Bir kadın Petrus'u durdurdu ve dedi ki, Sen de Celileli İsa ile birlikteydin, lakin o inkar etti, Ne diyorsun be kadın, neden bahsettiğini anlamıyorum, sonra da kalabalığın arasına saklanmaya çalıştı, boştu çabası, az sonra aynı kadınla yeniden karşılaştı, ve kadın bir kez daha sordu, Sen İsa'yla birlikte değil miydin, ve Petrus bir kez daha inkar etti, bu kez bir de yeminle, Yemin ederim tanımıyorum o adamı. Ve üç sayısı Tanrı'nın pek beğendiği bir sayı olduğundan, Petrus üçüncü kez aynı soruyla karşılaştı, ve üçüncü kez inkar etti, dedi ki, Tanımıyorum o adamı. Kadınlar İsa ile birlikte Golgota'ya gitti, her iki yanında bir ya da iki tanesi, lakin aralarında ona en yakın olan Mecdelli Meryem'in ona ulaşmasına müsaade edilmedi, askerler bir kenara itti onu, tıpkı üç çarmıhtan uzak olmasını istedikleri kalabalıktaki herkese yaptıkları gibi, ikisi şimdiden acıdan inleyen adamlar tarafından işgal edilmişti, üçüncü de tam o an hazırdu yükselmeye, uzun, dimdik bir sütun gibi gökkubbeyi yerinde tutan. İsa'ya yere yatmasını emreden askerler, adamın kollarını kalasa gerdiler. İşte şimdi ilk çivi çakılırken, bilekteki iki kemiğin arasından eti delerek ilerlerken çivi, ani bir titreme onu geçmişe götürüyor, tıpkı bu acıyı ondan önce tatmış olan babası gibi, hissediyor çivinin girdiğini, çektiği acı babasının acısı, babası gibi Seforis'teki çarmıhta görüyor kendisini. Sonra diğer bileğine de bir çivi çaktılar, ve askerler kalası havaya kaldırırken parçalanan ilk etlerini hissetti, tüm ağırlığı o kırılğan kemiklere binmişti, askerler yukarıda iki ayağını biraraya getirip topuklarına doğru giren bir çivi daha çaktıklarında, denebilir ki neredeyse kendisini rahatlamış hissetti, artık yapacak başka bir şey

kalmadı, beklemek dışında tabii.

İsa yavaş yavaş ölüyor, canı çekiliyor, çekiliyor, çekiliyor, derken gökkubbe bir anda, bir uçtan diğer uca yarılıveriyor ve Tanrı, kayıkta büründüğü kılıkla beliriveriyor, sözleri yeryüzünde yankılanıyor, Bu benim sevgili oğlumdur, ondan hoşnudum. Ve İsa kandırıldığını anlıyor, kurban edilen kuzu gibi kandırıldığını, yaşamının ta baştan beri ölümü için tasarlandığını. Yani başından akıp tüm yer küreye taşacak olan kan nehrini hatırlıyor ve Tanrı'nın gülümseyen yüzünü gösterdiği açık göğe bakıyor ve haykırıyor, Ey insanoğlu, affet O'nu, çünkü ne yaptığını bilmiyor. Sonra kendisini bir hayal diyarının ortasında buldu. Nasıra'daydı şimdi ve sırtını sıvazlayan babasının gülümseyerek şöyle söylediğini duyuyordu, Nasıl ki ben sana tüm soruları soramıyorum, sen de bana tüm yanıtları veremezsin. Su ve sirkeye batırılmış bir süngerin dudaklarını nemlendirdiğini hissettiğinde, hâlâ bir parça can vardı içinde, aşağıya baktı, elinde bir kovayla bir adamın ilerlemekte olduğunu gördü, adam değneğini omzuna almıştı. Lakin İsa'nın görmeye muvaffak olamadığı şey, yerde, içine kan damlayan, kara topraktan yapılmış, bir kâse.

Çevirenin notu:

Romanın Adı

Kitabı Mukaddes'in Yeni Ahid'inin ilk dört bölümü, havariler Mat-ta, Markos, Luka ve Yuhanna'nın İsa hakkında yazdığı metinlerden oluşur. Bu metinlerin her birine Portekizcede *Evangelho*, ya da İngilizcede, *Gospel* ismi verilmiştir. Bu dört metin de aynı amacı, yani İsa ile ilgili hadisleri iletme amacını gütsede, her biri ayrı bir bakış açısı ortaya koyar, örneğin Luka'nın metni bir tür yaşam öyküsü iletirken, Yuhanna'nın metni felsefi bir arka plana sahiptir. Luka şöyle başlar: *Birçok kişi aramızda olup bitenlerin tarihçesini yazmaya girişmiştir. Nitekim başlangıçtan beri bu olayların göğü tamğı ve Tanrı sözünün hizmetkârı olan kimseler bunları bize iletmişlerdir.* Hakkında çok şey yazılan şu ünlü sözler ise Yuhanna'nın metninin girişinde bulunur: *Başlangıçta söz vardı ve söz Tanrı katındaydı ve söz Tanrı'ydı.*

Bu *Evangelho* kelimesinin Türkçe karşılığı "İncil" dir. Ancak Türkçede bu kelime iki farklı anlamda kullanılmaktadır: Yeni Ahid'in ilk dört bölümünün her birine verilen isim ve Yeni Ahid'i oluşturan metinler bütünü. Eğer elinizdeki romanın Portekizcedeki isminin *O Evangelho Segundo Jesus Cristo*, ya da İngilizcedeki isminin *The Gospel According To Jesus Christ* olduğundan yola çıkarsak, ona Türkçede verilecek olan ismin "İsa'ya göre İncil" olması gerektiği sonucuna varabili-

riz, ancak Türkçede incil kelimesinin daha önce bahsi geçen çok anlamlılığı böyle bir ismin belirsizliğini de beraberinde getirdiğinden ve asıl metnin isminin herhangi bir belirsizlik içermesine gerek görülmediğinden, ayrıca Türkçede bu kelimenin yaygın olarak bilinen anlamı Yeni Ahid'i oluşturan metinler bütünü olduğundan, kitabın isminin "İncil'deki İkinci İsa" olmasına karar verdik. Bu aynı zamanda yazarın da bakış açısını yansıtıyor; Nasıl ki Matta, Markos, Luka ve Yuhanna kendilerine göre farklı bakış açılarıyla aynı şeyi anlatmıştı, şimdi Saramago da bu aynı şeyi, farklı bir bakış açısıyla, yani İsa'nın gözünden anlatıyor, Matta, Markos, Luka ve Yuhanna tarafından çizilen portrenin yanına yeni bir portre daha koyuyor, bu ikinci bir İsa'dır ("İkinci İsa" deyişi yine asıl metinden esinlenerek türetilen bir deyiştir. Portekizcede *segundo* kelimesinin kullanıldığı yere göre, tıpkı İtalyancadaki *secondo* kelimesi gibi, iki anlamı vardır: İkinci ve göre, *Segundo Cristo*'nun anlamı "ikinci mesih"ken, *Evangelho segundo Cristo*'nun anlamı "Mesih'e göre İncil"dir).

Dipnot eksikliği

Dipnot eksikliğinden yakınanlar olacağı kesin. Ancak Jose Saramago gibi özellikle üslubu ile öne çıkan bir yazarın, hem de en önemli eserine, dipnotlar aracılığıyla fazlaca müdahale etmeyi uygun görmedik; hatırlamalıyız ki Saramago noktalamaya bile fazlasıyla özen gösteriyor ve yalnızca iki tane noktalama imi kullanıyor: virgül, nokta. Ayrıca ne Portekizce metinde, ne İtalyanca metinde ne de Saramago'nun özel talepleri çerçevesinde yeniden düzenlenerek yayımlanan İngilizce metinde dipnot kullanılmıştır. Dahası, bu romanda Kitabı Mukaddes'e yapılan her gönderme için bir not düşecek olsaydık romanla birlikte bir de Kitabı Mukaddes hediye etmek zorunda kalacaktık ki, bu da mümkün değil. Hem bunun elinizdeki kitabın roman kimliğine de ne türden bir etkisi olacağı malum. Bunun yanı sıra belli başlı ayrıntıların bilinmesinde fayda var ve bunun için de Türkçe İncil'in sonuna eklenen notlar ve açıklamalardan faydalanılabilir.

Özel İsimler

Her ne kadar İncil'deki belli isimler Türkçede kendilerine karşılık bulmuşlarsa da, hâlâ karşılık bulamayan ya da daha önceki çevirilere göre birden fazla karşılığı olan birçok isim var. Elinizdeki çeviride isimler konusunda Yeni Yaşam Yayınları'nın 1995'te yayımladığı açıklamalı Türkçe İncil esas alındı, fakat belli başlı bazı isimler için daha eski çeviriler de göz önünde bulunduruldu. Yahudi takviminin ayları da bu çeviriler göz önünde bulunduruldu. Yahudi takviminin ayları da bu çeviriler göz önünde bulunduruldu.

Türkçe metinde emeği geçen herkese ve çeviri süreci boyunca desteğini hiç esirgemeyen kardeşim Emral Çakmak'a teşekkürler.

JOSÉ
SARAMAGO

İNCİL'DEKİ İKİNCİ İSA

İsa bugüne dek asla bu kadar 'insan' olmadı.

Saramago kutsal kitaba yaraşır zenginlikteki üslubuyla bu kez bambaşka bir heyecanla sergiliyor dehasını... Kudüs Romalıların elindedir; İsrailoğulları hakir duruma düşürülmüştür, esir gibi yaşamaktadırlar. Hakim olan duygu bir mesihin gelip Tanrı'nın çocuklarını bu zulümden kurtaracağıdır. Tam bu dönemlerde İsa ana rahmine düşer ve öykü başlar.

Hem akla hem de kalbe hitap eden üstün bir yapıt.

-Kirkus

Sihir, efsane ve gerçekliğin inanılmaz birlikteliği.

-Booklist

Saramago'nun edebiyat tarihindeki yerini perçinleyen, unutulmaz bir eser.

-The Nation

Deha, tutku ve şiirselliğin ışığında...

mes Book Review

ISBN 975-308-173-1

9 789753 081733